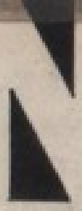
BORİS PASTERNAK

DOKTOR JİVAGO

1958 NOBEL EDEBİYAT ARMAĞANI

ALTIN KİTAPLAR | NOBEL ARMAĞANI

Bu kitabın Türkiye'de yayın hakkı Feltrinelli firmasından yayınevimizce satın alınmıştır.

Bu kitabı hazırlayan : Dr. Turhan Bozkurt
Dilimize çeviren : Özay Süsoy
Dizgi ve Baskı : Sıralar Basımevi

10.74.98 -5

BORİS PASTERNAK

DOKTOR JIVAGO

NOBEL EDEBİYAT ARMAĞANI

Dilimize Çeviren:
ÖZAY SÜSOY

ROMANDA İSMİ GEÇEN ŞAHISLAR
(Alfabetik)

Aleksander Aleksandroviç Gromeko: Ziraat Profesörü.
Amalia Guishard: Rusya'da yerleşmiş Belçikalı bir mühendisin karısı. Aslen Fransız. Rodyan ve Lara'nın anneleri.
Anna İvanovna Gromeko: Aleksander Gromeko'nun karısı. Fabrikatör İvan Krueger'in kızı.
Antipov (P. Pavloviç): Pasha'nın babası. Demiryolu işçisi.
Anfim Samdevyatov: Bolşevik idarecilerinden. Jivago ve Mikulitsin ailelerinin dostu
Avercius Mikulitsin: Kruger Fabrikalarının eski müdürü. Liberius'un babası.
Fatma Galiullin: Kapıcı Gimazettin'in karısı.
Glasha: Bak: Tuntseva.
Gimazeddin Galiullin: Kapıcı, Yusuf adında bir oğlu vardır.
Helen Mikulitsin: Avercius'un karısı.
Jivago (Yuri): Dr. Jivago. Zengin bir ailenin oğlu.
Komarovsky (Victor): Avukat ve eski bir siyasetçi.
Kolya (Nikolay Nikolayavich): Yuri Jivago'nun dayısı
Kuprian (Tiverzin): Marfa Tiverzin'in oğlu. Babası gibi o da demiryolu işçisidir. Daha sonra istiklal mahkemesi üyesi olur.
Lara (Larissa Guishard): Amalia Gurishard'ın kızı. Sonradan Pasha ile evlenir.
Liberius Mikulitsin: Avercius'un oğlu. Orman milislerinin reisi.
Lesnin: Liberius Mikulitsin'in takma adı.
Marfa Tiverzina: Kuprian'ın annesi.
Misha Gordon: Yuri Jivago'nun arkadaşı. Avukat Gregory Gordon'un oğlu.
Nikolay Nikoleyeviç: Bak: (Kolya).
Nicky Dudorov: Yuri Jivago'nun arkadaşı. Anarşist Dementi ile gürcü prensesi Nina'nın oğlu.
Osip: Bak: Yusuf.
Pasha Antipov: Babası demiryolu işçisi Antipov'dur. Sonradan Lara ile evlenir. Daha sonra Strelnikov lakabı ile ihtilalcilerin başına geçer.

Pelagia Tyazunova: Polya Yenge.
Rodyan Guishard: Amalia'nın oğlu. Sonradan Rus ordusunda asteğmen olur. (Lara'nın erkek kardeşi).
Samdevyatov Anfim: Bak: (Anfim).
Savely Tiverzin: Kuprian'ın babası. Demiryolu işçisidir.
Sima: Bak: (Tuntseva).
Strelnikov: Bak: Pasha Antipov.
Tiverzin: Bak: Kuprian, Marfa, Savely.
Tonya Gromeko: Gromeko ailesinin kızı. Sonradan Dr. Jivago ile evlenir.
Tuntseva (Glaphira) = (Glasha), Seraphima = (Sima) ve Evdoksia: Bu üç kız, Helen Mikulitsin'in kardeşleri ve Liberius'un teyzeleridir.
Yevgraf Jivago: Dr. Jivago'nun üvey kardeşi.
Yuri Jivago: Dr. Jivago. Bak: (Jivago)
Yusuf Galiullin (= Osip Gimazetdinovich): Kapıcı Gimazettin'in oğludur. Önce makinist iken sonradan general olur.

ÖNSÖZ

1890 yılında Moskova’da doğan ve şöhretinin zirvesine eriştiği 1960 yılında yine Moskova’da ölen Boris Pasternak’ın kuvvetli, sihirli bir nesir dili vardır. Bunu daha çocuk denecek yaşlarda şiir ve müzikle uğraşmağa başlamasında aramak gerekir.

Öğrenimini Moskova Üniversitesinde tamamladı. Hukuk Fakültesinden mezun olduktan sonra Almanya’ya gitti. Orada felsefe doktorası yaptı.

Babası Leonid Pasternak tanınmış bir ressam, annesi Rosa Kaufman da aynı derecede tanınmış bir müzisyendi. Boris Pasternak çocukluğunu böyle bir sanat havası içinde geçirdi. Evlerine devrin büyük yazarları, müzisyenleri gelirdi. Leon Tolstoy babasının yakın arkadaşıydı.

Boris Pasternak yazı hayatına şiir yazarak atıldı. İlk kitabı «Kardeşim Hayat» 1922 de yayınlandı. Ne var ki, bunlar devrin Rusya’sında istenen karakterde şiirler değildi. Siyasete, propagandaya dokunmuyor, daha çok bireyci bir yön tutuyordu. Bu yüzden Pasternak’ın şiirleri basılmaz, kendisi de tutulan bir şair sayılmaz oldu. Hayatını, Goethe ve Shakespeare’den çeviriler yaparak kazanıyordu. Moskova’nın banliyösünde bir kır evine çekilmişti. Orada suya - sabuna dokunmadan yaşamaya çalışıyordu.

1954 yılında Moskova gazeteleri Boris Pasternak’ın bir roman yazdığını haber verdiler. Hattâ birçok dergiler de bu romandan parçalar bile yayınladı. Eserle, batılı yayınevleri de ilgileniyorlardı. Pasternak bir İtalyan yayınevine romanının daktiloya çekilmiş bir nüshasını da yollamıştı. Eser, Moskova’da çıktığı sırada, İtalya’da da yayınlanacaktı.

Aradan geçen aylar, yıllar süresince eserin yazarından bir ses çıkmadı. Daha sonra Rus hükümeti, İtalyan yayınevinden eserin geri gönderilmesini istedi. Yayınevi bu isteği yerine getirmedi. Daha sonra anlaşıldığına göre, hükümet eseri beğenmemişti. Boris Pasternak’ın şöhretine uygun, kuvvetli bir eser olmadığını ileri sürerek yayınlanmasını yasak etmişti.

İtalya’daki yayınevi her şeye rağmen kitabı basıp piyasaya çıkardı. Eser derhal bütün dünya dillerine çevrildi. Edebiyat alanında bir bomba gibi patladı. 22 Ekim 1958 de Nobel Edebiyat Armağanı da ona verildi. Pasternak buna çok sevinmişti ama bir süre sonra Nobel Edebiyat

Kurulu’na yolladığı bir mektupla ödülü kabul edemeyeceğini bildirdi. Bu mektubu da hükümetin zoruyla yazmıştı. Ne var ki, «Doktor Jivago» siyasi bir roman değildi.

«Doktor Jivago» nun çevirisindeki güçlük bir şiir havası içinde Tolstoy, Dostoyevski çapında bir destan yaratılmak istenmiş olmasından ileri gelmektedir. İnsan ruhunu çeşitli olaylar, çevreler içinde işleyen beşerî bir romandır. Gerçek bir dehânın eseridir. Rus dili, Pasternak’ın dehâsı ile bambaşka bir canlılık kazanmıştır. Bu kitapta okuyucu, insan ruhunu, insan sevgisini hiç bir şeyin, hattâ komünizmin bile öldüremeyeceğini görmekte, buna bütün kalbiyle inanmaktadır.

«Doktor Jivago»nun 1958 yılında Nobel Edebiyat Armağanını kazanması yalnız Pasternak için değil, insanlık için de bir zafer yılı olmuştur.

BİRİNCİ KİTAP

BİRİNCİ BÖLÜM

SAAT BEŞ EKSPRESİ

— I —

Yürüyor, yürüyor ve «Ebedi Hatıra ([1]) yı söylüyorlardı; söylemelerine ara verdiklerinde ayaklar, atlar, rüzgârın sesi sanki bir nakaratmış gibi ilahi'yi sürdürüyorlardı.

Gelip geçenler cenaze alayı ilerliyebilsin diye kenara çekiliyorlar, çelenkleri sayıyorlar, haç çıkarıyorlardı. Bazıları da merak ederek alaya katılıyorlar, «Kimin cenazesi bu?» diye soruyorlardı.

— «Jivago'nun,» diye cevap veriliyordu onlara.

— «A, öyle mi? Tanıyoruz!»

—> «Bay Jivago değil. Karısı, Bayan Jivago öldü.»

— «Farketmez. Allah taksiratını affetsin. Muhteşem bir cenaze töreni doğrusu.»

Son dakikalar birbiri peşisıra gelip geçti. Bir daha geri gelmeyecek sayılı anlardı bunlar. Papaz. «Bu toprak içindeki herşey, bütün yaratıklar Tanrınındır.» diyerek Marya Nikolayevna'nın vücudu üstüne haç şeklinde toprak attı. Hep birlikte «Doğruların Ruhları» parçası söylendi. Sonra da korkulu bir telaş başladı. Tabut kapatılıp çivilendi. Mezara indirildi. Dört küreğin çabuk çabuk ittiği toprak yığınları tabutun kapağı üstüne düştükçe, trampet sesini andıran bir gürültü çıkıyordu. Çok geçmeden çukur kapandı. Çukurun bulunduğu yerde şimdi küçük bir tümsek meydana gelmişti. Bu tümseğin üstüne on yaşlarında küçük bir oğlan tırmandı.

Muazzam cenaze törenlerinin sonunda insanların üstüne çöken uyuşukluk ve şaşkınlıkla, orada bulunanlar, küçük çocuğun annesinin mezarı başında bir şeyler söyleyeceğini sandılar.

Çocuk başını kaldırdı. Bulunduğu yerden sonbaharın gelişiyle ıssızlaşan düzlüklere, manastırın kubbelerine baktı. Kalkık burunlu küçük yüzü buruştu. Boynunu ileriye doğru uzattı. Eğer bir kurt yavrusu böyle yapsa, birazdan ulumağa başlıyacağına hükmedebilirlerdi. Oysa çocuk yüzünü elleriyle kapayarak ağlamağa başladı. Rüzgârın getirdiği bir yağmur bulutu, buz gibi damlalarıyla, çocuğun yüzünü kamçılıyordu. Siyahlar giymiş bir adam mezara yaklaştı. Bu ölen kadının kardeşi, ağlayan çocuğun dayısı Nikolay Nikoleyevich Vedenyapin'di. Kendi arzusuyla manastırdan ayrılmış bir papazdı. Çocuğa yaklaşıp elinden tuttu, birlikte mezarlıktan çıktılar.

— II —

Eski günlerin hatırı için Nikolay Nikoleyevich'e bir oda vermişlerdi. Dayı ile yeğen geceyi bu odada geçirdiler. Ertesi gün Volga bölgesindeki bir ilçe merkezine doğru yola çıkacaklardı. Dayı burada ileri görüşlü bir gazete sahibinin yanında çalışıyordu. Biletler daha önceden alınmıştı. Eşyalarını hazırlayıp odanın bir köşesine yığmışlardır. Rüzgâr, yakındaki demiryolunda manevra yapan lokomotiflerin şikâyet dolu çığlıklarını onlara kadar getiriyordu.

Akşamları hava pek soğuk oluyordu. Odanın iki penceresi toprak seviyesindeydi. Buradan, donmuş su birikintilerinin toplandığı ana yolun bir kısmı görünüyordu. Bahçede, duvar kenarlarındaki akasya ağaçlarından ve soğuktan morarıp kırışmış birkaç lahanadan başka bir şey yoktu. Akasya ağaçlarının çıplak dalları, rüzgârın her darbesiyle sarsılıyor, yola doğru yatıyordu.

Gece adı Yuri olan çocuk, pencereye vurulduğunu sanarak uyandı. Karanlık oda, oynak esrarlı bir ışıkla aydınlanmıştı. Yuri, sırtında sadece gömleği olduğu halde pencereye koştu. Yüzünü buz tutmuş cama yapıştırdı.

Dışarda, çıkan fırtınanın yüzünden ne yol, ne mezarlık, ne de bahçe görünüyordu. Kar, buram buram tüten bir duman gibi havayı kaplamıştı. Sanki tipi Yuri'nin pencereden baktığını anlıyor, onun dikkatini çekmek onu korkutmak için ıslıklar çalıyor, homurdanıyor, çocuğun üzerinde yarattığı etkinin tadını çıkarmağa çalışıyordu. Kar, bitmez tükenmez uzunlukta beyaz bir bez parçası gibi toprağın üstünde kıvrılıp bükülüyor, yeryüzünü

örtüyordu. Tipiyse yeryüzünde tek başına hüküm sürdüğünü biliyor, başka rakip istemiyordu.

Yuri, pencerenin kenarından ayrılınca ilk arzusu hemen giyinip dışarı çıkmağı istemek oldu. Bir şeyler yapmalıydı. Bahçedeki lahanaların kar altında örtülü kalıp kaybolacaklarından, kara karşı koymaktan aciz olan annesinin, yığınlar altında ezilip daha da derinlere gömüleceğinden, kendisinden iyiden iyiye uzaklaşacağından korkuyordu. Tekrar hüngür hüngür ağlamağa başladı. Dayısı uyandı. Onu, Hazreti İsa'dan bahsederek teselliye çalıştı. Sora pencerenin önünde düşünceli düşünceli durdu. Esnedi. Giyinmeğe koyuldu. Gün ışımağa başlamıştı.

— III —

Annesinin sağlığında Yuri, babasının kendilerini çoktan terketmiş olduğunu, zamanını Sibirya ve yabancı memleketlerde seyahat ederek geçirdiğini, ailenin milyonlarını har vurup harman savurduğunu bilmiyordu. Ona hep babasının iş için Petersburg'a, ya da bir panayıra gittiğini söylerlerdi. Çoğu zaman bu panayır lrbıt panayırı olurdu. Sonra sık sık hastalanan annesinin vereme yakalanmış olduğu anlaşılmıştı. Kadıncağız tedavi için Kuzey İtalya'ya, Fransa'ya gitmişti. Bu yolculuklara iki kere de Yuri katılmıştı. İşte bu yüzden çocukluğu bir türlü çözemediği bilmecelerle dolu olarak geçmişti. Daima yabancıların yanında kalıyordu. Bu yabancılar hep ayrı kişilerdi.

Daha çok küçükken birçok şeyin kendi soyadı olan Jivago adını taşıdığını farketmişti: Söz gelimi Jivago fabrikaları, Jivago bankası, Jivago apartmanları, Jivago kravat iğneleri, hatta baba tatlısına benzeyen Jivago pastası bile vardı. Bir zamanlar Moskova'da, bir arabacıya, «Beni Jivago'lara götür» dediğiniz zaman, «beni Kaf dağının ardına götür» demişsiniz gibi sizi bambaşka sihirli bir aleme çeker götürürdü; etrafınızı, geniş kırın sessizliğiyle dolu, bir bahçe çevirirdi. Çam ağaçlarına konan kargalar dalların üstündeki karları silkelerlerdi. Ötüşleri sessizliğin içinde kuru bir dalın çatırdamasına benzerdi. Akşama doğru ışıkların yandığı binanın önünde cins köpeklerin koşuştukları görülürdü.

Ama bütün bunlar bir anda kaybolup gitmişti. Fakir düşmüşlerdi.

— IV —

Annesinin ölümünden iki yıl sonra 1903 yılının yazına rastlayan bir gün, Yuri'yle dayısı üstü açık bir arabaya binmiş, Dupliyanka'da oturan ve ders kitapları çok beğenilen İvanovich Voskoboynikov adlı bir öğretmeni görmeğe gidiyorlardı. Burası sanatsever, sanatçıların koruyucu meleği Kologrivov'un malikânesiydi. O gün yortu vardı. Hasat mevsiminin en civcivli zamanındaydılar. Fakat yortu yüzünden mi. yoksa yemek vakti olduğundan mıdır, nedir, ortalıkta kimsecikler görünmüyordu. Tarlalar, mahkûmların yarıya kadar traş edilmiş başları gibi, yarı hasat edilmiş bir haldeydi. Başlarının üzerinde kuşlar uçuyordu. Olgun buğday başakları düzgün sıralar halinde dimdik duruyor, bunlara uzaktan bakınca kımıldıyorlarmış gibi geliyordu. Sanki bunlar ziraat memurlarıydılar da araziyi ölçüp notlar alarak ufuk boyunca ilerliyorlardı.

Yayınevinin bekçisi, çırağı, işçisi, kısaca her şeyi olan Pavel asıl işinin arabacılık olmadığını anlatmak istercesine arabacı yerine bacak bacak üstüne atarak, yan oturmuş, sırtını kamburlaştırmıştı. Nikolay Nikoleyevich, «Bu tarlalar efendinin mi, köylünün mü?» diye sordu.

Pavel, «Efendimin» diye cevap verdi. Yaktığı sigaradan bir nefes çekti. Uzun bir sessizlikten sonra, kırbacıyla bir başka yönü göstererek, «bunlar da bizim,» diye ekledi. Gözlerini monometreden ayırmadan bir lokomotif sürücüsü gibi, yan gözle atların kuyruklarını, sağrılarını kontrol ediyordu. Onları hızlandırmak için, «Hey uyumayın, canlanın!» diye bağırıyordu. Atlar arabaya yan yana değil de, arka arkaya koşulmuşlardı. Yine de arabayı dünyanın her tarafındaki atlar gibi çekiyorlardı: Öndeki sakin olan yaradılışına uygun biçimde koşuyor, arkadaki boynunu kuğu gibi bükerek, çıngırakların sesine ayak uydurup, sanki dans ediyordu.

Nikolay Nikoleyevich'in elinde, Voskoboynikov'un toprak davası üstüne yazılmış kitabının müsveddeleri vardı. Yayınevi sansürünün gittikçe artan sıkılığını ileri sürerek, kitabın tekrar gözden geçirilmesini istemişti. Nikolay Nikoleyevich, bu maksatla dostunu ziyarete gidiyordu. Nikolay dayı, Pavel'e «Bu taraflarda işler çığırından çıkmış galiba?» diye sordu. «Ponovo'da bir çiftçinin boğazını kesmişler. Sen ne dersin bu işlere?» Pavel'in durumu, kitaptaki ateşli fikirlerden de daha kuvvetliydi. «Köylülerden ne beklenir ki,» diye cevap verdi. «Şımardılar. Kendi başlarına buyruk oldular. Bizim gibilerine yüz vermeğe gelmez.» Bunları söyledikten sonra yeniden atlara döndü. «Deh,» dedi, «uyuyor musunuz ne?»

Yuri'nin Dupliyanka'ya yaptığı ikinci yolculuktu bu. Artık yolu bildiğini sanıyordu ama, yanılıyordu. Tarla tarlayı izliyor, bunları bitip tükenmeyen ormanlar kucaklıyordu. Bu geniş, alabildiğine uzanan manzaralar insanda derin duygular uyandırıyordu. Nikolay dayı henüz kendisini meşhur edecek kitapları yazmamıştı. Ama fikirleri kafasında belirli bir şekil almıştı. Başarının eşiğinde olduğunun kendisi de farkında değildi.

Çok geçmeden, zamanının ünlü yazarlarından biri olacak, ve Devrimin filozofları, üniversite profesörleri arasında yer alacaktı. Nikolay Nikoleyevich ile bu ünlü kişiler aynı düşünceleri savunacaklardı, ama yazılarında kullandıkları terimler hariç, düşünce tarzlarında en küçük bir benzerlik bulunmayacaktı. Onlar önceden kabul edilmiş bir takım fikirleri benimsemişler, kelimeler ve dış görünüşlerle yetinmişlerdi. Fakat eski bir rahip olan Nikolay, hem Tolstoy'un düşüncelerine hem de devrimci bir görünüşe sahipti. Üstelik daha da ilerlemek istiyordu. Nikolay Nikoleyevich ilhamcı olduğu kadar elle tutulur gözle görülür sağlam bir fikrin peşindeydi. Bu düşünce insanların önünde düz, açık bir yol çizecek, dünyayı daha iyiye, daha güzele götürecekti. Tıpkı bir şimşek ya da gök gürültüsü gibi çocuklar, cahil fakirler tarafından anlaşılıp kabul edilecekti. O yepyeni, parlak bir düşünüşün peşindeydi.

Yuri, dayısının yanında olmaktan hoşlanırdı. Dayısı ona annesini hatırlatırdı. Tıpkı annesi gibi, dayısı da hür, alışmadığı şeyleri yadırgamayan bir kafaya sahipti. Onda da, annesi gibi, kendini yaşayan her şeyle eşit gören soylu bir duygu vardı. O da her şeyi bir bakışta anlar, düşüncelerini aklına ilk geldiği, henüz anlamlarını ve canlılıklarını kaybetmediği bir sırada ifade etmesini becerirdi.

Yuri, dayısının kendisini Dupliyanka'ya götürmesinden ayrıca büyük bir sevinç duymaktaydı. Dupliyanka çok güzel bir yerdi. Bu da ona, tabiatı seven, kırlarda yürüyüşe çıktığı zaman Yuri'yi de yanına alan annesini hatırlatıyordu.

Yuri, Nicky Dudorov'u tekrar göreceğine de seviniyordu. Kendisinden iki yaş büyük olan Nicky belki de onu küçük görüyordu. Nicky, Voskoboynikov'un evinde oturan bir öğrenciydi. Yuri ile el sıkıştığı zaman, elini aşağı doğru bütün gücüyle çekerek sallardı. Başını o kadar çok eğerdi ki, saçları alnının üstüne düşer, yüzünün yarısını kapatırdı.

— V—

Nikolay Nikoleyevich, tashih edilmiş provaları okuyarak, «Yoksulluk probleminin can damarı...» diye başladı.

Voskoboynikov, «Özü desek daha yerinde olur» dedi. Ve kâğıt üzerinde gerekli düzeltmeyi yaptı.

Üzeri kapalı verandanın loş aydınlığında çalışıyorlardı. Su kovaları, bahçıvan âletleri ortalıkta karma karışık duruyordu. Kırık bir sandalyenin arkalığına eski bir yağmurluk atılmıştı. Bir kenarda üzerinde çamurları kurumuş, balıkçıların balığa çıkarken giydikleri cinsten çizmeler duruyordu.

Nikolay Nikoleyevich, «Diğer taraftan,» diye devam etti. «ölüm ve doğum istatistiklerinin gösterdiğine göre...»

Voskoboynikov, «Geçen yılki istatistikler diye kaydet,» dedi. Not aldı.

Verandada hafif bir esinti vardı. Uçmasın diye sayfaların üstüne taş parçaları konmuştu.

İşleri bitince Nikolay Nikoleyevich hemen kalkıp yola çıkmak istedi.

— «İmkânı yok bırakmam. Gidemezsiniz şimdi çay içeceğiz.»

— «Evet, ama bu akşam mutlaka şehirde olmam gerekiyor.»

— «Boşuna tartışmayalım. Çeneni yorma.»

Çay masası bahçeye hazırlanıyordu. Semaverden yükselen kömür kokusu onlara kadar geliyor, bu koku içtikleri sigaraların, bahçedeki ay çiçeklerinin kokusunu bastırıyordu. Bir hizmetçi kız, elinde, içinde beyaz peynir, çilek ve pasta bulunan bir tepsiyle göründü. Daha sonra Pavel’in nehirde yıkanmağa gittiği, atları da yanında götürdüğü haberi geldi. Nikolay Nikoleyevich’in, ev sahibinin teklifini kabul edip kalmaktan başka, çaresi kalmamıştı.

Voskoboynikov, «hadi, çay hazır olana kadar nehir kenarına inelim» dedi.

İvan Voskoboynikov, zengin iplikçi. Kologrivov’la olan dostluğu sayesinde, kâhyanın oturduğu binada iki odaya sahipti. Bina ve bahçesi, malikânenin tenha bir köşesinde bulunuyordu. Yarım daire şeklinde kıvrılan eski bahçe yolu da buradan geçiyordu. Artık kullanılmayan bu yolun üstünde otlar bitmişti. Sadece yapı malzemesi kalıntılarını götürüp, sel birikintisine atmak için kullanılıyordu. İleri görüşlü ve ihtilalcilere yakınlık gösteren Kologrivov’un Nadya ve Lipa adlı kızlarıyla mürebbiyeleri ve az sayıda uşak bulunuyordu.

Kâhyanın evini ve bahçesini, evi çeviren havuzlardan ve çimenlerden sık sık bir kara şimşir çiti ayırıyordu. İki arkadaş çitin yanından yürürlerken ayak seslerinin gürültüsüne, çitten eşit aralarla, birbirine benzer serçe kümeleri havalanıyordu. Karaşimşir çitinin içi serçelerle dolup taşıyordu. Havayı, bir hortumun içinden akan su sesine benzer cıvıltılarıyla dolduruyorlardı.

Limonluğun, bahçıvan kulübesinin ve bir şeye benzemeyen bir taş yığının yanından geçtiler. Şimdi edebiyat ve bilim alanında görülmeğe başlayan yeni adlardan söz ediyorlardı.

Nikolay Nikoleyeviç, «İnsan elbette parlak zekâlı, istidatlı gençlerle karşılaşıyor,» dedi. «Ama bunlar pek kıyıda köşede kalıyorlar. Şimdi çeşitli birlikler, dernekler kurmak moda oldu. Oysa birlikte çalışmağa kalkan kişiler çoğunlukla beceriksiz insanlardır. Bunların bağlılıkları ister Slovyev'e, ister Kant'a, isterse Marx'a olsun, bence neticesi boştur. Gerçek daima yalnız başına aranmalıdır. Gerçeği sevmeyen, onu aramayan kişilerle bütün ilgi kesilmelidir. Dünyada sadakatimize layık ne vardır? Çok az şey elbette! İnsan bence ölmezliğe bağlanmalıdır. Çünkü ölmezlik, daha geniş anlamda, hayatın tâ kendisidir. İnsan ölmezliğe bağlanmalı... Hazreti İsa'ya sadık kalmalı! Fakat sen kaşlarını çatıyorsun. Benim zavallı dostum! Yine hiçbir şey anlamadın değil mi?»

Voskoboynikov, «Hımmm,» demekle yetindi. İnce yapılı, uzun boylu, bir yılan kadar hareketli ve huzursuz bir adamdı. Sivri sakalıyla, Lincoln devrinden kalma bir Amerikalı'yı andırır, elini sakalından hemen hiç çekmez, sivri ucunu ağzına sokmağa çalışırdı. «Bildiğin gibi, hiçbir şey söylememeği tercih ediyorum,» dedi. «Bu konularda bambaşka fikirlere sahip olduğumu bilirsin. Aklıma gelmişken sorayım, seni niçin papazlıktan çıkardılar? Herhalde bir hayli korkmuşsundur. Aforoz etmediler mi?»

— «Konuyu değiştirmeğe çalışıyorsun. Ama bence farketmez... Hayır, aforoz edilmedim. Şimdi eskisi gibi lanetleme modası yok. Tabiî bazı hoş olmayan olaylarla karşılaştım. Bunların bir kısmı hala yürürlükte. Sözgelimi medeni hakların bazılarından mahrumum. Devlet memurluğu yapamadığım gibi, Moskova ve Petersburg'a gitmem de yasak. Ama bunlar önemsiz şeyler. Biz esas konumuza geçelim. Dediğim gibi insan Hazreti İsa'ya bağlı kalmalı. Bunu açıklayacağım. Anlamadığım bir şey var: Bir insan Allahsız olabilir. Allahın varlığına inanmaz, inansa bile neye yaradığını anlamayabilir. Ama bütün bunlara rağmen, insan denen varlığın

tabiatta değil de, tarihte yaşadığını bilir, Anladığımız anlamda tarih de Hazreti İsa tarafından kurulmuştur. Peki, tarih nedir? Tarih, ölümün sırrını derece derece aydınlatarak, bir gün onu altedecek çalışmaların ortaya konulduğu tezgâhtır. İşte insanlar bu yüzden senfoniler yazıyor, matematiksel sonsuzu, elektromanyetik dalgaları keşfediyorlar. Bu yönde ilerliyebilmen için, yine de şu ya da bu şekilde, bir ruhî heyecan göstermen gerekir. Bu gibi keşifleri yapabilmek için ruhi en hazır olmak gerek. Bunun için gerekli her türlü malzeme, İncil'de hazırlanmış ve bize verilmiştir. Bu nedir? Bir kere komşunu seveceksin... İnsana yaşama gücünü veren en büyük kuvvet budur. Bu duygu insanın kalbini bir kere doldurunca, fışkırıp dışarı çıkmak, bir işe yaramak isteyecektir. Sonra, modern insanı meydana getiren iki unsur var: İnsanın hür fikirli olması ve hayatı feda edilecek bir şey gözüyle görmesidir. Bunlarsız insan var olamaz. Şuna dikkatini çekerim ki bütün bunlar, bugün bile yeni sayılan şeylerdir. Eskiler bu anlamda bir tarihten habersizdirler. Roma İmparatorluğunda kanlı savaşlar, hayvanca işkenceler ve zulümlerden başka bir şey yoktur. Çiçek bozuğu suratlı büyük Kaligula, bir diktatörün ne derece aşağılık, bayağı bir kimse olduğunu aklına bile getirmemişti. Orada yalnızca bronz heykellerin ve mermer sütunların gururluluğu ve soğuk ebediliği vardır. Ancak İsa'nın gelişinden sonra, insanlar rahatça nefes almağa, hürriyetin anlamını idrak etmeğe başladılar. Ancak Hazreti İsa'nın ölümünden sonra sokaklarda, çukurların içinde birer köpek gibi geberip gitmekten kurtuldular. Evlerinde, tarihin içinde ölmeğe başladılar. Bütün güçlerini, amaçlarını ölümü yenmeğe çevirdiler. Of, domuz gibi terledim. Sana laf anlatmak da mesele. Boş bir duvarla konuşsam daha iyi.»

— «Azizim, senin bu söylediklerine metafizik derler. Mideme dokunduğu için, doktorlarım bunu bana yasak ettiler.»

— «Pekâlâ senden ümit yok. Boşuna çenemi yormayayım. Aman Allahım... Ne kadar şanslı bir insansın... Şu manzaraya bak! Böyle güzel yerlerde yaşadığın halde, nasıl olur da, bu kadar duygusuz bir insan olarak kalırsın, anlamam.»

Nehir, güneşin ışıkları altında madenî bir levha gibi, pırıl pırıl parlayarak, dalgalanıyordu. Birden suyun yüzü karıştı. Arabalarla, atlarla, köylü kadın ve erkeklerle yüklü bir sal karşı tarafa geçiyordu.

Voskoboynikov, «saat daha yeni beş olmuş» dedi, «İşte Sizran ekspresi geliyor. Saat tam beşi beş geçe buradan geçer.»

Uzaklarda, ovanın sağından soluna doğru geçmekte olan sarılı, mavili bir tren vardı. Aradaki uzaklık yüzünden pek küçük görünüyordu. Birdenbire trenin durduğunu gördüler. Lokomotifin bacasından döne döne beyaz duman bulutları yükseliyordu.

Voskoboynikov, «tuhaf şey» dedi. «Galiba bir kaza oldu. Ovanın tam orta yerinde durması için başka bir sebep olamaz. Muhakkak bir şey oldu. Hadi, biz gidip çayımızı içelim.»

—VI—

Nicky'i ne bahçede, ne de evde bulamadılar. Dayısı ve Voskoboynikov verandada çalışırlarken, Yuri evin etrafında avare avare dolaşmağa başladı. Nicky'nin saklandığına emindi. Çünkü onun misafirlerden sıkıldığını hele akranı olmadığı için, kendisinden hiç hoşlanmadığını biliyordu.

Burası harikulade bir yerdi. Düzgün aralıklarla, bir sarı florya kuşunun üç tonlu ötüşü işitiliyordu. Her ötüşten sonra kuş, çıkardığı sesin çevreye yayılıp, sinmesini bekliyordu. Çiçek kokuları, havanın sıcaklığıyla bahçenin çiçek tarhlarına yapışıp kalıyor gibiydi. Bütün bunlar ona ne kadar Antibes'i ve Bordighera'yı hatırlatıyordu! Bahçenin içinde durmadan dolaşıyor, arıların vızıltısına karışıyor, kuşların ahenkli ötüşlerine refakat ediyor gibiydi. Annesinin, kendisinin cevap vermesini beklediğini, onu çağırdığını düşünerek titriyordu.

Sel yatağına doğru giderek yokuş aşağı inmeğe başladı. Bakımlı, seyrek korudan geçerek, sel yatağının dibindeki kızılağaçlara doğru ilerledi. Burası, çürümüş dal parçaları ve yapraklarıyla kaplıydı. Karanlık ve nemliydi. Pek az çiçek vardı. Kamışların boğumlu başları, resimli Mukaddes Kitap'ındaki, Mısır işi süslerle kaplı asalara benziyordu.

Yuri, içinin gittikçe daha çok sıkıntıyla dolduğunu hissediyordu. Ağlamak istiyordu. Sonunda dizleri üstüne çöktü. Ağlamağa başladı.

— «Allahım, İyilik Meleğim,» diye dua etmeğe başladı, «Beni doğru yoldan ayırma. Anneme iyi olduğumu söyle, merak etmesin. Eğer ölümden sonra hayat varsa, annemi cennetine kabul et, Allahım! O cennetinde ermişlerle doğruların yüzleri birer meşale gibi parıldamaktadır. Annem o kadar iyi bir kadındı ki, günahkâr olması imkânsızdır! Rahmetini ondan esirgeme, ona acı çektirme Allahım! Anne!» Yuri kalbini parçalayan bir

acıyla, annesine cennetteki meleklerden biriymiş gibi sesleniyor, ondan yardım umuyordu. Fakat bu hale daha fazla dayanamadı. Yere düşüp bayıldı.

Baygınlığı uzun sürmedi. Kendine geldiği zaman, yukardan, dayısının kendisini çağırdığını işitti. Ona cevap verdi. Derhal yerinden fırlayıp yokuşu tırmanmağa başladı. Birdenbire, kaybolan babası için, annesinin kendine öğrettiği gibi, hiç dua etmediğini hatırladı. Babası için bir başka zaman dua edebilirdi. Kendi kendine, «bir parça beklesin,» diye düşündü. Yuri babasını hiç hatırlamıyordu.

— Vl –

Nehrin karşı tarafındaki ovada, birdenbire duran trenin ikinci mevki kompartımanındaki Misha Gordon ([2]), Orenburg'da avukat olan babasiyle birlikte yolculuk ediyordu. Misha iri siyah gözlü, bakışları düşünceli on bir yaşlarında bir çocuktu. Beşinci sınıftaydı. Babası Grigory Osipovich Gordon Moskova'ya tayin edilmişti. Annesi ve kız kardeşleri daha önce gitmişler, evi hazırlıyorlardı.

Misha ile babası üç günden beri yoldaydılar.

Tarlaları, bozkırları, şehirleri, kasabaları, yer yer yükselen yakıcı toz bulutlarıyla gerçek Rusya'nın içinden geçiyorlardı.

Araba kafileleri, yollarda bir zincir gibi uzayıp gidiyordu. Büyük bir hızla ilerleyen trenden bakınca, arabaların ilerlemediği, atların da yerinde saydığı sanılabilirdi.

Tren büyük istasyonlarda durdukça, yolcular deli gibi büfeye koşuyorlardı. İstasyon bahçesinin gerisinde batmakta olan güneş, yolcuların bacaklarını aydınlatıyor, vagonların tekerlekleri altında parlıyordu.

Ayrı ayrı bakılırsa, dünyanın bütün bu hareketlerinde maksatlı ve soğuk bir hal vardı. Fakat toplu olarak bakıldığında, insanları birbirine bağlayan ve sürükleyip götüren muazzam hayat dalgasının onları mutlu kıldığı görülüyordu. İnsanlar çalışıyor, mücadele ediyorlardı. Onları harekete getiren şey yalnız kendi kaygıları ve endişeleriydi. Fakat derin bir aldırmazlık duygusunun etkisinde olmasalar, bu şekilde yaşamağa, çalışmağa devam edemiyecekleri muhakkaktı. Bu aldırmazlık duygusu, insanların tam bir dayanışma halinde olduklarını bilmelerinden ileri geliyordu. Birbirlerine bağlı oluşları ise ayrı bir güven kaynağı oluyordu.

Bu dünyada olanların, yalnızca ölülerin gömüldüğü kara toprak üzerinde değil de, Tanrı'nın Ülkesi ya da kimilerine göre tarih denen başka yerlerde de olageldiğini hissetmek, onlara mutlu bir duygu kazandırıyordu.

Fakat Misha, acı ve sert bir biçimde, kendini bu kuralın dışında kalmış hissediyordu. Onu harekete getiren şey kaygıydı. Soydaşlarının paylaştığı aldırmazlık duygusu onu rahatlatmıyor, harekete getirmiyordu. Atalarından gelme bir şeydi bu. Benliğindeki belirtileri büyük bir dikkatle izliyordu. Ama bu durum ona acı veriyordu. Utanıyordu.

Kendini bildiği günden beri, herkes gibi elleri, kolları, ayakları olan, herkes gibi yiyip içen, konuşan, herkes gibi yaşıyan bir insanın nasıl olup da diğerlerinden bu kadar farklı olabileceğine akıl erdiremiyordu... Pek az kişi tarafından hoş görülen, hiç kimse tarafından sevilmeyen bir insan. Başkalarından daha kötü bir halde olan biri, nasıl oluyor da daha iyi bir hale gelmek, düzelmek için çaba gösterip başarılı olamıyordu? Yahudi olmak demek ne demekti? Yahudi olmanın amacı, sebebi neydi? İnsana acıdan başka bir şey vermeyen bu sıfatın mükâfatı ya da mazereti neydi?

Kafasını meşgul eden bu sorulara bir cevap bulabilmek için, babasına başvurmuştu. Babası sorunları bu biçimde ölçüp biçmemesini söylemiş, fakat dikkatini çekecek ya da kaçınılmaz alınyazısına sessizce boyun eğmesini sağlayacak bir çözüm yolu da ileri sürmemişti.

Sonunda Misha, anne ve babası dışında bütün büyüklere karşı, derin bir nefret duymağa başlamıştı. Çünkü bu büyükler ortalığı karıştırmışlar, ve sonra da bir düzene sokmağa çalışmamışlardı. Büyüdüğü zaman bütün bu karışıklığa son vereceğine, ortalığı düzene sokacağına güveni vardı.

Mesela, babası koridora fırlayan o delinin peşinden koştuğunda, hiç kimse bu biçimde hareket etmemesi gerektiğini söylememişti. Aynı deli vagonun kapısını ardına kadar açıp, suya dalmak için atlama tahtasının üstünden fırlayan bir yüzücü gibi, kendini tepesi üstü trenden attığı zaman, katarı durdurmaması gerektiğini söyleyen de olmamıştı.

Şimdi tren ovanın ortasında asırlardır duruyor gibiydi. İmdat kolunu Grigory Gordon'un çekmiş olması, bu uzayan bekleyişe ve sıkıntılı olaya yol açanın Gordon ailesi olduğu sonucunu çıkarmıştı.

Hiç kimse kesinlikle, trenin niçin bu kadar uzun süre durduğunu bilmiyor, anlayamıyordu. Kimisi birden durunca trenin frenlerinin patladığını ileri sürüyor, kimisi de trenin dik bir rampada durduğunu, bu yüzden makinenin hız alamadığını söylüyordu. Üçüncü bir sebep daha ileri

sürenler vardı: Onlara göre, kendini trenden atıp ölen adam önemli bir kişiydi. Yanında bulunan avukatı, en yakın istasyon olan Kologrivov'dan şahitler getirilmesini, bir zabıt tutulmasını istiyordu. Makinist yardımcısının telgraf direğine tırmanmasının nedeni buydu. Şahitleri getirecek olan araba nerdeyse gelmek üzereydi.

Kompartımanları hafif bir apteshane kokusu kaplamıştı. Bu kokuyu, yağlı bir kâğıda sarılmış, artık ekşimeye yüz tutmuş tavuk kızartması ve kolonya kokuları bastıramıyordu. Trene Petersburg'dan binmiş, kısık sesli, kır saçlı birkaç hanım vardı. Yüzlerine sinen kurum ve yağlı kremlerle Çingene kadınlarına dönmüşlerdi. Yine de bir şey olmamış gibi, yüzlerini pudralamağa, parmaklarını mendillerine silmeğe ve alçak sesle birbirleriyle konuşmağa devam ediyorlardı. Atkılarına sıkı sıkı sarınıp, sözde, koridorun darlığını ileri sürerek, kırıta kırıta Gordon'ların kompartımanlarının önünden geçerlerken Misha, onların büzülmüş dudaklarını görünce bu durumdan hiç hoşlanmadıklarını anlamıştı. «Hey Allahım! Şu hale bakın!» der gibiydiler, «Kendilerini ne kadar beğeniyorlar! Ama biz onlardan ne kadar başkayız. Aydın kişiler olduğumuzdan buna tahammül edemeyiz!»

İntihar eden adamın cesedi, demiryolunun kenarındaki otların üstünde duruyordu. Yüzünü boydan boya ikiye ayıran siyah, kurumuş bir kan lekesi, kan gibi değildi, çamur izi ya da ıslak bir kayınağacı yaprağı, bir yakı gibi duruyordu. Sanki adamın damarlarından akmamıştı.

Ölünün çevresinde toplanarak ona acıyıp üzülen insan topluluğu durmadan değişiyordu. Ölenin yol arkadaşı, tıknaz yapılı, gururlu bir avukattı. Ter içinde kalmış gömleği ve anlamsız yüzüyle ölünün başında, iyi terbiye edilmiş bir hayvan gibi duruyordu. Sıcaktan nerdeyse boğulacak gibiydi. Şapkasıyla durmadan yelpazeleniyordu. Sorulan bütün sorulara bir omuz silkmesiyle cevap veriyor, «Ayyaşın biriydi işte! Böyle birinden ne beklersiniz?» demekle yetiniyordu.

Yünlü bir elbise giymiş, başına dantel bir örtü sarmış olan zayıf, yaşlı bir kadın bir iki kere ölünün yanına yaklaştı. Bu yaşlı dul kadının adı Tiverzina idi. İki gelin başörtülerinin uçlarını alınlarının üstüne düğümlemişler, başrahibenin peşi sıra giden iki rahibe gibi kaynanalarının ardından yürüyorlar, onun yanından hiç ayrılmıyorlardı. Kalabalık, geçsinler diye, onlara saygıyla yol açıyordu.

Dul Tiverzina'nın kocası bir demiryolu kazasında diri diri yanarak can vermişti. Yaşlı kadın cesedi kalabalık arasından görecek biçimde azıcık

uzakta duruyor, iki olay arasında bir benzetme ya da karşılaştırma yapıyordu. «Herkesin kaderi kendi alnına yazılmıştır,» der gibiydi. «Kimi Tanrının iradesiyle ölür, kimisi de böyle aklına esince canına kıyar. Zenginlerin akılları bir tuhaf oluyor galiba.»

Yolcuların hepsi inip cesede baktılar. Sonra da, sadece eşyalarının kaybolması endişesiyle yerlerine döndüler.

Demiryolundan atlayıp bacaklarının uyuşukluğunu gidermek için azıcık dolaşanlar, çiçek toplayanlar da vardı. Bunlar bu tabiat parçasının trenin duruşuyla canlandığını görmekle mutluydular. Kaza olmasa, ne bu yemyeşil kırlar, ne nehir ne de karşı taraftaki güzel malikâne ve kilise ortaya çıkacaktı.

Akşamın son ışıklarını saçan güneş bile, kalabalığa göz atmağa gelen bir meraklıya benziyor, manzaranın bir parçası gibi duruyordu.

Bu olay Misha'yı son derece sarsmıştı. İlk önce acı ve heyecanla uzun uzun ağlamıştı. Uzun yolculukları sırasında, bu adam, sık sık kompartımanlarına gelip Misha'nın babasıyla saatlerce çene çalmıştı. Baba Gordon'da şimdiye kadar rastlamadığı bir sağlık, manevî bir temizlik bulduğunu söylüyor, iflas, borç ve hisse senetleri, sahtekârlık konularında çeşitli sorular soruyordu. Baba Gordon'dan aldığı cevaplar karşısında hayrete düşüyor, «Öyle mi?» diyordu, «Hiç bilmiyordum! Demek kanunlar bu kadar yumuşak ve anlayışlı da olabiliyor! Benim avukatım sizin kadar iyimser değil.»

Sinirli, buhranlarla bir külçe haline gelmiş olan adamcağız, bir parça rahatlayınca yol arkadaşı birinci mevki kompartımandan gelip onu alıyor, şampanya içmek için lokanta vagonuna götürüyordu. Bu adam, şimdi ölünün başında sakin bir çehreyle, olanlara şaşmadığını anlatan bir tavırla duran, küstah, iyi giyimli, sinek kaydı traş olmuş avukattan başkası değildi. Müvekkilinin hep böyle sinirli, telaşlı bir halde olmasının, avukatın şu ya da bu biçimde işine geldiğini düşünmemek elde değildi.

Misha'nın babası intihar eden adamın Jivago adında tanınmış bir milyoner olduğunu söylemişti. Bu adam, Misha'nın varlığından hiç sıkılmayıp; ölmüş olan birinci karısından, birincisi gibi terkettiği ikinci karısından ve Misha'nın yaşında bulunan oğlundan söz ediyordu. Sözlerinin burasına gelince bir şeyler hatırlıyor, sapsarı kesiliyor, dili dolaşıyor, saçma sapan konuşmağa başlıyordu.

Misha’ya sebebi anlaşılmayan bir yakınlık ve sevgi gösteriyordu. Başkasına göstermek isteyip de başaramadığı bu sevgiyle huzursuzlandığı kesindi. Tren büyük istasyonlarda durunca, adam, birinci mevki bekleme salonlarındaki büfelere koşuyor, çeşitli oyuncak ve kitaplarla Misha’yı hediye yağmuruna tutuyordu.

Durmadan içiyordu. Üç aydan beri uyku uyumadığını söylüyor, bir an kendine gelse inanılmaz acılarla kıvrandığını anlatıyordu.

Sonunda, ölümünden az önce, koşarak Gordon’ların kompartımanına gelmiş, Grigory Gordon’un ellerine sarılarak bir şeyler söylemeğe çalışmış, başaramayınca da onu bir yana iterek, kendisini trenin sahanlığından demiryolunun üstüne atmıştı.

Şimdi Misha, kucağında ölünün kendisine verdiği son hediye olan, Ural taşlarından yapılmış, bir kolye koleksiyonu olduğu halde oturuyordu. Birdenbire bir kaynaşma oldu. Demiryoluna paralel olarak bir araba geldi, durdu. Bir doktor, iki polis ve bir müfettiş arabadan atladılar. Sert ve resmî bir tavırla sorular soruldu. Defterlere notlar alındı. Polisler ve kontrolörler ölüyü beceriksiz hareketlerle bir tümseğin üstüne çektiler. Bir köylü kadın ağlamağa başladı. Yolculara, trene binmeleri ihtar edildi. Hat bekçisi düdüğünü öttürdü ve tren yeniden yola koyuldu.

— VIII —

Nicky, kafese kapatılmış bir hayvan gibi hırçın tavırlarla odasında dolaşmağa başladı. Kendi kendine, «Yine geldiler!» diye söylendi. Misafirlerin sesi yaklaşıyordu. Artık kaçması imkânsızdı. Odada iki karyola vardı. Biri kendisinin, diğeri Voskoboynikov’undu. Nicky bir anlık kararsızlıktan sonra birinci karyolanın altına girdi.

Onu aradıklarını, seslendiklerini işitiyordu. Sonunda odanın kapısı açıldı. Nikolay Nikolayevich, «çare yok, Yuri,» dedi. «Haydi bakalım, sen bahçede dolaş. Belki arkadaşın daha sonra gelir. O zaman oynarsın.» Gelenler bir süre, Moskova ve Petersburg üniversitelerinde çıkan öğrenci gösterilerinden söz ederek, Nicky’yj o rahatsız ve utandırıcı durumda yarım saat kadar beklettiler. Nihayet verandaya çıktılar. Nicky, yavaşça pencereyi açtı. Dışarı sıçradı. Ayni sessiz hareketlerle bahçeye doğru ilerledi.

Bütün gece gözüne uyku girmediği için, keyfi pek yerinde değildi. O ondört yaşındaydı. Artık, bir çocuk yerine konmaktan bıkıp usanmıştı. Bütün gece uyumamış, şafak sökerken de dışarı çıkmıştı. Doğmakta olan

güneşin ışıklarının etkisiyle ağaçlar, bahçenin nemli yüzeyine dantel gibi delikli, uzun gölgeler düşürüyorlardı. Bu gölgeler siyah değildi. Islak keçe gibi koyu kurşunî renkteydi. İşte sabahın, insanın başına döndüren kokusu, yerdeki bu ıslak gölgelerden geliyor gibiydi. Otlar arasında birdenbire cıva gibi kayıveren parlak çiğ damlalarını andıran bir şey, Nicky'nin birkaç adım önünden sekerek geçti. Bu şey su gibi akıyor, akıyor fakat toprak onu emmiyordu. Sonra ani bir dönüşle kıvrıldı. Ve gözden kayboldu. Bu kör bir yılandı Nicky korkuyla titredi.

Nicky'nin karakterinin tuhaf yanları vardı. Heyecanlandığında kendi kendine yüksek sesle konuşuyordu.

— «Yaşamak ne kadar güzel!» diye düşündü yüksek sesle, «ama neden acı çekiyoruz?» Tanrı'nın varlığı şüphe götürmez bir şey. Ama mademki Tanrı var, o halde ben tanrıyım.» Durdu. Tepeden tırnağa titreyen, ıslak yaprakları yaldızlı kâğıt gibi hışırdayan kavak ağacına baktı. «Ağaca, hareketsiz durmasını emredeceğim,» dedi. Sonra insan üstü bir güçle bütün iradesini kullanarak, «Dur!» diye bağırdı. Ağaç derhal hareketsiz kaldı. Nicky kahkahalarla güldü. Mutlu bir tavırla yıkanmak için nehirden yana koştu.

Babası, asılarak idama mahkûm edildikten sonra, Çar tarafından mahkûmiyeti müebbet hapse çevrilen anarşist Dementiy Dudorov idi. Şimdi Sibirya'da bulunuyordu. Annesi Nina Eristov soylu bir Gürcü prensesiydi. Hala genç ve güzeldi. Son derece şımarık yetiştirilmişti. İkide bir olmayacak şeylere merak sarardı: Ayaklanmalara katılır, isyancılarla düşer kalkar, beş parasız artistlerin maceraperestlerin peşine takılırdı.

Nina, oğluyla övünürdü. Ona olmadık takma adlar takarak şımartırdı. Bir keresinde Nicky'i, ailesine göstermek için alıp Tiflis'e götürmüştü. Nicky'nin burada dikkatini çeken şey, evin bahçesindeki iri gövdeli ağaç olmuştu. Bu fil kulağını andıran iri, geniş yapraklı, bahçeyi güneyin yakıcı güneşinden koruyan tropikal bir bitkiydi. Nicky bunun bir hayvan değil de ağaç olduğuna bir türlü inanamamıştı.

Nicky için, babasının korkunç soyadını taşıması kadar, tehlikeli bir şey olamazdı. İvan İvanovich de Nicky'nin, annesinin soyadını taşımasını istiyor, hatta bunun için Çar'a bir dilekçe sunmağa hazırlanıyordu. Nicky, misafirlerden saklanmak için karyolanın altında saklı yatarken bu sorunu da düşünüyordu. Voskoboynikov da kim oluyordu? Hayatına karışmağa ne hakkı vardı? Nicky onlara öyle bir ders verecekti ki.

Ya Nadya'ya da ne oluyordu? On beş yaşındayım diye Nicky'e burun kıvırması, onunla bir çocukla konuşur gibi konuşması doğru muydu? O da dersi haketmişti. Kendi kendine birkaç kez, «Ben Nadya'dan nefret ediyorum» diye tekrarladı. «Onu öldüreceğim. Sandala bindirip gezmeğe çıkaracağım. Sonra da suda boğacağım.»

Şu annesi de bir alemdi doğrusu! Nicky'e de, Voskoboynikov'a da yalan söylemişti. Kafkasya'ya gitmemiş, en yakın istasyonda trenden inmişti. Petersburg'da öğrencilerle birlikte polislere ateş ediyor, eğlenceli bir vakit geçiriyordu. Ama Nicky sandıkları kadar aptal insan olmadığını gösterecekti onlara. Nadya'yı öldürecek, okuldan kaçacak, Sibirya'ya babasının yanına gidecek ve isyan çıkaracaktı.

— IX —

Gölün kenarında nilüferler açmıştı. Sandal çiçeklerin arasından geçerek süzüldü. Nilüfer yapraklarından gölün suyu sızıyordu.

Nicky ile Nadya çiçek topluyorlardı. O anda ikisi birden nilüfer çiçeğinin dayanıklı fakat kaypak sapını yakalayıp birden çekince birbirlerine yaklaştılar. Başları çarpıştı. Sandal da bu çekişle azıcık kıyıya yanaştı. Burada çiçeklerin sapları daha kısa, daha birbirine girmiş bir haldeydi. Ortaları yumurta sarısı renginde, kırmızı çizgili bembeyaz çiçekler suya batıp batıp çıkıyorlardı.

Nicky, «okuldan bıktım artık,» dedi, «hayata atılmamın zamanı geldi... Artık ortaya çıkıp para kazanmağa başlamalıyım...

— «Ben de sana iki bilinmeyenli denklemlerin nasıl çözüldüğünü soracaktım. Cebirden bir şey anlamıyorum. Nerdeyse ikmale kalacaktım.»

Nicky, bu sözlerde kendine dokunan bir yan olduğunu düşünüyordu. Nadya ona haddini bildiriyordu. İki bilinmeyenli denklemlerin nasıl çözülebileceğini sorarak onun bir bebek olduğunu hatırlatıyordu... Nicky'nin sınıfında daha cebir okumağa bile başlamamışlardı.

Ama Nicky, Nadya'ya bu sözlerden alındığını belli etmedi. Oldukça tabii, aldırmaz görünen bir tavırla, «Büyüyünce kiminle evleneceksin?» diye sordu. Daha bu soruyu sorar sormaz ne kadar saçma bir şey söylediğini farketti.

— «Evlenmeği düşünmem için çok vakit var. Belki de hiç evlenmem.»

— «Zaten beni ilgilendirmez.»

— «İlgilendirmezse, niçin sordun?»

— «Sen aptalın birisin.»

Kavga etmeğe başladılar. Nicky o sabah Nadya hakkında düşündüklerini hatırladı. Kadınlığını bilip susmazsa, onu suya atacağını söyledi. Nadya, «bir dene bakalım,» dedi. Nicky onu belinden yakaladı. Boğuşmaya başladılar ve dengelerini kaybedip ikisi birden suya yuvarlandılar.

İkisi de yüzme biliyorlardı. Ama nilüferler ellerine kollarına sarılıyor, ayakları da yere değmiyordu. Sonunda ayaklarının altında toprağı hissettiler. Dışarı çıktılar. Ayakkabılarından, ceplerinden sular akıyordu. En çok Nicky yorulmuş, halsiz düşmüştü.

Eğer bu olay daha önce, mesela geçen baharda olsaydı ikisi de kahkahalarla gülerek sudan çıkarlar, birbirlerine bağırıp kavga ederlerdi.

Ama şimdi söyleyecek bir tek kelime bulamadan yan yana oturmuşlar, nefes nefese kalmışlardı. Nadya çok kızmıştı.

Nicky'nin kolları ve bacakları dövülmüş gibi ağrıyordu. Nihayet Nadya, «Sen gerçekten delisin» diyerek sessizliği bozdu. Nicky de aynı derecede ağırbaşlı bir davranışla, «Özür dilerim,» dedi.

Peşlerinde, su arabaları gibi, ıslak ve uzun bir iz bırakarak eve doğru yürüdüler. Yolları Nicky'nin o sabah yılanla karşılaştığı tozlu yokuştan geçiyordu.

Nicky bunun etkisiyle o gece duyduğu ateşli duyguları tabiata emir verdiği anda, duyduğu gücü hatırladı. Şimdi nasıl bir emir vermeliydi? Dünyada her şeyden çok neyi istiyordu? Birden dünyada en çok istediği şeyin, Nadya ile yeniden göle düşmek olduğunu anladı. Böyle bir şeyin tekrarlanıp tekrarlanmıyacağını bilmek için, çok şey verirdi.

İKİNCİ BÖLÜM

BAŞKA ÇEVREDEN GELEN KIZ

—I—

Japonya ile savaş henüz sona ermemişti ama, patlak veren başka olayların etkisiyle ikinci plana düşmüştü. İhtilal Rusya'yı bir dalga gibi bir baştan, öbür başa kadar sarmıştı.

İşte bu sırada Urallardan Moskova'ya, Amalia Karlovna Guishard adlı Ruslaşmış bir Fransız kadını geldi. Belçikalı bir mühendisten dul kalmıştı. İki çocuğu vardı. Oğlunun adı Rodyan, kızının adı Larissa'ydı. Oğlunu askerî bir okula yerleştirdi. Kızını da, bir rastlantı sonucu olarak Nadya Kologrivov'un gittiği kız lisesine yazdırdı Larissa, Nadya ile aynı sınıftaydı.

Bayan Guishard'a kocasından bazı tahviller kalmıştı. Bir ara yükselen bu tahviller şimdi düşüyor, bayan Guishard'ın elindeki para eriyip gidiyordu. Bu kayba bir son vermek için, Bayan Guishard, Moskova'nın Zafer Takı yakınındaki bir yerde bulunan Levitskaya Terzihanesini satın aldı. Burası fakir bir mahalleydi. Bayan Guishard burasını satın alırken, müessesenin eski müşterilerini, kalfalarını, dikişçi kızlarını muhafaza etmek hakkını da devralmıştı.

Bayan Guishard bu işi, soğukkanlı bir insan ve kocasının yakın arkadaşı olan avukat Komarovsky'nin öğütlerine uyarak yapmıştı. Komarovsky Rus ticaret hayatını avucunun içi gibi bilirdi. Bayan Guishard, Urallardan Moskova'ya da bu avukatın salık vermesiyle gelmişti Komarovsky onları istasyonda karşılamış hep birlikte Moskova'yı bir baştan bir başa geçtikten sonra aileyi Silahhane Sokağındaki Karadağ oteline yerleştirmişti. Rodyan'ı bir askerî okula, Lara'yı kız lisesine kaydettirmeği yine o salık vermişti. Rodyan ile dalgın dalgın şakalaşan, Lara'yı utancından kıpkırmızı kesilecek kadar tuhaf bakışlarla süzen yine bu aynı avukat Komarovsky idi.

—II—

Guishard'lar, Terzihanenin bitişiğindeki üç odalı daireye taşınmadan önce, Karadağ otelinde bir ay kadar kaldılar.

Burası Moskova'nın en berbat yerlerinden biriydi. Arabacılar, batakhaneler, çeşitli sefahat yuvaları hep burada kümelenmişlerdi.

Odaların pisliği, tahta kuruları ve mobilyanın perişanlığı çocukları korkutmamıştı. Çünkü babalarının ölümünden beri anneleri sürekli yoksulluk korkusu içinde yaşıyordu. Rodyan ile Lara durmadan yoksulluğun eşiğinde olduklarını işitmeye alışmışlardı. Sokakta oynayan çocuklardan farklı olduklarını hissediyor, fakat öksüzler yurdunda yetişen çocuklar gibi, zenginlere karşı içten içe bir korku duyuyorlardı.

Anneleri bu korkunun canlı bir örneği olarak daima karşılarındaydı. Bayan Guishard, ufak tefek, tombul, ikide bir kalp krizleriyle birlikte aptallık buhranları da geçmen, otuz beş yaşlarında bir kadındı. Son derece korkaktı. Hele erkeklerden korkmasına diyecek yoktu. Belki de, bu korku ve dehşet yüzünden olacak, durmadan aşık değiştiriyor, kucaktan kucağa dolaşıp duruyordu.

Karadağ otelinde 23 numaralı odada kalıyorlardı. 24 numaralı odada ise, otelin kurulduğu günden beri, kabak kafalı, durmadan terleyen, iyi kalpli viyolonist Tiskiyeviç oturuyordu. Kafasının dazlaklığını örtmek için daima peruka takardı. Birisini birşeye inandırmak istediği zaman, ellerini dua eder gibi bitiştirip kalbi üstünde tutar, konserlerinde ya da şehrin tanınmış kişilerinin partilerinde çaldığı zamansa, gözlerindeki baygın bir bakışla, başını geriye atardı. Odasında pek az bulunur, günlerini konservatuarda ya da Büyük Tiyatro'da geçirirdi. Kapı komşu oldukları için Bayan Guishard ile Tiskiyeviç tanıştılar. Birbirlerine ufak tefek yardımlarda bulunarak samimiyetlerini geliştirdiler.

Komarovsky'nin ziyaretleri sırasında, odada, çocuklar da bulunduğu için Bayan Guishard sıkılıyordu. Bundan dolayı odasını kullanabilmesi için Tiskiyeviç anahtarı Bayan Guishard'a bırakıyordu. O da dostuyla çalgıcının bu fedakârlığına öylesine alışmıştı ki, zaman zaman onun kapısına göz yaşları içinde koşarak, kendisini dostundan kurtarıp, korumasını bile rica etmeğe başladı.

—III—

Atelye, Tverskaya sokağının köşesinde tek katlı bir evdeydi. Burası Brest demiryolu ve istasyonunun, demiryolu işçilerinin evlerinin, lokomotif depolarının bulunduğu bir yerdi.

Bu evlerden birinde, Bayan Guishard'ın yanında çalışan, dayısı demiryolu şirketinde depo memurluğu yapan, Olya Demina oturuyordu. Olya Demina çalışkan ve zeki bir kızdı. Marifetliydi. Atelyenin eski sahibi tarafından korunmuş, yenisinin de gözüne girmeğe başlamıştı. Olya, yeni patronunun kızı Lara Guishard'i çok beğeniyordu.

Levistkaya'nın zamanındaki her şey aynı şekilde muhafaza edilmişti. Dikiş makinaları yorgun dikişçi kızların bacaklarına uyarak harıl harıl işliyordu. Elleri durmadan makinenin çevresinde dolaşıyordu. Yer, kumaş parçalarıyla doluydu. Sesinizi işittirebilmek için bağıra bağıra konuşmalıydınız. Makinelerin sesi ve kanarya Kyril Modestovich'in, penceresinin önündeki kafesinden yükselen ötüşleri, havayı dolduruyordu. Kanaryaya bu adın niçin verildiğini, ya da anlamını bilen yoktu. Çünkü sahibi bu sırrı kendisiyle birlikte mezara götürmüştü.

Kabul salonunda hanımlar, üstü moda dergileriyle dolu bir masanın çevresinde canlı bir tablo gibiydiler. Moda dergilerinde gördükleri biçimde oturuyor, ayakta duruyor, ya da masaya da yanıyorlardı. Dergide gördükleri modelleri, desenleri inceleyip elbiselerini nasıl diktireceklerinin tartışmasını yapıyorlardı.

Başka bir masada müdür Faina Fetisova oturuyordu. Eskiden baş makastar olan bu çok zayıf ve kemikli kadının elmacık kemikleri çökmüş, yüzünün çukur yerlerinde sivilceler çıkmıştı Bayan Guishard'ın asistanlığını yapıyordu. Sararmış dişlerinin arasına kemik bir ağızlık sıkıştırmıştı. Önündeki not defterine müşterilerin ölçülerini, isteklerini ve adreslerini kaydederdi.

Bayan Guishard'ın böyle bir ticarethaneyi işletecek yeteneği ve zekâsı yoktu. Kendini tam anlamıyla bir patron gibi hissetmiyordu. Neyse ki işçiler dürüst, Fetisova da güvenilir bir kadındı... Yine de sıkıntılı bir devirde yaşıyorlardı. Bayan Guishard geleceği düşünmekten korkuyor, kimi zaman dehşete düştüğü, ne yapacağını bilmediği anlar oluyordu.

Komarovsky sık sık onları görmeğe gelirdi. Atelyenin içinden geçip ailenin oturmakta olduğu daireye geçerken, prova edilmekte olan hanımları ürkütüp paravanaların arkasına kaçırtınca, dikişçi kızların azarlamalarıyla

karşılaşırdı. Çoğu zaman alay konusu da olur, «İşte Lord hazretleri geliyor», «ihtiyar tilki», «Amalia'nın kalp ağrısı», ya da «kadın katili» derlerdi.

Dikişçi kızlar asıl onun Jak adlı buldok köpeğinden nefret ediyorlardı. Arada sırada köpeğini de yanında getirirdi. Köpek c kadar kuvvetliydi ki, sahibini şiddetli bir çekişle sürükler, Komarovsky ise tıpkı kılavuzunun peşinden giden bir kör gibi, köpeğin ardı sıra koşardı.

Bir ilkbahar günü Jak, Lara'nın bacağını ısırdı, çorapların: yırttı.

Olya, Lara'nın kulağına, «şu musibetin icabına bakacağım.» diye fısıldadı.

— «Evet, çok sevimsiz bir hayvan. Peki ama bunu nasıl yapacaksınız?»

— «Yavaş konuş. Bağırma. Bak, dinle... Annenin komodininin üstünde duran camdan paskalya yumurtalarını biliyorsun ya...»

— «Evet, kristal ve mermerden yapılmışlardır.»

— «Tamam. Biraz daha eğil de kulağına söyliyeyim. Bunları al. Yağa batır... Pis hayvan yağ kokusunu alıp da bu yumurtaları yutunca boğulup gider. Biz de kurtuluruz.»

Lara kahkahalarla güldü. Olya'yı bayağı kıskanıyordu. İşte gözünün önünde yoksulluk içinde yanaşan, sabahtan akşama kadar durup dinlenmeden çalışan bir işçi kız vardı. Yoksul kişilerin çocukları çabuk açılıp gelişirler. Yine de Olya ne kadar saf ve temiz kalpli bir kızdı! Jak'a camdan yumurtaları yedirmeyi nasıl da akıl etmişti Lara, «benim alın yazım her şeyi görüp hissetmek, her şey için üzülmek,» diye düşündü. Üzüntüsü bir işe yaramadıktan sonra ne yararı vardı!..

— IV —

— «Annem onun... Ne derler? O annemin... Bunlar çirkin kelimeler. Ağzıma almam doğru değil. Peki ama bana niçin öyle kötü kötü bakıyor? Annemin kızıyım ben, değil mi ?»

Lara on altı yaşını henüz bitirmişti. Ama vücudu her bakımdan tam anlamıyla gelişmişti. Herkes, onun, on sekiz yaşında hatta daha büyük olduğunu sanırdı. Berrak zekâlı, iyi huylu bir kızdı. Üstelik çok güzeldi de...

Lara da Rodya da hayatta arzu ettikleri şeyleri kolayca elde edemiyeceklerinin farkındaydılar. Tembellerin ve zengin kişilerin tersine, birtakım kurnazca hareketlere girişmeğe, kendilerini ilgilendirmeyen işlerle

boş yere uğraşmağa pek vakitleri yoktu. Ancak gereksiz olan şeyler çirkindir. Lara ise dünyanın en temiz yaratığıydı.

İki kardeş her şeyin değerini bilirler, ellerindekinin de değerini öğrenmeğe bakarlardı. İnsan, istediği amaca ulaşabilmek için herkesle iyi geçinmeliydi. Lara okulda çok çalışkan öğrencilere burs tanındığını bildiği için çaba gösteriyordu. Parasız okuyabilmesi için iyi bir öğrenci olması gerekti. İyi bir öğrenci olabilmek için de çalışmalıydı. Derslerine verdiği önemi evde annesinin işlerine de gösteriyor; bulaşıkları yıkıyor, annesinin verdiği başka işlere koşuyordu. Hareketleri sessiz ve yumuşaktı. Davranışlarındaki sessiz çabukluktan, boyuna posuna, açık renk gözlerine ve sarı saçlarına kadar her şeyi birbirine denk ve uyumluydu.

Haziran ortalarında bir pazar günüydü. Tatil günlerinde yataktan daha geç kalkarlardı. Lara elleri başının altında, sırt üstü yatıyordu.

Atelye sessizdi. Sokağa bakan pencere açıktı. Lara'nın kulaklarına uzaktan geçen bir kira arabasının gürültüsü geliyordu. Arabanın tekerlekleri parke taşlarının üstünden tramvay raylarının meydana getirdiği uzun yarıklara girince, gürültü eskisi gibi işitilmez oldu. Lara, «bir parça daha uyuyacağım.» diye düşündü. Şehrin gürültüsü, bir ninni gibi insana uyku veriyordu.

Lara, sol omuzu ve sağ ayağının baş parmağıyla, yataktaki durumunu ve boyunu hissetmekteydi. Omuzuyla baş parmağı arasındaki her şey az çok onundu. Kendi malıydı... Ruhu ya da benliğinin özü, bedeninin belirli çizgileri içine sığınmış sabırsızlıkla gelecek günlere doğru uzanıyordu.

Lara, «bir parça daha uyuyayım,» diye düşündü. Bir yandan da Arabacılar Sokağının, günün bu saatinde nasıl olduğunu merak ediyordu. Araba yapıcılarının avluları bu sokaktaydı. Cilalı tahtaların üstünde kocaman satılık binek arabaları sergilenirdi. Arabaların fenerlerinde kesme camlar kullanılmıştı. Zenginlere göreydi bunlar. Sokağın biraz aşağısında, Zymensky kışlasında dragon askerlerinin eğitim yaptıkları görülürdü: Atlar, bayramlardaki gibi edalı tavırlarla halkalar çizerler, süvariler rahvan yürüyüş, süratiyle geçiş, daha sonra da dört nala koşma talimleri yaparlardı. Kışlanın parmaklıklarına dayanmış bir yığın çocuk, dadılar, sütnineleriyle birlikte ağızları bir karış açık askerleri seyrederlerdi.

«Daha ilerde Petrovka sokağı var» diye Lara düşünmeğe devam etti.

— «Hay Allah iyiliğini versin, Lara. Bu da nerden aklına geldi! Sana oturduğum yeri göstermek istedim o kadar. Yakınından geçiyoruz da.»

O gün Komarovsky'nin Arabacılar Sokağında oturan dostlarının küçük kızı Olga'nın yaş günüydü. Büyükler bu nedenle bir eğlence düzenlemek istemişlerdi. Şampanya içilecek, dansedilecekti. Komarovsky, annesini de davet etmişti. Fakat annesi rahatsızdı. Gidemezdi. Onun için «Lara'yı götür,» demişti. «Bana hep Lara'ya göz kulak ol demez miydin. İşte sırası geldi. Lara'ya sen göz kulak ol.» Komarovsky gerçekten Lara'ya göz kulak olmuştu hani! Aman Allahım, Lara gülmemek için kendini zor tutuyordu.

Her şey valslerle birlikte başlamıştı. Bu vals de ne tuhaf bir danstı! Hiç bir şey düşünmeden durmadan dönüyor, dönüyordunuz. Müzik sürüp giderken ebediyet kadar uzun bir zaman, tıpkı romanlarda olduğu gibi geçip gidiyordu. Ama bir kere de müzik susunca birden kendinize geliyor, halinizden utanıyordunuz. Sanki tepenizden aşağı bir kova su dökülmüş, ya da çırılçıplak yakalanmış gibi oluyordunuz. Sonra insan karşısındakinin laubali bazı hareketlerine de göz yumuyordu. Bunu sırf, artık çocuk olmadığını büyüdüğünü göstermek için yapıyordu.

Lara bu kadar güzel dansetmesini bildiğinin farkında değildi. Sonra Komarovsky'nin ne kadar zeki, becerikli elleri vardı! Belini kavrayan ellerde bir başka kudret gizli gibiydi! Ama bir daha Lara bu şekilde öpülmesine izin vermeyecekti. Sonra Lara, bir insanın, bir başkasının dudaklarını kendisininkilere bu kadar uzun bir süre bastırdığında bu derece küstahlaşabileceğinin de farkında değildi.

Bütün bu saçmalıklara bir son vermeliydi. Hem de derhal. Utangaç gibi davranmaktan, gözlerini çekine çekine önüne eğmekten vazgeçmeliydi. Yoksa işin sonu felaket olacaktı. Hemen şuracıkta korkunç bir sınır uzanıyordu. Bu sınıra tecavüz etmemeliydi. Yanlış bir adım attığı takdirde, kendini uçurumun dibinde bulacağı muhakkaktı. Dansetmeği düşünmekten de vazgeçmeliydi. Bütün kötülüklerin başı da buydu... Dans teklifini cesaretle reddedecekti... Ya dansetmesini bilmediğini ya da bacağını incittiğini söyleyerek dans teklifini geri çevirecekti.

— V —

O sonbaharda Moskova demiryolu şirketinde bazı karışıklıklar çıktı... Moskova-Kazan hattı işçileri grev yaptılar. Moskova-Brest hattında çalışanların da bu greve katılmaları bekleniyordu. Grev, işçi temsilcileri

tarafından kabul edilmişti ama grevin tarihini kararlaştırmakta mütereddit davranıyorlardı. Demiryolu şebekesinde çalışanlar grevin yaklaşmakta olduğunu biliyorlardı. Grevin başlaması için ufacık bir bahane yetecekti.

Ekim ayının, soğuk ve sıkıntılı bir günüydü. O gün demiryolu işçilerinin gündelikleri verilecekti. Uzun bir süre muhasebeden bir haber çıkmadı. Sonunda kaleme küçük bir çocuk girdi. Elinde bordrolarla, gündelikleri ödeme emri ve vergilerin kesilmesi için alıkonmuş bir yığın çalışma karnesi vardı. Veznedeki memur gündelikleri hemen ödemeğe başladı. Tahtadan yapılmış idare binalarıyla, garı, atölyeleri, lokomotif deposunu, ambarları ve yolları birbirinden ayıran geniş düzlükte kondüktörler, makasçılar, tesviyeciler, vagonların içlerini süpürüp temizleyen kadınlar, gündeliklerini almağa gelmiş daha birçok kimse sonu görülmeyen bir dizi halinde sıralanmışlardı.

Havada kışın geldiğini hissettiren birtakım kokular vardı: Ayaklar altında ezilen sararmış yapraklar, erimiş kar, lokomotif dumanı ve gar büfesinin bodrumunda pişirilen çavdar ekmeğinin kokusu birbirine karışmıştı. Trenler gelip gidiyor, vagonlar katar haline sokuluyor, ya da katarlardaki vagonlar birbirinden ayrılıyordu. Memurlar ellerindeki bayrakları sallıyarak trenlere yol veriyorlardı. Bitmez tükenmez duman bulutları kalın bir sütun halinde gökyüzüne yükselmekteydi. İstim üzerindeki katarlar yola çıkmak için hazır bekliyor, bu sırada kışın soğuk bulutları üstüne kaynar buharlarını püskürterek onları dağıtıyorlardı.

Gar Müdürü Fullygin ile kısım ustabaşısı Pavel Antipov hat boyunca gidip geliyorlardı. Antipov tamir atölyesinden memnun değildi. Dumandan ve kendisine verilen malzemenin bozukluğundan yakınıyordu. Verilen çelik yeteri kadar dayanıklı değildi. Raylar uzatma, bükülme ve kıvırma denemelerine dayanamıyorlardı. Antipov’a göre, hava bir don yaptığı anda, raylar çatlayıp paramparça olacaklardı. Gar Müdürü, Antipov’un şikâyetlerine kulak vermiyordu. Kötü malzeme vererek işi kendi çıkarına kullanan biri vardı muhakkak.

Fullygin, demiryolu memurlarının işaretini taşıyan sırmaların dikilmiş olduğu kürk astarlı bir palto giymişti. Paltonun altında yepyeni, sivil bir elbise görünmekteydi. Fullygin, yolun ray döşeli, kabarık kısmına basarak dikkatle yürüyor, bir yandan da ceketinin yakalarını, pantolonunun bıçak gibi keskin ütü çizgisini ve ayakkabılarının zarif biçimini memnuniyetle seyrediyordu. Antipov’un söyledikleri bir kulağından giriyor, öbür

kulağından çıkıyordu. Fullygin kendi düşüncelerine dalmıştı. Sık sık cebinden saatini çıkarıp bakıyordu. Acele bir işi olduğu belliydi.

Sabırsızca, «Haklısın dostum, haklısın,» diye Antipov'a cevap verdi, «Ne var ki senin bu söylediklerin büyük hatlar ya da işlek hatlar için söz konusudur. Ama sen bir kere bulunduğumuz şu yeri düşün; burada ara hatlar, makaslar, dikenler ve ölü hatlardan başka ne var? Rayların üstünde hep boş vagonlar manevra yapıyor, vagonlar katarlardan sökülüyor. Daha ne istiyorsun? Aklını kaçırdın galiba? Çelik raylardan bahsediyorsun. Bana kalırsa tahta raylar bile döşense olur.»

Fullygin tekrar saatine baktı. Saatin kapağını sertçe kapattı. Sonra caddenin demiryoluyla birleştiği yere doğru baktı. O sırada yolun dönemecinde bir araba göründü. Karısı onu almağa geliyordu. Arabacı arabayı demiryolunun çok yakınlarına kadar getirdi. Atlar tren sesinden ürktükleri için arabacı onlarla konuşuyor, sakinleştirmeğe çalışıyordu. Arabanın bir köşesinde güzel bir kadın yastıklara dayanmış, dalgın bir halde oturuyordu.

Gar müdürü elini sallıyarak, «haydi bakalım dostum,» dedi, «başka zaman bu sorun üzerinde yine tartışırız.» Bunu, benim düşünecek raylardan daha önemli işlerim var, demek ister gibi söylemişti.

— VI —

Üç-dört saat sonra, hemen hemen alacakaranlığın çöktüğü bir sırada, kimsecikler yokmuş gibi görünen demiryoluna epeyce uzak bir noktada iki gölge, oturdukları yerden doğruldular. İkide bir arkalarına bakarak acele acele yürümeğe başladılar. Bunlar Antipov ve Tiverzin'den başkası değildir.

Tiverzin, «daha hızlı yürüyelim,» dedi. «Polislere yakalanmaktan korkmuyorum. Benim korkum şu heriflerin sözlerini bitirip peşimizden gelmeleri. Onlara tahammülüm kalmadı. Bu işi beceremiyeceklerdi de niçin bu kadar gürültü çıkardılar?.. Ne diye bir komite kuruldu? Önce ateşle oynuyorlar sonra da saklanacak delik arıyorlar. Sen de pek hoşsun doğrusu... Üzerine düşen işi sürüncemede bıraktın.»

— «Benim Darya tifoya tutuldu. Onu hastaneye yatırmam gerek. Yatırmadıkça da benden bir şey beklemeyin. Aklım fikrim onda çünkü.»

— «Gündeliklerin bugün ödendiğini söylediler. Ben kaleme kadar gideceğim. Bak eğer bugün de para vermemişlerse, görün bakın ne oluyor.

Alimallah tek başıma harekete geçip bütün bu yolsuzluklara bir son vereceğim.»

— «Bunu nasıl yapacaksın, sorabilir miyim?»

— «Bundan kolay ne var ki! Kazan dairesine gidip bir düdük çaldım mı tamam!»

Vedalaşarak birbirlerinden ayrıldılar. Her biri ayrı yönlere doğru ilerledi.

Tiverzin, demiryolundan şehre doğru yürüyordu. Yolda, gündeliklerini almış işçilere rastlıyordu. Bunlar epeyi çoktu. Tiverzin gördüklerinden işçilerin ve memurların çoğunluğunun gündeliklerini almış olduklarını tahmin etti.

Hava iyiden iyiye kararıyordu. Paranın verildiği binada ışıklar yakılmıştı. Binanın önündeki düzlükte işçiler tembel tembel dolaşıyorlardı. Bir kenarda Fullygin'in arabası duruyordu. İçinde karısı sanki sabahtan beri yerinden hiç kıpırdamamış gibi aynı dalgın tavırla oturmaktaydı. Maaşını almağa giden kocasını bekliyordu.

Birdenbire sulu bir kar yağmağa başladı. Arabacı, arabanın körüğünü kaldırmak için yerinden doğruldu. Bu sırada Bayan Fuliygin, binanın ışıklarında inci taneleri gibi parlayan su damlalarını zevkle seyrediyordu. Dalgın, sabit bakışları işçi kalabalığının başları üzerinden bir noktaya dikilmişti. Bakışlarının bu kalabalığı, sanki bir sis ya da bir bulutmuş gibi delip geçeceğini anlatmak isteyen bir hali vardı.

Tiverzin, kadının yüzündeki ifadeyi görünce hemen döndü. Arabanın yanından Bayan Fullygin'e selâm vermeden geçti. Veznede kadının kocasıyla karşılaşmamak için maaşını başka bir zaman almağa karar verdi. Meydanın oldukça kalabalık bir yerinden geçerek atelyelere doğru ilerledi. Burada, lokomotifleri çevirmeğe yarayan döner levhanın koyu gölgesiyle, depoya uzanan yelpaze biçiminde açılan demiryolu rayları vardı.

Karanlıktan sesler, «Tiverzin Kuprik!» diye seslendiler. Atelyelerin önüne birçok insan birikmişti. İçerde birisi bağırıyor, bir çocuk ağlıyordu. Kalabalıktan bir kadın, «İçeri gir de çocuğu kurtar,» diye seslendi.

Yine aynı sorun: İhtiyar ustabaşı Pyotr Khudoieyev, küçük çırak Yusuf'a dayak atıyordu.

Khudoleyev eskiden böyle çıraklara dayak atmaz, içki içmez her vesileyle kavga çıkarmağa kalkışmazdı. Bir zamanlar yakışıklılığıyla Moskova'nın sanayi bölgelerinde oturan tüccar ve papaz kızlarının

bakışlarını üstüne çekerdi. Fakat o sırada okulu bitiren Marfa onu yarı yolda bırakmış, Tiverzin'in babası, Saveliy Niktich ile evlenmişti.

Beş yıl sonra, Saveliy'in, o zaman büyük yankılar uyandıran 1888 demiryolu felaketinde diri diri yanarak can vermesi üzerine Khudoleyev Marfa'ya tekrar evlenme teklifi yapmış, fakat kadın onu yine reddetmişti. Bunun üstüne Khudoleyev, başına gelen talihsizliklerden sorumlu tuttuğu dünyadan intikam almak için kendini içkiye vermiş, kavgacı, hırçın bir insan olmuştu.

Yusuf, Tiverzin'i oturmakta olduğu binanın kapıcısı Gımazettin'in oğluydu. Tiverzin oğlanı kendi himayesi altına almıştı. Bu yüzden Khudoleyev, Yusuf'a daha çok içerler, kızar olmuştu.

Khudoleyev, Yusuf'u saçlarından yakalamış, ensesine tokatlar indirerek, «eğe böyle mi tutulur, aptal» diye bağırıyordu, «Demir böyle mi eğelenir, söylesene, seni pis tatar piçi?»

— «Ay! Bir daha yapmam usta! Ay! Ay! Bir daha yapmam usta! Canımı yakıyorsun!»

— «Sana kaç kere söyledim: Önce mili ayarla sonra da aynayı sıkıştır diye. Sen bildiğini okumaktan şaşmıyorsun! Az kalsın çarkı kıracaktın!»

— «Ben çarka elimi sürmedim, usta! Yemin ederim ki çarkı ellemedim!»

Tiverzin dirseğiyle kalabalığın arasından yol açarak atelyeye girdi. «Çocuğu niçin böyle dövüyorsun?» diye sordu.

— «Sen karışma.»

— «Sana çocuğu niçin dövüyorsun diye sordum?»

— «Sana, benim işlerime burnunu sokma diyorum. Sosyalist bozuntusu seni! Gebertsem daha iyi olacak kâfiri! Neredeyse çarkımı kıracaktı. Gebertmediğime şükretsin, yılan gözlü tatar! Azıcık kulaklarını kıvırdım, saçını çektim.»

— «Yoksa böyle sudan bir sebep yüzünden çocuğu gebertecektin ha? Utan, Khudoleyev, utan. Koskoca bir adamsın. Saçlarına ak düşmüş ama aklın başında değil.»

— «Hadi işine git, işine. Beni günaha sokacaksın! Git te canını kurtar. Zaten annen seni, babanın gözü önünde başka birinden peydahladı. Ben senin ananı iyi tanırım. Orospunun biridir.»

Ondan sonra her şey bir an içinde olup bitti. İki erkek, koca koca âletlerin durduğu tezgâhın üzerinden, ellerine gelen ilk âleti yakalayıp

birbirinin üstüne atıldılar. Eğer kalabalık içeri girip onları ayırmasaydı birbirlerini öldüreceklerdi. Khudoleyev ve Tiverzin karşı karşıya duruyorlardı. Kafalarını o kadar ileri uzatmışlardı ki nerdeyse alınları birbirine değecekti. O kadar öfkelenmişlerdi ki söyleyecek söz bulamıyorlardı. Arkadaşları ikisinin de kollarını geriden sımsıkı kavramışlar, bırakmıyorlardı. Bir iki kere, vücutlarını kıvırıp bükerek kendilerini tutan kollardan kurtulmağa çalıştılar. Bu yüzden ceketlerinin düğmeleri koptu, gömlekleri yırtıldı. Çevrelerindeki gürültü patırtı bitmek bilmiyor, her kafadan bir ses çıkıyordu.

— «Keskiyi elinden alın! Keskiyi alın! Adamın kafasını yaracak!»

— « Yavaş ol, Pyotr, yavaş, dostum! Kolun kırılacak!»

— Bunlarla ne derneğe uğraşıyoruz yahu? Ayırın şunları. Bir yere kilitleyin olsun bitsin!»

Tam o sırada Tiverzin insanüstü bir güçle kendini tutanların elinden kurtuldu. Kapıya doğru atıldı. Çevresindekiler onu yakalamak için koştular. Fakat Tiverzin'in fikrini değiştirdiğini, yeniden kavgaya başlamak niyetinde olmadığını görünce, kendi haline bıraktılar. Tiverzin kapıyı peşinden gürültüyle kapatarak dışarı çıktı. Arkasına bile bakmadan yürümeğe başladı. Nemli sonbahar akşamı bir pelerin gibi Tiverzin'i sarıp içine aldı. «Sen onlara yardım etmek istiyorsun, onlar da ellerinde bıçakla insanın üstüne geliyorlar» diye söylendi... Nereye gittiğini bilmeden yürüyordu.

Tiverzin çevresinde bayağı, yalancı bir dünyanın bulunduğunu farkediyordu. Karnı tok, sırtı pek güzel bir kadın kurulduğu arabadan bu pis, kafasız işçi kalabalığını seyretmek cesaretini kendinde bulabiliyor, bu âlemin kurbanlarından olan sarhoş bir herif de şahsî kinini kendi soydaşlarından çıkarmağa çalışıyordu. Tiverzin bu düzenden hiç şu anda olduğu kadar nefret etmediğini hissetti. Adımlarını hızlandırdı. Sanki acele ederse bu nefret ettiği dünya, kafasında yaşayan uyumlu ve akla uygun düzene daha çabuk erişecek gibi geliyordu. Son günlerde gösterdikleri çabalar, demiryolu şebekesinde çıkan karışıklıklar, mitinglerdeki konuşmalar, grev yapmak için verilen kararlar hep önlerinde uzanan geniş yolu katetmeleri için gerekli birer adımdılar. Gerçi grev yapmamışlardı ama, bu kararlardan bütünüyle vazgeçmiş de değillerdi.

Tiverzin o ara öyle heyecanlıydı ki, bu uzun mesafeyi koşa koşa, soluk almadan aşıp bitirmek istiyordu. Böyle geniş adımlarla nereye

gittiğinin farkında değildi ama ayaklarının kendisini nereye götürdüğünü çok iyi biliyordu.

Tiverzin, Antipov'la toplantı yerinden ayrıldıktan sonra, komitedekilerin hemen o gece grev yapmağa karar vermiş olduklarını çok geç öğrendi. Hemen oracıkta yapılacak işleri, kimin nereye, ne zaman gideceğini bir bir konuşup, karara bağlamışlardı.

Tiverzin, lokomotif tamir atölyesindeki düdüğü öttürdüğü zaman depolardan, yük garından işçiler çıkıp gruplar teşkil etmeğe başlamışlardı bile. Tamir atölyesinin keskin düdüğü, Tiverzin'in, sanki yüreğinden kopup gelen bir çığlık gibi yükseliyor, yükseliyordu. Depolardan gelen işçilere, Tiverzin'in işaretiyle, ellerindeki âletleri bırakmış olan başka işçi grupları katılmağa başladı.

Yıllar yılı Tiverzin, o gece işi ve tren seferlerini durduran kimsenin kendisi olduğunu düşündü. Bu düşüncesinde yanıldığını çok sonra, bir sürü suçtan dolayı mahkemeye çıktığı zaman öğrendi.

Bir sürü insan, «herkes nereye gidiyor? niçin düdük çalıyor?» diye evlerinden, atelyelerinden dışarı fırlıyordu:

— «Sağır değilsin ya?» diye karanlıktan bir ses cevap verdi, «yangın var! Tehlike işareti veriyorlar. Hepimiz yangını söndürmeğe gidiyoruz.»

— «Yangın nerede?»

— « Cehennemin dibinde! Ben de senin gibi kalabalığa takıldım gidiyorum işte.»

Kapılar açılıp çarpıldı. Dışarıya başka işçiler çıktı.

— «Yangın mı varmış? Yok canım! Siz hâlâ bu aptalı dinleyin! Greve başlamak için işaret veriyorlar işte! Anlamıyor musunuz? Haydi bakalım arkadaşlar, âletleri bırakın. Pis işlerini gördürecek başka aptallar bulsunlar. Haydi eve gidiyoruz, dostlar.»

Kalabalığa durmadan insanlar katılıyordu. Demiryolu işçileri grevi başlamıştı.

— VII —

Tiverzin, iki gün sonra evine uykusuzluktan bitkin düşmüş, iliklerine kadar donmuş bir halde döndü. Yılın o mevsiminde hiç görülmeyen bir don, Önceki gece başlamıştı. Tiverzin'in üstünde ise ince elbiseler vardı. Kapıcı Gimazeddin onu sokak kapısında karşıladı.

Bozuk bir Rusçayla, «Sağol, sana minnettarım Bay Tiverzin,» dedi. «Bunu ömrümün sonuna kadar unutmayacağım. Senin için hep dua edeceğim.»

— «Sen delisin, Gimazeddin. Ne derneğe bana Bay diye hitap ediyorsun? Bırak bu lafları allasen. Ne söyleyeceksen çabuk söyle. Hava ne kadar soğuk görüyorsun.»

— «Hiç merak etme. Birazdan seni iliklerine kadar ısıtacağız. Annen Marfa Garvilovna ile dün yük garından odun taşıdık. Hem de meşe odunu. Kupkuru.»

— «Teşekkür ederim Gimazeddin. Söyleyecek başka bir şeyin varsa hemen söyle. Yoksa donmak üzereyim...»

— «Geceyi evde geçirmemeni tavsiye ederim, Tiverzin. Saklanmalısın. Polis durmadan gelip seni aradı... Eve gelmediğini söyledim. Buraya kimler gelir diye sordular. Demiryolu işçilerinden başka kimsenin gelmediğini söyledim.

Tiverzin bekardı. Annesi ve evli olan küçük erkek kardeşiyle oturuyordu. Bina civardaki bir kilisenin malıydı. Kiracılar arasında papazlarla, manav ve kasap loncasına dahil iki kiracı daha vardı... Diğerleri Moskova-Brest demiryolu hattında çalışan işçilerdi.

Bina kargirdi. Dört bir yanı bakımsız, pis bir avluyla çevriliydi. Üzeri kapalı tahtadan merdivenler evin dışında bulunuyordu. Hemen hepsi avluya bakardı. Her yandan hela ve lahana turşusu kokuları geliyordu.

Tiverzin’lerin oturduğu daire ikinci kattaydı. Kapının önündeki sahanlıkta bir su fıçısı vardı. Saka tarafından muntazaman dolduruluyordu. Tiverzin merdivenlerden çıkarken su fıçısının kapağının yerinden oynamış su tasının da suyun donmuş üst tabakasına yapışmış olduğunu gördü. Gülümseyerek, «Bu Prov’un işidir» dedi, «herifin ciğerlerinde yangın var sanki.»

Prov Afanasyevich Sokolov kilisesinin kayyumuydu. Tiverzin’in annesinin akrabası olurdu.

Tiverzin su tasını buz tabakasından koparıp aldı. Tahtanın üstüne koydu. Kapının zilini çaldı. Kapı açılınca yüzüne sıcak bir aile havası, ocakta pişmekte olan yemeğin nefis kokusu çarptı.

— «Merhaba anne,» diyerek Tiverzin içeri girdi, «Ocak amma da güzel yanıyor. Burası sıcak ve güzel.»

Annesi, kendini Tiverzin'in boynuna attı. Hüngür hüngür ağlamağa başladı. Tiverzin annesinin başını okşadı. Bir süre sonra da onu yavaşça itti. Yumuşak bir sesle, «ne bir şey kazanıldı, ne de bir şey kaybedildi.» dedi «Demiryolu Moskova'dan, Varşova'ya kadar ölü. İşlemiyor.»

— «Biliyorum. Bunun için ağlıyorum ya. Senin peşine düşecekler. Buralarda durmamalısın, Kuprinka.»

— «Şu senin eski göz ağrın Piyotr Khudoleyev nerdeyse kafamı kıracaktı anne!» Tiverzin bunu annesini güldürmek için söylemişti ama, annesi oldukça ciddî bir tavırla, «onunla alay etmen doğru değil, yavrum,» diye cevap verdi. «Zavallı acınacak durumda. Herhalde haberin vardır. Pavel Antipov'u tevkif ettiler. Karısı tifodan hastanede yatıyor. Oğlu Pasha da sağır halası ile evde yapayalnız. Evi görme. Didik didik etmişler. Üstelik evden de çıkaracaklarmış. Çocuğu yanımıza almamız iyi olacak.»

— «Prov ne istiyormuş?»

— «Prov'un geldiğini nerden biliyorsun?»

— «Su küpünün üstü açıktı. Su tası da suyun içinde bırakılmıştı. Bunu Prov'dan başkası yapmaz. Kendi kendime, Prov gelmiş, içi yanınca su içmiş dedim.»

— «Ne kadar zekisin, Kuprinka. Evet geldi. Oduna ihtiyacı varmış. Kendisine bir parça odun verdim. Aman ben ne aptal şeyim, Allahım! Sana getirdiği haberi anlatayım! Çar bir anlaşma imzalamış. Bundan sonra köylülere toprak verilecekmiş. Her kes soylularla eşit haklara sahip olacakmış! Kesin olarak imzalanmış. Sadece halka ilân edilmesi kalmış! Sinod meclisi, kilisede ayinler sırasında okunsun diye bir şey yazmış. Çar'a minnetlerini bildiren bir şeymiş galiba. Prov adını söylemişti ama unuttum.»

— VIII —

Babası, grevi hazırlıyanlardan olduğu için tevkif edilen Pasha Antipov, Tiverzin'lerde kalmağa başladı. Pasha temiz, düzenli bir çocuktu. Düzgün temiz bir yüzü vardı. Saçlarını tam ortadan ayırarak tarıyordu. Durmadan saçını tarar, ya da gömleğini, okul üniformasının kemerini düzeltirdi. Son derece şakacı, doğru görüşlü bir çocuktu. Gördüğü ve işittiği şeylerin taklidini yaparak herkesi kahkahadan kırar geçirirdi.

17 ekim tarihinde Çar'ın yeni bir anayasayı kabul edeceğini bildiren ilânlardan sonra, şehrin Kaluga kapısıyla Tver kapısı arasında bir gösteri düzenlenmişti. Horoz çok olunca, sabah geç olur, diye bir atasözü vardır. İşte bunun gibi gösteriyi tasarlayan birkaç ihtilâlci örgüt arasında anlaşmazlık çıkınca, gösteri de geri kaldı. Fakat gösterinin yapılacağı sabah sokaklarda halkın toplandığını görünce temsilcilerini derhal nümayişçilerin arasına sokmuşlardı.

Tiverzin'in bütün uyarmalarına rağmen annesi, yanına şaklaban Pasha'yı da alarak gösteriyi seyretmeğe gitti.

Kasım ayının, kuru soğuk bir günüydü. Gökyüzü kurşunî bir renk almıştı. Arada sırada birkaç kar tanesi salına salına düşüyordu.

Sokaklarda bir insan seli akmaktaydı... Nereye baksanız hep insan yüzleri görürdünüz. Pamuklu pardesüleriyle işçiler, astragan kalpaklı ihtiyarlar, kız öğrencilerle çocuklar, üniformalarını giymiş demiryolu işçileri sokaklara dökülmüşlerdi. Tramvay deposuyla, telefon santralının uzun çizmeli, meşin ceketli işçileri de kalabalığa karışmıştı.

Bir süre «Marseillaise », «Varşova» ve «Canınızı Verdiniz» adlı marşları söylediler. Sonra alayın önünde geri geri yürüyen, elindeki şapkasını sopa gibi tutarak havaya atıp kapan adam durdu. Şapkasını başına geçirdi. Ardından da çevresindeki diğer insanların ne söylediğini dinlemeğe başladı. Marşların âhengi yavaş yavaş bozuldu. Sonunda da kesildi. Muazzam kalabalığın donmuş kaldırımlar üstünde çıkardığı ayak seslerinden başka bir şey işitilmez oldu.

Gösteriyi düzenleyenlerin arkadaşları gelip, sokağın aşağı tarafında Kazak askerlerinin pusuda beklemekte olduğunu haber vermişlerdi. Kazakların kurdukları pusu o civardaki bir eczaneye telefonla bildirilmişti.

Grup liderleri, «Pusu kurmuşlarsa ne olacak,» diye cevap verdiler, «sükûnetimizi muhafaza edip karışıklığa sebep vermemeliyiz. Esas mesele bu. Önümüze ilk çıkan resmî binayı işgal edip halkı tehlikeden haberdar edelim. Ondan sonra da dağılalım.»

Bu sefer, gidilecek en iyi binanın hangisi olduğu hakkında tartışmaya giriştiler. Bazıları Ticaret Acentaları Birliği binasını, kimisi Yüksek Teknik Okulunu, birçokları da Yabancı Diller Ticarî Muhabere Okulunu ileri sürüyorlardı.

Böyle tartışarak yürürlerken karşılarına Yüksek Öğrenim Kurumu binası çıktı. Burası az önce ileri sürülen binalar kadar elverişli ve işlerine

yarayacak bir yerdi.

Alay binanın önüne gelince, grup liderleri merdivenlere çıkıp kalabalığa yürüyüşün durması için işaret verdiler. Fakat işaretleri yanlış anlaşıldı. Kalabalık merdivenleri tırmanıp kapıları ardına kadar açtı. Okulun sofasını büyük bir insan kalabalığı doldurdu. Karşı taraftaki büyük beton merdivenlere doğru ilerlediler.

Arkadan birkaç kişi, «Konferans salonuna, konferans salonuna,» diye seslendi. Fakat kalabalık dinlemedi. Koridorlara, sınıflara yayılmağa devam etti. Sonunda gösterinin liderleri kalabalığı konferans salonunda toplamayı başardılar. Birkaç kere, onları pusuya yatmış olan Kazak askerlerine karşı uyarmaya çalıştı. Fakat aldıran olmadı.

Bütün o şarkı söylemelerden ve uzun yürüyüşten sonra, kalabalık bir parça sessiz sedasız oturup dinlenmeğe karar vermişti. Birçok noktalarda anlaşan liderler, sanki hep aynı şeyi söylüyor gibiydiler. Aralarında ufak tefek anlaşmazlık varsa bile, dinleyiciler bunun farkında değilmiş gibi duruyor, bir süre oturup dinlenmekten memnun görünüyorlardı. Sonunda en büyük alkışı konuşmacıların en kötüsü kazandı. Çünkü dinleyiciler konuşanın söylediklerini izlemek için çaba göstermiyor, söylediği her şeye kafa sallıyor, cümleler arasındaki uzun aralara aldırış etmiyorlardı. Bu arada, «Utanın!» diye sesler işitildi. Bir protesto telgrafı yazıldı. Sonra konuşanın tekdüze sesinden bıkan dinleyiciler, bir vücut gibi, hep birden ayağa kalktılar. Konuşan adama aldırış eden kalmamıştı. Kalabalık birinin peşine takılarak sokağa döküldü. Yürüyüş devam ediyordu.

Onlar içerde otururken kar yağmağa başlamış, sokak bembeyaz olmuştu. Kar gittikçe daha da hızlanarak yağıp duruyordu.

Kazak askerleri, atlarını kalabalığın üstüne sürünce, geriden gelenler bir süre olanları farketmediler. İlk sıralardan, «Yaşasın!» diye kopan çığlıklar büyük dalgalar halinde onlara kadar geldi. Bazıları, «imdat,» «katiller!» diye bağırdılar. Fakat bunlar büyük gürültünün arasında kaybolup gitti. Hemen hemen aynı anda, bu bağırışmalar sürüp giderken, kalabalık ikiye ayrıldı. Arada atların üstünde sessizce ilerleyen, kılıçları kalabalığın üstüne sallayan Kazak askerleri göründüler.

Yarım bölük asker kalabalığın arasından geçti. Geri döndü. Alayın arka kısmına daldı. Bundan sonra katliam başladı.

Birkaç dakika sonra sokak bomboş kalmıştı. Kalabalık yan sokaklara doğru dağılıp uzaklaşıyordu. Şimdi karın yağışı daha hafiflemişti. Kuru,

nemsiz akşam, kara kalemle çizilmiş bir resme benziyordu. Sonra evlerin arkasında batmakta olan güneş, birden bir köşede beliriverdi. Sokakta kırmızı olan ne varsa teker teker parmağıyla gösterir gibi işaret etti: Kazak askerlerinin şapkalarının kırmızı tüylerini, yerde sürünen bir kırmızı bayrağı, kar üzerindeki kırmızı kan izlerini iyiden iyiye ortaya çıkardı.

Kaldırımın kenarında kafası yarılmış bir adam inleyerek sürünüyor, kalabalığı sokağın sonuna kadar kovalamak zorunda kalan bir kaç Kazak askeri ağır ağır geri dönüyordu. Marfa Tiverzina, başörtüsü omuzuna kaymış, perişan bir görünüşle, atların ayakları dibinde bir o yana, bir bu yana koşarak, «Pasha! Pasha» diye bağırıyordu.

Pasha o ana kadar yanından ayrılmamıştı. Konferans salonundaki son konuşmacının taklidini yaparak Marfa Tiverzina'yı epeyce güldürmüştü. Fakat Kazak askerlerinin saldırısıyla çıkan karışıklıkta ortadan kaybolmuştu.

Askerlerden birinin kırbaç darbesi Marfa Tiverzina'nın sırtına indi. Mantosu pamuk astarlı olduğu için, canı pek yanmamıştı ama, yine de ağız dolusu küfür etmekten kendini alamadı. Çekilen askerlere doğru hınçla yumruğunu salladı. Onun gibi yaşlı bir kadına kırbaçla vurmaları kadar çirkin, kaba bir davranış olamazdı.

Marfa Tiverzina şaşkın ve telaşlı bir halde etrafına bakınırken, Dasha'yı sokağın karşı kaldırımından gördü. Çocuk bir bakkal dükkânıyla ev arasındaki aralıkta duruyordu. Küçük bir kalabalık, atıyla kaldırıma kadar çıkan Kazak askerinin hışmından kurtulmak için buraya sığınmıştı. Halkın şaşkınlığı Kazak askerinin hoşuna gidiyordu. Atını kalabalığın üstüne doğru sürüyor, geri çekiyor, sirkte numara yapıyormuş gibi atını şaha kaldırıyordu. Birden arkadaşlarının geri çekilmekte olduğunu gören asker; atını mahmuzladı. Sıradaki yerini aldı.

Kalabalık dağıldı. Sesini çıkaramayacak kadar korkmuş ve ürkmüş olan Pasha, hemen ihtiyar kadının yanına koştu.

Tiverzina, eve varıncaya kadar söylendi durdu. «Pis katiller» diyordu. «Çar hürriyet verdi diye halk memnun ve mutlu! Fakat onlar buna dayanamıyorlar. İşleri, güçleri ortalığı karıştırmak.»

Tiverzina, Kazak askerlerine, aklına gelen her şeye, hattâ kendi oğluna bile kızıyordu. Böyle zamanlarda her şeyin sersemler, beyinsizler, dediği oğlunun arkadaşlarının başının altından çıktığına inanırdı.

— «Bu sersemler ne istiyorlar?» dedi. «Kafalarında bir damla akıl yok! Bağırıp çağırmaktan, saçma sapan lâflar etmekten başka bir şey bilmiyorlar. Hele o geveze herif!... Pas ha, haydi bana göster şekerim, o geveze herif nasıl konuşuyordu? Ay vallahi çatlayacağım şimdi! O kadar benzetiyorsun ki Pasha.»

Eve gelince, Marfa Tiverzina oğlunu bir güzel azarladı. O çamyarması gibi sakallı, çopur suratlı heriften kırbaç yiyecek yaşta mıydı o?

— «Anne, sen beni ne sanıyorsun? Kazak askerlerinin kumandanı, ya da jandarma komutanı mı?

— IX —

Nikolay Nikolayevich, odasının penceresinden halkın üstüne saldıran Kazak askerlerini ve oradan oraya çil yavrusu gibi kaçışan insanları görmüş, bunların kim olduğunu hemencecik anlamıştı. Aralarında; Yuri'nin olup olmadığını öğrenmek için dikkatle baktı. Ne Yuri'yi; ne de tanıdığı başka birini görebilmişti ama, Dudorov'un oğlunu görür gibi olduğuna emindi. Daha geçenlerde oğlanın omuzuna bir kurşun gömülmüştü. Yine de akıllanmak bilmiyordu sersem! İşi olmayan, gereksiz yerlerde dolaşıp duruyordu.

Nikolay Nikolayevich, Petersburg'dan yeni gelmişti. Moskova'da evi yoktu. Otelde de kalmak istemediğinden, uzaktan akrabası olan Sventitsky'lerde misafir kalıyordu. Aile ona evin üst katında bir oda vermişti.

Sventitsky'lerin çocuğu yoktu. Bu yüzden ebeveynlerinin bir prensten kiraladıkları bu ev; onlara çok büyük geliyordu. Prensin malikânelerinin geriye kalan bölümünde üç tane iç avlu, geniş bir bahçe, bu bahçeye dağınık bir biçimde, ayrı zamanlarda yapılmış bir sürü bina vardı. Binaların her biri ayrı bir mimarî üslubundaydılar. Malikânenin üç yanı yola bakıyordu. Buraya Muhcnoy Grodok mahallesi deniyordu.

Dört penceresi olmasına rağmen; Nikolay Nikolayevich'in çalışma odası karanlıktı. Oda kitaplar, kâğıtlar, halılar, tablolarla tıklım tıklım doluydu. Evin köşesine rastlayan bölümde bir de balkon vardı. Balkonun cam kapı ve pencereleri hazırlık olmak üzere tıkanmış, kullanılmaz hale getirilmişti.

Odaya, bahçeden mor gölgeler vuruyordu. Ağaçların dallarından, donyağından yapılmış mumlara benzeyen donmuş buz parçaları sarkıyordu. Üzerleri karlarla kaplı ağaçların, dallarını çalışma odasının zeminine sermek ister gibi bir halleri vardı.

Nikolay Nikolayevich uzaklara bakmağa devam etti. Petersburg'da geçirdiği son kışı düşünüyordu... Gapon'u, Gorky'yi, Witte ([3]) ile karşılaşmasını, modern, beğenilen yazarları hatırlıyordu. O, Moskova'ya bir kitap yazmak için gelmiş, gürültülü, patırtılı yerden kaçarak; eski başkentin sessiz, sakin havasına sığınmak istemişti. Ama ne yazık ki bu isteği gerçekleşmemişti. Yağmurdan kaçarken doluya tutulmuş gibiydi. Her gün konferanslara devam etmek zorunda kalıyor, hem dinliyor, hem de gerektiği zaman kendisi çıkıp konuşuyordu. Kimi zaman kadınlar için yüksek kurslarda, kimi zaman da din felsefesi konusunda konferanslar veriyordu. Bu konferansların kimisini Kızıl Haç Teşkilâtı, kimisini de Grev Yardım Sandığı yararına yapıyordu.

Nikolay Nikolayevich'in bütün isteği, İsviçre'ye kaçmak, ormanlık kantonlardan birinde göllerin sessizliğine dağların huzuruna kavuşmaktı.

Nikolay Nikolayevich pencerenin önünden çekildi. Dışarı çıkıp bir arkadaşa gitmek, ya da sokaklarda dolaşmak ihtiyacını duydu. Ama Tolstoy'cu Sardan Yuvolochnov'un şu, ya da bu iş görüşmek üzere geleceğini hatırladı. Odada bir aşağı, bir yukarı dolaşırken düşünceleri yeğenine çevrildi.

Nikolay Nikolayevich, Volga nehri yakınındaki o ücra kasabadan ayrılıp Petersburg'a yerleştiği zaman, Yuri'yi; Moskova'da, akrabası olan ailelerin yanına bırakmıştı. Vadenyapin Ostromyslenskys, Selyavins, Mikhalises Seventitskys ve Gromekos aileleri yakın akrabalarıydılar. İlk önce Yuri, aile arasında Freddy diye çağrılan geveze, ihtiyar Ostromylensky'nin evinde kaldı. Ev sahibi ihtiyar aksi bir adamdı. Ve evlâtlığı Matya ile nikâhsız olarak yaşıyordu. Bunun için kendisini toplumun temellerini sarsan bir insan olarak görüyor, bir fikir savaşçısı sayıyordu. Ne var ki, beslenen güvene lâyık bir insan olmadığını göstermiş. Yuri'nin öğrenim ve bakımı için verilen parayı kendine sarfetmek gibi çirkin bir davranışta bulunmuştu. Bunun üstüne Yuri, Profesör Gromeko ailesinin yanına yerleştirilmişti. Hâlen de onların yanındaydı.

Nikolay Nikolayevich, Gromeko ailesinin havasını Yuri için en uygun yer olarak görüyordu. Kızları Tenya, Yuri'nin yaşındaydı. Oğulları Misha Gordon da Yuri'nin sınıf arkadaşıydı. Çocuklar tatillerini de evde geçirirlerdi.

Nikolay Nikolayevich, «aralarında bir sacayağı teşkil ediyorlar,» diye düşündü, «Üçüncü», «Aşkın Mânası» adlı şiir kitabını ve Tolstoy'un Krovcer Sonatını ellerinden düşürmüyorlar. İşleri güçleri hafif kalmak için uzun uzun nutuklar çekip, çirkin şeylerden uzak durmak! İnsan temiz kalmak için bazı fedakârlıklarda bulunmalı, ama bunlar fazla ileri gidiyor, işin tadını kaçırıyorlar.

Ne kadar çocukça, tuhaf halleri vardı! Varlıkları cinsiyet denen şeyle öylesine doluydu ki, cinsiyetle ilgili her şeye «Çirkin,» «Kaba,» etiketini yapıştırarak ondan uzak durmağa çalışıyorlardı. Hattâ bu kelimeyi işittikleri zaman bile, ya kıpkırmızı kesiliyor, ya da sapsarı oluyorlardı. Bu kadarı doğru değildi.

Nikolay Nikolayevich, «ben Moskova'da olsaydım bunun bir çaresine bakardım,» diye düşündü. Evet, insana utanç gerekti ama, bu kadarı da çoktu. Bir çeşit hastalıktı. Ah! Vyvolochovich buyurun, hoş geldiniz!» Nikolay Nikolayevich'in düşünceleri misafirinin gelişiyle sona ermişti.

— X —

İçeri, sırtında kurşunî renkli Tolstoy tipi bir gömlek, belinde geniş bir deri kemer bulunan şişman bir adam girmişti. Pantalonunun dizlerinin hizasına gelen kısımları şiş şişti. Ayaklarında keçe ayakkabılar vardı. Görünüşte iyi huylu bir insana benziyordu ama, gözüne kıstırdığı monoklunun öfkeyle titrediği görülüyordu. Paltosunu eve girince çıkarmıştı, ama atkısı hâlâ boynundaydı. Sırtından sarkmış; yerlerde sürünüyordu. Yuvarlak süet şapkası elindeydi. Atkısıyla şapkası; rahat hareket etmesine engel oluyordu. Bu yüzden Nikolay Nikolayevich ile el sıkışamadı. Hattâ bir merhaba bile diyemedi.

Odanın içini süzerek, çaresizce «Hımmm,» diye söylendi.

Nikolay Nikolayevich, «elindekini istediğin yere koy,» diye cevap verdi.

Bunun üstüne Vyvolochnov'un kendine olan güveni yenilendi. Çenesi açıldı.

Vyvolochnov, Tolstoy'un çömezlerindendi. Tolstoy'un sürekli bir hareket halinde bulunan soylu düşünceleri bu adamda basit, âdi bir biçimdeydi. Nikolay Nikolayevich'den bilmem hangi okulda, siyasî mahkûmlar yararına verilecek bir konferansta konuşmasını rica etmeğe gelmişti.

— «Ben o okulda konferans vermiştim,» diye Nikolay Nikolayevich cevapladı.

— «Siyasî mahkûmlar yararına mı konuşmuştunuz?»

— «Evet...»

— «Bunu tekrarlamak zorundasınız.»

Nikolay önce taraftar değilmiş gibi göründü. Sonra bu teklifi kabul etti.

İş meselesi böylece hallolunca, Nikolay Nikolayevich misafirini daha fazla oturması için zorlamadı. Vyvolochnov da hemen gitmek istiyordu ama, herhalde bunun yakışık almayacağını düşünerek bir parça daha konuşmak, yakınlık göstermek istiyordu. Oysa konuşma sıkıcı bir hal almıştı.

— «Demek şimdi siz de bir gerici oldunuz? İşi mistisizme döktünüz, ha?»

— «Ne demek istiyorsun?»

— «Boşuna vakit harcıyorsunuz, il meclisini hatırlıyorsun, değil mi?»

— «Evet hatırlıyorum. Seçimlerde birlikte çalışmıştık. Köy okulları, Teknik Öğretmen Okulları için az mücadele etmemiştik doğrusu. Hatırlıyorsun, değil mi?»

— Hatırlamaz olur muyum. Ne büyük bir kavgaydı o.»

— «Ondan sonra sen, galiba sağlık ve sosyal yardım işlerinde çalışmağa başlamıştın, sanıyorum.»

— «Peki ama, şimdi bu bilgince tavırlardan maksadın ne? Senin gibi, halkı yakından tanıyan, alaycı bir insanın bu hale gelmesine şaşıyorum. İnanamıyorum. Yoksa böyle davranışının arkasında gizli bir maksat mı var?»

— «Niçin düşünmeden konuşuyorsun? Bizim konuştuğumuz konu neydi? Sen benim fikirlerimi bilemezsin ki.»

— «Evet, bir ara beni epeyi meşgul etti.»

— «Rusya'nın okula, hastaneye ihtiyacı var. Masal kahramanlarına, efsane tanrılarına değil.»

— «Bunun tersini söyleyen yok.»

— «Köylüler paçavralar içinde. Açlıktan nefesleri kokuyor.» Konuşma bu biçimde sürüp gidiyordu. Ne kadar yararsız olduğunu bildiği halde, Nikolay Nikolayevich yine de kendisini Sembolist Okulunun bazı yazarlarına yaklaştıran sebeplerin neler olduğunu anlatmaya çalıştı. Sonra Tolstoy’un doktrinlerine geçerek. «Bir noktaya kadar seninle aynı fikirdeyim dostum,» dedi. «Fakat Tolstoy’un bir sözü vardı: Bir insan kendisini güzelliğe ne kadar verirse, iyilikten o kadar uzaklaşır.»

— «Sen de bunun tersini düşünüyorsun, değil mi? Yani dünyayı güzelliğin, Dostoyevski, Rozanov gibi yazarların kurtaracağını sanıyorsun değil mi?»

— «Dur, bırak da sana ne düşündüğümü anlatayım. Her insanın içinde uyuklayan bir hayvan vardır. Bu hayvanı korkutarak, yani zincire vurup hapsederek zaptetmeğe çalışırsan, o zaman insanlığın sembolü, çıkarlarını hiçe sayan düşünürler değil de, elleri kırbaçlı sirk mürebbisi olur. İşin püf noktasının burada olduğunu görmüyor musun?... Yüz yıllardan beri insanı hayvanın üstüne çıkartan, onu yükselten şey sopa değil, müzik olmuştur. Müzikte atılamayacak, reddedilemeyecek bir yan vardır. Gerçeğin kendisidir o. İncil’deki en önemli yerin, verdiği emirler, ahlâksal ilkeler olduğu kabul edilmiştir. Bana kalırsa, İncil’in güzel yanı, İsa’nın ilkelerini günlük hayattan örnekler vererek açıklamağa ve yaymağa çalışmasıdır. Hazreti İsa; gerçeği, günlük gerçeklerden örnekler alarak göstermeği tercih etmiştir.»

— Bir tek kelime anladıysam arap olayım. Bu konu üzerine bir kitap yazsan iyi olur.»

Nihayet Vyvolochnov gitti. O gittikten sonra, Nikolay Nikolayevich kendini son derece sinirli hissetti. En gizli düşüncelerini, hiç bir şeyden anlamayan, üzerinde en küçük bir etkisi bile olmayan böyle bir kuş beyinliye anlattığı için kendi kendini yiyordu. Kimi zaman olduğu gibi bir süre sonra öfkesi yön değiştirdi. Aklına sinirlenecek bir başka olay gelmişti. Vyvolochnov tamamen aklından çıkıp gitti. Derhal not defterini çıkardı.

Günlük tutmazdı. Fakat yılda bir iki kez kendince önemli bulduğu bazı düşünceleri kalın bir deftere geçirirdi. Şimdi de aklından geçenleri iyice okunaklı bir elyazısıyla kaydetmeğe başladı.

Petrovko, Petersburg şehrinin, yanlışlıkla Moskova'ya getirilip yerleştirilmiş bir köşesine benzerdi. Sokağın iki yanındaki birbirine benzer evler, kapıların zevkle yapılmış oymaları, kitapçı, kütüphane, harita merkezi; her şeyin iyisini satan tütüncü, en güzel yemekleri yapan lokanta, lokantanın önündeki yuvarlak fanuslu havagazı fenerleri; insanda hep bu duyguyu uyandırırdı.

Kışın bu sokak, sıkıntılı bir havaya bürünürdü. Sokak sakinleri serbest meslek sahibi, oldukça ciddî insanlardı. Bol bol para kazanırlar, birbirlerine saygıda kusur etmemeğe çalışırlardı.

İşte Victor İppolitiyich Komarovski, bu sokakta muhteşem bir daire kiralamıştı. Dairenin bulunduğu kata, meşe tahtasından yapılmış, trabzanlı geniş bir merdivenle çıkılıyordu. Burası Komarovsky'nin kâhya kadını Emma Ernestova yönetirdi. Son derece eline çabuk, temiz pâk bir kadın olan Emma Ernestova, çevresinde dönen her şeyi görür ve bilirdi. Fakat hiç bir şeye karışmazdı. Komarovsky, kadının bu anlayışına minnet duyarak, Emma'nın, evde kalmış, yaşlı kız hayatı ile bağdaşamayacak eğlenceler düzenlemekten vazgeçerdi. Bu dairede bir manastır havası hüküm sürerdi. Pancurlar daima kapalı tutulurdu. Hiç bir tarafta en ufak toz zerresi görülmezdi.

Komarovski, pazar günü sabahları, köpeği Jak'ı da yanına alarak Petrovko sokağından aşağı doğru yürüyüşe çıkardı. Bir sokağın köşesinde onlara hem aktör, hem de kumarbaz olan Constantine İllarionovich Satanidi katılırdı.

Birlikte yola devam eden iki ahbap, şundan bundan konuşurlar, çeşitli konular üstüne kısa, anlamsız fikirler ileri sürerlerdi. Konuştukları şeyler o kadar anlamsız, o kadar saçmasapandı ki, bunun yerine böğürtüyü andıran sesler çıkarsalar da olurdu. Seslerinin utanmazca bir soluyuşu vardı. Sanki nefes nefese kalır gibiydiler.

— XII —

Artık kış sona ermek üzereydi. Sanki bahar gelmiş gibi, saçaklardan, pencerelerden ve sütunların başlıklarından düşen damlalar «Pıt, pıt, pıt,» diye sesler çıkararak birbirleriyle konuşuyorlardı. Karlar erimeğe başlamıştı.

Lara, yol boyunca rüyadaymış gibi yürüdü. Ancak eve geldiği zaman başına gelenleri anlayabildi.

Herkes uyuyordu. Aynı uyuşukluk içinde annesinin tuvalet masasına oturdu. Üzerinde beyaz denecek kadar açık leylâk rengi bir elbise vardı. Elbisenin yakaları, etekleri dantellerle süslüydü. O gece sanki maskeli baloya gidiyormuş gibi, Terzihaneden bir de duvak almıştı. Elleri tuvalet masasının üstündeydi. Aynaya bakıyordu ama, bir şey gördüğü yoktu. Bir süre sonra başını da ellerinin üstüne koydu.

Eğer annesi olanları bir işitirse, onu öldürürdü. Nasıl olmuştu Allahım? Artık geç kalmıştı. Bütün bunları daha önce düşünmeliydi.

Şimdi neydi? Ne derlerdi... Düşmüş bir kadındı o. Fransız romanlarının kadın kahramanları gibi bir şeydi. Hâlbuki yarın okula gidecek, kendisiyle karşılaştırıldığı zaman bebek gibi kalan diğer kızlarla aynı sırada oturacaktı. Tanrım Tanrım! Nasıl olmuştu bu?

Bir gün, ama yıllar sonra bir gün, Lara kendini her şeyi ile Olya Demina'ya anlatmak cesaretini bulacak. Olya hüngür hüngür ağlayarak Lara'nın boynuna sarılacaktı.

Dışarıda sular damlıyor, eriyen karlar kendi müziğini söylemeğe devam ediyordu. Yolun aşağı kısımlarında bir yerde biri kapıyı vuruyordu. Lara başını kaldırmıyordu. Omuzları titreyerek ağlıyordu sessizce.

— XIII —

— «Bak, Emma Ernestova, şekerim, bütün bunlardan bıktım artık. Hepsini çöp tenekesine at.» Komarovsky ne istediğini, ne aradığını kendisi de bilmeden dolabın, konsolun gözünde eline ne geçerse alıp halının üstüne fırlatıyordu. Bunlar arasında kol düğmeleri, gömlek önlükleri vardı.

Gerçekte istediği, arzuladığı şey, Lara'ydı. Oysa pazara Lara'yı görmesine imkân yoktu. Odanın içinde kafese kapatılmış bir hayvan gibi gidip geliyordu.

Komarovsky için, Lara'nın güzelliği eşsiz, elle tutulmayacak kadar kutsal bir özellik taşıyordu. Genç kızın elleri insanı, soylu bir düşüncenin kavrayışı gibi kıskıvrak yakalıyordu. Lara'nın otel odasının duvarına vuran gölgesi, Komarovsky'e safiyetin bir örneği gibi görünmüştü. Gömleği göğsünün üstünde, işleme gergefindeki kumaş parçası gibi sade ve gergindi.

Komarovsky, aşağıda asfaltlanmış araba yolundan geçen atların nal seslerine tempo tutarak parmaklarıyla pencerenin pervazında trampet çalıyordu. Gözlerini kapayarak, «Lara» diye fısıldadı. O anda gözünün önünde, genç kızın koluna yaslanan başı vardı. Lara'nın gözleri kapalıydı, uyuyordu. Komarovsky'nin kendisini saatlerce, gözünü kırpmadan seyrettiğinin farkında bile değildi. Saçları yastığın üzerine dağılmıştı. Bu saçların güzelliği duman gibi Komarovsky'nin gözlerini yakıyor, yüreğine işliyordu.

O pazar günkü sabah gezisi Komarovsky'e hiç de zevk vermedi. Jak ile birkaç adım attıktan sonra durdu. Kuznetsky caddesini, Satanidi'nin şakalarını ve daha rastlayacağı diğer tanıdıkları düşündü. Hayır dayanamayacaktı. Geri döndü. Köpek şaşırmıştı. Komarovsky'nin yüzüne ters ters baktı. Sonra da istemeye istemeye sahibinin peşine takıldı.

Komarovsky, «Bunun anlamı ne acaba?» diye düşündü, «İçimde uyanan bir pişmanlık mı, yoksa acıma duygusu mu? Yoksa Lara için endişe mi ediyordu? Hayır, kızın evine sağ salim vardığına emindi. Öyleyse Lara'yı niçin zihninden çıkarıp atamıyordu?»

Evine döndü. Merdivenleri çıktı. Pencerenin köşelerindeki İtalyan usulü camların, ayaklarının dibine renkli ışıklar saçtığı ilk sahanlığa geldi. Merdivenin ikinci yarısına çıkmağa hazırlanıyordu ki, yine durdu.

Bu huzursuzluğa, üzüntülere, can sıkıntısına bir son vermesi gerekiyordu. Artık çocuk değildi. Ölen arkadaşının bu çocuk yaştaki kızı bir gönül eğlencesi olmaktan çıkıp da benliğini kapladığı takdirde başına neler geleceğini hesaplamalıydı. Kendine gelmeliydi. İnançlarına, âdetlerine bağlı kalmalıydı. Yoksa her şeyin bir anda mahvolup gitmesi işten bile değildi.

Komarovsky, merdivenin meşe ağacından yapılmış trabzanını eli acıyıncaya kadar sıktı. Bir an gözlerini kapadı. Sonra kendine güvenen bir insan tavrıyla döndü. Merdivenleri gerisin geriye indi. Renkli ışıkların vurduğu sahanlıkta köpek onu bekliyordu. Jak başını kaldırmış, sarkık yanakları, salyalı ağzıyla, tıpkı bir cüceye benziyordu. Efendisine hayran hayran bakmaktaydı.

Köpek kızdan nefret ediyordu. Dişlerini gösterip hırlıyor, çoraplarını yırtıyordu. Galiba kızın, sahibine inancıl birtakım duygular ve düşünceler aşılamasından korkuyordu.

— «Demek her şeyin eskisi gibi sürüp gideceğini sanıyorsun, ha?... Satanidi, komik hikâyeler, çirkin şakalar... Pekâlâ öyleyse al bakalım. Al,

bunu da bunu da,» diyerek Komarovsky bastonuyla köpeğini dövmeğe başladı. Jak havlayıp inledi. Kuyruğunu sallayarak arka arka merdivenleri çıkmağa başladı. Şikâyet etmek, nazlanmak için Emma Ernestova'nın kapısını tırmaladı.

Aradan günler, haftalar geçti.

— XIV —

Ne kadar içinden çıkılmaz büyülü bir çemberdi Allahım! Komarovsky'nin hayatına karışması Lara'da yalnızca tiksinti uyandırsa, kız karşı koyup kendini kurtarmanın yolunu bulacaktı. Fakat sorun o kadar basit değildi.

Bu babası yerinde, saçlarına kır düşmüş toplantılarda alkışlanan, gazetelerde adı geçen yakışıklı adam kendisine değer verip, tiyatroya, konserlere götürüp para harcadıkça Lara'nın gururu okşanıyordu. Lara'ya sen bir tanesin, çok güzelsin diye iltifatlar yağdırıyor, hattâ onun kafasını geliştirmeğe çalışıyordu.

Oysa Lara henüz, siyah önlüklü, arkadaşlarının muzipliklerine takılan, çocuk gibi koşup oynayan bir okul öğrencisiydi. Komarovsky'nin bir arabada ya da tiyatroda, onca seyircinin önünde kendisine apaçık kur yapmasından cüretkâr, korkulu bir zevk alıyordu.

Ne var ki Lara'daki bu çocukça ateşlilik, maceradan zevk alma hali pek kısa sürüyordu. İçindeki kendi kendinden tiksinen, nefret eden bir duygu gitgide kök salmaktaydı. Derslerine çalışmakla geçirdiği uykusuz gecelerin sonunda, bitkin ve perişan bir halde geliyor, hiç sebep yokken ağlamağa, kitaplarının arasında uyuklamağa başlıyordu.

— XV —

Lara, Komarovsky'den nefret ediyordu. Hayatını değiştirmiş berbat etmişti. Bütün gün durmadan bunu düşünüyordu.

Ömrü boyunca Komarovsky'nin kölesi olacağını biliyordu. Onu, nasıl kendisine esir etmişti? Lara'yı, onun arzularına boyun eğdiren, daha sonra kendisini utanç içinde bırakan isteklerini yerine getirmeğe zorlayan şey neydi? Komarovsky ona hükmedecek gücü nereden buluyordu? Yaşlı olması mıydı, ona bu nüfuzu veren? Yoksa annesinin para bakımından ona

muhtaç oluşu yüzünden mi, Lara bu şekilde davranıyordu? Hayır, binlerce kere hayır. Saçmaydı bütün bunlar.

Köle olan biri varsa, bu Lara değil, Komarovsky'ydi. Onun kendisi için nasıl yanıp tutuştuğunu Lara farketmiyor muydu? Korkacak bir şey yoktu. Lara'nın vicdanı rahat olmalıydı. Korkacak, utanacak biri varsa o da Komarovsky idi. Lara'nın kendisini ele vereceğini düşünerek harap oluyordu. Fakat Lara bu şekilde davranacak bir kız değildi. O, Komarovsky'nin zayıf, ihtiyaç içinde bulunanlara karşı gösterdiği aşağılık davranışı uygulayacak karakterde değildi. Zaten Komarovsky'nin bütün gücü bu aşağılık yanından geliyordu.

Aralarındaki fark da buydu işte. Hayatlarını cehennem haline getiren şeydi bu. İnsanı sindiren gök gürültüsü, şimşekler değildi. İnsan imalı bakışlardan, sinsi sinsi yapılan dedikodulardan çekinir. Tıpkı bir örümcek ağı gibi, hayatta her şey dalaveralı ve karışıktır. İnsan ağın bir telini yakalayınca kurtulduğunu sanır. Teli çekip kurtulmak istediği anda ise, ağa daha çok sarıldığını görüverirdi!

Güçlüler bile çoğunlukla, dalaveracı kimselerin ağına düşer, onlara bağlı olurlardı.

— XVI —

Lara iyiden iyiye şaşırmıştı. Evlense ne olurdu sanki? Ne fark edecekti? Fakat bunları düşündükten sonra, içini ümitsiz bir keder kaplıyor, kendini kuruntuya kaptırıyordu.

Komarovsky ayaklarına kapanıp yalvarmaktan nasıl da utanmıyordu? «Bu biçimde sürdüremeyiz» diye yalvarmıştı. «Seni ne hale getirdiğini bir düşünsene! Uçurumun kenarındasın! Annene her şeyi anlatalım. Sonra da evleniriz.» Komarovsky, sanki Lara bu sözlere itiraz ediyormuş gibi yalvarıyor, çeşitli sebepler ileri sürüyordu. Lara bütün bunların boş söz olduğunu biliyor, dinlemeğe bile lüzum görmüyordu.

Komarovsky, onu, o korkunç lokantanın özel odasına götürmeğe devam ediyordu. Lara yüzüne peçe takıyordu ama, yine de lokantanın garsonları ve müşterileri onu yiyecekmiş gibi süzüyor, gözleriyle çırılçıplak soyuyorlardı. Bütün bunlara genç kız, «Beni gerçekten sevse, bu gibi aşağılık yerlere getirerek düşürür müydü?» diye sorarak, cevap bulmağa çalışıyordu.

Bir gece Lara bir rüya gördü. Rüyasında toprağa gömülmüştü. Sadece sol tarafıyla, sağ ayağı meydanda kalmıştı. Sol memesinden bir tutam ot fışkırmıştı. Toprağın üzerindeki kalabalık, «Kara gözler, beyaz memeler» ve «Nehri geçme, Masba» diye şarkılar söylüyorlardı.

— XVII —

Lara dindar bir kız değildi. İbadete pek inanmazdı. Fakat arada sırada, yaşadığı hayata tahammül edebilmek için içten bir müziğe ihtiyaç duyardı. Bu müziği her zaman kendisi meydana getiremezdi. Lara ruhunun arzuladığı müziği Tanrı'nın hayat hakkında söylediği sözlerde buluyordu. İşte bu sözleri işitip ağlamak için kiliseye gitmeğe başladı.

Kendisini Ostrovsky'nin Fırtına adlı oyunundaki Katerina gibi hissettiği aralık ayının başlarında bir gün, yine kiliseye gitti. O kadar üzgün, ve perişandı ki, yer yarılacak, kilisenin kubbesi başına çökecek, böylece hakettiği cezayı bulacak sanıyordu. Ne yazık ki yanına çok sevdiği Olya Demina'yı da almıştı.

Olya, «Bak Prov Afanasyevich de burada,» diye fısıldadı.

— «Sussss. Beni rahat bırak. Prov Afanasyevich de kim?

— «Prof Afanasyevich Sokolov. Şu ilahi okuyan oğlan. Uzaktan akrabamız olur.»

— «Ha, şu kayyum. Tiverzin'in akrabası. Artık sus, konuşma.»

Âyinin başında gelmişlerdi. İlahide, «Ey ruhum Tanrıyı yücelt ki bütün varlığım onun kutsal adını ulaştırsın.» deniyordu.

İbadete gelenler mihrabın altında toplanmışlardı. Kilise hemen hemen boş denecek kadar tenhaydı. Bina henüz yeni yapılmıştı. Sade, süssüz pencere camları, dışarda karlarla kaplı sokağın kurşunî aydınlığına yeni bir şeyler katmıyordu. Kilisenin bekçisi, sürüp giden ayine önem vermeden, zavallı sağır bir kadını bağıra bağıra azarlıyordu. Adamın sesi pencere ve dışardaki sokak kadar renksizdi ve hiçbir özelliği yoktu.

Lara elinde ufak paralarla cemaatin peşine takılıp, kapıdan kendisi ve Olya için mumlar satın almış, sonra kimseye çarpmamağa çalışarak dikkatle geri dönmüştü. Bu gidiş gelişi arasındaki zamanda Prof Afanasyevich, bunları siz de benim kadar bilirsiniz diyen, bir edayla, dokuz tane duayı bir çırpıda okuyup bitirmişti.

Tanrı ruhen zayıf olanları korusun... Ağlayanları, yas tutanları takdis etsin... Doğruluğun, gerçeğin peşinde aç perişan kalanları korusun...

Birden Lara titredi. Olduğu yerde donup kaldı. İşte bu tam onun içindi. «Ayaklar altında sürünenler mutlu olanlardır» deniyordu, «çünkü onların da kendileri için söylenecek bir iki sözleri vardır. Bunun için de önlerinde bütün bir ömür uzanmaktadır.»

— XVIII —

1905 yılında Sosyalistler tarafından düzenlenen ayaklanmalar sırasındaydı. İhtilalciler Presnya sokağına sığınmışlardı. Burası Guishard'ların evlerinin bulunduğu yerdi. Onların evlerinin biraz ilerisindeki Tver sokağında barikatlar kuruluyordu. Evlerin avlusundan barikata kova kova su taşınıyor, barikat işini görecek taş, tahta ve hurdanın üstüne dökülüyordu. Su donunca buzdan bir duvar meydana gelecekti.

Bitişik evin avlusunu ihtilalciler toplantı yeri olarak kullanıyorlardı. Burasının hem sağlık hem de iaşe merkezi işini görür gibi bir hali vardı.

Lara şimdi bu avluya doğru giden iki delikanlıyı tanıyordu. Bir tanesi okul arkadaşı Nadya'nın evinde tanıştığı Nicky Dudorov'du. O da tıpkı Lara gibi onurlu, ağır başlı, doğru sözlü bir insandı.

Öbürüsü Pasha Antipov'du, liseye gidiyordu. İhtiyar Tiverzina'nın evinde kalıyordu. Pasha o kadar tok bir çocuktu ki, Lara, Marfa Tiverzina'ya misafir geldiği zaman ağzı kulaklarına varıyor, Lara'ya duyduğu hayranlığı saklamağa lüzum görmüyordu. Lara, Pasha'nın üzerinde yarattığı derin etkiyi hissedince, kendi de farkında olmadan bundan yararlanmaya girişti. Lara çok yıllar sonra, hayatlarının bir başka döneminde bu delikanlıyı gerçekten avucu içine alacak onu istediği gibi kullanacaktı. O sırada Pasha, bu kıza taparcasına aşık olduğunun farkındaydı. Sanki, ona ömrünün sonuna kadar bağlı kalacağını biliyordu.

İki delikanlı oyunların en korkuncunu, büyüklere özgü olan savaş oyununu oynuyorlardı. Ama bu oyunun sonunda sadece sürgün tehlikesiyle değil, asılmak tehlikesiyle de karşı karşıya gelebilirlerdi. Fakat şapkalarının enselerinde bağlanış biçiminden hâlâ birer çocuk, ana kuzusu oldukları belli oluyordu. Lara onlara çocuk gözüyle bakıyordu. Tehlikeli oyunlarında masum bir yan, bütün hareketlerine, çevrelerine sindirdikleri çocukça bir eda vardı: Kalınlığı yüzünden beyaz değil de siyah gibi duran kar

tabakasında, avludaki koyu kurşunî renkteki gölgelerde, delikanlıların saklandığı karşı taraftaki evde, hepsinden çok oradan gelmekte olan silâh seslerinde çocukça, saf bir ifade gizlenmişti. Lara «çocuklar ateş ediyorlar» diye düşündü. İşte Lara onları, sadece Nicky ve Pasha'yı değil, Moskova'da eli silahlı herkesi çocuk olarak görüyor ve düşünüyordu. «Hepsi de iyi çocuklar,» diyordu. «Zaten iyi oldukları için ateşle oynuyorlar ya.»

— XIX—

Barikata toplarla ateş açılacağını, onun için evlerinin tehlikede olduğunu işittiler. Moskova'nın bir başka bölgesindeki dostlarının yanına gidip kalmağı düşünecek zaman değildi. Geç kalmışlardı. Bölge tamamiyle askerlerle kuşatılmıştı. Yakınlarında bir yere sığınmaları gerekiyordu. Karadağ oteline sığınmağı düşündüler.

Başkaları da otele gelmeği düşünmüşlerdi ki, burası tıklım tıklım doluydu. Eski günlerin hatırı için onlara çamaşırhanede bir yer verdiler.

Bavul taşıyarak dikkati çekmemek için yanlarına sadece birer bohça almışlardı. İçine en gerekli eşyalarını koymuşlardı. Fakat o zamana kadar, bir başka yere taşınmağı hep ertesi güne bırakmışlardı. Terzihane, grevin başladığı günden çok sonlarına kadar açık kalmış, herkes normal çalışmasına devam etmişti. Fakat soğuk, yağmurlu bir kış günü kapı çalındı. Adam şikâyette bulunmağa, münakaşa etmeğe gelmişti. Patronu görmek istedi. Fetisova ortalığı yatıştırmak için koştu... Birkaç dakika sonra baş makastarları ve dikişçi kızları çağırdı. Yabancıyı onlara tanıttı. Adam hepsiyle el sıkıştı. Ve Fetisova ile anlaştıktan sonra çıkıp gitti.

Atelyeye dönen işçiler acele acele paltolarını giymeğe başladılar.

Bayan Guishard içeri koşarak, «Ne var, ne oldu?» diye sordu.

— «Gidiyoruz. Grev başladı.»

— «Anlamıyorum... Ben size ne gibi bir kötülükte bulundum ki...» diyerek Bayan Guishard ağlamağa başladı.

— «Ağlamayın. Amalia Karlovna. Size karşı bir düşmanlığımız yok. Tersine size minnettarız. Sorun siz ve biz değiliz. Bütün dünyada herkes aynı şeyi yapıyor. Onlara karşı koyamayız, değil mi?»

Hepsi çıkıp gittiler. Hatta Olya Demina bile gitti. Fetisova giderken Bayan Guishard'ın kulağına bunu terzihanenin iyiliği için yaptığını fısıldadı. Ama Bayan Guishard'ı teselli etmek imkânsızdı.

— «Ne kadar nankörmüşler!. Onlara boşuna güvenmişim! Hele o çocuğa ne iyilikler ettim. Neyse o daha çocuk. Dünyadan haberi yok. Ya o Fetisova'ya ne demeli?»

Lara, «Sırf senin için bir istisna yapamazlar, anne anlamıyor musun?» diyerek Bayan Guishard'ı yatıştırmağa çalıştı, «Sana karşı kimsenin düşmanlığı yok. Tersine bugün bütün yapılanlar insanlık için, zayıfları korumak, kadınların ve çocukların iyiliği için yapılıyor. Bu böyle. Başını sallama. Bana inan anne. Bir gün gelecek sen ve ben daha iyi şartlar altında, daha rahat bir hayat yaşıyacağız.»

Ama bunu annesine anlatmak mümkün değildi. «Hep böyle olur» diye hıçkıra hıçkıra ağlıyordu, «tam aklım fikrim karmakarışıkken sen de çıkar birbirini tutmaz şeyler söylersin. İnsanlar bana hep kötülük ettiler. Sen de kalkmış bu kötülüklerin benim iyiliğim için olduğunu söylüyorsun. Herhalde ben aklımı kaçırdım. Hiçbir şey anlamıyorum.»

Rodya okuldaydı. Lara ile annesi boş evde aşağı yukarı dolaştılar. Karanlık sokağa, odalara boş gözlerle bakıyorlardı. Odalar da sokağa aynı bakışlarla sesleniyorlardı sanki.

Lara, «Hava kararmadan otele gidelim, anne,» diye yalvardı, «Haydi anne. Hemen gidelim. Daha fazla beklememiz doğru olmaz.»

— «Filat, Filat,» diye kapıcıyı çağırdılar. «Bizi Karadağ oteline götür, ne olur.»

— «Peki, efendim.»

— «Bohçaları da al. Ortalık düzelinceye kadar eve göz kulak ol, Filat. Kyril Modestevich'in yemini vermeği, suyunu değiştirmeği de unutma lütfen. Her şeyi kilit altında bulundur. Galiba söyleyeceklerim bu kadar. Arada sırada bizi görmeğe de gel.»

— «Başüstüne efendim.»

— «Sağol Filat. Allah seni korusun. Hadi bir parça dinlenelim. Ondan sonra da yola çıkalım.»

Sokağa çıktıkları zaman yüzlerine çarpan temiz hava onları şaşırttı. Sanki hastalık yüzünden uzun zaman eve kapanıp bir yere çıkmamış gibiydiler. Ceviz taklidi bir tahta gibi cilalı olan soğuk boşlukta, torna tezgâhından çıkmışa benzer, yuvarlak, düzgün, hafif gürültüler işitiliyordu. Tabancalar patlıyor, topların salvoları uzaktaki binaları pide gibi yamyassı ediyordu.

Dört yol ağzında Kazak askerlerinden meydana gelmiş bir devriye kolu yollarını kesti. Ana-kızın üstünü teklifsiz bir eda ile tepeden tırnağa araştırdılar. Bunu yaparlarken askerler bıyık altından gülüyorlardı. Kasketlerini çapkın bir edayla yan giymişlerdi. Bu yüzden hemen hepsi tek gözlü gibi duruyorlardı.

Lara ilerlerken, «mükemmel,» diye düşünüyordu. Şehrin geri kalan kısmiyle temas kesik olduğu sürece, Komarovsky'i görmesi imkânsızlaşıyordu. Komarovsky ile olan ilgisini annesi yüzünden kesemiyordu. Annesine: «Onu artık eve alma» dese, her şey ortaya çıkardı. Onun için susmak zorundaydı.

Herşey ortaya çıkarsa ne olurdu? Herşeyi öğrenecekler diye, niçin bu kadar korkuyordu? Oh, Tanrım! Ne olacaksa olsa da bu acı sona erseydi.

Allahım! Allahım! O kadar tiksinti duyuyordu ki nerdeyse düşüp bayılacak haldeydi. Şimdi hatırına gelen şey neydi? O korkunç resmin adı neydi? Üzerinde şişman bir Romalı vardı. Herşeyin ilk defa başladığı o otel odasının duvarına asılmıştı. Adı da, «Kadın ya da Vazo» idi. Tamam. Böyleydi adı. Ünlü bir tabloydu. Şişman Romalı kadınla, vazo arasında bir seçme yapmağa çalışıyordu. Bu tabloyu ilk defa gördüğü zaman henüz kadın değildi. Kendini bu pahalı sanat eseriyle karşılaştıracak durumda bulunmuyordu. Bu iş sonradan olmuştu. Masa da harikulâde güzel bir şekilde hazırlanmıştı.

Bayan Guishard, kızının peşinden nefes nefese koşarken, «nereye gidiyorsun?» diye bağırıyordu, «sana yetişemiyorum.» Lara çevresine bakmadan hızlı hızlı gidiyordu. Onu bilinmeyen bir güç kollarına almış, havada uçurur gibi sürüklüyordu sanki.

Silah seslerine kulak vererek, «Ne güzel,» diye düşündü, «Tanrı yerde sürünenleri korusun. Aldatılanları takdis etsin. Tanrı kurşunların hızını artırsın. Onlar ve ben aynı fikirdeyiz.»

— XX —

Gromeko kardeşlerin, Sivstsev Vrashek ile bir başka yan sokağın köşesinde bir evleri vardı. Aleksandroviç ve Nikolay Aleksandroviç Gromeko kimya profesörüydüler. Biri Petrov Akademisinde, diğeri de Üniversitede hocalık ediyordu. Nikolay bekârdı. Aleksander'in Anan adında bir karısı vardı. Anna'nın babası demir-çelik fabrikası sahibiydi.

Urallarda, Yuryatin yakınlarında yüzüstü bırakılmış, verimsiz maden ocakları olan geniş bir araziye sahipti.

Gromeko'ların evi iki katlıydı. Üst katta yatak odaları, çocukların ders çalıştığı oda, Aleksander Aleksandroviç'in çalışma odası, kütüphanesi, Anan'nın oturma odasiyle, Tonya ile Yuri'nin odaları bulunmaktaydı. Alt kat misafir kabul salonu olarak kullanılırdı. Çağla rengi perdeleri, pırıl pırıl parlayan piyanosu, akvaryumu, zeytin yeşili mobilyaları, yosunu andıran birtakım bitkileriyle burası yemyeşil, sakin deniz dibini hatırlatırdı.

Gromeko'lar kültürlü, misafirsever insanlardı. Büyük bir musiki âşığıydılar. Evlerinde sık sık müzik şölenleri verilir, yaylı sazlar için kuvartetler, piyano için triolar teşkil edilirdi.

1906 yılının ocak ayında, Nikolay Nikolayevich'in Avrupa'ya gidişinden kısa bir süre sonra yine böyle bir toplantı yapılacaktı. Konserde Taneyev'in öğrencisi genç bir bestecinin keman için yazdığı bir sonatla, Çaykovski'nin bir triyosu çalınacaktı.

Hazırlıklar bir gün öncesinden başlamış, ortada yer açmak için oturma odasının mobilyaları duvar kenarına itilmişti. Bir köşede piyano akortçusu, belki yüzüncü kez aynı tuşa basıyor, sonra bir avuç inci serper gibi sesler çıkarıyordu. Mutfakta tavuklar yolunuyor, sebzeler yıkanıyor, salataya koymak için zeytinyağında hardal eziliyordu.

Shura Schlesinger, Anna Gromeko'nun sırdaşı, en yakın arkadaşıydı. O gün sabah erkenden gelmiş, herkesin kafasını şişirmekle meşguldü.

Shura uzun boylu, zayıf bir kadındı. Yüzünün hatları oldukça düzgündü. Bir parça erkek görünüşlü olan bu yüzde Çar Nikola II'yi andıran bir yan vardı. Hele kurşunî renkli astragan kalpağını hafifçe yana eğerek giydiği zaman bu benzerlik daha da iyi ortaya çıkıyordu. Misafirliğe gittiği zaman Shura bu astragan kalpağını başında çıkarmaz, sadece tülünü kaldırmakla yetinirdi.

Üzüntülü, kaygılı zamanlarda iki arkadaş birbirlerinin dertlerine ortak olur, üzüntülerini azaltırlardı. Böyle anlarda birbirlerine kırıcı sözler söyleyerek kalp kırarlar, kavga ederler, ağlaşırlar, sonunda yine barışırlardı. Düzenli aralıklarla yaptıkları bu kavgalar ikisi üzerinde rahatlatıcı bir etki yaratırdı. Tansiyonu yüksek kimselerin sülükle kan aldırmalarına benzer birşeydi bu.

Shura Schlesinger birkaç sefer evlenmişti. Fakat kocalarını, onlardan boşandığı an unutur giderdi. Bu yüzden, onda bağımsız, kendi başına

buyruk bir kadın hali vardı.

*

Shura bir teosoftu. Böyle olmasına rağmen Ortodoks kilisesinin bütün âyinlerini, âdetlerini de çok iyi bilirdi. Kendinden geçmiş bir haldeyken bile kilisedeki papazlara, o sert, kalın sesiyle ilâhileri, duaları nasıl okuyacaklarını, nereden başlamaları gerektiğini fısıldamaktan kendini alamazdı.

Çok iyi denecek kadar matematik bilir, Hint dinî felsefesinden anlardı. Moskova konservatuarındaki en ünlü hocaların bile adreslerini bilirdi. Ayrıca kimin kiminle yaşadığından, kimin kiminle ilgisi olduğundan haberdardı. Kısaca Shura'nın bilmediği birşey yok gibiydi. Bu yüzden herhangi bir önemli olay çıktığı zaman herkes yargıç olarak Shura'ya başvururdu.

Kararlaştırılan saatte misafirler gelmeğe başladı. Dışarda kar yağıyordu. Kapının her açılmasında rüzgârın karmakarışık bir şekilde sokak boyunca estiği, kar tanelerinin kapının önünde düğmeye benzer benekler meydana getirdiği görülüyordu. Erkekler, sokağın soğuğundan içeri uzun, çirkin çizmeleriyle giriyorlar, beceriksiz, aptalca tavırlar takınmakta sanki birbirleriyle yarış ediyorlardı. Ama karılarının yüzleri soğuktan kızarmış kürk mantolarının düğmeleri çözük, tüylü atkıları enselerine doğru kaymış bir haldeydi. Saçlarının üzerinde kar taneleri pul pul duruyordu. Hemen hepsi de, herşeye kanıksamış, doymuş bir sokak kadını rolünü oynamağa bakıyorlardı. Bir ara, «Cui'nin yeğeni geliyor,» diye fısıldaşmalar oldu. Cui, ünlü bir Rus müzisyeniydi.

Toplantı salonunun ardına kadar açık yan kapılardan ziyafet sofrasının pırıl pırıl parladığı görülüyor, ışığın kırmızı votka şişelerine vurarak çıkardığı ışıltılar insanın gözünü alıyordu. Gümüş tepsilere yerleştirilmiş kristal zeytinyağ ve sirke şişeleri, badem gibi kokan leylâk çiçekleri ve tabakların üzerinde birer ehram gibi yükselen peçeteler insanın iştahını getiriyor, içini ferahlatıyordu.

Dünya nimetlerinin tadını kaçırmamak için manevî ziyafete başlamakta acele edildi. Misafirler sıralanmış olan sandalyelere yerleştiler. Yeni gelen müzisyen piyanonun başındaki yerini alırken dinleyicilerin arasında yine, «Cui'nin yeğeni,» sözleri dolaştı. Konser başlamıştı.

Sonat'ın kuru, sıkıcı ve tatsız olduğu biliniyordu. Gerçekten de tahminler doğru çıktı. Üstelik sonatın çalınıp bitmesi epeyi uzun bir zaman

aldı.

Verilen arada, müzik eleştiricisi Kerimbekov ve Alexander Gromeko sonatın tartışmasını yapmağa koyuldular. Kerimbekov sonatı yerden yere çalıyor, Gromeko ise savunuyordu. Bu sırada misafirler sigaralarını tüttürüyor, dedikodu ediyor, sandalyelerini oradan oraya itiyorlardı. Sonunda bitişikteki ziyafet sofrası yeniden dikkatlerini çekti. Konseri sürdürüp bir an önce bitirmeğe karar verdiler.

Piyanist arkadaşlarına işaret verdi. Viyolonist ile viyolonselist Tishkevich yaylarını kaldırdılar. Müzik hıçkırığı andıran seslerle başladı.

Yuri, Tonya ve vaktinin çoğunu Gromekolarda geçiren Misha Gordon üçüncü sırada oturuyorlardı.

Yuri, önünde oturan Aleksandroviç Gromeko'ya, «Yegorovna size işaret ediyor,» diye fısıldadı.

Gromeko'ların beyaz saçlı, yaşlı hizmetkârı Yegorovna kapının önünde duruyor, ümitsizce Yuri'ye bakarak, baş işaretleri yapıyor, Yuri'ye efendisiyle acele görüşmek gerektiğini anlatmağa çalışıyordu.

Aleksander Gromeko başını çevirip Yegorovna'ya sert sert baktı. Omuzlarını silkti. Fakat Yegorovna yerinden kıpırdamadı. Çok geçmeden efendi ile hizmetkâr, iki sağır - dilsiz gibi işaretlerle konuşmağa başlamışlardı. Misafirler de onları seyrediyordu. Anna, kocasına öfkeli bakışlarını dikti. En sonunda Aleksandrovich Gromeko yerinden kalktı, ayaklarının ucuna basıp ses çıkarmamağa çalışarak odadan çıktı.

— «Utanmıyor musun, Yegorovna?» diye kadıncağızı azarladı, «Ne var Allahaşkına? Bir parça bekleyemez miydin?»

Yegorovna, onun kulağına birşeyler fısıldadı.

— «Karadağ da neresiymiş?»

— «Bir otel.»

— «Peki, ne olmuş?»

— «Onu, oradan acele çağırıyorlar. Birisi ölmek üzereymiş.»

— «Tam ölecek zamanı bulmuş!.. Hay Allah... İmkânsız, Yegorovna. Bu parça bitince ben kendisine söylerim. Ondan önce imkânsız.»

— «Onu alıp götürmesi için bir de araba yollamışlar. Biri ölüyor diyorum, anlamıyor musunuz? Bir hanım... Kibar sınıftan.»

— «Sana imkânsız diyorum. Birkaç dakika beklemelerinden ne çıkar canım!» Aleksander Gromeko yeniden ayağının ucuna basarak yerine döndü. Yüzünde sıkıntılı bir ifade vardı. Burnunun yanını kaşıyordu.

Çalınan parçanın ilk bölümü bitince, Aleksander Gromeko daha alkış sona ermeden müzisyenlerin yanına gitti. Tishkeviç'e, bir kaza olduğunu, kendisini evden beklediklerini söyledi. Konsere devam edemiyeceklerdi. Sonra misafirlerden yana döndü. Ellerini havaya kaldırarak, «Bayanlar ve baylar,» diye konuşmağa başladı, «Konsere devam edemiyeceğimizi üzülerek bildiriyorum. Bay Tishkeviç'e evinden kötü haberler geldi. Hemen gitmek zorunda kaldı. Kendisini böyle bir zamanda yalnız bırakmak istemem. Onun için ben de onunla gideceğim. Belki kendisine yardımım dokunur. Yuri oğlum, Simon'a arabayı hazırlamasını söyle. Bayanlar, baylar, size veda etmiyeceğim. Çünkü derhal döneceğimi zannediyorum. Siz, kalın, keyfinize bakın.»

— XXI —

Aralık ayından beri ortalık yatışmış, sükûnet geri gelmişti ama, yine de şurada burada ihtilalcilerle askerlerin birbirlerine ateş açtıkları oluyordu.

Delikanlılar çoktan beri, böylesine uzun bir araba yolculuğu yapmamışlardı. Aslında Karadağ Oteli çok uzak sayılmazdı. Smolenks ve Novinsky Caddesini geçtikten sonra Sadovaya Caddesinin yarısına kadar bir yoldu. Ama korkunç tipi ve sis insandaki uzaklık kavramını yok ediyordu. Sokak başlarında yakılan ateşlerden yükselen dumanlar rüzgârda parçalanıp dağılıyordu. Arabanın karlar üzerinde çıkardığı ses, gelip geçen kızakların hışırtısı onlara çok uzun bir yol gitmişler duygusunu veriyor, içlerinde, sanki çok uzaklarda, insana korku verici bir yere gidiyorlarmış gibi bir duygu uyanıyordu.

Otelin önünde alabildiğine şık ve güzel bir kızak duruyordu. Kızağı çeken atın sırtına çul atılmış, ayaklarına paçavralar sarılmıştı. Kızağın sürücüsü yolcuların oturduğu yere iki büklüm yumulmuş, ısınmağa çalışıyordu.

Otelin taşlığı sıcaktı. Vestiyeri kapıdan ayıran parmaklığın öbür tarafında kapıcı uyuklamaktaydı. Vantilatörün sesi, sobanın mırıltısı, kaynamakta olan semaverden yükselen ıslıklar ona ninni gibi geliyordu. İkide bir iyice kendinden geçiyor, sadece kendi horuldamasının sesine uyanıyordu.

Sol taraftaki aynanın önünde, yüzünü alabildiğine boyamış bir kadın durmuş, kendini seyrediyordu. Kürk ceketi o mevsim için bir hayli inceydi.

Birinin aşağıya inmesini beklediği belliydi. Sırtını aynaya dönüyor, sonra omuzunun üstünden aynaya bakarak arkadan nasıl göründüğünü anlamağa çalışıyordu.

Soğuktan nerdeyse donacak hale gelmiş bir araba sürücüsü içeri girdi. Uzun kürküyle tıpkı bir paskalya çöreğine benziyordu. Ağzından burnundan çıkan buğu bu benzeyişi daha da arttırıyordu. Aynanın önünde duran kadına, «daha ne kadar bekliyeceğiz, hanım?» diye sordu. «Sizin gibilere rastlamağı hiç istemem. Atım nerdeyse donacak.»

Otelin hizmetçileri çıldıracak haldeydi. 23 numarada olup bitenler dertlerine dert katmıştı. Her dakika ziller çalıyor, duvardaki uzun cam tablonun üzerindeki numaraların durmadan düştüğü görülüyordu. Böylece hangi numaradaki hangi müşterinin çileden çıktığı, oda hizmetçisini yahut garsonu sıkıştırdığı belli oluyordu.

O sırada Bayan Guishard denen çılgın kadına kusturucu ilâçlar verilmiş, midesi, barsakları yıkanmıştı. Oda hizmetçisi Glasha’nın yerleri temizlemek, kirlenen bezleri alıp temizlerini getirmek için, bir içeri bir dışarı koşuşmaktan dermanı kalmamıştı. Ne var ki, mutfaktaki fırtına bundan çok önce kopmuştu. Teryasha’nın doktoru, daha sonra da zavallı çalgıcıyı çağırmağa yollanmasından, Komarovsky’nin gelmesinden ve 23 numaralı odanın önünde bir işsiz - güçsüz grubunun toplanmasından önce başlamıştı.

Fırtına, garson Sisoy’un elinde tıklım tıklım dolu bir tepsiyle koridora çıkmak üzereyken birinin yanlışlıkla ona çarpıp tepsiyi devirmesine sebep oluşuyla başlamıştı. İki çorba kâsesi, bir et tabağı kırılmış, yemekler ortalığa saçılmıştı.

Sisoy, bundan bulaşıkçıyı sorumlu tutuyor, zarar ziyanı onun ödemesi gerektiğini söylüyordu. Saat nerdeyse on bir olmak üzereydi. Çalışanların yarısı evlerine dönecek, işi gece çalışanlar devralacaklardı. Fakat kavga hâlâ devam ediyordu. Kazadan kimin sorumlu olduğunu, zararı kimin ödeyeceğini tartışıyorlardı.

— «Sarsak herifin biri zaten,» diyorlardı, «elinin ayağının titremesi hiç durmaz. Aklı fikri içki şişesinde. Sabahtan akşama kadar domuz gibi içer. Sonra da tutar beni ittiler, çarptılar diye yalan söyler. Söyle bakalım, beni kim sanıyorsun, Allahın belâsı? Tabakları kim kırdı, çorbayı kim döktü?»

— «Sana kaç kere söyledim Matryona Stephanova, konuşmana dikkat et!»

— «Peki, söyle bakalım bütün bu karışıklığa sebep olan kimdir? Şu yukarıdaki sürtük de başımıza belâ oldu. Önüne gelenle düşer kalkar da sonra namusluluk taslar. Kalkıp kendini zehirlemiş, kaltak.»

Misha ile Yuri, Bayan Guishard'ın odası önünde koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Herşey, Aleksandroviç'in sandığından başka türlü olmuştu. O Tishkeviç gibi bir müzisyenin hayatında geçen temiz, asil bir trajediye şahit olacağını sanmıştı. Fakat gayet çirkin bir olayla karşılaşmıştı, çirkin, rezalet çıkaracak bir şeydi. Çocuklara göre birşey değildi.

Delikanlılar koridorda dolaşıp duruyorlardı.

Garson ikinci defa yanlarına yaklaştı. «Artık hanımın yanına girebilirsiniz, küçük beyler,» dedi, «bir şeyi kalmadı. Korkmayın. Kendine geldi. Burada durmayın. Öğleden sonra burada bir kaza oldu. Çok değerli porselen tabaklar kırıldı. Görüyorsunuz, durmadan aşağı yukarı koşup müşteriye hizmet etmek zorundayız. Koridor da oldukça dar.»

Delikanlılar bu isteğe boyun eğdiler.

Odada, her zaman masanın üstünde yakılması âdet olan gaz lâmbası yerinden alınmış, odayı ikiye ayıran bölmenin içindeki bir oyuğa yerleştirilmişti. Oyukta tahtakuruları kaynaşıyordu. Bu aralık yatak odası olarak kullanılıyordu. Burası odanın öbür yanından ve koridordan görülmesin diye önüne tozlu bir perde gerilmişti. Şimdi perde açıktı. O telâş içinde perdeyi indirmek kimsenin aklına gelmemişti.

Bayan Guishard kendini bulaşıkçı kadının dediği gibi arsenikle değil tentürdiyotla zehirlemeğe kalkışmıştı. Odada, taze cevizlerin yumuşak, yeşil kabukları içindeyken çıkardıkları kokuya benzer bir koku vardı.

Bölmenin gerisinde hizmetçi kız yerleri temizliyordu. Yatağın üstünde yarı çıplak bir kadın yatıyordu. Gözyaşı, su, ve terle saçları birbirine yapışmıştı. Başını kovanın üstüne uzatmış hüngür hüngür ağlıyordu.

Çocuklar bu uygunsuz, insana utanç veren manzarayı görmemek için derhal başlarını başka yana çevirdiler. Fakat Yuri göreceğini görmüştü. Kimi durumlarda kadınlar heykellerdeki, tablolardaki güzellikleri kaybediyor, bambaşka biçimler alıyorlardı. Böyle zamanlarda bir kadın, kispetini giymiş, güreş minderine çıkmağa hazırlanan bir güreşçiye benziyordu.

Nihayet bölmenin arkasında duran biri perdeyi indirmeği akıl etti.

— «Azizim, Tishkeviç, elin nerede? Bana elini uzat.» diye kadın hıçkıra hıçkıra yalvarıyordu. «Oh, öyle acı çektim ki... Öyle korkunç kuşkulara kapıldım ki... Dostum Tishkeviç... Sandım ki... Neyse hepsinin yalan olduğunu öğrendim... Kafam hep yanlış tarafa işliyor... Ama artık rahatladım... Çok şükür yaşıyorum... Çok şükür...»

— «Sakin ol Amalia Karlovna, rica ederim... Bütün bunlar ne kadar cansıkıcı şeyler, ne kadar...»

Aleksander Aleksandroviç Gromeko çocuklara sert bir sesle, «artık eve dönelim,» dedi. Çocuklar, ne yapacaklarını, nereye bakacaklarını şaşırmışlardı. Yan taraftaki odada, kapının yanında dimdik durmuşlar, önlerine bakıyorlardı.

Duvarlarda çeşit çeşit fotoğraflar vardı. Notlarla dolu bir etajer, kâğıtlarla albümlerle tıklım tıklım dolu bir de yazı masası görülüyordu. Masanın üzerine işlemeli bir örtü serilmişti, öbür tarafındaki koltukta ise bir kız oturmuş, uyuyordu. Kolunu arkalığına atmış, yüzünü de yastığa dayamıştı. Bu gürültünün, kargaşalığın içinde uyuyabildiğine göre çok yorgun olmalıydı.

Aleksander Aleksandroviç Gromeko tekrar, «artık gidelim» dedi. Burada daha çok kalmaları gereksizdi. «Bay Tishkeviç gelsin, kendisine veda edip hemen gidelim.»

Ama bölmenin arkasından Tishkeviç değil, iri yarı, sinek kaydı traş olmuş bir adam çıktı. Kendine güvenen bir hali vardı. Başını dimdik tutuyordu. Elindeki lâmbayla kızın önündeki masaya yaklaştı. Lâmbayı eski yerine koydu. Işık kızı uyandırdı. Kız önce erkeğe gülümsedi. Gözlerini kırpıştırdı. Sonra gerindi.

Misha yabancıyı görünce bir irkildi. Gözlerini bir an adamın üstünden alamadı. Yuri'nin kolunu çekiştirdi. Birşeyler fısıldamağa çalıştı. Fakat Yuri aldırış etmedi. «Başkalarının önünde fısıltıyla konuşulmaz,» dedi, «herkes bize ne der sonra?»

Diğer taraftan kız ile adam bir tek kelime konuşmamışlardı. Sadece bakışıyorlardı. Böyle konuşmadan anlaşmalarında korkunç, büyülü bir hal vardı. Sanki bir kukla oyunundaydılar. Adam kuklacıydı. Kız da onun bütün isteklerine uyan bir kukla.

Kızın yüzünde beliren yorgun gülümsemeyle gözlerinin çevresinde kırışıklıklar hâsıl oldu. Dudakları aralandı. Erkeğin anlamlı bakışlarına

çapkın bir göz kırpmasıyla cevap verdi. Her ikisinin de meselenin bu biçimde sona ermesinden çok memnun oldukları belliydi... Sırları açığa çıkmamıştı. Bayan Guishard'ın intihar arzusu da sonuçlanmamıştı.

Yuri, onları yiyecek gibi seyrediyordu. Bulunduğu, kendisini kimsenin görmediği karanlık yerden lambanın çevresinde halka biçimindeki aydınlığa bakıyordu. Esir kız ile efendisi arasındaki sahne hem anlatılmıyacak ölçüde sır dolu, hem de son derece açıktı. Yuri'nin kalbi yepyeni, birbirini tutmaz, acı duygularla burkuldu.

İşte önlerinde, Misha ile kendisinin, «Çirkin» damgasını vurdukları ve bundan uzak kalmak için ellerinden geleni yaptıkları şey, tam önlerinde olup bitiyordu. Şimdi Yuri'nin gözleri önünde, sağlam, gerçek ama yine de anlaşılmaz bir biçimde karışık, acınacak derecede yıkıcı güç hükmünü sürüyor, kendini gösteriyordu. Peki Yuri'nin çocukça felsefesi nerede kalmıştı? Ne yapması gerekiyordu?

Sokağa çıktıkları zaman Misha, «adamın kim olduğunu biliyor musun?» diye sordu. Kendi düşüncelerine dalmış olan Yuri cevap vermedi.

— «Babanı içmeğe kışkırtıp ölümüne sebep olan adamdı... Babanla trende yolculuk eden avukat... Hatırladın, değil mi?»

Yuri, kızı ve geleceği düşünüyor, geçmişi ve babasını aklına bile getirmiyordu. İlk önce Misha'nın söylediklerini anlamadı bile... Hava o kadar soğuktu ki, konuşmak pek güç oluyordu.

Aleksander Aleksandroviç Gromeko, «Soğuktan neredeyse donacaksın, Misha, değil mi?» dedi. Sonra eve dönmek üzere yola koyuldular.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SVENTITSKY'LERDE VERİLEN NOEL PARTİSİ

—I—

O kış Aleksander Aleksandroviç Gromeko, karısı Anna'ya antika bir elbise dolabı armağan etmişti. Elden düşme, çok ucuza aldığı bu dolap o kadar büyüktü ki, olduğu gibi hiçbir kapıdan içeri giremezdi. Onun için eve ayrı ayrı parçalar halinde sokuldu. Şimdi mesele dolabın nereye kurulacağına kalmıştı. Kabul salonuna konmasında bir anlam yoktu. Yatak odasına ise sığmazdı. Sonunda dolap, yatak odasının önündeki boşluğa yerleştirilebildi.

Dolabı kurmak için Markel'i çağırdılar. Markel gelirken altı yaşındaki kızı Marinka'yı da getirdi. Marinka'ya elma şekeri verdiler. Marinka burnunu çeke çeke bir yandan elma şekerini yalıyor, bir yandan da babasının çalışmasını somurtkan bir yüzde seyrediyordu.

Önce herşey yolunda gitti. Anna'nın gözleri önünde dolap biçimlenmeğe başladı. Şimdi sıra dolabın üst bölümünü yerleştirmeğe gelmişti. Bu sırada Anna, Markel'e yardım etmek hevesine kapıldı. Dolabın iç kısmına bastı. Ayağı kayınca sadece civatalarla tutturulmuş yan tahtaya çarptı. Markel dolabın kenarlarını kalın iplerle bağlamıştı. Anna dolabın yan tahtalarıyla birlikte yuvarlandı. Canı fena halde yanmıştı.

Markel, «Aman hanımefendi,» diye Anna'nın yanına koştu. «Siz karışmasaydınız, efendim. Bir yerinizi mi kırdınız, yoksa? Kendinizi bir yoklayın şöyle! Önemli olan kemiktir. Yumuşak yerlerin önemi yok. Zamanla iyileşir. Zaten yumuşak yerler sadece zevk için yaratılmıştır.» Markel o sırada ağlamağa başlayan Marinka'ya dönerek, «Sus bağırma kerata!» diye çıkıştı. «Burnunu sil de annenin yanına git... Ah, hanımefendi, dolabı kendi başıma kurabileceğime inanamadınız, galiba. Haklısınız gerçekte kapıcıyım ama asıl işim marangozluktur. Elimden ne çok mobilyanın geçtiğini bilseniz şaşardınız. Dolaplar, büfeler, her çeşit dolap yaptım ben... Sonra babaları zengin birçok kız da tanıdım. Ama hepsi gelip geçti. İçki içiyordum çünkü.»

Markel koşup bir koltuk çekti. Anna onun yardımıyla kendini koltuğun içine bıraktı. Bir yandan da yaralanan, acıyan yerlerini oğuşturuyordu. Markel de bozulan dolabı yeniden kurmağa girişti. Dolabın üst tarafını da koyduktan sonra, «şimdi sıra kapakları yerleştirmeğe geldi, dedi. Onu da tamamlarsam dolabın seyrine doyum olmayacak.»

Dolap Anna'nın hoşuna gitmemişti. Büyüklüğüyle tıpkı bir mezara ya da katafalka benziyordu. İçi birtakım bâtıl inançlarla dolmuştu. Dolaba «Askold'un Mezar»ı adını taktı. Askold Rusya'nın kurucularından bir prensti. Kiev'de yaşamış ve ölünce de oraya gömülmüştü. Bunu söylerken «Oleg'in Atı»nı da kastetmiş oluyordu. Oleg'in Atı, Puşkin'in bir şiirinin adıydı. Sahibinin ölümüne sebep olmuştu. Karmakarışık, rastgele kitap okuduğu için öğrendiği birçok kavramları birbirine karıştırdığı oluyordu.

Bu kazadan sonra Anna vereme yakalandı.

— II —

Anna, 1911 yılının bütün bir kasım ayını yatakta, ateşler içinde yanarak geçirdi.

Yuri, Misha Gordon ve Tonya gelecek baharda okuldan mezun olacaklardı. Yuri, tıb, Tonya hukuk, Misha da felsefe öğrenimlerini tamamlayacaklardı.

Yuri'nin kafasında herşey karmakarışıktı. Kendine özgü bir düşünme tarzı ve fikirleri vardı. Görüşleri, alışkanlıkları ve eğilimleri hiç kimseninkine benzemiyordu. Son derece duygulu bir çocuktu. Hele görüşünün yeniliği ve tuhaflığı dikkati çekecek kadar başkaydı.

Sanat ve tarihe düşkün olmasına rağmen, mesleğini seçmekte en küçük bir tereddüt göstermemişti. Ona göre, içten gelen bir neşe, hayallere dalma nasıl bir meslek sayılmazsa, sanat da bir meslek olarak kabul edilmekten uzaktı. Tabiî bilimlere ve fizik'e karşı ilgi duyuyor, gündelik hayatta insanın topluma yararlı bir iş tutması gerektiğini düşünüyordu. Bu yüzden Tıb öğrenimi yapmağa karar verdi.

Dört yıllık öğrenim süresinin ilk sınıfında bir devreyi kadavra salonunda geçirdi. Burası üniversitenin bodrum katında bulunuyordu. Helezon şeklinde kıvrılan bir merdivenle iniliyordu. Daima saçları başları karmakarışık öğrencilerle dolu olurdu. Kimisi çevreleri kemik parçalarıyla dolu bir halde derslerine bakar, kimisi masaların üstündeki kadavraların

üzerinde çalışır, bir kısmı da aralarında olmadık şakalar yaparlar, yahut döşeme taşları üstünde sürü halinde koşuşan fareleri kovalarlardı. Morg salonunun loşluğunda, suda boğularak ölen kadınların, intihar eden, fakat kimlikleri bilinmeyen delikanlıların iyi muhafaza edilmiş, henüz çürümeğe yüz tutmamış çıplak vücutları fosforluymuş gibi parlardı. Şap tuzu iğneleri bu vücutları gençleştiriyor, onlara bir başka tombulluk veriyordu. Öğrenciler bu cesetleri parçalar, keser, yapacakları ders için hazırlarlardı. Yuri morg masasının çinkosu üzerine kaba bir hareketle fırlatıp atılan bu cesetlerin her parçasında ayrı bir güzellik buluyordu. Bu duygu koparılmış bir kola yahut kesilmiş bir ele baktığı zaman da sürüp gidiyordu.

Bodrum katının formol ve fenol kokusu insanın burnunun direğini kıracak kadar kuvvetli olurdu. Bu kokuyla birlikte havayı çıplak ölülerin sırları, hayat ve ölüm arasındaki bilinmeyen yol dolduruyordu: Ölüm burayı o kadar benimsemişti ki, sanki babasının evi gibi gelip buraya rahat rahat yerleşmişti. Bu sır dolu âlemin sesi herşeyi bastırıp kaybediyor, Yuri'nin dikkatini çekerek anatomi çalışmasına engel oluyordu. Zamanla buna da alıştı. Düşünceleri daima orada olmasına rağmen çalışmalarını ara vermeden sürdürebiliyordu.

Yuri zeki, iyi düşünen bir çocuktu. Hele yazı yazma kabiliyeti çok daha kuvvetliydi. Daha okul çağlarından beri bir kitap yazmayı aklına koymuştu. Bu kitabın içinde, üzerinde en derin etkileri yapmış olan olayları birer patlayıcı madde çubukları gibi gizliyecekti. Böyle bir kitap yazamıyacak kadar genç ve tecrübesizdi. Onun için şiir yazmağı denedi. Kafasındaki tabloyu gerçekleştirmek için hayatını krokiler çizerek geçiren bir ressama benziyordu.

Şiirlerindeki canlılık ve orijinallik, Yuri'nin kendi kendini bağışlamasına sebep oluyordu. Çünkü Yuri'ye göre şiir yazmak zaman kaybetmekti. Günahtı. Canlılık ve orijinallik bir sanat eserine gerçeklik sağlayan özelliklerdi. Bunlarsız bir sanat eseri boş, anlamsız bir vakit geçirmekti.

Yuri, kişiliğinin oluşmasında dayısının oynadığı büyük rolün de farkındaydı.

Şimdi Nikolay Nikolayevich, Lozan'daydı. Burada birçok kitaplar yayımlamıştı. Kitaplarında tarih görüşünü ikinci bir alem olarak ileri sürüyor, bu alemin insanlar tarafından ölüme karşı, zamanın ve hafızanın yardımıyla kurulduğunu işliyordu.

Misha Gordon’un üzerinde bu fikirler, Yuri’den daha derin etkiler bırakmaktaydı. Bu fikirlerin etkisiyle Fakültede felsefe bölümünü seçmişti. Ayrıca ilahiyat kurslarına da devam etmişti. Hatta bir ara İlahiyat Fakültesine geçmeği bile düşünmüştü.

Yuri, dayısının fikirleri ve teorilerinin etkisinde kalarak gelişip ilerlerken, Misha Gordon onların esiri oluyordu. Misha’nın yahudi oluşunun eğilimleri üzerinde büyük etkisi vardı. Yuri bu halin farkındaydı. Fakat Yuri, Misha’yı garip düşüncelerinden, planlarından çekip kurtarmağa çalışamıyacak kadar nazik bir insandı. Arada sırada, keşke Misha, hayata daha bağlı, daha gerçekçi bir insan olsaydı diye düşünmekten kendini alamıyordu.

— III —

Kasım ayının sonlarına doğru bir akşam. Yuri, Üniversiteden eve oldukça geç döndü. Çok yorgundu. Ağzına bir lokma birşey koymamıştı. O gün öğleden sonra Anna’nın hayatından çok korkulduğunu söylediler. Ateşler içinde kıvranmış, konsültasyona birçok doktor çağırmışlar. Bir ara Aleksander Aleksandroviç’e, bir papaz getirmesini bile söylemişler, sonra da vazgeçmişler. Anna şimdi bir parça kendine gelmişti. Yuri eve gelir gelmez yanına göndermelerini tembih ettiğinden, hemen Anna Gromeko’nun yattığı odaya çıktı.

Oda, o günkü telaşın izlerini hâlâ taşıyordu: Hastabakıcı masanın başına geçmiş, birşeyler hazırlıyordu. Kompres yapmak için kullanılmış havlular, peçeteler ıslak, buruşuk bir halde oraya buraya atılmışlardı. Su kovasının içindeki su Anna’nın tükürdüğü kanlarla pembeleşmişti. Kovanın içinde, ampul parçaları, ıslanınca şişip kabarmış pamuk topakları da vardı.

Anna kan ter içindeydi. Dudakları çatlamıştı. Yüzü sabahtan beri daha da solmuş, yanakları çökmüştü.

Yuri, «Acaba hastalığa yanlış bir teşhis koyulmuş olamaz mı?» diye düşündü, «zatürre’nin bütün belirtileri var. Hem de son sınırını bulmuş.» Anna’yı selamladıktan ve bu gibi hallerde gerekli olan cesaret verici sözleri söyledikten sonra Yuri, hastabakıcıyı dışarı çıkardı. Anna’nın nabzını yokladı. Ceketinin cebinden stetoskobunu çıkardı. Anna, «Faydasız, artık lüzumu kalmadı,» der gibi bir baş işareti yaptı. Yuri bunun manasını anlamıştı ama, aldırış etmedi. Anna’nın söylemek istediğinin başka şeyler

olduğunu biliyordu. Nitekim Anna güçlükle, «Dediler ki...» diye konuşmağa başladı, «son dinî ayinin yapılması zamanı gelmiş... Ölüm kapımı çalmak üzere... her an ölebilirim... Dişini çektirmek için dişçiye giderken korkarsın... Ama anlamı ne? Kimse birşey bilmiyor... Korkuyorum.» Anna sustu. Yanaklarından gözyaşları sicim gibi akıyordu. Yuri cevap vermedi. Biraz sonra Anna devam etti:

— «Sen zeki, kabiliyetli bir çocuksun... Seni başkalarından ayıran özellik bu... Bana birşeyler söyle... Beni huzura kavuşturacak bir şey söyle...»

Yuri, «Söylenecek ne var ki,» diye cevap verdi, oturduğu sandalyenin üstünde kıpırdandı. Yerinden kalktı. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başladı. Tekrar oturdu. «Bir kere yarın sabah kendinizi daha iyi hissedeceksiniz. Çünkü ben bu hastalığın arazlarını biliyorum... Yarın sabah daha iyi olacağınıza emin olun. Ölüme gelince... Bir ilim adamı olarak ölüm hakkında ne düşündüğümü bilmek istiyorsunuz, değil mi? Bir başka zaman anlatayım mı? Hayır mı? Şimdi mi istiyorsunuz, bazı şeyleri kelimelerle anlatmak çok güçtür.» Yuri orada, hemen o anda hiç hazırlıksız bir konuşma yaptı. Buna daha sonra kendisi de hayretler içinde kaldı.

— «Ölümden sonra hayat... Bence bu zayıf insanları teselli etmek, onlara kuvvet vermek için ileri sürülen bos bir düşünce, ben Hazreti İsa’nın yaşayan ve ölü varlıklar için söylediklerini bambaşka bir şekilde manalandırıyorum. Binlerce yıldan beri doğan sonra ölen bunca insan için nerede yer bulunacak? Dünya bunca yıldan beri toplanan insanları bir araya getirecek kadar geniş bir yer değil.

«Hayat hep yenilenmekte, tazelenmektedir. Ölümden kurtulup kurtulmadığınızı merak ediyorsunuz... Ölümden kurtuldunuz bile... Doğduğunuz gün ölümden kurtuldunuz. Bunun farkında bile değilsiniz. Ölünce acı çekecek misiniz? Hücreler çürüdüklerini, birbirlerinden kopup ayrıldıklarını hissedecekler mi? Başka bir deyimle, idrakinize ne olacak? Evet ama idrakin anlamı nedir? Durun bakalım. Bunun tartışmasını yapalım. Kendinizi bile bile uyku uyumağa çalışma uykusuzluğa yol açmak demektir. Bir insanın sindirim organlarını kontrol altında tutmağa çalışması kısa zamanda hazımsızlığa sebep olur. İnsanlar kendilerine uyguladıkları an idrak öldürücü bir zehirdir. İdrak daima ileriye doğru çevrilmiş bir projektördür. Önümüzde uzanan yolu aydınlatır, bir şeye takılıp düşmemizi önler.

«Pekâlâ idrakinize ne olacak? SİZİN idrakinize, başkasının değil. Evet ama SİZ nesiniz? İşte meselenin esas noktası bu. Bunu anlamağa çalışalım. Size, sizi, kendiniz diye tanıtan şey nedir? Kendinizde idrak ettiğiniz şey nedir? Böbrekleriniz mi? Ciğerleriniz mi? Kan damarlarınız mı?... Hayır. Ne kadar geriye giderseniz gidin sizin idrakinizdeki, şuurunuzdaki hayallerinizin yarattığı eserler, ailenizdir. Şimdi bakın. İdrakinizin ömrünüz boyunca hoşlandığı, beslendiği kuvvet aldığı şey budur... Ruhunuz, sonsuzluğunuz, başkalarında idrak ettiğiniz hayatınız. Şimdi ne olacak? Siz hep başkalarında yaşadınız, bundan sonra da onlarda yaşamağa devam edeceksiniz. Onlarda kalacaksınız. Çok sonra buna hâtıranız dendiği zaman ne olur? Ne farkeder? Bu hâtıra sizsiniz... Geleceğe katılan ve onun bir parçası olan siz.

«Bir mesele daha var. Üzülecek, korkacak bir şey yok. Çünkü ölüm yoktur. Ölüm bizim işimiz değil. Fakat biraz evvel kabiliyetten bahsettiniz. O başka. Kabiliyet bize ait, bizim emrimizde olan bir kuvvet. Kelimenin en geniş, en kuvvetli anlamıyla kabiliyetli olmak, ebediyen yaşamak demektir.

Aziz John, ölüm yok diyor. Ve ileri sürdüğü fikirlerin sadeliğine dikkat edin. Ölüm yoktur, çünkü mazi geçmiştir. Bu hemen hemen, ölüm yoktur çünkü ölüm gelip geçmiş, icabına bakılmıştır gibi bir anlam taşımaktadır. Ölüm eskidir. Ve biz ondan bıktık. Bizim birşeye ihtiyacımız vardır. Bu yeni şey de sonsuz hayattır.»

Yuri odanın içinde aşağı yukarı dolaşarak konuşuyordu. Sözünü bitirince Anna'ya yaklaştı. Elini alnına koyarak, «Artık uyu,» dedi. Birkaç dakika sonra Anna gerçekten uyudu.

Yuri gürültü etmeden odadan çıktı. Yegorovna'ya hastabakıcıyı içeri yollamasını söyledi. Kendi kendine, «Ne kadar Allahın belâsı, ne kadar şarlatan bir insan oldum,» diye söyleniyordu, «tutmuş neler üstünde konuşmalar yapıyorum...»

Ertesi gün Anna Gromeko daha iyi idi.

— IV —

Anna gün geçtikçe iyileşmeğe başladı. Aralık ayının ortalarına doğru ayağa kalkmak istedi. Fakat çok zayıf düşmüştü. Doktorlar yataktan kalkmamasını, bir güzel dinlenmesini söylemişlerdi.

Yuri ile Tonya'yı yanına çağırtıyor, onlara saatlerce Ural'larda geçen çocukluk hayatından söz ediyordu. Babasının malikânesinde, Rynva nehri

üstündeki Varykino'da büyümüştü. Yuri ile Tonya oraya hiç gitmemişlerdi. Fakat Yuri dinlediklerinden gece kadar karanlık binlerce hektarlık ormanı, ormanın içinden bıçak darbeleri gibi zikzaklar çizerek akan nehri kolayca hayal edebiliyordu.

Hayatlarında ilk defa olarak Yuri ile Tonya'ya akşam elbisesi hazırlanıyordu. Yuri'ye bir akşam ceketi, Tonya'ya da açık renk satenden bir tuvalet dikiliyordu.

Bu elbiseleri, 27 aralıkta Sventitsky'lerin evinde verilecek olan geleneksel Noel partisine giderken giyeceklerdi. Elbise ve ceket tam o gün bitirildi. Eve teslim edildi. Yuri ile Tonya elbiseleri giyip prova ettiler. İkisi de sonuçtan pek memnun kalmışlardı. Elbiseler henüz üzerlerindeyken Anna hizmetçiyi gönderip onları yanına çağırttı.

İçeri girince Anna dirseklerinin üzerinde hafifçe doğruldu. İki genci dikkatle gözden geçirdi. «Çok güzel,» dedi, «çok yakıştı. Elbiselerinizin hazır olduğundan haberim yoktu. Bir daha bakayım, Tonya. Hayır tamammış. Yakada pot var sandım ama yokmuş. Sizi niçin çağırttığımı biliyor musunuz? Önce seninle konuşmak istiyorum, Yuri.»

— «Ne konuşmak istediğinizi biliyorum, Anna İvanovna. Mektubu okuduğunuzu biliyorum. Onu size ben gönderdim zaten. Sizin de dayım Nikolay Nikoleyevich ile aynı fikirde olduğunuzu biliyorum. İkinizin de vasiyetnameyi reddetmemi istemediğinizi anlıyorum. Ama beni dinleyin. Siz çok konuşmayın. Yorulacaksınız. Söyleyeceklerimi siz de biliyorsunuz, ya. Bir kere avukatlar bir Jivago davasının açılmasına taraftarlar. Çünkü babamın malikânesinde mahkeme masraflarını avukat ücretlerini ödemeğe yetecek kadar para var. Bundan başka miras denecek bir şey yok ortada... Bir sürü borç - harç var. Üstelik işin altını karıştırdıkça çapanoğlu çıkıyor. Eğer paraya çevrilebilecek birşeyler olsaydı, bundan kendim yararlanacak yerde, tutup hükümete devretmeğe kalkmazdım, değil mi? İşte mesele burda... Onun için bir sürü kirli çamaşırın yeniden ortaya çıkmasına sebep olacak, var olmayan bir servetin peşinde koşacak yerde, bunu üzerinde hak iddia eden birtakım dalaverecilere devretmeyi uygun gördüm.

Mal üzerinde iddia sahibi olanlardan birinin kendine Bayan Jivago diyen ve çocuklarıyla birlikte Paris'te oturan Bayan Alice adında bir kadın olduğunu biliyorsunuz... Çok uzun süredir, haberliydim bundan... Fakat şimdi başkaları da çıktı... Bunlardan sizin de haberiniz var. Ben yeni yeni öğreniyorum.

Anladığıma göre babam, daha annemin sağlığında Prenses Stolbunova - Enritsaya adlı bir kadınla düşüp kalkmış. Hayalci, tuhaf huyları olan bir kadınmış, bu prenses. Bu kadının babamdan bir erkek çocuğu olmuş. Çocuğun adı Yevgraf. Şimdi on yaşındaymış.

Prenses şimdi inzivaya çekilmiş. Omsk'ın hemen dışında bir evde oturuyorlar. Geçimini neyle sağladığı belli değil. Evin bir fotoğrafını gördüm. Beş tane geniş penceresi, pencere pervazlarında oymaları olan çok güzel bir ev bu. Moskova ile Urallar arasındaki bu ev, o kocaman beş penceresiyle bana kötü kötü bakıyor gibi geliyor. Son zamanlarda böyle bir duyguya kapıldım. Sanki bu evin bana bir kötülüğü dokunacak gibi geliyor.

Onun için kendi kendime bu adı var, kendi yok mirası ne yapacaksın? Yalancı şahitlerle, dalaveracılarla uğraşacaksın. İşin mi yok. Üstelik bir de başına avukatlar çıkacak, dedim.»

Anna, «ne olursa olsun hakkından vazgeçmemelisin,» diye atıldı, «sizi niçin çağırdım biliyor musunuz?» diye sordu. Ve derhal bir gün evvel bıraktığı yerden anlatmağa başladı: «Adını hatırladım... Dün bahsettiğim orman bekçisini hatırladınız değil mi? Adı Bacchus idi. Ne garip değil mi? Saçı sakalına karışmış, kapkara, dev yapılı bir adamdı bu. Üstelik adı da Bacchus! Yüzünde yara izleri vardı. Bir ayıyla boğuşmak zorunda kalmış ama ayıyı altetmesini bilmiş. Oradaki insanların hep buna benzer adları vardı. İki heceli, yuvarlak, kulağa hoş gelen, Bacchus, Lupus yahut Faustus gibi adlar... Arada sırada çocuklardan biri koşa koşa gelir bağırarak bu adda birinin geldiğini haber verirdi. Hep birlikte aşağı, mutfağa koşardık. Orada ne bulurduk dersiniz? Ormandan gelen bir kömürcü bize canlı bir ayı yavrusu getirmiş olurdu. Ya da çok uzaklardan gelen bir maden işçisi bize çeşitli renk ve şekilde taşlar getirirdi. Bunlara büyükbabam bir karne verirdi. Bunlar karneyle mağazalardan yerine göre para, buğday, bulgur, barut, saçma alırlardı. Orman evimizin pencerelerinin altına kadar uzanırdı. Ya kar... Karın evlerin çatısını bile aştığı zamanlar olurdu.» Anna öksürmeğe başladı.

Tonya ile Yuri, «kendinizi yoruyorsunuz, artık anlatmayın» diye yalvardılar.

— «Saçmalamayın. Ben çok iyiyim. Bakın şimdi hatırladım. Yegorovna, öbür günkü Noel eğlencelerine gidip gitmemeğe karar veremediğinizi söyledi. Bir daha böyle saçma sapan sözler işitmek istemem. Kendinizden utanın! Bir de kendini doktor yerine koyuyorsun Yuri... Şimdi

herşey kararlaştırıldı... Gideceksiniz. Ama biz yine Bacchus’a dönelim. Gençliğinde demircilik yaparmış. Bir kavgaya tutuşmuş, barsaklarını deşmişler. Bunun üstüne kendine demirden barsaklar yapmış. Bu kadar sersemlik etme, Yuri... Demirden barsak yapılamıyacağını ben de biliyorum... Ama orada böyle söylüyorlardı işte.»

Anna yeniden tutan bir öksürük nöbetiyle sözlerini yarıda kesmek zorunda kaldı. Bu birincisinden daha da uzun sürdü. Öyle ki kadıncağız nefes alamaz oldu.

Yuri ile Tonya kadıncağızın yanına koştular. Anna’nın yatağı başında omuz omuza durdular. Elleri birbirine değiyordu. Anna öksürmesine devam ederek iki gencin ellerini avuçları içine aldı. Bir müddet öyle tuttu. Nefesini alıp ta konuşmağa başladığı zaman, «ben ölürsem, birbirinizden ayrılmayın,» dedi, «siz birbiriniz için yaratılmışsınız. Evlenin. Sizi, şimdi burada nişanlıyorum.» Bunları söyledikten sonra Anna ağlamağa başladı.

— V —

1906 yılının baharında, Lisenin son sınıfına geçeceği bir sırada, Lara’nın Komarovsky ile altı aydan beri sürmekte olan ilgisi sabrını taşırmış, dayanma gücünü yok etmişti. Adam, sırası geldiği zaman, belli etmeden Lara’ya artık baştan çıkmış bir kız olduğunu hatırlatmaktan çekinmiyordu.

İşte bu davranış Lara’yı şaşkın, kararsız bir duruma düşürüyordu. Şehvet düşkünü erkekler için bu, ele geçmez bir haldir. Lara uğradığı şaşkınlık içinde şehvetin en pis uçurumlarına yuvarlanıyor, bu çılgın duygu dalgasından uyanıp kendine geldiği zaman dehşetten ne yapacağını bilmez bir halde oluyordu. Geceleri benliğini saran bu çelişmelerle dolu âlem, kara büyü gibi anlaşılmaz, açıklanmaz bir şeydi. Burada herşey karmakarışık, mantığa aykırıydı. İçine bıçak gibi saplanan acı, kendisini billur gibi çınlayan kahkahalarla belli ediyor, karşı koyması, reddetmesi kendini teslim ettiği anlamına geliyor, hiç istemediği halde kendine işkence eden adamın ellerini minnetle öpücüklere boğuyordu.

Bu hayat hep böyle devam edecek, hiç sona ermiyecekmiş gibi görünüyordu. Fakat o baharda, sömestrenin son tarih dersinde otururken Lara artık okulun ve derslerin Komarovsky ile arasına giremiyeceğini

düşündü. O zaman çabucak bir karar verdi. Bu karar hayatının gidişini baştan başa değiştirdi.

Sıcak bir sabahtı. Gökyüzünde fırtına bulutları dolaşıyordu. Sınıfın açık pencerelerinden içeri şehrin gürültüsü bir uğultu halinde geliyordu. Bahçede oynayan çocukların çığlıkları işitiliyordu. Topraktan fışkıran otların ve yeşeren ağaçların kokusu tıpkı, büyük perhizden sonraki salı günü pişirilen gözlemelerin kokusu, ya da votka gibi insanın başına ağrı veriyordu.

Napolyon'un Mısır seferinden söz ediliyordu. Hoca, Prejus çıkarmasını anlatmağa başladığı sırada gökyüzü kapkara kesildi. Çatır çatır sesler işitildi. Sınıfın içini yağmur kokusuyla dolu bir toz ve kum bulutu doldurdu. İki öğrenci, pencereleri kapatması için hademelere seslendiler. Pencereler kapandı. Yağmur sağanak halinde inmeğe başladı. Şehirde görülen cinsten tozlu, pis bir yağmurdu bu. Lara not defterinden bir kâğıt kopardı. Yanında oturan arkadaşı Nadya Kolokrivova'ya, «Nadya,» diye yazdı, «annemden uzaklaşmak, ayrı bir hayat yaşamak istiyorum. Mümkün olduğu kadar iyi para getiren bir öğretmenlik bulmama yardım et. Sen bir çok zengin insan bilirsin.»

Nadya cevap olarak kağıda, «annemle babam, Liba için bir mürebbiye arıyorlar,» diye yazdı, «niçin bize gelmiyorsun?... Harikulade olur. Annemle babamın seni ne kadar seveceklerini bir bilsen!»

— VI —

Lara, Kologrivov'larda, bir kale içindeymiş gibi emniyet içinde geçen üç yıl geçirdi. Onu rahatsız eden olmadı. Hatta annesi ile kardeşi bile ondan uzak durdular. Zaten Lara onlara karşı kendini yabancı hissediyordu.

Kologrivov, açık fikirli, kültürlü bir iş adamıydı. Devlet hazinesindeki paradan daha büyük bir servete sahip olan ve bu servete hiç yoktan erişen bir insan olarak Kologrivov, Rusya'daki hasta yönetime karşı iki taraflı hınç duyuyordu. Siyasî mahkûmları evinde barındırıyor, onları savunmaları için özel avukatlar tutuyordu. Hatta şakadan bile olsa, onun kendi bindiği dalı kestiğini ileri sürenler vardı. Kologrivov kendi fabrikalarında bile grevler düzenliyordu. Ava çıkmaktan, silah kullanmaktan hoşlanırdı. Keskin bir nişancıydı. 1905 yılının pazar günlerini ormanlarda geçirmiş, orada hazırlanan birliklere atış talimi yaptırmıştı.

Karısı Serafima, en az Kologrivov kadar dikkati çeken bir kişiliğe sahipti. Lara onlara hayrandı. Bütün aile kendi kızları gibi bağırlarına basmışlardı.

Üç yıl süren bu korkusuz, kaygusuz yaşayıştan sonra bir gün kardeşi Rodyan onu görmeğe geldi. Bu iş konusunda Lara'nın fikrini sormak istiyordu. Rodyan uzun bacakları üzerinde küstahça bir edayla ileri geri sallanıyor, etkisini arttırmak için genizden çıkan bir sesle konuşuyordu. Rodyan, Lara'ya, o yıl mezun olacak subay adaylarının, okul komutanının armağan vermek için para toplamış olduğunu, armağanı alması için de parayı kendisine teslim ettiklerini anlattı. Rodyan, bu parayı iki gün önce son meteliğine kadar kumarda kaybetmişti. Bunları, Lara'ya anlattıktan sonra kendini bir koltuğun içine atıp hüngür hüngür ağlamağa başladı.

Lara dehşet içinde donup kalmıştı. Rodyan ağlayarak, «Geçen akşam Victor İppolitoviç Komarovski'yi görmeğe gittim» diye devam etti, «söylediklerime aldırış bile etmedi... Ama Lara isterse dedi... Güya sen bizi artık hiç sevmiyormuşsun... Ama yine onun üzerinde o kadar büyük bir güce sahipmişsin ki... Lara, şekerim... Bir tek kelime söylersen yeter... Ne durumda olduğumu anlıyorsun... Mahvolurum... Bütün çalışmalarım heba olup gidecek... Ona git. Sana göre birşey yok ki... Canıma kıymamı istemezsin ya?...»

Lara, «Senin şerefin... Üniformanın şerefi,» diye söylenerek odada dolaşmağa başladı, «ben bir subay adayı değilim. Benim şerefim yok. Onun için beni istediğin gibi kullanabilirsin. Benden nasıl birşey istediğinin farkında mısın? Ben burada bir esir gibi çalıştım. Uğraştım. Sen herşeyi bir anda yıkmamı istiyorsun. Canın cehenneme. Git, istersen vur kendini. Bana ne? Ne kadara ihtiyacın var?»

— «Altı yüz doksan ruble,» diye Rodyan cevap verdi. Hafif bir tereddütten sonra. «yuvarlak hesap yedi yüz ruble» diye ekledi.

— «Rodyan! Sen çıldırmışsın. Ne dediğini kulakların işitiyor mu? Yedi yüz rubleyi kumara yatırdın ha! Benim gibi alelade bir insanın bu parayı namuslu yoldan kazanması ne kadar sürer bilir misin?»

Lara söylenecek kelime bulamıyormuş gibi sustu. Kısa bir sessizlikten sonra soğuk bir tavırla, sanki bir yabancıyla konuşurmuş gibi, «Pekâlâ» dedi. «Yarın gel. Tabancanı... Kendini vurmak için kullanacağın tabancanı da getir. Tabancayı bana vereceksin. İçinde de bol bol kurşunu olsun. Unutma.»

Lara, parayı Kologrivov’dan istedi. Ve aldı.

—VII —

Kologrivov’lardaki işi, Lara’nın okulu bitirip üniversiteye girmesine engel olmamıştı. Üniversitede de parlak bir öğrenci olmuştu. Gelecek yıl, yani 1912 de bitirme imtihanlarına girecekti.

1911 yılının baharında öğrencisi Lipa liseden mezun olacaktı. Freisendak adlı genç bir mühendisle nişanlanmıştı. Delikanlı zengin ve iyi bir ailedendi. Kologrivov’lar, kızlarının kendisine koca olarak bu delikanlıyı seçmesinden memnundular, ama bu kadar genç yaşta evlenmesine içleri elvermiyordu. Ailenin şımarık, nazlı kızı olan Lipa kavgalar ediyor, tartışmalar çıkarıyor, ayaklarını yere vurarak evlenmesine izin vermeleri için direniyordu.

Lara bu zengin ailenin içinde, Kologrivov’ların çocuğuymuş gibi yakın bir ilgi ve sevgi görüyordu. Hiç kimse Flodyan için aldığı borç paranın lafını etmiyor, bunu hemen hemen unutmuş gibi duruyorlardı. Lara bu parayı istese çoktan öderdi, ama birtakım gizli masrafları buna engel oluyordu.

Pasha’nın haberi olmadan, Sibirya’daki babasına para yolluyor, kavgacı bir kadın olan annesine yardım ediyordu. Hatta Pasha Pavel’in kaldığı pansiyonunun ücretini, yemek masraflarını da ev sahibine doğrudan doğruya ödeyen yine Lara idi. Böylece Pasha’nın masrafları azalıyor, omuzlarındaki yük hafifliyordu. Büyük Tiyatro yakınlarında inşa edilen yeni bir binada Pasha’ya bir oda temin etmeği yine Lara becermişti.

Lara’dan bir-iki yaş küçük olan Pasha kızı deli gibi seviyor, onun en küçük arzusunu yerine getirmekten zevk alıyordu. Lisede fizik çalışan Pasha Pavel, Lara’nın isteği üzerine Grekçe ve Latince de çalışmağa başlamıştı. Bunların Edebiyat Fakültesine girmesinde büyük faydaları dokunacaktı. Lara, ikisi üniversiteyi bitirdikten sonra evleneceklerdi, Urallardaki bir il merkezinde öğretmenlik yapacaklarını hayal ediyordu.

1911 yılının yazında Lara, son defa olarak Kologrivov ailesiyle birlikte Duplyanka’ya gitti. Lara burayı çok beğenirdi. Hatta Duplyanka’yı oranın yerlilerinden daha çok sevdiği bile söylenebilirdi. Kologrivov’lar da bunun farkındaydılar. Yaz gelip te ailede Duplyanka istasyonuna indiği

zaman Lara, diğerleriyle birlikte arabaya binmez, eve yürüyerek gitmeği tercih ederdi.

Lara, serserilerin, dinî ziyaretlerde bulunan hacıların gele-gide sertleştirdiği, demiryolu boyunca uzanan patikadan yürürdü. Yol bir süre sonra tarlaların içine girdi. O zaman Lara durup, gözlerini kapar, sonra derin bir nefes alarak, alabildiğine uzanan kırın çeşitli kokusunu içine çekerdi. Burası Lara için bir akrabadan daha aziz bir sevgiliden daha değerli, bir kitaptan daha zekiydi. Bir an için hayatın anlamını kavrar gibi olurdu. Burada, yeryüzünde, hayatın güzelliklerini tatmak, herşeye bir ad vermek için yaşadığını anlıyordu. Bu iş kendi gücünü aşacak, o zaman Lara evlenip çoluk çocuk sahibi olacaktı. Bu çocuklar da tıpkı onun gibi yapacaklardı. Onun yerine hayatın tadını çıkarmağa, yakalayabildikleri güzelliklere birşeyler katmağa uğraşacaklardı.

O yaz, üzerine aldığı pek çok görev yüzünden Lara yorgundu. Kolayca sinirleniyordu. Pek alıngan olmuştu. Bu alınganlık hiç te yaradılışına uygun birşey değildi. Gerçekten cömert ve anlayışlı olan karakterini gölgeliyordu.

Kologrivov'lar ona her zamanki gibi bağlıydılar. Eskisi gibi seviyorlardı. Fakat artık Lipa büyüdüğü için Lara, kendisini orada lüzumsuz buluyordu. Bu yüzden maaş almağı reddetti. Parayı alması için bir hayli ısrar etmek gerekti. Lara'nın bu paraya ihtiyacı da vardı. Kologrivov'ların yanında misafir olarak kaldığı sürece başka bir yerde çalışıp para kazanmağa kalkışması da pek tuhaf bir hareket olacaktı.

Lara, evdeki durumunu dayanılmaz bir biçimde uygunsuz bulmakta, ailenin sırtına yük olduğunu düşünmekteydi. Herkesin kendisine birşey sezdirmemeğe çalıştığından da emindi. Artık kendi kendinden tiksinecek kerteye gelmişti. Kendinden de, Kologrivov'lardan da bacaklarının koşabildiği kadar hızla koşup kaçmak, uzaklara gitmek istiyordu. Fakat borcunu ödemesi gerekiyordu. O sırada bu borcu hemen ödeyecek bir imkâna sahip değildi. Kardeşi Rodyan'ın yüzünden kendini bir rehine gibi görmekteydi. Elinden birşey gelmediği için kendini yiyip bitiriyordu.

Sinirleri son derece gerilmişti. Buluttan nem kapıyordu. Kologrivov'ların ahbapları cana yakın bir ilgi gösterecek olsalar, onların kendini bir besleme, kolayca elde edilecek bir av gibi gördüklerini düşünüyordu. Kendisine gereken ilgiyi göstermeseler, bu sefer de, onlar için varlığıyla yokluğu bir olan bir insan olduğunu sanıyordu.

Lara böyle sinirli, öfkeli bir hayat sürüyordu ama, yine de Kologrivov’ların eğlencelerine, gezintilerine katılmaktan geri kalmıyordu. Evde muhteşem partiler veriliyordu. Lara yüzmeğe gidiyor, kürek çekiyor, dansediyor ve havai fişekler atıyordu. Amatör tiyatro eğlencelerinde yer alıyor, hele nişan talimlerine hepsinden büyük bir istekle katılıyordu. İyi nişan alıyordu. Yalnız bu talimler için kısa Mauser tipi tüfekler kullanıldığı halde o Rodya’nın küçük tabancasını kullanmağı tercih ediyordu. «Ne yazık ki ben bir kadınım,» diye gülüyordu, «yoksa erkekler gibi düello edebilirim.» Kısa zamanda keskin bir nişancı olmuştu. Eğlenmeğe ne kadar çalışırsa çalışsın, kendini o kadar perişan hissediyor, ne istediğine bir türlü karar veremiyordu.

Tatilden şehre dönüşlerinde durumu daha da kötüleşti. Çünkü şimdi diğer üzüntülerine bir de Pasha Pavel ile yaptıkları kavgalar eklenmişti. (Lara, Pasha ile mümkün olduğu kadar iyi geçinmeğe çalışıyordu. Çünkü onu kendisi için son bir sığınak olarak görmekteydi.) Yavaş yavaş Pasha Pavelde kendine güvenen, kendini beğenen birtakım haller belirmeğe başlamıştı. Ona akıl verir gibi konuşmalar yapıyordu. Bu hal Lara’yı hem eğlendiriyor, hem de sinirlendiriyordu.

Pasha, Lipa, Kologrivov’lar, para... Bütün bunlar Lara’nın kafasında fasit bir daire gibi dönüp duruyordu. Hayattan bıkmış, iğrenmişti. Çıldıracak gibi oluyor, şimdiye kadar tanıdığı, bildiği ve öğrendiği herşeyle ilgiyi kesmek, bambaşka bir yerde, yepyeni bir hayata başlamak istiyordu. Bu düşünceler içinde, 1911 yılının Noel ayında kaçınılmaz sonuca ulaştı. Kologrivov’ların yanından derhal ayrılacak, kendi başına bir hayat yaşayacaktı. Bunun için gereken parayı da Komarovsky’den alacaktı. Lara’ya göre, aralarında geçen onca şeye ve kendi başına buyruk yaşadığı bu kadar yıldan sonra, Komarovsky’nin, istediği yardımı, karşılığında herhangi çirkin birşey beklemeksizin efendice yapması gerekiyordu.

Böyle düşünerek, Aralık ayının 17 nci akşamı Petrovka sokağının yolunu tuttu. Rodyan’ın tabancası, emniyet tetiği açık bir halde manşonunun içindeydi. Komarovsky teklifini reddettiği, yahut ona hakaret ettiği takdirde, onu öldürmek niyetindeydi.

Bayram havasiyle çalkalanan sokakları büyük bir heyecan içinde geçti. Hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey işitmiyordu. Manşonun içinde tuttuğu tabanca şimdiden patlamıştı bile... Yüreğine saplanmıştı... Kurşunun vurduğu kimsenin kim olduğunu düşünmüyordu bile. Tabanca sesi bütün

yol boyunca, Petrovka sokağına kadar kulaklarında çınladı. Tabancadan çıkan kurşun sadece Komarovsky'e değil, kendine, alınyazısına ve Duplyanka'daki bir ağacın üstünde duran küçük hedef tahtasına da saplanıyordu.

— VIII —

— « Manşonuma dokunma!»

Emma Ernestovna elini uzatmış, Lara'nın paltosunu çıkarmasına yardım etmek istemişti. Kâhya kadın Lara'yı ah'larla, oh'larla karışık bir sevinç ve şaşkınlıkla karşılamıştı. Victor İppolitovich Komarovsky evde değildi ama. Lara oturup beklemeliydi.

Lara, «Bekleyemem, acelem var,» diye cevap verdi. «Nereye gitti?»

Komarovsky bir Noel partisine gitmişti. Lara, kâhya kadının bir küçük kâğıt parçasına karaladığı adresi kaparak bildik, renkli camlarla süslü pencerenin sahanlığa ışıklar saçtığı merdiveni koşarak indi. Sventitsky'lerin, Değirmenciler Sokağındaki evlerinin yolunu tuttu.

İşte ancak o zaman, evden çıkınca kendisini çevreleyen şehre ve kış gecesine bakmayı akıl edebildi.

Hava buz gibi soğuktu. Sokaklar, kırık bira şişelerinin dipleri gibi sivri sivri donmuş bir kar tabakasiyle kaplıydı. Nefes alırken canı yanıyordu. Havada kurşunî buz tanecikleri uçuşuyordu. Bunlar Lara'nın yüzünü kamçılıyor, gıcıklıyordu.

Kalbi çarparak, ucuz lokantaların kapılarından buhar sütunlarının fışkırdığı tenha sokaklardan geçti. Sosis gibi kıpkırmızı yüzler, atların burunları, köpeklerin karlarla kaplı tüyleri sisin arasından hayal meyal görünüyordu. Buz ve kar parçalariyle kaplı pencerelerin kireçle badana edilmiş gibi bir hali vardı. Işıklandırılmış Noel ağaçları ve eğlenen misafirlerin gölgeleri camların şeffaflıklarını kaybetmiş yüzeylerine vuruyor, sokakta, gelip gelip geçenlere karagöz oynatılıyormuş hissini veriyordu.

Kamerger Sokağında, tam Pasha'nın oturduğu evin önünden geçerken Lara durakladı, oracığa yıkılacakmış gibi oldu. «Artık tahammülüm kalmadı, dayanamıyacağım,» diye söylendi. «Yukarı çıkıp herşeyi anlatacağım.» Ve kendini toparlayarak binanın süslü kapısından içeri daldı.

— IX –

Pasha, dilini yanağının içine dayamış, aynanın önünde kravatımı bağlıyacağım diye gösterdiği çabayla yüzü kıpkırmızı olmuş bir halde ayakta duruyordu. Bir partiye gitmek için hazırlanıyordu. Pasha Pavel o kadar saf bir çocuk ki, Lara'nın kapıyı vurmadan içeri girip onu böyle yarı giyinik bir halde görmesinden utanmıştı. Fakat yine de Lara'nın heyecanını farketmekte gecikmedi. Çünkü genç kız olduğu yerde duramıyordu. Bir ileri, bir geri gidiyor, sanki bir suyun üstünden atlıyormuş gibi her adımda etekliğinin uçlarını iki tarafa sallıyordu.

Pasha Pavel hemen Lara'nın yanına koştu. «Ne var? Ne oldu?» diye sordu.

— «Yanıma otur. Otur. Giyinmene lüzum yok. Acele etmeliyim. Hemen gideceğim. Manşonuma dokunma. Dur, bir dakika bakma. Arkanı dön.»

Pasha söylediklerini yapınca, bir etek bir ceket giymiş olan Lara paltosunu çıkardı. Manşonunun içindeki tabancayı da ceketinin cebine soktu. Sonra tekrar divana geldi. Oturdu.

— «Şimdi bakabilirsin. Bir mum yak. Elektriği söndür.»

Lara, mumun yarı aydınlığında oturup konuşmağı severdi. Onun için Pasha daima bir iki tane mum bulundurmağa dikkat ederdi. Pencerenin pervazında duran şamdana yeni bir mum taktı. Mumun alevi önce söner gibi oldu. Titredi. Çevreye küçük küçük kıvılcımlar saçtı. Sonra ok gibi dümdüz ve sivri bir hal aldı. Oda yumuşak bir ışıkla doldu. Pencerenin camında, tam mumun hizasına gelen yerde kar eridi. Küçük, gözetleme deliğine benzer bir delik meydana geldi.

Lara, «Beni dinle, Pasha» diye konuşmaya başladı, «başım dertte. Bana yardım etmelisin. Korkma sakın. Bana soru sormağa da kalkışma. Ama hiçbir zaman başka insanlar gibi olabileceğimizi aklına getirme. Bu gerçeği kabul etmelisin. Daimi bir tehlike içindeyim. Eğer beni seviyorsan, eğer mahvolmamı istemiyorsan evlenmemizi daha fazla geriye atmamalıyız.»

Pasha, «fakat benim en büyük arzum bir an evvel seninle evlenmektir,» diye atıldı. «Ne zaman istersen seninle evlenmeğe hazırım. Ama bana derdinin ne olduğunu söyle. Birtakım kapalı sözlerle canımı sıkma.

Fakat Lara onun bu sorusunu işitmemezlikten geldi. Konuyu değiştirdi. Uzun bir süre Lara'nın üzüntüsüyle hiç ilgisi olmayan konulardan bahsettiler.

— X –

O kış Yuri, Üniversite'nin Altın Madalya yarışmasına katılmak için gözün sinir sistemi üzerine bir tez hazırlamakla meşguldü. Gerçi Yuri sadece genel tıp öğrenimi yapmıştı ama, göz hakkında bir mütehassıs kadar bilgiye sahipti. Gözün yapısına karşı gösterdiği bu yakın ilgi, onun karakterinin bir başka cephesini daha aydınlığa çıkarıyordu.

O gün Yuri ile Tonya, Sventitsky'lerdeki Noel partisine gitmek üzere yola çıkmışlar, bunun için bir kızak kiralamışlardı.

Aynı evde geçirdikleri altı yıllık bir çocukluk ve ilk gençlik çağından sonra birbirleri hakkında öğrenilecek ne varsa hepsini biliyorlardı. Kendilerine özgü alışkanlıkları, adetleri vardı. Birbirlerinin şakalarına kızdıkları, konuşmadan uzun bir zaman sustukları olurdu. İşte şimdi de, hiç konuşmadan sessizce yol alıyorlardı. Her biri kendi düşüncelerine dalmıştı. Soğuğa karşı ağızlarını sımsıkı kapamışlardı.

Yuri, yarışma tarihini düşünüyor, tezi üzerinde daha ciddi çalışması gerektiğine karar veriyordu. Sonra düşünceleri neşeli yıl sonu şenlikleriyle kaynayan sokaklara dalarak başka konulara kaydı. Misha Gordon'a, editörlüğünü yaptığı üniversite öğrencilerinin gazetesi için Sembolist şair Blok hakkında bir yazı yazacağına söz vermişti. O sırada Moskova ve Petersburg'un yüksek öğrenim gençliği Blok'a adeta tapıyordu. Yuri ile Misha ise bu hayranların en ateşlilerindendi. Yuri'nin zihnini bu düşünce de uzun süre oyalıyamadı.

İlerlemeğe devam ettiler. Çenelerini kürk yakalı paltolarının içine gömmüşler, soğuktan donan kulaklarını oğuşturarak kendi düşüncelerine dalmışlardı. Bir tek düşünce vardı ki, bu ikisinin de kafasını meşgul ediyordu.

Anna'nın yatağı başında cereyan eden sahne bir anda ikisini de değiştirmişti. Sanki ikisi de ilk defa görüşmeğe başlıyor gibi olmuşlardı.

Yuri için arkadaşı Tonya hayatının bir parçası, önceden kabul edilmiş, hiçbir zaman bir açıklama istemeyen yanı olmuştu. Fakat şimdi Tonya, Yuri için hiç tanımadığı, bilmediği, yaşayan varlıkların en çapraşığı, anlaşılmazı

haline gelmişti. Tonya kadın olmuştu. Yuri hayal gücünü azıcık işletse, onu bir peygamber ya da bir fatih gibi Arafat dağına tırmanırken görebilirdi ama, bir kadın olarak asla.

Şimdi Tonya, ince zayıf omuzlarına görevlerin en güç olanını yüklemişti. (Yuri'nin gözüne zayıf, nahif bir kızmış gibi görünüyordu. Oysa Tonya son derece sıhhatli bir insandı.) Yuri, ihtirasın başlangıcı olan o ateşli yakınlık ve çekingenlikle doluydu.

Tonya'nın Yuri'ye olan davranışlarında da gözle görülür bir değişiklik olmuştu. Bu da Yuri'yi hayretler içinde bırakıyordu.

Yuri o akşam evden ayrılmamaları gerektiğini düşünmüştü. Anna'yı merak ediyordu. Evden tam çıkacakları sırada, Anna'nın kendini pek iyi hissetmediği haberini almışlardı. Hemen yanına çıkmışlardı, fakat o, gecikmeden yola koyulmalarını emretmişti. Pencereleri örten kalın perdelerin arkasına geçerek havanın naili olduğuna bakmışlardı. Sonra pencereden ayrılıp odanın ortasına yürüdüklerinde tül perdelerin iki kanadı Tanya'nın elbisesine takılmış, sanki gelinlik elbisesi giymiş gibi peşi sıra gelmişti. Benzerlik o kadar belirliydi ki, hepsi de ellerinde olmadan gülmeğe başlamışlardı.

Yuri çevresine bakındı. Az önce Lara'nın gördüğü şeyi gördü. Kızağın buz tutmuş sokakta giderken çıkardığı gürültü, sokakların ve meydanların karlarla kaplı ağaçlarında uzun yankılar uyandırıyordu. Işıkların buzlu camlarda parlayışı, evleri içlerinde değerli mücevherlerin saklı olduğu kutulara benzetiyordu. Evlerin içinde Moskova'nın Noel hayatı ışıldıyor, ağaçlarda mumlar yanıyor, misafirler süslü elbiseleri içinde oradan oraya dolaşıyor, saklambaç ya da yüzük oyunu oynuyorlardı.

Yuri, Şair Blok'un, Modern Rus hayatında Noel'in bir belirtisi olduğunu düşündü... Bu kuzey şehrinde Noel, modern sokaklarının yıldızlı semaları... Blok hakkında bir yazı yazmağa lüzum yok diye düşündü. Yapılacak tek şey Noel'i canlandıran, karlarıyla, kurtlarıyla bir tablo çizmekti.

Değirmenciler Sokağından geçerken, pencere camlarından birindeki buz tabakasının benek halinde erimiş olduğu Yuri'nin dikkatini çekti. Işık sokağa bir gözmüş gibi bakıyor, sanki; sokaktan gelip geçenleri kontrol altında tutarak; birini bekliyordu.

Kendi kendine, «masanın üzerinde bir mum yanıyordu, bir mum yanıyordu...» diye fısıldadı... Bu bir şiirin henüz şekillenmiş, karışık bir

başlangıcıydı. Yuri bunun kendini tamamlamasını istedi ama aklına başka birşey gelmedi.

— XI —

Sventitsky'lerdeki Noel partisi yıllardan beri aynı şekilde düzenlenirdi: Saat onda çocukların odalarına gitmesinden sonra Noel ağacı gençler ve büyükler için yeniden ışıklandırılır, bu sefer eğlence sabahlara kadar sürerdi. Yaşlılar, balo salonunda bir perdeyle ayrılmış iç tarafta kâğıt oynarlar, şafak sökerken de hep birlikte kahvaltı ederlerdi.

Sventitsky'lerin yeğeni Geogers koşarak onları karşıladı. «Niçin bu kadar geç kaldınız?» diye sordu. Yuri ile Tonya paltolarını çıkardılar. Ev sahiplerinin ellerini sıkmadan önce balo salonuna bir göz attılar.

Sıcak bir alev püskürüyormuş gibi olan Noel ağacının çevresinde elbiselerini hışırdatarak, birbirlerinin ayaklarına basarak bir yığın kalabalık dolaşıyor, birbirleriyle konuşuyorlardı.

Odanın ortasında dansedenler hülyalı bir şekilde dönüyor, kıvrılıyorlardı. Onları savcı yardımcısının oğlu, hukuk öğrencisi olan genç Koka Kornakov yönetiyordu. Avazı çıktığı kadar Fransızca, «GRAND ROND,» diye yahut, «CHAİE CHİNÖSİE!» diye bağırıyordu. Hepsi onun emirlerine itaat ediyordu. Sonra Koka Kornakov damını alarak kuyruğun başına geçti. Piyaniste, «UNE VALSE, S'İL VOUS PLAİT,» diye seslendi. Damını yakaladığı gibi önce geniş, sonra gittikçe küçülen daireler çizerek dönmeğe başladı. Az sonra sanki yerinde sayıyordu. Böylece yaptıkları vals olmaktan çıkmış, bitmek üzere olan bir dansa benzemişti. Herkes el çırptı. Kaynaşan, gürültü eden oradan oraya gezinen kalabalığın arasında buzlu, soğuk içkiler dolaştırıldı. Kıpkırmızı kesilmiş genç kızlar ve delikanlılar, soğuk limonatalarını ya da şerbetlerini yudumlarken durmadan bağırışıyorlar, gülüyorlardı. Bardaklarını, tepsilerin üstüne bıraktıkları anda gürültü bir misli daha artıyordu. Kendilerini daha da neşelendiren bir şey içmiş gibiydiler.

Yuri ile Tonya balo salonunda hiç durmadan, evin öbür kesimindeki odalara doğru ilerlediler.

— XII —

Arka odalar, balo salonundan taşınmış eşyalarla tıklım tıklım doluydu. Sventitsky’ler Noel eşyalarıyla dolu sihirli ambarlarını ve mutfaklarını da buraya kurmuşlardı. Koltukların, sandalyelerin üzerinde karton kutular, renkli kâğıttan toplar, mumlar duruyordu. Havada kesif bir tutkal ve boya kokusu vardı.

Sventitsky’ler masanın başına oturmuşlar, hediyelere iliştirecekleri kartların üzerine isimler yazıyor, kahvaltı sofrasında herkesin yerini belli edecek etiketleri hazırlıyor, piyango biletlerini numaralıyorlardı. Georges onlara yardım ediyordu. Ama durmadan yanlış numaralar yazıp hata yaptığı için Sventitsky’lerden azar işitiyordu. Tonya ile Yuri’nin gelişine çok sevindiler. Onları çocukluklarından tanırlardı. Onun için hiçbir merasime lüzum görmeden iki misafiri işe soktular.

— «Felistova Semyonovna bütün bu işlerin önceden yapılması gerektiğini düşünmeliydi. Tam misafirlerin geldiği, partinin canlandığı bir zamanda yapılacak şey değil. A, Georges yine yanlış yaptın. Dolu şekerlikleri masanın üstüne, boş olanları da divanın üstüne koyalım diye kararlaştırmıştık» diye konuşarak işlerine devam ettiler.

— «Anna’nın iyileşmesine çok sevindim. Pierre ve ben onu o kadar çok merak ediyorduk ki.»

— «Daha iyi değil, daha kötü şekerim, anlıyor musun? Her şeyi tersinden anlamak alışkanlığından vazgeçemedin gitti.»

Böylece Yuri ile Tonya gecenin hemen hemen yarısını ihtiyar Sventitsky’lerin yanında, balo salonundan uzakta geçirdiler.

— XIII —

Bütün bu zaman süresince Lara balo salonundaydı. Üzerinde balo elbisesi yoktu. Orada hiç kimseyi de tanımıyordu. Yine de salondan ayrılmadı. Sanki rüyadaymış gibi ya Koka ile dansediyor, ya da amaçsız, hiçbir şey düşünmeden salonda dolaşıp duruyordu.

Bir iki sefer oturma odasının kapısı önünde durdu, yüzü ondan yana oturan Komarovsky, bakışlarını elinde tuttuğu kâğıtlardan başka yana çevirmiyordu. Lara’yı gerçekten görmemişti, ya da görmemiş gibi davranıyordu. Kızcağız uğradığı bu hakaret karşısında bayılacak gibi oluyordu. Lara’nın tanımadığı bir kız balo salonundan oyun salonuna geçti. Komarovsky ona, Lara’nın çok iyi tanıdığı bakışlarla baktı. Kız, gururu

okşanmış gibi gülümsedi. Yanakları pembe pembe oldu. Lara utançla kıpkırmızı kesildi. Neredeyse bir çığlık koparacaktı. «Yeni bir kurban,» diye düşündü. Sanki aynaya bakıyormuşcasına kızın yüzünde kendi halini, başından geçenleri görüyordu. Lara, Komarovsky ile konuşmak kararından caymamıştı. Fakat buna daha sonra, daha uygun bir zamanda yapmağa karar verdi. Sakin olmağa çalışarak yeniden balo salonuna döndü.

Komarovsky, diğer üç kişiyle birlikte kâğıt oynuyordu. Solunda Lara'nın şimdi dansetmekte olduğu yakışıklı Koka'nın babası Kornakov oturuyordu. Lara, delikanlı ile yaptığı bir iki konuşmadan bu sonuca varmıştı. Delikanlının annesi de siyahlar giymiş uzun boylu esmer bir kadındı. Bu kadının ateşli siyah gözleri ve upuzun bir boynu vardı. Durmadan balo ile oyun salonu arasında mekik dokuyor, danseden oğlunu, oyun oynayan kocasını seyrediyordu. Sonunda Lara, kendisinde pek karışık duygular uyandıran ve Komarovsky'e yakınlık gösteren kızın, delikanlının kız kardeşi olduğunu öğrendi. Böylece şüpheleri doğrulanmış oluyordu.

Koka, kendisini genç kıza tanıtırken soyadını söylemişti ama, Lara buna önem vermemişti. Delikanlı valsin son nağmelerine uyarak Lara'yı birkaç sefer daha döndürüp koltuğuna götürürken tekrar tekrar «Kornakov» dedi. Bu ad Lara'nın aklına hiç te hoş olmayan birşeyler getiriyordu. Evet, şimdi hatırlamıştı...

Kornakov, içinde Tiverzin'in de bulunduğu demiryolu işçilerinin yargılanması sırasında çok ağır bir iddianame hazırlayan Moskova merkez adliyesinde savcı yardımcısı olan adamdı. Lara'nın; arzusu üzerine Kologrivov bu adamı yumuşatmak için kendisini görmeğe gitmişti ama bir şey elde edememişti. Demek Kornakov bu adamdı... Ne tuhaf... Kornakov...

— XIV —

Vakit nerdeyse sabahın ikisi olmuştu. Yuri'nin kulakları uğulduyordu. Bir aralık dansa ara vermişler, çay içmek, pasta yemek için yemek salonuna geçmişlerdi. Şimdi dans aynı heyecanla yeniden başlamıştı. Artık hiç kimse Noel ağacında yanıp biten mumların yerine yenilerini koymağı düşünmüyordu.

Yuri dans salonunun orta yerinde, dalgın bir tavırla durmuş, bir yabancıyla danseden Tonya'yı seyrediyordu. Tonya Yuri'nin yanından

geçerken bacağının bir hareketiyle elbisesinin saten eteğini dalgalandırdı. Sonra tekrar kalabalığın arasına karıştı.

Tonya çok heyecanlıydı. Dansa ara verildiği sırada çay içmeği bile reddetmişti. Susuzluğunu birbiri arkasına yediği mandalinalarla gidermeğe çalışmıştı. Durmadan mandalina soymuş’» kirlenip yapış yapış olan ellerini, ağzının kenarını minicik mendiliyle silmişti.

Şimdi Tonya tanımadığı kavalyesiyle dönerken orta yerde duran Yuri’ye çarpıyordu. Yuri de söylenerek geri çekiliyor, dans edenlere yer açmağa çalışıyordu. O sırada Tonya Yuri’nin elini tuttu. Sevgiyle gülümsedi. Elinde tuttuğu mendil Yuri’nin avucunda kalmıştı. Yuri bunu dudaklarına götürdü. Mendil, mandalina kabuğu ve Tonya’nın avucunun kokusuyla doluydu. Yuri’nin hayatında yepyeni, şimdiye kadar tatmadığı, bütün benliğini kaplayan keskin, güçlü bir duyguydu bu. Mendilin saf, çocukça kokusunda dostça, karanlıkta fısıldanmış bir kelimenin içtenliği vardı. Yuri mendili gözlerine, dudaklarına bastırıyor, olduğu yerde kımıldamadan duruyordu. O sırada salonda bir tabanca sesi işitildi.

Herkes döndü, balo salonuyla oyun salonunu birbirinden ayıran perdeye baktı. Bir anlık sessizlik oldu. Sonra kargaşalık koptu. Kimisi çığlık çığlığa bağırıyor, kimisi oradan oraya koşuşturuyordu. Birçokları tabanca sesinin geldiği yere doğru koşan Koka’nın peşine takıldı. İç salondan balo salonuna koşuşanlar da vardı. Ağlıyorlar, münakaşa ediyorlardı.

Kçomarovsky, üzüntüyle, «ne yaptı, ne yaptı bu kız?» diye söylenip duruyordu.

Bayan Kornakov çok sinirliydi. «Sana birşey olmadı ya, Borya? Hayattasın değil mi? Ölmedin ya» diye bağırıyordu, «Doktor Drakov nerede?» Doktor Drakov oradaydı ama görünürlerde yoktu. «Size göre mesele gayet basit... Yara bir sıyrıktan ibaret... Nasıl bu şekilde konuşabilirsiniz... Ne kadar haklı olduğum şimdi meydana çıktı! İşte onların ne cins insanlar olduğunu gördün... Onların uğruna kendini harap ediyordun... İşte orada, yakaladılar kaltağı... Senin gözlerini oyacağını karı... Ne dediniz Bay Komarovsky? Size mi nişan aldı? Hayır böyle birşeye tahammül edemem, Komarovsky, benimle alay etmeyin. Koka Koka şekerim! Görüyor musun başımıza gelenleri?... Koka! Koka!»

Kalabalık oturma odasından balo salonuna doğru kaydı. Bunların başında Kornakov bulunuyordu. Gülüyor, çevresindekilerle şakalaşıyor,

birşeyi olmadığını anlatmağa çalışıyordu. Sadece sol elinin üstündeki sıyrığa temiz bir peçete bastırıyordu. Onların arkasından Lara'yı kollarından tutmuş götüren bir başka kalabalık geliyordu.

Yuri şaşırmıştı... Gene karşısına aynı kız çıkmıştı! Yine birincisi gibi olağanüstü şartlar altında görünüyordu! Kır saçlı adam yine yanındaydı. Fakat artık Yuri bu adamı tanıyordu. Bu adam babasının miras davasına adı karışan tanınmış avukatlar dan Komarovsky idi. Birbirlerini selamlamağa ihtiyaçları yoktu. Çünkü ikisi de birbirlerini görmemezlikten geliyorlardı. Ya kız... Demek ateş eden bu kızdı. Yoksa savcıya mı ateş etmişti? Belki de siyasî sebeplerden dolayı ateş etmişti? Zavallı kız. Ne kadar mağrur bir güzelliği vardı. Çevresindekiler sanki bir hırsız yakalamışlar gibi kızın kollarını büküyor, oradan oraya çekiştiriyorlardı.

Yuri, genç kıza yaklaştı. Ayıltmağa çalışacaktı. Fakat önce olayın kurbanına ilgi gösterilmesinin daha doğru olacağını düşündü.

Kornakov'a, «Size bir yardımım dokunabilir mi?» diye sordu, «Ben doktorum. Elinizi göreyim. Talihiniz varmış. Yarmak bile istemez. Bir parça tendürdiyot damlatsak fena olmaz. İşte Felitsova Semyonovna geliyor. Size tendürdiyot bulur.»

Felitsova ile Tonya ona doğru geliyorlardı. İkisinin de yüzleri kireç gibi olmuştu. Perişan bir haldeydiler. Derhal ceketini giymesini söylediler. Evden haber almışlardı. Hemen gitmeliydiler.

Yuri dehşetle ürperdi. Aklına, kötü kötü düşünceler doluştu. Hemen paltosunu giymek için salondan dışarı koştu.

— XV —

Anna'yı sağ bulamadılar. Onlar eve vardıklarında öleli on dakika olmuştu. Ölümün sebebi, Anna'nın ciğerlerinde başlayan son derece ilerlemiş bir ödemdi. Hastalığa zamanında teşhis konmadığı için kadıncağız nefes tıkanıklığından ölüp gitmişti. İlk zamanlar Tonya başını yere çalıp, bağırarak ağladı. Çevresindekilerin hiçbirini tanımıyordu. Ertesi gün bir parça sükûnet buldu. Fakat yine de kimseyle konuşmuyordu, söylenenlere bir baş hareketiyle cevap veriyordu. Konuşmak için ağzını açtığı anda acısı baskın çıkıyor, yeniden çığlık çığlığa ağlamaya başlıyordu.

Yapılan cenaze töreni sırasında Tonya ölünün baş ucunda diz çöküp bekliyordu. Çiçeklerle kaplı bir sehpanın üstünde duran tabutun bir köşesini

sanki kucaklar gibi tutuyordu. Oradakilerin farkında bile değildi. Ama gözleri yakınlarından birisinin bakışlarıyla karşılaşınca hemen yerinden kalkıp odasına çıkıyor, kendini yatağının üstüne atıp gözyaşlarını yastığına bırakıyordu.

Saatlerle ayakta durmanın verdiği yorgunluk, uykusuzluk, gece gündüz yanan mumların göz kamaştıran ışıltıları, papazların gür sesleriyle okudukları dualar ve son anlarda yakalandığı soğuk algınlığı ile Yuri bir başka alemde, bilmediği bir yerlerde yaşıyor, dolaşıyor gibiydi.

On yıl öncesi annesi öldüğü zaman Yuri çocuk denecek yaştaydı. Duyduğu acıyı ve gözyaşlarını hala hatırlıyordu. O günlerdeki kendi benliğinin, nazarında hiç önemi yoktu. Hatta dünyada Yuri diye birinin yaşadığını, kendine göre bir değeri, önemi olduğunu bilmiyordu bile. O sıralarda çevresindeki ve dışındaki varlıkların bir önemi, bir değeri vardı. Her yandan dış dünyanın sert, bir orman gibi karışık dalları etrafını sarmıştı. Annesinin ölümüne o derece üzülmesinin sebebi de, onun kendisini bu ormanda yapayalnız bırakıp gitmesinden ileri geliyordu. Ormanda yeryüzünde bulunan herşey vardı. Bildiği herşey oradaydı: Bulutlar, dükkânların neon ışıkları, yangın kulelerinin ve Azize Meryem Ana'nın arabası önünde koşturan çıplak kafalı dindarların önünden sarkmakta olan altın toplar hep buradaydı. Aynı zamanda gökyüzü, Tanrı ve azizler de bu ormandaydılar.

Dadısı ona Tanrıdan söz ettiği zamanlar bu erişilmez gibi görünen gökyüzü alçalıyor, alçalıyor, dadısının etekleri hizasına kadar geliyordu. Gökyüzü tıpkı meyvasını koparmak için üst dallarını aşağı çektiğiniz fındık ağacı gibi, hem çok yakın hem de erişilmiyecek kadar uzaktaydı. Sanki gökyüzü yaldızlı deseniyle çocuk odasındaki lavabonun içine dalıyor, ateş ve altınla yıkanmış gibi, dadısiyle birlikte gittikleri yan sokaktaki kilisenin ayinlerinin hüviyetine bürünüyordu. Orada yıldızlar, ikonların önünde yanan ışıklar oluyordu. Allah baba, papaz efendinin kılığına giriyordu. Bütün bunlar, az ya da çok kabiliyetlerine göre belli bir iş görüyorlardı. Fakat esas olarak çevresinde değirmen gibi dönen şey büyüklerin, şehrin meydana getirdiği ormandı. Yuri, yarı hayvan olan yanının bütün inancıyla bu ormanın hükümdarı olan Tanrı'ya inanıyordu.

Şimdi herşey değişmişti. Okulda ve Üniversitede geçen on iki yıl boyunca Yuri, sanki aile şeceresiymiş gibi eski tarih, din bilgisi efsaneler, şiirler, tabiat bilgisi üzerinde durmuş, bunlar üzerinde derin derin

düşünmüştü. Şimdi artık hiçbir şeyden korkmuyordu. Ne hayattan, ne ölümden korkusu vardı. Dünyadaki herşey, onun sözlüğünde bir sıfattan ibaretti. Dünyadaki herşeyle kendini eşit tutuyordu. Şimdi Anna için söylenen dualar, annesi için söylenen, çocukluğunda dinlediği dualardan başka bir anlam taşıyordu. O zaman annesi için şaşkınlık içinde, bilmeden dua etmişti. Şimdi Anna için yapılan dinî töreni, kendisine gönderilen şahsî bir mesajmış gibi izliyordu. O anda dindarlıkla, yeryüzünü ve gökyüzünü yöneten, onlara tıpkı ataları gibi hürmet eden güçlerle hiçbir ilgisi yoktu.

— XVI —

— «Ulu Tanrı, Kudretli ve Ölmez Tanrı, Mukaddes ve Ebedî Tanrı, Günahlarımızı affet!» Bu da neydi? Neredeydi? Tabutu dışarı çıkarıyorlardı. Uyanmalıydı. Sabahın altısıydı. Divanın üstünde uyuya kalmıştı. Galiba ateşi de vardı. Evin dört bir yanında onu arıyorlardı. Kütüphanenin kuytu bir köşesinde, kitapların arkasındaki sofada uyumakta olduğu kimsenin aklına gelmiyordu.

Markel, «Yuri! Yuri! » diye bağırıyordu. Tabutu çıkarıyorlardı. Markel çelenkleri taşıyacaktı. Kendisine yardım etmesi için Yuri’yi çağırıyordu. Üstelik çiçeklerin, yığılı bulunduğu odaya adeta hapsolup kalmıştı. Çünkü sahanlıktaki büyük dolabın açılan kapağı, çıkış yolunu kapamıştı.

Aşağıdan, «Markel! Markel! Yuri! » diye sesleniyorlardı. Markel bir tekme atarak dolabın kapağını kapadı. Çelenklerle birlikte aşağı koştu.

— «Ulu Tanrı, Ulu ve Kuvvetli Tanrı! Mukaddes ve Ölmez Tanrı!» sözleri yumuşak, pesten bir teraneyle sokaktan aşağı doğru gitmeye başladı. Sanki hava yumuşak bir tüy parçasıyla yelpazeleniyor gibiydi. Herşey iki yana, ileri geri sallanıyordu. Shura Schlesinger, «Yuri» diye bağırdı. «Çok şükür nihayet gelebildin! Nen var senin? Tabutu götürüyorlar. Bizimle gelecek misin?»

— «Elbette geleceğim.»

— XVII —

Cenaze duası sona ermişti. Ayaklarını soğuktan korumak için yere vuran dilenciler iki sıra halinde dizilmişlerdi. Cenaze arabası, içi çelenk dolu fayton ve Kruger’lerin arabası yerlerinden kımıldadılar, kiliseye

yaklaştılar. Shura Schlesinger, gözleri yaşlarla dolu, arabadan indi. Peçesini kaldırdı. Araba dizisine araştıran bakışlarla baktı. Tabut taşıyıcılarının oturduğu arabayı görünce bir baş işaretiyle yanına gelmelerini anlattı. Kendisi onları beklemeden kiliseye daldı. Kiliseden gittikçe artan bir kalabalık çıkıyordu.

«İşte Anna İvanovna öldü. Artık aramızda değil. Daha iyi bir yere gitti. Zavallı Anna.»

— «Evet, hayatını yaşadı. Artık dinlenecek.»

— «Bütün gün ayakta durmaktan bacaklarım uyuştu. Şöyle bir parça yürüsek iyi olacak.»

— «Fufkov'un ne kadar perişan bir halde olduğunu gördün mü? Gözlerini cenazeden ayıramıyordu. Hüngür hüngür de ağlıyordu. Hem de kadının kocasının yanında.»

— «Zaten onda hep gözü vardı.»

İşte böyle konuşa konuşa şehrin öbür yakasındaki mezarlığa geldiler. O gün buzlar erimişti. Sakin, hareketsiz, buzların eridiği, hayattan ayrıldığı, tam cenaze töreni için yaratılmış bir gündü. Kirlenmiş kar sanki, matem tülleri arkasından parıldıyormuş gibiydi. Kilisenin parmaklıkları arkasındaki ıslak çam ağaçları, matem elbiselerine benziyordu.

İşte Yuri'nin annesi de bu mezarlıkta yatıyordu. Son yıllarda Yuri buraya hemen hemen hiç uğramamıştı. Annesinin mezarının bulunduğu tarafa bir göz attı. «Anne» diye, tıpkı yıllar önce seslendiği gibi mırıldandı.

Cenaze alayı, ağır adımlarla geriye döndü. Tonya babasının kolundaydı. Siyah matem elbiseleri ona pek yaraşmıştı. Onları Krueger'ler takip ediyordu.

Manastırın haçlarını birbirine bağlayan zincirlerin üstündeki karlar eriyordu. Kilisenin pembe duvarları üzerinde bu kar parçaları beyaz çiçekleri andırıyordu. Manastırın bahçesinin ıssız köşesinde, bir duvardan öbür duvara kadar çamaşır asılmıştı: Gömlekler, çarşaflar, şeftali rengindeki masa örtüleri havanın buz gibi kuruluğu yüzünden kaskatı kesilmişlerdi. Yuri, yeni binaların yapılmasıyla görünüşü bir hayli değişmiş olmasına rağmen, annesini gömdükleri günün gecesi kaldıkları yerin burası olduğunu farketti.

Yuri yalnız başına yürüyordu. Kimi zaman hepsinin önüne geçiyor, geridekilerin yanına gelmeleri için zaman zaman durup bekliyordu. Peşinden ağır adımlarla gelen küçük topluluğa ölümün verdiği üzüntüye

cevap olarak düşünmeğe, yeni şekiller bulmaya, yepyeni bir güzellik yaratmaya çalışıyordu. O anda her zamankinden daha güçlü olarak sanatın iki ebedî uğraşısı olduğunu idrak ediyordu: Bunlardan birisi durmadan ölüm üzerinde düşüncelere dalmaktı. İşte ölüm üzerinde düşünmek aynı zamanda yepyeni bir hayatın doğmasına sebep oluyordu.

Yuri hem yürüyor, hem de zevkle Anna Gromeko'nun hatırasına yazacağı şiir için evden, Üniversiteden uzak geçireceği bir iki günün hayalini kuruyordu. Bu şiirin içine, hayatın önüne serdiği her şeyi koymağa çalışacaktı: Anna'nın güzel yanlarından, matem elbiseleri içindeki Tonya'dan, mezarlıktan dönerken yol boyunca gördüklerinden, hatta çocukken kar fırtınasının kasıp kavurduğu, şimdi çamaşırların asılı olduğu yerden ve o gece nasıl ağladığından bile söz edecekti.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAÇINILMAZ OLAYIN YAKLAŞMASI

— I –

Lara, Felistova Semyonovna'nın yatağında ateşler içinde kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Sventitsky'ler, hizmetçiler ve Doktor Drokov baş uçundaydılar. Fısıldıyarak konuşuyorlardı.

Evin geri kalan bölümü boş ve karanlıktı. Sadece oturma odasında yanan bir lamba iç içe geçen odalara soluk bir ışık vermekteydi.

İşte burada, sanki kendi evindeymiş gibi, Komarovsky öfkeli, sert adımlarla bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Bir haber edinmek için başını yatak odasına uzatıyor, sonra yine kendini evin öbür ucuna atıyor, el değmemiş yiyeceklerle dolu yemek masasının çevresinde dolaşıyordu. Yeşil kristal bardaklardan pencerelerin önünden her araba geçişinde şıngır şıngır sesler yükseliyordu.

Komarovsky'nin göğsü öfke dalgalariyle kabarmaktaydı. Rezaletti! Çirkin bir olaydı bu! Öfkeden içi içini yiyordu. Bu olay onun durumunu sarsacak, şöhretini lekeleyecekti ya da haber ortalığa yayıldıysa bile söylentilerin doğduğu anda söndürülmesine çalışmalıydı.

Öfkelenmesine sebep olan bir başka şey daha vardı: Bu vahşî, canını dişine takmış kızın ne kuvvetli bir cazibeye sahip olduğuna bir kere daha şahit olmuştu! Komarovsky onun hiç kimseye benzemediğini biliyordu. Onda dokunulmamış, tertemiz bir tarafın bulunduğunu çoktan biliyordu. Fakat onu ne kadar derin, onarılması imkânsız bir biçimde yaralamıştı! Kızcağız geleceğini yeniden düzenlemek için, verdiği kararda ne kadar güçlü ve kudretliydi.

Komarovsky'nin ona yardım etmesi gerektiği her bakımdan belli oluyordu. Belki ona bir oda tutardı... Fakat yanına asla yanaşmamalıydı. Ondan daima uzak durmalı, hayatını gölgelememeliydi. Yoksa, ateşli bir yaradılışa sahip olan Lara'nın nelere başvuracağı hiç belli olmazdı.

Başına ne dertler açılmıştı! Böyle bir olay olunca insanı tebrik etmezlerdi. Kanunlar nöbette bekliyordu. Henüz sabah olmadığı, olay

meydana geleli iki saat olduğu halde polis meseleden haberdar olmuştu. Komarovsky iki kez mutfağa kadar gidip polisle konuşmak, meseleye bir çeki düzen vermek zorunda kalmıştı.

Sorun daha da karışacak, çetrefilli bir hal alacaktı. Bir kere Lara'nın Kornakov'a değil, kendisine ateş ettiğini ispat etmeleri gerekiyordu. İş bununla da bitmiyecekti. Lara bununla sorumluluğun yalnızca bir kısmından kurtulmuş olacaktı. İşin gerisi apaçıktı.

Komarovsky bunları önlemek için elinden geleni yapacaktı tabiî. Eğer mesele mahkemeye düşerse, Komarovsky, Lara'nın ateş ettiği sırada cezaî ehliyeti olmadığını gösteren bir rapor almağa çalışacak, böylece davayı düşürecekti.

Komarovsky bunları düşündükçe sakinleştiğini hissediyordu. Gece bitmişti. Güneş ışıkları odadan odaya geziniyor, masaların, koltukların altına birer hırsız gibi sığınmaya çalışıyorlardı.

Yatak odasına son bir kez göz attı. Lara'nın henüz iyi olmadığı haberini alınca Komarovsky paltosunu giydi. Siyasî bir mültecinin karısı ve kendisinin yakın arkadaşı olan kadın avukat Ruffina Onissimovna Viotovsky'i görmeğe gitti. Kadının sekiz odalı dairesi şimdi ona çok geniş geliyordu. Onun için iki odasını kiraya vermişti. Odalardan biri o sıralarda boşalmıştı. Komarovsky bu odayı Lara için kiraladı. Ve Lara, beyin hummasiyle kendini bilmez bir halde bu odaya getirilip yatırıldı.

— II —

Ruffina Onissimovna ileri görüşlü bir kadındı. Peşin fikirlerin düşmanıydı. Çevresindeki «canlı, olumlu» her şeye karşı yakın bir ilgi duyardı.

Yatağın başucundaki komodinin üstünde, yazarı tarafından onun için imzalanmış, «Erfurt Programı»nın bir nüshası dururdu. Duvardaki fotoğraflardan biri kocasına, «sevgili Viat'ciğine,» aitti. Burada çoğu zaman İsviçre'de yaşayan ünlü Marksist kuramcı Plekhanov ile birlikte görülüyordu. İkisi de panama şapka ve alpaka ceket giymişlerdi.

Ruffina Onissimovna, hasta kiracısından daha ilk görüşte hoşlanmadı. Lara'nın hayata küskün olduğu için hasta taklidi yaptığını, sayıklamalarının da yapmacık bir davranış olduğunu düşünüyordu.

Hoşnutsuzluğunu, kapıları çarparak, yüksek sesle şarkı söyleyerek, Lara'nın odasının bulunduğu kısımda gürültüler yaparak ve pencereleri bütün gün açık tutarak belli ediyordu.

Daire, Arbat sokağının en üst katında bulunuyordu. Kış geçip, bahar geldikçe bulundukları daireye gökyüzünün ışıkları süzülmeye başladı. Bütün odalar tabiatın baharı müjdeleyen işaretleriyle doluydu.

Pencerelerin üstündeki küçük kanatlardan içeri Güney'den gelen sıcak bir rüzgâr esiyordu. Uzak istasyonlarda duran trenlerin aslan kükremelerini andıran sesleri işitiliyordu. Yatağında hasta yatan Lara, zamanını eski günleri düşünerek geçiriyordu.

İstasyondan, şehrin öbür ucundaki otele gitmek için arabaya binmişlerdi. Sokak lambaları, arabacının iki büklüm gölgesini arabanın duvarlarına aksettiriyordu. Moskova'ya geldikleri akşamdı bu.

Moskova'nın kilise çanları, karanlığın içinden sesleniyor, gelip geçen tramvayların sesleri işitiliyordu. Fakat Lara sanki dükkânların vitrinlerinden ve ışıklarından da gürültülü sesler fışkırıyormuş gibi bir duyguya kapılmıştı. Neredeyse sağır olacaktı.

Otellerine geldikleri zaman karşılaştığı karpuzun büyüklüğü karşısında hayretler içinde kalmıştı. Bu Komarovsky'nin yeni evlerine hoş geldiniz hediyesiydi. Lara'ya servetinin ve kudretinin bir delili gibi görünmüştü. Komarovsky bu kocaman yuvarlağa bir bıçak atıp da ikiye ayırdığı zaman meyvenin sulu, lezzetli kısmı meydana çıkmıştı. Lara bu manzara karşısında dehşet içinde kalmıştı. Fakat Komarovsky'nin ikram ettiği karpuz dilimini reddetmek kudretini kendinde bulamamıştı. Pembe, tatlı lokmalar sanki boğazına dizilmiş, Lara bunları yutmak için kendini zorlamıştı.

Daha sonra pahalı akşam yemeği ve şehrin göz kamaştıran manzarası karşısında nasıl şaşkına dönmüşse, Komarovsky'nin karşısında da öyle şaşırmış, apışıp kalmıştı... İşte her şeyi buradan başlayarak açıklamak gerekiyordu.

Fakat şimdi Komarovsky tanınmayacak kadar değişmişti. Lara üzerinde hak iddia etmiyor, ona geçmişi hatırlatmıyor, hatta ziyaretine bile gelmiyordu. Uzak durmasına rağmen, çok kibar bir biçimde her an yardımına koşmaya hazır olduğunu hissettiriyordu.

Lara'yı ziyarete gelen Kologrivov'un davranışlarındaki değişiklik büyüktü. Lara, onun gelişine çok sevinmişti. Memnunluğu adamın uzun

boylu, yakışıklı olmasından değil de, bakışlarındaki canlılıktan, varlığından fışkırıp bütün odayı dolduran yaşama sevincinden ileri geliyordu. Kologrivov varlığıyla bütün odayı dolduruyordu sanki.

Ellerini uğuşturarak Lara'nın yatağının kenarına oturdu. Petersburg'da kabine toplantılarına çağrıldığı zaman, şan ve şöhret sahibi, yaşını başını almış bakanlara, sanki onlar birer yaramaz okul öğrencisiymiş gibi hitap ederdi. Fakat şimdi karşısında, bir zamanlar kendi ailesinin bir ferdi olan, hemen hemen kızı saydığı bir insan yatıyordu. Kendi ailesiyle olduğu gibi bu kızla da konuşmaktan çekiniyor, söyleyeceği kelimeleri güçlükle seçiyordu. Davranışlarında yine de bir içtenlik ve canlılık vardı Lara'ya büyük bir insanmış gibi gelişigüzel, baştan savma davranamazdı. Onun için, genç kızı üzecek bir konuya dokunmamağa çalışarak, «Vah, kızım vah,» dedi. «Neler de yaptın sen? Bütün bunlara ne lüzum vardı?»

Durdu. Duvarlardaki rutubet lekelerine baktı. Sonra sitemli sitemli başını sallayarak, «Düsseldorf'ta bir milletlerarası resim, heykel ve çiçekçilik sergisi açılıyor. Oraya gideceğim. Burası bir parça rutubetli bir yer. Bu berbat yerde uzun zaman kalmayı düşünüyor musun? Doğru dürüst bir yere yerleşsen iyi olur sanıyorum. Aramızda kalsın ama bu Voit denen kadın da malın gözüdür. Kendisini iyi tanırım. Neden bir başka yere taşınmıyorsun? Yeteri kadar yattın artık. Ayağa kalkmanın zamanı geldi. Başka bir odaya taşın. Meşgul olacak bir şeyler bul, ya da imtihanlarına çalış. Ressam bir arkadaşım var. Türkistan'a gidiyor. İki yıl kalacakmış. Stüdyosunun bulunduğu katta, bir kaç odası var. Adetâ küçük bir daire. Burasını eşyası ile birlikte güvenilir birine kiralamak istediğini işittim. Ne dersin kiralamaya çalışayım mı? Sonra bir şey daha var. Bunu uzun bir zamandan beri yerine getirmek istiyordum... Kutsal saydığım bir borç bu... Lipa da okuldan mezun oldu... İşte küçük bir meblağ... Rica ederim reddetme... Hayır, kabul etmek zorundasın...»

Ve Lara'nın bütün itirazlarına, ayak direnmesine, hatta ağlamalarına rağmen Kologrivov ona onbin rublelik bir çeki kabul ettirdi.

Lara büsbütün iyileşince, Kologrivov'un salık verdiği Smolensky Çarşısına yakın bir yerde olan eve taşındı. Daire iki katlı; eski bir evin üst katında bulunuyordu. Evin diğer bölümünde arabacılar oturuyorlardı. Alt katta da bir depo vardı. Parke taşlarıyla döşeli avlu; daima yulaf saman döküntüleriyle kaplı oluyordu. Güvercinler bu döküntülerin üzerine koşuyor, dem çekiyor, uçuşuyorlardı. Fakat hiç bir zaman Lara'nın

penceresinin hizasından yukarı yükselmiyorlardı. Arada sırada da avludaki taş yalağın etrafında fareler oynaşıyordu.

Pasha'nın içinde bulunduğu üzüntülü durum devam ediyordu. Lara'nın hastalığı sırasında, genç kızı görmesine izin vermişlerdi. Pasha'nın nasıl bir ruh durumu içinde olması beklenirdi? Onun bildiğine göre, Lara sevmediği bir erkeği öldürmeğe kalkışmış, sonra aynı erkek tarafından korunmuş, bakılmıştı. Bütün bunlar, Pasha'nın odasında, mum ışığında yaptıkları konuşmadan sonra olmuştu. Eğer bu adam olmasaydı, Lara tevkif edilir, mahkemeye verilirdi. İşte bu adam Lara'yı büyük bir rezaletten korumuştu. Lara'nın yeniden okula devam edebilmesini, hiç rahatsız edilmeden etrafta dolaşmasını tamamen bu adama borçluydular. Pasha şaşkın bir haldeydi. Ne düşüneceğini, ne yapacağını bilmiyordu.

Lara kendini biraz iyi hissettiği bir gün, Pasha'ya haber yolladı. «Ben kötü bir kadınım,» dedi. «Beni tanımıyorsun. Nasıl bir kadın olduğumu bilmiyorsun. Bir gün sana her şeyi anlatacağım. Şimdi olmaz. Sen de görüyorsun ki, ne zaman konuşmağa kalksam: ağlamağa başlıyorum. Beni bırak. Beni unut. Sana layık bir insan değilim.»

Bunu; her biri ayrı ayrı, iç paralayıcı ve üzücü olaylar izledi. Bütün bunlar olurken Lara henüz o kadının evinde oturuyordu. Bayan Voitovssky, Pasha'nın yüzünü gözyaşlarıyla ıslanmış görünce doğruca odasına koşuyor, kendini odasındaki divanın üstüne atıp gözlerinden yaşlar gelinceye, çatlayıncaya kadar gülüyordu. «Hey Allahım! Bu günleri de mi görecektim! Şimdi böyle aşıklara sadece romanlarda rastlanıyor!»

Pasha'yı bu çirkin bağdan kurtarıp, meseleyi kökünden halletmek, bu işkenceye bir son vermek için; Lara onunla hiç bir ilgisinin kalmadığını bildirdi. Pasha'yı sevmediğini, onun için kendisiyle alıp vereceği kalmadığını ileri sürüyordu. Fakat bunları söylerken o derece ağlıyor, üzülüyordu ki, söylediklerine inanmak güçleşiyordu.

Pasha, Lara'nın büyük günahlar işlediğini tahmin ediyordu. Onun için genç kızın söylediklerinin hiç birine inanmıyordu. Ona lanetler savurmağa, ondan nefret etmeğe hazırdı. Fakat Lara'ya olan sevgisi öyle köklüydü ki, kendini bu bağlardan kurtarmayı başaramıyordu. Genç kızın aklından geçen düşünceleri, su içtiği bardağı, hatta başını koyduğu yastığı bile kıskanıyordu. Aklını kaçırmaması için güçlü olması, yerinde davranışlarda bulunması gerekiyordu. Bunun üstüne imtihanların bitmesini beklemeden

evlenmeğe karar verdiler. Hatta evlenme gününü bile kararlaştırdılar. Fakat son dakikada Lara yine vazgeçti.

Nihayet, paskalya yortusundan elli gün sonra, okulu başarıyla bitirdiklerini öğrenince evlendiler. Evlenme hazırlıkları, Lara'nın okul arkadaşı Tusya'nın annesi Lyudmila Kapitonovna Thepurko tarafından yapıldı. Lyudmilla, iri göğüslü, kalın sesli çok güzel bir kadındı. Yalnız kafası bir sürü batıl inançlarla doluydu. Bunların bir kısmını şurdan, burdan işitmiş, bir kısmını da kendisi icat etmişti.

Lara'yı giydirip hazırlayan Lyudmilla olmuştu. O gün hava çok sıcaktı. Kiliselerin altın yaldızlı kubbeleri ve parkların çakıltaşı örtülü yolları sapsarı parlıyordu. Hava, nefes alınmayacak kadar sıcaktı. Güneş insanın gözlerini kamaştırıyordu. Sanki o gün daha başka binlerce düğün varmış gibi kızlar beyaz, yazlık elbiseler giymişlerdi. Saçlarını kıvırmışlar, kuş gibi; oradan oraya koşuşuyorlardı. Erkekler de o günün şerefine dar, koyu renk elbiselerini giymişler, saçlarını biryantinlemişlerdi. Herkes heyecanlıydı ve sıcaktan buram buram terliyorlardı.

Lara, mihrabın önüne kadar uzanan halının üstüne basınca, bir başka arkadaşının annesi olan Lagodina, bolluk, bereket getirsin diye Lara'nın ayakları dibine bir avuç gümüş para attı. Yine aynı amaçla Lyudmilla, Lara'ya haç çıkarırken elini çıplak tutmasını, duvağının; ya da dantelinin bir ucuyla örtmesini tembih etti. Evde otorite sahibi olabilmesi için elindeki mumu da yüksekte tutmasını söylemişti. Ama Lara, geleceğini; Pasha'nın uğruna feda etmek istediğini gösteren bir hareketle mumu mümkün olduğu kadar alçakta tutmağa çalıştı. Fakat ne kadar gayret ederse etsin Pasha, kendi mumunu daha alçağa indiriyor, böylece Lara'nınki yüksekte kalıyordu.

Kiliseden çıktıktan sonra dosdoğru düğün yemeğinin yeneceği ve Pasha'nın da o gün eşyalarını getirdiği stüdyoya gittiler. Misafirler, «Haydi artık acı, çok acı!» diye bağırıştılar. Gelinle güvey utangaç, utangaç gülümsediler. Sonra öpüştüler. Lyudmilla güzel sesiyle, onların şerefine «Bağ» ve «Örgülerini çöz, saçlarını dağıt» şarkılarını söyledi.

Bütün misafirler gidip de yapayalnız kaldıkları zaman Pasha, odaya çöken ani sessizlik karşısında şaşırdı, sıkıldı. Yolun karşı tarafındaki sokak lambasının ışığı içeri vuruyordu. Pencerenin perdesini ne kadar sıkı kaparsa kapasın içeri hep ince bir ışık demeti düşüyordu. Bu ışık huzurunu kaçırıyordu. Sanki birisi onları seyrediyor gibi geliyordu. Pasha dehşetle,

Lara’dan kendinden ve Lara’ya olan aşkından çok; bu ışık demetini düşündüğünü farketti.

Sonsuzluk kadar uzun süren bu gecede Antipov, Stephaine ya da, arkadaşlarının dediği gibi: «Parlak Delikanlı,» mutluluğun doruğuna çıktığı kadar, üzüntünün derin uçurumlarına yuvarlanıyormuş gibi oluyordu. Yaralanan hayal gücü, Lara’nın itiraflarına ayak uyduramıyordu.

Sabaha kadar böylece konuştular. Pasha’nın hayatında, hiç bu geceki gibi kesin ve ani bir değişiklik olmamıştı. Sabahleyin yataktan bambaşka bir insan olarak kalktı. Hatta bu değişiklik karşısında kendisini hala Pasha Antipov diye çağırmalarına şaşırdı.

— IV —

Dokuz gün sonra arkadaşları onlar için bir veda partisi düzenlediler. Parti yine aynı odada verildi Lara ile Pasha imtihanlarını parlak bir biçimde vermişlerdi. İkisine de Ural’larda bulunan bir kasabada öğretmenlik teklif edilmişti. Ertesi gün yola çıkacaklardı.

Yine içki içildi. Gürültü yapıldı. Doyasıya eğlenildi. Yalnız bu kez sadece gençler toplanmıştı.

Stüdyoyu oturma odasından ayıran perdenin arkasında büyük bir hasır sepet, Lara’nın ondan daha küçük olan çantası ve birkaç çuval duruyordu. Bir hayli yükleri vardı. Eşyanın bir kısmı önden gönderilecekti. Hemen her şey toplanıp denk yapılmıştı. Fakat bavullarda ve sepetlerde daha boş yer vardı. Arada sırada Lara götürmek istediği bir şeyi hatırlıyor, onu alıp bu boş yerlere yerleştiriyordu.

Lara, üniversiteden nüfus kâğıdını ve diğer evraklarını alıp döndüğünde Pasha; misafirlerini eğlendirmeğe çalışıyordu. Lara misafirlerden kiminin ellerini sıktı. Kimisiyle öpüştü. Sonra üstünü değiştirmek için yatak odasına geçti. Tekrar oturma odasına gelince misafirler onu alkışladılar. Hazırlanan masaya hep birlikte oturdular. Güle oynaya yemek yemeğe başladılar. Birbirleriyle teklifsiz denecek kadar samimî olanlar birbirlerinin bardaklarına votka dolduruyorlardı. Konuşmalar yapıldı, nutuklar çekildi. Misafirlerin birkaçı çabucak sarhoş oldular.

Lara yanında oturan kocasına, «çok yorgunum,» dedi. «Her iş tamam mı?»

— «Evet.»

— «Yorgunum ama; kendimi mutlu hissediyorum. Hem de çok mutluyum. Sen de mutlu musun?»

— «Tabiî. Ama bunu sonra konuşuruz.»

Bir istisna olarak, Komarovsky de gençlerin arasına davet edilmişti. Akşamın geç saatlerine doğru, Komarovsky, genç arkadaşları gidince kendini ne kadar yalnız hissedeceğinden söz etmeğe başladı... Moskova bir çöl gibi kısırlaşacaktı. Hatta o kadar heyecanlıydı ki, ağlar gibi konuşuyordu. Sözlerini tekrarlamak zorunda kaldı.

Antipov'lardan, sanki onların ayrılığına dayanamayacakmış gibi kendilerine mektup yazmasına izin vermelerini rica etti. Hatta belki bir gün ziyaretlerine bile gelebilirdi.

Lara yüksek sesle ve dalgın bir tavırla, «buna hiç lüzum yok,» diye cevap verdi. «Bütün Moskova çöle benzeyecekmiş, mektup yazmak istiyormuş sözleri pek anlamsız... Hele yanımıza gelmeyi büsbütün aklınızdan çıkarın. Allahın yardımıyla bizsiz de olursunuz. Kısa zamanda başka genç arkadaşlar bulursunuz... Biz o kadar bulunmaz kişiler değiliz... Öyle değil mi Pasha?... »

Sonra Lara, konuştuğunu, orada bulunanları unutarak yerinden kalktı. Mutfağa gitti. Kıyma makinesini yerinden söktü. Parçaları ayırdı. Sonra bunu aralarına saman parçaları yerleştirerek sepete koydu. O sırada neredeyse makinenin bıçaklarından biriyle elini kesiyordu.

Kendini yaptığı işe o kadar vermişti ki, misafirlerini tamamen unutmuştu. Birden artan seslerin etkisiyle kendine geldi. İnsanlar sarhoş oldukları zaman kendilerini daha çok sarhoş göstermeğe çalışıyor, sarhoş taklidi yapıyorlardı. Sarhoşlukları arttıkça bu taklidi daha da arttırıyorlar, sıkıcı ve yavan bir hal alıyorlardı.

O sırada avludan gelen bir ses dikkatini çekti. Perdeyi açıp baktı.

Avluda ayağı köstekli bir at topallaya topallaya dolaşıyordu. Lara, atın kime ait olduğunu, ya da avluya nasıl çıkmış olduğunu bilmiyordu. Uyuyan şehirde canlı hiç bir yaratık kalmamış gibiydi. Şehir sanki, şafağın ilk kurşunî renkteki ışıklarında yıkanıyor. Lara gözlerini kapadı. Ayağı köstekli at, başka hiç bir sese benzemeyen nal sesleriyle kimbilir hangi yere, hangi eğlenceli köye gitmişti!

Kapı çalındı. Biri kalkıp kapıyı açtı. Lara kulak verdi. Gelen Nadya idi. Lara, arkadaşını karşılamak için koştu. Nadya trenden iner inmez doğru

Lara'ya gelmişti. Yine de çok taze ve canlı bir hali vardı. Sanki Duplyanka kırlarındaki leylakların kokusunu da beraberinde getirmişti. İki arkadaş bir süre bir şey konuşmadan birbirlerine sarılı kaldılar. Ağlıyorlardı.

Nadya, Lara'ya, ailesinin tebrikleriyle birlikte bir de hediye getirmişti. Seyahat çantasından bir mücevher kutusu çıkardı. Kapağını açtı. Kutunun içinde muhteşem bir kolye parıldıyordu.

Misafirlerden hayret ve takdir nidaları yükseldi. İçlerinden biri, «Pembe yakut bu,» dedi. Adam sarhoştu ama bir parça kendine gelmişti. «Evet, evet pembe... İster inanın, ister inanmayın. Pembe yakut bunlar. Elmas kadar kıymetlidir.»

Fakat Nadya taşların safir olduğunda ısrar ediyordu.

Lara, Nadya'yı masaya yanıbaşında oturttu. Ona ikramda bulundu. Kolye, tabağının yanında duruyordu. Lara ondan gözünü alamıyordu. Taşlar, kutunun siyah kadifesi üstünde pırıl pırıl yanıyor, çiğ tanelerini, bir minicik üzüm salkımını andırıyorlardı.

Bu sırada bir parça kendine gelmiş olan misafirler, Nadya'yı yalnız bırakmamak için yeniden içmeğe başlamışlardı. Böylece yeniden sarhoş oldular.

Çok geçmeden misafirlerin hepsi uyuyakaldı. Oldukları yerde sızmışlardı. İçlerinde bir çoğu Lara ile Pasha'yı istasyondan yolcu edeceklerdi. Onun için geceyi orada geçirmekte bir sakınca görmediler. Birkaçı kıyıya, köşeye iki büklüm kıvrılmış, horlaya horlaya çoktan uyumağa başlamıştı. Daha sonra Lara nasıl olup da tamamen giyinik olarak lra Lagodina'nın yanına uzanıp yattığını bir türlü anlayamadı.

Gece yarısı avludan gelen seslerle uyandı. Atın sahipleri atı almağa gelmişlerdi. Lara daha gözlerini açarken, «Allahaşkına Pasha böyle odanın ortasında dolaşıp ne yapıyor?» diye düşündü. Fakat Pasha'ya benzettiği kişi kendinden yana dönünce bunun çiçek bozuğu suratlı, yüzünde alnından çenesine kadar bıçak yarası izleri bulunan, iri yarı bir adam olduğunu gördü. Lara bu adamın hırsız olduğunu anlamıştı. Bağırmağa çalışıyor boğazından ses çıkmıyordu. Kolyesini hatırladı. Dirsekleri üzerinde ihtiyatla doğrularak kutuyu bıraktığı yemek masasına baktı.

Kutu orada, ekmek kırıntıları ve çikolata kâğıtları arasında duruyordu. Aptal hırsız onu görmemişti. Sadece Lara'nın dikkatle yerleştirdiği bavulları, sepetleri karıştırıyor, herşeyi berbat ediyordu. Lara'nın o anda bütün düşünebildiği şey bu oldu. Çünkü hâlâ uykuluydu. Gerektiği şekilde

kafası işlemiyordu. Tekrar bağırmak istedi. Fakat yine muvaffak olamadı. Nihayet diziyle İra'nın midesini dürttü. Ira acıyla bir çığlık atınca, Lara da kendine geldi. O da bağırmağa başladı. Hırsız herşeyi olduğu gibi bırakıp kaçtı. Erkeklerden bir kısmı yerlerinden fırlayıp hırsızın peşine düşmek istediler. Fakat kapının önüne çıktıklarında hırsız çoktan kayıplara karışmıştı.

Bu kargaşalık yüzünden herkes uyanmıştı. Lara onların yeniden uyumasına izin vermedi. Onlara kahve yaptı. İstasyona gitme vakti gelinceye kadar herkesi teker teker evlerine yolladı.

Ondan sonra kendisi işe koyuldu. Alelacele yatak çarşaflarını bavullara yerleştirdi. Herşeyi kalın iple sımsıkı bağladı. Kendisine yardım etmek isteyen Pasha ve kapıcının karısına hiçbir şeye el sürmemelerini söyledi.

Herşey zamanı gelince hazırlanıp ortaya konmuştu. Antipov'lar treni kaçırmadılar. Tren, arkadaşlarının arkalarından ellerinde salladıkları şapkaların çıkardığı rüzgârla gider gibi, sessizce harekete geçti. Arkadaşları şapkalarını sallamağı bırakıp üç kere bağırdıkları zaman, belki de «Hurrah!» demişlerdi. Ama onlar bunu duymadılar, tren son hızla ilerlemeğe başlamıştı.

— V —

Üç günden beri sürekli yağmur yağıyordu. Savaşın ikinci Sonbaharıydı. İlk yıl birbirini izleyen başarılardan sonra şimdi bir gerileme görülmekteydi. Karpat'larda toplanan ve yamaçlardan Macaristan'a akmak için bekleyen Brussilov'un sekizinci ordusu geri çekilmekteydi. Savaşın ilk aylarında ele geçirilen Galiçya'yı boşaltıyorlardı.

Son zamanlara kadar Yuri diye bilinen Dr. Jivago'ya artık Yuri Andreyevich diye hitap ediyorlardı. Yuri Andreyevich şimdi karısı Tonya'yı yerleştirdiği doğumevinin ameliyathanesinin koridorunda duruyordu. Tonya ile vedalaşmıştı. Birazdan ebe ile görüşüp Tonya hakkında sık sık haber alabilmek için anlaşacaktı.

Kendi hastanesine dönmekte acele ediyordu. Dönüşte daha iki hastasını ziyaret edecekti. Oysa burada değerli dakikalarını kaybediyordu.. Dışarda yağmur, sonbahar rüzgârının etkisiyle dört bir yana saçılıyor, fırtınaya yakalanmış buğday başakları gibi yanlamasına yere çarpıyordu.

Hava iyice kararmıştı. Yuri hastahanenin arkasını, meydandaki konakların camlı verandalarını ve hastahanenin pavyonlarından birinin önüne kadar uzanan tramvay rayını görüyordu.

Yağmur, insanın içine sıkıntı verecek bir biçimde yağıyordu. Rüzgârın sert olmasına rağmen ne hızlanıyor, ne de yavaşlıyordu. Rüzgâr yağmurun bu ilgisizliği karşısında öfkeye kapılmış gibi evlerin birinin duvarına sarılan sarmaşığı yakalamış alabildiğine sarsıyor, kökünden çekip koparmak ister gibi yerden yere çalıyordu.

İki vagonlu bir tramvay verandalı evlerin önünden geçti, hastahanenin giriş kapısına kadar geldi. Yaralılar içeri taşınıyordu.

Moskova hastaneleri tıklım tıklım dolmuştu. Lutsk çarpışmasından sonra bu sıkılık iyiden iyiye artmıştı. Artık yaralılar koridorlara, sahanlıklara yerleştiriliyordu. Bu kalabalık hastanenin kadınlar koğuşunu da etkilemeğe başlamıştı.

Yuri, yorgunluktan esneyerek pencerenin önünden çekildi. Düşünecek birşey bulamıyordu. Birden aklına, çalıştığı Kutsal Haç hastanesinde geçen bir olay geldi. Birkaç gün önce hastanenin cerrahî kısmında bir kadın ölmüştü. Yuri kadına karaciğer iltihabı teşhisi koymuştu. Fakat diğer arkadaşları buna itiraz etmişlerdi. O gün otopsi yapılacaktı. Ne var ki hastanenin tasrihçisi sarhoşun biriydi. İşi yüzüne gözüne bulaştıracağı muhakkaktı.

Gece birdenbire bastırdı. Artık dışarda hiçbir şey görünmüyordu. Gece sihirli çubuğunu sallarken bütün pencereler birer birer aydınlandı.

Kadın hastalıkları mütehassısı, koğuşu koridordan ayıran kapıdan çıkıp geldi. Dev yapılı bir adamdı. Kendisine birşey sorulduğu zaman omuzunu silkmekle yetiniyor, bununla, «bilim ne kadar ilerlerse ilerlesin bazı sahalarda âciz kalıyor,» demek istiyordu.

Yuri’nin yanından gülümseyerek, başını sallayarak geçti. Ellerini uğuşturuyordu. Bununla sabretmekten, beklemekten başka çare kalmadığını anlatıyordu. Bir sigara içmek için koridordan bekleme odasına geçti.

Onun arkasından asistanı çıktı. Başhekim ne kadar konuşmaktan hoşlanmayan sessiz bir insana, bu kadın da o kadar gevezeydi.

Yuri’ye, «sizin yerinizde olsam beklemez, eve giderdim,» dedi. «Ben size yarın, Kutsal Haç hastanesine telefon ederim. Şimdilik beklemek boşuna. Daha çok vakit ister. Normal bir doğum olacağını gösteren pek çok belirti var. Cerrahî bir müdahaleye lüzum olmayacağına eminim. Fakat,

pelvis biraz dar. Çocuğun başının durumundan, sancıların gelmeyişinden, kasılmaların pek hafif olmasından bir parça endişe etmek gerekiyor. Ancak herşey doğum başlayıp da sancıların ne şekilde geldiğini görmemizden sonra anlaşılacak. O zaman çocuğun nasıl doğacağını anlıyacağız.»

Ertesi gün Yuri hastaneye telefon ettiğinde hademe, Yuri'ye telefonu kapamamasını söyledi. Gidip soracaktı. Yuri'yi telefonda tam on beş dakika endişe içinde kıvrandırdı. Sonra geldi, «diyorlar ki- dedi, karısını çok erken getirmiş, alıp götürsün.»

Yuri öfkeyle adama bağırdı. Daha sorumlu birini çağırmasını söyledi. Sonunda telefona gelen hemşire belirtilerin yanlış fikir verdiğini, üzülecek birşey olmadığını, fakat doğumun ancak bir iki gün sonra olacağını söyledi.

Üçüncü gün sancının gece yarısı başlamış olduğunu haber verdiler. Su gelmişti. Sabahın erken saatlerinden beri kısa aralıklarla şiddetli sancılar geliyordu.

Yuri doğru hastaneye koştu. Koridordan doğum odasına doğru giderken aralık bırakılan kapıdan Tonya'nın kalbini parçalayan çığlıklarını işitti. Karısı, bir trenin tekerlekleri altından çekilen, bütün âzaları paramparça olmuş bir kaza kurbanı gibi bağırıyordu.

Tonya'yı görmesine izin vermediler. Yuri, yumruklarını sıkıp parmaklarını kan çıkıncaya kadar ısırarak koridorda bir aşağı bir yukarı dolaştı. Bir gün önceki gibi inceden inceye, insanı iliklerine kadar ıslatan bir yağmur yağıyordu.

Bir koğuş hemşiresi odadan çıktı. Yuri yeni doğmuş bir çocuğun ilk çığlıklarını işitti. Kendi kendine sevinçle, «Tonya kurtuldu,» diye mırıldandı, «Tonya emniyette.»

Hemşire şarkı söyler gibi, «Bir oğlunuz oldu,» dedi. «Henüz içeri giremezsiniz. Zamanı gelince sizi çağırırım. Anneye yakınlık gösterin. Hattâ bir hediye verseniz çok iyi olur. Güç bir doğum yaptı. İlk çocukta hep böyle olur, biraz sıkıntı çekilir.»

Yuri hemşirenin söylediklerini işitmiyordu bile. Sadece, «Kurtuldu, çok şükür sağ salim kurtuldu,» diye seviniyordu. Hemşirenin, bu işte ilgisi olduğu için kendisini de tebrik ettiğinin farkında değildi. Gerçekte bu işle ne gibi bir ilgisi vardı? Baba -Oğul. Yuri bu hakedilmemiş babalığında gurur duyacak bir taraf göremiyordu. Oğlan sanki ona gökyüzünden zenbille inmişti. Herşey kendi idrakinin dışındaydı. Onun için önemli olan

şey Tonya idi. Ölüm tehlikesi atlatan Tonya artık kurtulmuştu, emniyetteydi.

Hastanenin yakınında bir yerde oturan bir hastası vardı. Onu görmeğe gitti. Yarım saat sonra geri dönmüştü. Koridorun ve koğuşa açılan kapının iki kanadı da aralıktı. Yuri ne yaptığını bilmeden içeriye daldı.

Dev yapılı doğum mütehassısı beyaz önlüğüyle yerden biter gibi karşısına dikildi.

— «Ne yapıyorsunuz siz?» dedi. Hasta duymasın diye fısıldıyarak konuşuyordu. «Aklınızı mı kaçırdınız? Yara açık, her yer kan içinde... Sonra mikrop da kapabilir. Hele hasta üzerinde yapacağınız psikolojik etkiye ne demeli... Pek güzel yaptınız doğrusu... Üstelik de doktorsunuz.»

— «Maksadım... Bir kerecik bakayım n'olur... Buradan, şu aralıktan bir göreyim.»

— «Pekâlââ. O olur. Ama dikkat edin... Eğer hasta sizi görürse boynunuzu kıvırırım alimallah... Kan çıkar.»

Odada, beyazlar giymiş iki kadın sırtlarını kapıya dönük duruyorlardı. Bunlar ebe ile hemşireydi. Hemşirenin ellerinde kıvır kıvır kıvranan canlı bir insan yavrusu vardı. Bir lâstik top gibiydi. Ebe, çocuğun göbeğini kesiyordu. Tonya odanın orta yerinde ameliyat masasına yatırılmıştı. Yatak oldukça yüksekti. O heyecan içinde herşeyi gözünde büyüten Yuri, Tonya'nın, ayakta durarak yazı yazılan masalardan birine yatırılmış olduğunu sandı.

Tonya, karyolası oldukça yükseğe kaldırılmış herkesten yüksekte, kendinden geçmiş bir halde yatıyordu. Çektiği acının sonunda bitkin bir haldeydi. Yuri onu, bilinmeyen bir ülkeyle, hayatın bulunduğu kıta arasındaki ölüm okyanusunu, taşıdığı yeni ruhlarla sağ salim geçen, yükünü boşalttıktan sonra limanda demir atan bir gemiye benzetti. İşte bu ruhlardan bir tanesi yerini bulmuştu. Gemi yükünü boşalttığı için hafiflemiş bir halde bekliyordu.

Şimdi gemi bütünüyle istirahate çekilmişti. Direkleri, ipleri, örselenmiş teknesi yeniden kuvvet toplamağa çalışıyordu. Beyni de geldiği öbür sahili, geçtiği ölüm sularını ve salimen karaya gelişini unutmuştu.

Taşıdığı bayrağın nasıl bir memlekete ait olduğu bilinmediği için onunla hangi dilde konuşulup anlaşılacağı da belli değildi.

Yuri'nin hastahanesinde herkes onu tebrik etti. Hayretler içindeydi. Haber ne kadar da çabuk yayılmıştı.

Sonra asistanlar odasına gitti. Hastane o kadar doluydu ki, burası giyinme odası olarak da kullanılmağa başlamıştı. Herkes kar çizmelerini, paltolarını burada çıkarıyor, eşyasını yine burada unutup gidiyordu. Yerler kâğıt parçaları ve sigara izmaritleriyle doluydu.

Pencerenin önünde teşrihçi durmuş, içinde bulanık bir sıvı bulunan bir şişeyi ışığa tutarak tetkik ediyordu.

Arkasına bakmadan, «Tebrikler,» dedi.

— «Teşekkür ederim. Çok naziksiniz.»

— «Bana teşekkür etme. Bu işle benim hiç ilgim yok. Otopsiyi Pishuzhkin yaptı. Herkes şaşkınlık içinde... Hastalık karaciğer iltihabı çıktı. Yerinde bir teşhis yapmışsınız. Herkes bundan bahsediyor.»

O sırada içeri Baş Hekim girdi. İkisini de tebrik ettikten sonra, «Burada ne oluyor böyle?» dedi. «Buranın pisliği ne?» Neyse, Jivago, teşhisin doğruymuş. Hastalık karaciğer iltihabı çıktı. Tebrikler. Birşey daha var. Canın sıkılacak. Sizin sınıfı yine yokladılar. Bu sefer engel olamadım. Galiba yakında barut kokusu koklamağa gideceksin.»

— VI —

Antipov'lar Yuryatin'de beklemedikleri bir sevgi gösterisiyle karşılandılar. Halk Guishard ailesini muhabbetle anıyordu. Böylece Lara yabancı bir yerde yerleşmenin ilk güçlüklerini bertaraf etmiş oldu. Dört yıldan beri Yuryatin'deydiler.

Lara'nın yapılacak, düşünecek pek çok işi vardı. Bir kere ev işleri ona bakıyordu. Sonra üç yaşlarına gelen kızları Katya vardı... Marfutka adlı kızıl saçlı hizmetçileri elinden geleni yapıyordu ama her işe yetişemiyordu. Bütün bunlara ek olarak Lara, Pasha'nın zevklerini paylaşmağa çalışıyor, kız lisesinde ders veriyordu. Durup dinlenmeden çalışıyordu. Mutluydu da. Yaşadığı hayat, tam düşündüğü, hayal ettiği gibi bir hayattı.

Yuryatin'i seviyordu. Kendisi burada doğmuştu. Şehir Ural demiryollarından birinin üstünde kurulmuştu. Büyük bir nehir olan Rynva şehrin yanından akıyordu. Nehrin orta ve alt kısımlarında sandal gezintileri yapılabilirdi.

Yuryatin'de kışın yaklaştığını gösteren belirtilerden biri halkın sandallarını arabaya yükleyip evlerine taşımaları, arka bahçeye yerleştirmeleri olurdu. Sandallar orada açık havada durur, ilkbaharı beklerlerdi. Avlularda alt kısımları yukarı gelecek biçimde yerleştirilen

sandallar, başka yerlerde leyleklerin gidişinin, ilk kar tanelerinin düşüşünün gösterdiği şeyi ifade ederdi. Antipov'ların kiraladıkları evin avlusunda da böyle bir sandal duruyordu. Katya, sandalın altında oynamaktan hoşlanırdı.

Lara, Yuryatin'lilerin yaşama tarzlarını seviyordu. Buranın okumuş insanları kuzey Rusları gibi seslileri uzatarak söylüyorlar, keçeden çizmeler ve yalın yünlüden kolsuz ceketler giyiyorlardı. Lara bu toprağa ve onun temiz kalpli insanlarına bağlanmıştı.

Ne gariptir ki, bir Moskova demiryolu işçisinin oğlu olan Pasha, Yuryatin'den Lara kadar hoşlanmıyordu. Buranın insanlarını çok sert insafsızca eleştiriyor, bilgisizleri, yabanilikleri asabını bozuyordu.

Pasha'nın yeni yeni ortaya çıkan bir kabiliyeti vardı. Oldukça süratli okuyor, okuduğu kitaplardan elde ettiği bilgiyi unutmuyordu. Lara'nın sayesinde o güne kadar bir hayli kitap okumuştu. Hele bu kasabaya geldikten sonra kendini o derece okumağa verdi ki, onun yanında Lara bile pek bilgisiz kalmağa başladı. Bunun sonucu olarak Pasha meslektaşlarından da üstün oluyordu. Durmadan aralarında sıkıntıdan boğulacak hale geldiğini söyleyerek şikâyet ediyordu. Şimdi şu savaş sırasında gösterdikleri bayağı, resmî bir parça da aşırı yurtseverlik, Pasha'nın bu konuda duymakta olduğu çapraşık, derin duygularıyla hiç bağdaşmıyordu.

Pasha, okulda Lâtince ve Eski Tarih dersleri veriyordu. Fakat müsbet bilimlere, fiziğe matematiğe karşı içinde, okul sıralarından beri sürüp gelen bir sevgi vardı. Evde kendi kendine çalışarak bu konuda bilgisini üniversiteden mezun olabilecek hale getirmişti. Hattâ bir diploma almağı bile düşünüyordu. Böylece okullarda matematik dersleri verebilecek! Herşeyden önemli olarak ailesini Petersburg'a götürebilecekti. Gece geç vakitlere kadar okuyup çalışması yüzünden gözüne uyku girmez olmuştu.

Karısıyla olan ilişkileri iyiydi ama, karışık yanları da vardı. Meselâ, Lara'nın şefkati, ona gösterdiği dikkatli ihtimam yüzünden eziliyor, içini bir suçluluk duygusu kaplıyordu. Fakat Lara'yı eleştirmiyordu. Çünkü herhangi bir sözünden alınıp kırılacağından korkuyordu. Lara'nın, onun bir halk çocuğu, oysa kendisinin daha yüksek sınıftan biri olduğunu, ya da bir zamanlar bir başkasına ait olduğunu imâ ettiğini sanarak kırılacak diye içi titriyordu. O kendisine karşı haksız bir takım incitici fikirler beslediğinden şüphelenmesin diye üzüldükçe, tabiî bir hayat yaşamaktan uzaklaşıyordu. Herbiri diğerinden daha cömert davranmağa çalışıyor, böylece mesele daha çapraşık bir hal alıyordu.

O gece misafirleri vardı: Lara’nın okulunun müdürü Pasha’nın birkaç meslektaşıyla son günlerde duruşmalarından bazılarında bulunduğu mahkemenin bir üyesi gelecekti. Pasha’ya göre bunların hepsi aptaldı. Lara’nın bu grup içinde sevip beğenebileceği bir tek kişi bulunacağından şüphe ediyordu.

Misafirler gittikten sonra, Lara odaları havalandırmak, ortalığı toplamak ve mutfakta Marfutka ile bulaşıkları yıkamak için bir hayli uğraştı. Katya’nın üstünü iyice örtüp örtmediğini kontrol ettikten, Pasha’nın derin bir uykuya daldığını gördükten sonra, annesinin yanına yatmağa giren bir çocuk gibi soyunup Pasha’nın yanına uzandı.

Fakat Pasha uyumamıştı. Uyumuş taklidi yapıyordu. Son zamanlarda olduğu gibi yine uykusu kaçmıştı. Saatlerce gözünü kırpmadan yatacağını bildiğinden kalktı. Kürk paltosunu pijamasının üstüne geçirdi. Dışarı çıktı.

Berrak, soğuk bir geceydi. Ayağının altında ince buz tabakaları eziliyor, un gibi dağılıyordu. Yıldızlarla pırıl pırıl parlayan gökyüzü, tıpkı bir ispirto alevi gibi soluk mavi renkte bir ışıkla yeryüzünün donmuş çamurlarını aydınlatıyordu.

Antipov’ların evi şehrin öteki ucundaydı. Ev, sokağın en sonunda bulunuyordu. Ondan sonra ortasından demiryolunun geçtiği tarlalar başlıyordu.

Pasha ters çevrilmiş sandalın üstüne oturarak yıldızlara baktı. Şu son yıllarda kafasını kurcalayan düşünceler, onu yine rahatsız etmeğe başlamışlardı. Bu fikirlerin er-geç bir sonuca bağlanması gerekiyordu. Onun için bu işin o anda yapılmasında bir mahzur yoktu.

Pasha, bu biçimde süremez, diye düşündü. Bunu daha evlenmeden önce anlamalıydı. Lara niçin, çok eskiden olduğu gibi Pasha’nın yine ona hayran hayran bakmasına izin vermişti? O zaman bile Pasha’ya her isteğini yaptırma kudretine sahipti. Niçin Pasha, tam da Lara’nın ısrar ettiği bir sırada bu bağdan kurtulmak imkânlarını aramamıştı? Lara’nın sevdiği o değildi. Lara önüne yapılmasını istediği bazı işler, amaçlar koymuştu. Bunların gerçekleşmesine çalışıyordu. Lara’nın âşık olduğu şey kendi kahramanlığıydı. Fakat onun gösterdiği bu kahramanlığın, soylu davranışın aile hayatıyla ne ilgisi vardı? İşin feci tarafı Pasha’nın onu ilk günlerindeki kadar kuvvetle sevmesiydi... Fakat Pasha’nında Lara’ya karşı hissettikleri gerçek bir aşk değildi. Lara son derece güzel bir kadındı... Yoksa Pasha’nın

hissettiği, Lara'nın güzelliğine, cömertliğine karşı duyduğu bir minnettarlık mıydı? Bütün bunların içinden nasıl çıkacaktı?

Şimdi ne yapmalıydı? Karısını ve kızını bu yalancı bağlardan kurtarıp atmalı mıydı?.. Bu kendi kendini hürriyete kavuşturmaktan da önemli birşeydi. Evet, ama nasıl? Ayrılacaklar mıydı? Yoksa intihar mı etmeliydi? Buna ciddi bir tavırla «Amma aşağılık birşey olur,» düşüncesiyle itiraz etti. «Meseleyi bu kadar uzatmıyacağım muhakkak. O halde bunları durmadan niçin düşünüyorum?»

Sanki bir cevap beklermiş gibi başını yıldızlara doğru çevirdi. Yıldızlar, teker teker, küme halinde, bazıları mavi, bazıları alâimi sema gibi ışıklar saçarak pırıldıyordu. Birdenbire yıldızlar, kendilerinden daha kuvvetli bir ışığın etkisiyle ölgünleştiler. Sanki birisi tarlalardan bahçe kapısına doğru elinde bir meşale sallayarak koşuyormuş gibi Pasha'nın oturmakta olduğu sandal, ev, avlu sert bir ışıkla aydınlandı. Gökyüzünde aleve benzer sarı dumanlar savuran bir tren göründü. Batıya asker taşıyan trenlerden biriydi bu. Son yıllarda bu frenlerden gece gündüz geçiyordu.

Pasha gülümsedi. Yerinden kalktı. İçeriye yatmağa gitti. Aradığı cevabı bulmuştu.

— VII —

Lara, kocasının verdiği karar karşısında önce şaşırdı. Kulaklarına inanamadı. «Delilik bu,» diye düşündü, «garip düşüncelerinden biridir herhalde. Hiç önem vermeyeceğim. Zamanla unutur gider.»

Ne var ki Pasha on dört gündür hazırlık yapıyordu. Askerlik şubesine evrakını yollamıştı. Okuldaki yerine bir başkasını bulmuştu. Ve sonunda Omsk'daki askerî okula kabul edildiğini bildiren bir kâğıt almıştı.

Lara bir köylü kadını gibi bağıra bağıra ağladı. Pasha'nın ellerine sarıldı. Kendini onun ayakları dibine attı. «Pasha, Pasha,» diye yalvardı, «bizi terketme. Gitme, gitme! Henüz geç kalmış değiliz. Ben her işi yoluna koyarım. İyi bir tıbbî muayeneden geçmedin. Kalbin dayanıklı değil, biliyorsun... Verdiğin kararı bozmağa utanıyor musun? Böyle çılgınca bir fikir uğruna aileni ortalık yerde bırakmağı nasıl düşünebiliyorsun? Sen, üstelik gönüllü gidiyorsun! Bütün hayatın boyunca Rodyan ile alay ettin. Şimdi kalkıp askere kendin gidiyorsun. Sen de onun gibi kılıç kuşanıp subaylık taslamağa kalkışıyorsun. Pasha, nen var? Kendinde değilsin. Seni

güçlükle tanıyorum. Nasıl bu şekilde değiştin? Allah aşkına bana gerçeği söyle. Rusya'nın buna ihtiyacı var mı sanki?»

Birdenbire Lara meselenin bu kadarla kalmadığını anladı Herşeyi tam mânâsıyla anlamıyordu ama Pasha'nın gitmesindeki gerçek sebebi kavrar gibi oldu. Pasha, onu kendisine karşı olan davranışlarını yanlış yorumlamıştı. Pasha, Lara'nın aşırı düşkünlüğünde ana sevgisine benzer bir anlam çıkarmış ve bu duyguya karşı başkaldırmıştı.

Lara dudaklarını ısırarak ağlamağa çalıştı. Sesini çıkarmadan Pasha'nın bavulunu hazırlamağa koyuldu.

Pasha gittikten sonra, Lara'ya sanki kasaba sessizleşmiş, boşalmış gibi geldi. Gökyüzünde uçuşan kargalar bile azalmıştı sanki. Onu kendine getirmek için hizmetçi kadın boşuna, «Hanım, hanımcığım,» diye sesleniyor, Katya, «Anneciğim, anneciğim,» diye boynuna sarılıyordu... Lara hayatının en büyük yenilgisine uğramıştı. En parlak, en güzel umutları mahvolup gitmişti.

Pasha'nın Sibirya'dan yazdığı mektuplar, onun içinde bulunduğu ruh halini iyice açıklıyordu. Herşeyi daha yakından, daha gerçek halleriyle görmeğe başlamıştı. Karısını ve kızını çok özlemişti. Fakat birkaç ay içinde terfi ettirilmiş ve hareket halindeki orduya katılmıştı. Cepheye giden tren Yuryatin'den geçmiyordu. Moskova'da da kimseyi görecek vakit bulamamıştı.

Pasha'nın cepheden gelen mektupları daha canlı, daha neşeliydi. Pasha burada kendini göstermek ya da hafifçe yaralanmak istiyordu. Ancak o zaman izin alabilir, ailesini görmeğe gelebilirdi. Çok geçmeden bu fırsat eline geçti. Brusivol'un kuvvetleri yarma hareketine girişmiş, düşmana saldırıyordu. Pasha'dan mektup gelmez oldu. Önce Lara pek endişe etmedi. Hareket halinde, hergün çarpışan bir orduda Pasha elbette düzenli olarak mektup yazamazdı. Fakat yaz gelince hareket yavaşladı. Kıtalar mevzilerini sağlamlaştırmaya başladılar. Ama yine de Pasha'dan mektup gelmedi. Sonunda Lara, Yuryatin'den başlıyarak soruşturmağa girişti. Moskova'ya mektup yazdı. Eski kıta adresinden soruşturdu. Kimsenin birşey bildiği yoktu. Hiçbir yerden cevap alamıyordu. Lara, kasabanın diğer kadınlarıyla birlikte hastanenin askerî kısmında çalışıyordu. Ve hastanedeki hastabakıcı kurslarını ciddi bir biçimde izleyerek diplomasını da almıştı. Okuldan altı aylık bir izin kopardı. Evi Marfutka'ya emanet ederek, Katya ile birlikte Moskova'nın yolunu tuttu. Katya'yı Alman uyruğunda olduğu için, diğer

Alman uyruklularıyla birlikte Ufa'da göz hapsinde tutulan kocası Friesendak'tan ayrı, yalnız başına yaşıyan Lipa'nın yanına bıraktı.

Pasha'dan haber alamayacağını kesinlikle anlayan Lara, gidip onu kendisinden son defa haber aldığı yerde aramağa karar vermişti. Bu maksatla, Liski'den geçerek Macaristan sınırlarındaki Meza - Laborch'a kadar gidecek olan bir hastane treninde hastabakıcı olarak vazife aldı. Pasha son mektubu ona buradan yazmıştı.

— VIII —

Çar'ın büyük kızı Prenses Tatyana tarafından tamamen gönüllü elemanlarla kurulan yaralılara yardım örgütüne ait Kızıl Haç treni Tümen karargâhına geldi. Tren çoğunlukla hayvan ve yük vagonlarından meydana getirilmişti. Birinci mevkii olarak kullanılan oldukça düzgün katarda Moskova'lı bazı ileri gelen şahsiyetler vardı. Bunlar yaralılar için ufak tefek hediyeler getirmişlerdi. Bu gelenler arasında olan Gordon çocukluk arkadaşı Jivago'nun da bu örgütte olduğunu biliyordu. Katarın bulunduğu yere geldiğini işitince, gerekli izin kâğıdını temin etmiş, bir at arabasıyla Jivago'yu görmeğe koşmuştu.

Bozuk bir Rusça konuşan arabacı ya Litvanyalı ya da Beyaz Rus idi. Herkeste, herkese karşı bir casus olduğu korkusu yer ettiğinden konuşmalar çoğunlukla basma kalıp birkaç kelimeden ileri gitmiyordu. Bunun için Gordon yolun büyük bir bölümünü arabacıyla tek kelime konuşmadan geçirdi.

Karargâha geldiği zaman orada trenin on beş mil ilerdeki yakın bir köyde olduğunu öğrendi. Gerçekten tren elli mil uzakta bulunuyordu.

Bütün yol boyunca sol yanlarındaki ufuk tarafından öfkeli, düşmanca gürültüler işittiler. Gordon ömründe yer sarsıntısına şahit olmamıştı. Ama boğuk boğuk, tekdüze gürültüleri pek yerinde olarak depreme benzetti. Akşama doğru gökyüzünün o yanını pembe bir kızıllık kapladı. Bu kızıllık şafak sökünceye kadar da sürdü.

Harap olmuş köylerin içinden geçiyorlardı. Bu köylerin birçoğu boşaltılmıştı. Bir çoğunda da köylüler, yer altına kazdıkları çukurlarda oturuyorlardı. Bir zamanlar evlerin bulunduğu yerlerde toz ve moloz yığınları vardı. İhtiyar kadınlar bu moloz yığınlarını karıştırıyorlardı. Her biri bir zamanlar evleri olan bu yığınları araştırarak işe yarıyacak birşey

bulmağa çalışıyorlar, sanki’ evlerinin duvarları gerisinde, yabancı gözlerden uzaktaymışlar gibi oldukça rahat hareket ediyorlardı. Gordon geçerken başlarını kaldırıp baktılar. Araba gözden kayboluncaya kadar bakışlarıyla izlediler. Bu bakışlarda, insanların akılları ne zaman başlarına gelecek, hayatlarına ne zaman rahat ve barış hâkim olacak diye soran birşeyler vardı.

Karanlık bastığı bir sırada araba bir devriye ile karşılaştı.

Devriye arabayı anayoldan çekmelerini emretti. Arabacı yeni açılan kestirme yolları bilmiyordu. Birkaç saat hiçbir yere ulaşamadan dönüp dolaştılar. Şafak sökerken aradıkları addaki" bir köye geldiler. Fakat burada trene benzer birşey görülmüyordu ve hiç kimsenin hastaneden haberi yoktu. Sonunda aynı adda iki tane köy bulunduğunu öğrendiler. Nihayet sabahleyin aradıkları yere geldiler. Tentürdiyot ve papatya çiçeği kokan köyün içinden geçerken Gordon, o günü Jivago ile geçirip, akşama arkadaşlarını bıraktığı yere dönmeğe karar verdi. Gece kalmaktan vazgeçmişti. Fakat olaylar Gordon’u bu köyde bir haftadan fazla tuttu.

— IX —

Cephe hattı o günlerde yer değiştiriyordu. Gordon’un geldiği Güney kısımlarında, ordu düşman hatlarına birkaç noktadan sızmayı başarmıştı. Yardımcı kuvvetler geldi. Açılan yarığı genişlettiler. Fakat gerideki kuvvetlerle öndekilerin irtibatı kesildi. Sonunda öndekiler düşmana esir düştüler. Bunlar arasında Asteğmen Pasha Antipov da vardı. Komuta ettiği bölük düşmana teslim olunca kendisi de teslim olmak zorunda kalmıştı.

Galiullin’in şahit olduğu saldırı, her zaman her yerde görülen cinsten birşeydi. Hızla ilerliyen askerler, rüzgârda sallanan kuru otlar ve çalılarla kaplı bir tarlayı koşarak geçeceklerdi. Amaçları, Avusturyalıları mevzilerinden çıkarıp göğüs göğüse savaşa zorlamak, ya da el bombalarıyla yok etmeğe çalışmaktı. Koşan askerlere tarla hiç bitmiyecekmiş gibi görünmüştü. Toprak ayaklarının altında bataklıktalarmış gibi kayıyordu. Asteğmenleri elinde silâhını sallıyarak bir önlerinde, bir yanlarında, ne kendisinin, ne de askerlerin işitmedikleri, «Hücum!» nâralarıyla koşuyordu. Düzenli aralarla kendilerini yere atıp bekliyorlardı. Her seferinde, aynı zamanda, askerlerin birkaçı diğerlerinden farklı bir biçimde, ormanlarda kesilen kocaman ağaçlar gibi yere kapanıyorlar fakat bir daha düştükleri yerden kalkmıyorlardı.

Galiullin, «Hedefin çok uzağına ateş ediyorlar,» dedi topçu subayına, «telefon et de daha yakına nişan alsınlar. Yok, dur!.. Böyle yapmaları herhalde daha iyi!..

Hücum eden kuvvetler tam düşman kuvvetleriyle karşılaşacakları bir sırada top ateşi kesildi. Aniden çöken sessizlikte, gözetleme yerinde duranlar kendi kalplerinin güm güm diye attığını işitir gibi oldular. Sanki şimdi Avusturyalıların mevzilerine dayanmış, bir kahramanlık mucizesi gösterecek olan Antipov'un yerinde kendileri varmış gibi hissediyorlardı. O anda iki tane on altı pusluk Alman mermisinin tam önlerinde patladığını gördüler. Yükselen simsiyah toz bulutları ve duman bundan sonra olanları bakışlarından sakladı. Galiullin'in dudakları bembeyaz kesilmişti, «Allahım! Mahvoldular! Öldüler!» diye fısıldadı. Asteğmen Antipov'un ve askerlerin yok olup gittiklerine inanmıştı. Bir diğer mermi gözetleme noktasının çok yakınlarında patladı. Komuta heyetinde bulunanlar iki büklüm olarak daha emin bir yere doğru gittiler.

Galiullin, Pasha ile aynı sığınakta yatmıştı. Onun öldüğünü sanan arkadaşları, içinde pekçok fotoğrafın bulunduğu eşyalarını toplayıp dul karısına vermeği kararlaştırdılar.

Mesleği makinistlik olan Galiullin daha yeni terfi etmişti. Tiverzin'in oturduğu apartmanın kapıcısı Gimazettin'in oğluydu. Çok zaman önce ustası Khudoleyev tarafından dövülen Yusuf'un ta kendisiydi. Şimdi bu terfiyi de o zaman kendisini döven ustasına borçluydu.

Galiullin terfi ettikten sonra, istediğinin tersine, nasıl olduğunu kimsenin anlamadığı bir biçimde kendini ateş hattından uzakta bir gazinoda bulmuştu. Çok rahat bir işi vardı. Sakat, hasta askerler, yine kendileri gibi sakat, hasta olan subaylar yönetiminde artık çoktan unuttukları talimleri tekrarlıyorlardı. Galiullin bu çalışmaların başında bulunuyor, levâzım ambarlarının önündeki muhafızlara göz kulak oluyordu. Ondan başka birşey beklediği yoktu. Kaygısız tasasız bir hayat sürüyordu ki, emrine Moskova'da askere çağrılmış bir ihtiyat birliği gönderildi. Gelenler arasında eski ustası Pyotr Khudoleyev de vardı.

Galiullin acı acı, «Ne güzel,» dedi, «eski dostlar bir araya geliyor.»

Khudoleyev hazır ol vaziyetinde durarak, «evet efendim,» diye cevap verdi.

Meselenin bu kadarla biteceğini beklemek saflık olurdu. Asteğmen Khudoleyevin talim sırasında yanlışını yakalayınca onu ağız dolusu

küfürlerle azarladı. Başka bir gün Khudoleyev'in kendisine dosdoğru değil de yan yan baktığını farkedince adamcağızın suratına bir yumruk indirdi. Sonra da onu hapsettirip kırk sekiz saat katıksız cezasına çarptırıldı.

Artık Khudileyav'in her hareketi kontrol ediliyor, geçmiş günlerin acısı çıkarılmağa çalışılıyordu. Galiullin, Khudoleyev'in subayı olduğu için bu biçimde davranabiliyordu. Khudoleyev çaresiz bir mevkideydi. Onun için Galiullin'in davranışlarında mertliğe sığmayan, korkakça bir hal vardı. Ne yapabilirdi ki? İkisi de aynı yerde bulundurulamazdı. Fakat bir subay, emrindeki bir askeri bir başka yere tâyin ettirebilmek için ne gibi bir mazeret ileri sürebilirdi? Diğer yandan Galiullin kendisinin naklini sağlamak için ne yapabilirdi? Nihayet kışla hayatının sıkıcı, yararsız olduğunu ileri sürerek cepheye gönderilmenin yolunu buldu. Bu hareketi siciline iyi bir not olarak işlendi. Hele cephede diğer meziyetlerini de ortaya koyunca, onda mükemmel bir subayda aranan vasıfların bulunduğu fikri doğdu. İlk fırsatta da Teğmenliğe yükseltildi. '

Galiullin, Antipov'u Tiverzin'lerin zamanından tanıyordu. 1905 yılında Pasha Antipov, Tiverzin'lerde altı ay kadar misafir kalmıştı. Galiullin de onunla sık sık arkadaşlık etmiş, birlikte oyun oynamışlardı. İşte Lara'ya da bir iki kere orada rastlamıştı. Ondan sonra ikisinden de haber almamıştı. Pasha birliğe katıldığı zaman, Galiullin onda gördüğü değişiklik karşısında şaşırmıştı. O zaman utangaç, çekingen, kız gibi bir oğlan olan Pasha, şimdi çevresindekileri küçümseyen, somurtkan bir adam olmuştu. Zeki ve bilgiliydi. Atılgandı. Ama o muzip, şakacı çocuğun yerinde yeller esiyordu. Bazan Galiullin onun gözlerinde üzüntülü, dalgın bir ifade görüyordu. Sanki bir pencereden içeri bakıyormuş gibi Galiullin arkadaşının kızını ya da karısını özlediğini farkediyordu. Pasha onun için bir peri masalındaki gibi büyülü, bambaşka bir varlıktı. Ama artık Paşha yoktu. Galiullin, arkadaşının evrakları, fotoğrafları ve değişmesindeki çözülmemiş sırrı ile başbaşa kalmıştı.

Er geç olacağı gibi, Lara'nın kocasını aradığı haberi Galiullin'in kulağına geldi. Ona mektup yazmağı düşündü ama çok meşguldü. Üstelik mektubu gerektiği şekilde yazmak, kadıncağıza felaket haberini alıştırarak vermek istiyordu. Bunun için mektubu yazmayı hep ertesi güne bıraktı. Nihayet Lara'nın hemşire olarak cepheye kadar gelmiş olduğunu işitti. O zaman da yazacağı mektubu hangi adrese göndermesi gerektiğini bilemedi.

— X —

Dr. Jivago'nun her öğle yemeğine gelişinde Gordon, «bugün at bulunabilecek mi?» diye soruyordu. Galiçyalı bir köylünün kulübesinde kalıyorlardı.

— «Şansın yok! Hem olsa bile nereye gideceksin? Ne sağa gidebilirsin, ne de sola. Her taraf karmakarışık, ateş içinde. Bu durumdan kimsenin birşey anladığı yok. Söylentiye göre Güneyde Almanları yandan kuşatmışız, ya da yarmışız, kuvvetimizin esir düştüğünü ileri sürenler de var. Kuzeyde Alman kuvvetleri geçilmesi imkânsız sayılan bir noktada Sventa'yı aşmışlar. Demiryollarını tahrip ediyor, gıda depolarını havaya uçuruyor, ve sandığıma göre bizi kuşatıyorlar. İşte durum böyle. Sen de durmuş, atlardan söz ediyorsun... İçeri gel, Karpenko.» Emirerine seslendi. «Hadi durma. Masayı hazırla. Yemeğe ne var? Dana parçası mı? Mükemmel!»

Sıhhiye birliği hastanesi, kendine bağlı olan personeliyle birlikte bütün köye yayılmıştı. Bu köy bir mucize olarak savaştan en küçük bir zarar görmemişti. Evlerin pencerelerinde Rusya'nın Batı tarafında görüldüğü gibi kafesler vardı. Bir tek cam bile kırılmamıştı.

Sıcak yaz günlerinin peşinden gelen sonbaharın serin günlerini pastırma yazı denen sıcak günler izlemişti. Gündüzleri doktorlar ve subaylar pencereleri açıyorlar, pervazlardan içeri sürü halinde dolan sinekleri öldürüyorlar, ceketlerinin düğmelerini çözüyor ve buram buram terleyerek sıcak lahana çorbası ya da çay içiyorlardı.

Geceleri, önleri açık ocakların önüne oturup kâğıt oynuyor, ıslak olduğu için bir türlü yanmayan odunları gözleri sulanarak üflüyor, ateş yakmasını bir türlü beceremeyen emir erlerine küfürler yağdırıyorlardı.

Çok sessiz bir geceydi. Gordon ile Jivago birbirine karşı yerleştirilmiş kerevetin üstüne uzanmışlardı. Aralarında yemek masası ve birkaç alçak iskemle vardı. Camlar açıktı, ama oda yine de sıcaktı. Sigara dumanı içindeydi. Taze Sonbahar gecesinin serinliğini hissetmek için panjurları da açmışlardı. Her gece olduğu gibi konuşuyorlardı. Cephe tarafında ufuk pespembeydi. Topların salvoları düzenli aralıklarla devam ediyordu. Uzaktan uzağa duyulan bu seslere, demir çemberli bir sandık döşemeyi çizerek çekiliyormuş gibi yeri sarsan gümbürtüler karışıyordu. Jivago bu sesleri işitince saygıyla susuyordu. «Bertha'nın sesi bu,» diyordu. «On altı

pusluk Alman mermisi. Nerdeyse bir tona yakın ağırlığı var.» Yeniden kendi konularına döndüklerinde ne konuştuklarını unutmuş oluyorlardı böylece.

Gordon, «Köyde bir koku var?» dedi, «bu ne kokusudur acaba? Daha köye girerken farkettim. Feci bir koku bu. Tıpkı fare kokusuna benziyor.»

— «Ne demek istediğini anlıyorum. Kenevir kokusu... Burada çokça kenevir yetiştiriyorlar. Bu bitki leş gibi pis kokar. Sonra savaşta ölüleri gömme fırsatı kalmadığı için tarlalarda açıkta çürürler. Bu da havayı pis kokutur. Şimdi savaştayız. Her yerde leş kokusu var... Bak işte bir Bertha daha.»

Birlikte geçirdikleri birkaç gün içinde herşeyden konuşmuşlardı. Gordon arkadaşının savaş hakkındaki düşüncelerini ve askerler arasında nasıl bir havanın estiğini öğrenmişti. Jivago ona, insanların böyle karşılıklı olarak birbirlerini öldürmelerine nasıl güçlükle dayandığını, yaralıları görmeğe tahammül edemediğini, hele yeni yeni ortaya çıkan bazı yaraların görünüşünün korkunç olduğunu ve modern çarpışma araçlarının etkisiyle yaralanan kimselerin sonradan iyileştirilemediğini, bunların birer et, kemik yığını haline geldiğini anlattı.

Hergün Jivago ile birlikte hastaları dolaşan Gordon gerçekten korkunç manzaralar görmüştü. Karşısındakilerin cesaretle acı çekmelerini hiçbir şey yapamadan seyretmekte çirkin bir yan buluyordu. Askerler ölüm korkusunu yenmek için insanüstü bir çaba harcıyorlar, kendilerini çeşitli tehlikelere düşünmeden atıyorlardı. Gordon, insanın içinde bulunduğu duruma göre namuslu ve dürüst olması gerektiğine inanıyordu.

Gordon tecrübelerine dayanarak, insanın bazı yaralıları görünce bayılabileceğini biliyordu. Bunu kendinde de görmek fırsatını buldu. Batı kesiminde çalışan gezici bir Kızılhaç ilk yardım birliğine gitmişlerdi.

Top ateşleriyle hallaç pamuğu gibi atılmış olan bir açıklığa geldiler. Paramparça olmuş top arabaları, altüst olmuş kökleri ortaya çıkmış ağaçların arasında duruyordu. Ağaçlardan birine bir binek atı bağlanmıştı. Gerideki orman bekçisinin ağaç kütüklerinden yapılmış evinin çatısı uçmuştu. Burası ilk yardım teşkilatının karargâhıydı. Yolun iki tarafına da iki tane kocaman çadır kurulmuştu.

Jivago, «seni buralara getirmemeliydim,» dedi, «Bir iki mil ötede siperler var. Topçularımız da orada, tam ormanın arkasında. Olup biteni kulaklarınla işitebilirsin. Onun için kahramanlık taslamağa kalkışma. Zaten

kahramanlık taslasan da sana inanmam. Korkman kadar tabiî birşey olamaz. Durum her an değişebilir. Top ateşi biraz sonra başlar.»

Kocaman çizmeler giymiş yorgun, genç askerlerin tozlu elbiseleri terin de karışmasıyla simsiyah kesilmişti. Kimisi sırt üstü, kimisi de yüz üstü otların üstüne uzanmıştı. Dört gün süren bir savaştan sonra ön hattan geriye alınan bölükten arta kalan askerlerdi bunlar. Bir müddet dinlenmeleri için geriye yollanmışlardı. O kadar yorgunlardı ki birer taş gibi hareketsiz yatıyorlardı, kendilerinde gülümsemek ya da küfretmek gücünü bulamıyorlardı. Yoldan hoplıya zıplaya gelen kamyonlara bile başlarını kaldırıp bakmak zahmetini gösteremiyorlardı. İlk yardım karargâhına hasta ve yaralı getiren sayısız kamyonlardı bunlar. İçindekiler hop hop zıplıyor, bu yüzden kemikleri hurdahaş oluyor, içleri dışlarına çıkıyordu. Burada yaralılara gerekli ilk müdahale yapılıyor, bazıları da ameliyat ediliyordu. Zavallılar top ateşinin yarım saat kadar durduğu bir sırada, siperlere çok yakın yerlerden toplanmışlardı. Birçoğu baygındı.

Kamyonlar karargâhın önünde durunca askerler sedyelerle geldiler, yaralıları taşıdılar. Bir hemşire çadırlardan birinin kapı ödevini gören parçasını kaldırarak baktı. İzinli hemşireydi bu. Çadırların arkasındaki ormanlıkta tartışan, sesleri işitilen, fakat ne söyledikleri anlaşılmayan iki genç yürüyerek karargâh binasına doğru geldiler. Heyecanlı genç bir teğmen, birliğe bağlı bir doktora bağırıyordu. Açıklıkta duran topçuların nereye gittiğini öğrenmek istiyor, doktor ise, bilmediğini söylüyordu. Sonra bu onun görevi değildi. Teğmene, bağırmamasını, kendisini rahat bırakmasını rica etti... İşi vardı. Yeni yaralı ve hasta gelmişti. Fakat subay Kızıl Haç'a topçu birliğine, kısaca dünyaya küfürler yağdırmaya devam etti. Jivago doktorun yanına gitti. Birbirlerini selamladılar. Birlikte eve girdiler. Teğmen hafif bir Tatar şivesiyle hâlâ bağırıp çağırıyordu. Sonra gidip atını aldı. Binip ormana doğru dört nala sürdü. Hemşire dışarıya bakmağa devam ediyordu.

Birdenbire hemşirenin yüzü dehşetle buruştu. Bir sedyeyi taşıyan hafif yaralı iki askere, «ne yapıyorsunuz? Siz delirdiniz mi?» diye bağırdı. Onlara doğru koştu.

Sedyede yüzü korkunç bir şekilde yaralanmış bir asker yatıyordu. Bir mermi parçası dili ile yanaklarını, canını almadan kırmızı bir pelte haline getirmiş, bir yanağını tamamen kopararak çenesine saplanıp kalmıştı. İnce, insan sesine benzemeyen bir sesle inliyordu. Bu iniltilerden kimse birşey

anlamıyor, sadece zavallının, bu işkenceye bir an önce son vermeleri, bu dayanılmaz acıyı bitirmeleri için yalvardığı sanılıyordu.

Hemşire, yaralının çığlıklarıyla merhamete gelen iki hafif yaralının, çeneye gömülmüş olan demir parçasını çıplak elleriyle çıkarıp almağa kalkışacaklarını sanmıştı.

— «Bu işi siz yapamazsınız? Operatörün işi bu! Aletleri var onun...» dedi. Bir yandan da, «Oh, Allahım! Onu kurtar!» diye yalvarıyordu. «Canını al da var olduğundan beni şüpheye düşürme!»

Az sonra sedye karargahın merdivenlerini çıkarken yaralıdan korkunç bir çığlık koptu. Adamın bütün vücudu dehşetle sarsıldı. Sonra hareketsiz kaldı. Ölmüştü.

Ölen adam er Gimazettin ([4]) idi. Az önce ormanda doktorla tartışan heyecanlı subay, ölen adamın oğlu teğmen Galiullin ([5]), çadırdan bakan hemşire Lara, bu olaya şahit olanlar da Jivago ile Gordon idi. Bütün bu insanlar orada, o anda bir araya gelmişlerdi. Aralarında birbirlerini hiç tanımıyanlar olduğu gibi, olayın heyecanı içinde birbirlerini farketmeyenler de vardı. Bu insanların içinde bulundukları öyle durumlar vardı ki, hiçbir zaman kesin olarak anlatılamaz, açıklanamazdı.

— XI —

Bu bölgede köyler mucize olarak düşman saldırısından kurtulmuşlardı. Bir harabeler okyanusunda kalmış tek tük emniyetli adalardan bir tanesiydi. Bir akşam üzeri, güneş batarken, Jivago ile Gordon eve dönüyorlardı. Bir köyden geçerken, bir sürü köylünün toplanmış kahkahalarla güldüğünü gördüler. Kalabalığın ortasında genç bir Kazak askeri, bir de ihtiyar yahudi duruyordu. Genç kazak askeri, bakır bir parayı havaya atıyordu. Kır sakallı, uzun redingot giymiş olan ihtiyar yahudi de bu parayı düşerken yakalıyacaktı. Fakat para her seferinde ihtiyarın parmakları arasında kayıyor, çamurun içine düşüyordu. Yahudi parayı almak için eğilince de Kazak askeri adamın arkasına bir tekme indiriveriyordu. Seyirciler ise bu manzara karşısında gülmekten katılıyorlardı. İşte gülüp eğlendikleri tek şey buydu. Şimdilik zararsız bir oyun gibi görünüyordu, fakat daha sonra nasıl bir şekle döküleceğini Allah bilirdi. İkide bir ihtiyar Yahudinin karısı kulübelerinden dışarı çıkıyor, bağırıp çağırarak kocasına

birşeyler anlatmağa çalışıyor, sonra yine korkuyla içeri kaçıyordu. İki küçük kız dedelerinin halini pencereden seyrediyor ve ağlıyorlardı.

Olan biteni son derece komik bulan sürücü daha iyi seyredebilmek için arabayı yavaşlattı. Fakat Jivago, Kazak askerine seslendi. Ona, ihtiyar adama işkence etmekten vazgeçmesini emretti.

Kazak derhal, «Emredersiniz, efendim,» diye cevap verdi, «kötü bir niyetimiz yoktu. Eğlenmek için yapıyorduk.»

Gordon ile Jivago kendi köyleri görününceye kadar hiç konuşmadılar. Sonunda Yuri Jivago, «Korkunç bir şey bu,» dedi, «savaşta zavallı Yahudilerin ne büyük sıkıntılara katlandıklarını bilemezsin. Savaş da hep onların kalabalık halde bulundukları yerlerde oluyor. Geçirdikleri sıkıntılar, yoksulluk, mallarının mülklerinin harap olması, yetmiyormuş gibi üstelik hakaret görüyor, öldürülüyorlar. Düşman onlara eşit haklar teklif ederken ve biz onla r için hiçbir şey yapmazken niçin kalkıp da vatansever olsun, kahramanlık örnekleri versinler? Onlara karşı duyulan bu nefretin aslında garip bir yanı var. Oysa içinde bulundukları durumun insanın sevgisini, merhametini çekmesi gerek: Yoksullar, bir tek odada beş - altı kişi yatacak kadar kalabalıklar, zayıflar. Bunda kederle ilgili bir taraf var.»

Gordon cevap vermedi.

— XII —

İşte şimdi yine, geniş, alçak pencerenin iki yanındaki kerevetlerine uzanmışlar, konuşuyorlardı.

Jivago, Gordon’a, bir gün cephede Çar’ı nasıl gördüğünü anlatıyordu.

Jivago’nun cephede geçirdiği ilkbahardı. Bulunduğu birlik, Karpatlardaki Macar ovalarına inen geçitleri korumakla görevliydi. Birliğin karargâhı ovaya yerleşmişti.

Vadide bir demiryolu istasyonu vardı. Jivago bu yerin görünüşünü, çam ve kayın ağaçlarıyla kaplı dağları, her bir yönden tüten dumanların uzun sütunlar halinde yükselişini bir bir anlattı. Vadinin üstünü bir sis kaplamıştı. Demiryolu istasyonunda duran trenden koyu bir duman yükseliyordu.

O sırada Çar, Galiçya cephesindeki birlikleri denetliyordu. O gün birdenbire kendisinin fahrî komutanı bulunduğu bu birliği de teftişe geleceği öğrenildi. Her an çıkıp gelebilirdi. Çar’ı karşılamak için istasyona

bir şeref kıtası çıkarılmıştı. Birkaç saatlik bir gecikmeden sonra Çar'ın armalarını taşıyan iki katar peşpeşe göründü. Arkasından da Çar'ın bulunduğu tren geldi.

Çar, yanında Grand Dük Nikolas ile askerleri denetledi. Söylediği her kelime gök gürültüsünü andıran, «Yaşşa!» sedalarıyla karşılanıyordu.

Çar durmadan gülümsüyordu. Çekingen bir hali vardı. Paraların ve madalyaların üzerindeki resimlerinden daha yorgun görünüyordu. Yüzü anlamsızdı. İkide bir özür dilercesine Nikolas'dan yana bakıyor, kendinden ne gibi birşey beklendiğini bilmiyormuş gibi duruyordu. Nikolas saygıyla Çar'a doğru eğiliyor, fakat bir tek kelime söylemeksizin, kaşının ya da omuzunun bir hareketiyle Çar'ı, içinde bulunduğu güç durumdan çekip kurtarıyordu.

O ılık, kurşunî ışıklarla aydınlanan dağ sabahında Çar'ı seyreden Yuri, ona acımaktan kendini alamadı. Bu çekingen, utangaç kimsenin bir müstebit olduğunu, bağışlamak, öldürmek, hatta sürgüne yollamak yetkilerine sahip bulunduğunu bilmek insanın içini burkuyordu.

— «Bir konuşma yapması gerekiyordu,» diye Jivago devam etti, «Tıpkı Wilhelm gibi, 'Ben, kılıcım, teb'am' gibi... Ya da halk hakkında birşeyler söylemeliydi... Söylemesi gerekiyordu. Ama o bunların hiçbirini yapmadı. Geldiği gibi çekip gitti.»

Gordon, Jivago'nun sözünü keserek, «sana bugün rastladığımız olaydan söz etmek istiyorum,» dedi. «Kazak askeri zavallı ihtiyarı komik bir duruma düşürerek gönlünü eğlendiriyordu. Bu binlerce olaydan sadece biri... Tabiî bu gibi olayların üzerinde durup teoriler çıkarmağa değmez. Fakat Yahudiler bir millet olarak düşünülürse, o zaman felsefe garip bir biçimde işe karışır... Sana yeni birşeyler söylemiyorum... Bize bu fikirleri dayın aşıladı... Biliyorsun...»

— XIII —

Ertesi gün, Jivago öğle yemeğine geldiğinde, «buradan gitmek için acele ediyordun,» dedi, «işte gidiyoruz. Şanslısın bu kadar baskı yapmalarından, bu gidişin pek iyi olmadığı sonucunu çıkarıyorum. Doğu tarafı serbest. Düşman hücumu Batıdan geliyor. Bütün sıhhiye birliği hareket etmek için hazır bekliyor. Yarın ya da öbür gün yola çıkacağız. Nereye olduğunu ben de bilmiyorum... Hey, Karpenko, Bay Gordon'un

çamaşırlarını hangi kadına verdin. Birde suçun kendisinde olmadığını söyler... Ama hangi kadına verdiğinden kendisinin de haberi yok. Aptal herif!»

Jivago, Karpenko'nun sahte mazeretlerine ve Gordon'un gömleğini giymek zorunda kaldığı için teşekkür etmesine kulak asmadı.

— «İşte askerlik hayatı böyledir,» diye devam etti. «Tam bir yere alışır gibi olurken tutar başka tarafa götürürler. Geldiğimiz zaman burasını hiç sevmemiştim. Pis, havasız bir yerdi. Sobanın yeri iyi değildi. Tavan da pek alçaktı. Şimdi eskiden nerede oturuyordum diye sorsan cevap veremem. Hatta geri kalan ömrümü bu odada, sobanın çinileri üstünde sokaktaki ağaçların gölgelerinin oynayışlarını seyrederek geçirebilirim.»

Ağır ağır eşyalarını topladılar.

Geceleyin bağırmalar, top ateşi ve koşuşan ayak sesleriyle uyandılar. Köyün üstünde öfkeli bir ışık dolaşıyordu. Pencerenin önünden telaşlı insan gölgeleri geçiyordu. Ev sahibi ve karısı kendi bölmelerinde uyanmışlar, ayağa kalkmışlardı. Yuri, Karpenko'yu yollayıp karışıklığın sebebini sordurdu.

Karpenko, Alman kuvvetlerinin hızla yaklaşmakta olduğu haberiyle geldi. Köy ateş altındaydı. Hastane, nakil emrini beklemeden derhal yola çıkacaktı.

Yuri, Gordon'a, «şafak sökmeden yola çıkacağız,» dedi, «sen ilk partide gidiyorsun. Araba yola çıkmıştı ama durdurdum. Seni de alacaklar. Hadi, iyi şanslar. Ben seni yolcu edeceğim. Arabada bir yer bulmanı sağlarım.»

Köyün öbür başına koşa koşa gittiler. İki büklüm ilerliyorlar, duvarları siper alıyorlardı. Dört bir yanlarından kurşunlar vızıldıyor, yol kavşaklarından, şarapnellerin birer çiçek demeti gibi açılıp tarlaların içine düştüğü görülüyordu.

Koşarlarken Gordon, «sen ne yapacaksın?» diye sordu.

— «Ben ikinci partiyle geleceğim. Benim geri dönüp eşyalarımı toplamam gerek!»

Köyün kenarında vedalaştılar. Onun gelişiyle araba ve diğer araçlar harekete geçti. Yuri arkadaşlarına el salladı. Gidenleri, ateş almış bir samanlığın alevleri aydınlattı.

Yine evleri, duvarları siper alarak Yuri geri döndü. Evinden birkaç metre geride şiddetli bir patlamayla yere yuvarlandı. Bir şarapnel parçasiyle

yaralandı. Yolun orta yerine kanlar içinde, baygın düştü.

— XIV —

Geri hatlardaki hastane, Batı bölümündeki küçük bir köyde kurulmuştu. Demiryoluna ve genel karargâha yakındı. Şubat aylarının sonunda ılık bir gündü. Subaylara ait koğuşta Yuri nekahat devrini geçiriyordu. Yatağının yanındaki pencere isteği üzerine açılmıştı.

Hastalar, öğle yemeğine kadar olan vakti geçirmek için aralarında eğleniyorlardı. Hastane personeline yeni bir hemşirenin katıldığını işitmişlerdi. Hemşire ilk defa bugün çatışmağa başlayacaktı. Yuri'nin karşısındaki yatakta Galiullin yatıyordu. O sırada gelmiş olan gazetelere bakıyor ve sansürün attığı boş yerleri gördükçe küfürler savuruyordu. Yuri ise, askerî postanın getirdiği Tonya'nın mektuplarını okuyordu. Rüzgâr gazeteleri ve mektupları kımıldatıyor, hışırtılı bir ses çıkarıyordu. Hafif bir ayak sesi duyan Yuri, başını kaldırdı. O sırada kapıdan içeri Lara giriyordu.

Yuri de, Galiullin de onu görür görmez tanıdılar. Fakat Lara onları tanıyamadı. Zaten iki erkek de birbirlerinin Lara'yı tanıdıklarından habersizdiler. Lara, «Nasılsınız?» dedi. «Pencere niçin açık? Üşümüyor musunuz?» Sonra Galiullin'e yaklaştı. Nasıl olduğunu sordu. Nabzını saymak için parmağını Galiullin'in bileğine götürdü. Sonra birdenbire bundan vazgeçti. Yatağın kenarına oturdu.

Galiullin, «ne tuhaf raslantı Larissa Fydorovna,» dedi, «kocanızla aynı bölükte bulunuyorduk. Eşyalarınızı size vermek için sakladım.»

Lara, «olmaz,»» diye söyleniyordu. «İmkânsız. Demek onu tanıyorsunuz. Ne olağanüstü bir raslantı. Lütfen herşeyi anlatın. Bir şarapnel parçasıyla vurulup ölmüş. Öyle değil mi? Toprak altında gömülü kalmış değil mi? Bana herşeyi anlatın. Korkmayın.»

Galiullin cesaretini yitirmişti. Kadıncağızı rahatlatacak bir yalan söylemeğe karar verdi.

— «Antipov esir düştü,» dedi, «birliğiyle esas kuvvetten çok ileriye gitmişti. Düşman çemberine düştüler. Geriyle bağları kesildi. Esir olmak zorundaydılar.»

Fakat Lara onun bu sözlerine inanmadı. Buluşmanın olağanüstünlüğü karşısında ve yabancıların yanında ağlamamak için hemen oradan uzaklaştı.

Birkaç dakika sonra geri geldi. Görünüşte kendini toplamış gibiydi. Belki ağlamağa başlarım korkusuyla Galiullin'den yana bakmıyordu. Doğru Yuri'nin yanına gitti. «Nasılsınız?» diye sordu, «kendinizi nasıl hissediyorsunuz?». Sesi son derece ifadesizdi.

Yuri, Lara'nın heyecanını ve gözyaşlarını görmüştü. Ona niçin ağladığını sormak ve kendisini daha önce iki sefer görmüş olduğunu söylemek istiyordu. Bir keresinde henüz bir öğrenci, diğerinde yetişmiş bir delikanlıydı. Fakat böyle birdenbire samimiyet göstermesinin yanlış anlaşılacağından çekindi. Sustu. Birden aklına yıllar öncesi, Anna'nın tabutu ve Tonya'nın çığlık çığlığa ağlayışı geldi. «Teşekkür ederim,» diye cevap verdi, «her doktorum. Kendi kendimin tedavisini yapıyorum. Birşeye ihtiyacım yok.»

Lara, «»acaba niye kızdı?» diye düşündü. Hayretle küçücük burunlu yabancıya baktı. Adamın suratında dikkati c ekecek bir taraf yoktu.

Birkaç gün hava bozuk gitti. Geceleyin serin bir rüzgâr esiyor, insanın burnuna nemli bir toprak kokusu geliyordu.

Bu sıralarda Genel Karargahtan garip haberler alınıyor, asker ailelerinden ise insanı dehşete düşüren mektuplar geliyordu. Petersburg ile telefon hattı sık sık kesintiye uğruyor, heryerde, her köşede, herkes politikadan sözediyordu.

Hemşire Lara Antipova sabah ve akşam olmak üzere günde iki kez koğuşları dolaşıyor, Yuri ve Galiullin de dahil olmak üzere herkesle bir iki kelime birşeyler konuşuyordu. Yuri hakkında, «Ne kadar tuhaf bir insan,» diye düşünüyordu, «genç ama pek ters. Havaya kalkık burnu yüzünden ona yakışıklı bir erkek denmez. Fakat çok kültürlü bir insan. Zeki de. Her neyse bunlar beni ilgilendirmez. Ben buradaki işimi mümkün olduğu kadar çabuk bitirip Moskova'ya Katya'nın yanına oradan da Yuryatin'e, okuluma dönmeliyim. Artık zavallı Pasha'dan umudu kesmeliyim. Kahraman rolünü oynamanın da gereği kalmadı. Pasha'yı aramağı düşünmeseydim zaten bu işlere kalkışmazdım.»

Katya, Moskova'da ne yapıyordu? Zavallı öksüz kalan yavrusu aklına geldikçe hüngür hüngür ağlıyordu.

Son günlerde çevresinde büyük değişiklikler olduğunu farkediyordu. Önceleri insanın omuzlarına çeşitli sorumluluklar yüklenmişti. Memlekete, orduya, topluma karşı bir takım kutsal ödevleri vardı. Artık savaşı kaybetmişlerdi ya, kutsal diye birşey kalmamıştı. Zaten herşey savaşı kaybetmelerine dayanıyor, ona bağlanıyordu.

Herşey birdenbire değişmişti. İnsan kimin sözüne kulak vereceğini, ne düşündüğünü bilemiyordu. Sanki bütün hayatınız boyunca elinizden küçük bir çocuk tutmuştu ya şimdi birden elinizi bırakmıştı. Bundan sonra kendi başınıza yürümeyi öğrenecektiniz. Çevrenizde düşüncelerine güvendiğiniz kimseler yoktu. Böyle zamanlarda insan kendini güvenilir bir işe adamak, hayat, gerçek ve güzellik gibi birşeye dayanmak istiyordu. Artık insanların yaptığı yasalar, kurallar geçerli değildi. Artık ne devlet, ne de aile otoritesi vardı... Fakat Lara kendini diğerlerinden farklı buluyordu. Çünkü onun Katya'sı vardı. Artık Pasha'yı ebediyen kaybetmişti ama, yine de hayatta gerçekleşmesine uğraşacağı bir amacı vardı. Bundan sonra sadece bir anne olarak kendini Katya'sına, zavallı öksüz yavrusuna verecekti.

Yuri, Moskova'dan, Gordon ve Dudrov'un, kendisinden izin almadan kitabını yayınlamış oldukları haberini aldı. Kitap eleştiriciler tarafından beğeniliyor, yazarını büyük bir geleceğin beklediği söyleniyordu. Şimdi

Moskova heyecanlı, karışık bir dönem yaşıyordu. Kütleler arasında hoşnutsuzluk artıyor, ciddi bir takım siyasal olayların patlak vermesi bekleniyordu.

Gece oldukça ilerlemişti. Yuri oturduğu yerde uyukluyordu. Durmadan başı önüne düşüyor, son günlerin heyecanıyla uyuyamıyordu. Pencerenin dışında uykulu, hafif bir rüzgâr esiyordu. Sanki rüzgâr, «Tonya, Pasha, sizi özledim,» diye şikâyet ediyordu, «eve dönmek istiyorum. Çalışmak, eski işime dönmek istiyorum.» Yuri, rüzgârın ninni gibi gelen sesine uyarak tıpkı bir açıp, bir kapanan hava ya da bereketli bir gece gibi bir uyuyor, bir uyanıyor, gönlünde karışık duygular fırtına gibi esiyordu

Galiullin, Pasha'nın hatırasına büyük saygı göstermiş, eşyalarını özenle saklamıştı. Fakat Lara'nın aklına onun kim olduğunu, nereden geldiğini sormak gelmemişti. Bunu düşününce Lara kendi kendinden adeta nefret etti.

Bu kusurunu, ilgisizliğini ertesi sabah koğuşları gezerken gidermeğe karar verdi.

— «Aman Yarabbim!» diye Lara, Galiullin'in anlattıkları karşısında hayretle irkildi. Yirmisekizinci Brest sokağı, Tiverzin'ler, 1905 ihtilali... Yusufka, ha? Hayır, Lara onunla karşılaştığını hatırlamıyordu. Fakat o yıl, o! Herşeyi ne kadar canlı olarak hatırlıyordu: Gerçekten insan, çocukken başından geçenleri kolayca hatırlayabiliyor. «Affedersiniz Teğmenim, adınız neydi? A, söylemiştiniz. Yusuf Galiullin. Evet. Teşekkür ederim. Bende ne hatıralar uyandırdınız bilemezsiniz.»

Lara bütün gün, «O evi» düşünerek dolaştı durdu. Nerdeyse heyecanla çığlıklar atacak hale geliyordu.

Brest sokağındaki 28 numaralı ev! A, işte yine top sesleri başladı. Bu sefer daha şiddetli, daha sert. Lara ne kadar korkuyordu! İçine ürpertiler geliyordu. Bu sefer «Çocuklar ateş ediyor,» diyemezdi. Çocuk dedikleri büyümüşler, koca adam olmuşlardı. Hepsi de burada, ordudaydılar. O evde ve başka şehirlerde başka evde yaşıyan sade, basit insanlar, büyümüşlerdi. Orduya girmişlerdi. Herşey ne kadar olağanüstü, ne kadar tuhaftı!

O sırada yürüyecek halde olan hastalar kimisi duvarlara tutunarak, kimisi de koltuk değneklerine dayanarak koridora boşaldılar. «Petersburg'da sokak çarpışmaları oluyor!» diye bağırıyorlardı. «Askerler de ayaklananlardan yana geçmiş! İhtilal başladı! İhtilal!»

BEŞİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞE VEDA

— I —

Hastanenin nakledildiği küçük kasabanın adı Melyuzeveyo idi. Rusya'nın en verimli toprakları olan «Kara toprak» kuşağı üstünde bulunuyordu. Toprağın üstünde bir çekirge yığını gibi bütün gün kasabanın içinden geçen askerlerin ve arabaların çıkardığı bir toz bulutu asılı dururdu. Askerler iki yöne doğru da geçiyorlardı: kimisi cephe'ye gidiyor, kimisi de cepheden geliyordu. Savaşın devam mı ettiğini, yoksa sona mı erdiğini söylemek pek güçtü.

Hergün Jivago, Lara ve Antipova ve Teğmen Galiullin, önlerinde yeni yeni görevlerin birer mantar gibi bittiğini görüyorlardı. Bütün bu işlerin altından, onlar ve şehirden gelen diğer birkaç bilgili insan kalkmağa çalışıyordu.

Belediyede çalışıyorlar, ordudaki işlerini görüyorlar, sıhhiye bölüğünde çalışıyorlar ve bütün bunları oyun oynar, eğlenir gibi yapıyorlardı. Fakat zaman geçtikçe artık bu oyuna bir son verip evlerine dönmenin sırası geldiğini düşünmeğe başlamışlardı.

Yuri ve Lara görevleri dolayısıyla sık sık karşılaşıyorlardı.

— II —

Yağmur, siyah toz bulutunu kahverengi bir çamur deryası haline soktu. Bütün sokaklar kalın bir çamur tabakasıyla kaplandı. Sokakların çoğu da parke değil, topraktı.

Kasaba pek küçüktü. Hemen her sokağın sonunda uçsuz bucaksız uzanan stepler ve kapkara gökyüzü görünüyordu. Geniş tarlalar savaş ve ihtilalin ışığıyla aydınlanıyordu.

Yuri karısına, «komşu kasabalardaki birlikleri teftişe çıkacağım,» diye yazdı, «Disiplin ve ahlakı ne kadar düzeltmeğe çalışırsa çalışsınlar, her yanda bir karışıklık, uygunsuzluk hüküm sürüyor.»

«Belki daha önce de yazmışımdır, burada Urallarda doğmuş fakat Moskova'da büyümüş Antipova adlı bir hemşireyle çalışıyorum.»

«Annenin öldüğü gece Noel partisinde savcı yardımcısına ateş eden kız öğrenciyi herhalde hatırlıyorsundur? Galiba daha sonra bu mesele dava konusu da olmuştu. Misha Gordon ve aynı kızı okul öğrencisi olarak, babanın götürdüğü pis bir otelde gördüğümüzü anlatmıştık sanırım. Oraya niçin gittiğimizi şimdi pek iyi hatırlamıyorum. Fakat çok soğuk bir geceydi. Prensya ayaklanmaları sırasındaydı... İşte Antipova o kız.»

Eve dönmek için bir çok teşebbüste bulundum. Fakat bu o kadar kolayca halledilecek bir mesele değil. İşin çokluğundan gelemediğimi de sanma... İşi bir başkasına devretmek çok kolay. Sadece beni Moskova'ya getirecek araç yok... Trenler çok seyrek. Olanlar da o kadar dolu ki içeriye adım atmak bile bir mesele oluyor.

«Elbette durum ilelebet bu şekilde sürmeyecek. İçimizden bazıları istifa etmek istiyorlar. Az önce sözünü ettiğim hemşire Antipova ve Teğmen Galiullin ne pahasına olursa olsun önümüzdeki hafta yola çıkmak azmindeler. Ben de hareket edeceğim. Ayrı ayrı yolculuk edeceğiz. Böylece vasıta bulma şansımızın artacağını sanıyorum.»,

«Onun için her an karşına çıkabilirim. Tabiî mektup yazmağa ya da bir telgraf çekmeğe gayret edeceğim.»

Yuri, daha yola çıkmadan Tonya'nın cevabını aldı. Gözyaşlarıyla ıslanmış, hıçkırıklarla yer yer kesintiye uğramış mektupta. Tonya ona Moskova'ya gelmemesini, hayatı çeşitli raslantılar ve olaylarla dolu harikulade hemşire kadınla Urallara gitmesini yazıyordu. Sasha'yı merak etmemesini, onu, Yuri'nin kendi evlerinde şahit olduğu ahlak kurallarına uygun olarak büyüteceğini söylüyordu.

Yuri bu mektuba hemen cevap verdi. «Sen aklını kaçırmışsın, Tonya!» diye yazdı, «böyle birşeyi nasıl düşünebilirsin? Senin, evimizin hatıraları olmasaydı, her an seni düşünmeseydim, bu korkunç savaş yıllarına nasıl dayanabilirdim? Bana nasıl bir kuvvet verdiğinin farkında değil misin? Fakat kelimeler duygularımı anlatmağa yetmiyor. Çok geçmeden birbirimize kavuşacağız. Hayatımız yeniden başlıyacak. O zaman her şey yoluna girecek.

«Mektubunda beni üzen bir yan var. Eğer yazdıklarımda sana, bu gibi duygular verecek birşeyler yazdıysam, yalnız sana karşı değil, o kadına

karşı da suçluyum. Döner dönmez kendisinden özür dileyeceğim. Şimdi burada değil. Görevli olarak civardaki köylere gitti.»

«Sana şunu da bildirmek istiyorum: Aynı evde kaldığımız halde odaların hangisinde Antipova'nın kaldığını bilmiyorum. Bunu öğrenmeye lüzum görmedim.»

Melyuzeyevo'dan Doğuya ve Batıya doğru iki yol uzanır. Diğer toprak yol ormanın içinden geçerek Zybushino'ya varır. Burası buğday yetiştirip satan küçük bir kasabadır. İdarî bakımdan Melyuzeyevo'ya bağlı olmasına rağmen birçok yanlardan ondan ileridir. Taş döşeli olan öteki yol ise yazın kuruyan bataklıktan geçerek en yakın tren istasyonu olan Biryuchi'ye gider.

Haziran ayında Zybushino bağımsız bir Cumhuriyet oldu. Cumhuriyet oranın değirmencisi Blazheiko tarafından kurulmuştu. Ve 212. Piyade Alayından kaçan askerler tarafından da desteklenmekteydi.

Bu Cumhuriyet, Moskova'daki geçici hükümeti tanımadığı gibi, kendini Rusya'nın geri kalan yerlerinde olan bağlardan da çekip kopardı. Blazheiko, baskı görmüş bir mezhebin üyesiydi. Gençliğinde de Tolstoy ile mektuplaşmıştı. Burada kurduğu hükümet müşterekti. Herşey halk tarafından paylaşılacaktı.

Zeybushino eskiden beri efsanelerde, masallarda adı geçen bir yerdi. 17nci yüzyılda çıkan ayaklanmaları kaydeden yazılarda onun da adı geçiyordu. Son yıllarda hırsızlar, çapulcularla dolu olan bir ormanın ortasında bulunuyordu. Tüccarlarının zenginliği, toprağının bereketi ile ünü dört bir yana yayılmıştı. Bu bölgeyi diğerlerinden ayıran inançlar, gelenekler ve bazı konuşma özellikleri hep Zysbushinova'dan çıkmıştı. Cumhurbaşkanı Blazheiko'nun baş asistanı hakkında olağanüstü söylentiler dolaşmağa, hikâyeler anlatılmaya başlanmıştı. Bu adam sağır ve dilsiz doğmuştu. Sadece Tanrının bağışıyla konuşma gücüne kavuştu. Fakat Tanrının bağışı üzerinden kalkınca konuşma yeteneğini kaybediyordu.

Zybushinova Cumhuriyeti ancak iki hafta sürdü. Moskova'daki geçici hükümete sadık kalan bir birlik tarafından yıkıldı. Asker kaçakları Biryuchi yoluna döküldüler. Yolun iki tarafında kilometrelerce uzanan ormanlar ve çalılıklar vardı. Ağaçların arasında yabani çilek yetişiyordu. Ormanda çalışan oduncuların kulübeleri de buradaydı. İşte kaçaklar kamplarını burada kurdular.

— IV —

Yuri’nin yaralandığı zaman yattığı, iyileşmeğe de çalıştığı hastane Kontes Zhabrinskaya’nın konağına yerleşmişti. Kontes binayı, daha savaşın başlangıcında Kızıl Haç örgütüne vermişti.

Konak kasabanın en güzel yerinde, eskiden askerlerin eğitim yaptıkları, şimdi de nutukların çekildiği meydanla, ana caddenin köşesinde bulunuyordu.

Konaktan oldukça güzel bir manzara görünüyordu. Sokağa ve meydana ek olarak, ayrıca konak sahiplerinin tıpkı köylüler gibi yaşadığı bitişik evin avlusuna ve kontesin arkada bulunan bahçesine de bakıyordu.

Kontesin, Razdolnoye bölgesinde geniş toprakları vardı. Bu konağı kasabaya indiği nadir zamanlarda kullanıyordu. Bir de yazın gelen misafirlerini burada ağırlardı.

Şimdi ev hastane haline getirilmişti. Vaktinin çoğunu Petersburg’da geçiren sahibesi de tevkif edilmişti.

Konağın hizmetkârlarından sadece iki kadın kalmıştı: Ustinya Kontesin başaşçısıydı. Matmazel Fleury de Kontesin kızlarını büyütmüştü. Şimdi bu kızlar evlenmişlerdi.

Saçlarına kır düşmüş olan pembe yanaklı Matmazel Fleury üzerinde bol bir sabahlık, ayaklarında terlikler olduğu halde hastanenin içinde dolaşıyordu. Orada kendisini Zhabrinsky ailesinin yanındaymış gibi rahat hissettiği belliydi. Bozuk Rusçasiyle uzun hikâyeler anlatıyor, işaretler yapıyor, tiyatrovarî pozlar alıyor, sözlerini şiddetli öksürüklerle sona eren kahkahalarla bitiriyordu.

Matmazel Fleury, Hemşire Antipov’u iyice tanıdığını, onun içini dışını bildiğini sanıyordu. Hemşire ile doktorun ergeç birbirlerine bağlanacaklarından da emindi. O da bütün Latin ırkından gelenler gibi çöpçatanlığa pek meraklıydı. Lara ile Yuri’yi bir arada gördüğü zaman çok seviniyor, çapkınca göz kırparak onlara elini sallıyordu. Bu hal Lara’yı şaşırtıyor, Yuri’yi sinirlendiriyordu. Fakat bütün kafadan sakat insanlar gibi Matmazel Fleury kendi düşüncelerine sıkı sıkı bağlanıyor, onlardan ne pahasına olursa olsun ayrılmağa yanaşmıyordu.

Ustinya’ya gelince: O, Matmazelden daha da tuhaf bir varlıktı. Çirkin, armuta benzeyen vücut yapısı onu, kuluçkaya yatmış bir tavuğa benzetiyordu. Genellikle kelimelerini özenle seçerek yerinde sözler

sarfederdi. Ama o da kafasını olur olmaz batıl inançlarla doldurmuştu. Zybushino’da doğmuştu. Bir büyücünün kızı olduğu söyleniyordu. Sayısız büyüler bilirdi. Sokağa çıkmadan önce sobadan yana ve anahtar deliğine birşeyler fısıldamadan edemezdi. Böylece yokluğu sırasında evi ateşe ve kötü ruhlara karşı sağlama alıyordu. Ustinya yıllarca bir tek kelime konuşmadan yaşayabilirdi ama bir kere de konuşmağa başladı mı onu hiçbir güç susturamazdı. En büyük merakı doğruyu bulmak ve savunmaktı.

Zybushino Cumhuriyetinin yıkılmasından sonra, yöneticiler, burasının bölge üzerinde oynayacağı anarşist rolden korkuyorlardı. Bunun için halkı aydınlatmağı, onlara her konuda bilgi vermeği kararlaştırdılar. Meydanda sakin, aklı başında toplantılar yapılmağa başlandı. Bu toplantılar pek rağbet görmüyordu. Ortalıkta dolaşan bir iki işsiz - güçsüz, ya da meydanın öteki ucundaki itfaiye binasının önünde iki çift laf etmek için toplananlar geliyordu. Meclis halkı bu konuşmalara gelmeleri için teşvik etmeğe çalıştı. Kürsüye halkın arasından hatipler çıkıyor, istedikleri konuda birbirleriyle tartışmaya tutuşuyorlardı. Zamanla Ustinya da sık sık işitilen konuşmacılar arasına girdi. İlk önceleri utanan ve kadınca bir duyguyla çekingen davranan Ustinya daha sonra açılmış, yüreklenmişti.

Meydanda konuşmaların, toplananların sesleri konağın penceresinden içeriye kadar geliyordu. Havanın durgun olduğu zamanlar konuşmaların bir kısmı olduğu gibi işitilirdi. Eğer Ustinya konuşmakta ise, Matmazel, koşa koşa odaya giriyor, Ustinya’nın konuşmasına dikkatlerini çekmeğe çalışıyordu. Bozuk rusçasiyle, kelimelerin yarısını yutarak, «Rasputi... Raspu... Çar... Zybushi... İhanet! İhanet!» diye bağırıyordu.

Matmazel gizli gizli, heyecanlı ve güzel konuşan arkadaşıyla övünüyordu. İki kadın birbirlerine pek düşkün olmalarına rağmen yine her gün çekişmekten geri kalmazlardı.

— V —

Yuri Moskova’ya dönmek için gerekli hazırlıkları yapıyor, ofisleri dolaşarak arkadaşlariyle vedalaşıyordu.

O sırada, Ordunun bu kesimindeki askerlerin başına atanan yeni komiser, cepheye gitmezden önce Melyuzeyevo’da birkaç gün dinlenmek için kalıyordu. Kendisinin henüz bir çocuk olduğu söyleniyordu.

Komiserin atanması, cephede yeni saldırı hazırlıklarının yapıldığı bir döneme rastlamıştı. Ordu saldırıya geçecekti. Askeri uyuşukluktan kurtarmak ve çeki düzen vermek için yeni yeni tedbirler alınıyordu. İhtilalci savaş divanları kurulmuştu. Son zamanlarda kaldırılmış olan ölüm cezası da yeniden uygulanmağa başlamıştı...

Yuri'nin evrakı için gerekli olan imzalar kasabadaki komutanın imzasiyle tamamlanacaktı. Fakat buraya yaklaşmak pek güçtü. Binanın önünde büyük bir kalabalık toplanmıştı. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Kimsenin kimseyi işittiği yoktu.

O gün muamele günü olmadığı için sekreterler masalarında sessiz sedasız çalışıyorlar, gittikçe artan iş karşısında söyleniyor, birbirlerine anlamlı bakışlar atıyorlardı. Sanki içerde bulunanlar ceketlerinin düğmelerini çözmüşler, birbirlerine içki ikram ediyorlarmış gibi neşeli sesler komutanın odasından dışarı taşıyordu.

Galiullin odadan çıktı. Yuri'yi görünce el kol hareketleriyle işaretler yaparak onu da içeri çağırdı.

Yuri'nin niyeti de komutanı görmek olduğundan teklifi hemen kabul edip içeri girdi. Oda karmakarışıktı.

Sahnenin baş aktörü cepheye yeni atanan genç komiserdi. Tayin edildiği bölgeye gideceği yerde kırtasiyeciliğe gömülmüş askerî ileri gelenlerinin önüne dikilmişti. Komutan Yuri'yi göstererek, «İşte kasabamızın kahramanlarından biri daha,» dedi, kendini işine vermiş olan genç komiser, başını kaldırıp bakmadı bile. Komutan Yuri'nin uzattığı kâğıdı imzalamak için aldı. Doktora nazik bir tavırla odanın ortasında duran bir koltuğa oturması için işaret etti.

Yuri oturdu. Odada insan gibi oturan bir tek o vardı. Diğerleri rahat edeceğiz diye akla gelebilen en laubali şekillerde oraya buraya uzanmışlardı. Komutan nerdeyse masasının üstüne uzanacaktı. Asistanı olan iri yarı, dev yapılı adam koltuğun kenarına, ata biner gibi oturmuştu. Galiullin bir sandalyeyi ters çevirmiş, kollarını sandalye arkalığına dayamış, başını da kollarının üstüne koymuştu. Yeni komiser de kendini pencere pervazına tutunarak yükseğe çekiyor, sonra oradan aşağı zıplayarak odanın içinde küçük adımlarla koşuşuyordu. Konuşmanın özünü Biryuchi'deki kaçak askerler teşkil ediyordu.

Komiser tam Yuri'ye anlatıldığı gibiydi. İnce yapılı ve zarif bir delikanlı. Okuldan henüz mezun olmuştu. Fikirlerinin ateşiyle bir mum gibi

yanıyordu. İyi bir aileden olduğu söyleniyordu. Hatta sanatkâr oğlu olduğunu ileri sürenler bile vardı. Şubat ayında birliğini Meclis önüne götürenlerden biri de oymuş. Adı Gintz yahut Gintze gibi birşeydi... Yuri adı iyice işitmemişti. Komiser mükemmel bir Petersburg şivesiyle tane tane konuşuyordu.

Üzerinde vücuduna sıkı sıkı yapışan bir üniforma giymişti. Bu kadar genç oluşundan utanıyor olmalıydı ki, yaşlı görünmek için birtakım yapmacık davranışlarda bulunuyor, omuzlarını silkiyor, somurtuyor, ellerini külot pantolonunun cebine sokuyordu.

Komutan, komisere, « Demiryolunun bir parça aşağı kısımlarında yerleşmiş bir Kazak birliği var,» dedi. «Hepsi de kızıl. Bize sadık. Onlar çağırılabilir. Kaçaklar birden çevrilir. Bu iş de böylece biter.»

— «Kazaklar ha! Lafını bile etmeyin bana,» diye komiser parlayıverdi, «sanki 1905 yılındaymışız gibi konuşuyorsunuz. Şimdi fikirlerimiz çok ayrı. Generalleriniz gereğinden çok zeki davranmağa çalışıyorlar.»

— «Henüz hiçbir şey yapılmış değil. Ben sadece bir fikir vermek istedim. Gerisi size kalmış birşey.»

— «Genel karargâhla anlaştık. Harekât meselesinde birbirimize karışmayacağız. Kazak birliklerini lağvetmeyi geri bırakmak fikrinde değilim... Ben sağduyumun gösterdiği yolda davranmağı doğru bulurum. Galiba bir karargâh kurmuşlardı, değil mi?»

— «Evet, silahlı bir karargâhları var.»

— «Çok iyi. Oraya gitmek istiyorum. Bana bu kaçakların bulunduğu yeri gösterin. Bunlar isyancı, hatta kaçak olabilirler, ama insan olduklarını asla aklımızdan çıkarmamalıyız. İnsanlar da çocuklara benzerler. Onları tanımak, psikolojilerine göre yönetmek gerekir. Onlardan en yüksek randımanı alabilmek için huylarına göre hareket etmelidir.»

«Gidip kendileriyle açıkça konuşacağım. Bakın, göreceksiniz, bırakıp kaçtıkları yere nasıl istekle koşacaklar. Bana inanmıyorsunuz, değil mi? Neyine bahse girersiniz?»

— «İnşallah haklısınızdır. Muvaffak olursunuz.»

— «Onlara şunları söyliyeceğim: Söz gelimi beni bir düşünün. Ben ailemin tek çocuğuyum. Ebeveynlerimin tek umuduyum. Yine de kendime acımadım. Herşeye veda ettim. Adımı, ailemi, mevkiimi terkettim. Bunu sizi, başka yerlerden yaşıyan insanlardan daha büyük daha anlamlı bir

hürriyete kavuşturmak için yaptım. Ben ve benim gibi daha birçokları bunun için çok sevdikleri şeyleri terkettiler. Bu uğurda Sibirya'ya sürülen, ya da Schlüsselburg kalesinde zincire vurulan öncü büyüklerimizden söz etmek istemiyorum. Onu başka zamana bırakıyorum. Bütün bunları biz kendimiz için mi yaptık? Bu yolda davranmak zorunda mıydık? Ve sizler, basit birer asker değil de, ilk ihtilal hareketinin elemanları olan sizler nasıl olur da, sizi bekleyen o kutsal çağrıya cevap vermezsiniz?.. Şu anda yurdumuz kanını dökerken, düşman kuvvetlerinin çenberinden kurtulmak için olağanüstü bir çaba sarfederken, sizler birtakım maceranın, ne idüğü belirsiz kimselerin peşine takılarak hürriyeti sindirememiş bir aylak topluluğu' haline gelmişsiniz. İşte böyle konuşacağım. Onları utandıracağım.»

Komutan asistanına manalı manalı bakarak, «hayır, bu şekilde konuşmanız tehlikeli olur,» demek cesaretini gösterdi.

Galiullin, genç komiseri delice fikrinden vazgeçirmek için elinden geleni yaptı. 212nci Alayın askerlerini iyi tanıyordu. Cephedeyken aynı birlikte savaşmışlardı. Fakat komiser aldırış etmedi.

Yuri ise ikide bir kalkıp gitmeğe davranıyordu. Komiserin toyluğu karşısında bayağı rahatsız olmuştu. Diğer yandan kumandanın ve yardımcısının kalleşçe kurnazlıkları da pek güvenilir bir şey değildi. Komiserin aptallığı ile diğer ikisinin kurnazlıkları arasında pek fark yoktu. Yuri onların tatsız, bayağı konuşmalarından sıkılmıştı.

O sırada Yuri, hemşire Antipova'ya yapacağı açıklamayı hatırladı. Bu o kadar hoşa gidecek bir davranış olmıyacaktı ama Yuri onu göreceği için memnundu. Hemşire Antipova'nın gittiği yerden dönmüş olması imkânsızdı ama Yuri bir fırsatını bulup kalktı. Odadan çıktı. Diğerleri onun gittiğinin farkında bile olmamışlardı.

— VI —

Lara geri dönmüştü. Matmazel, Yuri'ye bu haberi verirken Lara Antiopva'nın çok yorgun olduğunu da ekledi. Alelacele bir yemek yiyen hemşire derhal odasına çıkmış, rahatsız edilmemesini tembihlemişti. Matmazel, «siz yukarı çıkın, bir kapısını çalın,» diye fikir yürüttü, «henüz uyumamış olduğuna eminim.» Yuri, Matmazel'i hayretler içinde bırakan bir tavırla, «odası hangisi?» diye sordu. Matmazel, odanın koridorun sonunda

olduğunu söyledi. Kontesin eşyalarının konup kilit altında tutulduğu bir sırada odayı geçtikten sonra Lara'nın odası geliyordu. Yuri, evin o bölümüne hiç geçmemişti.

Hava kararmak üzereydi. Dışarıda evler, bahçelerin parmaklıkları alacakaranlıkta birbirinin üstüne yığılmış gibi duruyordu. Ağaçlar, bahçelerin derinliklerinden pencerelerden dışarı sızan yağ kandillerinin ışığına doğru uzanıyordu. Hava sıcak ve nemliydi.

Yuri, merdivenlerin en üst basamağına varınca durdu. Yolculuktan henüz dönmüş, yorgun bir kadını ziyarette bulunmanın saygısızca sıkıcı bir davranış olacağını düşünmüştü. Yapacağı konuşmayı ertesi güne bıraksa daha iyi olacaktı. Fikir değişikliği sonunda gelen o dalgınlıkla Yuri yine de koridorun sonuna kadar yürüdü. Oradaki açık bir pencereden dışarı uzanıp bahçeye baktı.

Gece sakin, esrarengiz seslerle doluydu. Hemen yakında bulunan bir lavabonun musluğunun düzenli aralıklarla tıp tıp diye damladığı işitiliyordu. Dışarda bir yerde insanlar fısıldaşıyorlardı. Sebze bahçesinin bir yerinde sebzeleri sulayan birisi kuyudan su çekerken zinciri şakırdatıyordu.

Sanki toprak bütün gün cansız kalmış da yeni canlanmağa başlamış gibi her tarafta burcu burcu bir çiçek kokusu vardı.

Ve kontesin belki bir asırlık geçmişi olan bahçesi çalılıklar dev yapılı ağaçlarla kaplanmıştı. İnsan burada dolaşmakta güçlük çekiyordu. İhtiyar ıhlamur ağaçlarının açmakta olan çiçeklerinin kokuları bir dalga halinde oradan oraya kayıyor, herşeyi içine alıyordu.

Sağ taraftaki parmaklığın gerisindeki sokaktan bir şarkının parçaları, sarhoş bir askerin naraları ve çarpılan kapı sesleri geliyordu.

Kontesin bahçesindeki karga yuvalarının ardından kıpkırmızı bir ay yükseliyordu. Ay önce Zyburchio'nun buharla işleyen tuğladan yapılmış değirmenin rengindeydi. Sonra Biryuchi'deki su kulesinin rengini aldı.

Ve tam pencerenin altında yeni biçilmiş otların, Çin çayı kadar kuvvetli kokusuna, safa çiçeklerinin kokusu karışıyordu. Oraya bir inek bağlanmıştı. İnek bir köyden getirilmişti. Bütün gün yürüyen hayvan yorgunluktan bitkindi. Ayrıldığı yerde kalan arkadaşlarını arıyor, yeni sahibesinin verdiği yiyeceği kabul etmiyordu.

Sahibesi kalın bir sesle, «Haydi, haydi yavrum, al şunu,» diye onu yola getirmeğe çalışıyordu. «Tos vurmağa kalkışırsın ha? Dur, bakalım.»

Fakat inek başını sallıyor, boynunu uzatarak acı acı yakınma dolu sesler çıkarıyordu. Ve Melyuzeyevo'nun siyah topraklı tarlalarının gerisinde yıldızlar parlıyordu. Onlarla inek arasındaki görünmez sevgi bağları var gibiydi. Sanki başka yerlerdeki ağıllarda, bu ineğe acıyanlar, onun için üzülenler vardı.

Herşey mayalanıyor, büyüyor, gelişiyordu. Yaşama sevinci, bir rüzgâr gibi tarlalarda kasabalarda, duvarların içinden, parmaklıkların arasından geçerek gittikçe kabaran dalgalar halinde esiyordu. Yuri bu dalganın kuvvetinden kendini kurtarmak için dışarı çıktı. Meydandaki konuşmaları dinlemeğe gitti.

— VII —

Şimdi ay iyice yükselmişti. Işık meydanlığı ağda gibi koyu bir tabaka halinde kaplamıştı. Taş binaların sütunlu avlularında halı gibi geniş gölgeler uzanıyordu.

Toplantı, meydanın karşı tarafında yapılmaktaydı. Yuri isteseydi, konuşmaları teker teker işitebilirdi. Fakat gördüğü manzaranın güzelliği karşısında o kadar şaşırdı ki, dinleyeceği yerde itfaiye binasının önündeki kanepelerden birine oturup seyretmeğe başladı.

Meydana çıkan ıssız sokaklar kır yolları ile çamur deryası içindeydi. İki yanları çarpık çurpuk evlerle dolmuştu. Birbirine geçmiş sazlardan meydana gelen çitlerin uçları çamurun içinden, balıkçıların karides tutmak için kullandıkları sepetlere benzer bir şekilde dışarı çıkıyordu. Açık pencerelerden yansıyan ölgün ışıklar insana göz kırpıyor gibiydiler. Çitlerin yanından, adeta evlerinin içlerine kadar mısır tarlaları uzanıyordu. Mısır koçanları sanki yağlıymışlar gibi ay ışığında pırıl pırıl parlıyorlardı. Bazı yerleri çökmüş olan çitlerin biraz ilerisinde, şuraya buraya serpilmiş halsiz ebegümeci öbekleri vardı. Bunlar boğucu sıcaktan kurtulup bir parça nefes almaya, kapı önlerine fırlayan geceliklerini giymiş köylü kadınlarına benziyordu.

Ay ışığı ile aydınlatılmış gece Tanrının rahmeti, ya da Tanrıya ulaşmış kimselerin hayal dolu alemine benziyordu. Birdenbire bu peri masallarını andıran duru ve ışıklı dünyanın sessizliği içinde tanıdık, bildik bir ses ölçülü, tempolu bir edayla konuşmağa başladı. Yuri bu sese kulak verdi. Ve derhal tanıdı. Komiser Gintz bir konuşma yapıyordu.

Resmî makamlar, komiserden, büyük itibarını kullanarak kendilerine yardımcı olmasını istemişlerdi. Bunun için Komiser oldukça ateşli, duyarak konuşuyordu. Melyuzeyevo halkını ağır kelimelerle suçlandırıyordu. Onları baştan çıkaranların Bolşevikler olduğunu ileri sürüyordu. Ona göre Zybushino'daki ayaklanmanın gerçek kışkırtıcıları da Bolşeviklerdi. Tıpkı o sabah komutanın odasında olduğu gibi dinleyicilere karşılarında kuvvetli ve zalim bir düşman bulunduğunu ve ülkenin bir imtihan geçirdiğini söyledi. Kalabalık kımıldamağa başlamıştı.

Konuşmacının sözünün kesilmemesi için bağıranlara, komiserin sözlerine itiraz edenlerin protestoları karışıyordu. Komiserin sözünü gittikçe daha çok kesmeğe, daha çok bağırmağa başladılar. Gintz ile birlikte gelen ve konuşmaları yöneten adam halkı susturmağa, bir düzen kurmağa çalıştı. Dinleyicilerin bir bölüğü bir kadının konuşmasını isterlerken, diğerleri de çevrelerindekini susturmağa çalışarak komiserin söylediklerini dinlemek istiyorlardı.

Kalabalık arasından bir kadın kürsü vazifesini gören tahta yığınına doğru ilerledi. Kürsünün yanına gelince durup bekledi» Kadını herkes tanıyordu. Dinleyiciler sustular. Herkesin dikkatini üstüne çekmiş olan bu kadın Ustinya'dan başkası değildi.

Ustinya, «şimdi Zybushino'dan söz ediyorsunuz, Komiser Yoldaş,» diye konuşmağa başladı. «Gözümüzü açmamızı, aldatılmamamızı tembih ediyorsunuz. Bütün sözlerinizi dikkatle izledim. Fakat sizin Bolşevik - Menşevik lafından başka birşey bildiğiniz yok. Sözünü ettiğiniz barış içinde yaşamak, herkesin birbiriyle kardeş gibi geçinmesi de bence Tanrının arzusudur, Menşeviklerin değil. Hele zenginlerin malını, fabrikaları fakirlere devretmek ise insanların birbirlerine karşı duyduğu sevgi ve acıma duygusunun sonucudur. Bunda Bolşeviklerin bir rolü olamaz. Bir de durmadan o sağır-dilsiz'den bahsediyorsunuz. Biz onu sizden iyi tanırız. Adam uzun zamandır konuşamıyordu. Sonra bir gün Tanrının inayetiyle sizden izin almadan konuşmağa başladı. Ona içerlediğinizi görüyorum ama çok gereksiz bir davranış bu. Çünkü dilsizin birdenbire konuşmağa başlamasında bence bir olağanüstülük yok. Biz ona varıncaya kadar daha ne olağanüstü olaylara şahit olduk.

Söz gelişi Kutsal Kitapdaki dişi eşek hikâyesini ele alalım. Dişi eşek, «Balaam, Balaam» diye sahibine seslenir, «Beni dinle. Ben sana doğruyu söyleyeceğim. Oraya gitme. Gidersen pişman olursun.» Tabiî Balaam onu

dinlemez. Gider. Tıpkı dilsizin dilenmesi gibi birşey bu da. Bir hayvanı dinlemekte ne mana var, diye düşünür Balaam. Sonra Balaam'ın başına neler geldiğini, eşeğinin sözünü dinlemediğine ne kadar pişman olduğunu hepiniz bilirsiniz.»

Birisi merakla, «ne oldu?» diye sordu.

Ustinya, «bu kadar yeter» diye sert bir sesle cevap verdi, «eğer gerektiğinden fazla soru sorarsanız vaktinden önce ihtiyarlarsınız.»

— «Sonunda ne oldu onu söyle.»

— «Pekala, pekala. Mademki bu kadar istiyorsunuz, anlatayım. Balaam tuzdan bir sütun haline geldi.»

— «Yanlışın var, şekerim,» diye kalabalık arasından sesler yükseldi, «Tuzdan bir sütun haline gelen Lut idi, Hz. Lut'un karısı.»

Herkes gülmeğe başladı. Toplantı başkanı dinleyicileri yatıştırmağa çalıştı. Yuri yeniden konağa döndü.

— VIII —

Lara'yı ertesi akşam gördü. Çamaşırlıkta önünde bir yığın kurumuş çamaşır vardı ve bunları ütülüyordu.

Çamaşırhane, konağın üst katında, bahçeye bakan yandaydı. Çay semaverleri ve yemekler burada hazırlanıyor, sonra tabaklar buradan elle kullanılan asansörlerle bulaşıkhaneye gönderiliyordu. Yine tabakların, çanakların, bardakların listeleri burada bulunduruluyor yoklamaları da burada yapılıyordu. Boş saatlerini herkes burada geçiriyor, ya da ahbaplık etmek için burada toplanıyorlardı.

Pencereler açıktı. Odada limon çiçekleriyle, kurumuş otların kokusu birbirine karışıyor, insanın burnunu yakıyordu. Bütün bunlara bir de Lara'nın iki ütüyü sırasıyla ısıttığı kömür ateşinin kokusu karışıyordu.

— «Dün akşam niçin kapımı vurmadınız?» diye Lara, Yuri'yi görünce sordu, «Matmazel söyledi. Ama haklısınız. Sizi içeri alamazdım. Hemen yattım. Nasılsınız bakalım? Kömüre dikkat edin. Üstünüz kirlenmesin.»

— «Hastanenin bütün ütüsünü siz mi yapacaksınız?»

— «Hayır, bunların arasında benim de bir yığın çamaşırım var. Durmadan «Melyuzeyevo'ya saplanıp kaldın» diye bana takılırdınız ya, tamam artık sahiden gidiyorum. Hazırlanıyorum. Eşyamı topluyorum.

Eşyam hazır olur olmaz yola çıkacağım. Ben Ural'lara siz de Moskova'ya gideceksiniz. Bir gün birisi size Melyuzeyevo diye küçük bir kasaba biliyor musunuz? diye soracak. Siz de, «işitmedim,» diye cevap vereceksiniz. «Peki, Hemşire Antipova'yı tanıyor musunuz?» diye soracak. «Böyle bir kimse tanımıyorum, diyeceksiniz...

— «Mümkündür. Yolculuğunuz iyi geçti mi? Köyler ne alemdeydi?»

— «Anlatması uzun sürer... Hay Allah, bu ütüler de ne çabuk soğuyor. Bana lütfen öteki ütüyü verir misiniz? Bakın orada. Bunu da ateşin üstüne koyun. Teşekkür ederim. Köylerin hiçbirine benzemiyor. Köylülerine göre değişiyor. Bazı köylüler de çalışkan. İyi çalışıyorlardı. O zaman durum kötü değil. Bazı köylerde ise erkekler durmadan içiyorlar. O zaman köyün hali acınacak bir durumda oluyor.»

— «Ne saçma! Niçin içiyorlar? Bunu siz benden iyi anlarsınız. Köylerde erkek kalmadı ki... Hepsi askerde. Her neyse, yeni kurulan ihtilal meclisleri ne alemde?»

— İçki içme meselesinde asıl yanılan sizsiniz. Ama bunun tartışmasını daha sonra yaparız. Meclisler mi? Meclis konusunda bir hayli güçlükler çıkacağa benzer. Verilen talimatların uygulanmasına imkân yok. Zaten çalışacak insan da bulunmuyor. Köylülerin tek düşüncesi toprak meselesi. Razdolnoye'ye gittim. Ne güzel bir yerdi? Gidip görmelisiniz. Geçen baharda bir hayli yakılıp yıkılmış. Anbarlar kül edilmiş meyva ağaçları da kurumuş. Zybushino'yu görmedim. Oraya gitmedim. Fakat sağır, dilsizi uzun uzun anlatıyorlar. Çok genç ve kültürlü bir insan olduğunu söylüyorlar.»

— «Dün akşam, Ustinya meydanda onun savunmasını yaptı.»

— «Buraya geldiğimde Raddolnoye'den gönderilmiş bir sürü eşya buldum. Kendilerine hiçbir şeye dokunmamalarını kaç kere söyledim. Beni dinlemişler. Sanki burada döküntü çok azmış... Az önce askerin biri komutanından bir yazılı emir getirdi. Gümüş çay takımını ve kristal bardakları istiyormuş. Bir akşamlığına kullanacaklarmış. Artık geriye nasıl geleceğini bilirsiniz... Hep geri vermek için alıyorlar... Bunların manasını anlıyorum. Bir konuğun şerefine ziyafet vereceklermiş.»

— «Kimin şerefine olduğunu tahmin ediyorum. Yeni komiser geldi. Cepheye gidecek. Asker kaçakları meselesiyle uğraşıyor. Bunları yola getirip silahlarını ellerinden alacaklarmış. Komiser daha çocuk yaşta bir şey. Bizimkiler Kazakları yardıma çağırmağı teklif ettiler. Fakat yeni

komiser kabul etmedi. Kendisi bu işi nasıl yapacağını biliyormuş. Savaşı, kaçak askerlerle uğraşmayı çocuk oyunu sanıyor.

İnsanların çocuk ruhlu olduğunu söylüyor. Galiullin onu bu fikirden vazgeçirmeğe çalıştı. «Ormana karışmayın. Bırakın bu meseleyi biz kendi bildiğimiz şekilde halledelim.» dedi. Fakat aklına bir şeyi koydu mu onu mutlaka yapmak isteyen böyle bir çocukla başa çıkılamaz... Sözlerimi dinlemiyorsunuz. Şu ütüyü bir dakika bırakın. Yakında buralarda çirkin birtakım olaylar cereyan edecek. Bunların önüne geçmek elimizde değil. Bir an evvel buradan gitmenizi istiyorum.»

— «Hiç bir şey olmaz. Mübalağa ediyorsunuz. Herneyse, ben zaten gidiyorum. Fakat bir çırpıda hazırlanıp hadi ben gidiyorum da diyemem. İşi usulü dairesinde devretmem gerekir. Arkamdan söz edilmesini istemem. Peki, herşeyi kime teslim edeceğim. İşte mesele burda. O demirbaş defteri yüzünden neler çektim bilemezsiniz. O kadar yoruldum, çalıştım da yine de memnun olmadılar. Zhabrinkaya’nın eşyalarını hastanenin defterine, artık onun malıymış gibi gösterdim. Verilen emirde böyle isteniyordu. Daha sonra bunu, mal sahibinin mallarını korumak için yaptığım söylendi. Ne kadar çirkin bir şey!»

— «Allah aşkına bu tabak-çanak, halı için kendinizi üzmeyin! Hepsinin canı cehenneme! Böyle bir zamanda uğraşılacak mesele mi yani! Keşke sizinle dün konuşsaydım. O kadar keyfim yerindeydi ki, size şimdi açıklayamadığım birçok şeyi teker teker anlatabilirdim. Soracağınız her soruyu cevaplandırabilirdim. Doğru söylüyorum. Şaka etmiyorum. İçimi boşaltmak için bahane arıyordum. Size karımdan, oğlumdan ve kendimden söz etmek istiyordum... Acaba bir erkek bir kadınla niçin bir takım kuşkulara kapılmadan konuşamıyor? Bunun altında her zaman kötülük mü vardır? Allah kahretsin! Rica ederim ütünüzü yapmağa devam edin. Bana aldırmayın. Çünkü uzun zaman konuşacağımı sanıyorum.

«Düşünün bir kere, nasıl bir devirde yaşıyoruz. Siz ve ben bu devrin içindeyiz. Etrafta nasıl birşeyler döndüğünün farkında mısınız? Böyle olaylar kırk yılda bir rastlanır. Bir düşünün, bütün Rusya köklerinden sallanıyor. Siz, ben ve başkaları açıkta kaldık. Bize göz kulak olacak kimsemiz yok... Serbestiz... Lafla olan bir serbestlik değil bu. Gerçek anlamda bir serbestinin ve hürriyetin içinde yaşıyoruz. Gökyüzünden hiç beklemediğimiz anda kucağımıza düşüveren bir hürriyet bu. Yanlış anlayışın kazandırdığı bir hürriyet.

«Ütü yapmağa devam edin. Konuşmayın.»

«Ve herkes ne kadar değişti. Dikkat ettiniz mi?»

«Dün akşam meydanda yapılan konuşmaları dinledim. İnsanı hayretler içinde bırakan bir toplantıydı. Rusya hareket halinde. Artık olduğu yerde duramıyor. Huzursuz. Sükûn bulamıyor. Durmadan konuşuyor, susmağı beceremiyor. Dün akşam meydanda sadece insanlar konuşuyordu. Yıldızlar, ağaçlar bir araya gelmişler konuşuyorlardı. Çiçekler filozofça fikirler ileri sürüyorlardı. Taş binalar toplantılar düzenliyordu. Sanki Kutsal Kitaptan fırlamış bir geceydi? Siz de öyle düşünmüyor musunuz? Azizlerin yaşadığı zamanlarda gibi değil miyiz?»

— «Toplantılar düzenleyen yıldızlar, ağaçlarla ne demek istediğinizi anlıyorum. Çoğu zaman ben de sizin gibi olurum çünkü.»

— «Bu hale sebep savaştır. Tabiî ihtilalin de rolü oldu. Savaş hayatın tek düze gidişini değiştirdi... Sanki insan isterse bir zaman için yaşamaktan vazgeçebiliyormuş gibi bir durum oldu. Ne kadar saçma! İhtilal, uzun zaman insanın içinde tuttuğu bir nefes gibi birden patlayıverdi. Herkes canlandı, yeniden doğmuş gibi oldu. Değişti. İnsanların iki ihtilalden geçtiğini de ileri sürebilirsiniz... Bir tanesi kendi içinde kopan ihtilal, öteki de genel ihtilal. Bana öyle geliyor ki, sosyalizm bir derin okyanus, bütün bu ayrı ayrı akan sular, bu özel, kişisel ihtilaller de eninde sonunda bu okyanusa akıyor. Hayat denizi... Kendi gerçek anlamında hayat... Hayat diyorum, benim sözünü ettiğim hayat, deha ile değişmiş, yaratıcılıkla zenginleşmiş bir hayat. İşte şimdi insanlar hayatı kitaplarda okumaktan, sinemalarda seyretmekten vazgeçtiler. Onu doyasıya yaşamak, öğrenmek isteğiyle yanıyorlar.»

— «Yuri’nin sesine gelen titreme onun nasıl bir heyecan içinde olduğunu gösteriyordu. Lara ütü yapmayı bıraktı. Ona ciddî hayret dolu bir nazarla baktı. Bu bakış Yuri’yi şaşırttı. Ne söyliyeceğini unuttu. Bir an süren sıkıcı bir sessizlikten sonra Yuri yeniden konuşmağa başladı. Aklına ne gelirse söylüyordu:

— «Bu günlerde verimli, samimi bir hayata karşı büyük bir istek duyuyorum. Bu uyanışın, ayaklanmanın içinde bulunmak, onun bir parçası olmağı ne kadar isterdim. Şimdi ben bu duygular içinde çırpınırken sizin kimbilir hangi esrarengiz alemde dolaşan hayret dolu üzüntülü bakışlarınızla karşılaşıyorum. Böyle bir bakışla karşılaşmamak isterdim. Çünkü sizin her bakımdan mükemmel olmanızı, hiçbir şey için hiç kimseye

muhtaç olmamanızı, isterim. Söz gelişi, size çok yakın birinin, bir arkadaşınızın, ya da kocanızın, (hele kocanız bir askerse bu daha iyi) gelip elimden tutmasını, sizin alın yazınız, geleceğiniz için üzüntüye kapılmamamı söylemesi, sizi rahat bırakmamı söylemesini isterdim... İşte o zaman onu bir yumrukta... Affedersiniz söylemek istediğim bu değildir.»

Sesi yine duygularını açığa vurmuştu. Başını salladı. Umutsuz bir şaşkınlık içinde yerinden kalktı. Pencereye yaklaştı. Pencerenin pervazına dayanarak, dalgın, huzursuz ve görmeyen bakışlarla karanlığa bürünmüş bahçeye baktı. Kendini toparlamağa çalıştı.

Lara, pencerenin öbür pervazı ile masa arasına koyduğu ütü tahtasının çevresini dolaştı. Odanın orta yerinde, Yuri'nin birkaç adım gerisinde durdu. «İşte korktuğum başıma geldi,» dedi yumuşak bir sesle. Kendi kendine konuşuyormuş gibi bir hali vardı. «Olmamalıydı... Yapmayın. Yuri Andreyevich. Büyük bir yanlış bu!» Sonra, «Eyvah! Görüyor musunuz sizin yüzünüzden ne yaptım!» Lara ütü tahtasına doğru koştu. Bluzlarından biri etrafa dumanlar saçarak yanıyordu. Lara ütüyü bluzun üstünden alarak öfkeyle yerine koydu. Sonra, «Yuri Andreyevich,» dedi. «kendinize gelin. Matmazelin odasına gidin. Bir bardak su için... Ondan sonra gelin, azizim. Ondan sonra da her zamanki gibi, benim istediğim gibi olun. Beni işitiyor musunuz, Yuri Andreyevich? Bunu yapabileceğinizi biliyorum. Rica ederim gayret edin.»

Daha sonra bu cinsten konuşmalar yapmadılar. Bir hafta sonra da Lara, Jivago'ya veda ederek Moskova'ya hareket etti.

— IX —

Ondan bir süre sonra Jivago yola çıktı. Yola çıkmasından bir gece önce korkunç bir fırtına başladı. Fırtınanın uğultusu, yağmurun gürültüsüne karışıyordu. Yağmur bir kırbaç gibi evlerin çatılarına düşüyor, sokaklardan aşağı rüzgârın değişen hızıyla adım adım ilerliyordu.

Gök gürültüsü birbiri ardından patlıyordu. İkide bir çakan şimşeğin ışığında sokak uzayıp gidiyor, ağaçların aynı yöne doğru eğildikleri görülüyordu.

Matmazel Fleury, gece yarısı kapının açılmasiyle uyandı. Ön kapı küt küt vuruluyordu. Matmazel yatağında telaşla kalkıp oturdu. Hastanede

kalkıp kapıyı açacak kimse kalmadı mı acaba diye düşündü. Kendisi zavallı ihtiyar bir kadındı. Herşeye o mu koşuşturacaktı?

Zhabrinsky'lerin zengin aristokratlar olduğu doğruydu ama hastaneye ne demeliydi? Hastane halka ait değil miydi? Hastaneye göz kulak olmaları gerekmiyor muydu? Sözgelişi şimdi erkek hastabakıcılar nereye kaybolmuşlardı? Herkes bir deliğe tıkılmıştı... Artık kapıcılar, doktorlar, hemşireler kalmamıştı. Yine de hastalarla doluydu. O ameliyathane olarak kullanılan oturma odasında iki bacağı kesilmiş bir adam vardı. Aşağı kattaki çamaşırhanede bir sürü dizanterili hasta yatıyordu. O şeytan karı, Ustinya da ahbaplarını ziyarete gitmişti. Bir fırtına çıkacağını bilmesi, ona göre hareket etmesi gerekmez miydi? İşte geceyi başka yerde geçirmesi için güzel bir bahane çıkmıştı.

Oh, çok şükür kapının vurulması kesilmişti. Kapıyı kimsenin açmıyacağını anlayınca gelenler geri gitmişlerdi, herhalde... Bu havada sokağa çıkmağa kim cesaret ederdi ki... Yoksa gelen Ustinya mıydı? Hayır, olamaz, Ustinya'nın kendi anahtarı vardı... Ah, Allahım, kapı yeniden vurulmağa başladı.

Ah, domuzlar! Jivago'nun birşey işitmesi beklenemezdi. Yarın yola çıkacağı için düşünceleri şimdiden Moskova'daydı. Peki ya Galiullin'e ne demeliydi? Bütün bu gürültünün içinde nasıl horlaya horlaya uyuyabiliyordu? Yoksa uyanmıştı da, kapıyı onun kalkıp açmasını mı bekliyordu? Zavallı yapayalnız kalmış bir kadının, bu korkunç memleketin korkunç bir gecesinde kalkıp kimbilir kime kapı açmasını bekliyorlardı...

Galiullin!... Birdenbire hatırlamıştı. Galiullin'i de nereden çıkarmıştı? Uyku sersemi düşünmüştü muhakkak! Galiullin artık burada değildi. Şimdi çok uzaklarda olmalıydı. Matmazelin kendisi, Jivago ile birlikte onu sivil kılığına sokup yolları, kasabaları, köyleri iyice öğrendikten sonra yola çıkarmamışlar mıydı? Komiser Gintz'i öldürdükleri Biryuchi istasyonundaki linç olayından sonra Galiullin'i asker kaçakları Melyuzeyevo'ya kadar takip etmişler, kasabada onu aramadıkları köşe bırakmamışlardı.

Eğer o motorlu birlikler olmasaydı, Melyuzeyevo'da taş üstünde taş kalmıyacaktı. Neyseki o sırada kasabadan bir zırhlı birlik geçiyordu. Kasabayı savunarak, kaçakları geldikleri yere sürmüşlerdi.

Fırtına sona ermek üzereydi. Gök gürültüleri daha seyrek duyuluyor, daha cansızlaşıyordu. Yağmur durmuştu. Arada sırada suyun yaprakların

üzerine düşerken, arkların içinden akarken çıkardığı yumuşak sesler işitiliyordu. Ses çıkarmadan çıkan şimşeğin ışığı sanki bir şey arıyormuş gibi matmazelin odasında bir an durdu.

Uzun süredir çalınmayan kapı birdenbire yeniden vurulmağa başladı. Birinin yardıma ihtiyacı vardı, şüphesiz. Rüzgârla birlikte yağmur yeniden başladı.

Kapıda her kim varsa, Matmazel ona, «geliyorum!» diye bağırdı. Kendi sesinin çınlamasından kendisi bile korktu.

Birdenbire kapıdakinin kim olabileceğini düşünmüştü. Yatağından fırladı. Alelacele terliklerini giydi. Jivago'yu kaldırmak için koştu. Kapıyı açmak için aşağı onunla inmek daha doğru olacaktı. Fakat Jivago da kapının çalındığını işitmişti. Bir mum yakmış aşağı iniyordu. İkisinin de aklına aynı şey gelmişti.

Matmazel Fransızca, «Jivago Jivago, ön kapıyı vuruyorlar,» diye seslendi, «aşağı yalnız başıma inmeğe korkuyorum. Belki Lara, ya da Teğmen Galiullin gelmiştir.»

Kapının vuruluşuyla uyanan Yuri gelenin tanıdık biri olduğundan emindi. Ya Galiullin kaçmayı başaramamış, onlara sığınmak için geri dönmüştü. Ya da Lara yoluna devam etmekten vazgeçip konağa, yani Yuri'ye dönmüştü.

Taşlığa gelince Yuri elindeki mumu Matmazel Fleury'e verdi... Kapının demir sürgülerini çekti. Kapıyı açtı. Rüzgârın etkisiyle kapı ardına kadar açıldı. Mumu söndürdü. Yuri ile Matmazelin üstüne yağmur damlaları düştü.

— «Kim var orada? Kim var orada? Orada kimse var mı?» diye Yuri ile Matmazel sırayla karanlığa doğru seslendiler. Cevap veren olmadı. Birdenbire aynı darbeler evin bir başka tarafından gelmeğe başladı... Yoksa arka kapı ya da bahçeye açılan pencereye mi vuruyorlardı?

Doktor «galiba rüzgârın sesi,» dedi, « yine de emin olmak için bir de evin arka tarafına bakalım. Siz gidin oraya bakın. Ben de burada bekliyeyim. Belki bir gelen vardır. Kaçırmayalım.»

Matmazel evin arka tarafına doğru gitti. Bu sırada doktor da kapıdan dışarı çıktı. Verandanın saçağı altında durdu. Artık gözleri karanlığa alışmıştı. Şafağın ilk ışıklarını farkediyordu.

Kasabanın üstünde rüzgârlar, sanki birbirlerini kovalıyorlardı. Ağaçlar rüzgârların yönünde yerlere doğru yatıyorlar, bu halleriyle

gökyüzünü süpürüyora benziyorlardı. Yağmur evin tahta duvarına çarpıyor, kurşunî renkteki tahtalar ıslanınca kapkara kesiliyorlardı.

Matmazel geri geldi. Yuri, «ne haber?» diye sordu.

— «Haklısınız,» diye Matmazel cevap verdi, «kimsecikler yok.» Bütün evi dolaşmıştı. Çamaşırhanenin penceresine çarpan bir ağaç dalı camı kırmıştı. Yerler su içinde kalmıştı. Lara'nın odası olan oda da aynı haldeydi. Her yer su içindeydi. «Buraya bakın. Panjurlardan biri yerinden çıkmış durmadan çarpıp duruyor. Biz de kapı çalınıyor sandık.»

Bir parça çene çaldılar. Sonra odalarına döndüler. Kapının biri tarafından gerçekten çalınmadığına üzülmüşlerdi, adeta.

İkisi de, kapıyı açtıkları zaman soğuktan titreyen, iliklerine kadar ıslanmış bir halde içeriye Lara'nın gireceğini sanmışlardı. Lara eşyalarını içeriye alırken ona binlerce soru soracaklardı. Sonra Lara odasına elbisesini değiştirmeğe çıkacak, geri gelince de başından geçenleri saçlarını geriye iterek, kahkahalarla gülerek anlatacaktı.

Bundan o kadar emindiler ki, kapıyı kapadıkları zaman dışardan hala bir kadının izini, gölgesini hayal meyal görür gibiydiler.

— X —

Biryuchi istasyonundaki kargaşalıktan Biryuchi telgraf memuru Kolya Frolenko'nun dolayısiyle sorumlu olduğu sanılıyordu.

Kolya, Melyuzeyevo saat tamircisinin oğluydu. Ve Melyuzeyevo'lular tarafından çocukluğundan beri tanınıyordu. Hele Matmazel onu çok iyi bilirdi. Çünkü Kolya çocukluğunda bazı hizmetçilerle birlikte evlerinde kalmış, Matmazel'in nezareti altında Kontes'in iki kızıyla oynamıştı. İşte Kolya Fransızca'yı o zaman öğrenmişti.

Herkes Kolya'yı bisikletinin üstünde, ceketsiz, şapkasız gezerken görürdü. Hava nasıl olursa olsun ayağına daima keten bezinden altı ip ayakkabılarını giyerdi. Kollarını göğsünün üstünde kavuşturarak, bisikletinin gidonunu tutmadan Biryuchi yolundan aşağı doğru iner, telgraf direklerinin düzenli olup olmadığını kontrol ederdi.

Malyuzeyevo'da birkaç evde telefon vardı. Bir hatla Biryuchi istasyonuna bağlıydı. Bu hattı Kolya istasyonundaki bürosundan yönetirdi. Her zaman burnuna kadar işe gömülmüş olurdu. Çünkü İstasyon Müdürü

izinli olduğu zamanlar Kolya sadece telgraf ve telefona bakmakla kalmaz, aynı odadan idare edilen yol ve makas işaretlerini de kullanırdı.

Birçok aleti kullanmak zorunda olduğundan, Kolya kendine özgü küfür dolu, anlaşılmaz bir dil uydurmuştu. İstediği zaman, bir soruya cevap vermemek, ya da gereksiz gördüğü konuşmalara katılmamak için bu dili kullanırdı. Söylendiğine göre kargaşalığın çıktığı gün de hep bu biçimde konuşmuştu.

Galiullin'in bütün iyi niyetlerini bu şekilde konuşarak mahvetmiş, belki de bilmeyerek olayların bambaşka bir yöne çevrilmesine sebep olmuştu.

Galiullin, kasabadan telefon edip istasyonda, ya da istasyonun dışında bir yerde olan Komiser Gintz'i aramıştı. Bulamayınca, Gintz'in yanına geldiğinde kendisi gelinceye kadar da harekete geçmemesini söylemesini Kolya'ya tembih etmişti. Fakat Kolya, o sırada yaklaşan bir trene işaret vereceğim bahanesiyle Gintz'i bulup söylenenleri aktarmamıştı. Aynı zamanda Kolya, doğru veya yanlış, gelen trenin istasyona girmesini geciktirmek için elinden geleni yapmıştı. Bu trende Biryuchhi'ye çağrılan Kazak askerleri bulunuyordu.

Kazaklar istasyona inince, Kolya onları görmekten duyduğu hoşnutsuzluğu da saklamamıştı.

İstasyonun gölgesi altında ağır ağır ilerleyen tren gelip istasyonun kontrol odasının büyük penceresi önünde durmuştu. Kolya yeşil çuhadan kalın perdeyi ardına kadar açmıştı. Perdenin iki yanına Ulaştırma Bakanlığının işaretleri işliydi. Kolya bundan sonra pencerenin taştan pervazında, bir tepsi içinde duran kalın camdan sürahiden bir bardağa su boşaltıp içmişti.

Lokomotifin makinisti onu bulunduğu yerden görünce, dostça bir baş hareketiyle selamlamıştı.

Kolya nefretle, «Pis herif,», diye mırıldanmıştı. Adama dilini çıkarıp yumruğunu sallamıştı. Makinist onun ne demek istediğini sadece anlamakla kalmamış, trenden yana başını sallayıp omuzunu silkerek, «bende suç yok,» demek istemişti. «Benim yerimde sen ol da bakalım ne yaparsın. Patron ben değilim.» Kolya yine el-kol hareketleriyle, «sen alçağın birisin, kerata,» demişti.

Vagonlardan atlar indirilmişti. Atların nalları tahta köprü üzerinde tok tok sesler çıkarıyordu. Vagonların sonunda terkedilmiş tahtadan bir araba

vardı. Yağmurun etkisiyle arabaların boyası soyulmuş, kurtlar ve nem yüzünden her yanı çürümüştü. Şimdi artık tahta olmaktan çıkmış, eski hallerine, birer odun yığınına dönmüşlerdi. Hemen yanlarında yükselip uzayan ormanın ağaçlarından hiç farkları yoktu.

Kazaklar aldıkları emre uyarak, istasyonun dışında atlarına atladılar, açıklıktaki asker kaçaklarının köyüne doğru gittiler.

Çok geçmeden kaçakların etrafı sarıldı. Askerlerin kulübelerinde silahları vardı ama, ormanda ata binmiş bir asker, yayadan daha kuvvetliymiş, daha büyükmüş gibi durur. İşte bu hal kaçak askerleri de etkilemiş, onları şaşırtmıştı. Kazaklar kılıçlarını çekmişlerdi.

Gintz çemberin orta yerine ilerlemiş ve kaçaklara hitap etmişti. Her zamanki gibi bir askerin görevinden, vatanına olan borcundan ve diğer nazik konulardan söz etmişti. Fakat bu sözleri dinleyicileri üzerinde bir etki uyandırmamıştı. Dinleyicilerini teşkil eden bu askerler çok şey görmüş, çok şeye şahit olmuşlardı. Savaşın bütün sıkıntılarını çekmişler, yorulup sertleşmişlerdi. Bütün bu sözleri daha önce de işitmişler, sonucun değişmediğini görmüşlerdi. Sonra onlar Gintz'in adını tuhaf bulan ve Baltık şivesiyle konuştuğu için onu küçük gören halktan, basit insanlardı.

Gintz'e cevap olarak yüzlerce ses birden yükselmişti: «Pekala, pekala yeter artık! Anladık!» Bu seslerin bazıları sakin, bazıları öfkeliydi. Nihayet öfkeli nefretle titreyen sesler diğerlerini bastırdılar. Bunlar, «Görüyorsunuz, ya bizi nasıl korkutmağa çalışıyor, yoldaşlar,» diye bağırıyorlardı. «Tıpkı eskiden olduğu gibi! Demek biz hainiz ha? Peki siz nesiniz, Haşmetmeap?... Ona aldırış etmeyin! Bir Alman olduğu belli. Bize evraklarını göster asaletmeap!... Niye öyle ağzını açmış duruyorsun?» Sonra Kazak askerlerine döndüler, «Siz burada düzeni kurmak için geldiniz. Hadi bizi yakalayın, işiniz olsun bitsin.»

Fakat Gintz'in konuşması Kazakların da hoşuna gitmemişti. «Onun için bizim bir değerimiz yok.» diye mırıldandılar, «kendini birşey zannediyor.» Bunlar da teker teker kılıçlarını kınlarına soktular. Sonra atlarından indiler. Meydanın ortasına doğru yürüdüler. Önce bir şaşkınlık oldu. Sonra Kazaklar 212inci alayın kaçak askerleriyle birleştiler, birbirlerine sarılarak kucaklaştılar.

Endişe içinde kalan Kazak subayı, «siz buradan derhal uzaklaşın,» diye mırıldandı, «sessizce gidin. Gittiğinizi görmesinler sakın. Arabanız istasyonda duruyor. Durun da onu getirtelim. Acele edin.»

Gintz harekete geçti. Fakat böyle gizlice kaçmağı gururuna yediremiyordu. Onun için gerekli ihtiyatı göstermedi. İstasyona doğru saklanmadan yürüdü. Çok korkuyordu ama gururu koşmasına, acele etmesine engel oluyordu.

İstasyona çok yaklaşmıştı. Ormanın kenarına gelince ilk defa olarak etrafına baktı. Askerler ellerinde silahları olduğu halde peşinden geliyorlardı. Gintz, « acaba maksatları nedir?»» diye düşündü. Adımlarını hızlandırdı.

Takip edenler de hızlandılar. Aralarındaki uzaklık değişmedi. Gintz, eski arabaların çifte kapısını görmüştü. Hemen onun arkasına geçti. Koşmağa başladı. Kazak askerlerini getiren tren hangara çekildiği için demiryolunun üstü boştu. Aynı anda askerler de koşmağa başlamışlardı.

Kolya ile istasyon Müdürü, Gintz'e İstasyon binasına girmesi için bağırıyorlar, işaretler yapıyorlardı. Onu orada pekâlâ korurlardı.

Fakat yine gurur bu şekilde hareket etmesine engel oldu. Çünkü yüzyıllardan beri sürüp gelen ve içine yerleşmiş bulunan onur duygusu onu kaçmaktan alıkoyuyordu. Bu duygulara uyarak, kendisini o anda kurtuluşa eriştirecek olan yola sapmadı. Kalbi küt küt atarak korkusunu yenmeğe çalıştı. «Kendinize gelin!» diye bağırmalıyım, diye düşünüyordu, «ben sizin düşmanınız değilim.» Bu adamları durduracak birşeyler yapmak gerekiyordu.

Geçen son birkaç ay sırasında kahramanlık duygusu kafasında kürsüler, platformlar ve iskemlelerle birleşmişti. Bir kürsünün üstüne fırlayıp parlak kahramanlık sözleri edince kalabalığı etkileyeceğini, onlara istediğini yaptıracağını sanıyordu. İstasyonun giriş kısmında, yangın tehlikesine karşı kullanılan fıçının kapağının üstüne çıktı. Birkaç içe dokunan, birbirini tutmaz sözler söyledi. Hareketindeki çılgınca cesaret, emniyete kavuşmasına birkaç adım kaldığı halde bu şekilde davranışı adamları şaşırttı. Oldukları yerde donakaldılar. Tüfeklerinin namlularını yere indirdiler.

Fakat Gintz kapağın pek ucuna basıyordu. Kapak kaydı. Gintz tepesi üstü fıçının içine düştü. Bir bacağı fıçının içinde diğeri dışarıda kalmıştı. Onun bu şekilde komik durusu karsısında askerler kahkahalarla gülmeğe başladılar. Askerlerin en önde duranı Gintz'in boynuna bir kurşun sıktı. Diğerleri koştular. Fakat süngülerini Gintz'in vücuduna boşuna soktular. Çünkü o çoktan ölmüştü.

— XI —

Matmazel, Kolya'ya telefon ederek Dr. Jivago için trende iyi bir yer ayırmasını istedi. Jivago'yu iyi bir yere yerleştirmezse herşeyi söyleyeceğini ihtar etti.

Her zamanki gibi Kolya yine bir yandan Matmazelle konuşuyor, bir yandan da başka hattı bağlamaya çalışıyordu.

— «— Pskov, Pskov, beni işitiyor musunuz?... Ne isyancıları? Ne yardımı?... Siz ne diyorsunuz, Matmazel? Telefonu kapatın, rica ederim... Psikov, Psikov, otuz altı virgül bir beş... Ah hay Allah cezasını versin, hattı kestiler... Alo, alo, işitemiyorum... Yine mi sen, Matmazel? Söyledim ya istasyon müdürüyle konuşamam. Hepsi saçma sapan şeyler... Otuz altı... Hay Allah... Hattın üstünden çekilin, Matmazel.»

Ve Matmazel, «benim gözümü boyayamazsın, sen,» diyordu, «ben senin ne mal olduğunu bilirim. Doktoru trene bindireceksin. Başka laf istemem.»

— XII —

Yuri'nin yola çıktığı gün hava pek kapalıydı. İki gün önceki gibi bir fırtına çıkacağa benziyordu. İstasyonun çevresindeki kerpiç evler ve kazlar bembeyaz duruyorlardı. Hayvanlar, çelik rengi gökyüzünün tehdit ediciliği karşısında korkuya kapılmışlardı.

İstasyonun önünde ve iki yanındaki geniş düzlüğün otları çiğnenmişti. Burada çeşitli yönlere haftalardan beri vasıta bekleyen yolcular oturuyorlardı.

Kurşunî renkte kalın yün ceket giymiş ihtiyarlar gruptan gruba dolaşarak yeni bir haber olup olmadığını soruşturuyorlardı. On dört yaşlarında iki genç ses çıkarmadan yere uzanmışlar, kabuğu soyulmuş söğüt dallarını ellerinde döndürüyorlardı. Küçücük çocuklar eteklerini uçurarak ya da pembe pembe kıçlarını göstererek kalabalığın ayakları altında dolaşıyorlardı. Anneleriyse ayaklarını dümdüz önlerine uzatarak oturmuşlar, emzikteki bebeklerini sımsıkı biçimsiz, kahverengi ceketlerinin göğsüne bastırmışlardı.

Yuri ile İstasyon müdürü, İstasyonun içinde ve önünde yerlere yatmış yolcuların arasından üstlerine basmamağa çalışarak geçerlerken Müdür bir

yandan, «Ateş başlayınca hepsi koyun gibi oradan oraya kaçıştılar,» diye anlatıyordu. «Bir anda burası boşaldı. O zaman toprağı görebildik. Dört aydır bu çingene kampı yüzünden toprağı göremez olmuştuk. İşte Gintz de burada yatıyordu. Ne garip! Savaşta çok feci şeyler gördüm. Bu gibi manzaralara alışkın olduğumu sanırsınız. Ama nedense çok üzüldüm. Üzüntüm durumun saçmalığından gereksizliğinden ileri geliyor. Gintz onlara ne yapmıştı ki? Ama o sırada insanlıktan çıkmışlardı. Gintz'in ailesinin tek evladı olduğunu söylediler. Şimdi sağa dönelim. Büroma girelim. Korkarım ki bu trene binemiyeceksiniz. Ezilip ölmeniz işten bile değil. Ben buradan kalkan bir tren hatırlatacağım. Yalnız bininceye kadar kimseye birşey söylemeyin. Yoksa treni paramparça ederler. Sukhinichi'de aktarma yaparsınız.»

— XIII —

İstasyon müdürünün söylediği gizli tren, demiryolu hangarından geri geri çekilip istasyonun önüne gelince alanda oturan o büyük kalabalık en kısa yoldan trene yetişip binmeğe çalıştılar. Yerlerde bilya taneleri gibi yuvarlanıyorlardı. Birbirlerini itip kakarak ya pencerelerden içeri girmeğe bakıyorlar, ya da vagonların tavanlarına tırmanıyorlardı. Tren bir anda doldu. İstasyon binasının önüne geldiğinde her tarafından salkım salkım insanlar sallanıyordu. Ayakta duracak bir karış yer bile kalmamıştı. Bir mucize eseri olarak Yuri sahanlığa yetişebildi. Oradan da yine anlıyamadığı bir şekilde koridora geçti.

Orada, tren Sukhinichi'ye varıncaya kadar, bavulunun üstüne oturarak gitti.

Bulutlar dağılmış, tarlalar güneş ışıklarının altında pırıl pırıl parlıyordu. Cırcır böceklerinin ötüşleri trenin tekerleklerinin çıkardığı sesi bile bastırıyordu.

Pencerenin önünde duran yolcular, güneş ışıklarının içeriye girmesine engel oluyorlardı. Uzun, ikişer, üçer birbirine yapışık duran gölgeleri yere, kompartımanların tahta sıralarına, bölmelerine çarpıyordu. Sanki kompartımanın içi çok kalabalıkmış da, sığamıyorlarmış gibi bu gölgeler pencerelerden dışarıya taşıyor, trenin öbür yanında, trenle birlikte gidiyorlardı.

Yuri'nin etrafındaki insanlar bağırıyorlar, şarkı söylüyorlar, küfrediyorlardı. İçerdeki kargaşalık yetişmiyormuş gibi buna bir de istasyonlarda durdukça dışardan trene binmek isteyen insanların yalvarışları karışıyordu. Bu gürültü en sonunda dayanılmaz bir hal alarak ayyuka kadar çıktı. Bu sesler engin bir denizde kopan fırtınayı andırıyordu. Tıpkı denizde olduğu gibi fırtınanın ardından bir sessizlik çöktü. Bu anlaşılmaz sessizlik içinde platform boyunca koşuşan ayak sesleri bagaj vagonunda tartışmalar, birbirlerine veda eden yolcuların sesleri işitiliyordu.

Sonra tıpkı yolda giderken alınan bir haber ya da selamlaşma gibi, sanki Melyuzeyevo'dan dosdoğru Yuri'ye postalanmış bir haber geldi. Haber tanıdık bir koku halinde içeriye sızdı. Sessizce, herşeyi bastırarak ortalığa sindi. Kalabalık yüzünden pencereye yaklaşamayan Yuri ağaçları göremiyordu. Fakat Yuri onların çok yakınlarda olduğunu, sessizlik dolu, gece gibi kalın, tozlu yapraklı dallarını trenin tavanına kadar uzattıklarını tahmin ediyordu. Çiçekleri birer yıldız kümesi gibi küçük, benekliydiler.

Yol boyunca her yerde gürültücü bir kalabalık vardı. Ve her yerde ıhlamur ağaçları çiçek açmıştı. Kokularını her yere sindiriyor, her yerde duruyorlardı.

— XIV —

Sakhinichi'ye vardıkları akşam, günümüzde çok az rastlanan, terbiyeli, yaşlı bir hamal Yuri'yi, ışıklandırılmamış yollardan geçirerek, henüz gelmiş, tarifede yeri olmayan bir trenin ikinci mevkiine yerleştirdi.

Hamal elindeki anahtarlarla trenin kapısını henüz açmıştı ki, kondüktör göründü. Eşyayı da Yuri'yi de dışarı atmağa kalktı. Fakat Yuri ne yapıp yapıp onu yumuşattı.

Özel olarak hazırlanan bu trenin garip bir hali vardı. Oldukça hızlı gidiyordu. İstasyonlarda nadiren duruyordu. İçinde bir silahlı muhafız birliği vardı. Hemen boş denecek kadar tenhaydı.

Yuri'nin oturduğu kompartıman küçük bir masanın üstünde duran bir mumla iyice aydınlanıyordu. Mum alevi yarı açık pencereden giren rüzgârla sağa-sola sallanıyordu. Mum, kompartımanın diğer tek yolcusu sarışın bir delikanlıya aitti. Elleri ve ayakları bu delikanlının çok uzun boylu olduğunu gösteriyordu. Uzuvları, sanki yerlerine iyice yerleştirilip sıkıştırılmamış gibi hep hareket halindeydi. Pencerenin yanındaki köşede uzanmış yatıyordu. Fakat Yuri içeri girince terbiyeli bir hareketle doğruldu.

Delikanlının oturduğu yerin altında tahta bezini hatırlatan birşey seriliydi. Biraz sonra bezin bir kenarı kımıldadı. Ve ortaya yassı kulaklı Setter cinsi bir köpek çıktı. Yuri'yi kokladı. Uzun uzun yüzüne baktı. Sahibinin çok rahat bir hareketle bacaklarını üstüste atıp tekrar indirişi gibi kompartımanın içinde bacaklarını açarak koşmağa başladı. Biraz sonra sahibinin emrine uyarak tekrar kanepenin altına girdi. Tahta bezinin üstüne kıvrılarak yattı, hareketsiz kaldı.

İşte ancak o zaman Yuri, kompartımanın çengeline asılı duran tüfek kılıfını, deri fişekliği ve içi tıka basa dolu av çantasını farketti.

Delikanlı avdan dönüyordu.

Son derece konuşkan olan delikanlı, dostane bir edayla gülümseyerek Yuri'yi çok geçmeden lafa tuttu. Konuşurken hep Yuri'nin ağzına bakıyordu.

Delikanlının sesi, insanın asabını bozacak kadar inceydi. Bir başka garip yanı daha vardı. Görünüşte Rus olmasına rağmen dili yabancıya çalıyordu. Sesi O harfini, Fransızcadaki U ve Almancadaki Ü gibi yumuşatarak söylüyordu. Çoğu zaman kendini zorlayarak bu hataya düşmemeğe çalışıyordu ama biraz sonra yine eskisi gibi konuşmağa başlıyordu.

Yuri, « bu adamın konuşmasındaki gariplik,» nedir diye kendi kendine sordu, «bunun hakkında birşeyler okuduğunu hatırlıyorum. Doktor olduğuma göre bilmem gerekir ama bir türlü hatırlamıyorum. İnsanın kusurlu konuşmasına sebebiyet veren bir beyin rahatsızlığı olmalı.» Sebep ne olursa olsun, bu konuşma şeklini Yuri komik buluyordu. Gülmemek için kendini zor tutuyordu. Terbiyesizlik etmemek için. «Yatsam daha iyi olacak,» dedi.

Oturduğu yerin en üstündeki kuşete tırmandı. Delikanlı mumu söndürmeği teklif etti. Yuri bu teklifi canı gönülden kabul etti. Biraz sonra kompartıman koyu bir karanlığa gömüldü.

«Yuri, pencereyi kapatayım mı?» diye sordu, herhalde hırsızlardan korkmuyorsunuzdur?»

Cevap veren olmadı. Yuri sorusunu tekrarladı. Yine cevap alamadı.

Bir kibrit çakıp baktı. Belki de yol arkadaşı derhal yatıp uyumuştu da ondan işitmiyordu. Fakat hayır, delikanlı aynı yerde oturuyordu. Gözleri de açıktı. Yuri yeniden sordu. Bu sefer bir cevap alabildi. Delikanlının hırsızlardan korkusu yoktu. Zaten çalınacak bir eşyası da mevcut değildi.

Yuri, «ne tuhaf bir adam,» diye düşündü, «Karanlıkta konuşmaktan hoşlanmıyor! Fakat bu sefer O harfini çok iyi ve net olarak telaffuz etti.»

— XV —

Geçirdiği haftanın yorgunluğu ve o sabah erken kalkmanın verdiği uykusuzlukla hemen uyuyacağını sanan Yuri, şafak sökene kadar gözünü kırpmadı.

Karanlıkta düşünceleri kaynaşıyordu sanki. Fikirleri başlıca iki esaslı halka halinde dönüyor, daha doğrusu birbirlerine sarılıp çözülüyorlardı.

Bu düşünce halkalarının birinde Tonya vardı. Evlerinin ve her şeyin, en küçük noktasına kadar içtenlik ve sevgiyle yoğrulmuş olan hayatlarını düşündü. Yuri bu hayat bir an önce dönmek istiyordu. İki yıl ayrı kaldıktan sonra geridekileri bütün varlığıyla özlüyor, ona bir an evvel kavuşmak için can atıyordu.

Düşüncelerinin içinde ihtilale duyduğu hayranlık ve bağlılık da vardı. Bu ihtilal orta sınıf halk tarafından kabul edilen anlaşılan, büyük şair Blok’un izleyicilerinin ve 1905 yılı Üniversite öğrencilerinin düşündüğü cinsten bir ihtilaldi.

Bu ihtilalde yeni bir hayatın belirtileri, müjdecileri vardı. 1912 - 1914 arasında, savaştan önce Rus düşünce ve sanat hayatında kendine özgü bir takım değişiklikler başlamıştı. İşte bu hayata geri dönmek herşeyi yakından takip etmek istiyordu.

Kafasındaki yeni düşüncelerden birisi de hemşire Antipoya idi. Lara Antipova savaşın etkisiyle hiç istemediği bir hayat sürmek zorunda kalmıştı. Fakat kimseyi suçlandırdığı, kimseden yakındığı yoktu. Ama bu

sessiz kendi içine kapanmış haliyle bile sızlanıyor, şikâyet ediyor gibiydi. İşte Yuri bütün hayatı boyunca sadece karısını, çocuğunu değil herkesi sevmeğe, yakınlık göstermeğe çalıştığı halde, Lara Antipova'ya aşık olmamak için insan üstü bir çaba sarfetmişti.

Tren bütün hızıyla gidiyordu. Açık pencerelerden içeri esen rüzgâr Yuri'nin saçlarını karıştırıyor, yüzüne kum tanelerini çarpıyordu. Her istasyonda, gündüz olduğu kadar gece de, yolcular trene saldırıyordu. Ihlamur ağaçları hışırdamaktaydı.

— XVI —

Ertesi sabah Yuri oldukça geç uyandı. Saat on biri geçiyordu. Yol arkadaşı hırlamağa başlayan köpeğini, «Prens, prens» diyerek susturmağa çalışıyordu. Yuri kompartımanda hala kendilerinden başka kimsenin olmadığını gördü. Kompartımana yolcu girmemişti.

Şimdi Kulaga bölgesinden çıkmışlar, Moskova bölgesine girmişlerdi. Artık istasyonların adı, Yuri'nin çocukluğundan beri bildiği adlardı.

Yuri, savaştan önce yaptığı gibi dikkatle yıkandı. Traş oldu. Sonra yol arkadaşının davet ettiği kahvaltı masasına oturdu. Şimdi delikanlıyı daha iyi incelemek fırsatını bulmuştu.

Delikanlının en çok dikkati çeken tarafı son derece konuşkan olması ve durmadan elini kolunu hareket ettirmesiydi. Fakat karşılıklı fikir alış verişinden çok, kelimeler söylemek, sesler çıkarmaktan hoşlanıyordu. Yani sırf iş olsun diye konuşanlardandı. Konuşurken olduğu yerde sanki yaylı bir şeyin üstünde oturuyormuş gibi zıp zıp zıplıyordu. Hiç sebepsiz, insanın kulaklarını sağır edici kahkahalar atıyor, çabuk çabuk ellerini oğuşturuyordu. Söyleyeceğini anlatmakta güçlük çektiği zamanlar elini dizine vuruyor, kahkahalarla, gözlerinden yaş gelinceye kadar gülüyordu.

Tıpkı bir gece önceki gibi konuşmasında aynı tuhaflıklar görülüyordu. Söylediklerinde bir mantık aramak boşunaydı. Hiç sorulmadığı halde kendisi hakkında en olmayacak açıklamalarda bulunuyor, sonra en masumane soruların cevaplarını vermekten kaçınıyordu. Hayatıyla ilgili birbirini tutmaz açıklamalar yapıyor, durmadan konuşuyordu. Belki de bir parça yalan söylüyordu. Olmayacak düşünceleriyle karşısındakini etkilemek istiyordu.

Delikanlı Yuri'ye, «ünlü bir ihtilalcinin yeğeni olduğunu» anlatmağa başladı. Fakat ebeveynleri tarihten önceki devirlere ait son derece geri

kafalı insanlardı. Şimdi cepheyle birleşen yerde oldukça geniş toprakları vardı. Dayısı yeni hükümet üzerindeki etkisinden yararlanarak ailenin herhangi bir şekilde zarara uğramasına engel olmağa çalışıyordu.

Kendisi de tıpkı dayısı gibi düşünüyordu. Sanatta, politikada ve yaşama biçiminde daima aşırı görüşlere sahipti. İşte bu hal Yuri'ye, Dostoyevski'nin «Ecinniler» adlı kitabındaki Peter Verkovensky'i hatırlattı. Artık Yuri onu iyice tanıyordu. Hatta delikanlının neden, ne zaman söz edeceğini bile kestiriyor, tahminleri de doğru çıkıyordu.

Delikanlı, topraklarının bulunduğu yerde avlanmağa gitmişti. Oradan dönüyordu. Son derece keskin bir nişancı olduğunu söyleyerek bir hayli övündü. Sakatlığı yüzünden savaşa alınmamıştı. Oysa askerlikte bu özelliğiyle büyük yararlıklarda bulunacağına güveni tamdı. Yuri'nin merakla bakışını görünce, «gerçekten hiç bir şeyin farkında değil misiniz?» diye sordu, «sakatlığımı görmediniz mi?» Cebinden iki tane kart çıkarıp Yuri'ye uzattı. Kartın bir tanesinde «Maksim Aristarkhoviç Klintsoz Pogorevshikh» yazıyordu. Fakat delikanlı Yuri'den, dayısının aynı adı taşıdığı için Pogorevshikh diye çağırmasını rica etti.

İkinci kart bir takım düzenli çizgilerle ayrılmıştı. Her bir bölmede bitişik, birbirine geçmiş el ve parmak işaretleri vardı. Dilsiz - sağırlar için kullanılan bir alfabeydi bu. Bu her şeyi açıklıyordu. Pogorevshikh, Hartman ya da Ostrogradsky okulunun zeki bir öğrencisiydi. Konuşmasını işiterek değil görerek, boğaz kaslarını dikkatle izleyerek öğrenmiş, çok güzel konuşuyordu. Karşısındakinin konuşmasını da bu şekilde ağzına bakarak anlıyordu.

Bunun üstüne Yuri, delikanlının avlanmağa gittiği bölgeden söz edişini ve kendisi hakkında anlattıklarını hatırlayarak «size bir şey soracağım,» dedi, « Cevap vermek zorunda değilsiniz. tabiî Zyzushinovna Cumhuriyetin kurulmasıyla bir ilginiz var mı?»

— «Nasıl anladınız?.. Blazheiko'yu tanıyor musunuz?.. Evet, evet. Elbette ilgim var.» Pororevshikh güldü. Bacaklarına vurarak gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü. Blazheiko'nun sadece bir bahane olduğunu, Zybushinova'nın fikirlerini uygulamak için çok iyi bir yer sandığını anlattı. Yuri delikanlının anlattığı fikirleri kavramakta bir hayli güçlük çekiyordu. Hemen hepsi anarşist görüşlerinden, bir de avcılara ait o olur olmaz yalanların bir araya gelmesinden ibaretti.

Pek yakında Rusya'da kanlı ayaklanmaların olacağını söyleyerek bir takım önemli kehanetlerde de bulunuyordu. Yuri bir takım ayaklanmaların olabileceğini, bunların kaçınılmaz olduğunu kabul ediyordu ama, çocuk yaştaki delikanlının böyle kendinden emin tavırlar takınarak ukalaca fikirler ileri sürmesine de çok sinirleniyordu.

— «Bir dakika,» diyerek delikanlının sözünü kesti, «bütün bu söyledikleriniz doğru olabilir. Bütün söyledikleriniz gerçekleşebilir. Fakat bana kalırsa, kuvvetli bir düşmanla mücadele halindeyiz. Bu gibi olayların zamanı değil. Memleket henüz bir felaketten çıkmadan bir başkasının içine yuvarlanırsa bizim için hiç de iyi olmaz. Önce memlekette bir barış, sessizce sağlanmalı.»

Pogovershkh, «Çok temiz düşüncelere sahipsiniz,» dedi. «Fakat karışıklık, sizin kurulmasını o kadar istediğiniz düzen kadar normal birşeydir. Bütün bu yıkılışlar, düşüncelerin olduğu kadar yapıların da yıkılması, geniş yapıcı bir planın gerçekleşmesi için gerekli olan şeylerdir. Henüz toplumumuz yeteri kadar yakılıp yıkılmış değil... Tamamiyle harap olmalı, elle tutulacak bir şey kalmamalı... O zaman ortaya ihtilalci bir hükümet çıkar ve herşeyi çok iyi düzene sokar.»

Yuri bu düşünceler karşısında adeta hasta gibi oldu. Kompartımandan, koridora çıktı.

Gittikçe hızını artıran tren Moskova'ya yaklaşıyordu. Kayın ağaçlarının ortasında yazlık köşkler sinema gibi gelip geçiyorlardı. Tren durmadan düdük çalıyor, bu ses çevredeki koruluklarda yankılar yapıyordu.

Yuri birdenbire, bunca zamandan sonra ilk defa olarak kendisini neyin beklediğini iyice anladı. Üç yıldan beri sürüp gelen değişiklikler, ayaklanmalar, ihtilaller, savaş, yıkılma, korkunç yaralanma ve ölüm sahneleri, köprülerin uçurulması yangınlar, tahripler... Bütün bunlar içinde bir boşluk duygusu uyandırmıştı. Zamanını boşuna geçirmişti sanki. Önemli olan taraf, kendisi için her taşı aziz olan bir eve doğru trenin baş döndürücü bir hızla gitmesiydi. İşte hayat buydu. İnsanın yakınlarına, evine, yurduna kavuşması, yeniden yaşamağa başlaması gibi birşeydi.

Tren iki yanı ağaçlarla kaplı yoldan çıkıp düzlüğe girdi. Düzlükte toprak yavaş yavaş yükseliyor, üstü geniş bir tepe halini alıyordu. Burada ufka paralel taranmış patates yatakları vardı. Tepenin ucunda, patates fidelerinin sona erdiği noktada limonlukların indirilmiş camları duruyordu. Güneş ışıkları bu camlara çarpıp kırılıyor, alev alev ışıklar saçıyordu.

Trenin arka tarafında gökyüzünü geniş, mor renkli bir bulut kaplamıştı. Bu buluttan birden yağmur taneleri düşmeğe başladı. Damlalar güneşte ışıl ışıl yanıyordu. Yağmur, hızla giden vagonların tamponlarından çıkan seslere uyarak acele acele yağıyordu. Sanki trene koşup yetişmek istiyor, arkada kalmaktan korkuyordu.

Yuri farkında olmadan, birdenbire «Kurtarıcı İsa» kilisesi ve şehrin kubbeleri göründü. Sonra da tepelerin ardından, bir resim gibi herşey yavaş yavaş ortaya çiktı.

Yuri kompartımana dönerek, «Moskova'ya geldik,» dedi. «Hazırlanalım.»

Pogorevshikh yerinden fırladı. Av çantasını karıştırdı. İçinden besili bir yaban ördeği alıp çıkardı. «Bunu alın,» dedi. «Size hatıram olsun. Hayatımda bu kadar güzel bir zaman geçirdiğimi hatırlamıyorum.»

Yuri ne kadar reddettiyse, Sağır - dilsizi fikrinden vazgeçirtemedi. Sonunda, «Pekâlâ,» diyerek razı oldu, «bunu sizden karıma bir hediye olarak götüreceğim.»

Pogorevshikh sevinçle, «Harikulade, harikulade,» diye tekrar tekrar mırıldandı, «Karınıza götürün.» Sevincinden olduğu yerde o kadar zıpladı, elini o kadar çok dizine vurdu ki sonunda Prens de bulunduğu yerden çıktı. Sahibinin keyfine katıldı.

Tren istasyona girdi. Kompartıman sanki vakit geceymiş gibi kapkara kesildi. Sağır - dilsiz yaban ördeğini bir afiş parçasına sararak Yuri'ye uzattı.

ALTINCI BÖLÜM

MOSKOVA'YA GELİŞ

— I —

Yuri kompartımanda oturduğu sürece, sanki yalnız tren ilerliyor, zaman olduğu yerde duruyordu. Ona daha yeni öğle olmuş gibi geliyordu. Oysa yıkık Smolenks çarşısının kalabalığı arasından ilerlemeğe çalışırken zaman akşam üstünü bulmuştu. Daha sonraki yıllarda bu anı düşündüğü zaman Yuri kalabalığın orada alışkanlık olarak' toplandığı kanısına vardı. Çünkü çarşıda alıp satacak birşey bulunmadığı için, tezgâhların üstü boş olduğu gibi, dükkânların kepenkleri de kapalıydı. Kepenklerin kilitlenmesine bile lüzum görülmemişti. Artık hiç kimsenin süpürmeği aklına getirmediği meydan pislik içindeydi.

1917 Sonbaharından beri bir çok şey değişmişti. Duvarların kenarında temiz pak giyinmiş ihtiyar kadın ve erkekler duruyordu. Bunlar kimsenin ihtiyacı olmadığı, onun için de satın almak gereğini duymadığı kâğıttan yapılmış çiçekler, cam kapaklı, düdüklü ibrikler, siyah dantelden gece elbiseleri, lağvedilmiş bakanlıkların üniformaları gibi şeyleri satmağa çalışıyorlardı.

Aşağı tabakadan olanlar daha yararlı şeyleri satışa çıkarmışlardı: Çabucak bayatlayan, vesikayla verilen siyah ekmek dilimleri, toz toprak içinde kalmış şeker parçaları, düşük kaliteli tütünlerin ikiye bölünmüş parçaları...

İnsanın aklına hayaline gelmeyecek cinsten eşyalar elden ele dolaşıyor, sahip değiştirdikçe fiyatları artıyordu.

Araba bir yan sokağa saptı. Batmakta olan güneş arkalarında kalmıştı. Önlerinden giden bir at, boş bir arabayı parke taşlarının üstünde gürültüler çıkararak çekiyordu. Birçok kestirme yollardan geçtiler. Sonunda iki yana sokağın birleştiği yerde, Yuri'nin evi göründü. Araba durdu. Yuri sanki nefes alamıyor, kalbi çekiç gibi küt küt vuruyordu. Ön kapıya yaklaştı. Kenardaki zili çaldı. Cevap veren olmadı. Tekrar çaldı. Yine kapıyı açan olmayınca kısa aralarla sürekli olarak çalmağa başladı. Kapıyı Tonya ardına

kadar açıp hayretle kocasının yüzüne baktığı zaman Yuri hala zili çalıyordu. Birdenbire karşılaşmaları ikisini de şaşırtmıştı. Bir an oldukları yerde kalakaldılar. Tonya'nın kapıyı ardına kadar açık tutmasında bir hoşgeldin anlamı, bir kucaklayış vardı. Nihayet kendilerine geldiler. Birbirlerinin kollarına atıldılar. Biraz sonra ikisi birden konuşuyordu.

— «Önce söyle bakalım, herkes sıhhatte ya?»

— «Evet, evet merak etme. Herşey yolunda. Sana bir sürü saçma sapan şeyler yazdım. Beni affet. Neyse, bunu sonra konuşuruz. Niçin bir telgraf çekmedin? Markel eşyalarını yukarı taşısın. Yegorovna kapıyı açmayınca herhalde endişelenmişsindir. Kendisi köye gitti.»

— «Sen zayıflamışsın, Tonya! Fakat ne kadar genç ve güzel duruyorsun. A, arabanın parasını vermedim. Dur, bir dakika!»

— «Yegorovna köye un bulmağa gitti. Diğer bütün hizmetçilere yol verdik. Şimdi bir tek kız kaldı. Adı Nyusha. Sasha'ya bakıyor. Başka kimse yok. Herkes geleceğinden haberdar edildi. Hepsi de seni görmek için can atıyorlar... Gordon, Dudorov ve diğerleri... »

— «Sasha nasıl?»

— «İyi. Allaha şükürler olsun. Şimdi uyandı. Sen doğru trenden geliyorsun... Etrafta tifüs salgını var... Yoksa hemen yanına giderdik...»

— «Baban evde mi?»

— «Sana kimse yazmadı mı?... Şimdi kendisi ilçe komitesinde başkan. Sabahtan gece yarılarına kadar çalışıyor... Nasıl, sen de buna inanmıyorsun değil mi? Arabayı savdın mı? Markel! Markel! »

Sokağın orta yerinde durmuşlardı. Yuri'nin eşyaları da orta yerdeydi. Yolu kapatıyordu. Gelip geçenler bir onlara, bir arabaya bir de ardına kadar açık duran kapıya bakıyorlar, bundan sonra ne olacak diye merakla bekliyorlardı.

Fakat pazen gömleğinin üstüne yeleğini geçirmiş, kapıcı şapkası elinde olduğu halde Markel merdivenlerden koşarak inmeğe başlamıştı bile. Bir yandan da, «Aman Allahım Yurochka gelmiş! diye bağırıyordu. «Aslanımız gelmiş! Yuri Andreyevich, gözümün bebeği! Demek bizi unutmadınız! Sizin için her gün dua etti. Bize şeref verdiniz...» Sonra durup kendilerini seyredenlere döndü, onları «Ne var? Ne duruyorsunuz? Komedi mi oynuyor?» diye azarladı.

Yuri ona sarılarak, «Nasılsın, Markel?» diye sordu. «Şapkanı giy, aptal! Tamam. Ne haber? Karın nasıl? Kızlar nasıllar?»

— «Nasıl olacaklar? Allaha şükür büyüyorlar. Haberlere gelince, siz orada kahramanca işler yaparken biz de burada boş durmadık. İşleri o kadar karıştırdık, öyle berbat ettik ki artık şeytan bile işin içinden çıkamaz... Sokaklar pislik içinde, çatılar akıyor, milletin açlıktan nefesi kokuyor.»

— «Seni Yuri Andreyevich'e şikâyet edeceğim, Markel. Hep böyle, Yurochka. Artık böyle saçma sapan konuşmalara tahammülüm kalmadı. Bu çeşit konuşmalarının hoşuna gideceğini düşünüyor. Pekâlâ, pekâlâ Markel, tartışmayı bırak. Ben seni bilirim. Katır gibi inatçı bir adamsındır. Bir parça aklını başına toplasan iyi edersin.»

İçeri girdiler. Markel Yuri'nin eşyasını içeri taşıdı. Ön kapıyı kapadı. Sonra samimi bir tavırla, «Tonya Alekandrovna bana kızdı.» diye devam etti. «Söylediklerini işittiniz. Hep bana sen inatçı bir adamsın der durur. Ne derse desin. Yurochka sen bana inan. Herkes, tam yüz kırk yıl bir taşın altında gizli duran Mason'lar kitabını okudu. Benim fikrimi sorarsan biz satıldık. Yuri satıldık. Hem de pek ucuza. Sen kendin de bunu anlıyacaksın ya. Bak Tonya Aleksandrovna bana başını sallıyor.»

— «Daha sallamayayım mı, Markel? Yeter. Eşyaları buraya bırak ve çekil. Yuri Andreyevich'in birşeye ihtiyacı olursa seni çağırır.»

— II —

— «Çok şükür gitti! Pekâlâ istersen onun sözlerini dinleyebilirsin. Ama hepsi saçma sapan şeyler. Konuşmasına bakacak olsan aptalın biri gibi duruyor. Ama işin aslı öyle değil. Bıçağını gizli gizli biliyor. Ama bunu kime, nasıl kullanacağını bilmiyor. İki yüzlünün biri!»

— «Biraz haksızlık etmiyor musun? Bana kalırsa bir parça içmiş, gevezelik ediyordu.»

— «Acaba ne zaman içmiyor ki... Neyse bu mesele yeter... Ben Sasha'nın yanına gitmeden tekrar uyumasından korkuyorum. Trenler bit içindeymiş... Şu tifüs salgını olmasa... Sende bit yok değil mi?»

— «Sanmıyorum. Çok temiz ve rahat bir trende geldim. Tıpkı savaştan önceki gibiydi. Bir duş yapsam hiç fena olmaz. Daha sonra doğru dürüst yıkanırım. Nereye gidiyorsun? Artık oturma odasından geçmiyor muyuz?»

— «Ah, tabiî senin birşeyden haberin yok. Babamla bir hayli düşündük, sonunda zemin katın bir kısmını ziraat akademisine vermeği

uygun gördük. Kışın ısıtması zor oluyor. Üst kat bile büyük geliyor. Henüz taşınmadılar. Sadece kütüphanelerini, bitki koleksiyonunu ve tohumları getirdiler. İnşallah bu tohumlara fare dadanmaz. O zaman bize de gelir. Şimdilik heryeri pırıl pırıl temiz tutuyorlar. Sırası gelmişken söyliyeyim, şimdi artık ev, oda gibi kelimeler kullanılmıyor. «Oturulabilir Yer» deniyor, bunların yerine. Bu taraftan gel. Amma da beceriksizmişsin. Servis merdiveni kullanıyoruz, görmüyor musun? Sen benim peşimden gel de göstereyim.»

— «Bu odaları verdiğinize memnun oldum. Çalıştığım hastane bir kontesin konağıydı. Bir sürü odaları, vardı. Yerlere parke döşemişti. Saksılara yerleştirilmiş palmiye ağaçları geceleri hayalet gibi dururdu. Savaştan yaralı gelen hastalar geceleri çığlık çığlık bağırırlardı. Onun için bu palmiyeleri salonlardan kaldırttık. Şunu söylemek istiyorum ki, zenginlerin yaşama biçimlerinde doğru olmayan, güzel olmayan bir yan var. Bir yığın faydasız şeyler. Gereğinden çok mobilya, oda var. Duygularda aşırı incelik, konuşurken bir takım edalar takınmaları yok mu pek tuhafıma gidiyor. Odaları vermenize çok sevindim. Daha da birşeyler verebiliriz.»

— «Bu pakette ne var? Kenarından birşey çıkmış. Bir kuş gagasına benziyor. Ördek! Ne güzel yaban ördeği! Nereden buldun? Gözlerime inanamıyorum. Şimdi bunu alabilmek için bir servet lazım.»

— «Trende biri hediye etti. Sonra anlatırım. Uzun bir hikâye. Bunu ne yapayım? Mutfağa bırakayım mı?»

— «Evet. Nyusha’yı hemen aşağı yollayayım da yolup temizlesin. Bu kış çekeceğimiz varmış... Kıtlık artacak, soğuk da şiddetli olacakmış.»

— «Evet, heryerde bunu söylüyorlar. Gelirken trenin penceresinden bakıyordum... Kendi kendime rahat bir aile hayatından ve çalışacak bir işi olmaktan daha güzel ne vardır? diye sordum. Bunun dışındaki şeyler bizim gücümüzün üstünde. Gerçekten de kötü günler geliyor gibi. Birçokları buralardan gitmeğe hazırlanıyorlar. Güneye, Kafkasya’ya, hatta daha uzaklara gitmekten söz ediyorlar. Ben bunu yapmak istemem doğrusu. Kendini bilen bir insan dişini sıkar, memleketinin kaderine katlanmağa çalışır. Fakat senin için başka... Senin sıkıntıya katlanmanı istemezdim. Seni güven içinde bir yere, söz gelişi Finlandiya’ ya göndermek isterdim... Fakat her basamakta durup yarım saat konuşursak yukarıya hiç çıkamayacağız.»

— «Bir dakika dur. Sana söylemeyi unuttum. Harikulade bir haberim var. Nikolay Nikoleyevich?»

— «Kolya dayın!»

— «Tonya! Sahi mi? Olamaz! Nasıl oldu?»

— « Doğru söylüyorum. İsviçre'deydi. Sonra Londra'ya geçti. Finlandiya yoluyla geldi.»

— «Tonya! Şaka etmiyorsun değil mi? Sen kendisini gördün mü? Şimdi nerede. Hemen onu göremez miyiz?»

— «O kadar sabırsız olma. Köyde bir arkadaşının yanında kalıyor. İki gün sonra geleceğine söz verdi. Bir hayli değişmiş. Hayal kırıklığına uğrayacaksın. Yolda gelirken Petersburg'a uğramış. Bolşevik olmuş. Babam onunla tartışırken çokça kabalık etmek zorunda kaldı. Gerçekten her basamakta duruyoruz. Gel. Demek kötü bir kış geçireceğimizi sen de işittin... Ne diyorlar... Ne olacağımız belli değil desene...»

— «Evet, ben de öyle sanıyorum. Ama ne önemi var? Başımızın çaresine bakarız. Dünyanın sonuna gelmedik ya. Başkaları ne yapıyorsa onu yaparız.»

— «Odun, su ve elektrik olmayacakmış diyorlar. Parayı da kaldıracaklarmış. Yiyecek dağıtılmayacakmış. Yine durduk. Gel. Dinle bak, Arbat'ta harikulade güzel demir sobalar satılıyormuş. İçinde kâğıt yandığı gibi üzerinde yemek de pişermiş. Adresi aldım. Bitmeden biz de bir tane alalım.»

— «Olur. Alırız. Güzel bir fikir. Şu işe bak sen, Kolya dayı gelsin! Bir türlü inanamıyorum...

— «Bak sana ne yapmak istediğimi anlatayım. Evin üst katında kendimize bir köşe ayıralım. Mesela birbirine geçilen üç odayı. Babam, Sasha ve Nyusha ile oraya çekiliriz. Evin geri kalan kısmını da birilerine veririz. Araya bir bölme çekeriz. Sanki kendi katımızda oturuyormuş gibi bir merdivenimiz de olur. Bu demir sobayı da ortadaki odaya kurarız. Borusunu da pencerelerden birinden çıkarırız. Çamaşırı burada yıkar, yemeğimizi burada pişiririz. Misafirlerimizi de burada ağırlarız. Hepsi bir odada olur. O zaman elimizdeki yakacağı yerinde kullanmış olur, hayırlısıyla kışı çıkarırız.».

— «Elbette çıkarırız. Buna şüphen olmasın. Fikrini beğendim... Ne yapalım biliyor musun? Kendimize bir ziyafet çekelim. Ördeği pişirelim. Kolya dayıyı da davet edelim.»

— «Mükemmel. Gordon'a bir parça içki getirmesini söylerim. Şu veya bu laboratuvardan bulacağını sanıyorum. Dur, bak sözünü ettiğim oda bu. İyi mi? Şimdi çantanı yere bırak. Git bavulunu al. Dudorov ve Shura Schelesinger'den eğlenceyi düzenlemelerini isteriz. Kızmazsın değil mi? Tuvaletin nerede olduğunu unutmadın ya? Git, bir parça antiseptikten üstüne sık. Sen oradayken ben gidip Nyusha'yı aşağı yollıyayım. Sasha'yı alayım. Hazır olunca seni çağırırım.»

Moskova'da onu bekleyen en büyük yenilik oğlu Sasha oldu. Yuri çocuk doğar doğmaz askere gittiği için onu tanıyor sayılmazdı.

Vaktiyle, Tonya'yı doğumevinde ziyarete gitmişti. Asker üniformasıylaydı. Bebeklerin mama saati olduğu için Yuri'yi içeri almamışlardı.

Bekleme odasında oturup beklemişti. Çocukların odasından, on, on iki tane bebeğin viyaklaması işitiliyordu. Birkaç tane hemşire koltuklarının altına sıkıştırdıkları bebekleri soğuk almasınlar diye çabucak annelerine koşuşturmuşlardı. Sanki koltuklarının altında paket varmış gibi çok rahat hareket ediyorlardı.

Bebekler, «Viyak,» diye bağırıyorlardı. Sanki bunu hissederek bir acı duydukları için değil görevleriymiş gibi yapıyorlardı. Bunların içinde bir tek sesin ayrı bir çınlayışı vardı. Bir görev yapar gibi ağlamıyordu. Kalın sesiyle inatçı bir havası vardı.

Yuri, oğluna kayınpederinin hoşuna gitsin diye Alexander (kısaca Sasha) adını koymağa karar vermişti. Herhangi bir nedenle diğerlerinden ayrılan bu sesin kendi oğluna ait olduğunu anlamıştı. Belki de bu çığlıkta kendi başına bir özellik, gelecekteki insanın kişiliğini, alınyazısını belirten bir hal vardı.

Yuri yanılmamıştı. Duyduğu ses gerçekten Sasha'nındı... İşte oğlu hakkında bildiği tek şey buydu.

İkincisi, Tonya'nın cepheye yolladığı resimdi. Sasha resimde tombul, koca kafalı, minicik ağızlı bir bebekti. Bir çarşafın üstünde ayakta duruyordu. Bacakları eğriydi. Ellerini havaya kaldırmıştı. Sanki dansediyordu. O sırada Sasha bir yaşlarındaydı. Henüz yürümeğe başlamıştı. Şimdi iki yaşındaydı. Konuşmasını öğreniyordu.

Yuri bavulunu alıp pencerenin önünde duran oyun masasının üstüne koydu. Eşyalarını çıkarmağa başladı. Eskiden bu oda ne işte kullanılıyordu

diye merak etti. Odayı tanıyamamıştı. Tonya ya mobilyasını ya da duvar kâğıtlarını değiştirmiş, yeniden döşemişti.

Tıraş makinesini aldı. Tam pencerenin karşısında kilisenin kubbeleri arasında tepsi gibi bir ay doğmuştu. Ayın ışıkları bavulun üst kısmına, çamaşırların, kitapların üstüne vurunca, odanın ışığı değişti. Yuri nerede olduğunu anladı.

Eskiden burası sandık odası olarak kullanılırdı. Tonya'nın annesi Anna Gromeko kırık sandalyeleri, aile albümleri ve yazın sandıklara konan kışlık elbiseleri burada şaklardı. Buraya çocukların girmesi yasaktı. Yalnız Noel yahut Paskalya yortularında, kalabalık oldukları, üst kat misafirlerle dolduğu zaman bu odanın kapısı da ardına kadar açılırdı. O zaman çocuklar sandalyelerin, masaların altında saklambaç oynarlar, çeşitli kıyafetlere girerek palyaçoluk yaparlardı.

Yuri olduğu yerde bütün bunları düşündü. Sonra öteki bavulunu almak için aşağı indi.

Mutfakta Nyusha, sobanın önüne serdiği bir gazetenin üstünde ördeği temizlemekle meşguldü. Yuri bavuluyla içeri girince zarif bir utangaçlıkla yerinden fırladı. Önlüğündeki tüyleri sildi. Yuri'yi selamladı. Bavulu yukarı götürebileceğini söyledi.

Yuri teşekkür ederek oradan ayrıldı. Birkaç oda ilerden Tonya'nın sesi işitildi. Yuri'ye artık hazır olduklarını bildiriyordu. Sasha'yı, görebilirdi.

Çocuk odası olarak Tonya'nın eskiden ders çalıştığı oda kullanılıyordu. Beşikteki çocuk, resimdeki kadar güzel birşey değildi, ama tıpkı Yuri'nin annesi rahmetli Marya Nikolayevna'ya benziyordu. Yuri'nin elindeki fotoğraflardan daha çok bir benzerlik vardı.

Tonya, «İşte baban. İşte baban geldi,» diyordu, «hadi bakalım terbiyeli bir çocuk gibi elini salla.» Tonya, Yuri çocuğu öpebilsin, kucağına alabilsin diye beşiğin bir tarafını alçalttı.

Küçük Sasha, saçı sakalı birbirine karışmış yabancının kendisine iyice yaklaşmasına ses çıkarmadı. Belki de ondan çekiniyor, iğreniyordu. Sonra birdenbire yerinden fırladı. Bir eliyle annesinin yakasına sarıldı. Ötekiyle Yuri'nin suratına şiddetli bir tokat attı. Bu cesareti karşısında kendisi de şaşırmış gibi kendini Tonya'nın kollarına attı. Acı acı ağlamaya başladı.

Tonya, «Yaramaz çocuk, yaramaz çocuk,» diye onu azarladı «bu şekilde hareket etmen doğru değil, Sashenka. Baban ne diyecek? Sasha ne kadar kötü bir çocuk olmuş diyecek. Hadi bakalım babayı bir öp. Babayı öp. Ağlama aptal. Ağlıyacak birşey yok.»

Yuri, «çocuğu kendi haline bırak, Tonya,» dedi. «Çocuğu rahatsız etme. Sen de üzülme. Ne kadar saçma sapan şeyler düşündüğünü biliyorum. Çocuk babasını böyle karşıladı diye kötü anlamlar çıkarıyorsun. Saçma! Çocuk beni hiç görmedi ki. Yarın beni tanıyacak, bak o zaman ne güzel arkadaş olacağız.»

Yine de Yuri odadan huzursuz bir halde, bunun bir kötülük belirtisi olduğunu düşünerek çıktı.

— IV —

Gelişini izleyen günler içinde ne kadar yapayalnız kalmış olduğunu farketti. Bunda kimsenin suçu yoktu. Arzuladığı şeyi istemiş eline de bu geçmişti.

Arkadaşları garip bir şekilde boş, yavan insanlar haline gelmişlerdi. Hiçbirisi kendi dünyasına, kendi fikirlerine bağlı değillerdi. Onlar Yuri'nin kafasında daha canlı, daha söz sahibi insanlardı. Geçmişte onlara gerektiğinden çok değer vermiş olacaktı. Böyle yapması da o zaman için yerinde bir davranıştı. Çünkü zenginler, fakirlerin zararına olarak eğlencelerini, olur olmaz isteklerini yerine getirebiliyorlardı. Azınlık rahat, tembel bir hayat yaşarken, fakirler sıkıntı içinde ezilip gidiyorlardı.

Fakat aşağı tabaka ne kadar çabuk yükselmiş, üst tabaka da ne kadar çabuk kaybolup gitmişti. Fazla çaba sarfetmeden, güle oynaya alıştıkları yaşama biçimine son vermişler, düşüncelerini değiştirmişlerdi! Demek ki bunlar duygularında ve düşüncelerinde güçlü değildiler.

Şimdi Yuri kendisini sadece karısının, kayınpederinin ve çalıştığı yerdeki bir iki doktor arkadaşının yanında rahat hissedebiliyordu. Onlarla gereksiz gösterişlere kapılmadan sade ve içtenlikle konuşabiliyordu.

Ördekli parti, kararlaştırıldığı gibi dönüşünden bir kaç gün sonra verildi. O zamana kadar Yuri, partiye geleceklerin hemen hepsiyle görüşmüştü. Onun için toplantının yeniden bir araya gelmeleri şerefine verilmesinde bir anlam kalmamıştı.

Bu açlık günlerinde besili bir ördek yemek işitilmemiş bir lükstü. Fakat ördekle yiyecekleri ekmek yoktu. Onun için de ele geçirdikleri bu lüks anlamsız görünüyor, insanı adeta kızdırıyordu.

Gordon artık karaborsada para yerine geçecek kadar değerlenen bir şişe ispirto getirmişti. Tonya şişeyi bağrına basmıştı sanki. İsteyenlere azıcık veriyor, o anda gönlüne estiği gibi az ya da çok suyla karıştırıyordu. Karışım daima ya çok kuvvetli ya da çok zayıf oluyor, anlaşılmayan bir sebepten insanı, hakikî içkiden daha çok sarhoş ediyordu. Bu da hepsinin sinirini bozuyordu.

Fakat bütün bunlardan daha üzücü olan şey, partinin o günün şartlarına uygun olmamasıydı. Söz gelişi sokağın karşı tarafındaki evlerde de aynı şekilde yenilip içildiği iddia edilemezdi. Orada, pencerelerin gerisinde karanlıklar içinde aç bir Moskova vardı. Dükkânları kapalıydı. Eğlence ve Votka'ya gelince, insanlar böyle şeyleri düşünmeği bile unutmuşlardı.

Onun için gerçekten yaşamanın en kolay yolu herkes gibi yaşamağa çalışmaktı. Herhangi bir iz bırakmamağa çalışarak başkalarının hayatları arasında kaybolmak gerekiyordu. Paylaşılmayan mutluluk, mutluluk sayılmazdı. Şehirde yegâne ördek kendi ördekleri, yegâne içki kendi içtikleri ispirto olduğu için bunlar gerçekliklerini yitirmişler, sanki içki ve ördek olmaktan çıkmışlardı. İşte bu insanın herşeyden çok canını sıkıyordu.

Misafirler de insana huzur vermiyorlardı. Düşüncelerini karmakarışık ifade eden, ağır düşünen Gordon bu özelliklerini değiştirmediği sürece zararsız bir insan olarak kalmıştı. Yuri'nin en iyi arkadaşıydı. Okulda da sevilen aranılan bir öğrenci olmuştu.

Fakat şimdi Gordon kafasındaki hayalinden tiksinmeğe girişmiş, bu durumunu düzeltmek için büyük çabalar sarfetmeğe başlamıştı. Neşeli görünmeğe uğraşarak, birbiri peşi sıra sözde komik hikâyeler anlatmağa çalışıyordu. Durmadan, «Ne komik!» «Ne kadar eğlenceli» gibi laflar ediyordu. Bu kelimeler Gordon' un sözlüğünde bulunmayan kelimelerdi. Çünkü Gordon hayatı bir eğlence olarak kabul eden insan değildi.

Dudorov'u beklerken, Gordon, Dudorov'un pek komik bulduğu evlenme hikâyesini anlatmağa başladı: Anlaşıldığına göre Dudorov bir yıl önce evlenmiş ve karısından ayrılmıştı. İşin komikliği şuradan geliyordu: Dudorov yanlışlıkla askere çağrılmıştı. Askerliğini yapar ve bir yandan da

durumu incelenirken Dudorov'un başına, unutkanlığı ve subayları selamlamaması yüzünden pek çok işler gelmişti.

Terhis olduktan sonra aylarca karşısında apoletli insanlar görür gibi oluyor, eli birden şapkasına gidiyordu. Şimdi eskisinden daha unutkan olmuştu. Her fırsatta hata işlemekten geri kalmıyordu. İşte tam bu sırada, Volga nehri üstündeki bir iskelede iki kız kardeşe rastlamıştı. Onlar da Dudorov gibi aynı gemiyi bekliyorlardı. Dudorov, çevresinde dolaştığı sandığı apoletlilerin verdiği dalgınlıkla iki kardeşten küçüğüne aşık olmuş ve derhal evlenme teklif etmişti. Gordon, «ne komik!» dedi. Fakat hikâyesinin kahramanının sesi geliyordu. Biraz sonra Dudorov içeri girdi.

Dudorov'daki değişiklik ise tersineydi. Havai, züppe delikanlının yerini ağır başlı, asık suratlı bir bilgin almıştı.

Dudorov lise öğrenciliği sırasında bir siyasî mahkûmun kaçmasına yardım ettiği iddiasıyla okuldan kovulmuştu. Bunun üstüne bir sanat okulundan ötekine gitmiş, sonunda liseyi bitirmek sevdasına kapılmıştı. Liseyi bitirdikten sonra da, Üniversiteye girmişti. Tabiî bu diğer arkadaşlarından çok sonra olmuştu. Savaş sırasında Üniversitede okumuş, Rus ve Dünya tarihi dersleri versin diye Fakülteye alınmıştı. Şimdi korkunç İvan devrinin toprak politikası ve ünlü Fransız İhtilalcisi Saint Just üzerine bir tez hazırlamakla meşguldü.

Artık, her konuda rahatlıkla konuşabiliyordu. Sesi hiçbir zaman yükselmiyor, aynı kesin, kendine güvenen bir tavırla gözlerini hülyalı bir ifadeyle bir noktaya dikerek konuşuyordu.

Akşamın geç saatlerine doğru parti tam neşesini bulmuştu. Herkes bir ağızdan bağırıp çağırır, kahkahalarla gülerken içeri bir bomba gibi Shura Sohlesinger girdi. Hepsini adeti olduğu üzere azarladı. Sonra neşe ve gürültüye o da katıldı. Yuri'nin çocukluk arkadaşı olan Dudorov ona hiçbir zaman «Siz» diye hitap etmemişti. Yine ona sen diye hitap ederek, Yuri'ye Mayakovsky'nin şiirleriyle, «Harp ve Sulh»u okuyup okumadığını sordu. Bu konuda küçük bir tartışmaya giriştiler.

Yuri, «Sana daha önceden söylemiştim,» diye cevap verdi. «Ben Mayakovsky'i severim. Dostoyevski'nin bir devamı gibidir. Dostoyevski biçiminde şiir yazma yeteneği var! Herşeyi doğruca, fazla ayrıntısına girmeden söyler.»

Fakat gecenin en dikkati çeken yanı şüphesiz Kolya dayı idi. Tonya, onun köyde olduğunu sanmakla yanılmıştı. Kolya dayı, yeğeninin

Moskova'ya geldiği gün şehre dönmüştü. Parti gününe kadar birkaç kere buluşmuşlar kavuşmanın ilk heyecanını geçirmişlerdi. İlk görüştükleri gün hava sıkıcı ve kapalıydı. Toz gibi bir de inceden yağmur yağıyordu. Yuri dayısını görmek için otele gitmişti. Oteller, resmi makamlardan kâğıt getirmeyenleri kabul etmemeğe daha o zamandan başlamışlardı. Ne var ki Nikolay Nikolayevich tanınmış bir insandı. Eski günlerden tanıdığı otorite sahibi kişilerle samimiyetini kesmemişti.

Otel, hastaların yönetimine bırakılmış bir tımarhaneye benziyordu. Boş ve karmakarışıktı. Her iş oluruna bırakılmıştı. Süpürülmemiş odanın geniş penceresi bu çılgın günlerde terkedilmiş, kendi haline bırakılmış avluya bakıyordu. Gerçekliğini kaybetmiş, gecenin karanlığında hülyalı bir yere benziyordu. Yuri için bu buluşmanın unutulmaz, eşsiz bir anlamı vardı. Çocukluk günlerinin tanrısı, ilk gençlik çağında kafasına hükmeden öğretmeniyle buluşuyordu.

Ağaran saçları Kolya dayıya çok yakışmıştı. Bol, Avrupa modası koyu elbisesiyle pek şıktı. Yaşına göre oldukça genç görünüşlü ve yakışıklıydı.

Olayların etkisinde kalarak gerçek kişiliğini kaybettiği muhakkaktı. Fakat dayısını bu haliyle ölçüp biçmeği Yuri asla aklına getirmedi.

Dayısının, politikadan soğukkanlılıkla, durumu çok hafife alarak söz etmesine Yuri pek şaştı. O sırada birçok Rus'un olamayacağı kadar kendine hakimdi. Bu onun dışardan yeni gelmiş olduğunu gösteriyordu. İnsanı şaşırtan bir haldi.

Buluşmaları sırasında yine eskisi gibi anlaştıkları konularda gülüp, söylediler. Onları güldürten, ağlatan şeyler politikadan çok uzak şeylerdi. Onları bir araya getiren şey bir sanatçının yaratıcı dehasıydı. Akraba olmalarına, aralarında geçmişin canlanmasına, ortak hatıralardan uzun uzun söz etmelerine rağmen bir an geldi ki, onları birbirine bağlayan bütün bağlar koptu bir dayı ve yeğen olmaktan çıktılar. Şimdi sadece fikirler konuşuyordu.

On yıldan beri Nikolay Nikolayevich yazı yazma meselelerinden bu kadar hararetli, bu kadar anlaşabildiği bir kimseyle konuşmamıştı. Yuri de ona karşı bu kadar anlayışlı, cesaret verici bir insana rastlamamıştı.

Birbirlerine bağırdılar, odada bir aşağı bir yukarı dolaştılar ya da pencerenin önünde yanyana konuşmadan durdular. Böylece doğru bildikleri

düşüncelerinin etkisiyle kendilerinden geçiyorlar, birbirlerini bu kadar iyi anlayabildikleri için sevinçten coşuyorlardı.

İlk buluşmaları böyle oldu. Ondan sonra birbirlerini yalnız göremediler. Yanlarında daima başkaları oluyordu. Yabancıların arasında Kolya dayı tanınmayacak bir insan oluyor, bambaşka bir kişiliğe bürünüyordu.

Moskova'da sadece bir misafir olduğunun farkındaydı. Bu da hoşuna gidiyordu. Petersburg'u mu, yoksa bir başka yeri mi kendine daha yakın hissettiği belli değildi. Bir salon politikacısı olarak göklere çıkarılması hoşuna gidiyordu. Belki de Fransız ihtilali sırasında Paris'te Madam Roland'ınki gibi Moskova'da da politikadan söz edilen salonlar kurulacağını sanmıştı. Moskova'nın sakin arka sokaklarında oturan hanım arkadaşlarını da ziyaret ederdi. Bunlar konuksever insanlardı. Gerek hanımları gerekse kocalarıyla geri düşünceleri, aldıkları yarım tedbirler ve her şeyi dürbünün ters tarafından görüşleriyle alay eder onlara takılırdı. Anlatıldığına göre İsviçre'de sevdiği bir kadın, bitmemiş bir kitap ve yolunda giden bir iş bırakmıştı.

Nikolay Nikoleyeviç koyu bir Bolşevizm taraftarıydı. Kendi düşüncelerini tutan iki Sol-Kanat Sosyalist ihtilalcilerinin ve aynı konuda yazılar yazan Miroshka Pomer ile Sylvia Cotorie adlı gazetecileri savunurdu. Yuri'nin kayınpederi ile bu yüzden bir hayli atışıyorlardı. Yuri'nin kayınpederi Alekxander Gromeko, «Bu meseleye gelince korkunç bir hal alıyorsunuz. Nikolay Nikolayevich,» diyordu. «Şu Miroshka da kim oluyor... Ya Lydia Pokori'ye ne demeli?»

Nikolay Nikolayevich, «Cotorie,» diye düzeltti, «öbür adı da Sylvia.»

— «Pokori yahut putpori. Hepsi bir. İsimden ne çıkar.»

— Her neyse, adı Cotorie, diye Nikolay Nikolayevich ısrar etti.

— «Biz neyin tartışmasını yapıyoruz? Meselenin A.B.C.'si bu. Asırlardan beri insanlar imkânsız görülen bir hayat yaşadılar. İstediğin herhangi bir tarih kitabına bak. Vandalizm, serfdom, kapitalizm... Hep böyle gidiyor. Tabiî olmayan, haksız yönetim şekilleri. Bu ihtilal uzun bir zamandan beri bekleniyordu. Dünya insanlara ışık getirecek, herşeyi düzene sokacak bir ihtilali arzu ediyordu.»

— «Biliyor musunuz, eski yönetim şeklini değiştirmeden, meseleyi temellerine kadar incelemeden hiçbir şey yapılamaz. Eski yönetimi evirip çevirip istediğiniz biçime sokacağınızı sanıyorsanız yanılıyorsunuz.

Sonunda bütün yapının birden çöküvereceğini iddia etmeyeceğim. Bu bir zaman meselesi. Buna nasıl karşı koyarsınız?»

— «Mesele bu değil,» diyerek Alexander Gromeko birdenbire öfkelendi. «Sizin Putpari'leriniz, Miroshka'larınızda vicdan diye bir şey yok. Sözleri başka, hareketleri başka insanlar. Her neyse, sizin mantığınıza ne oldu? Durun, size birşey göstereceğim.» Bundan sonra Gromeko içinden bir makalenin bulunduğu bir gazeteyi aramağa koyuluyordu. Bu makalede çoğunlukla fikirler çatışıyor, yazar kendi fikirleriyle çelişmeğe düşüyordu.

Alexander Gromeko kendi söylediklerinin tersinin iddia edilmesinden hoşlanmazdı. Karşısına engeller çıktıkça kekelemeğe başlar, söyleyeceklerinin sırasını unuturdu. Unuttuğu birşeyi, söz gelişi yarı karanlık giyinme odasında çizmesinin tekini ararken veya banyonun kapısında kolunda bir havlu olduğu halde dururken, yemeklerde ağır bir servis tabağını yanındakine geçirirken ya da arkadaşının bardağına şarap doldururken hatırlardı.

Yuri onun konuşmasını dinlemeğe bayılırdı. Tanıdık, eski Moskovalıların ahenkli konuşma şekillerini «r» harflerini gırtlaktan söyleyişleri pek hoşuna giderdi.

Alexander Gromeko'nun özenilerek kesilmiş bıyıklı üst dudağı altındakinden hafifçe daha uzundu. Tıpkı dudağı gibi papyon kravatı da ileri doğru fırlardı. Bu ikisi arasında ortak bir yan vardı. Bu hal Alexander Gromeko'ya samimi, çocuksu ve dokunaklı bir görünüş veriyordu.

Parti gecesi Shura Schlesinger çok geç geldi. Doğruca bir mitingden geliyordu. Üzerinde bir işçi elbisesi ve şapkası vardı. Uzun adımlarla odaya girdi. Daha el sıkışırken yakınmaya, suçlamalara girişti.

— «Nasılsın, Tonya? Nasılsın, Alexander? Feci bir şey olduğunu kabul et. Oysa sen bana haber vermek zahmetinde bulunmadın. Yuri'miz nerede Alaha'sen? Şunu bir ele geçirsem Hey, nasılsın? Kitabını okudum. Harikulade. Bir kelimesini bile anlamadım ama yetenekli bir insan tarafından yazıldığı belli. Bunu bir bakışta anlıyabiliyordum... Nasılsın Nikolay Nikolayevich?.. Biraz sonra yanınıza gelirim... Yuri, şekerim, seninle konuşmak istiyorum. Merhaba çocuklar... Demek sen de buradasın Gogochka. (Gogochka, Gromeko'ların uzaktan akrabası olan bir gençti. Yeni yeni tanımağa başladığı herkesin en ateşli hayranı oluyordu. Aptalca gülüşünden ötürü ona bu adı takmışlardı.) Yiyor, içiyorsunuz demek. Şimdi ben de size yetişirim. İşte böyle şekerim, neleri kaçırdığınızın farkında bile

değilsiniz. Dünyada neler olduğunu, neler yapıldığını bir bilseniz! Gidip de şu mitinglere bir göz atın. Hepsi gerçek işçi, gerçek askerler, kitaptan fırlama değiller... Kalkıp ta bir «zafere kadar savaşa devam etmek»ten söz eden. Size zaferin ne olduğunu oracıkta gösterirler. Az önce bir denizciyi dinledim... Yuri şekerim, neredeyse çıldıracak hale geldim! Ne kadar çeşitli bir konuşması vardı. Sözleri de ne kadar dokunaklıydı!»

Shura'nın sözü durmadan kesintiye uğruyordu. Herkes bağırıyor, bir ağızdan konuşuyordu. Shura, Yuri'nin yanına yaklaştı. Elini avucu içine aldı. Yüzünü kulağına yaklaştırarak, sesini duyurabilmek için bağıra bağıra, «Seni mitinge ben götüreyim, Yuri,» dedi. «Müsaade et de sana gerçek insanları ben tanıtayım. Antheus gibi toprağın kokusunu almalısın. Bana niçin öyle bakıyorsun? Ben de eski ihtilalcilerdenim, merak etme. Bir Besthuzey taraftarıyım. (Besthuzey Üniversitesinde kadınlara ait kursları takip etmişti. Bu okulun öğrencilerinin çoğu solcuydu.) Barikatların üstünde çarpıştım. Hapse girdim... Elbette. Ne sandındı ya? Fakat doğrusunu istersen biz bu halkı tanımıyoruz. Şimdi oradan geliyorum. Aralarındayım. Halk için bir kütüphane kurulmasına çalışıyorum.»

Bir kadeh içki içmişti. Başının döndüğü beli oluyordu. Yuri'nin de kafası karışıktı. Masanın başında duruyordu. Bir konuşma yapmak istedi. Ama çevresindekileri, susturmayı oldukça güç başardı.

— «Bayanlar ve baylar... İsterdim ki... Misha! Gogochka!.. Tonya, ne yapayım, beni dinlemiyorlar? Bayanlar ve baylar, izin verin de bir iki kelime birşey söyleyeyim. Yakında inanılmayacak işitilmemiş şeylere şahit olacağız. Bunun için beni dinleyin. Bu olduğu zaman, Tanrı'dan birbirimizi, ruhlarımızı kaybetmemizi diliyorum... Gogochka, arkadaşlarını daha sonra güldürmeğe çalışırsın. Sözüm bitmedi. Konuşmayı bırak ta, beni dinle.

«Savaşın bu üçüncü yılında halk arasında, cephedekilerle, geridekiler arasındaki farkın ergeç sona erdirilmesi için bir inanç doğdu. Kan denizi hepimizi içine alıncaya kadar yükselecek evde kalarak savaştan uzak duranları boğacak. İşte ihtilal bu kandır.

«Bu olduğu zaman, bizim savaşta sandığımız gibi dünya durdu sanacaksınız. Dünyada kendinizin olan hiçbir şey kalmayacak, sadece ölmek ve öldürmek için yaşadığınızı düşüneceksiniz. Bu devrin tarihinin, hatıralarının yazıldığı zamana kadar yaşar da, bu kitapları okumak fırsatını bulursak, bir milletin ancak bir yüzyılda edindiği tecrübeleri bizim beş-on yıl içinde yaşadığımızı göreceğiz. İnsanların kendi kendilerinin dışına çıkıp

çıkamıyacaklarını bilemiyorum. Belki de bir dalga gibi kabarıp kendiliklerinden ilerliyeceklerdir. Böylesine ilerici davranışların sebeplerini araştırmak, nedenlerini kurcalamak bayağı bir davranış olur. Çünkü gerçekte hiçbir sebep yoktur. Sadece aile kavgalarının bir başlangıcı vardır. İnsanlar birbirlerinin saçlarını çektikten, tabağı - çanağı kırıp döktükten sonra, oturur, bütün bunlara kimin, niçin başladığını araştırırlar. Gerçekten büyük olan şeyin başlangıcı yoktur. Tıpkı dünya gibi. Sanki hep oradaymış, varmış gibi birden kendilerini belli ederler ya da birdenbire gökyüzünden düşmüş gibi olurlar.

«Aynı zamanda Rusya'nın, savaşın başlangıcından beri ilk Sosyalist devlet olacağına inancım var. Bu gerçekleştiğinde hepimizin uzun bir zaman dili tutulmuş gibi olacak. Kendimize geldiğimiz zamanda hala herşeyi olduğu gibi hatırlıyamıyacak, yarım insanlar gibi olacağız. İlk önce neyin olduğunu, onu neyin izlediğini bilemiyeceğiz. Bu anlaşılmaz şeyin sebeplerini araştırmayacağız. Yeni düzen bizi bir bulut gibi sarmış olacak. Ufuktaki orman çizgisi ya da başımızın üstündeki bulutlar kadar tanıdık ve yakın gelecek. Adeta ruhumuza işleyecek. Ondan başka hiçbir şey kalmıyacak.»

Yuri birkaç şey daha söyledi. Artık sarhoşluğu gitmiş, kendine gelmişti. Yine de yerine oturduğu zaman söylenenleri anlıyamadı. Sorulan sorulara gelişi güzel cevaplar verdi. Hepsinin kendisine sevgi ve şefkat göstermeğe çalıştıklarının farkındaydı. Fakat içini doldurup taşan derin üzüntü yüzünden adeta kendinden geçmişti. Onlara, «Teşekkür ederim, teşekkür ederim,» diye cevap verdi, «duygularınıza saygım var. Bunlara layık değilim. Sevginizi öyle çabucak, önünüze gelene vermeyin. Gelecekte daha çok sevmekten korkuyormuş gibi şimdi sevmekte acele etmeyin.»

Misafirler bu sözlere güldüler, alkış tuttular. Hepsi bunun bile bile yapılmış bir şaka olduğuna inanıyorlardı. Oysa Yuri gelecek için duyduğu kaygı, yaklaşan felaket, iyilik ve mutluluğa karşı derin susuzluk yüzünden ne söylediğini, ne yaptığını bilemez haldeydi.

Misafirler gitmeğe başlamışlardı. Yüzleri yorgun ve uykuluydu. Esnemeleri, çenelerinin açılıp kapanması, onları tıpkı bir ata benzetiyordu.

Son misafir de gidince pencereleri açıp perdeleri çektiler. Karşılarında şeftali rengi bulutlarla kaplı gökyüzünde sarımtrak bir şafak sökmekteydi.

Henüz karanlık olan ıssız sokakta, yağmur damlaları «pıt pıt!» diye sesler çıkararak ağaçların dibine düşüyordu. Bu ses sırılsıklam ıslanmış

serçelerin ötüşlerine karışıyordu. Sanki gökyüzü boyunca tırpan çekilmiş gibi ansızın bir şimşek çaktı. Sonra sessizlik çöktü. Bunu, sonbaharda topraktan sökülüp ortalığa atılan çok iri patatesler gibi kısa aralıklarla dört gök gürültüsü izledi.

Gök gürültüsü, sigara dumanı dolu, tozlu odayı hemen hemen temizledi. Yan sokak misafirlerin sesiyle canlanmıştı. Evde başladıkları bir tartışmayı aynı heyecanla sürdürüyorlardı. Yavaş yavaş sesler uzaklaşıp kayboldu.

«Yuri, «çok geç oldu,» dedi, «hadi artık yatalım. Dünyada sevdiğim iki insan var: Sen ve baban.»

— V —

Ağustos ayı gelip geçmiş eylülün de sonuna gelmişlerdi. Kış gelip kapıya dayanmıştı. İnsanların dünyası tabiatın ölüşü gibi patlak vermeyen bir şeyin ağırlığıyla doluydu.

Yakacak ve yiyecek temin etmek gerekiyordu. Maddeciliğin zafer kazandığı, göklere çıkarıldığı o günlerde, madde kelimesi boş bir laf olmaktan ileri gitmiyordu. Yiyecek ve yakacak kelimelerinin yerini «ısınma sorunu,» «yiyecek sorunu» almıştı. Şehirlerde oturanlar bir bilinmezin karşısındaymışlar gibi çaresizdiler... Bu bilinmez olan bilinen her türlü göreneği ortadan kaldırıyor, geride yalnızca korku ve dehşet bırakıyordu. Bu bilinmezi şehirliler yaratmışlardı ama, onu nasıl yeneceklerini bilmiyorlardı.

İnsanlar bilinmeyen hedeflerine doğru sekerek, sürünerek ilerlerken hala konuşuyorlar, kendilerini aldatmağa devam ediyorlardı. Fakat Yuri herşeyin farkındaydı. Herşeyi olduğu gibi görebiliyordu. Kendisi ve kendisi gibi olanlar mahvolmağa mahkûmdular. Gelecekte onları felaketler, belki de ölüm bekliyordu. Günleri sayılıydı. Ve bu günler gözleri önünde kayar gibi geçip gidiyordu.

Yuri, geleceğin dev makinesi önünde bir cüceden farkı olmadığını biliyordu. Bu geleceği hem seviyor, hem de ondan korkuyordu. Gizliden gizliye onunla iftihar bile ediyordu. Sanki son kez görüyormuş ya da veda ediyormuş gibi ağaçların, gökyüzünün, sokakta yürüyen insanların, talihsizliklerle mücadele eden büyük Rus şehrinin benliğine erişmek

istiyordu. Her şeyi yoluna, düzene koymak için kendini feda etmeğe hazırdı. Ama elinden hiçbir şey gelmiyordu.

Yuri eski işine dönmüştü. Oraya hala Kutsal Haç hastanesi deniyor. Oysa hastaneyi kuran bu addaki cemiyet çoktan kapatılmıştı... O günden beri buraya daha uygun bir ad bulunamamıştı.

Hastane personeli bir takım hiziplere ayrılmıştı. Ilımlılara göre Yuri tehlikeli bir insandı. Siyasî düşüncelerinde daha da ileri olan aşırılar ise onu yeteri kadar Kızıl saymıyorlardı. Sözün kısası Yuri hiç kimseyi memnun edemiyordu.

Günlük çalışmalarına ek olarak, Yuri’ye Başhekim bir de istatistik görevini yüklemişti. Ellerinden bitip tükenmek bilmeyen soru kâğıtları geçiyor, yığın yığın kartların doldurulması gerekiyordu. Ölüm nisbeti, hastalık nisbeti, personelin kazancı, siyasî inançlarının derecesi, seçimlerde oynadıkları rol, yakacak, yiyecek ve ilacın sürekli olarak eksilişi kontrol altında tutulacaktı. Sonra bütün bunlar Merkez İstatistik Bürosuna bildiriliyordu.

Yuri, yine eskisi gibi, personel odasında pencerenin yanındaki masada çalışıyordu. Masanın üstü her boyda ve biçimde kartonlarla doluydu. Yuri bunları bir kenara itmişti. Ele geçirebildiği, görevinin dışındaki saatlerde, «Kuklalar ve İnsanlar» adlı bir kitap yazıyordu. Şiirin, düz yazının, daha birçok şeyin yardımiyle yaşadığı günleri anlatan hatıralardı bunlar.

Duvarları beyaza boyalı aydınlık güneşli salon, sonbaharda görülen tatlı bir ışığa bürünmüştü. Yuri masasında oturmuş kalemini bir mürekkebe batırıyor, bir düşünüyor, bir yazıyordu. Bu sırada geniş pencerenin önünden uçan kuşların gölgeleri sayfa üzerinde hareket eden elinin üstüne düşüyordu.

İçeri laborant girdi. İri yapılı bir adamdı. Fakat o kadar zayıflamıştı ki derisi kemiğine yapışmıştı.

— «Akağaç yaprakları neredeyse bitmek üzere,» dedi, «o kadar rüzgâra, yağmura karşı koydular da sonunda bir gece süren soğuğa dayanamadılar.»

Yuri başını kaldırıp baktı. Gerçekten de pencerenin önünden gelip geçen kuşlar ağacın şarap ve alev kırmızısı rengini taşıyorlardı. Uçtular, Akağaçlardan uzakta, çizmelerin üstüne birer kıvrak yıldız gibi kondular.

— «Pencereler macunlandı mı?»

Yuri yazı yazmağa devam ederken, «henüz macunlanmadı.» diye cevap verdi.

— Zamanı değil mi?»

Yuri yazıya dalmıştı, cevap vermedi.

Laborant, «Yazık, Tarasyuk gitti,» diye devam etti, «ağırlığınca altın değerindeydi. Çizmeleri onarır, saatinize bakardı. Elinden her iş gelirdi. İstediğiniz herşeyi de temin ederdi. Şimdi pencereleri oturup kendimiz macunlayacağız.»

— «Macun yok.»

— «Kendimiz yapabiliriz. Ben size nasıl yapılacağını anlatırım.» Durup uzun uzun macunun keten tohumu yağı ve tebeşirle nasıl yapılacağını anlattı. Sonra, «artık ben gidiyorum,» dedi. «Siz de bu ışıkta çalışmayın, gözleriniz bozulacak. Haydi birlikte çıkalım.»

— «Yirmi dakika kadar daha çalışmak istiyorum.»

— «Karısı burada çamaşırcılık yapıyor?»

— «Kimin karısı?»

— «Tarasyuk'un.»

— «Biliyorum.»

— «Tarasyuk'un nerede olduğunu bilen yok. Orada burada dolaşıyormuş. Geçen yaz karısını görmek için iki kere geldi. Şimdi yine gitmiş. Yeni hayat biçimini gerçekleştirmeğe çalışanlardanmış. Bolşevik askerlerden biri oldu. Şimdi onlara her yerde rastlanıyor. Sokaklarda dolaşıyor, trenlerde yolculuk ediyorlar. Sırları da nedir bilir misiniz? Söz gelişi Tarasyuk'u düşünün. Adamın elinden her iş geliyor. Yaptığı işi de iyi yapıyor. Savaşta da böyle olmuş. Savaş sanki bir meslekmiş gibi ele almış ve en ince noktasına kadar inceleyip öğrenmeğe çalışmış. Silah kullanması iyi, ata binmesi iyi... Gözlerini ve ellerini çok güzel kullanıyor... Birinci sınıf asker. Madalya bile almış. Fakat cesaret gösterdiği kahramanlık ettiği için değil, kurşunu daima hedefe isabet ettirdiği için. Yaptığı her işe dört elle sarılıyor... Dövüşmenin, iyi silah kullanmanın ne demek olduğunu öğrenmiş. Elinde silahı olan bir insanın ne kadar güçlü olabileceğini anlamış olacak. Bu yüzden kendi başına bir güç haline gelmek istemiş olabilir. Çünkü silahlı bir adam başka herhangi bir insana benzemez. Eskiden onun gibi nişancılar eşkıya olurdu. Şimdi isterseniz bir deneyin de Tarasyuk'un silahını elinden alın. İşte tam bu zamanda, anladığınız gibi tam sırası geldiğinde «Silahlarınızı efendilerinize çevirin» afişleri bütün

sokakları kapadı. Tarasyuk da öyle yaptı. İşte, bütün hikâye bu. Halk tabakasının Marksizm'den anladığı bu.»

— «En samimi olanları da bunlar... Hayatın içinden çıkmışlar. Bilmiyor musunuz?»

Laborant tekrar deney tüplerine döndü.

— «Sizin soba mütehassısından ne haber?» diye sordu.

— «Onu bana gönderdiğin için sana teşekkür ederim. Hayli ilgi çekici bir insan. Hegel ve Croce'den belki bir saate yakın konuştuk.»

— «Bundan tabiî ne olabilir? Heidelberg üniversitesinde felsefe doktorası yaptı... Sobanız nasıl?»

— «O kadar iyi değil.»

— «Hala tütüyor mu?»

— «Hiç durmamacasına.»

— «Borunun yanlış takılması sebep oluyordur belki de. Borunun bacadan çıkarılması gerek. O pencereden mi çıkardı?»

— «Hayır, bacadan çıkardı ama yine tütüyor.»

— «O halde hava cereyanını iyi hesap etmemiştir. Şu Tarasyuk burada olsaydı! Herneyse, sonunda her iş hallolur. Soba kurmak piyano çalmağa benzemez. Ustalık ister. Odununuz var mı?»

— «Kim kaybetmiş ki ben bulacağım?»

— «O halde size tanıdığım bir kilise hademesini yollayayım. Yakacak hırsızıdır. Tahta perdeleri, çitleri çalıyor, bunları odun diye satıyor. Fakat çekişe çekişe pazarlık etmeği ihmal etmeyin. Yok, yok, size böcek öldürücüsü ihtiyar kadını yollayayım daha iyi.»

— «Niçin onu yollayacaksınız? Bizim evde böcek yok ki?»

— «Bunun böcekle ne ilgisi var? Ben size odundan söz ediyorum. Odun ticareti yapıyor bu kadın. Hem de namusuyla. Evler, konaklar satın alıyor, sonra burada yakılabilecek ne varsa söküp odun haline getiriyor. Hay Allahım, burası çok karanlık. Dikkatli olun. Eskiden buralardan gözü kapalı geçebilirdim. Fakat çitleri, tahta perdeleri sökmeğe başladıklarından beri buranın yabancısı oldum. Gündüz gözüyle bile bir yeri tanıyamıyorum. Yabancı bir şehir gibi oldu. Geçen gün küçük bir arsanın yanından geçiyordum. Karşıma bir kocakarı çıktı. Belki yüz yaşında vardı. Çalıların, otların arasına sopasiyle karıştırıyordu. «Merhaba nine» dedim, «ne arıyorsun? Solucan mı? Yoksa balık avına mı çıkacaksın?» Ben kendisiyle şakalaşmak istemiştim. Fakat ihtiyar sözlerimi ciddiye aldı. «Hayır,» diye

cevap verdi. «Mantar var mı diye bakıyorum.» Söylediği doğrudur. Biliyor musunuz, şehir bir ormana döndü. Her yerde mantar ve çürümüş yaprak kokusu var.»

— «Nereden söz ettiğinizi anladım... Sessiz Sokak ile Gümüş Sokak arası değil mi? Oradan ne zaman geçsem tuhaf şeylerle karşılaşırım... Ya yirmi yıldan beri görmediğim biriyle karşılaşırım, ya da birşey bulurum. Oralarının pek tehlikeli olduğunu söylüyorlar. Hırsız yatağı haline gelmiş. İnsanı soyuyorlarmış. Haydutluk etmek için çok uygun bir yer... Smolenks caddesinin yakınındaki karanlık yan sokaklara sapıp kaçabilirler. Daha ne olduğunuzu anlamadan çırılçıplak kaldığınız oluyor.»

— «Sokak lambaları da o kadar ölgün ki... Önünüze dikkat edin.»

— VI —

Gerçekten de şehrin o bölümünde Yuri’nin başına olmadık şeyler geliyordu. Serin bir sonbahar akşamı ekim ayındaki çarpışmaların başlamasından önce, Yuri oradan geçiyordu. Ayağı kaldırımın üstünde yatan bir adama takıldı. Adam kollarını bacaklarını iki yana açmış, ayakları yolun üstünde, başı sokak lambasının direğine dayanmış bir halde yatıyordu. Arada sırada hafif hafif inliyor. Yuri’nin bütün çabalarına anlaşılmaz bir takım şeyler mırıldanarak cevap verdi. Tekrar kendinden geçti. Başına vurmuşlardı. Adamın yüzü gözü kan içindeydi. Fakat Yuri şöyle bir muayene etti. Kafa kemiklerinde bir kırık olmadığını anladı. Silahlı hırsızların kurbanı olduğuna şüphe yoktu. Adam arada sırada bir cep defterinden bahsediyordu.

Yuri, Arbat’taki bir eczanenin telefonunu kullanarak hastaneden bir araba getirtti. Ve adamı ilk yardım servisine yatırdı.

Adam kendine geldi. Meğer tanınmış bir politikacı değil miymiş. Böylece Yuri yıllarca kendisini koruyacak, bu sıkıntılı, şüpheli, kimsenin kimseye güvenmediği devirlerde ona dayanak olacak bir koruyucu bulmuş oldu.

— VII —

Tonya’nın planı kabul edilmiş, kış için aile, üst kattaki üç odaya yerleşmişti.

Yuri'nin evde olduğu o pazar günü hava soğuk, rüzgârlı ve kalın kar bulutlarıyla kapkara kesilmişti.

Sobayı sabahtan yakmışlardı. Bir iki saat sonra tütmeğe başladı. Nyusha ıslak odunlarla mücadele ediyordu. Soba hakkında hiçbir fikri olmayan Tonya, saçma sapan öğütlerde bulunarak işi daha da berbat ediyordu. Yuri bu durumu görünce ne yapılması gerektiğini kararlaştırmıştı. Araya girmek istedi, ama karısı onu omuzlarından tutup, «sen şimdi odana git,» dedi, «herşey karmakarışıkken, benim başım dönerken sen tutar olmayacak şeyler söylersin. Sen işe karışınca herşey daha berbat oluyor, görmüyor musun?»

Sobanın tütmesi üstüne herkesin planı bozulmuştu. Oysa karanlık çökmeden işlerini bitirmeği, öğleden sonra ve gece serbest kalmağı tasarlamıştı. Şimdi soba yanmadığı için öğle yemeği gecikecekti. Tonya saçlarını yıkıyamıyacaktı. Daha başka birçok işler de geri kalacaktı.

Soba zaman geçtikçe daha çok tütüyordu. Hele rüzgâr çıkınca, duman bacadan olduğu gibi içeri girmeğe başladı. Odanın tavanında sihirli bir ormandaki kara canavar gibi asılı kaldı.

Sonunda Yuri herkesi diğer iki odaya çekti. Pencereleri açtı. Sobanın içindeki odunların yarısını çıkardı. Geri kalanının aralarına çıra, tahta parçaları koyarak yerleştirdi.

Hava içeri doldu. Perdeleri havalandırdı, masanın üzerindeki dumanla kedinin fareyle oynadığı gibi oynamağa başladı.

Kütükler alevlendi. Çıtırdamağa başladı. Biraz sonra soba alevlerin etkisiyle ısındı. Kıpkırmızı kesildi. Hava da temizlenmişti zaten.

Alevler odayı aydınlattı. Pencere camları buğulandı. Yuri pencereleri Laborant'ın verdiği tarifeye göre macunlamıştı. Macunun ılık yağlı kokusu bir dalga gibi her yanı kapladı. Bu sırada kurumaları için sobanın yanına dizilen odun parçalarından da ıslak bir koku yükseliyordu.

Nikolay Nikoleyevich ansızın, rüzgâr gibi odaya daldı:

— «Sokakta çarpışmalar oluyor,» diye heyecanla bağırdı, «Geçici hükümetten yana olan harbiyeliler, Bolşevikleri tutan garnizon askerleriyle çarpışıyorlar. O kadar çok yerde ayaklanmalar var ki şaşarsınız. Gelirken birkaç kere çarpışmaların tam orta yerine düştüm. Artık ana caddeden gitmeğe imkân yok, yan sokaklara sapmak gerek. Gel, Yuri. Paltonu giy, dışarı çıkalım. Mutlaka görmelisin. Tarih diye buna derler. Böyle tıpkı Nikolay Nikolayevich gibi, aynı haberlerle Gordon girdi.

Tabiî sabahtan beri olaylar bir hayli gelişmişti. Yeni yeni haberler vardı. Gordon gittikçe artan silah atışlarından, gelip geçenlerin serseri kurşunlarla öldüğünden söz etti. Ona göre bütün trafik kesintiye uğramıştı. Bir mucize eseri olarak yan sokağa sapabilmişti. Arkasından yol yine kapanmıştı.

Nikolay Nikolayevich bu sözlere inanmadı. Derhal sokağa fırladı. Bir dakika geçmemişti ki tekrar geri geldi. Sokakta bir baştan bir başa kurşunların vızıldadığını, evlerin tuğlalarına, köşelerine çarpıp sıva parçaları kopardığını anlattı. Dışarda kimsecikler yoktu. Bütün trafik durmuştu.

O hafta küçük Sasha da üşüttü.

— «Size kaç kere söyledim,» diye Yuri sinirlendi, « çocuğu sobaya çok yaklaştırmayın dedim. Çocuğu fazla sıcağa tutmak üşütmekten kötüdür.»

Sasha'nın bademcikleri şişmişti. Ateşi de vardı. Hastalıktan çok korkmuş dehşete kapılmıştı. Yuri onun boğazını muayene etmek istediği zaman, çocuk onun elini itti, dişlerini sıktı. Bir yandan ağlıyor, bir yandan da öksürüyordu. Ne korkutma ne de tatlı konuşma üzerinde hiç bir etki yapmadı. Bir ara, Sasha boş bulunup esnedi. Yuri bundan yararlanarak derhal elindeki kaşıkla oğlanın dilini aşağı doğru bastırdı. Böylece şişmiş boğazı, üzeri beyaz beyaz beneklenmiş bademcikleri görebildi. Bu benekler, Yuri'nin asabını bozdu.

Aynı şekilde davranarak bademciklerin üstündeki bu beyaz iltihaplardan bir parça koparmayı başardı. Evde mikroskop vardı. Derhal inceledi. Neyse korktuğu gibi çıkmadı, çocuk difteriye yakalanmamıştı.

Fakat üçüncü akşam Sasha'nın boğazı tıkandı. Ateşi birdenbire yükseldi. Çocuk nefes alamıyordu. Yuri, oğlunun acısı karşısında çaresizdi. Elinden birşey gelmiyordu. Çocuğun acı çekişini seyretmeğe de dayanamıyordu. Tonya çocuğun ölmek üzere olduğunu sandı. Onu sırayla kucaklarında taşıdılar. Kucakta taşınmak çocuğa daha iyi geliyor gibiydi.

Sasha için süte ve maden suyuna ihtiyaçları vardı. Fakat sokak çarpışmaları en şiddetli devresindeydi. Top ve silah atışı bir an olsun kesilmiyordu. Yuri bile, çarpışma alanını, canını tehlikeye atarak geçmişti. Fakat hiçbir şey bulamadı. Hiç kimseye rastlamadı. Durum yeniden belli oluncaya kadar şehirde hayat durmuş gibiydi.

Ne var ki sonucun nereye varacağı şimdiden belli olmuştu. Dolaşan söylentilere göre işçiler her yerde kuvvet kazanıyorlardı. Harbiyeliler çarpışmağa devam ediyorlardı, ama arkadaşlarıyla, komutanlarıyla olan ilişkileri tamamen kesilmişti.

Sivtsev bölgesi, merkeze doğru baskı yapan askerî birlikler tarafından tutuluyordu. Batı cephesinden gelen askerler, çocuk yaştaki işçiler kazdıkları siperlerin içine oturmuşlardı. Sokağın sakinleriyle ahbap da olmuşlardı. Kapılarının önlerine çıkanlarla konuşuyorlar, selamlaşıyorlardı. Şehrin bu kısmında trafik az da olsa bir parça açılmıştı.

Jivago'ların evinde üç gün kapanıp kalmak zorunda kalan Gordon ile Nikolay Nikoleyevich nihayet çıkıp evlerine gittiler. Sasha'nın hastalığı sırasında onların yanında bulunmalarına Yuri pek memnun olmuştu. Tonya ise karışıklığı daha da arttırdıkları için onlara kızmamıştı. Fakat iki misafir, ev sahiplerine duydukları minnettarlığı onları eğlendirmeğe uğraşarak, durdurmadan konuşmakla yerine getirmeğe çalışmışlardı. Yuri üç gün, üç gece süren boş lafları dinlemekten bayılacak gibi olmuştu. Gittiklerine bir bakıma da sevindi.

— VIII —

Misafirlerin evlerine sağ salim varmış oldukları haberini aldılar. Fakat şehrin sükûna kavuşmuş olduğundan söz etmek için vakit daha çok erkendi. Çarpışma hala devam ediyordu. Şehrin bir çok bölgeleri trafiğe kapalıydı. Yuri hastaneye gidemiyordu. İşini özlemişti. Personel odasındaki masasının gözünde duran araştırma notlarını ve bazı defterlerini merak ediyordu.

Sadece kendilerinin bulunduğu dar sokakta, halk ekmek almak için birkaç metre ilerleyebiliyor, ya da elinde süt şişesi bulunan bir yabancının çevresine üşüşüp sütü nereden aldığını soruyorlardı.

Arada sırada çarpışma bütün şehirde canlanıyor, heryeri kaplıyordu. İki tarafın anlaşmağa çalıştıkları, görüşmelerin seyrine göre silah atışlarının arttığını ya da kesildiğini düşünüyorlardı.

Eski takvime göre, ekim ayının sonlarına doğru bir akşam hiç gereği yokken bir meslektaşını görmeğe gitti. Normal zamanlarda çok işlek olan sokak, şimdi bomboştu. Yuri hızlı hızlı yürüyordu. Mevsimin pudrayı andıran ilk karı düşmeğe başlamıştı. Rüzgâr karı dört bir yana saçıyordu.

Yuri o kadar çok yan sokağa sapmıştı ki, bunların sayısının kendisi de farkında değildi. Nihayet kar lapa lapa yağmağa başladı. Keskin bir de tipi başlamak üzereydi.

Manevî alemle, fizikî alem arasındaki bağlar gibi bütün bu karışıklıklarla insanların kaderi arasında bir bağlantı var gibidir. Arada sırada son mukavemetlerini göstermekte olan savaşçıların silah sesleri duyuluyor, şurada burada artık sönmek üzere olan yangınların son alevleri görünüyordu.

Kolunun altında yeni basılmış bir gazete yığını bulunan ve «Havadis, Havadis!» diye bağıran bir küçük çocuk Yuri'nin önüne çıkıverdi.

Yuri bir gazete istedi. Çocuk yığının üstünden ıslak bir nüsha alarak uzattı. Yuri paranın üstünü de çocuğa bıraktı. Küçük gazete satıcısı kar tipisinin içinde kaybolup gitti.

Yuri gazetenin başlığını okuyabilmek için bir sokak lambasının altında durdu. Gazete özel baskı yapmıştı. Sayfanın sadece bir yanında yazı vardı. Petersburg'dan gelen son haberleri yazıyordu. Rusya'da bir halk yönetiminin kurulduğu ve bir proletarya diktatörlüğüyle idare edileceği bildiriliyordu. Bundan sonra yeni hükümetin ilk bildirisi geliyordu. Telefonla, telgrafla alınmış bir çok haberler sıralanmıştı.

Tipi Yuri'nin ağzına burnuna doluyor, gazetenin üstünü kurşunî renkte bir tabakayla kaplıyordu. Fakat Yuri'nin gazeteyi okumasına engel olan kar değildi. O anın verdiği heyecanla titriyor, yüzyıllar sonra bile bu anın büyüklüğünün devam edeceğine inanıyordu.

Geriye kalan haberleri okuyabilmek için Yuri sağına soluna bakındı. Daha iyi aydınlanmış, daha muhafazalı bir yer aradı. Birdenbire Sessiz Sokak ile Gümüş Sokak arasındaki noktada, beş katlı yüksek cam, kapılı, holü güzelce aydınlanmış bir binanın önünde durduğunu farketti. İçeri girdi. Lambanın altında durup gazeteyi okumağa koyuldu.

O sırada üst kattan ayak sesleri işitildi. Birisi merdivenlerin yarısına kadar indi. Tereddüt ediyormuş gibi bir an durakladı. Sonra döndü. Koşa koşa merdivenleri geri çıktı. Bir kapı açıldı. İki ses tartışmış gibi konuştular. Sonra kapı şiddetle çarpılarak kapandı. Bu sefer ayak sesleri kararlı bir edayla gelmeğe başladı.

Yuri gazeteye o kadar dalmıştı ki, başını kaldırıp bakmağa hiç niyeti yoktu. Fakat adım sesleri merdivenin en alt basamağında birden durunca başını kaldırıp bakmak ihtiyacını duydu.

Karşısında on sekiz yaşlarında bir delikanlı duruyordu. Sırtında geyik derisinden bir palto, yine aynı deriden kalpak vardı. İkisini de Sibirya'da giyildiği gibi kürklü kısımları dışa gelecek şekilde giymişti. Siyah, kırgızlara has çekik gözleri vardı. Yüzünde soylu bir anlatım bulunuyordu. İyi bir aileye mensup olduğu belliydi. Delikanlının Yuri'yi bir başkasına benzettiği muhakkaktı. Yuri'ye sanki kendisini tanıyormuş da konuşmak istiyormuş gibi gülümseyerek baktı. Fakat Yuri bu duruma bir son vermek için delikanlının yüzünü soğuk bakışlarla süzdü.

Delikanlı döndü. Şaşırmıştı. Kapının önüne doğru ilerledi. Orada tekrar durup arkasına baktı. Sonra camlı kapıyı hızla çarparak çıkıp gitti.

Yuri de birkaç dakika sonra çıktı. Kafası okuduğu haberlerle o kadar doluydu ki, kırgız delikanlısını da, arkadaşını da unutup gitmişti. Dosdoğru evin yolunu tuttu. Fakat yolda bir başka olay daha dikkatini çekti.

Evinden çok uzak olmayan bir yerde bir yığın keresteye rastladı. Sokakta adını bilmediği devlete ait bir enstitü vardı. Kerestenin orası için yakacak olarak gönderildiği muhakkaktı. Kerestenin hepsi içeri taşınamadığından bir kısmı kaldırımın üstünde kalmıştı. Bu dağ gibi yığılı keresteyi bir nöbetçi bekliyordu. Bahçede bir ileri bir geri dolaşıyor, arada sırada da kaldırımın üstündeki yığına bir göz atıyordu.

Yuri bir daha düşünmeğe gerek görmeden, nöbetçinin arkasını dönmesinden yararlanıp, kerestenin bir tanesini yakaladığı gibi koşmağa başladı. Duvarların dibinden gidiyor, sokak lambalarının ışığından kaçıyordu. Çok geçmeden kerestenin ağırlığını hissetmez oldu. (İnsana kendi yükü asla ağır gelmezmiş). Sonunda yakalanmadan eve vardı.

Tam da zamanında gelmişti. Odunları bitmişti. Kereste parçasını küçük küçük parçalara ayırıp bir kenara yığdı. Sonra sobayı yaktı. Önüne bağdaş kurup oturdu. Hiç konuşmuyordu. O sırada Aleksander Aleksandroviç ısınmak için koltuğunu sobaya yanaştırdı.

Yuri ceketinin yan cebinden gazete parçasını çıkardı. Kayınpederine uzattı.

— «Bunu gördünüz mü?» diye sordu, «okumadınızsa buyurun.»

Yuri hala bağdaş kurmuş bir halde oturuyordu. Bir yandan sobayı alevlendirmeğe çalışırken, bir yandan da kendi kendine konuşuyordu.

— «Ne eşsiz bir ameliyathane! Bıçağı alıyorsunuz, bütün pis yaraları deşip temizliyorsunuz! Gayet basit. Herhangi bir merasime lüzum

görmeden, adaletsizlik denen, asırlardan beri alışılagelmiş, önünde hürmetle eğilinmiş ihtiyar canavarı ölüme mahkûm ediyorsunuz.

«Bu korkusuzlukta, bir sorunu sonuna kadar götürebilmede tanıdığımız bir milliyetçilik var. Onda Puşkin’in olayların derinlerine inme yeteneği ve Tolstoy’un olaylara derin bağlılığı var.»

— «Puşkin mi dedin? Bir dakika bekle. Bırak da okumamı bitireyim. Aynı zamanda hem okuyup, hem de seni dinlememe imkân yok ki!» diyen Aleksander Aleksandroviç cevap verdi. Aleksandroviç, Yuri'nin kendisiyle konuştuğu sanısına kapılmıştı.

— « İşte deha diye buna derler. Farzedin ki birine git, yepyeni bir dünya yarat dediniz. Yepyeni bir devir başlat... Sizden önce arsayı boşaltıp temizlemenizi isteyeceklerdir. Eski yüzyılların devirlerini tamamlamalarını bekleyecekler, ancak ondan sonra kendi yeni dünyalarını kurmağa girişeceklerdir.

«Ama burada böyle birşeye aldırış ettikleri yok; «işte diyorlar, ister al, ister alma.» Bu yeni şey; bu tarih mucizesi, bu kendini ifade etme şekli günlük hayatın içine bir bomba gibi patladı. Nasıl yürütüleceği, ne yapılacağı zerre kadar düşünülmedi. Başından başlamadı. Ortasından başladı. Haftanın ilk günü, önceden kararlaştırılmış bir zamanda değil de tam iş saatinde, günün tam orta yerinde patlak veriverdi. İşte bu dehanın kendisidir. Sadece gerçek büyüklükte kararlaştırılmamış, zamansız bir hal vardır.»

— IX —

Kış geldi. Tıpkı o anlatılan, söylentileri sürüp giden eski kışlardan biriydi. Açlık ve soğuk ortalığı kasıp kavurdu. İnsan kendine tanıdık, bildiği herşeyin mahvolmasına seyirci kalıyordu. Bütün bu hayat temellerinden değişiyordu. Ölmemek için hayata olanca gücüyle, insanüstü bir çabayla sarılmak gerekiyordu.

Birbirinden korkunç, üç kış geçirdiler. Her biri ötekinden daha müthişti. 1917 ile 1918 yıllarında cereyan eden olaylar o sırada değil de daha sonra olmuş gibi geliyordu insana. Çünkü bu üç kış birbirine bağlı, birbirine kenetlenmiş gibiydi. Birini diğerinden ayırmağa imkân yoktu.

Ne var ki eski hayatla yeni hayat birbirine kaynaşmamıştı. Ertesi yılki iç savaş sırasında olduğu gibi birbirlerine delicesine düşman değillerdi ama henüz bağdaşmış da sayılmazlardı. Yan yana oturtulmuş, bir türlü çözülemeyen bir bilmeceye benziyorlardı.

Heryerde yeni seçimler yapılıyordu: Ticaret, Endüstri, Belediye ve ev işlerine bakmak için insanlar, seçiliyordu. Bunların herbirine de komiserler atanıyordu. Deri ceketli silahlı insanlardı bunlar. Ellerinde sınırsız yetki ve

güç vardı. Gözlerine uyku girmiyordu. Traş olmağa bile lüzum görmüyorlardı. Bu komiserler orta tabakayı çok iyi tanıyorlardı. Bu sınıfta ufak memurlar, başkalarına boyun eğmeğe alışmış bir takım zayıf insanlar vardı. Komiserler bunlarla konuşurken çok insafsız davranıyor, onlara asla acımıyorlardı. Sanki bu zavallılar, suçüstü yakalanmış aşağılık birer hırsızdılar.

Bu komiserlerin her şeyde parmakları vardı. Her yer zincirleme bolşevikleştiriliyordu.

Şimdi Kutsal Haç Hastahanesinin adı 2 No.lu Bölge Hastanesi» olmuştu. Birçok şey değişmişti. Personelin bir kısmına yol verilmiş, bir kısmı istifa etmişlerdi. İstifa edenler, yaptıkları işten istedikleri kadar maddî kazanç sağlıyamamışlardı. Bunlar şan-şeref sahibi, güzel konuşan, sosyetenin sevgilileriydiler. Dışarıda hayatlarını çok rahat kazanıyorlardı. Fakat bu çıkışlarına başka bir anlam vermeğe kalkıştılar. İstifalarına bir protesto havası vermişlerdi. Hastanede kalanlara yüksekten bakıyorlar, onları hor görüyorlardı. Doktor Jivago da hastanede kalanlar arasındaydı.

Akşamları karı - koca arasında şu biçimde konuşmalar oluyordu.

— «Çarşamba gününü unutma sakın. Doktorlar birliğinin zemin katından patates dağıtacaklar. İki çuval da bize verecekler. Saat kaçta serbest kalabileceğimi sana sonra bildiririm. Kızağı ancak iki kişi olursak çekip yürütebiliriz.»

— «Hastalık salgın halinde. Halk iyi gıda almadığı için hastalığa dayanamıyor. Birşeyler yapmalıyız. Ama ne yapmamız gerektiğini bilemiyorum. Kendimize iyi bakmıyoruz. Dinle, Tonya. Uyuyor musun, yoksa?»

— «Hayır.»

— «Kendim için hiç kaygılanmıyorum. Çünkü dokuz canlıyımdır. Yine de sen bana hastalandığım zaman beni evde tutmayacağına söz ver. Beni derhal hastaneye nakledeceksin.»

— «Bu şekilde konuşmandan hoşlanmıyorum, şekerim. Allah korusun, birşey olmazsın inşallah.»

— «Ortalıkta güvenilecek bir dost da kalmadı. Bunu sakın aklından çıkarayım deme. Herkes herşeye burnunu sokmağa başladı. Başın sıkışırsa Pichuzkin’e git. Tabiî o da hala yerindeyse. Uyumuyorsun ya?»

— «Hayır.»

— «Hastane iyi para vermiyor diye arkadaşların hepsi istifayı basıp gittiler. Şimdi sokakta rastladığım zaman el sıkışmağa bile tenezzül etmiyorlar. Bir keresinde, «Hala onlarla çalışıyor musun?» diye sordular. «Evet çalışıyorum, diye cevap verdim. Her türlü yoksulluğa katlanmaktan da onur duyuyorum.»

— X —

Halkın çoğunluğunun yemeğini kaynamış darı ve çeşitli otların, balık başlarıyla birlikte kaynatılmasından elde edilen çorba teşkil ediyordu. Çorbanın içindekilerin daha sonra ayıklanıp ikinci yemek olarak yenildiği de oluyordu. Buğday ve arpanın olduğu gibi kaynatılarak lapa yapıldığı da çoktu. Uzun bir zaman için bu yemekler en esaslı gıda maddesi olarak kaldı.

Tonya'nın bir arkadaşı ona, sobanın içinde nasıl ekmek pişirileceğini öğretti. Bu şekilde ekmeğin bir kısmını satarak eskiden olduğu gibi elde edecekleri parayla büyük sobayı yakmağı kararlaştırmışlardı. Çünkü pazardan aldıkları soba tütmeğe devam ettiği gibi ortalığı da ısıtmıyordu.

Tonya çok güzel ekmek yapıyordu. Fakat ekmek satmak meselesi istedikleri gibi yürümedi. Bunun üstüne o berbat teneke sobaya döndüler. Gerçekten güç bir hayat yaşıyorlardı.

Bir sabah, Yuri işe gittikten sonra, Tonya eski paltosuna sarındı. Paltosu o kadar eskimişti ki, zavallı sıcak havalarda bile tirtir titriyordu. Birkaç parça odunları kalmıştı. Yuri'nin dediği gibi, «Avcılığa» çıktı.

Civarda dolaşmağa başladı. Arada sırada, Moskova'nın dışındaki köylerden gelen patates ve sebze satan köylülere rastlanıyordu. Köylüler ana caddeye çıkmağa korkuyorlardı. Çünkü polisler onları çeviriyor, ellerindekini alıyorlardı.

Tonya çok geçmeden aradığını buldu. Köylü ceketi giymiş dev yapılı bir gençle eve döndü. Delikanlı peşinden bir kuş kadar hafif görünen bir kızak çekiyordu.

Kızağın içinde bir 19 uncu asır konağının merdiven parmaklıklarından daha kalın olmayan odun parçaları vardı. Delikanlının iddia ettiği gibi bu kayın ağacı değildi. En adi cinsten odundu. Henüz kesilmemiş olduğu için de yakacak olarak değeri yoktu. Fakat Tonya eline geçirdiğiyle yetinmek zorundaydı. Tartışmak yersiz olacaktı.

Delikanlı odunları altı yedi seferde yukarı taşıdı. Karşılık olarak da Tonya'nın camlı kapaklı küçük dolabını alıp götürdü. Karısına hediye edecekti. Gelecekte patates getireceğini de vaadetti. Karşılık olarak piyanoyu istedi.

Yuri eve gelince Tonya'nın yaptığı alış veriş üzerine hiç bir fikir yürütemedi. Dolabı kırıp odun haline getirmek daha mantıklı bir davranış olurdu. Fakat onu da kıyıp yakmağa kalkacakları şüpheliydi.

Tonya, «masanın üzerinde bir mektup var sana,» dedi, «okudun mu?»

— «Hastaneden gönderilen mi? Evet. Bir hastaya çağırıyorlar. Elbette gideceğim. Bir parça dinleneyim, sonra yola çıkarım. Adres oldukça uzak. Zafer Abidesinin yakınında bir yer. Adresi var.»

— «Verecekleri ücreti de okudun mu? Şunu okusan daha iyi edersin. Bir şişe Alman içkisi ve bir çift çorap! Kim bunlar acaba? Ne kadar cahil insanlar. Nasıl bir zamanda yaşadığımızdan haberleri yok. Yeni zenginlerden olsa gerek.»

— «Evet, adam devlet hesabına çalışıyormuş.»

Küçük çapta, özel bir ticaret hala yapılıyordu. Bu cinsten ticareti kaldırmış olmasına rağmen devletin şu veya bu mal için onlara ihtiyacı vardı.

Bu insanlar ne eski mal sahipleri, ne de işlerine el konan firma sahipleriydiler... Bunlar yedikleri darbenin altından doğrulamıyacak şekilde yıkılmışlardı. İkinciler ise rastgele, köksüz kişilerdi. İhtilal ve savaştan yararlanarak birdenbire üst kademeye çıkmışlardı.

Yuri, sütle beyazlaştırılmış bir bardak şekerli sıcak su içti. Hastasını görmek üzere yola çıktı.

Sokaklar duvarlar boyunca karlarla kaplıydı. Zemin katların pencereleri kardan görünmez olmuştu. Bu beyazlık üzerinde sessiz, yarı ölü gölgeler hareket ediyor, kızaklarında ya da ellerinde evlerine birşeyler taşıyorlardı. Hemen hemen ortalıkta başka birşey görünmüyordu.

Dükkânların eski tabelaları hala yerlerinde duruyordu. Hepsinin de kapıları tahta parçalarıyla çivilenmiş, pencereleri sıkı sıkı kapatılmıştı.

Bunların kapanmasındaki sebep sadece satılacak malın bulunmamasından değildi. Aynı zamanda her yerde, herşeyde yeni düzenler kuruluyordu.

— XI —

Yuri evi buldu. Burası Tyer kapısı yakınında, Brest Sokağının sonundaydı. Eski bir evdi. Etrafı bahçeyle çevriliydi.

O gün kiracılar toplantısı vardı. Mahalle Meclisinden de bir kadın temsilci gelmişti. Tam toplantı yapılacağı sırada bir komiser çıkageldi. Silah araştırması yapacaklardı. Yanlarında vesikasız silah taşıyanları alıp götüreceklerdi. Temsilci kadına oradan ayrılmamasını tembih ettiler. Çünkü araştırma pek uzun sürmeyecekti.

Yuri eve geldiği zaman, komiser hastanın dairesini daha araştırmamıştı. Fakat Yuri'nin doktor olduğunu öğrenince derhal müsaade ettiler.

Daire hem lüks, hem de zevksiz bir eşya ile döşenmişti. Jivago'yu evin efendisi, esmer, iri siyah gözlü nazik bir delikanlı karşıladı. Birçok olayın etkisiyle ne yapacağını bilemez bir durumdaydı. Bir kere karısı hastaydı. Sonra birazdan da evi arayacaklardı. Doktorlara karşı derin bir saygısı vardı.

Doktorun vaktini almamak için genç adam herşeyi kısaca anlatmağa çalışıyordu. Fakat yine bu sebepten dili dolaşıyor, dolambaçlı yollara sapıyordu.

Karısının hastalığını sinirsel bir şok sanıyordu. Son günlerde bir çalar saat almışlardı. Saat onarılmayacak kadar eski birşeydi. Onu sırf sanat değerinden dolayı almışlardı. (Ev sahibi saati göstermek için Jivago'yu bitişik odaya geçirdi). Sonra bir gün saat ansızın, kendi kendine çalışmağa başlamıştı. O zaman karısı şaşırmış, son saatinin geldiğini iddia etmişti. Şimdi kendisini tanımadığı için ne yiyip ne de içiyordu.

Yuri şüpheli bir tavırla, «demek size göre sinirsel bir buhran geçiriyor, ha?» diye sordu, «kendisini bir görebilir miyim?»

Bir başka odaya geçtiler. Burada porselen bir avize, iki kişilik geniş bir yatak ve iki tane de maun komodin vardı. Yatağın ucunda iri siyah gözlü, ufak tefek bir kadın yatıyordu. Yorganı çenesine kadar çekmişti. Onları görünce kollarını yorganın altından çıkardı. Gitmeleri için işaretler' yapıyordu. Geceliğinin bol kolları sıyrılıp omuzlarına kaydı. Sonra odada yapayalnızmış gibi şarkı söylemeğe başladı. Bu onu daha da üzdü. Bir yandan da ağlıyor, çocuklar gibi hıçkırıyordu. Kendisini eve götürmeleri için yalvarmağa başladı. Yuri yatağa yaklaştığı zaman muayene etmesine izin vermedi.

Yuri, «Muayene etmeden bir şey söyleyemem,» dedi. «Fakat yine de bunun önemi yok. Çünkü karınızın tifüse tutulduğu aşikâr... Hem de hayli ilerlemiş... Zavallı kendinden geçmiş... Size tavsiyem onu derhal hastaneye yatırmanızdır. Evde ihtiyacı olan herşeyi temin edeceğinizi biliyorum. Fakat bu ilk haftalar süresince devamlı olarak doktor kontrolü altında tutulması gerek. Bir araba ya da başka bir nakil aracı bulabilir misiniz? Tabiî sıkı sıkı da sarılmalı. Ben size bir hastaneye kabul kâğıdı yazarım.»

— «Bir deneyelim. Doğru mu söylüyorsunuz. Ne korkunç bir şey.»

— «Evet.»

— «Bakın, hastaneye yollarsam onu kaybedeceğimi biliyorum... Ona burada bakamaz mısınız? Sık sık gelip bakın istediğinizi vermeğe hazırım.»

— «Çok üzgünüm yapamam. Karınızın sürekli bakıma ihtiyacı var. Bu benim sık sık gelmemle sağlanamaz. Söylediğim gibi yapın. Bunu karınızın iyiliği için istiyorum. Şimdi bir araba bulmağa çalışın. Ben de size bir hastaneye kabul kâğıdı yazayım. Bunu kiracılar komitesinin odasında yazsam daha iyi olur. Kâğıda evin mührünü de basmak gerek. Daha birkaç formalite var.»

— XII —

Komiserlerin silah araştırması sona erdikten sonra kiracılar kürk paltolarına, şallarına bürünerek toplantının yapıldığı alt kata indiler.

Burası eski bir yumurta deposuydu. Bir kenarda bir masa ve birkaç sandalye duruyordu. Sandalyeler hepsine yetmeyince, yumurta sandıklarını ters çevirip üzerine oturdular. Deponun öteki ucunda kafese benzeyen yumurta sandıkları birbiri üstüne yığılmıştı. Kırılmış yumurtaların akan beyazlarıyla yapış yapış olmuş talaşlar süprülüp bir kenara yığılmıştı. Bu yığının içinde fareler cirit atıyorlardı. Arada sırada taş döşemenin üstüne bile çıktıkları oluyordu. Sonra birden yeniden saman yığınının içine saklanıyorlardı.

Farelerin hep ortaya çıkmasında şişman bir kadın kiracı oturduğu sandığın üstüne çıkıyor, zarif bir hareketle eteklerini yukarı kaldırıp uzun konçlu botlarını yere vurarak bağırıyordu.

— «Olya, Olya, her tarafı fareler kaplamış! Hadi, gidin, pis yaratıklar! Ay, ay, ay! Şunlara bakın. Sözden de anlıyorlar! Ağızlarını da nasıl açıyorlar! A, ay, ay! Yukarı çıkmağa çalışıyorlar! Etekliğimin içine

girecekler! Bu tarafa bakmayın, beyim! Şimdi erkeklerin birer centilmen değil, yoldaş olduklarını aklımdan çıkarıyorum.»

Fareleri her görüşünde kıyametler koparan kadın, astragan bir manto giymişti. Kat kat çenesinin, iri göğsünün çabaladıkça ipekli entarisinin altında titrediği görülüyordu. Bir zamanlar küçük esnaf arasında güzelliğiyle ün salmış bir kadındı. Fakat şimdi şiş göz kapaklarının aralığından görülen gözleri domuz gözlerine benziyordu. Vaktiyle kendini kıskanan bir rakibesi yüzüne bir şişe dolusu kezzap atmıştı. Neyse ki kezzabın sadece birkaç damlası sol yanağıyla sol dudağının kenarına değmişti. Şimdi bu yara teri tombul yanağında bir süs gibi duruyordu.

— «Bağırıp durma Khrapugina. Sen böyle bağırırsan biz nasıl çalışırız?» diye Mahalle Meclisinden gelen delege, şişman kadına çıkıştı. Delege, o toplantı için de başkan seçilmişti. Şimdi masanın başında o oturuyordu.

Delege, bu evin kiracılarını çok eskiden beri tanıyordu. Toplantıdan önce, binanın kapısı olan ve zemin katındaki pis yerde kocası ve çocuklarıyla birlikte ömür tüketen Fatma'yla gizli birşeyler konuşmuştu. Fatma şimdi ilk katta aydınlık iki odaya yerleşmişti. Yanında sadece kızı vardı.

Delege, «Anlat bakalım, Fatma,» dedi, «işler ne alemde?»

Fatma, koskoca evle, bu kadar kiracıyla tek başına başa çıkamadığını, kiracıların sırayla merdivenleri ve kapının önünü temizlemeleri gerektiği halde bunu hiç kimsenin yapmadığından yakındı.

— «Merak etme, Fatma. Bu sorunu halledeceğiz. Zaten buraya niçin toplandık? Hepsinin ne kadar gereksiz insanlar olduğunun farkındayım. Birtakım şüpheli kişiler eve yerleşmişler. Hem de izin kâğıdı almadan. Zaten bu komitenin dağılıp yerine bir yenisinin seçilmesinden yanayım. Seni de evin idare müdürü yaparız. Yalnız sen çok söylenme.»

Fatma daha fazla konuşmak istedi ama delege kadın aldırış etmedi.

Çevresine bakındı. Yeteri kadar kiracı toplanmış olduğunu görünce herkesi sessiz olmağa çağırdı. Sonra kısa bir konuşma yaparak toplantıyı açtı. Komitenin çalışmalarının ne kadar zayıf olduğundan söz etti. Yeni üyeler seçilinceye kadar eskiler işe devam etmeliydi, ardından başka konulara geçti. Sonuç olarak, «İşte mesele böyle. Yoldaşlar,» dedi. «Doğrusunu isterseniz ev sizin için çok geniş, yoldaşlar. Bir misafirhane olarak kullanılmağa daha elverişli. Şehre çeşitli konferanslar için gelen

delegeleri nereye yerleştireceğimizi bilemiyoruz. Onun için burasını Mahalle Meclisine, delegeleri rahat bir yer sağlamış olmak için devretmeği düşündük. Binaya Tiverzin Yoldaşın adını vereceğiz. Biliyorsunuz, sürgüne gönderilmeden önce kendisi burada oturuyordu. İtiraz eden yok değil mi? Şimdi evin boşaltılması meselesine gelelim. Kimse acele etmesin. Önümüzde koskoca bir yıl var. Yavaş yavaş başınızı sokacak bir yer ararsınız. Zaten çalışan işçilere hükümet bir yer verecek. Diğerleri kendi başlarının çarelerine bakacak.»

Her taraftan, «biz hep çalışıyoruz hepimiz işçiyiz!» diye sesler yükseldi. Hatta aradan bir hıçkırık sesi bile işitildi. «Şimdi hepimiz aynı haklara sahip, eşit insanlarız. Ne demek istediğini anlıyorum.»

— «Rica ederim hep birden konuşmayın. Hanginize cevap vereceğimi bilemiyorum. Söz gelişi Khrapugina'yı ele alalım. O da bizden. Hepimiz gibi, ama şüphesiz onu da evden çıkaracağız.»

— «Çıkaracaksın ha! Bir dene bakalım, ne oluyor! Seni orospu karı seni!» Khrapugina, kavganın heyecanı içinde kadın delegeye aklına ne gelirse söylüyordu.

Kapıcı Fatma, «Kendine gel,» diye söylendi. «Ayıp ediyorsun.»

Kadın delege, «Sen karışma, Fatma,» dedi, «ben kendi kendimi korumasını bilirim. Sus artık Khrapugina! Senin ne mal olduğunu bilirim ben. Sus yoksa seni şimdi polise teslim ederim. Evinde hırsızları barındırdığını, kaçak içki sattığını biliyorum.»

Kavganın en hararetli anında içeri Yuri girdi. Kapının yanında duranlardan birine kendisine ev idaresi komitesinden birini göstermesini rica etti. Adam elini boru gibi tutup ağzına götürdü. «Galiullina!» diye bağırdı, «seni istiyorlar!»

Yuri kulaklarına inanamıyordu. Zayıf orta yaşlı bir kadın, kapıcı Fatma, Yuri'ye yaklaştı. Sadece yüzünün çizgileri bile Galiullin'in annesi olduğunu ispata yeterdi. Bununla birlikte Yuri kendisini hemen tanıtmadı. «Kiracılardan biri tifüs'e yakalanmış,» dedi. Kiracının adını verdi, «hastalığın yayılmasını önlemek için alınacak bir sürü tedbir var. Hastanın hastaneye nakledilmesi de gerekiyor. Ben bir hastaneye kabul kâğıdı yazacağım. Ev idare komitesinin de bu kâğıda damga basması gerekiyor. Bunu nerede ve nasıl yapabiliriz?»

Fatma doktorun söylediklerini, Hastayı hastaneye nasıl götüreyim?» şeklinde anladı. «Delege Yoldaş Demina için nerdeyse bir araba gelecek,»

diye cevap verdi, «Yoldaş Demina çok iyi kalpli bir kadındır. Ben kendisine söylerim. Hastayı götürmek için arabayı vereceğine eminim. Merak etmeyin, Doktor yoldaş.»

— «Çok güzel ama ben hastaneye kabul kâğıdı yazacağım. Bunun damgalanması gerekiyor. Tabiî bir araba da olursa çok iyi... Size bir şey sorabilir miyim? Siz Teğmen Galiullin'in annesi değil misiniz? Kendisiyle cephede aynı birlikteydik.»

Galiullina sapsarı kesildi. Titremeğe başladı. Yuri'nin elini yakaladı.

Daha kapıdan çıkar çıkmaz, «Allah aşkına yüksek sesle konuşmayın,» diye Yuri'ye tembih etti, beni mahvedeceksiniz. Yusuf yanlış yolu tuttu. Bir de kendiniz düşünün... Zaten Yusuf neydi ki? Bir çırak, işçi. Anlaması gerekiyordu. Fakirler şimdi eskisinden daha iyi durumda. Bunu bir kör bile anlar. Sizin ne düşündüğünüzü bilmiyorum... Fakat Yusuf hata etti. Allah suçunu bağışlasın. Yusuf'un babası çavuştu. Öldürüldü. Yüzünün paramparça olduğunu kollarının ve bacaklarının uçtuğunu söylediler.»

Kadının sesi titriyordu. Rahatlayıncaya kadar sustu. Sonra devam etti: «Gelin. Size arabayı temin edeceğim. Kim olduğunuzu biliyorum. Galiullin birkaç gün yanımda kaldı. Anlattı. Lara Guishard'ı tanıdığınızı söyledi. İyi bir kızdı. Sık sık bizi görmeğe gelirdi. Şimdi nasıldır bilmiyorum. Kibar insanlar birbirlerine destek oluyorlar. Yalnız kalanlar bizim gibi fakirler. Yusuf'un yanlışı da burada. Gel, arabayı istiyelim. Demina yoldaşın arabayı vereceğine eminim. Demina yoldaşın kim olduğunu biliyor musunuz? Olya Demina, Lara'nın annesinin yanında çalışırdı. Dikiş dikerdi. İşte o. Bu evde de otururdu. Hadi, gelin.

— XIII —

Hava iyiden iyiye kararmıştı. Karanlık her yanı kaplamıştı. Sadece önde, Demina'nın cep fenerinin ışığı bir kar öbeğinden ötekine zıplıyor, önlerini aydınlatacak yerde onları daha çok şaşırtıyordu. Karanlık bir bulut gibi onları içine almıştı. Arkalarında genç kızken Lara'nın sık sık geldiği evi ve onu tanıyan insanları bırakmışlardı. Kocası Pasha'nın da burada oturduğunu söylemişlerdi.

Demina alaycı bir tavırla, «Yolunuza lambasız devam edebilecek misiniz, Doktor Yoldaş,» diye sordu, «isterseniz size benim lambayı vereyim. Biliyor musunuz, Lara'yı çok severdim. Bir terzihaneleri vardı.

Ben de orada çalışırdım. Kendisini bu yıl gördüm. Moskova’ya geldiğinde ziyaretime geldi. Kendisine, «nereye gidiyorsun, aptal?» dedim, «burada kal. Sana bir iş buluruz,» dinlemedi. Kalamazmış. Pasha ile kalbinin değil mantığının sesine uyarak evlendi. O günden sonra da tuhaf bir insan oldu. Çekip gitti.»

— «Lara hakkında ne düşünüyorsunuz?»

— «Dikkat edin... Yerler kayıyor... Pis suları kapı önlerine dökmeyin diye kaç kere sıkıştırdım. Dinlemiyorlar... Sanki duvara söylüyorsunuz... Lara hakkında ne mi düşünüyorum? Düşünmekten amacınız nedir? Ne düşüneceğim? Düşünmeğe zamanım var mı sanki... İşte burada oturuyorum... Ona bir şey söylemedim... Orduda bulunan kardeşi Rodian’u kurşuna dizdiler... Bir zamanlar patronum olan annesine gelince... Bir çözüm yolu bulacağım elbet. Evet, artık eve gireyim... Allahaısmarladık.»

Böylece ayrıldılar. Demina’nın cep lambasının ışığı pis merdivenleri, leke içindeki duvarları aydınlatarak yukarı çıktı. Yuri karanlığın içinde kaldı. Sağında Zafer Bahçesi sokağı, solunda da Araba sokağı uzanıyordu. Bankalar yolu artık birer cadde olmaktan çıkmış, taş binalar karışıklığı içinde kaybolup gitmişti. Tıpkı Sibirya ve Urallardaki yer yer karşılaşılan yarıklara benziyorlardı.

Ev, aydınlık ve sıcaktı.

Tonya, «niçin bu kadar geç kaldın?» diye sordu, «sen yokken eşsiz birşey oldu,» diye Yuri’nin cevabını beklemeden sözüne devam etti, «gerçekten beklenmedik bir şey. Sana söylemeği unuttumdu. Dün babam çalar saati düşürüp kırdı. Çok üzüldü. Çünkü evde çalışan, doğru dürüst işleyen tek saat oydu. Tamir etmeğe çalıştı. Saatlerce uğraştı. Birşey yapamadı. Köşedeki saatçi tamir için gülünç bir ücret istedi... Üç somun ekmek... Ne yapacağımı bilemiyordum. Babam da çok üzülüyordu. Bir saat önce ne oldu biliyor musun? İnanır mısın? Ansızın bir çan sesi işitildi... O kadar korktuk ki aklımızı kaçırıyorduk. Çalar saatin çanı çalıyordu. Kendi kendine çalışmağa başladı.»

Yuri şakacı bir tavırla, «benim de tifüse yakalanacağım saat gelip çattı,» dedi. Sonra Tonya’ya ilk tifüs olayını anlattı.

— XIV —

Fakat Yuri tifüse çok sonra yakalandı. O günlerde Jivago'lar bu hayata dayanabilmek için son güçlerini harcıyorlardı. Hiçbir şeyleri kalmamıştı. Açlıktan öleceklerdi. Yuri bir zamanlar hayatını kurtarmış olduğu parti üyesini görmeğe gitti. Bu adam ona elinden geleni yaptı. Fakat iç savaş başlamak üzereydi. Moskova'da pek bulunmuyordu. Sonra prensiplerine bağlı bir adamdı. Bu durumun halkın iyiliğine olduğuna inanıyordu. Onca herşey normaldi. Sıkıntının ardından iyi günler gelecekti. Ama zaman zaman kendisinin bile aç kaldığını saklıyordu.

Yuri, Brest sokağındaki, tifüs olan kadını ve kocasını ziyaret etti. Fakat delikanlı ortadan kaybolmuştu. Karısının da nereden olduğunu bilen yoktu. Yuri'nin gittiği sırada Galiullina da evde yoktu. Kiracıların hemen hepsi değişmişti. Demina da cepheye gitmişti.

Bir gün eline resmî fiyatla odun satın alabileceği bir odun karnesi geçti. Odunu Vindaya istasyonundan alıp getirecekti. Bitmez tükenmez gibi görünen sokaklarda ilerlerken heryerin gözüne bambaşka göründüğünü farketti. İki yana sallandığını, bacaklarının bükülü bükülüverdiğini hissediyordu. «Tamam,» diye düşündü, «yakalandım. Tifüs bu.» Bayılıp yere düşünce arabacı onu tutup kaldırdı. Odunların üstüne yatırdı. Yuri eve nasıl geldiğini bir türlü anlıyamadı.

— XV —

Hemen hemen iki hafta kendinden geçmiş olarak yattı. Rüyasında Tonya yazı masasının üstüne iki tane sokak koymuştu. Bir yanına Zafer Bahçesi sokağı, öteki yanında Araba Sokağı uzanıyordu. Tonya yazı masasının lambasını da yaktı. Şimdi sokaklar ılık, portakal rengi bir ışıkla aydınlanmıştı. Artık yazı yazabilirdi. Hemen başladı.

Şimdi, Yuri, çok zaman önce yazması gereken, yazmayı tasarladığı fakat bir türlü başaramadığı şeyi yazıyordu. Çok rahat bir anlatımı vardı. Düşünceleri peşpeşe, düzenli olarak aklına geliyor, kâğıdın üzerinde sıralanıyorlardı. Arada sırada yoluna bir delikanlı çıkıyor, çalışmasını engelliyordu. Çekik gözlü bir kırgız delikanlısıydı. Kürk kalpak ve yine kürkten, bir ceket giymişti. Sibirya ve Urallarda giydikleri gibi ceketinin kürk kısmı dışardaydı.

Bu delikanlının ölümü temsil ettiğine, kendi ölümü demek olduğuna emindi. Evet ama şiir yazmasına yardım eden bir insan nasıl aynı zamanda

ölüm demek olabilirdi? Ölüler yararlı olabilir miydi? Onlardan nasıl bir fayda sağlanabilirdi?

Şiirin konusu ne gömülmek ne de ölümden sonra hayata kavuşmaktı. Bu ikisi arasındaki günleri anlatıyordu. Başlığı da, «Kargaşalık»tı.

Yuri öteden beri, üç gün süreyle böcekler, solucanlarla kaynaşan kapkara, öfkeli toprağın, aşkın ölümsüz çehresini yok etmeğe çalıştığını fırtınalar çıkararak, gümbürdeyerek, kayalar, toprakla saldırarak denize gömmeğe uğraştığını anlatmak istemişti.

Aklına hep iki mısra gelip gidiyordu:

Yanında olmaktan memnunuz

Ve

Artık uyanmak zamanıdır.

Etinde cehennem, çürüyüş, mahvoluş, ölüm yaşıyordu. Yine yanında bahar ve hayat vardı... Ve artık uyanmak, kalkmak zamanı gelmişti. Uyanmak ve kalkmak zamanı. Yeniden hayata kavuşmak zamanı.

—XVI —

Yuri iyileşmeğe başladı. Önceki aklını kaçırmış bir deli gibi herşeyi normal görüyor, sesini çıkarmıyordu. Hiçbir şey hatırlamıyor, hiçbir şeye hayret etmiyor, olaylar arasında bir ilgi kuramıyordu. Karısı onu kızarmış tereyağlı ekmek, ve şekerli çayla besliyordu. Kahve veriyordu. Yuri bunların artık ortadan kalktığını hatırlamıyor, tersine sanki bir hasta için gerekli şeyi yapıyorlar, diye düşünerek bir şiir, hayal aleminde yaşıyordu.

Ne var ki çok geçmeden düşünmeğe ve merak etmeğe başladı:

— « Tonya bütün bunları nereden, nasıl buldun?» diye sordu.

— «Senin Granya buldu.»

— «Hangi Granya?»

— «Granya Jivago.»

— «Granya Jivago mu?»

— «Evet. Omsk’daki üvey kardeşin Yevgraf. Sen hastayken her gün ziyaretine geldi.»

— «Geyik derisinden paltosu var mıydı?»

— «Tamam. Demek kendisini gördün. Bütün hastalığın boyunca baygın yattın. Seninle bir evin sahanlığında karşılaşmış. Derhal tanımış... Seninle konuşmak istemiş ama zavallıyı korkutmuşsun! Sana tapıyor.

Yazdığın herşeyi kelimesi kelimesine okumuş. Adeta ezberlemiş! Bize neler getirdi bilsen! Pirinç, şeker, yağ! Şimdi gitti. Siz de gelin diyor. Bir parça garip bir delikanlı! Galiba hükümetle bir ilgisi var. Bir iki yıl için buradan uzaklaşıp köye gitmemizi öğütledi. Bir süre için toprağa dönmeliymişiz. Kruger'ler aklıma geldi. Bundan delikanlıya söz ettim. Pek uygun buldu. Bahçede sebze yetiştiririz. Her taraf ormanlık. Koyun gibi, mücadele etmeden sapır sapır ölüp gitmenin anlamı yok.»

Nisan ayında Yuri Jivago, ailesiyle birlikte Urallarda, Yuryatin kasabası yakınlarındaki eskiden kalma Varykino malikanesine doğru yola çıktı.

YEDİNCİ BÖLÜM
YOLCULUK

— I—

Mart ayının son günleriydi. Yılın ilk sıcak günlerine bu sırada rastlanır. Aldatıcı bir sıcaklıktır bu. Peşinden dondurucu soğuklar gelir.

Jivagolar yol hazırlığı yapıyorlardı. Hazırlık sebebini saklamak için, şimdi evi karınca gibi kaplamış olan kiracılara Paskalya yortusu için temizlik yaptıklarını söylediler.

Yuri bu yolculuğa karşıydı. Fakat hazırlıkların yapılmasına ses çıkarmadı. Çünkü bu işin yoruculuğunun Tonya'yı bıktıracağını ve fikrinden vazgeçireceğini ümid ediyordu. Ne var ki hazırlıklar hızla ilerlemiş, neredeyse bitmek üzereydi. Artık gerçeği söylemenin zamanı gelmişti.

Bir akşam bu işi de yerine getirdi. Kayınpederini ve Tonya'yı karşısına aldı. Bir nutuk çekti. Sonra, «hala gitmekte ısrar ediyor musunuz?» diye sordu.

Tonya, «önümüzdeki birkaç yıl dişimizi sıkmamızı, dayanmamızı tavsiye ediyorsun,» diye cevap verdi, «toprak davası hallolunca Moskova dışında bir parça toprak sahibi olur orada sebze yetiştirmeğe çalışırız, diyorsun. Evet ama bu birkaç yılı nasıl geçireceğiz? Sorarım sana? Bu nokta çok önemli. Sen de birşey söylemedin.»

Kayınpeder de, «Toprak sahibi olacağız da çiftçilik mi edeceğiz. Çılgınlık bu!» diyerek kızının tarafını tuttu.

Yuri, «Pekâlâ, sizin dediğiniz olsun,» diyerek yenilgiyi kabullendi. «Fakat bir meçhule gittiğimizi aklınızdan çıkarmayın. Hakkında hiçbir şey bilmediğimiz bir yere gidiyoruz. Varykino'da oturan üç kişiden annemle büyükannem öldüler. Büyükbabam Krueger'e gelince... Yaşıyorsa bile rehine diye mutlaka hapse atmışlardır.»

— «Biliyorsun, büyükbaba, savaşın son yıllarında bir anlaşma yaptı. Ormanları, fabrikaları sattı. Ünvanını da bir başkasına devretti. Tabiî hepsi de hesaplı işler... İşin doğrusunu bilmiyoruz. Şimdi malikâne kimin? Kimin olursa olsun katiyen merak etmiyorum. Sadece oradan kimin sorumlu

olduğunu öğrenmemiz gerek. Kim yönetiyor? Ağaçlar kesiliyor mu? Fabrikalar çalışıyor mu? Hepsinden önemlisi, memleketin o bölümü kimin yönetiminde? Daha doğrusu biz oraya varınca kimin elinde olacak?

«Eski idare müdürü Mikulitsin'e pek güvenmediğinizi görüyorum. Bizi kanadı altına alacağını sanıyorsunuz. Evet ama bakalım kendisi orada mı? Hatta bakalım sağ mı? Hem sonra onun hakkında adından başka ne biliyoruz? Onu da büyükbaba çok zor söyledi de ondan hatırlıyoruz.»

«Herneyse, durmadan önünüze çıkacak güçlükleri sayacak değilim. Siz karar verdiniz. Ben de kabul ettim. Artık bu kararı uygulamak için harekete geçmeliyiz. Şimdi oraya nasıl gidilebileceğini bir soruşturalım.»

— II –

Yuri bu meseleyi öğrenmek için Yaroslavsky istasyonuna gitti.

Tahta parmaklıklar arasındaki geçitten bitip tükenmez bir kuyruk halinde yolcular geçiyordu. Yerlerde kurşunî renkte paltolar giymiş birtakım insanlar yatıyordu. Bunlar öksürüyor, yerlere tükürüyor, kubbe şeklindeki tavanın seslerini çoğaltacağını unutarak bağıra bağıra konuşuyorlardı.

Çoğu tifüslü hasatlardı. Bir parça iyileşir iyileşmez hastane idaresi tarafından taburcu edilmişlerdi. Çünkü hastaneler tıklım tıklım doluydu. Üstelik sıra bekleyenler de vardı. Yuri de birçok hastayı azıcık kendine geldi diye taburcu etmişti ama, bunların bu kadar kalabalık olduğundan, gar binalarına sığındıklarından haberli değildi.

Beyaz önlüklü bir hamal, «bir yolculuk izin kâğıdı getirmeniz gerek,» diye anlattı, «sonra hemen her gün gelip tren var mı, yok mu diye soracaksınız. Şimdi o kadar az tren var ki hepsi altın değerinde. Ve tabiî... (Hamal işaret parmağıyla baş parmağını birbirine sürdü.) un veya başka birşey getirmelisiniz... Tekerlekler yağlanmayınca dönmüyor... Bilirsiniz bu işleri. Üstelik de... (bu sefer parmağını boğazına götürdü) içkisiz olmuyor.»

— III —

O sıralarda Aleksander Aleksandrovich, Yüksek Ekonomi Heyetinde danışma üyeliği yaptı. Yuri de partinin yüksek kademelerinde bulunan, ağır hasta bir üyeyi tedavi etti. İkisine o zaman için en yüksek ücret ödendi. Ellerine bir mağazadan istedikleri kadar yiyecek alabilecekleri bir kart verildi.

Gidecekleri mağaza, St. Simon manastırı bitişiğindeki bir eski ordu deposuydu. Doktor ile Profesör manastırın içinden geçip, bir zamanlar eğitim alanı olarak kullanılan meydanlıktan ilerlediler, depoya girdiler. Burada bir duvardan ötekine kadar tezgâhlar uzanıyordu. Bir tezgâhtar hiç acele etmeden malı sayıyor, tartıyor, ölçüyor, bitenlerin yerine arka taraftan aldığı eşyayı yerleştiriyordu.

Fazla müşteri olmadığı için çok beklemediler. Sıraları çabuk geldi. Tezgâhtar ellerindeki karta baktı. Yiyecekleri önlerine yığdı. Getirdikleri yastık kılıfının içine doldurulan un, tereyağ, şeker, peynir, makarna, yağ, sabun gibi maddelere hayretten büyüyen gözleriyle bakıyorlardı. Tezgâhtar onlara bir parça da cömertçe davranmıştı. Adamın daha çok zamanını almamak için hemen torbaları bir çuvala doldurdular, bunları sırtlarına vurup evin yolunu tuttular.

Uzun bir süreden beri ilk kez olarak kendilerini bir iş başarmış, yararlı birer insan gibi hissettiler. Bu dünyada boşuna yaşamıyorlardı. Bunu da ispat etmişlerdi. Şimdi Tonya onları sevinçle karşılayacak, takdir edecekti. Yaptıkları işten büyük bir huzur duyuyorlardı.

— IV —

Erkekler çeşitli hükümet dairelerini dolaşıp yolculuk izni almağa, boşalttıkları apartman dairesi üzerinde haklarının devam etmesini sağlamağa çalışırlarken, Tonya da harıl harıl götürecekleri şeyleri hazırlıyordu.

Şimdi resmen Jivagolara ait olan üç odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor, şunu ya da bunu gözden geçiriyor, götürmeleri gerekip gerekmediğine karar vermeğe çalışıyordu. Götürdükleri eşyanın ancak küçük bir kısmı şahıslarına aitti. Geri kalan bölümünü yolda ve gidecekleri ilk haftalar boyunca yiyecek içecekle değiş tokuş edeceklerdi.

Açık pencereden içeri hafif bir bahar rüzgârı esiyordu. Horozlar ötüyor, bahçede çocuklar oynuyordu. Oda havalandıkça kışlık elbiseleri depo ettikleri sandıklardan çıkan naftalin kokusu kendini daha çok belli ediyordu.

Götürmeleri gereken eşya, kendilerinden önce gidenlerin mektuplarında yazdıklarına göre kararlaştırılıyordu. Sanki pencereden içeri rüzgârla giren bir ses onlara ne yapacaklarını anlatıyordu. Dostlarından

aldıkları mektuplarda «İstediğiniz kadar kumaş alın,» diye yazıyordu, «metre metre kumaş. En makbule geçen şey. Fakat yolda herşey yoklanıyor, defalarca karıştırılıyor. Onun için kumaşı yalandan kesip elbise biçiminde teyelleyin. Hele fazla yıpranmamış paltolar çok işe yarıyor. Sakın bavul ya da sandık almağa kalkışmayın. Çünkü bunları taşıtacak hamal bulamazsınız. Faydasız hiçbir şey almayın. Eşyanızı da bir kadının veya çocuğun taşıyacağı hafiflikte, büyüklükte yapın. Tuz ve tütünün çok değerli olduğu anlaşıldı ama üzerinde bulunursa çok tehlikeli. Paranızı da Kerensky hükümetinin çıkardığı banknotlar halinde taşıyın. İnsanın kendi vesikaları kadar başına dert açan bir şey yok.»

— V —

Yola çıkmalarından bir gün önce şiddetli bir kar fırtınası oldu. Kurşunî renkli kar bulutları gökyüzünde değirmen taşı gibi dönüyor, lapa lapa yağan kar her tarafı bembeyaz bir çarşafla örtüyordu.

Bütün eşya toplanıp paket edilmişti. Daire, içindekilerle birlikte yaşlı bir çifte bırakılıyordu. Bunlar Yegirovna'nın Moskova'da yaşıyan akrabalarındandı. Bir dükkân sahibiydiler. O kış, Tonya'nın elbise, palto karşılığında patates ya da diğer yiyeceklerden elde etmesine yardım etmişlerdi.

Artık Markel'e güvenemiyorlardı. Kendine siyasî kulüp, olarak seçtiği Milis kışlasında, ilk efendilerinin kanını emdiğini söyleyemiyorlarsa bile kendisini cahil bıraktıklarını anlatıyor. İnsanların maymun soyundan geldiğini bile kendisinden sakladıklarını ileri sürüyordu.

Tonya, evi korumaları için bırakacakları karı koca'ya odaları yeniden gezdirdi. Dolapları, çekmeceleri gösterdi. Çeşitli konularda ne yapabileceklerini anlattı.

Sandalyeler, masalar duvar diplerine itilmişti. Bir köşeye de çıkınlar yığılmıştı. Odaların perdeleri çıkarılmış, halılar kaldırılmıştı. Çıplak pencerelerden rüzgârın peşine takılıp dört bir yana uçuşan kar parçaları görünüyordu. Bu hal onlara geçirdikleri üzüntüleri hatırlattı. Yuri'nin gözünde annesinin ölümü canlandı. Tonya ile Aleksander Aleksandroviç de Anna Gromeko'nun ölümünü, ve gömülüşünü düşündüler. Bu evde geçirdikleri kışın son kış olduğunu hissediyorlardı. (Daha sonra bu duygularında yanıldıklarını anladılar.) Sanki evlerini bir daha görmeyecek

gibiydiler. Birbirlerini üzmemek için o anda duydukları acıdan söz etmediler. Gözyaşlarını tutmağa çalıştılar.

Bütün bunlara rağmen Tonya görüşünü kurtarmak için, kendine hakim olmağa çalışıyor, durmadan evin korunmasını üstüne alan karı kocayla konuşuyordu. Karı kocanın kendisine büyük bir iyilikte bulunduklarını düşünüyor, minnettarlığını kadına sayısız hediyeler vermekle göstermeğe çalışıyordu. İçindeki odaya giriyor, metre metre dantel, ipekli kumaşla geri geliyor, bunları kadına armağan ediyordu.

— VI —

Evi, sabahleyin daha şafak sökerken terkettiler. Bütün kiracılar uyuyordu ama bir teki, toplumsal olaylara önayak olmaktan hoşlanan Zevorotkina onların çıkışını bekliyordu. Onları görür görmez. «Dikkat! Dikkat!» diye bağırıp herkesi ayağa kaldırdı, «Yoldaşlar, acele edin! Eski ev sahipleri Gromekolar gidiyorlar! Onlara güle güle deyin!»

Kiracılar arka kapının üstündeki sahanlığa toplandılar. Şimdi artık ön kapılar kullanılmıyordu. Hepsi kilitlenip kapatılmıştı. Daha iyi görebilmek için birbirlerinin üstüne yığıldılar. Sanki fotoğraf çektireceklermiş gibi bir halleri vardı. Esniyorlar, çabucak sırtlarına attıkları şalların, paltoların içinde tirtir titriyorlardı.

Markel, nereden, nasıl bulduysa bulduğu içkiyle zil zurna sarhoş olmuştu. Sahanlığın eski parmaklıklarından aşağı bir çuval gibi tehlikeli bir şekilde sarkıyordu. Eşyayı istasyona taşımak teklifinde bulunmuştu, fakat teklifi kabul edilmeyince de pek alınmıştı. Nihayet Markel’den kurtuldular. Sokağa çıktılar.

Hava hala karanlıktı. Rüzgâr dinmişti. Fakat kar bir gece öncesinden daha şiddetle yağıyordu. İri, yün parçalarına benziyor, ağır ağır düşüyor ve toprağın üstünde bir an asılı gibi duruyordu.

Arbat’ta ortalık biraz daha aydınlandı. Burada kar, beyaz bir tiyatro perdesi gibi, sokak genişliğinde iniyordu. Yürümeleri güçleşmişti. Bir an yürümediklerini, yerlerinde saydıklarını sandılar.

— VII —

Yuri istasyona vardığında Tonya ile babası hiç bitmeyecekmiş gibi uzayıp giden kuyruğa girmişlerdi bile. Nyusha ile Sasha dışarıda

dolaşıyorlar, arada sırada büyüklerin yanına gelmenin zamanı mı değil mi diye soruyorlardı. Buram buram, gaz kokuyorlardı. Bitlenip tifüse yakalanmasınlar diye bileklerine, enselerine gaz yağı sürmüşlerdi.

Kuyruk, platformun kapısını bulmuştu ama trene binebilmeleri için daha yarım mil kadar gitmeleri gerekiyordu. Yeteri kadar temizleyici olmadığı için istasyon pislik içindeydi. Platformun önündeki raylar pislik içinde yüzdüğünden tren yaklaşamıyor, çok uzakta duruyordu.

Tonya, Yuri'yi görünce el salladı. Yuri yaklaşınca bağıra bağıra yolculuk izninin hangi gişeden vize ettirileceğini söyledi. Yuri de o yana gitti.

Yuri geri gelince, «bakayım, hangi mühürleri vurmuşlar,» diye kocasından kâğıtları istedi. Yuri parmaklığın, üstünden kâğıtları uzattı.

Tonya'nın arkasında duran bir adam kâğıdı omuzunun üstünden okuyarak, «bu kâğıtlar özel tren için,» dedi. Ön tarafta duran başka bir yolcu daha bilgiliydi.

— «Bu pul,» diye açıkladı «Özel bir trende istediğiniz yerde oturabileceğinizi gösterir. Tabiî şimdiki zamanda özel tren bulursanız.»

Birden kuyruktakiler hep bir ağızdan konuşmağa başladılar.

— «Özel trenmiş! Büfede bir yer bulursanız kendinizi şanslı sayın.»

— «Onlara kulak asmayın!» diye öndeki yolcu araya girdi. «Ben size herşeyi anlatırım. Çok basit. Bütün özel trenler kaldırıldığından şimdi sadece tek tip tren var. Herkes aynı trene biniyor. Askerler, mahkûmlar, hayvanlar, herkes.» Sonra kalabalığa döndü. «neden adamcağıza herşeyi açıkça söylemiyorsunuz. Konuşmak parayla mı?»

— «Amma da anlattın,» diye kalabalıktan bir ses yükseldi, «bir kere konuşmadan önce karşısındaki adamın yüzüne bak. Böyle suratı olan bir insan nasıl özel trene binebilir? Özel tren bahriyelilerle dolu. Bahriyelilerin gözleri keskindir. Bu adama bir bakar, ne görür? Eski mal sahiplerinden biri! Ondan da fenası bir doktor, kibar sınıftan biri! Hemen silahını çeker ve bum!»

Kalabalığın dikkatini başka bir şey çekmemiş olsaydı, durumun ne olacağı bilinemezdi. Birkaç zamandan beri yolcular istasyona giriş kısımlarındaki büyük camlı kapılardan trenin geldiği yönü gözlüyorlardı. Yarım saatten beri şekilleri iyice belli olmayan tek tek veya grup halinde insanlar ilerliyorlardı. Önce bunları demiryolu işçilerine benzettiler. Fakat sonra bunların bütün bir yolcu grubu olduğu anlaşıldı. Yolcular camlı

kapılara dayanıp, «Açın Açın!» diye bağırmağa başladılar. Arkadakiler ilerlediler, öndekileri itmeğe başladılar.

— « Şu duruma bakın! Bizi buraya kilitlediler! Onlar platforma çıkmanın yolunu bulmuşlar. Kapıyı açın Allahın belaları, kapıyı! Hadi yoldaşlar, itin!»

— «Onları o kadar kıskanmayın, yoldaşlar,» diye Tonya'nın önündeki adam sesini yükseltti. «Bunlar Petrograd'dan gelen mahkûmlar. Vologda yoluyla Kuzey cephesine gidiyorlar. Kendi istekleriyle yolculuk etmiyorlar. Çok geçmeden siper kazmağa koyulacaklar.»

— VIII —

Üç günden beri yoldaydılar ama Moskova'dan pek fazla uzaklaşamamışlardı. Havanın soğukluğu devam ediyordu. Dışarda tarlalar, yollar, ormanlar, köy evlerinin damları kalın bir kar tabakasiyle kaplıydı.

Tonya daha önce yük treninde yolculuk etmemişti. Bir kere vagon yerden bir hayli yüksekti. Kalın sürme kapıları vardı. İlk bindikleri zaman Yuri kadınları kucaklayıp vagona bindirip indirmek zorunda kaldı. Fakat daha sonra onlarda bu işi öğrendiler. Tonya'ya vagon yürüyen bir hayvan ahırından daha güzel görünmemişti. Paramparça olup yollarda kalacaklarından korkuyordu. Çok geçmeden bu korkusunun yersiz olduğunu gördü.

Katarda yirmi üç tane vagon vardı. Jivago'lar 14üncü vagondaydılar. Tren istasyonlarda durduğu zaman sadece orta vagonlar peronun önüne gelebiliyordu. Diğer kısımlar dışarda kalıyordu. Ön vagonlar, bahriyelilere, ortadakiler yolculara, sondakiler de çalıştırılmağa götürülen mahkûmlara ayrılmıştı. Trende her yaşta, her meslekten beş yüz kadar yolcu vardı.

Halleri görülecek bir manzaraydı: Zengin kibar avukatlar ve borsacılar arabacılar, döşeme parlatıcıları, tellaklar, Tatar halı tüccarları, tımarhane kaçkını deliler bir arada oturuyorlardı.

Avukatlar ve borsacılar gömleklerinin kollarını dirseklerine kadar sıvamış, birbirlerine bitmez tükenmez hikâyeler anlatıyor, kahkahalarla gülüyorlardı. Bunlar hükümetle ilişiği olan hatırlı kimselerdi. Gelecek için hiçbir kaygıları yoktu. Başları herhangi bir şekilde sıkıntıya girdiği takdirde, bu tanıdıkları sayesinde temize çıkacaklarından emindiler.

Diğerleri, çizmeli, pantolonlarının diz kapakları paralanmış, gömlekleri eskimiş, sakallı ya da sakalsız kimselerdi. Vagonun sürme

kapısının iki yanındaki demirlere tutunmuşlardı. Yol kenarındaki köylülere köylere küskün nazarlarla bakıyorlardı. Hiç kimseyle konuşmuyorlardı. Bunlar eşsiz dostsuz kimselerdi. Kimseden bir şey ümit edemezlerdi.

— IX —

Tren istasyonlarda durunca, Tonya başı tavana çarpmasın diye hafifçe doğruluyor, tahtanın aralığından geldikleri yer, inip gezmeğe elverişli mi, değil mi, diye bakıyordu. Oturduğu kerevetten boş yere kımıldamayı göze almıyordu.

İşte yine bir istasyona giriyorlardı. Trenin sarsıntısıyla uyuklamakta olan Tonya kendine geldi. Oldukça büyük bir istasyona girmişlerdi. Trenin halinden de burada uzun zaman bekleyeceği anlaşılıyordu.

Tonya gözlerini uğuşturdu. Saçlarını düzeltti. Sonra elini yanında duran torbanın içine soktu. Kenarları parlak ipliklerle işlenmiş bir havlu bulup çıkardı. O sırada Yuri de uyanmıştı. Tonya’nın oturduğu yerden inmesine yardım etti.

Tren nöbetçi kulübelerini, havagazı fenerlerini geçmişti. Aralık duran kapıdan garın karlar altında kalmış ağaçları görülüyordu. Tren yavaşlamıştı. Bir çok yolcular daha tren durmadan yere atladılar. İstasyon binasının yan tarafına doğru koşuyorlardı. Çeşitli yiyecekler satan köylü kadınları ekseri burada bekleşirlerdi. Gerçekten de yakındaki köylerden kadınlar, kızlar, sanki falcının karşısındaymışlar gibi birbirlerine sokulmuşlar, bekleşiyorlardı. Ellerinde taze ekmekler, kaynamış yumurtalar, sığır kavurmaları, hıyar turşuları, çeşitli peynirler, örtülerinin altında sıcacık duran börekler vardı. Bahriyelilerin yaptıkları kaba saba şakalara gülüşüyorlar, kıpkırmızı kesiliyorlardı. Onlardan korkuyorlardı da. Çünkü karaborsa ile mücadele eden polislerin arasında bahriyelilerin de bulunduğu biliniyordu.

Tren durup da alıcıların arasına sivil yolcular da karışınca rahatladılar. Hareketleri serbestleşti.

Tonya havlusunu sırtına atmış, sanki istasyon binasının arkasındaki tuvalete gidiyormuş gibi yürüyor, köylülerin ellerinde ne var ne yok diye bakınıyordu. Birkaç köylü kadını, «O havlu için ne istersin?» diye peşinden bağırdılar. Fakat Tonya onlara aldırış etmedi. Peşinde kocası olduğu halde ilerlemeğe devam etti.

Köylü kadınlarının en sonunda başına kırmızı desenli siyah bir şal örtmüş bir kadın duruyordu. Kadın işli havluyu görünce gözleri parladı. Yavaşça Tonya'ya yanaştı. Malının üstünü örten örtüyü hafifçe açtı. İstekle, «şuraya bak,» diye fısıldadı, «Böylesini bir hayli zamandır görmediğine eminim. Hoşuna gitti mi? Çok düşünme. Alıcısı çıkar nerdeyse. Bunun yarısını vereyim, sen de havluyu ver.»

Tonya kadının ne demek istediğini anlamamıştı.

— «Nedir sattığın?» diye sordu.

Kadın örtüyü açarak malını iyice gösterdi. Bu başından kuyruğuna kadar bütünüyle kızartılmış sonra iki parçaya ayrılmış bir tavşandı. Tonya'ya bunun yarısını vermeği teklif ediyordu.

— «Beni dinle. Havluya karşılık bunun yarısını vereceğim. Ne bakıyorsun öyle? Köpek eti değil merak etme. Kocam avcıdır. Hakiki tavşan.»

Tonya havluyu verip tavşanı aldı. İki taraf da pek karlı bir iş yaptıkları kanısındaydılar. Tonya, sanki köylü kadını aldatmış, dolandırmış gibi bayağı utandı. Oysa köylü kadını havluyu pek beğenmemişti. Derhal bir arkadaşına seslendi. Havluyu ona gösterdi. Sonra iki arkadaş karlı yola saparak yürümeğe başladılar.

O sırada kalabalıktan bir feryat yükseldi. İhtiyar bir kadın bağırıyordu: «Hey bana bak! Nereye gidiyorsun? Param nerede? Paramı neden vermiyorsun, utanmaz hırsız? Şuna bakın aç gözlü köpek! Arkasına bile bakıyor mu? Dur, dur! Sana söylüyorum bay yoldaş. Beni soydu! Dur, hırsız! İşte gidiyor, yakalayın, yakalayın!»

— «Hangisi?»

— «İşte şu! Tertemiz traş olmuş. Bakın gülüyor.»

— «Şu gömleğinin kolu yırtık olan mı?»

— «Evet, evet. Yakalayın.»

— «Ne oluyor burada?»

— «Şu adam süt ve çörek aldı. Karnını doyurdu. Parasını vermedi. Bunun için kadın ağlıyor.»

— «Böyle şeylere izin verilmemeli. Niçin herifi yakalamıyorsunuz?»

— «Sen gidip yakalasana! Adam tepeden tırnağa silahlı. Sonra başımıza iş açarız.»

14 numaralı vagonda bir kaç tane de iş ordusuna mensup adam vardı. Yanlarında bir de Voronyuk adlı nöbetçi bulunuyordu. Üçü diğer yolculardan uzakta ayrı bir grup kurmuşlardı. Bit tanesinin adı Prokhor Pritulyev idi. Çarlık devrinde bir içki satış şubesinin veznedarlığını yapıyordu. Şimdi kendisine «Vezne» adını takmışlardı. İkincisi bir hırdavat dükkânında çıraklık yapan on sekiz yaşlarında, Vassya Brykin adlı bir delikanlıydı. Kostoyed Amursky adlı üçüncüsü ise çarlık devrinde bütün hapishaneleri dolaşmış bir mahkûmdu. Şimdi de yeni hükümetin hapishanelerini denemeğe koyulmuştu.

Yakalandıkları zaman birbirlerine yabancı olan bu üç kişi zaman geçtikçe birbirleriyle dost olmuşlardı. Çok geçmeden «Vezne» ile Vassya hemşeri olduklarını anladılar. Tren de tam onların memleketinden geçiyordu. Pritulyev, Malmys'liydi. Saçlarını kısacık kesmişti. Yüzü çiçek bozuğu içindeydi. İri yarı çirkin bir adamdı. Kurşunî renkli elbisesinin kol altları terden simsiyah kesilmişti. Saatlerce hiç sesini çıkarmadan, bir heykel gibi oturabiliyordu. Dalgın bir tavırla ellerinin üstündeki sivilceleri kaşıyordu. Sonunda sivilceler kanadı ve iltihaplandı.

Birkaç ay önce bir öğleden sonra Nesvky gezisinde dolaşırken karşısına çıkan bir devriye ondan hüviyetini sormuştu. Pritulyev de kâğıtlarını göstermek zorunda kalmıştı. Kâğıtların arasında işsizlere mahsus dördüncü sınıf bir iaşe karnesi vardı. Bununla hiçbir şey almağa imkân yoktu. Sırf bu karne yüzünden boşta olduğu anlaşılmış, bunun üstüne tevkif edilmişti. Götürüldüğü kışlada kendisi gibi işsiz güçsüz bir hayli insan vardı. Hepsi de Archangel cephesine siper kazmağa sevk edilmişlerdi. Fakat daha sonra bu fikirden vazgeçilmiş, grubun doğu cephesine yollanması kararlaştırılmıştı.

Pritulyev'in Luga'da bir karısı vardı. Savaştan önce o da herkes gibi iş güç sahibiydi. Karısı onun başına gelenleri işitince hemen yardımına koşmuştu. Fakat ne yazık ki bunda başarılı olamamıştı.

Karısı orta yaşlı, tombul, çok güzel elleri olan bir kadındı. Simsiyah gür saçlarını ensesinde toplardı. Şimdi bu kadın kocasiyle aynı vagondaydı. Kendi isteğiyle onun peşinden geliyordu. Bu kadar çekici ve güzel bir kadını, böylesine çirkin bir erkeğe bağlayan şey neydi? Bilinmez. Fakat şurası kesindi ki, karı koca birbirlerine pek düşkündüler. Adamın daha ileriki vagonlardan birinde bir başka kadın dostu vardı. Ogryskova adlı bu

kadın sıska, beyaz denecek kadar sarı saçlı ve kirpikliydi. Tyagunova ona çok kızıyordu. Sık sık ona küçültücü sözler sarfediyordu.

İki kadın birbirlerine düşmandılar. Birbirlerine rastlamamağa çalışıyorlardı. Ogryskova 14 numaralı vagona asla gelmiyordu. Sevdiği erkeği trene yakacak yüklendiği zamanlarda, bütün yolcular yardım etmeleri için dışarıya çağırıldıkları zamanlarda görebiliyordu. Bu kadarla yetindiği belliydi.

— XI —

Vassya'nın bambaşka bir hikâyesi vardı. Babası savaşta öldürülmüştü. Annesi de onu yanında çıraklık etsin diye Petersburgdaki dayısına yollamıştı. Dayısının Apraskin Çarşısında bir demirhanesi vardı. Geçen kış bir gün, birkaç soruyu cevaplandırması için Mahalle birliğine çağrılmıştı. Hangi kapıdan gireceğini şaşıran adamcağız yanlış kapıdan içeri girmiş, böylece iş ordusunun adam toplama dairesine düşmüştü. İçerisi çok kalabalıktı. Bir süre sonra askerler gelmişler, içerdekileri alıp Semyonovsky kışlasına götürmüşlerdi. İşçiler geceyi burada geçirecekler, sabahleyin de kendilerini cepheye götürecek trene bineceklerdi.

Tevkif edilenlerin akrabaları vedalaşmağa gelmişlerdi. Bunların arasında Vassya ile yengesi de vardı. Dayı, karısıyle vedalaşmak için nöbetçiye rica etmişti. İşte bu nöbetçi şimdi vagonda bulunan Voronyuk idi. Voronyuk da onu bir rehine almadan bırakmak istememişti. Yenge ile dayı da rehine olarak Vassya'yı bırakmışlardı. Böylece Vassya Dayısının yerine içeri girmiş, bir daha da onları görmemişti.

Neden sonra işin farkına varan Vassya, Voronyuk'un ayaklarına kapanıp kendisini salıvermesi için yalvarmıştı, ama onu razı edememişti. Voronyuk kötü yürekli bir adam değildi. Fakat çok kötü bir devirde yaşıyorlardı. Listede bir eksiklik olursa kendi canından olması işten bile değildi. İşte Vassya'nın İş Ordusuna girişi böyle olmuştu.

Gerek Çar yönetimi, gerekse Yeni Rejim hükümetinin hapishanelerindeki mahkûmlar tarafından sayılan sevilen bir insan olan Kostoyed Vassya'nın durumunu birkaç kere kafile komutanına açmıştı. Komutan Vassya'nın durumunun gerçekten zor olduğunu kabul etmiş, fakat yapılacak bir takım formalitenin bulunduğunu, onun da şimdi mümkün

olmadığını söylemişti. Gidecekleri yere varınca elinden geleni yapacağına söz vermişti.

Vassya, yakışıklı, resimlerdeki melek çocuklara benzeyen bir delikanlıydı. Son derece masum ve alçak gönüllüydü. En büyük zevki, büyüklerinin dizi dibine oturup onların konuşmalarını, ya da anlattıkları hikayeleri dinlemekti. Yüzüne bakan o anda ne düşündüğünü, ne hissettiğini hemen anlardı. Anlatılan şeye göre ya katılırcasına güler ya da hüngür hüngür ağlardı.

— XII —

Jivago’lar, Kostoyed’i yemeğe davet etmişlerdi. Kostoyed yanlarına oturmuş, tavşan bacağını ağzını şapırdata şapırdata yiyordu. En büyük korkusu cereyanda kalıp soğuk almaktı. Bir kaç sefer yer değiştirdikten sonra kendine uygun bir köşe buldu. «Şimdi oldu,» dedi. Tavşan bacağını yedi bitirdi. Parmaklarını yalayıp temizledi. Mendiline sildi. Sonra teşekkür ederek, «pencereniz aralık,» dedi. «Macunla tıkamak gerek. Her neyse biz tartışmamıza dönelim. Tavşan kızartması gerçekten az bulunur, yiyecek. Fakat buna bakarak köylülerin bolluk içinde yüzdüğü anlamı çıkarılmamalı.»

Yuri, «Yok, canım,» dedi, «bunca istasyonda durduk. Her yerde ağaçlar, parmaklıklar yerli yerinde duruyordu. Yakılmak için kesilmemiş ya da yıkılmamıştı. Ya çarşılar! Kadınlar! Düşünün bir kere, ne kadar eşsiz birşey bu!... Hiç olmazsa bir yerde hayat eskisi gibi sürüp gidiyor. Herkes bizler kadar perişan bir halde değil.»

— «Eğer durum dediğiniz gibi olsa iyi. Nasıl bu biçimde düşünebiliyorsunuz? Bir kere içerilere gidip, istasyonlardan elli, yüz mil içerilerde yaşıyan bu insanların durumunu görmeniz, gerek. Köylüler ayaklanıyor. İsyanlar birbirini takip ediyor. Beyazlara karşı olduğu kadar, kızıllara karşı da ayaklanıyorlar. Ayaklanmaları her çeşit otoriteye karşı. Çünkü yeni bir hükümet kuruldu ama köylüler bunun kendilerinden ne istediğini bilmiyorlar. Anlamıyorlar. Yalnız bir noktada yanılıyoruz. Köylü ne istediğini biliyor. Bunu sizden de benden de daha iyi biliyor. Ama onun istediği bambaşka birşey.

«İhtilal gerçekleşince, köylü hayallerinin gerçekleşeceği zamanın geldiğini anladı. Kendi toprakları üstünde kendi elinin emeğiyle

geçinecekti. Tam bir özgürlük havası içinde yaşıyacak, kimseye hiçbir şey vermeyecek, hiç kimseye bağlı olmıyacaktı. Fakat çok geçmeden Çarlık yönetiminin tıpkısına, yeni hükümet tarafından, hem de daha sert bir biçimde uygulandığını gördü. Şimdi köylülerin neden huzursuz olduğunu anladınız mı? Bir de köylülerin mutlu olduğundan söz ediyorsunuz? Hayır, dostum, bilmediğiniz pek çok şey var. Bana öyle geliyor ki, bunları bilmek de istemiyorsunuz.»

— «Pekâlâ, bilmek istemediğimi itiraf edeceğim. Neden bu memlekette sürüp gelen herşeyi bilmeğe kalkayım da, kendimi üzeyim? Kimse bana ne yapacaklarını, nasıl hareket etmeleri gerektiğini sormadı. Başıma gelenlere katlanmak zorundayım. Niçin beni üzecek birçok şeye göz yumup anlamıyormuş gibi görünmiyeyim? Bunun hiç te gerçeklik olmadığını söyliyeceğinizi biliyorum. Ama bugün Rusya'da gerçekliği nerede aramalı? Köylülerin refah içinde, mutlu olduğuna inanmak istediğim doğrudur. Buna inanmasam bile başka ne yapabilirim? Kime inanmalı, nasıl bir amaca sarılmalıyım? İnsanın yaşamasında bir maksat kalmıyor, bir ailem var. Yaşamak zorundayım.»

Yuri eliyle bezgin bir işaret yaparak yerinden kalktı. Konuşmayı kayınpederine bıraktı. Kendisi başını kerevetin kenarına dayıyarak aşağıda olup bitenleri seyre koyuldu.

«Vezne» Pritulyev ile karısı Pelagia, Vassya ve Voronyuk ile derin bir konuşmaya dalmışlardı. Çok geçmeden tren Vassya ile Pritulyev'in memleketinden geçmeğe başlayacaktı. Pritulyev tanıdığı topraklara yaklaştıkça köyüne hangi yoldan nasıl gidileceğini hatırlıyor, Vass'yanın gözleri parıldıyordu. Memleketinin köylerini, kasabalarını, sanki birer büyülü admış gibi, şiir söyler gibi tekrarlıyordu. Heyecanla, «Dry Ford'da arabadan inersin değil mi?» diyordu Vassya, « sonra Buyskoye'ye doğru yürürsün.»

— «Doğru, Buyskoye yolunu tutturursun.»

— « Ben de öyle dedim. Buyskoye... Buyskoye köyü, tabiî biliyorum... Orası tam dönemeç noktası. Sağa dönersin. Biraz gittikten sonra tekrar sağa dönersin. O zaman bizim köye Veretenki'ye varılır. Senin yolun herhalde sol tarafta kalır... Nehirden uzaklaşırsın. Pelga nehrini bilirsin değil mi? Elbette bilirsin. İşte bizim nehirdir o. Nehri izleyerek gidersin... Bir sel yatağının üstünde köyümüz görünüverir. Veretennike! Tam uçurumun kenarındadır. İnsan aşağıya bakmağa korkar. İşte annem

orada oturuyor. İki kız kardeşim de orada. Kız kardeşim, Arya, Arya... Annem bir parça size benzer Pelegia yenge. Gençtir. Voronyuk amca! Ne olur Voronyuk amca! Yalvarırım Voronyuk amca... Voronyuk amca...»

— «Ne demek istiyorsun? Ne yapayım istiyorsun yani? Ben deli miyim? Seni bırakırsam, sonum geldi demektir.»

Pelegia Tyagunova pencerenin önünde oturmuş düşünceli düşünceli dışarıya bakıyor, bir yandan da Vassya'nın saçını okşuyordu. Arada sırada eğilip Vassya'nın yüzüne gülümseyerek bakıyordu. Bununla sanki, «Aptallık etme,» demek istiyordu, «bu Voronyuk ile herkesin önünde konuşulacak bir mesele değil. Merak etme. Sabırlı o!. Herşey yoluna girer.»

— XIII —

Tren Orta Rusya ovasından çıkıp da doğuya yönelince bir takım tuhaf olaylar olup bitmeğe başladı. Karışıklık içindeki silahlı kuvvetlerin idare ettiği bölgelerden, isyanların henüz bastırıldığı köylerden geçiyorlardı.

Tren hiç beklenmedik yerlerde birdenbire duruyor, kontrolörler yolcuların kâğıtlarını ve eşyalarını arıyorlardı.

Bir defasında bir tren gece yarısı durdu. Fakat vagonlara ne giren oldu, ne de bir kimse uyandırıldı.

Yuri acaba bir kaza mı oldu diye kalktı. Vagondan indi.

Ortalık zifir karanlıktı. Tren hiç sebepsiz arazinin orta yerinde durmuştu. Tren yolunun iki yanında çam ağaçları vardı. Durumu merak eden başka yolcular da trenden inmişlerdi. Ayaklarını karın içine vurarak zıplıyor, ısınmağa çalışıyorlardı. Bir tanesi, «trenin durması için bir sebep yok» dedi, «sadece makinist protesto çekmiş. Daha ileriye gitmem diyormuş. Buralar tehlikeli olduğu için ilerinin önce kontrol edilmesini istiyormuş.» Yolcular makinisti razı etmek için rüşvet vereceklerini bildirdiler. Araya bahriyeliler de girdi. Herkes, meseleyi bahriyelilerin halledeceğinden emindi.

Trenin önündeki yumuşacık kar yığınına lokomotifin bacasından, ocağından fırlayan kıvılcımlar düşüyordu. Bu sırada ocaktan yükselen bir alev dili ortalığı pırıl pırıl aydınlattı. Tren boyunca koşuşan bir takım gölgeleri gösterdi.

En önde koşanın makinist olması ihtimali vardı. Adam, bir sıçrayışta lokomotifin tamponlarına doğru atıldı. Sanki yer yarılmıştı da adam içeri

girmişti. Onun peşinden koşan bahriyeliler de aynı şeyi yaptılar. Bir sıçrayışta ortadan kayboldular.

Bu Yuri'nin de içinde bulunduğu birçok yolcunun merakını çekmişti. Olan biteni anlamak için lokomotife yaklaştılar.

Tamponların arkasında, önlerinde birdenbire açılan karlı ovada garip bir manzarayla karşılaştılar: Makinist düştüğü yerde yarı beline kadar kara gömülmüştü. Onun etrafını çeviren eli silahlı bahriyeliler de yarı bellerine kadar karın içindeydiler.

Makinist, «Doğrusu size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum, yoldaşlar,» diyordu, «benim gibi bir işçi yoldaşı silahla tehdit ediyorsunuz. Niçin, çünkü tren daha ileri gidemez dedim diye. Siz benim şahidim olun yolcu yoldaşlar. Nasıl bir memlekette yaşadığınızı görün. Allah hepinizin canını alsın! Ananızın, babanızın... Ben hep sizi düşünerek hareket ettim. Burada haydutlar demiryollarının civatalarını söküyorlar. Sizi tehlikeye atmak istemedim. Hadi hadi, durmayın! Vurun beni! Öldürün! İşte karşınızda duruyorum... Yolcu yoldaşlar şahidim olun... Kaçmıyorum.»

Yolcu grubundan şaşkın sesler yükseldi. «İşi bu kadar büyütme, be adam... Seni öldürmek istemiyorlar... Buna izin vermeyiz... Sadece seni korkutmak istiyorlar...» Bir kısmı da, «haklısın Gavrilka,» diyorlardı, «haklısın müdafaa et. Dayan!»

O sırada bahriyelilerin arasından dev yapılı biri kımıldadı. O kadar kocaman bir kafası vardı ki, yüzü adeta tepsi gibi dümdüz duruyordu. Yolculardan yana döndü. Kalın sakin bir sesle, affedersiniz,» dedi. Halinde hiç te o, durumla ilgisi olmayan bir sükûnet vardı, «bütün bu karışıklık neye? Bu soğukta üşüteceksiniz, şehirli yoldaşlar. Hava rüzgârlı. Niçin vagonlarınıza dönüp te rahatınıza bakmıyorsunuz?»

Kalabalık yavaş yavaş dağıldı. Dev yapılı bahriyeli makinistin yanına yaklaştı. «Bu işi yeteri kadar uzattık, Makinist Yoldaş,» dedi, «hadi bakalım işinin başına. Son hızla gideceksin. Gözünü aç.»

—XIV —

Ertesi gün tren, yılan gibi kıvrılan bir yolda hattan çıkmamak için ağır ağır ilerliyordu. Raylar tamamen karla kaplanmamıştı. Sonunda makinist yanmış bir binanın önünde durmak zorunda kaldı. Burası Lower Kelmes

istasyonuydu. İstasyondan kala kala bir tek bu dört duvar kalmıştı. İstasyonun adı, simsiyah isle kaplı duvarın üstünde güçlükle seçiliyordu.

İstasyon binasının gerisinde karın bir çarşaf gibi kapladığı bir köy vardı. Bu köy de yangınla harap olmuştu. Köy terkedilmiş olmasına rağmen yine de şurada burada bir iki kişiye rastlanıyordu. Sokaklarına paslı demir parçaları, mobilyalar, tahta parmaklıklar saçılmıştı. İstasyon müdürü yıkıntıların arasından çıka geldi. Tren komutanı yere atladı, «Galiba burada yangın oldu?» diye sordu.

— «İyi günler. Hoş geldiniz. Evet. Bir yangın oldu. Ama başımıza ondan daha kötü işler geldi.»

— «Anlamadım.»

— «Anlamazsanız daha iyi olur.»

— «Strelnikov demek istemiyorsunuz ya?»

— «Tam üstüne bastınız!»

— «Niçin? Ona ne yaptınız ki?»

— «Hiçbir şey yapmadık. Şu köyü görüyor musunuz? Başımıza ne geldiyse hep onun yüzünden geldi.»

— «Ne yapmışlar?»

— «Yoksul köylüler komitesini kapatmışlar bir, Kızıl orduya at vermemişler iki, (Hepsi de Tatardır köylülerin. Çok iyi süvaridirler) seferberlik emrine de aldırış etmemişler, üç. Daha ne yapsınlar?»

— «Evet, anlıyorum. Demek bunun üstüne bombardımana tutuldular.»

—« Gayet tabiî.»

— «Herhalde zırhlı trenle gelip ateşe vermişlerdir, değil mi?»

— «Elbette.»

— «Çok yazık. Yine de bu bizi ilgilendirmez.»

— «Herneyse bitti artık. Fakat size vereceğim haberler hiç te iyi değil... Burada birkaç gün kalacağınızı sanıyorum.»

— «Alay etmiyorsan ya? Cepheye asker götürüyorum.»

— «Hiç te şaka edecek halim yok. Bütün bir hafta tipi yaptı. Bütün hat karla kaplı. Temizlenmedi de. Köyün hemen hemen yarısı kaçıp gitti, kalanları çalıştıracağım. Ama yetişmez.»

— «Allah kahretsin! Şimdi ne yapacağım ben?»

— «Karı temizleyeceğiz.»

— «Kar ne kadar kalınlıkta?»

— «Çok kalın değil. Yer yer değişiyor. En kötü kısım ortada. İki mil kadar temizlenmek ister. Ondan sonrası ormanlık olduğu için ağaçlar yolu korumuş.»

— «Hay Allah, ne karışık işler! Ben de yolcuları çalıştırırım.»

— «Ben de bunu düşünüyordum.»

— «Bahriyelilere dokunmayalım. İş kampından gelenler olduğu gibi, kendi paralarıyla yolculuk edenler var. Hepsi yedi yüz kişi kadar.»

— «Yeter de artar bile. Kürekleri elde eder etmez çalışmağa başlarız. Fazla küreğimiz yok ama yakındaki köyden alabiliriz.»

— «Allahım, ne şanssızlık! Yolu açabilir miyiz dersin?»

— «Elbette açarız. Hiç merak etmeyin.»

— XV —

Hattı temizleme işi üç gün sürdü. Nyusha da dahil bütün Jivagolar çalışmağa katıldılar. Yolculuğun en güzel üç günü çalıştıkları bu günler oldu.

Arazinin kapalı, esrarlı bir hali vardı. Puşkin’in diliyle anlatılan Pugaçev ayaklanmalarından birini ve Asyalı Aksokov’un tablolarını hatırlatıyordu. Yıkıntılar, manzaranın esrarengizliğini daha da arttırıyordu. Casuslardan korkan köylüler de bu manzaranın bir parçasıydılar. Yolculardan uzak duruyorlardı. Hatta kendi aralarında bile çok konuşmuyorlardı.

İşçiler gruplara ayrılmışlardı. İşçi mahkûmlar yolculardan uzak tutuluyordu. Hepsinin başında bahriyeliler duruyordu.

Yuri’nin çalıştığı bölgenin güzel bir görünüşü vardı. Arazi doğudan bir vadiye doğru basamak basamak alçalıyor, sonra ufka kadar alçalıp yükselerek uzuyordu.

Bir tepenin üstünde her yandan manzarayı görebilen bir ev duruyordu. Evin etrafı ağaçlıklı bir bahçeyle çevriliydi. Bu bahçe yazın evi rüzgârdan koruyabilirdi ama şimdi dalları kar yığını altındaydı. Eve bir yararı dokunmazdı. Acaba bu evde oturanlar var mıdır, diye Yuri merak etti. Yoksa boşaltılmış, kaderiyle başbaşa mı bırakılmıştı? Orada oturanlar ne olmuştu Avrupa’ya mı kaçmışlardı? Yoksa köylülerin elinde ölüp gitmişler miydi? Yoksa köylülerin sevdiği kimselerdi de teknik danışman olarak oturdukları yerde kalmalarına izin verilmiş miydi. Kaldılarsa bile Strelnikov

onları rahat bırakmış mıydı? Yoksa onlar da kulakların alınyazısını mı paylaşmışlardı?

Ev Yuri'nin merakını uyandırıyordu ama gizliliğini de muhafaza ediyordu. Bu günler soru sorulacak günler değildi. Zaten hiç kimse soruları cevaplandırmak sıkıntısına katlanmıyordu.

Güneş, insanın bakışını güçleştiren duru beyazlık üzerinde parlıyordu. Yuri karları düzgün tabakalar biçiminde çıkarıyordu. Burada herşey ona çocukluğunu hatırlatıyordu. Yün örgü başlığını ve siyah koyun derisinden paltosunu giymişti. Bahçede oynuyordu. Şimdiki gibi karı düzenli küpler şeklinde çıkarıyor, bunlardan piramitler, evler, kaleler, şekerler yapıyordu. Bu uzakta kalan günlerdeki hayat, peri masalı gibi birşeydi. Herşey gözler ve mide için bir bayram, bir şölen gibiydi.

Fakat üç gün süren çalışmaları sırasında herkes karnını doyurmak fırsatını buldu. Akşam olunca çalışanlara daha dumanı üstünde ekmek dağıtılıyordu. Bunun nereden geldiğini, kimin buyruğuyla verildiğini bilen yoktu. Ekmeğin kabuğu cilalı gibiydi. Çıtır çıtırdı. Şurasına burasına kömür taneleri yapışmıştı.

—XVI —

Tırmanılan bir dağda rastlanan bir mağaraya insan nasıl bağlanır, ısınırsa, yıkık istasyon binasına da öyle bağlanmışlardı. İstasyonun biçimi, yeri, harap edilen yerleri en ince ayrıntılarına kadar akıllarında yer etmişti sanki.

Akşamları, güneş her zamanki alışkanlığıyla telgrafçının penceresinin gerisinde kayın ağacının arkasından çekilirken istasyon binasının önüne geliyorlardı.

Burada duvar, telgrafhanenin içine doğru yıkılmıştı, ama pencere yerli yerinde duruyordu. Pencerenin karşısındaki köşe, kahverengi duvar kâğıdı, üstü yuvarlak çini sobası ve ofisteki eşyanın listesini gösteren levhasıyla olduğu gibi duruyordu. Tıpkı felaketten önce olduğu gibi, batan güneş sobanın çinisi üzerinde dolaştı, duvar kâğıdına çarpıp koyu kahverengi ışıklar çıkardı. Kayın ağacının gölgesi duvara vuruyordu.

Binanın arkasındaki bekleme salonu yıkılmıştı. Fakat kilitli kapısının üstünde Şubat İhtilalinin ilk günlerinde ya da ondan az önce asılmış bir ilan vardı:

«İlâç ve pansuman malzemesine ihtiyacı olan yolcuların şimdilik endişe etmemeleri duyurulur. Bunlar, herkesin bildiği sebeplerden dolayı bir odaya kilitlenmiştir. Durum sayın yolculara bildirilir.

İmza

«Us-Nemdinsk Bölgesi Sağlık memuru,» yazıyordu.

Nihayet raylar üzerindeki karlar temizlenince demiryolunun bir ok gibi uzayıp gittiğini gördüler. Temizlenen yoldan iki yana yığılan kar tepeleri ışıl ışıl parlıyordu. Ormanın siyahlığı yanında olduklarından da beyaz duruyorlardı.

Yol boyunca ellerinde kürek bulunan adamlar duruyordu. Bunlar birbirlerini ilk defa görüyorlardı. Bu kadar çokluk olmalarına kendileri de şaşmış gibiydiler.

— XVII —

Vakit bir hayli ilerlemişti. Hava nerdeyse kararacaktı ve trenin birkaç saate kadar yola çıkması bekleniyordu. Yuri ile Tonya temizlenen yolu görmek için bir kere daha, hatta çıktılar. Artık demiryolu üzerinde kimse çalışmıyordu. Uzaklara kadar baktılar. Birkaç kelime konuştular. Geri döndüler.

Vagonlarına dönerlerken şiddetli bir kavgaya tutuşmuş iki kadın sesi işittiler. Bunların sesini derhal tanıdılar: Ogryskova ile Tyagunova idi. Trenin diğer yanından kendileriyle aynı yöne doğru yürüyorlardı. Hiçbir zaman aynı hizaya gelmiyorlardı. Kimi zaman onlar Tonya ile Yuri’nin önüne geçiyor, kimi zaman da arkalarında kalıyorlardı.

İkisinin de çok heyecanlı oldukları anlaşılıyordu. Seslerinin önce yükselmesinden, sonra da fısıltı halini almasından bir çok anlamlar çıkardılar. Ya iki kadın daha fazla ilerliyememiş karların içine yuvarlanmışlardı ya da tartışmayı kesmişlerdi. Fakat çok geçmeden Tyagunova’nın, Ogrykova’yı kovaladığı, ona yumruklar savurduğu işitildi. Aklına gelen her türlü hakareti savuruyordu.

— «Seni orospu! Seni kuyruklu sıçan seni? Benim aptal kocam yetişmiyormuş gibi şimdi de o masum çocuğu baştan çıkarmak istiyorsun değil mi?»

— «Demek Vassya’da senin kanunî kocan ha? Çok güzel doğrusu!»

— «Ben sana kanunî koca vermesini bilirim, pis kaltak! Bir kelime daha söylersen seni öldürürüm!»

— «Hadi, hadi, yumruklarını kendine sakla! Ne istiyorsun benden?»

— «Gebermeni istiyorum, ne olacak? Seni cüzzamlı seni! Seni kızgın kedi seni! Utanmaz orospu seni!»

— «Demek ben böyleyim ha? Haklısın. Senin gibi bir hanımefendiyle karşılaştırılırsan bir orospudan başka birşey değilim. İmdat, imdat! Kaatil! Bu kadın beni öldürüyor! Zavallı yetime yardım edin!»

Tonya adımlarını hızlandırarak, «gel,» dedi, «daha fazla dinlemek istemiyorum. Midem bulanıyor. Çok çirkin!»

— XVIII —

Birdenbire hava ve görüntü değişti. Ova sona erdi. Dağlık arazide yol dağlar, tepeler arasına girip kıvrılmağa başladı. Sürekli esen kuzey rüzgârı kesildi. Güneyden, bir fırının kapağından çıkıyormuş gibi ılık bir hava esmeye başladı.

Orman adeta merdiven çıkar gibi dağların tepesine doğru yükseliyordu. Tren önce yokuş tırmanıp dağın üstündeki düzlüğe varıyor, sonra yokuş aşağı iniyordu. Ofluya pufluya kendini güçlükle çekiyordu. Bazan baş tarafı kıvrılıyor, o zaman gerideki vagonlar ormanda bir yolcu kafilesine refakat ediyormuş gibi gidiyordu. Sanki yolcular ikide bir arkalarına bakıyor, çevrelerini seyrediyorlardı.

Ne var ki görülecek birşey yoktu. Orman hala derin kış uykusundan uyanmış ve sessizliğini bozmamıştı. Şurada burada bir dal silkinerek karın ağırlığından kurtulmağa çalışmıştı o kadar. Yuri uyukluyordu. Bütün bu günlerde kerevetine uzanmış, uyuyup uyanarak düşünerek, dinliyerek vakit geçirmişti. Fakat henüz işitilecek birşey konuşulmuyordu.

— XIX —

Yuri Jivago uyuyup uyanırken, Rusya’nın üstüne çökmüş olan kar tabakası erimeğe başlamıştı: Yola çıktıkları gün Moskova’ya yağan ve bütün yol boyunca devam eden, temizlemek için üç gün uğraştıkları, gözün alabildiğine, dağların, tepelerin üstünden ovalara kadar yayılan kar eriyordu.

Önce gizliden gizliye, içerden sessizce eridi. Erime işi sona erdiği zaman artık durum daha çok gizli kalamazdı. Mucize kendini göstermeğe başladı. Sular yüksek sesle akmağa başladı. Ormanın içinden mırıltılar işitildi. Tabiat canlandı.

Suyun istediği gibi at koşturulabilmesi için yeteri kadar yer vardı. Kendini kayaların üstünden hoplatıyor, her çukurluğu taşırıncaya kadar dolduruyor ve yayılıyordu. Ormanın içinde şarkılar söylüyor, kükrüyor ve buram buram tütüyordu.

Gökyüzü baharla sarhoş olmuştu sanki. Bembeyaz bulutlar birbirlerine sarılmışlardı. Topraktan mis gibi toprak kokusu yükseliyordu.

Yuri uyandı. Gerindi. Dirseğinin üstünde doğruldu. Baktı. Dinledi.

— XX—

Tren kömür havzasına yaklaşınca, evler, insanlar çoğalıyor, yerleşme bölgeleri sıklaşıyordu. Artık sık sık durmağa başlamıştı. Küçük istasyonlarda yolcular iniyor, yenileri biniyorlardı. Bunlar bir yere yerleşip uyuyacakları yerde nereyi bulurlarsa oraya ilişiyorlar, aralarında sadece kendilerini ilgilendiren yöresel konulardan söz ediyorlardı.

Yuri, üç gün içinde konuşulanlardan işitebildiği şeylerden şu anlamı çıkardı: Burada Beyazlar duruma hakimdiler. Yuryatin’i ya ele geçirmişlerdi ya da geçirmek üzereydiler. Yanlış anlamadığına göre son defa Melyuzeyevo’da gördüğü arkadaşı Galiullin de Beyaz kuvvetlerin komutanlığını yapıyordu.

Ailesini o sırada heyecanlandırmamak için Yuri işittiklerinden hiç söz etmedi.

—XXI —

Gecenin ilk saatlerinde Yuri duyduğu büyük mutluluğun etkisiyle uyandı. Tren durmuştu. İstasyon binası, beyaz bir gecenin camlanmış buğusuna gömülmüştü. Sanki tren yüksek bir dağ tepesindeymiş gibi geride geniş ve açık bir düzlüğün uzandığı duygusunu veriyordu.

Yolcular tren boyunca yürüyor, alçak sesle konuşuyorlardı. Burada da diğer istasyonlarda olduğu gibi bağırışmalar, çizmelerin küt küt yere vurulmasından çıkan sesler vardı. Fakat yakında bir çağlayan olmalıydı. Onun çıkardığı ses, insanın içinde bir dinçlik ve özgürlük duygusu

uyandırıyordu. İşte Yuri'nin içini mutlulukla dolduran da buydu. Düşen suyun çıkardığı devamlı ses bütün diğer sesleri bastırıyor, sanki her yanda derin bir sessizlik hüküm sürüyormuş gibi oluyordu.

Yuri bu çağlayanın farkında değildi. Havadaki o hafiflik, o tatlılıkla içinin bir kuş gibi uçuştuğunu hissetti. Yeniden uyuyakaldı.

Kerevetinin altında iki erkek konuşuyorlardı.

— «Sizin oralarda kuyruklarını kıstırdılar mı hala?»

— «Dükkân sahiplerini mi demek istiyorsun?»

— «Evet, hububat tüccarlarını.»

— «Hepsi tamam. Önden bir kaç tanesine hadleri bildirilince ötekiler kuzu gibi oldular. Haraç da alındı tabiî.»

— «Ne kadar?»

— «Kırk bin kilo.»

— «Yok canım. Şaka ediyorsun!»

— «Niçin yalan söyliyeyim?»

— «Kırk bin kilo ha? Çok iyi bir iş becermişsin doğrusu.»

— «Kırk bin kilo en iyi cinsten buğday...

— «Başka ne bekliyebilirsin ki? Toprak bereketli. Burası memleketin tahıl ambarı gibidir. Buradan, Rynva boyunca Yuryatin'e kadar köyler birbirini takip eder.»

— «Yüksek sesle konuşma. Uyuyanları uyandıracaksın.»

— «Pekâlâ.» Adam esnedi.

— «Biz de bir parça uyusak ne dersin. Tren hareket etti.» Oysa tren olduğu yerde duruyordu. Arkadan gelen bir tren duranın yanından son hızla geçti. Çıkardığı gürültü gittikçe genişleyerek çağlayanın uğultusunu bile bastırdı. İki yolcu yeniden konuşmağa başladılar.

— «Kötü. Allah bilir, ne zaman hareket edecek?»

— «Zırhlı trendi. Belki de Strelnikov idi.»

— «Belki de odur.»

— «Çok zalim bir adam olduğunu söylüyorlar.»

— «Galiullin'in peşinde.»

— «Kim dedin?»

— «Galiullin canım. Bir çok generaliyle Yuryatin'i sarmış diyorlar. Dokları da ele geçirmiş...

— «Hic işitmedimdi.»

— «Belki de Prens Galiullin'dir. Adı pek iyi hatırlamıyorum.»

— «Bu adda bir prens olmaz. Sen karıştırıyorsun.»
— «Olabilir.»

— XXII —

Yuri sabaha karşı uyandı. Yine güzel bir rüya görmüş, içi mutluluk ve ferahlık dolmuştu. Tren hala duruyordu. Belki de durduğu geceki aynı yerdi. Başka bir yer de olabilirdi. Yuri farkında değildi. Yine bir çağlayanın sesi işitiliyordu.

Tekrar uyuklamağa başladı. Koşuşan ayak sesleri, bağırışmalar işitti. Kostoyed, komutanla kavga ediyordu. Birbirlerine bağırıyorlardı. Hava eskisinden daha da hoş ve güzeldi. İçinde yepyeni, hayat dolu bir şey, daha önce orada bulunmayan baharla ilgili bembeyaz, elle tutulamayan, darmadağınık, mayıs ayında karların erimeğe başlayıp ta beyazdan çok siyahımsı bir renk aldıkları gibi birşey vardı. Yuri uykusunda, «şeffaf, siyahımsı, beyaz, tatlı birşey,» diye düşündü.

— XXIII —

Ertesi sabah Tonya ona «hayret edilecek bir insansın Yuri,» dedi. «Bir halin ötekine uymuyor. Bazan bir sinek yüzünden sabahlara kadar gözüne uyku girmediği olur. Şimdi bakıyorum da bu gürültü şamata içinde kılını bile kıpırdatmadan yatıyorsun. Sana şaşıyorum. Pritulyev ile Vassya kaçmışlar. Tyagunova ile Ogryskova da kaçmış! Hiç böyle birşeye aklın erer mi? Dur, dahası var. Voronyuk da kaçmış. Vallahi doğruyu söylüyorum. O da kaçmış. Anladığıma göre öbürleri kaçınca o da canını kurtarmak için kaçmış olacak. Peki ötekilere ne oluyor? Acaba kendi istekleriyle mi kaçtılar, yoksa aynı kafileden olup kendilerini rahatsız eden birini mi hakladılar. Mesela Tygnova, Orgyskova'yı öldürmüş olabilir. Aksi de mümkündür. Kimse birşey bilmiyor. İşçi toplama kafilesinin komutanı trenin içinde deli gibi dolaşıyor. «Treni durduracaksın,» diye bağırıyor, «kaçakları yakalayıncaya kadar bekleyeceksiniz.» Tren komutanı da, «ben cepheye asker götürüyorum,» diyor, «senin keyfini bekleyemem.» Bunun üstüne ikisi Kostoyed'in yanına gittiler. «Sen aklı başında, kültürlü bir insansın. Voronyuk cahil, aptal herifin biridir. Ona niçin engel olmadın?» Kostoyed, «ne demek yani?» diye sordu, «mahkûmlar, gardiyanlarına mı göz kulak olacaklar?» Ben de seni, «Yuri, uyan, mahkûmlar kaçtı!» diye

sarsıyordum. Ama hiç faydası olmadı. Kulağının yanında top patlasa yine işitmezdin... Daha sonra anlatırım... Ah, şuraya bakın! Baba, Yuri, bakın, ne kadar güzel!»

Yattıkları yerden başlarını açık pencereye uzatarak dışarıyı seyre koyuldular. Arazi bir baştan bir başa bahar sesleriyle kaplıydı. Bir yerde nehir yatağından taşmış, nerdeyse demiryolunu kaplıyacak kadar dağılmıştı. Oturdukları yerden tren sanki suyun üzerinde kayıyormuş gibi görünüyordu.

Şurada, burada suyun yüzü çelik rengini almıştı. Bunun üstünde sabah güneşinin ışıkları birbirleriyle yarış ediyorlardı.

Bu kıyısız sel yatağında beyaz bulut sütunları dolaşıyordu. Ve bir yerde tam sel bölgesinin ortasında ince bir toprak şeridi görünüyordu. Topraktaki ağaçların sayısı suya vuran gölgeleriyle iki kat çoğalıyor, yerde gökyüzü arasında boşlukta duruyor gibiydi.

Aleksander Aleksandroviç, «Bakın bir ördek ailesi,» dedi.

— «Nerede?»

— «Adanın yakınında. Daha çok sağa doğru. Hay Allah, uçtular. Galiba ürküttük onları.»

Yuri, «şimdi gördüm,» dedi. «Sizinle konuşmak istediğim birşey var, Aleksander Aleksandroviç. Başka bir zaman konuşuruz bunu... Mahkûmların ve kadınların kaçtıklarına bayağı sevindim. Cinayet işlemediklerine eminim. Sadece kaçtılar... Tıpkı akan bir su gibi.»

Beyaz kuzey gecesi sona ermiş üzereydi. Herşey olduğu gibi görünüyordu. Dağ, küçük koru ve vadi. Fakat sanki bunlar gerçekten var değildiler. Bir peri aleminde ya da masalında yaşıyor gibiydiler.

Orman henüz canlanmağa başlamıştı. O kadar uzakta olmayan çağlayan sadece küçük korunun gerisinde olan vadideki yatağından görülebiliyordu. Kaçak Vassya Bryken bu çağlayanı sevinç ve kaygı dolu duygularla seyrederek sanki yorulmuştu.

O çevrede, çağlayanla boy ölçüşecek hiçbir şey yoktu. Korkunçluğu da bu tekliğinden, bir tane olmasından ileri geliyordu. Sanki yaşayan bir canlıydı. Üst kısım hemen hemen hareketsiz gibiydi. Fakat alt kısım sürekli olarak iki yana salıp, sanki hep düşüyor, dengesini kaybediyordu. Fakat her seferinde de kendisini toplamasını biliyordu.

Vassya meşin ceketini yere yaymış üzerine uzanmıştı. Ortalık iyice aydınlanınca iri kanatlı kocaman bir kuş dağdan indi. Vassya’nın yatmakta

olduğu yerin yakınındaki bir ağacın dalına kondu. Vassya kuşun koyu mavi renkteki boynuna, gri mavi göğsüne büyülenmiş gibi baktı. Ronzha, diye kuşun uralca adıyla mırıldandı. Sonra yerinden doğruldu. Meşin ceketini aldı. Omuzlarına attı. Arkadaşının yanına gitmek için düzlüğe geçti.

— «Haydi, Polya yenge,» dedi. «Hay Allah, ne kadar üşümüşsünüz! Dişlerinin takırdadığını işitiyorum. Artık gitmemiz gerekiyor. Köye bir an önce varmalıyız. Bizi saklayacaklarına eminim. Orada bize kötülük etmezler. Voronyuk amca kıyameti koparmıştır... Bizi arıyorlardı. Haydi, yenge. Açıkçasını istersen konuşmalısın artık. İki gündür ağzından bir tek kelime çıkmadı, yenge. Seninle ne yapacağımı bilmiyorum. Çok üzülüyorsun. Oysa hiç gereği yok. Ogryskova'yı trenden aşağı mahsus atmadın ki... Sadece yandan bir parça değdin o kadar... Ben gözümle gördüm. Düştüğü yerden kalkıp koşmağa başladı. Pritulyev amca ile nerdeyse bize yetişirler. Yine hep beraber oluruz. Asıl mesele üzüntüyü bırakmakta.»

Tyagunova yerinden kalktı. Vassya'nın elini tuttu.

— «Haydi gidelim, şekerim,» dedi.

— XXIV —

Vagonlar çatırtılar çıkararak dik yokuşu tırmanıyorlardı. Aşağıda bir koruluk göze çarpıyordu. Daha aşağıda tarlalar vardı. Sel suları henüz çekilmişti. Çekilirken de her yanda kum, odun parçaları bırakmıştı. Kütükler daha yukarıdan toplanıp yığın yapıldıkları yerden sürüklenip gelmişlerdi.

Setin aşağı kısmındaki koru, tıpkı kışın olduğu gibi çırılçıplaktı. Sadece ağaçların dallarını mum eriyiği gibi pıtır pıtır kaplamış olan tomurcukların korunun geri kalan bölümüyle bir ilgisi yoktu. Belki de bunların kabarmasına mil ya da damarlara yürüyen su sebep olmuştu.

Şurada burada bir kayın ağacı bir ok gibi dimdik gökyüzüne ulaşıyordu. Ona bakmak bile nasıl bir koku saçtığını hissetmeğe yetiyordu. Çok geçmeden tren, selin sürükleyip getirdiği kütük yığınının yanında gıcırdayarak, sarsılarak durdu. Vagonların kapıları açıldı. Küçük bir kasabayı dolduracak kadar bir kalabalık dışarı aktı. Sadece bahriyeliler inmediler. Onları her türlü yorgunluktan korumağa çalışıyorlardı.

Düzlükte kazanı doldurmağa yetecek kadar küçük boyda odun yoktu. İri iri kütüklerin istenen boyda kesilmesi gerekiyordu. Makinist yardımcıları ellerinde testerelerle işe koyuldular. Odun kesmeğe gönüllü yolculara da birer tane verdiler. Yuri ile kayınpederi de bu gönüllüler arasındaydı.

Bahriyeliler suratlarında çirkin bir sırıtışla başlarını vagonlarının pencerelerinden uzatmışlardı. Aralarında orta yaşlıları olduğu gibi Harb Okulunu henüz bitirmiş çocuk yaşta delikanlılar da vardı. Sanki bu delikanlılar çoluk çocuk sahibi babaların arasına yanlışlıkla düşmüş gibiydiler. Aklı başında olan yaşlı bahriyeliler de sırf düşünmemek, düşünmeğe vakit bırakmamak için gençlere takılıyor, onlarla alay ediyorlardı.

—XXV —

Düzlükte birçok kütüğün çaprazlama bağlanmasiyle meydana getirilmiş sehpalar vardı. Yuri ile Aleksandroviç bunlardan birine yaklaştılar. Kesmeğe başladılar.

Toprağın karın kalın örtüsü altından çıkıp canlanmağa başladığı zamandaydılar. Ormandan nemli bir koku yükseliyordu. Her taraf geçen yılın dökülen yapraklarıyla kaplıydı. Tıpkı ele geçen mektupların, pusulaların ve faturaların yerlere atıldığı süpürülmeyen bir odaya benziyordu.

Yuri testereyi daha ağır ağır çekmeye başlıyarak kayınpederine, «acele etmeyin,» dedi. «yorulacaksınız. Bir parça dinlensek ne dersiniz?»

Orman diğer testerelerin çıkardığı uğultuyla dolmuştu. Uzaklarda bir yerde bir bülbül ötüyor, bu sesleri bastırmağa çalışıyordu.

Aleksander Aleksandroviç, «benimle ne konuşmak istiyorsun?» diye sordu, «Hatırlıyor musun? Adayı geçiyorduk. Bir ördek sürüsü havalandı. Sen benimle bir mesele hakkında görüşmek istediğini söyledin.»

— «A, evet... Söylemek istediğimi kısaca nasıl anlatacağımı bilmiyorum. Her gün memleketin daha iç kısımlarına doğru ilerliyoruz. Bu bölge bütünüyle karışıklık içinde. Gittiğimiz yerde ne bulacağımızı bilmiyorum. Onun için durumu tekrar konuşsak iyi olur diye düşündüm... Sizin kanaatlerinizden söz etmenizi istemiyorum. Bunları burada beş dakika içinde anlatamazsınız. Sonra biz birbirimizi çok iyi tanırız. Siz, Tonya, ben ve bizim gibi birçokları kendimize bir dünya yaratmağa çalışıyoruz.

Aramızdaki tek ayırım durumumuzu idrak edişimizdeki ayrılıktır. Benim söylemek istediğim bu değil. Şimdiden kendimize bir yön belirlemeliyiz. Ancak o zaman ilerde bazı davranışlarımızdan dolayı birbirimizden utanmamamız, birbirimizin yüzüne kızarmadan bakmamız mümkün olacak.»

— «Ne demek istediğini anlıyorum. Durumu çok güzel açıkladın. Sana diyeceğim şu: Hani geçen kış içinde kararnamelerin ilan edildiği bir gazete getirmiştin. Hatırlıyor musun? Ne kadar kesin bir ifadesi vardı bu kararların. İşte bizi kendine çeken, bağlayan şey de bu açıkgözlüğü, ne istediğini bilen hali oldu. Fakat bu gibi şeyler temizliklerine onları yaratanların kafasında devam eder ve ilan edildikleri ilk gün halkın gönlünü kazanır. Fakat politika iki yüzlü bir dünyadır. Kendi çıkarı uğruna herşeyi mahveder, yıkar. Sana ne söyleyebilirim ki? Devrin felsefesi bize yabancı. Bütün bu değişiklikleri uygun bulup bulamadığım bana sorulmadı. Fakat bana güvenildi. Davranışlarım, kendi isteğimle olmasa bile beni bir takım zorluklar altında bıraktı.

«Tonya durmadan, sebze ekimi için vaktinde yerimize varıp varamıyacağımızı soruyor. Bilmiyorum. Uralların toprağına, iklimine yabancıyım. Yaz o kadar kısa sürer ki hiçbir şeyin vakit bulup ta yetişip olgunlaşabileceğine aklım ermiyor.

«Herneyse, bu uzun yolculuğu, sebze yetiştirip pazarlarda satmağa kalkışmak için yapmadık. Hayır, olaylara tarafsız bir gözle bakmak gerek. Bizim amacımız bambaşka. Biz yeni devirde başımızın çaresine bakmağa çalışıyoruz. İhtiyar Krueger’in malları tasfiye olunurken payımıza düşeni alabilmeği umutluyoruz. Onun milyonlarını yeniden kuramayız. Onun yerine herkes gibi biz de kollektif çalışmadan payımıza düşeni alacağız. Zaten bana o serveti, mal-mülkü armağan olarak geri vermeğe kalkışsalar bile istemem. Hayır, Rusya’da mal sahibi olabilmek tarihe karıştı. Zaten biz Gromekolar para kazanma hırsını bir nesil öncesinden kaybetmiş bulunuyoruz.»

— XXVI —

Vagonun içi, insanın gözünü uyku tutmayacak kadar sıcaktı. Yuri’nin yastığı terden sırılsıklam olmuştu. Diğerlerini uyandırmamağa çalışarak yavaşça yerinden indi. Vagonun kapılarını açtı.

Sanki bir bodrumda yüzüne bir örümcek ağı yapışmış gibi kapıdan içeri nemli bir hava girdi. Yuri, «galiba sis var,» dedi, «yarın daha da sıcak olacak. Onun için hava şimdi bu kadar ağır.»

Geldikleri istasyon büyüktü. Havanın sessizliğinin, hareketsizliğinin yanında bir de bir boşluk duygusu vardı. Tren sanki yolunu şaşırmış, kaybolmuştu. Uzaktan belli belirsiz iki ses işitiliyordu.

Arkada, geldikleri yönde su şıpırtısını andıran bir gürültü işitiliyordu. Gidecekleri yönden ise bir uğultu geliyordu. Bunu işitince Yuri kulak kabarttı. Cephedeki tecrübelerine dayanarak, «Uzun menzilli toplar bunlar,» dedi. Sonra, «tam cepheye geldik,» diye ekleyerek vagondan aşağı atladı. İleriye doğru birkaç adım attı. İki vagon sonra tren sona eriyordu. Vagonların gerisi lokomotife takılarak bir başka tarafa çekilmişti.

Yuri, «Demek bahriyeliler dün akşam onun için çok heyecanlıydılar,» diye düşündü, «buraya gelir gelmez cepheye yollanacaklarını biliyorlardı.»

En öndeki vagona doğru yürüdü. Niyeti demiryolunu geçip istasyona çıkmaktı. Fakat karşısına silahlı bir nöbetçi dikildi.

— «Nereye gidiyorsun?» diye sordu, «izin kâğıdın var mı?»

— «Bu istasyon neresi?»

— «Seni ilgilendirmez. Sen kimsin?»

— « Moskova’dan gelen bir doktorum. Ben ve ailem trende yolculuk ediyoruz. İşte kâğıtlarım.»

— «Canın cehenneme. Bu kâğıtları karanlıkta okumağa çalışacak kadar aptal değilim ben... Sis var görmüyor musun? Senin ne biçim bir doktor olduğunu anlamam için kâğıtları okumama gerek yok. Senin gibileri şimdi elinde silah canımıza okuyor. Senin şuracıkta beynini dağıtmak isterdim ama şimdi sırası değil. Aklın varsa ailenin yanına dön.»

Yuri, «beni galiba birine benzetti,» dedi. Tartışmanın bir faydası olmayacağını anlamıştı. Onun için nöbetçinin sözünü dinlemeğe karar verdi. Döndü. İlerledi.

Doğu’da, arkadan top sesleri durmuştu. Orada, arkasında Doğu cephesi uzanıyordu. Güneş doğmuş, ışıklarını sis bulutları arasından yeryüzüne değdirmeğe çalışıyordu. Bu durumuyla hamamda buhar dumanları arasında duran çıplak bir adama benziyordu. Yuri tren boyunca yürüdü. En gerideki vagonun arkasından geçti. Zaman geçtikçe ayakları kara daha çok gömülüyordu.

Suyun bir yere çarpmasından çıkan ses gittikçe yaklaşıyordu. Toprak dik bir eğilimle alçalmaya başlamıştı. Yuri durdu. Önündeki belirsiz şekiller bir anlam vermeğe çalıştı. Sis bu şekilleri olduklarından daha çok büyültüyordu. Bir adım daha atınca karşısında karaya çekilmiş sandıkların teknelerini farketti. Önünde sıralanan tekneler iskele tahtalarına çarpıyor, sesler çıkarıyordu.

Kıyıdan bir gölge belirdi.

Bir başka silahlı nöbetçi, «buralarda dolaşmağa ne hakkın var?» diye sordu.

Yuri kesin olarak soru sormamağa karar vermiş olduğu halde, «Bu ne nehri?» diye kendini tutamıyarak sordu. Bu soruya cevap olarak nöbetçi düdüğünü ağzına götürdü. Fakat çalmasına lüzum kalmadı. Çünkü Yuri'yi ilk defa sorguya çeken nöbetçi çıka gelmişti. Yuri'yi adım adım izlediği belliydi. İki nöbetçi aralarında konuşmağa başladılar:

— «Artık hiç şüphe kalmadı. İnsan böylesini bir bakışta tanır. «Bu istasyonun adı ne?» «Bu nehrin adı ne?» «Güya gözümüzü boyayacak. Ne dersin? Onu şu burundan aşağı atıverelim mi? Yoksa önce trene mi götürelim?»

— «Bence trene götürsek daha doğru olur. Önce bir patron görsün bakalım,» sonra Yuri'ye döndü. «Kâğıtlarını ver,» diye bağırdı. Yuri'nin elinden kâğıtları kapar gibi aldı. Başka birini çağırıp, «sen şuna göz kulak ol» dedikten sonra arkadaşıyla birlikte istasyon binasına doğru gitti.

Yuri'nin bir türlü yüzünü seçemediği üçüncü şahsın bir balıkçı olması ihtimali vardı. Biraz sonra bu düşüncesinde yanılmadığını anladı. Adam yattığı yerden homurdanarak, söylenerek doğruldu. Biraz sonra bir çok konuda Yuri'yi aydınlatmağa başlamıştı.

— «Şansın varmış da seni komutana götürecekler,» dedi, «belki de yakayı kurtarırsın. Nöbetçilerin bir suçu yok. Sadece görevlerini yapmağa çalışıyorlar. Şimdiki zamanda herkes tetikte. İşin şakaya gelir yanı kalmadı. Bir sefer yanlış yaptılar. Şimdi durmadan o adamı arıyorlar. Arıyorlar... Onu bulduklarını sandılar. İşte büyük halk düşmanını yakaladık dediler. Bir yanlış yaptılar, hepsi o kadar. Her ne olursa olsun Komutanı görmekte dayatın. Bu iki nöbetçinin kendi akıllarına göre davranmalarına izin vermeyin. Eğer şimdi gelip te, «bizi takip et derlerse sakın peşlerinden gitme. Komutanı görmek istediğinde ısrar et.»

Aynı balıkçıdan Yuri, nehrin meşhur Ryvna, nehrin yanındaki istasyonun da Razvilye istasyonu olduğunu öğrendi. Yuryatin kasabanın banliyösüydü. Bölgenin endüstri merkeziydi. Nehrin bir kaç mil yukarısında bulunan Yuryatin kasabası Beyazlardan geri alınmıştı. Şimdi de Razvilye de karışıklıklar vardı. Fakat bunlar da bastırılmış gibiydi. Çevrenin bu kadar sakin olmasına sebep, istasyondaki ve etrafındaki sivillerin tamamen başka yere aktarılmasından ileri geliyordu. İstasyondaki bazı vagonların ordu tarafından kullanıldığını öğrendi. Bunlardan birinde Ordu Komiseri Strelnikov bulunuyordu. İşte iki nöbetçi Strelnikov'a haber vermeğe gitmişlerdi.

İki nöbetçinin uzaklaştığı yönden bir üçüncü nöbetçi geldi. Bu nöbetçinin diğerlerinden farkı, tüfeğini peşinden, namlusu yerde olarak sürümesiydi. Bu nöbetçi Yuri'yi komutana götürdü.

— XXVII —

Birbirine bağlanmış iki vagondan gülüşmeler, gürültüler işitiliyordu. Fakat Yuri ile nöbetçi içeri girer girmez ortalığı bir sessizlik kapladı.

Nöbetçi Yuri'yi dar bir koridordan geçirip geniş bir vagona soktu. Burası tertemiz, üstü başı düzgün kişilerin çalıştığı sakin, sessiz bir büroydu. Yuri, o bölgenin tek övücü olduğu kadar, herkesin kalbini titretecek kadar korkunç bir özelliği olan Strelnikov'un bambaşka bir atmosfer içinde çalışacağını sanmıştı. Yanıldığını anladı. Fakat gerçek çalışmalarının merkezini başka şeyler teşkil ediyordu. Buna şüphe yoktu. Herhalde genel karargâha daha yakın askerî harekâtın daha içinde bulunmağa çalışıyordu. Burası olsa olsa onun özel çalışma bürosu olabilirdi.

Masası kapının yanında olan genç bir subay, «bir dakika,» dedi. Dalgın bir tavırla başını sallıyarak nöbetçiye gitmesini işaret etti. Asker tüfeğinin namlusunu yine yerde sürüye sürüye çıkıp gitti. Bundan sonra herkes Yuri'nin varlığını unutup kendi işine daldı. Ona aldırış eden olmadı.

Bulunduğu yerden Yuri, kâğıtlarının odanın en uzak köşesindeki masanın üzerinde durduğunu görüyordu. Masanın başında odadakilerden daha yaşlı, Çarlık devrinden kalma bir Albay oturuyordu. İstatistik yapmakla meşguldü. Kendi kendine mırıldanarak birtakım sözlükleri, kitapları karıştırıyor, haritalara bakıyor, işaretler koyuyor, haritanın bazı yerlerini kesiyor, bazı yerlerine de kâğıt yapıştırıyordu. Odadaki

pencerelere ayrı ayrı bakarak, «Hava çok sıcak olacak,» diye fikir yürüttü. Sanki bütün çalışmaları onu böyle bir sonuca ulaştırmıştı.

Bir ordu elektrikçisi yerde emekliyor, kopmuş bir elektrik telini ötekine bağlamağa çalışıyordu. Emekliyerek kapının yanındaki masaya gelince, subay yer açmak için kalktı. Onun yanındaki masada, deri ceket giymiş genç bir kadın daktilo, daktilo makinesinin bir yerini onarmağa çalışıyordu. Genç subay kadına yaklaştı. Bozulan yere yukarıdan baktı. Elektrikçi de başını uzatmış masanın altında bakıyordu. Çarlık devrinden kalma duygusu veren yaşlı Albay da kalktı. Daktilo makinesinin başına geldi. Hep birlikte makineyi onarmağa koyuldular.

Yuri kendini daha iyi hissetmeğe başlamıştı. Bu insanlar onun başına gelecekleri kendisinden daha iyi biliyorlardı, her halde. Ona kötülük yapmağı düşünseler herhalde önünde bu kadar rahatlıkla hareket etmezlerdi.

Yine de, «kim bilir,» diye düşündü, «niçin bu kadar ilgisizler? Silahlar patlıyor, insanlar ölüyor... Bunlar soğukkanlılıkla havanın nasıl olacağından söz ediyorlar. Belki de o kadar çok savaş, ölü gördüler ki herşeyi kanıksadılar.»

Bir şeye bakmak ihtiyaciyle karşıdaki pencereden dışarıya bakmağa koyuldu.

— XXVIII —

Yuri, pencereden demiryolunun sonunu, daha yukarılardan istasyonu ve Razvilye’yi görebiliyordu.

Demiryolundan istasyon binasına üç basamaklı tahta bir merdivenle çıkılıyordu.

Demiryolunun bitiminde işe yaramaz hale gelmiş lokomotifler, vagonlar için bir mezarlık vardı. Burası hurda demirle doluydu.

Aşağıda lokomotif mezarlığı, yukarıda insan mezarlığı, raylar boyunca eğri büğrü demirler, evlerin çatılarının ve dükkânların tabelalarının paslanmış demirleri buraya ihmal edilmiş, gözden çıkarılmış bir yer havası veriyordu.

Bütün hayatı boyunca Moskova’da oturduğundan Yuri, başka kasabalarda ve şehirlerde de dükkân levhalarına sık sık rastlanmadığını unutmuştu. Sis batı’dan çekilmişti. Doğu’da kalan kısmı da titriyor, çatlıyor ve bir tiyatro perdesi gibi ikiye ayrılıyordu.

Ve orada, Razivilye'nin üstünde yükselen tepede, bir iki mil uzakta kocaman bir kasaba görünüyordu. Burası daha çok bir ilçe merkezine benziyordu. Güneş kasabanın renklerini yaldızlıyor, aradaki uzaklık çizgilerini yalınlaştırıyor, kuvvetlendiriyordu.

Yuri heyecanla, «burası Yuryatin,» diye düşündü, «Anna Gromeko'nun daha sonra da hemşire Antipova'nın sık sık anlattığı yer. Burasını bu şartlar altında görmek kısmet olacakmış demek!»

O sırada yazı makinesinin başındaki askerlerin dikkatini başka birşey çekti. Diğer pencereden birşeyler görmüşlerdi. Yuri de görmek için döndü.

Bir mahkûm grubu istasyon merdivenlerinden çıkarılıyordu. Bunların arasında başından yaralanmış, okul üniformalı çocuk yaşta bir delikanlı da vardı. Başına gerekli ilk pansuman yapılmıştı. Fakat sargının altından yine de kan akıyordu. O da kan yüzüne gözüne bulaşmasın diye eliyle siliyordu. İki kızıl ordu askerlerinin arasında ilerleyen bu çocuk sadece tavırlarındaki soyluluk, yüzünün güzelliği ve bu kadar genç oluşuyla değil, aynı zamanda kendisinin ve iki arkadaşının komikliğiyle de dikkati çekiyordu.

Oğlanın başında hala okul şapkası vardı. Bu şapka durmadan başından kayıp ensesine doğru iniyordu. O da şapkayı eline alacağı yerde her seferinde elinin tersiyle yeniden kafasına itiyor, sargının bozulmasına, yaranın kanamasına sebep oluyordu. Peşinden giden iki nöbetçi de ona bu işte canla başla yardım ediyorlardı.

Çocuğun bu komik davranışında sembolik bir hal vardı. Mantığa o kadar aykırıydı ki, bunun etkisinde kalan Yuri yerinden fırlayıp çocuğa içinde kaynaşan şeyleri söylemek ihtiyacıyla yandı. Ona ve istasyondakilere kurtuluşun biçimlere, üniformaya bağlılıktan değil, tersine bunların çıkarılıp atılmasiyle doğacağını sesinin bütün gücüyle anlatmak istiyordu.

Yuri dayanamadı başını çevirdi. O sırada içeri Strelnikov girdi. Uzun, güçlü adımlarla yürüyüp odanın orta yerine geldi.

Yuri, bir doktor olduğu, onca insanla karşılaştığı halde, şimdi karşısında duran, kişiliği bu derece oluşmuş bir insana rastlamamıştı. Acaba şimdiye kadar niçin karşılaşmamışlardı? Yolları niçin birleşmemişti? Anlamadığı bir nedenle, karşısındaki erkekte, iradenin tam anlamıyla oluştuğunu görüyordu. Seçtiği benliği o derece benimsemişti ki, ondaki herhangi birşey insana yerinde bir örnekmiş gibi geliyordu. Düzgün çizgili, yakışıklı başı, güçlü adımları, uzun bacakları, kirli olmasına rağmen, onun üstünde temiz görünen diz kapağına kadar gelen çizmeleri, kırış kırış olan

fakat onda sanki henüz ütüden gelmiş gibi kırışıksız duran kurşunî renkli elbisesi çevresindekilerin örnek alacağı, öyle olmak isteyecekleri bir özellikteydi.

İşte Strelnikov'un zekâsı, ona karşı koyulmaması, rahatlığı, nerede olursa olsun kendisini evindeymiş gibi hissetmesi karşısındakinin üstünde unutulmaz etkiler yapıyordu.

Yuri, bu adamda Allah vergisi birşeyler var diye düşündü. Fakat bu asla diğerlerinden başka olmak değildi. Kendisini her adımda belli eden yeteneği taklit de olabilirdi.

O sıralarda herkes kendini, beğendiği bir başkasının kalıbına sokuyordu. Adeta bu hızlı moda haline gelmişti... Cephede ya da sokak çarpışmalarında gösterdikleri yararlıkla insanların dikkatini çekip tarihe geçmiş kahramanlar taklit ediliyordu.

Strelnikov, Yuri'nin varlığından duyduğu şaşkınlığı ve siniri saklamasını bildi. Adamlarıyla konuştu. Onlarla eşitmiş gibi konuşuyordu:

— «Hepinizi kutlarım, arkadaşlar,» dedi. «Onları geri püskürttük. Bu bana oyuncak, şakadan bir savaş gibi geldi. Çünkü karşımızdakiler de bizim gibi Rus'tu. Bizdendi. Sadece kafaları birtakım fikirlerle dolmuştu. Komutanları arkadaşımdı. Benden daha çok halk çocuğu, memleketin gönlünden kopup gelmiş bir insandı. Bana büyük faydaları dokunmuştur. Onunla aynı evde büyüdük. Kendisine çok şey borçluyum. İşte şimdi onları nehrin ötesine, hatta daha da ilerilere püskürttüğüm için büyük bir sevinç duymaktayım. Acele et, hattı bağla Guryan. Telefona ihtiyacım var. İşi telgrafla, habercilerle idare etmeğe imkân yok. Hava ne kadar sıcak değil mi?.. Herneyse yine de bir saat kadar uyuyabilmişim... A evet...» Böyle diyerek Yuri'ye döndü. Bu adamla ilgili bir saçmalık yüzünden uykusundan uyandırıldığını hatırlamıştı.

Strelnikov karşısındakini keskin nazarlarla süzerek, «bu adam,» diye düşündü. «Saçma! Ona benzer bir yanı yok. Aptallar!» Kahkahalarla güldü. Sonra Yuri'ye, «Affedersiniz, Yoldaş,» dedi, «sizi bir başkasına benzetmişler. Nöbetçim yanlışlık yapmış. Serbestsiniz. Gidebilirsiniz. Yoldaşın kâğıtları nerede? A, işte burada. Bir bakabilir miyim?.. Jivago... Jivago.. Doktor Jivago... Moskova... Herneyse, benimle bir dakika odama kadar gelir misiniz? Burası sekreterliktir. Odam ikinci vagonda. Buradan. Sizi fazla tutmam.»

— XXIX —

Strelnikov kimdi?

Bu yere kadar gelmesi ve hele mevkiini elinde tutabilmesi bir mucizeydi. Çünkü partili değildi. Moskova'da doğmasına rağmen tanınmamış bir insandı. Üniversiteden mezun olduktan sonra derhal taşrada öğretmenlik yapmağa başlamıştı. Savaşta esir düşmüş, kaybolduğu bildirilmiş, hatta artık öldüğüne inanılmıştı. Almanya'daki bir esir kampından henüz dönmüştü. Çocukluğunu geçirdiği evin oğlu, ileri siyasî fikirlere sahip bir demiryolu işçisi olan Tiverzin tarafından korunmuş, desteklenmişti! O zaman hatırlı mevkilerde bulunanlar Tiverzin'in sözüne güvenerek ona yüksek memuriyetler vermişlerdi. O günün heyecanlı duygularına kendine özgü düşünceleri, hareketleriyle renk katmıştı. Büyüklerin kendine gösterdiği güvene layık olmasını bilmişti. Dosyasında Yuri'nin treninin kar yüzünden durmak zorunda kaldığı Lower Kermes istasyon ve köyünün yakılması, yiyeceklere el koymaya gelen bir müfrezeye karşı koyan Gubassova köylülerin sindirilişi ve erzak trenini yağma eden 14üncü Piyade alayının askerlerinin cezalandırılması vardı. Aynı zamanda Türkatay kasabasında bir isyana sebep olan Razin'in askerlerinin de haddini bildirmişti. Son olarak da sadık bir komutanın öldürüldüğü Chirkin Us olayını inceleyip hale yola koymuştu.

Her meselede beklenmedik taktikler kullanarak karşısındakini şaşırtıyordu. Suçluları sürat ve dikkatle sorguya çekiyor, mahkûm ediyordu. Kararlarını da azimle, zamanında yerine getirmekten çekinmiyordu.

O bölgede bir alışkanlık haline gelen askerden kaçma işine son vermişti. Asker kaçaklarını yeniden düzene sokmasını bilmişti. Sonuç olarak Kızıl Ordu için asker toplama büroları harıl harıl çalışmağa koyuldular.

Nihayet Kuzeyden Beyaz'ların baskısı artınca, durum ciddiyet kazanmağa başlamıştı. Strelnikov askerî ve stratejik sorumluluklar yüklenmek zorunda kalmıştı. Davranışları kısa zamanda beklenen sonucun doğmasını sağlamıştı.

Strelnikov (vurucu anlamına gelir), kendisine Rastrelnikov (Cellat) adının takılmış olduğunu biliyordu. Bunu hoşgörürlükle karşılamıştı. Onu hiçbir şey rahatsız etmezdi.

Babası 1905 ayaklanmasına katıldığı için sürgüne gönderilmişti. O yıllarda kendisi ayaklanmalara katılmıyor, bu meselelerle uğraşmıyordu. Bir kere çok gençti. Sonra da Üniversite'de başarılı olmağa çalışmış, başka hiçbir şeyle uğraşmamıştı. Çünkü aşağı tabakadan gelen öğrenciler yüksek öğrenim sahibi olmağı zengin çocuklarından daha çok ister, buna gerektiğinden çok değer verirler. Başarı kazanmak için de bütün güçleriyle çalışırlar.

Daha sonra savaş çıktığında kanun onu askerlik hizmetinden affetmişti, ama o gönüllü yazıldı. Cepheye yollandı. Esir düştü. Rusya'da ihtilal olduğunu işitince 1917 de esir kampından kaçıp memlekete döndü. Onda olağanüstü bir anlayış ve ileriyi görüş yeteneği vardı. Şerefli, cesur ve doğru bir insandı.

Çocukluğundan beri kafasında yaşattığı hayallere dayanarak dünyaya herkesin elinden geldiği kadar en iyiyi yaratmağa çalıştığı bir arena olarak bakardı. Çok geçmeden bunun hiç de düşündüğü gibi olmadığını gördü. Fakat hiçbir zaman yanlışının dünya meselelerini fazla basitleştirmeğe kalkmasından ileri geldiğini anlamadı. Üzüntüsünü içine atarak bir gün hiç te düşündüğü gibi olmadığını gördü. Fakat hiçbir zaman hayat ile hayatın düzenini bozan kara güçler arasında hakim durumuna geçeceğini, hayatı istediği düzene kavuşturacağını düşünmedi.

Uğradığı hayal kırıklığıyla silahlanan Strelnikov, ihtilale yardımcı olmağa karar verdi.

— XXX —

Girdikleri odada Strelnikov, hala «Jivago... Jivago...» diye tekrarlıyordu, «herhalde tüccarsınız. Ya da bir asilzade... Yok, canım, doktorsunuz, Varykino'ya gidiyorsunuz. Tuhaf. Bu kadar ıssız bir yere gitmek için Moskova'dan ayrılmanız pek tuhafıma gitti.»

— «Haklısınız. Issız bir yer olduğu için oraya gidiyorum. Sakin, huzur içinde, herkesten uzakta yaşamak istiyorum.»

— «Vay, vay! romantiksiniz! Varykino ha? Bu bölgede bilmediğim yer yok gibidir. Orada eskiden Krueger'in malikânesi vardı. Onunla bir akrabalığınız var mı? Yoksa mirasçılardan biri misiniz?»

— «Niçin alay ediyorsunuz? Onun mirasçısı olmamızın oraya gitmemizle hiç bir ilgisi yok. Zaten karım...»

— «Tamam. Bakın düşündüğüm gibi. Eğer beyazlara karşı bir ilgi duyuyorsanız, hayal kırıklığına uğrıyacaksınız. Orasını beyazlardan tamamen temizledik.»

— «Doktorsunuz da. Askerî doktor üstelik. Biz de savaştayız. İşte beni sadece bu taraf ilgilendirir. Demek ki askerden kaçıyorsunuz. Demek siz de ne Kızılların ne de Beyaz'ların tarafına geçmek istemeyen bir Yeşil'siniz. Ne dersiniz?»

— «Askerlikte iki kere yaralandım. İhraç ettiler.»

— «Bana Millî Eğitim Halk Komiserliğinin, ya da Sağlık Komiserliğinin verdiği kâğıdı gösterin. Halk Cumhuriyetinin sadık bir kulu olduğunuzu ancak o zaman anlıyabilirim. Karışık bir devirde yaşıyoruz, dostum. Kılıçlarından kanlar akan meleklerin, kanatlı canavarların devrinde yaşıyoruz. Bizim yarı sadık, yarı taraftar kimselere ihtiyacımız yok. Hatta bu gibileri bizim için çok tehlikeli. Ama daha önce size serbestsiniz dediğim için sözümü geri almıyacağım. Fakat unutmayın, bir daha karşılaşırsak birbirimize başka türlü konuşacağız. Dikkatli olun.»

Yuri bu tehditlere, meydan okumalara pabuç bırakacak değildi.

— «Hakkımda ne düşündüğünüzü biliyorum,» diye cevap verdi, «düşünce tarzınızda kendinize göre haklısınız. Fakat ne var biliyor musunuz, şu anda beni sokmağa çalıştığınız tartışmayı ben uzun bir zamandan beri beni suçlamakta olan hayalî biriyle yapıyorum. Sadece bunları size bir iki kelimeyle anlatmam güç. Onun için gerçekten serbestsem, bırakın gideyim. Değilsem, beni ne yapacağınıza bir karar verin. Size verecek hiç bir hesabım yok.»

Konuşmaları telefonun çalmasıyla kesilmişti. Hat onarılmıştı. Strelnikov ahizeyi aldı.

— «Teşekkür ederim, Guryan,» dedi, «şimdi buraya birini gönder de Jivago yoldaşı trene kadar götürsün. Bir daha yanlışlık yapılmasını istemiyorum. Şimdi bana Razilye'deki Çeka Ulaştırma müdürlüğünü bağla.»

Jivago, odadan çıkınca, Strelnikov, istasyon binasına telefon etti. İstasyona bir öğrenci getirdiler,» dedi, «durmadan şapkasını kulaklarına kadar çekiyor. Başı sargılı. Çirkin bir manzara bu... Tamam. Gerekiyorsa kendisini doktora gösterir. Elbette. Gözünüzün bebeği gibi bakacaksınız. Bundan bana yalnız' siz sorumlu olacaksınız. Yiyecek de verin. Tamam.

Şimdi iş meselesine gelelim... Konuşuyorum. Hattı kesmeyin. Allah kahretsin, hatta bir başkası girdi. Guryan! Guryan! Hattı kestiler.»

Strelnikov söyleyeceklerini bir başka zamana bırakmak zorunda kaldı. «Oğlan belki de öğrencilerden biridir,» diye düşündü, «dövüşüyor, şimdi kendini büyümüş hissediyordur,» öğretmenlik yapmağı bıraktığı yılları saydı. Oğlanın kendi öğrencisi olup olamıyacağını kestirmek istiyordu. Sonra pencereden dışarıya ufka doğru baktı. Bakışlarını, Yuryatin'in karısiyle birlikte oturdukları bölgelerinde dolaştırdı. Ya karısı ve kızı hâlâ orada iseler? Evet, acaba gidip görmeli miydi? Onlar şimdi bir başka hayata aittiler. Önce bunu, bu yeni hayatı sona erdirmeliydi. Sonra, daha sonra yarıda bıraktığı o hayata dönerdi. Bir gün bunu yapacaktı. Bir gün. Ama ne zaman, ne zaman?

İKİNCİ KİTAP

SEKİZİNCİ BÖLÜM

VARIŞ

— I —

Jivago'ları getiren tren yan hatlardan birinde duruyordu. Ana hatla onların treni arasında başka trenler vardı. Bütün yolculukları sırasında hiçbir yabancılık çekmemişlerdi. Kendilerinin Moskova ile hiçbir ilgileri kalmadığını, oradan kopup ayrıldıklarını anladılar.

Artık şimdi bambaşka bir dünyada, kendine mahsus özellikleri bulunan bir bölgede yaşıyacaklardı.

Burada insanların, Moskova ve Petersburg'da olduğundan daha çok birbirlerine yakın, birbirlerinin içinde yaşadığı doğruydu. İstasyon sıkı bir polis kordonu altında olmasına, içeriye kimsenin bırakılmamasına rağmen birçokları demiryolunun iç bölümlerine kadar kaymasını bilmişlerdi. Şimdiden vagonları doldurmuşlar, koridorlara sıkışmışlardı. Trenlerin önünde, arkasında dolaşıyorlardı.

Hiç istisnasız hepsi de birbirlerini tanıyordu. Birbirlerini görür görmez sesleniyorlar, birbirlerinin yanından geçerken, selamlaşıyorlardı. Konuşmaları, elbiseleri, yiyecekleri ve hareket biçimleri, başşehir insanlarından farklıydı.

Geçimlerini nasıl sağlıyorlardı? Yuri bunu çok merak ediyordu. Neye ilgi duyarlar, nasıl para kazanırlardı? Devrin güçlüklerine nasıl dayanırlar, kanundan nasıl kaçarlardı?

Çok geçmeden bu soruların cevabını çok açık bir biçimde aldı.

— II —

Tüfeğini yerde sürükleyen ya da baston gibi kullanan nöbetçi Yuri'yi vagonuna kadar götürdü. Buram buram ter döktüren sıcak bir gündü.

Demiryolları ve vagonların tavanları eriyormuş gibiydi. Yağdan simsiyah kesilmiş olan toprak yaldızlanmış gibi sapsarı parlıyordu.

Nöbetçinin toprağın üstünde sürüklenen silahı uzun bir çukur açıyor, arada sırada da yerlerde uyuyanların orasına burasına çarpıyordu.

— «Hava kendini belli etti,» diye nöbetçi bir yandan da konuşuyordu. «İlkbahar ekinini hasat etmenin zamanı... Çiftçi için bu hava bulunmaz bir nimettir. Darı için vakit henüz çok erken. Benim memleketimde darıyı Akulina bayramında ekmeğe başladılar. Ben buralı değilim. Tambov ilinin Morshansk köyündenim. E, doktor yoldaş, eğer bu iş savaş olmasaydı benim bu mevsimde buralarda ne işim vardı? Sınıf savaşı aramıza bir karakedi gibi girdi. Bak bizleri ne hale getirdi.»

— III —

Yukarı çıkmasına yardım etmek için vagondan Yuri'ye birkaç el uzandı.

«Yuri, «Teşekkür ederim,» dedi, «ben çıkarım.»

Yuri vagona girdi. Karısına sarıldı.

— «Oh, çok şükür. Nihayet gelebildin,» dedi, Tonya, «zaten sağsalim döneceğinden şüphem yoktu.»

— «Sağsalim döneceğimi nereden biliyordun?»

— «Nöbetçiler gelip olan biteni anlattılar. Yoksa bu bekleyişe nasıl dayanabilirdik. Bir ara babamla aklımızı kaçıracak duruma gelmiştik. İşte babam burada... Derin bir uykuya dalmış. Kütük gibi uyuyor. Bunca heyecandan sonra harap düştü. İmkânı yok uyanmaz. Birçok yeni yolcu geldi. Birazdan seni onlarla tanıştırırım. Önce herkes neler söylüyor onu dinle... Bir kere bu işi ucuz atlattığın için seni kutluyorlar.» Tonya birden sözünü kesti. «İşte kocam,» diyerek Yuri'yi, vagonun sonunda, kalabalığın arasında sıkışıp kalmış birine gösterdi.

Yabancı şapkasını başından çıkararak, Yuri'yi, «Adım Samdevyatov'dur,» diyerek selamladı. Bir yandan kalabalığın arasından geçmeğe çalışıyordu.

Yuri, «Samdevyatov,» diye düşündü, «bu adla, çalı sakalı, pelerini ve yıldızlı kemeriyle eski bir Rus Balad'ından fırlamış gibi bir hali vardı. Fakat herhalde mahallî sanat kulübü üyesi falandır... Kır düşmüş bukleler, bıyık...»

— «E söyleyin bakalım, Strelnikov sizi korkuttu mu?» diye Samdevyatov sordu.

— «Hayır, niçin korkutsun? İlginç bir konuşma yaptık. Güçlü bir kişiliği var.»

— «Öyle sanırım. Nasıl olduğu hakkında belirli bir düşüncem var. Bizim memleketten değil. O da sizin gibi Moskova'lı. Zaten buraya yeni ne varsa hepsi Moskova'dan gelir. Biz kendimiz birşey düşünemeyiz.»

Tonya, «Yuri, sevgilim,» dedi, «Anfim Samdevyatov burada herkesi tanıyor. Senden, babandan söz edildiğini işitmiş. Büyükbabamı da tanıyor... Herkesi tanıyor!.. Herhalde öğretmen Antipova'yı da bilirsiniz?» diye Tonya önemsemezmiş gibi araya bu soruyu sıkıştırdı. Samdevyatov da aynı ilgisizlikle, «Antipova'ya ne olmuş?» diye cevap verdi. Yuri konuşmaları işitmişti. Ama birşeyin farkında değildi. Tonya, «Anfim Samdevyatov, bolşevik,» diye devam etti, «onun için dikkatli ol sevgilim. Davranışlarına, konuşmalarına dikkat et.»

Yuri, «Öyle mi?» diye sordu, «hiç aklıma gelmemişti. Ben sizi bir sanatçı falan sanmıştım.»

— «Babamın bir araba hanı var. Yedi tane araba çalıştırıyor. Fakat ben Üniversitede okudum. Marxist olduğum doğrudur.»

— «Anfim Samdevyatov ne söyledi, dinle Yuri... Bak ne dedi sevgilim... Çok şanslıymışız... Yuryatin Merkez İstasyonu bizim treni alacak durumda değilmiş. Kasabanın bir bölümü yanıyormuş. Köprü de uçurulmuş. Kasabaya girmek imkânsızlaşmış. Onun için tren bir başka hatta girecekmiş, hat ta tam bizim yolumuzun üzerindeki hatmış. Torfyanaya'ya oradan gidiliyormuş. Ne güzel değil mi! Tren değiştirmemize, eşyayı bir yerden diğerine aktarmağa ihtiyaç kalmıyacak. Sonra Anfim Samdevyatov'un dediğine göre tren bir süreden beri yolu tutturup gideceğine, bir ileri, bir geri manevra yapıyormuş.»

— IV —

Tonya haklıydı. Gerçekten de vagonlar birbirine bağlanıyor, çözülüyor, öbür trenlerin açıklığa çıkmasına engel olduğu hatlarda yol bulabilmek için oradan oraya dolaşıyordu. Şehir toprağın engebeleriyle kapanmıştı. Görünmüyordu. Sadece arada sırada çatılar, fabrika bacaları ve

kiliselerin haçları görülüyordu. Şehrin banliyösünün bir bölümü yanıyordu. Duman gökyüzünde, rüzgârın uçurduğu bir at yelesi gibi görünüyordu.

Samdevyatov Yuri'ye önlerinden geçen manzarayı eliyle göstererek, bunların ne olduklarını, adlarını anlatıyordu. Arada sırada tren hızlanınca sesi gürültünün içinde kayboluyor, o zaman adam sesini duyurabilmek için Yuri'nin kulağına eğiliyor, söylediklerini tekrarlıyordu.

— «Ateşe verdikleri Büyük Sinema,» dedi. «Orasını harbiye öğrencileri ellerinde tutuyorlardı. Çarpışma tamamiyle bitmedi. Çan kulelerinin üstündeki siyah benekleri görüyor musunuz? İşte onlar çekleri siperlerinden çıkarmağa çalışan askerlerdir.»

— «Ben birşey göremiyorum. Bu kadar uzaktan nasıl görebiliyorsunuz?»

— « Şurada yanan yer, artistler mahallesi Khokhriki'dir. Dükkânların bulunduğu Kholodeyeve caddesi daha aşağıya düşer. Merak ediyorum. Çünkü bizim araba hanı o tarafta. Şansımız varmış, yangın şehrin eteklerinde. Merkeze doğru da ilerlemiyor.»

— «Ne dediniz?»

— «Merkez kısım yangından bir zarar görmedi dedim... Katedral, kütüphane olduğu gibi duruyor... Bizim ismimiz, Samdevyatov, San Donato'nun Rus'laşmış şeklidir. Demidov'ların soyundan geldiğimiz söylenir. Bildiğiniz gibi Urallarda ilk maden kuyusunu açan daha sonra da Vatikan'dan bir prenslik unvanı alan işçi Demidov'dur.»

— «Söylediklerinizi işitmiyorum.»

— «Samdevyatov, San Donato'nun bir başka şekli dedim. Demidov ailesindenmişiz. Prens Demidov San Donato dedem oluyor. Bir prens. Fakat işin aslını pek bilmiyorum. Belki de bir söylentidir. Bakın buraya Sprika Düzü derler. İnsanların eğlenmek, hoş vakit geçirmek için geldiği villalar, köşklerle doludur. Tuhaf bir isim değil mi?»

Önlerinde, yollarla kesilmiş zikzak çizerek uzanan bir vadi vardı. Telgraf direkleri birer dev gibi dimdik uzanıyorlardı. Bir dağ yolunun kurdele gibi uzayıp giden güzelliği demiryolu ile sanki yarışıyordu. Dağ yolu ufukta kayboluyordu. Bir dönemeçte geniş bir eğri çiziyor, sonra yeniden gözden uzaklaşıyordu.

— «İşte bu bizim ünlü dağ yolumuzdur. Ta Sibirya'dan gelir. Mahkûmlar hep bu yoldan Sibirya'ya giderler. Şimdi çetecilerin kullandığı bir yol oldu... Burasını seveceksiniz. O kadar kötü bir yer değildir. Zamanla

alışacaksınız. Buradan uzaklaştığınız zaman da bizi çok arayacaksınız... Kasabanın birçok garip tarafları vardır. Söz gelişi su tulumbalarımız, kadınlar su almak için tulumbaların başına sıralanırlar. Tulumba başları bütün kış boyunca açık hava kulüpleri yerine geçer.»

— «Biz şehirde oturmıyacağız. Varykino'ya gideceğiz.»

— «Biliyorum. Karınız söyledi. Yine de sık sık şehre inmek zorunda kalacaksınız. Karınızı görür görmez kim olduğunuzu anladım. İhtiyar Krueger'e o kadar benziyor ki... Gözleri, burun alın... Tıpkı büyükbabası. Burada onu herkes hatırlar.»

Ufukta kırmızı akaryakıt tankları görünüyordu. Tahta levhalar üzerine bazı sanayi maddelerinin reklamları yazılmıştı. Bunlardan biri Yuri'nin dikkatini çekti. MOREAU ve VETCHİNKİN, her çeşit tarım araçları.

— «Sağlam bir şirketti. Tarım araçları hep birinci sınıftı.»

— «İşitmedim. Ne dediniz?»

— «İyi bir firmaydı dedim. İşittiniz mi? İyi bir firma. Tarım araçları yaparlardı. Babam da bu şirkete ortaktı.»

— «Babanızın bir han işlettiğinizi söyledinizdi.»

— «Doğru. Bu onun başka şirketlere ortak olmasına engel değildir ki. Parasını kurnazca işletmesini bilirdi. Büyük Sinemadan da çokça para kazanmıştı.

— «Bununla övünüyor gibi bir haliniz var.»

— «Babamın kurnazlığıyla mı? Elbette övünç duyarım.»

— «Peki ama sizin Marxism'inize ne oluyor?»

— «Hey Allahım, bunun onunla ne ilgisi var? Neden bir adam Marxism prensiplerini benimsedi diye açlıktan gebersin. Marxism müsbet bir bilimdir. Gerçek bir teori, bir felsefedir.»

— «Marxism müsbet bir bilim midir? Kendimi tehlikeye attığımı biliyorum. İnsan henüz tanıştığı biriyle bu gibi konuları konuşmamalı... Herneyse... Marxism, bir bilim olacak kadar kendi kendinin efendisi değildir. Henüz kusursuzluğa erişememiştir. Siz Marxism ve gerçekçilikten söz ediyorsunuz. Genellikle insanlar yarattıkları teorileri uygulamak sonuçlarını görmek için acele ederler... Tecrübelerinden yararlanmaya kalkışırlar. Fakat elinde yönetim gücünü taşıyan kimseler, hiçbir zaman yenilmiyeceklerini, düşük olmayacaklarını çevrelerine inandırmağa o kadar çaba harcıyorlar ki, gerçeğe ellerinden geldiği kadar sırtlarını çeviriyorlar.

Politika bana hiç bir anlam ifade etmez. Gerçeği görmemezlikten gelen insanlardan hiç hoşlanmam.»

Samdevyatov, Yuri'nin sözlerini garip bir zekanın akıllıca konuşması olarak kabul etti. Hoşgören bir tavırla gülümsedi.

Tren hala manevra yapıyordu. Son makastaki işaret direğine geldiği zaman burada, beline süt matarası bağlanmış bir kadın elindeki örgüyü bırakıp eğiliyor, kolu indiriyordu. O zaman tren tekrar gerisin geriye gitmeğe başlıyordu. Tren ağır ağır uzaklaşırken arkadan yumruğunu sallıyordu.

Samdevyatov kadının yumruğunu kendisine salladığını sanıyordu. «Niçin yumruğunu sallıyor?» diye merak etti. «Yüzü tanıdık. Glasha Tuntseva olmasın? Hayır, Glasha olamaz. Çünkü bu kadın bir hayli yaşlı. Herneyse, bana ne gibi bir düşmanlığı olabilir? Rusya'da herşey karmakarışık oldu. Demiryolu şirketinde de ayaklanmalar görülüyor. Zavallı kadın galiba güç bir hayat yaşıyor. Bundan da beni sorumlu tutuyor. Onun için yumruğunu sallıyor olacak. Aman, canı cehenneme!.. Düşünecek başka şeyim mi yok!»

Nihayet kadın bayrağını salladı. Lokomotif makinistine birşeyler bağırdı. Tren işaret düdüğünü çaldı. Açıklığa çıktı. Fakat 14 üncü vagon tam önünden geçerken kapının önünde duran Yuri ile Samdevyatov'a dilini çıkardı. Kadın uzun bir zamandan beri karşısında onları görmekten bıkmıştı. Samdevyatov tekrar düşünceye daldı.

— V—

Yanan şehrin banliyöleri, yuvarlak akaryakıt tankları ve reklam tahtaları geçip gidince Samdevyatov, «hadi içeri girip yerlerimize oturalım,» dedi, «ben neredeyse ineceğim. Gelecek istasyon benimki. Sizinki de ondan sonraki istasyon. Acele edin de trende kalmayın.» Şimdi önlerinde küçük küçük korular, tepeler geçiyordu. Bunların arasından anayolun kıvrıla kıvrıla uzandığı görülüyordu.

— «Siz bu bölgeyi çok iyi biliyorsunuz değil mi?»

— «Kendi evim gibi. Çepeçevre yüz kilometrelik bir bölgeyi herşeyiyle tanırım. Biliyor musunuz ben avukatım, yirmi yıldır çeşitli davalar için bu bölgeyi karış karış dolaşıyorum.»

— «Şimdi de mi?»

— «Elbette.»

— «Bugünlerde sizi ilgilendiren ne şekilde davalar olabilir ki?»

— «Ne isterseniz. Eski bitmemiş davalar, ticarî kontratların uygulanması gibi işler. Zaten boğazıma kadar işe gömülmüş haldeyim.»

— «Yeni yönetimle birlikte bu gibi işler kaldırılmadı mı?»

— «Kaldırıldı tabiî. Ama sözde kaldı. Pratikte her çeşit kanunî sakıncaları meydana çıkıyor. Mesela bütün özel müesseseler devletleştiriliyor. Belediye için yakıt, il ekonomi komitesi için araç isteniyor. Bütün bunların dışında herkes yaşamak istiyor. Teori ile pratik arasında bir boşluk bulunduğu bu geçiş devresinde ne yapacağını bilemeyen birçok kişi var. Bunların işlerine bakmak bile yeter. İnsan böyle zamanlarda benim gibi zeki, iş çıkaran avukatlara muhtaç. Babamın dediği gibi, sol elin yaptığından sağ elin haberi yoktur. Bölgenin hemen yarısı yaşamak için bana güveniyor. Bu yakınlarda bir gün kereste meselesi için Varykino’ya gideceğim. Oraya ancak atla gidilebilir. Atım da ayağını sakatladı. Yoksa bana burada rastlıyamazdınız. Şuna bakın adeta sürünerek gidiyor, cahiller, adına tren demişler! Size Varykino’da faydam dokunabilir. Sizin konağın müdürü Mikulitsin’i çok iyi tanırım.»

— «Niçin oraya gittiğimizi, planımızın ne olduğunu biliyor musunuz?»

— «Az çok. Düşünebiliyorum. Toprağa dönüş. Tabiat ananın sonsuz çağrısı. Alnınızın teriyle yaşama hülyası.»

— «Peki, bunda ne gibi bir eksiklik görüyorsunuz? Bu şekilde yaşamak hoşunuza gitmemiş gibi konuşuyorsunuz!...»

— «Safça ve idealist bir hareket biçimi. Ama niçin olmasın? Size iyi şanslar dilerim... Fakat benim buna inancım yok. Üstelik siz çıkageliyorsunuz! Mikulitsin sizi kıtır kıtır kesip öldürse ayıplamam doğrusu.»

— «Bakın, yine bolşevik yanınız baskın çıktı. Ne derseniz deyin, bu hayatın kendisi değil. Bir kâbus, bir aldatış.»

— «Fakat anlamıyor musunuz? Başımıza gelenler kaçınılmaz şeyler. Bu devreyi yaşamalı, geçirmeliyiz.»

— «Bunun kaçınılmazlığı nerede?»

— «Siz çocuk musunuz, yoksa şaka mı ediyorsunuz? Başka dünyadan mı geldiniz? Asalaklar, asırlardan beri bir sülük gibi işçinin kanını emdiler, onların sırtından geçindiler. Durumun bu biçimde sonsuza kadar

sürebileceğini nasıl düşünebilirsiniz? İnsanların gösterdiği öfkeli tepkiye nasıl hak vermez, onların da insan gibi yaşamak istemelerini nasıl görmezlikten gelirsiniz? Gerçeği aramalarına nasıl engel olursunuz? Yoksa Parlamento çapında, Duma ile bir eşitlik sağlanacağına inanıyor muydunuz?»

— «Birbirimizi anlamıyoruz. Yüz yıl tartışsak bile yine de anlaşacağımızı sanmıyorum. Bir zamanlar ben de aşırı derecede ihtilal taraftarıydım. Fakat şimdi zorla hiçbir şey kazanılamıyacağını biliyorum. İnsanlar iyiliğe, iyilikle götürülmeli. Neyse, şimdi bu konuyu bırakalım. Mikulitsin'e gelince... Söylediğiniz gibi karşılaşacaksak niçin gidiyoruz? Geri dönsek daha iyi olur.»

— «Saçma! Bir kere bu dünyada sadece Mikulitsin mi var? Sonra Mikulitsin son derece iyi kalpli bir insandır. Son derece... Önce sizi reddedecek, kabul etmeyecektir. Fakat sonra yumuşayacak, sırtındaki gömleği çıkarıp serecek, hatta bir dilim ekmeğini paylaşmağa kalkışacaktır. Onu avucumun içi gibi tanırım.» Ondan sonra Samdevyatov, Mikulitsin'in hikâyesini anlattı.

— VI —

— «Mikulitsin buraya yirmi beş yıl önce Petersburg'dan geldi. Teknoloji Enstitüsünde öğrenciydi. Başı derde girince polis kontrolü altında buraya sürgün edilmişti. Kruger'in yanında dört kız kardeşi vardı: Agrippina, Aşdotya, Glaphira ve Seraphima. Çekov'un piyeslerindekinden bir tane fazla. Zamanın bütün gençleri onların peşindeydi. Mikulitsin, bunların en büyüğüyle evlendi.

«Çok geçmeden bir oğulları oldu. Hürriyete duyduğu büyük aşktan dolayı Mikulitsin ona Liberius adını verdi. Kısaca «Libby» diye çağrılan oğlan bir parça haylaz yetişti ama bir takım yetenekleri olduğunu kısa zamanda gösterdi. Savaş patladığında henüz on beş yaşlarında bulunuyordu. Nüfus kâğıdını değiştirip yaşını büyüttü. Gönüllü olarak savaşa katıldı. Zaten zayıf bir bünyeye sahip olan annesi buna dayanamadı, yatağa düştü. İhtilal patlamadan bir yıl önce öldü.

«Savaşın sonunda Liberius göğsünde üç madalya ile bir kahraman gibi döndü. Tabiî cepheden tam bir bolşevik olarak dönmüştü. Hiç, «Orman Kardeşliği» diye birşey işittiniz mi?»

— «Hayır, işitmedim.»

— «O halde size bu hikâyeyi anlatmakta bir anlam yok. İşin can damarı yarı yarıya kayboldu demektir. Dağ yoluna bakmayın, öyle. Şimdiki zamanda bu yollarda ne var ki? Partizanlarla dolu. Partizan nedir? İç savaşta ihtilal ordusunun belkemiğini teşkil etmişlerdir. Fakat çoğunlukla başıbozuk kimselerden meydana gelir: Ekserisi köylüdür. Manastırdan atılmış keşişler, idealistler, kâğıdı olmadığı için toplumdan kaçanlar başları kadın meselesinden belaya girdiği için okuldan kovulan öğrenciler hep buradadır. Alman ve Avusturyalı esirler hürriyetlerine kavuşturulacakları vaadedilerek kandırıldılar. Bu orduya alındılar. İşte bu orduya, «Orman Kardeşliği» adı verildi. Bu Ordu Yoldaş Forester'in kumandasındadır. Yoldaş Forester, Liberius Avercievich'dir. Yani Avercius Mikulitsin'in oğlu.»

— «Yok canım! Sahi mi söylüyorsunuz?»

— «Elbette! Biz yine Avercius'a devam edelim. Avercius Mikulitsin karısı öldükten sonra tekrar evlendi. İkinci karısı Helen, okul sırasında dosdoğru papazın önüne gitti. Fakat bir öğrenci gibi kaldı. Saftır. Fakat işine geldiği için olduğundan da saf görünmeğe çalışırdı. Çok gençtir ama daha da genç görünmeğe çalışır. Bunun için kekeliyerek konuşur, kırıtır, bir takım numaralar çevirir. Sizi gördüğü anda derhal kendine göre bir sınava tabi tutar; General Suvorov nerede doğdu? Bir üçgenin iki kenar toplamı ne zaman üçüncü kenara eşittir? Gibi şeyler. Eğer sizi şaşırtırsa keyfine diyecek yoktur. Fakat bunları birkaç saat sonra siz de göreceksiniz.

İhtiyarın kendine göre tuhaflıkları vardır. Bahriyeli olacaktı. Deniz mühendisliği çalışmış. Hiçbir zaman sakallı dolaştığı görülmez. Tertemiz dolaşır. Piposu daima ağzındadır. Alçak, dostça bir sesle dişlerinin arasında konuşur. Ah, birşey unuttum... Sosyal Demokrattır. Kurucu Meclise bile seçildi.»

— «Gerçekten önemli şey bunlar! Demek baba oğul birbirine düşman oluyor! Siyasî rakipler.»

— «Nazarî olarak öyle. Gerçekten Ormancılarla Varykino arasında mücadele olmaz. Mikulitsin'in üç baldızı bugüne kadar Yuryatin'de oturuyorlar... Fakat onlar evlenmediler. Zaman değişti. Kızlar da. En büyükleri Avdotya; kütüphanede çalışıyor. Esmer, güzel, son derece utangaç bir kızdır. Her fırsatta pancar gibi kıpkırmızı kesilir. Kütüphanede günlerini pek kötü şartlar altında geçiriyor. Bir kere ortalığın sessiz olması gerek.

Hâlbuki zavallı kızcağızın hiç geçmeyen bir nezlesi vardır. Durmadan öksürür tıksırır, burnunu çeker. Bunun için utancından ne yapacağını bilemez.

Ortancanın adı Glasha'dır. Kardeşlerin içinde devlet kuşu gibi birşeydir. Hareketlidir. Canlıdır. Yerinde duramaz. Daima birşeyler yapmak ister. Yaptığı şeyin önemi yoktur. Yeter ki birşeyle uğraşsın. Libby Sorester Yoldaş'ın bu teyzesine çektiği kabul edilir. Bir gün bakarsınız terzilik yapar. Daha aradan yirmi dört saat geçmeden bakarsınız çorap fabrikasında çalışmaktadır. Daha sonra berberlik yapmağa başlar. Onu demin tren makastan geçerken gördünüz. Trene yumruğunu sallıyordu. Hatta kendi kendime, «şimdi de Glasha makasçılığa başlamış,» dedim. Fakat gördüğümüz kadının o olduğuna pek emin değilim. Çünkü bu biraz yaşlıcaydı.

En küçüklerinin adı Sima. Ailenin başbelasıdır dense yeri var. Başı durmadan belaya girer. Kültürlü kızdır. Bol bol okur. Felsefeye meraklıdır. Şiir yazdığını sanıyorum. Fakat ihtilalden beri değişti. Çekilen o nutuklarla sanki aklını kaybetti. Kendi içine çekildi dindar oldu. Ablaları çalışmağa giderken onu evde kilitlerler. Fakat o pencereden atlayıp sokağa çıkar. Etrafına toplananlara öldükten sonra dirilişi anlatır, dünyanın sonunun geldiğini söyler. Artık ineceğim yere geldim. İşte benim istasyon. Sizinki daha sonraki. Hazırlansanız iyi olur...

Samdevyatov trenden inince Tonya, «senin ne düşündüğünü bilmiyorum ama,» dedi, «onu bize Allah yolladı. Hayatımızda faydalı bir rol oynayacağına eminim.»

— «Ben de öyle düşünüyorum, sevgilim. Fakat beni üzen bir nokta var. Seni kim görse Krueger'in torunu olduğunu anlıyor. Krueger de çok tanınmış bir insan. Varykino'ya gittiğimizi söyleyince Strelnikov bile Krueger ile bir akrabalığımın olup olmadığını sordu.

«Bana öyle geliyor ki, burada Moskova'da olduğumuzdan daha çok dikkati çekecek, sıkıntılı bir hayat yaşıyacağız. Hâlbuki buraya kendi kabuğumuza çekilmek için gelmiştik. Fakat yapacak birşey yok. Dikkatli olmalıyız. İçimde fena bir his var... Neredeyse istasyona gireceğiz. Babanı uyandıralım da hazırlanalım.»

— VII —

Tonya, Torfyanaya istasyonunda durmuş, tekrar tekrar ailesini, eşyasını sayıyordu. Trende hiçbir şey unutulmamasına dikkat ediyordu. Kar sımsıkı basılmış, ayaklarının altında gittikçe sertleşiyor gibiydi. İstasyonu kaçırmamak için duyduğu endişe ve heyecan ile hala kalbi çarpıyordu. Tren gözlerinin önünde hareketsiz durduğu halde sanki yürüyormuş gibi tekerleklerinin çıkardığı ses kulaklarında çınlıyordu. Bu yüzden doğru dürüst ne görüyor, ne işitiyor, ne de birşey düşünebiliyordu.

Yollarına devam eden yolcular vagondan ona el sallıyorlar, sesleniyorlardı. Fakat Tonya bunların hiçbirini ne görüyor, ne de işitiyordu. Hatta trenin hareket ettiğinin bile farkında olmadı. Gözünün önünde yemyeşil tarlalar, masmavi bir gökyüzü belirince trenin gittiğini, demiryolunun boşaldığını anladı.

İstasyon binası taştan yapılmıştı. Giriş kısmının iki yanında tahta sıralar vardı. Jivagolar, Torfyanaya’da inen yegâne yolcuydular. Eşyalarını yere koydular. Sıraya oturdular.

İstasyonun sessizliği, boşluğu ve temizliği karşısında şaşırmışlardı. İtişen kakışan bir kalabalığın içinde olmamaları ne güzel birşeydi! Tarih, hayatın şehirlerdeki kadar barbarlaşmadığı bu ücra köşeye henüz erişmemişti.

İstasyon bir kayın ağacı ormanının içindeydi. Tren bu ormanın içine girince vagon sanki akşam olmuş gibi kapkara kesilmişti. Şimdi, hafifçe sallanan ağaçların gölgesi ellerinin, yüzünün toprağın, istasyon binasının duvarlarının, tertemiz sarı toprağının üstüne düşüyordu. Burası çok serindi. Ağaçların üstünde öten kuşların da rahatlatıcı bir ahengi vardı. Küçük orman iki yandan kaplıydı. Bir tarafta kıryolu, öbür tarafta demiryolu vardı. Her iki yol da ağaçların sarkan, uzun kollu, iki yana sallanan dallarıyla gölgelenmişti.

Tonya birdenbire işitmeğe, görmeğe başladı. Herşeyi birden idrak etmeğe başlamıştı... Kuşların çın çın öten sesi, ormanın pürüzsüz, hareketsizlik, kafasında bir konuşma hazırlamıştı. «Buraya salimen varacağımızı sanmıyordum, sevgilim, «Strelnikov’un, seni serbest bıraktıktan sonra buraya yazılı emir yollayıp hepimizi tevkif ettireceğini düşünüyordum. Onlarda da soylu duygular bulunabileceğine inanıyorum, sevgilim. Hepsi gösterişten ibaret,» diyecekti. Fakat bu büyülü görünüş karşısında ağzından bambaşka sözler çıktı. «Ne kadar güzel!» diye haykırdı. Daha fazla konuşamadı. Ağlamağa başladı.

Tonya'nın ağladığını işiten üniformalı bir adam binadan çıkıp yanlarına geldi. Ufak tefek bir ihtiyardı. Nazik bir tavırla, «Küçükhanım sinirlerini yatıştırmak için istasyonun ilaç kutusundan birşey isterler mi acaba?» diye sordu.

— «Birşeyi yok. Teşekkür ederim. Biraz sonra kendine gelir! diye Aleksander Aleksandroviç cevap verdi.

— «Yolculuğun verdiği üzüntü ve kaygı ile harap oldu, herhalde. Hava da çok sıcak. Bizim buralarda bu derece sıcaklar görülmemişti. Üstelik de Yuryatin olayları can sıkıyor.»

— «Gerçekten yangını gördük.»

— «Yanılmıyorsam, Moskova'dan geliyorsunuz, değil mi? Küçük hanımın niçin sinirlerinin bozulduğu anlaşılıyor. Taş. üstünde taş kalmadı diyorlar.»

— «O kadar da değil. Büyültüyorlar çok zaman. Fakat çok güç bir kış geçirdik. Bu kızım. O da kocası. Küçük oğulları, bu da Nyusha, çocuğun dadısı.»

— «Nasılsınız? Nasılsınız? Çok memnun oldum. Sizi bekliyordum zaten. Anfim Yefimovich, Sakma'dan telefon etti. Doktor Jivago ailesiyle birlikte Moskova'dan geliyor dedi. Size elimden gelen yardımı yapmamı rica etti. Demek siz osunuz?»

— «Hayır, Dr. Jivago damadımdır. Ben doktor değilim. Tarım öğretmeniyim. Adım Gromeko.»

— «Bağışlayın. Hata yaptım. Sizinle tanıştığıma çok sevindim »

— «Samdevyatov'u tanıyor musunuz?»

— «Mükemmel işçi Anfim Samdevyatov'u kim tanımaz. O bizim tek ümidimiz. Tek dayanağımız. Eğer o olmasaydı biz çoktan ölmüştük. Onlara elinden gelen yardımı esirgeme, dedi. Ben de dediği gibi yapacağıma söz verdim. Eğer bir ata ya da başka bir şeye ihtiyacınız varsa... Nereye gidiyorsunuz?»

— «Varykino'ya gitmek istiyoruz. Buraya uzak mı?»

— «Varykino. Deminden beri kızınızın bana kimi hatırlattığını düşünüyordum. Demek ki Varykino'ya gidiyorsunuz! Herşey anlaşılıyor! İvan Ernestovich Krueger ile bu yolu beraber inşa etti. Size derhal at bulacağım. Adamlardan birini çağırırım, bir araba da bulmağa çalışırlar. Donat! Donat! eşyaları şimdilik bekleme salonuna taşı, Atı nereden bulacağız dersin? Kabul odasına koş da çay hazırla. Bacchus bu sabah

buralarda dolaşıyordu. Bak bakalım yine orada mı? Arabacıya dört yolcunun Varykino'ya gideceğini söyle; yeni geldiler... Hiç eşyaları yokmuş de. Gözünü aç... Size bir baba öğüdü vereyim mi, kızım? İvan Ernestovich Krueger'e ne kadar çok benzediğinizi hemen söylemedim. Büyükbaban hakkında konuşurken dikkatli ol. Bu zamanda kimse kimsenin keyfine bakmıyor.»

Bacchus adının geçmesiyle yolcular hayretle birbirlerine baktılar. Hepsi de Anna'nın anlattığı, kendine demirden barsaklar yapan mucizeli olayların sahibi Bacchus'u hatırlatmışlardı.

— VIII —

Arabacı yeni doğurmuş beyaz bir kısrağı sürüyordu. Kocaman kulaklı ak saçlı ihtiyar arabacının bembeyaz bir görünüşü vardı. Eskilikten asıl rengini yitirmiş pantolonu, adeta beyazlaşmıştı. Ayakkabılarının da soluk bir rengi vardı.

Gece kadar siyah, boyalı bir oyuncağa benzeyen tay, bacaklarını iki yana attırarak annesinin peşinden koşuyordu.

Jivago'lar araba çukurların içine girip, tümseklerin üzerinden geçerken düşmemek için arabanın iki yanına tutunuyorlardı. Yürekleri huzur içindeydi. Hayalleri yakında gerçekleşecekti. Yolculuklarının nerdeyse sona erdiğini görüyorlardı. Günün şahane güzelliği hala devam ediyordu.

Yolları bazan ormanların içinden, bazan da tarlalardan geçiyordu. Ormandan geçerken, araba sık sık önüne çıkan ağaç kütüklerine çarpıyor, arabadakiler dikkat kesiliyor, birbirlerine sokulup tutunuyorlardı. Tarlalarda yol dümdüz uzayıp gidiyordu. O zaman yerlerine rahatça yerleşiyorlar, başlarını oraya buraya çevirip' manzaranın zevkini almağa çalışıyorlardı.

Burası oldukça engebeliydi. Her yerde olduğu gibi tepelerin kendine has özelliği vardı. Uzaklarda dimdik kapkara gökyüzüne doğru yükseliyor, herkes, herşeyi kontrolü altında tutuyor gibiydi. Fakat tarlalarda onları pembe bir ışık izliyor, onlara umut veriyor, teselli ediyordu.

Herşey onları memnun ediyor, şaşırtıyordu. Kafasından hafifçe sakat arabacının mahallî kelimelerle süslü. Tatar aksaniyle anlattıkları pek hoşlarına gidiyordu. [1]

Tay geride kaldığı zaman kısrak durup onu bekliyordu. O zaman tay zarif, beceriksiz sıçrayışlara annesinin yanına geliyor, boynunu kuğu gibi büküp uzatarak annesinin memesine sarılıyordu.

Tonya, «Anlayamadım,» diye Yuri'ye seslendi. Bağırırken dikkatli olmaya çalışıyordu. Çünkü arabanın sarsıntısiyle çenesi o kadar titriyordu ki, dilini ısırmaktan korkuyordu. «Acaba annemin anlattığı bu aynı Macchus mu? Bir kavgada bağırsakları deşilen, sonra kendine yepyeni birtakım bağırsak yapan demirci hikâyesini hatırlıyorsun değil mi? Demir bağırsaklı, Bacchus. Bunun sadece bir masal olduğunu biliyorum tabiî, ama masalın bu adamla herhangi bir şekilde ilgisi var mıdır, dersin?»

— «Elbette yok, Tonya. Bir kere dediğin gibi sadece bir masal, bir efsane bu. Sonra annen bu efsanenin yüz yıldan beri anlatıla geldiğini söylemişti. Bu kadar bağıra bağıra konuşma. Belki ihtiyarın gücüne gider.»

— «Hiç bir şey işitmiyor, sağır. İşitse bile anlıyacağını sanmam... Kafası pek yerinde değil.»

İhtiyar arabacı, atına, «Hey Fyodor Nefyodich,» diye bağırdı. Anlaşılmayan bir sebepten kısrağa erkek adıyla hitap ediyordu. Kendisi de yolcular da atın dişi olduğunu biliyorlardı. Buna hiç şüphe yoktu. Aniden dönüp Tonya'nın gözlerinin içine baktı.

— «Aklınız nerede, küçük hanım? Kim olduğunuzu anlamadım mı sanıyorsunuz? Çok safsınız doğrusu! Sizi tanıdım elbette. Görür görmez tanıdım... Krueger'in hık deyip burnundan düşmüşsünüz. Onun torunusunuz değil mi? Bunu benden iyi kimse anlayamaz. Bütün hayatım boyunca onun yanında çalıştım. Kendisini çok iyi tanırım. Ocaklarda çalıştım, asansörcülük ettim. Her çeşit işte çalıştım. Deh, uyuyor musun, ne? Hadi bakalım, koş.

Benim de aynı demirci olup olmadığımı soruyorsunuz? Vallahi küçük hanım, o kocaman kocaman gözlerinizin gerisinde bir nebze akıl yok. Çok

safsınız. Bacchus dediğiniz adamın soyadı Postanogov idi. Demir bağırsaklı Postanogov. Öleli belki elli yıl oluyor. Benim adım Mekhonoshin. İlk adlarımız aynı ama soyadlarımız ayrı.»

Parça parça, yavaş yavaş ihtiyar arabacı onlara, Mikulitsin hakkında, Samdevyatov'un anlattıklarını anlattı. Mikulitsin'in ikinci karısından «ikincisi», ilk karısından «Melek», «kanatlı bir melekti» diye bahsediyordu. Sıra Liberius'a ve Orman kardeşliğine gelince, onları Moskova'da kimsenin tanımadığına, ünlerinin oraya kadar erişmemiş olmasına hayretler içinde kaldı. İnanamadı.

— «Demek Liberius'u bilmiyorsunuz, ha?» dedi, «peki, bu Moskovalıların kulakları yok mu?»

Akşam çökmek üzereydi. Akşamın gölgeleri gittikçe uzayıp koyulaşarak önlerinde koşuyordu. Düz, ağaçsız bir gölgeden gidiyorlardı. Çalılar arasında uzun çiçekli sapların dimdik uzandığı görülüyordu. Vadi uzaklara kadar aynı şekilde sürüp gidiyor, ufukta birtakım tepeler halinde yükseliyor, sona eriyordu. Bu tepeler, yolcuların önünde adeta bir engel gibi gerilmişlerdi.

Bir tepenin üstünde beyaz badanalı bir ev duruyordu.

Bacchus, «şu tepedeki evi gördünüz mü?» dedi. «İşte Mikulitsin orada oturuyor. Aşağıdaki ormanlık vadinin adı da Shutma'dır.»

O sırada iki silah sesi duyuldu. Sesler vadide yankılar çıkararak dalga dalga yayıldılar.

— « O da nesi? dedi. İnşallah partizanlar değildir? Yoksa bize mi ateş ediyorlar?»

— «Yok canım! Mikulitsin Shutma'da kurtları ürkütmek için ateş ediyor.»

— IX —

Mikulitsin'lerle ilk karşılaşma evin önündeki avluda oldu. Önce sessiz sedasız sonra şaşkınlık ve tartışmayla sona eren üzücü bir sahneydi bu.

Mikulitsin'in karısı Helen, öğleden sonraları ormanda yaptığı her zamanki gezintisinden dönüyordu. Saçları kadar sapsarı güneş ışıkları kadının peşinden geliyor, ağaçtan ağaca atlıyordu. Helen'in üzerinde hafif bir yazlık elbise vardı. Yaptığı yürüyüşün etkisiyle yüzü pembe pembe

olmuştu. Mendiliyle terini siliyordu. Hasır şapkası uzun bir kordonla boynuna asılmış, sırtında sallanıyordu.

Kocası da vadinin diğer yanından karısına doğru ilerliyordu. Elinde silahıyla düzlüğe henüz çıkmıştı. Silahında bir bozukluk olduğunu farketmişti. Derhal içeri girip temizlemeği düşünüyordu.

İşte tam bu sırada, bu barış ve sessizlik içindeki manzaraya, Bacchus arabasının tekerleklerini taşlar üzerinde gürültüyle döndürerek, muhteşem bir edayla girdi.

Yolcular arabadan indiler. Aleksander Gromeko şapkasını çıkardı. Onu elinde evirip çevirerek kekeliyerek durumu anlatmağa başladı.

Ev sahipleri hayretten taş kesilmiş gibiydiler. Birkaç dakika birşey söylemeden kalakaldılar. Utançtan yerin dibine geçmek isteyen misafirlerin perişanlığı da onlardan geri kalmıyordu. Ne söylenirse söylensin, durumun açıklanacak bir yanı yoktu. Hatta Bacchus, Nyusha ve Sasha bile herşeyin farkındaydılar. Acı verici şaşkınlıkları kısrağı, tayı, altın ışıklarını saçarak batmak üzere olan güneşi ve Helen'in yüzünün, boynunun etrafında dolaşan sinekleri bile etkilemişti.

Sonunda sessizliği Mikulitsin bozdu. «Doğrusu bir şey anlamıyorum,» dedi, «Anlamıyorum. Hiçbir zaman da anlıyamıyacağım. Siz burayı ne sandınız? Burada beyazlar kaynıyor, bol bol ekmek bulacağız mı dediniz? Niçin buraya gelmeyi tercih ettiniz? Sizi buraya kim çağırdı? Gidilecek onca yer varken niçin buraya geldiniz?»

— «Avercius Mikulitsin'e nasıl bir sorumluluk yüklediğinizin farkında mısınız?» diye Helen atıldı.

Mikulitsin, «Sen karışma, Helen...» diye karısının sözünü kesti, «karım haklıdır. Üzerimize nasıl bir yük yüklediğinizin farkında mısınız?»

— «Hay Allah! Bizi yanlış anlıyorsunuz. Neden söz ediyoruz? Bizim sizin rahatınızı kaçırmağa niyetimiz yok. Sizden çok az bir şey, daha doğrusu hiçbir şey istemiyorum. Binanın bir köşesine sığınırız. Ekip biçebileceğimiz, kimsenin istemediği küçük bir toprak parçası da olursa işimiz tamam. Belki bir parça da oduna ihtiyacımız olacak, o kadar. Bu fazla birşey midir? Sizi bu kadarcık şeyle rahatsız mı ederiz?»

— «Hayır, dünya o kadar büyük ki! Başka yere de gidebilirdiniz. Bu onur niçin bize veriliyor? Bir başkasını da aynı onurla şereflendirebilirdiniz?»

— «Fakat biz sizin ününüzü işittik. Sizin de bizi tanıdığınızı, yabancıların arasına gelmediğimizi ümit ettik.»

— «Yani Krueger'in akrabasısınız diye mi geldiniz? Böyle bir devirde, akrabalığın bir önemi olacağını nasıl düşünebildiniz?»

Mikulitsin gençliğini ihtilale bağlamıştı. İhtilali göremiyeceğim ya da ihtilal düşündüğü kadar kanlı olamıyacak diye korkardı. Şimdi ihtilal olmuştu. Düşündüğünden de kanlı geçmişti. Hatta fabrikayı işçilerin yönetimine bırakan ilk idare müdürü de o olmuştu. Fakat işte şimdi bir köşeye atılmıştı. O kadar koruduğu işçiler bile birer birer kaçıp gitmişlerdi! Şimdi bütün bu saçmalıkların üstüne de bunlar çıkagelmişti. Krueger'in bu çağırılmadan gelen akrabaları, kaderin ona oynadığı acı; acı olduğu kadar da komik bir oyunuydu. Artık dayanamazdı.

— «İnanamıyorum! Çok tuhaf!» deyip duruyordu, «beni nasıl bir tehlikeye attığınızın farkında mısınız? Galiba aklımı kaçıracağım. Anlamıyorum. Hiçbir şey anlamıyorum. Hiçbir zaman da anlamıyacağım.»

— «Nasıl bir yanardağ üstünde oturduğumuzu herhalde görmüyorsunuz?»

—«Bir dakika Helen. Karım haklı. Sizsiz de durumumuz bir hayli berbat. Sürünüyoruz. İki ateş arasında kaldım. Bir yandan oğlum, bir Kızıl, bir Bolşevik olduğu için zor durumda kalıyorum, diğer yandan Kurucu Meclise seçilmem, bir hayli dedikodu yapılmasına sebep oldu. Durumdan hiç kimse memnun değil. Kime güveneceğimi şaşırdım. Şimdi de başıma siz geldiniz! Sizin yüzünüzden bir gün kurşuna dizilirsem çok iyi olur doğrusu.»

— «Kendinize gelin. Allah aşkına! Neler söylüyorsunuz?» Biraz sonra Mikulitsin söylediklerine pişman oldu.

— «Pekâlâ,» dedi, «burada epeyce çene çaldık. Artık içeri girsek fena olmaz. Tabiî, geldiğinize iyi ettiniz diyemiyeceğim. Serseri ya da dinsiz insanlar değiliz ki sizi kapı dışarı edelim. Daha sonra ne yapacağımızı düşünürüz. Belki de parktaki kulübeyi veririz. Lütfen içeri buyurun. Bacchus, eşyaları içeri taşı. Misafirlere yardım et.»

Bacchus, «Hay Allahım! Serserilerin eşyasına benziyor. Bir tek sandıkları, bavulları yok,» diye söylenerek Mikulitsin'in emrini yerine getirdi.

— X —

Akşamları hava soğuk oluyordu. Yıkanıp temizlendiler. Kadınlar odaları hazırladı. Çocukça hareketlerinin sevgiyle karşılanacağından emin olan Sasha birkaç kere azar işitip te şaşkına dönünce ağlamağa başladı. Siyah tayın evin içine getirilmemesine çok üzülmüştü. Annesi kendisini azarlayınca ağlamağa başladı. Annesiyle babasının kendisine aldıkları bebeği dükkânına geri yollayacaklar diye korkudan tirtir titriyordu. Bu korkusu o kadar derindi ki etrafındakilerle paylaşmağa kalktı. Fakat büyükler bunu saçma bir düşünce olarak karşıladılar. Kendilerini sevdirmek için bir fırsatı daha elinden kaçırmış oluyorlardı.

Çocuğun huzuru kaçmıştı. Yabancı evde, yabancılar arasında büyükler ona eskiden daha aceleci, daha ürkütücü geliyordu.

Ağlayıp çırpınmağa başladı. Nihayet karnını doyurdular ve güçlükle uyuttular. Sasha uyuduktan sonra Mikulitsin'in hizmetçisi Ustinya, Nyusha'yı yemek yemek ve evin girdisini çıktısını anlatmak için kendi odasına götürdü. Tonya ile erkekler, Mikulitsin'lerin salonuna çay içmeğe davet edildiler.

Yuri ile kayınpederi temiz hava almak için verandaya çıktılar.

Aleksander Gromeko, «Ne çok yıldız var!» dedi.

Hava zifiri karanlıktı. Birbirlerinden birkaç adım uzakta durdukları halde iki erkek birbirlerinin yüzünü göremiyorlardı. Arkalarındaki bir pencereden dışarıya vuran ışık vadiyi aydınlatıyordu. Fakat Yuri ile Aleksander Aleksandroviç bu ışığın dışındaydılar. Onun için ışık çevreyi daha da koyulaştırmaktaydı.

— «Yarın sabah ilk iş olarak, Mikulitsin'in bize vermeği düşündüğü kulübeyi görmeliyiz, Yuri,» dedi. Aleksander Aleksandıroviç, «eğer oturacak gibi değilse derhal onarmalıyız. O işi tamamladıktan sonra da sebze ekimine başlarız. Galiba tohumluk patates vereceğini söyledi, değil mi?»

— «Evet. Başka tohumlar da vereceğini söyledi. Kulaklarımla işittim. Kulübeye gelince. Onu parkın içinden geçerken gördük. Nerede olduğunu biliyor musunuz? Orasını görür görmez, sebze için çok güzel bir yer olacağını düşündüm. Bana öyle geldi ki bir zamanlar orada bir çiçeklik varmış. Uzaktan öyle tahmin ettim. Tabiî yanılmış olabilirim. Eski çiçek yatağındaki toprak bol gübrelidir. Bizim işimize yarar.»

— «Bilmiyorum. Yarın bakarız. Şimdi toprağın taş kadar sertleşmiş, otlarla kaplanmış olduğunu sanıyorum. Bir yerde eve ait bir sebze bahçesi olmalı. Belki orası şimdi kullanılmıyordur. Yarın bütün bunları anlarız. Bu gece don olacağa benzer. Nihayet buraya gelmemiz ne büyük mutluluk! Bunun için Tanrı'ya şükretmeliyiz. Güzel bir yer. Hoşuma gitti.»

— «İyi insanlar doğrusu. Özellikle Mikulitsin. Kadın bir parça şımarık. Kendi kendinden bile hoşlanmıyan bir hali var. Onun için durmadan konuşuyor, kendini aptal yerine düşürüyor. Sanki dış görünüşüne dikkat edilmemesini, kendisinde bir kusur bulunacağından korkuyor. Konuşmasiyle dikkati başka tarafa çekmeğe çalışıyor. Şapkasını çıkarıp eline almaması da dalgınlık değil... Bunu özellikle yapıyor. Çünkü yakıştığını biliyor.»

— «İçeri girsek iyi olacak. Yoksa kabalık etmiş oluruz.»

Tonya ile ev sahiplerinin yuvarlak masa başında çay içtikleri yemek odasına giderlerken, Mikulitsin'in çalışma odasından geçtiler. Oda karanlıktı. Duvar boyunca uzayan ve vadiye bakan bir penceresi vardı. Daha önce, ortalık henüz kararmadan Yuri, pencereden dışarının manzarasına bakmıştı. Pencere vadiyi ve Bacchus ile geçtikleri tarlaları görüyordu. Pencerenin önünde, yine bütün pencere önünü kaplayan bir masa vardı. Masanın üstünde uzunlamasına kocaman bir tüfek duruyordu.

Yuri bu odadan geçerken, pencerenin büyüklüğünü, oradan görülen manzarayı, masayı ve iyi döşenmiş odanın mobilyasını kıskançlıkla süzdü. Yemek odasına girdiğinde ilk defa bu odadan sözetti.

— «Ne kadar güzel bir eviniz var! dedi, özellikle çalışma odanıza bayıldım. Çalışmak, hayal kurmak için mükemmel bir oda.»

— Çayı bardakta mı, içersiniz, fincanda mı? Açık mı seversiniz, koyu mu?»

— «Yuri, şuraya bak. Bir stereskop. Bunu Avercius Mikulitsin'in oğlu çocukken yapmış.»

— «Hala büyümüş, aklını başına toplamış değil. Komuch'dan birbiri ardına yerler alıp hükümete teslim ediyor ama boşuna. Aklı bir karış havada.»

— «Komuch da ne?»

— «Sibirya Hükümetinin ordusunun adıdır, bu. Buradaki eski idareyi yeniden başa getirmeğe uğraşıyor.»

— «Bunlar Uralların Stereoskopla bakılsın diye çekilmiş fotoğraflarıdır. Resimleri de evde yaptığı bir fotoğraf makinesiyle çekti.»

— «Yol boyunca oğlunuzun methini dinledik. Onunla her halde övünüyorsunuzdur.»

— «Ne kadar lezzetli bisküviler! Sakarinle mi yapıldı?»

— «Yok canım! Bu vahşi yerde sakarini nerden bulacağız. Çayınıza şeker koyduğumu görmediniz mi?»

— «A, sahi! Fotoğraflara bakıyordum. Görmedim. Galiba çay da hakiki çay.»

— «Elbette. Yasemin çayı.»

— «Nerden buluyorsunuz. Allahaşkına?»

— «Bir arkadaşımız getirdi. Yeni hükümetin sevilen bir insanı. Çok solcu. Bölge Ekonomik heyetinin temsilcisi. Bizden odun alıyor, onun yerine bize un, tereyağ getiriyor. Bana şekeri uzat, Vivy. (Avercius'u bu adla çağırıyordu). Şimdi, acaba bana Gribodyev'in ölüm tarihini söyleyebilir misiniz?»

— «1795 te doğmuştu. Fakat hangi yılda öldürüldüğünü hatırlamıyorum.»

— «Daha çay ister misiniz?»

— «Hayır, teşekkür ederim.»

— «İşte size bir soru daha. Nijmegen anlaşması hangi tarihte, kimler tarafından imzalandı?»

— «Misafirleri rahatsız etme, Helen,» diye Mikulitsin söze karıştı, «daha üzerlerinden yol yorgunluğunu atmadılar.»

— «Şimdi de şunu bilmek istiyorum: Kaç çeşit mercek vardır? Bunların hangilerinde hayaller düz, hangisinde başaşağı görünürler?»

— «Bu kadar derin fizik bilgisini nerden öğrendiniz siz?»

— «Yuryatin'de çok kuvvetli bir fen hocamız vardı. Hem erkek, hem de bizim okulda ders veriyordu. Ne kadar iyi bir hoca olduğunu anlatamam. Tek kelimeyle eşsizdi. Dersleri anlattığı zaman derhal öğrenirdik. Adı Antipov idi. Karısı da öğretmendi. Bütün kızlar ona aşıktı. Savaşa gönüllü katıldı. Vurulup ölmüş. Bazıları şu Komiser Strelnikov'un mezarından hortlayıp çıkmış Antipov olduğunu iddia ediyorlar. Saçma sapan iddialar! İmkânsız birşey. Ama dünyada neler olmuyor ki. Daha çay ister misiniz?»

DOKUZUNCU BÖLÜM
VARYKİNO'DA HAYAT

— I —

Kış gelince Yuri'nin daha çok boş zamanı oluyordu. O zaman bir hatıra defteri tutmağa başladı. Defterine Tyutchev'dem aldığı bir şiirle başladı:

Kış yaz! Ne yaz!
Büyülü bir âlem bu gerçekten
Ve sorarım size
İstemeden, haketmeden?
Nasıl erişti bize?

— «Geçen yaz sık sık kendimi bu ruh hali içinde buluyordum,» diye yazdı. «Sabahtan akşama kadar ailenizin ve kendinizin bir lokma ekmeğini kazanmak için, başınızın üstüne bir çatı kapatmak için çalışmanızda, kendi dünyanızı, bir Allah gibi yeniden yaratmağa uğraşmanızda, ne gibi bir mutluluk vardı? Bundan nasıl bir zevk alırdınız?

— «Ellerinizle size hayat veren güneşin altında günde sekiz saat çalışırken aklıma binbir çeşit düşünce geliyor. Bu geçici fikirlerin bir yere kaydedilmeyip unutulmasında büyük zarar görüyorum. Manastıra kapanan bir münzevi muhayyelesini bot bol kahve, sigara içmekle canlandırmağa çalışır. En kuvvetli ilacın sağlam bir sıhhat ve bir şeye kuvvetle ihtiyaç duymak olduğunun farkında değildir.

«Bundan daha ileriye gitmeğe niyetim yok. Tolstoy'un toprağa dönüş ya da sade yaşama doktrinlerinin propagandasını yapmıyorum. Ne kendi meselemi çiftçilik yaparak halletmek, ne de bu meseleyle ilgili sosyalist görüşler düzeltmeğe kalkışıyorum. Benim bütün yaptığım bir gerçeği ortaya koymaktır. Kendi durumumuzla ilgili bir sistem yaratmağa çalışmıyorum. Yetiştirdiğimiz bir miktar patates ve sebze ihtiyacımızın küçük bir bölümünü karşılıyor. Geri kalanını başka yerden elde etmeğe çalışıyoruz.

«Toprağı kullanmamız kanuna aykırı. Kanunu kendimize göre değiştirdik. Yaptıklarımızı da hükümetten saklıyoruz. Kestiğimiz odunu çalıyoruz. Bu ormanın bir zamanlar Krueger'e ait oluşu ya da Devletten hırsızlık edişimizin hiç önemi yok. Bizi Mikulitsin koruyor. Hoş, az çok o da aynı bizim yaptığımızı yapıyor ya. Şehirden bir hayli uzak oluşumuzun

en büyük avantajımızı teşkil ediyor. Kimsenin bizimle, ne yaptığımızla ilgilendiği yok.

«Doktor olduğumu ortalığa yaymağa çalışıyorum. Hürriyetimi kayıt altına sokmağa hiç niyetim yok. Yine de Varykino’da bir doktor olduğunu işitip gelenler oluyor. Ücret karşılığı bir tavuk, birkaç yumurta ya da bir parça tereyağı getiriyorlar. Getirdiklerini kabul etmek zorunda kalıyorum. Çünkü insanlar kendilerine parasız verilen sağlık öğüdünün bir faydası olmıyacağı kanısındalar. Onun için doktorluğum bir parça işe yarıyor. Fakat bizim asıl dayanağımız, benim ve Mikulitsin’in asıl dayanağı Samdevyatov.

«Samdevyatov son derece karışık bir kişiliğe sahip, onu bir türlü anlıyamıyorum. İhtilale son derece bağlı. Yuryatin Belediye kurulunun güvenine de layık. Elinde o kadar geniş imkânlar var ki, istese bütün Varykino ormanlarına bize sormadan el koyup istediği gibi kullanabilir. Ona birşey diyemeyiz. İstese cebini hükümetin parasıyle doldurabilir. Yine de ona bir şey söyleyen çıkmaz. Hiç kimseye rüşvet vermek, elindekileri başkalarıyla paylaşmak zorunda değil. Öyle olduğu halde bize, Mikulitsin’e, istasyon şefine, kısacası bölgedeki herkese yardım etmek için niçin bu kadar çırpınıyor, uğraşıyor? Bir yere alelacele gitmediği, bize yardım olsun diye birşey getirmediği zaman yok. Dostoyevski’nin eserlerini ne kadar beğeniyorsa, komünist beyannamesini o kadar tutuyor. İkisinden de aynı zamanda söz edebiliyor. Eğer hayatını bu biçimde elinden geldiği kadar karıştırıp, hiç gereksiz yere kendini harap etmese muhakkak sıkıntıdan patlar.»

— II —

Daha sonra Yuri defterine şunları yazdı:

— «Eski evin arkasındaki tahtadan yapılmış iki odalı bir yerde oturuyoruz. Ama İvanovna’nın çocukluğunda ihtiyar Krueger burasını, evde çalışanların ziyaretçileri için misafirhane olarak kullanırmış. Dikişçi kadın, kâhya ve emekliye ayrılan dadı burada otururlarmış.

— «İlk geldiğimiz zaman burası oldukça haraptı. Fakat şimdi oturulacak bir yer haline geldi. Bu işlerden anlıyanların yardımıyla sobayı tamir ettik. Soba iki odayı da ısıtıyor.

«Arazinin bu kısmındaki eski bahçe ortadan kaybolmuş. Heryeri otlar bürümüş. Fakat kış herşeyi öldürdü. Artık yaşıyanlar, ölüleri saklıyamıyor.

Karlarla kaplı manzara geçmişi daha canlı yansıtıyor.

«Hayli şanslı çıktık. Sonbahar kuru ve sıcak geçti. Soğuk ve yağmurlar başlamadan patatesleri toplamak fırsatını bulduk. Mikulitsin'e verdiğimizi saymazsak yirmi çuval patatesimiz var. Bunları bodrumdaki kilere yerleştirdik. Üstlerini eski battaniyeler ve otla kapattık. Tonya'nın yaptığı iki teneke lahana ve hıyar turşusunu da kış için bir kenara koyduk. Taze lahanaları ikişer ikişer bağlıyarak tavana astık. Kuru kuma gömdüğümüz havuçlarımız, pancarlarımız ve turplarımız da var. Samanlığa yığdığımız odun bizi bahara çıkarır.

«Kilerin kuru, ılık havası çok hoşuma gidiyor. Kışın şafak sökmeden, kalkıp merdivenlerden aşağı inerken bu hava yüzümü okşuyor.

«Kilerden çıkıyorsunuz. Hava hala karanlık oluyor. Ya kapı gıcırdıyor, ya öksürüyorsunuz ya da ayağınızın altında karın ezilmesinden çıkan ses ilerdeki lahanaların ekili olduğu yerdeki tavşanları ürkütüyor ve zıplaya zıplaya kaçıştıklarını görüyorsunuz. Önce horozların sesi, sonra köpekler havlamağa başlıyorlar. Çok geçmeden güneş doğuyor.

«Karın üstünde tavşanların olduğu kadar vaşakların da ayak izleri var. İpliğe dizilmiş bir boncuk dizisi gibi uzaklara kadar düzgün sıralarla gidiyor. Vaşak bir kedi gibi, bir ayağını ötekinin önüne koyarak yürür. Geceleri kilometrelerce yol aldığını anlatıyorlar.

«Bunlar için tuzaklar kuruldu. Ne var ki Vaşak yerine tuzağa ekseri zavallı tavşanlar yakalanıyor. Sabaha kadar orada donup kalıyorlar.

«Başlangıçta ilkbahar ve sonbaharda bir hayli sıkıntı çektik. Bütün yaptığımız tek başımıza didinip çalışmaktı. Fakat şimdi, uzun kış gecelerinde bir parça rahat edebileceğiz. Samdevyatov, gaz da buldu. Artık lambamızı yakabiliriz. Kadınlar dikiş dikebilir, örgü örebilir, ben yahut Aleksander Gromeko da yüksek sesle onlara kitap okuyabiliriz. Soba ortalığı hamam gibi yapıyor. Artık sobayı idare etmek işini ben üzerime aldım. Odun iyice yandıktan sonra ısının kaybolmaması için sobanın anahtarını kapatıyorum. Eğer nemli bir odun parçası, sobanın tütmesine sebep olursa onu çıkarıyorum. Odun elimde kıvılcımlar saçarak dışarıya koşuyorum. Sonra onu olanca gücümle havaya fırlatıyorum. Odun bir kuyruklu yıldız gibi havada uçuyor, sonra bembeyaz karın ortasına düşüyor. Cızırdayarak sönmeğe başlıyor.

«SAVAŞ ve BARIŞ'ı, EUGENE ONYEGİN'i ve Pushkin'in birçok şiirlerini tekrar okuduk. Stendahl'in, KIRMIZI ve SİYAH ile Dickens'in

İKİ ŞEHRİN HİKÂYESİ'ni ve Kleist'in kısa hikâyelerinin rusça çevirilerini de devrettik.»

— III —

İlkbahar yaklaşırken Yuri defterine şunları yazıyordu:

— «Tonya'nın gebe olduğunu sanıyorum. Kendisine de söyledim. Bana inanmıyor ama ben bundan eminim. İlk belirtiler kendini gösterdi. İyice emin olmam için beklememe gerek yok.

«Böyle zamanda kadının yüzü değişiyor. Çirkinleşiyorlar denemez ama görünüşlerine eskisi kadar hakim olamıyorlar. Artık içinde taşıdığı varlığın emrine bağlı oluyor. Sadece kendi benliğine bağlı kalmıyor. Görünüşü üzerindeki kontrolünü yitirmek kadını şaşırtıyor. Yüzü soluyor, cildi kalınlaşıyor. Gözlerine bambaşka bir parlaklık geliyor. Artık istediği gibi çalışamıyor, istediği şeyleri yapamaz oluyor.

«Tonya ile bedenen olduğu kadar manen de hep birlikte yaşadık. Birbirimizden asla ayrılmadık. Hele sıkı bir çalışma ile geçen bu yıl bizi birbirimize daha da yaklaştırdı. Ne kadar becerikli, kuvvetli ve çalışkan olduğunu bu sebeple daha iyi anladım. Bütün işlerini bir plan çerçevesinde gerçekleştirmeğe çalışıyor, elinden geldiği kadar vakit kaybetmemek kararında.

«Doğum sırasında her kadında sanki terkedilmiş, yapayalnız kalmış gibi bir duygu vardır. Erkek bu anda çaresizdir. Elinden hiçbir şey gelmez.

«Çocuğunu dünyaya getiren kadın yapayalnızdır. O yalnızlığı içinde çocuğunu yetiştirmeğe, beslemeğe çalışır, bunu içgüdüsel olarak bilir.

— VI —

«Durmadan, tekrar tekrar EUGENE ONYEGİN'i okuyoruz. Şiirleri tekrarlıyoruz. Dün Samdevyatov geldi. Bir sürü armağan getirdi; yiyecek şeyler ve lambamız için gaz. Sanat üzerine bitip tükenmez tartışmalara daldık.

«Ben daima sanatın bir tür olmadığını düşünmüşümdür. Sanat benim için üzerinde derin düşüncelere dalınacak sınırlı bir şeydir. Her çeşit sanat eserine uygulanan bir prensip, sanat eserine işlenen bir kuvvet, sanat eserinde canlandırılan bir gerçektir. Onun için ben sanatı bir biçim olarak değil de daha gizli, saklanmış, bir öz olarak düşünmüşümdür. Bütün bunlar

bana gün ışığı gibi açık ve bellidir. Fakat anlatması ne kadar güç ve ürkütücü oluyor.

«Bir sanat eseri bizi bir çok yollardan etkiler. Konusuyla, temasıyla, karakteriyle üzerimizde bir iz bırakır. Herşeyden çok içinde bulunan sanatla bizi büyüler, kendimizden geçirir. Bir okuyucu, Raskolnikov'un işlediği suçtan SUÇ VE CEZA'daki sanat kudretinin etkisi altında kalır.

«Sanatta çoğul yoktur. İlkel sanat, Mısır ya da Yunan sanatı diye ayrı ayrı birşey olamaz. Hepsi birdir... Bir bütündür. Asırlar boyunca bireyliğini korumuş tek sanattır. Buna bir fikir, hayat hakkında bir düşünce diyebilirsiniz. Fakat bunlar birbirlerine o derece bağlıdır ki şu veya bu diye parçalara ayıramazsınız.»

— V —

— «Hafifçe üşümüşüm. Öksürüyorum. Galiba ateşim de var. Boğazım sıkışıyor. Boğazıma yumru gibi birşey tıkanıyor. Kötü belirtiler. Galiba kalp. Annem tarafından gelen mirasın ilk belirtileri kendini göstermeğe başladı... Annem de bütün hayatı boyunca kalbinden yakınmıştı. Olabilir mi? Bu kadar erken? Eğer gerçekten bende kalp varsa, pek uzun yaşamıyacağım demektir.

«Odada hafif bir yanık kokusu var. Ütü yapılırken çıkan koku. Tonya ütü yapıyor. Arada sırada sobadan bir kömür parçası alıp ütünün içine koyuyor. Ütünün kapağı tıpkı çene kemiğine benziyor. Yanlarındaki deliklerden külleri silkelenebiliyor. Bu bana birşey hatırlatıyor. Sağlığım çok kötü. Hiçbir şey düşünemiyorum.

«Samdeyatov'un getirdiği sabunların keyfini çıkarmak için iki gün yıkandık. Temizlendik Sasha da çok yaramaz oldu. Ben yazı yazarken o da masanın altına girmiş. Samdevyatov her gelişinde onu kızağında şöyle bir dolaştırır. Şimdi Sasha da masanın tahtasına kızağa biner gibi oturmuş, beni de davet ediyor. Gezdirecekmiş.

«Kendimi iyi hisseder hissetmez kütüphaneye gidip bu bölgenin etnoğrafyasını inceleyeceğim. Kütüphanenin oldukça zengin olduğunu söylüyorlar. Yazı yazmak da istiyorum. Acele etmeliyim. Gözümüzü açıp kapayıncaya kadar bahar gelecek...

«Baş ağrılarım hergün bir parça daha artıyor. İyi uyumuyorum. Uyanır uyanmaz unutulan cinsten karışık rüyalar görüyorum. Kafamda

rüyadan sadece beni uyandıran bölümü kalıyor. Bu sefer beni uyandıran bir kadın sesiydi. Bu sesi o kadar açık ve net olarak işittim ki hala kulaklarımda çınlıyor. Tanıdığım kadın arkadaşlarımızı düşünüyor bu şekilde, derinden gelen, kalın yumuşak bir sesle konuşanını bulmağa çalışıyorum. Bu ses düşündüklerimizden hiçbirine ait değil. Önce Tonya'nın sesi sandım. Onun sesine kadar alıştım ki artık tonunun farkında değilim dedim. Karım olduğunu unutmağa, sesinin tonunu alabilmek için tamamen yabancımmış gibi davranmağa çalıştım. Fakat bu ses onun sesi değildi. Esrarı çözemedim.

«Rüyalara gelince. İnsanlar rüyalarında gündüz etkisi altında kaldıkları şeyi gördüklerini düşünürler. Ben bunun tersine inanırım.

«Bence rüyanızda, zamanında değer vermediğiniz, üzerinde durmadığınız bir şeyi görürsünüz... Sonuna kadar düşünüp bir karara varamadığınız belirsiz bir fikir, hissedilmeden söylenen birkaç kelime... İşte gece bilinçaltından fırlayan şeyler bunlardır. Sanki gündüzün kendilerini ihmal ettiğiniz için sizden intikam almağa gelmişlerdir.»

— VI —

«Duru bir gece. Her taraf don tutmuş. Heryerde olağanüstü bir parlaklık ve canlılık var. Yeryüzü, gökyüzü, ay ve yıldızlar donun tesiriyle birbirlerine kenetlenmiş gibi. Yolun üzerine ağaçların uzun gölgeleri vuruyor. İnsana yoldan durmadan gölgeler geçiyor gibi geliyor. Kocaman yıldızlar, dallara takılan mavi fenerlere benziyor. Küçük yıldızlar tarlalardaki beyaz papatyalar gibi bütün gökyüzünü kaplamışlar.

«Pushkin üzerine konuşmalar, tartışmalar yapmağa devam ediyoruz. Dün gece Pushkin'in okuldayken yazdığı şiirlerden söz ettik. Vezin şiirde ne büyük rol oynuyor!

«Işık, hayatın akışı, gerçek duyular, sokağın gürültüsü pencereden içeri nasıl akarsa şiirine öyle giriyor. Sağlam görüşler, dış dünyanın özellikleri, günlük yaşayışta kullanılan şeyler, eşya isimleri, cins isimleri şiirin benliğini kaplıyor, hayatı olduğu gibi yansıtıyor.

«Daha sonra ünlü şiirindeki bu ölçü öyle birşey ki, sanki eldiven iyice uyusun diye elinizin, ayakkabı ayağınıza tıpa tıp gelsin diye ayağınızın ölçüsünü vermişsiniz gibi yerinde ve bilerek kullanılıyor. Konuşulan

rusça'nın ahengi, günlük dilin ses tonları mısralarında olduğu gibi işleniyor...»

— VII —

«Bir doktor, bir çiftçi olarak yararlı olmak istediğim kadar sürüp gidecek, temel bir eser üzerinde de çalışmak isterdim. Bir sanat eseri ya da bilimsel bir kitap yazmak ne güzel birşey.»

«Her insan, dünyanın tadını çıkarmak, ondaki herşeyi anlatabilmek, ona bütün gücüyle sarılmak için yaratılmıştır. Bu bakımdan Goethe'nin Faust'una benzer. Faust bilim adamı olur. Çağdaşlarına, kendinden önce yaşamış olanlara yaptıkları yanlışlar için teşekkür eder. Bilimsel ilerleyiş, itici gücün kanunlarına bağlıdır... İleriye doğru atılan her adım hayal kırıklığına, zamanın yanlış düşüncelerine karşı olur. Faust bir sanatçı oluşunu ustalarının verdiği örneğe borçludur. Sanatta ileriye atılan adım cazibe ile, sanatçının beğendiği kendinden önce yaşıyanların örneklerini izlemesiyle mümkün olur.

«Peki, beni gerek bir doktor, gerek bir sanatçı olmaktan alıkoyan şey nedir? Çektiğimiz yoksulluk, durmadan değişen yaşayış biçimimiz, serseri bir hayat yaşadığımızı sebep olarak gösteremem. Bütün bu «geleceğin şafağı,» gibi sözlerin etkisi kalmadı. İnsan bunları ilk defa işitince aman ne muhayyele, ne düşünüş, ne güzel sözler diye düşünüyor. Fakat daha sonra bir parça düşününce bunların birer boş sözden, klişeden ibaret olduğunu anlıyor.

«Muhteşem diyebileceğimiz şeyler, dahi bir elin yarattığı basit şeylerden başka birşey değildir. Buna en güzel örnek de Pushkin'dir. Namuslu bir çalışmaya ne güzel bir şiir, ne kadar gerçek bir gazel yazmıştır! Bugünlerde «burjuva», «orta sınıf» kelimeleri birer küfür yerine geçiyor. Fakat Pushkin «Aile Ağacında, «Bir burjuva, bir burjuvayım ben» ve yine «Onyegin'in Yolculuğu'nda,

«İdeal bir ev kadınıyım.
En büyük arzum sakin bir hayat
Ve kocaman bir kâse lahana çorbası.» diyerek daha o zaman eleştirmelere karşı koymağa çalışmıştı.

«Rus edebiyatında sevdiğim taraf Pushkin ve Chehov'un Ruslara özgü çocuksu saflıklarıdır. Onlarda utangaç, çekingen bir yan vardır.

İnsanlığın en büyük meselelerine titrek bir sesle, ilgisizmişler gibi eğilirler. Bu onların derin konulara kaçmadıklarını, güçlü düşünürler olmadıklarını göstermez. Bu meselelerle uğraşmanın kendilerine görev olmadığını düşünürler. Gogol, Tolstoy ve Dostoyevski ise hayatın anlamını kavramağa, ölümü anlatmağa çalışırlar.»

«Pushkin ile Chehov hayatlarının sonuna kadar günlük olayların üzerlerinde bıraktığı izlenimleri işlemişler, başkalarını ilgilendirmeyen dertlerini, sevinçlerini anlatmışlardır. İşte bu özellik gerçekte bütün insanlığı ilgilendiren meseleler olduğu için zamanla olgunlaşmış, ağaçlarından ham koparılan elmalar gibi gün geçtikçe kızarıp tatlanmıştır.»

— VIII —

«İlkbaharın belirtileri kendini göstermeğe başladı. Shrovetide olduğu gibi hava mis gibi votka ve tereyağlı kızarmış ekmek kokusuyla doldu. Ormanda yağlanmış gibi bir güneş, ağaçların arasından aksediyor, uykulu çam ağaçlarının yaprakları kirpik gibi inip kalkıyor, öğlenleri su dolu çukurlar pırıl pırıl parlıyor. Genç kız esniyor, geriniyor, bir yandan öbür yana dönüyor, tekrar uykuya dalıyor.»

«Eugene Onyegin’in 7nci bölümünde ilkbahar tasvir ediliyor. Onyegin’in evi kendi yokluğu sırasında terkediliyor. «Bülbül, baharın aşığı

Şakır bütün gece. Tomurcuklanır yabani gül.»

Niçin, «âşık» diyor? Gayet tabiî, dilin ucuna geliveren bir şey bu. «Aşık» kelimesi çok doğru ve yerinde kullanılmış bir kelime. Hatta vezni tamamlamak için bu kelimeyi kullanmak zorunda bile diyebiliriz.

«Varykino’ya baharın ilk günlerinde gelmiştik. Çok geçmeden ağaçlar yeşerecek, özellikle Shutma, Mikulitsin’in evinin aşağı bölümündeki ormanlık, çeşitli yeşil renklere bürünecek. Çok geçmeden de bülbüller ötmeye başlıyacak.

«Bir kere daha onların şarkılarıyla diğer kuşların şarkıları arasındaki fark üzerinde düşüncelere daldım. Tanrı bülbüllerle, diğer kuşlar arasında derin bir uçurum bırakmış, Verdiği özellikle onların diğerlerinden ayrı kalmalarını sağlamış.»

— IX —

«İlkbahar. Artık nerdeyse tarlada çalışmağa başlayacağız. Yazı yazmağa, hatta hatıra defteri bile tutmağa vakit olmıyacak. Yazmaktan hoşlanıyordum. Defter) bir dahaki kışa kadar kaldıracağım.»

«Önceki gün, tam ilkbahar sesleri sırasında hasta bir köylü suların, çamurların arasından kızağıyla çıka geldi. Kendisine çalışmadığımı, gerekli âletlerimin olmadığını söyledim. Ama faydasız. Durmadan «Bana yardım edin, derim ne halde baksanıza,» diye yalvardı, «bana acıyın.»

«Ne yapabilirdim? Nihayet taş kalpli bir insan değildim. Soyunmasını söyledim. Cüzzama yakalanmıştı. Hastayı muayene ederken pencereden bir başka kızağın daha avluya girdiğini gördüm. Bir hasta daha geldi diye düşündüm. Değilmiş. Gelen kardeşim Yevgraf idi. Bütün aile etrafını aldılar: Tonya, Sasha, Aleksander Gromeko sonra ben de yanlarına gittim. Kendisine bir sürü sorular sorduk. Nereden geliyordu? Nasıl gelmişti? O sadece omuzunu silkerek gülümsedi. Anlaşılmaz, bilmece gibi cevaplar vermekle yetindi.

«Yanımızda iki hafta kadar kaldı. Sık sık Yuryatin'e gitti. Sonra da yer yarılmış o da içine girmiş gibi ortadan kayboldu. Bizimle kaldığı sırada onun Samdevyatov'dan daha nüfuzlu, yaptığı işlerin, arkadaşlarının daha esrarengiz bir mahiyet taşıdığını farkettim. Yevgraf kimdi? Ne yapıyordu? Kuvvetini nereden alıyordu? Bize yardım edeceğine söz verdi. Tonya'nın Sasha ile uğraşacak, benim de yazı yazacak, doktorluk yapacak vaktim olmasını istediğini söyledi. Bunu nasıl yapacağını sorduk. Gülümsedi. Fakat sözünü tuttu. Durumumuzda bazı değişiklikler olmağa başladı bile.

«Harikulâde birşey bu! Yevgraf benim, baba bir, anne ayrı kardeşim. Aynı adı taşıyoruz. Fakat onun hakkında hiçbir şey bilmiyorum.

«İkinci defa hayatıma bir kurtarıcı olarak girdi. Bütün sıkıntılarımı giderdi. Belki de herkesin hayatında gizli, meçhul bir kuvvet vardır. Bu istenmeden çağrılmadan yardıma koşar. Belki benim kardeşim Yevgraf da hayatımda böyle bir rol oynuyor.»

Yuri'nin hatıra defteri burada kesintiye uğradı. Bir daha da bu şekilde hayatından notlar yazmağa kalkışmadı.

— X —

Yuri Yuryatin Halk Kütüphanesinde oturmuş aldığı kitapları inceliyordu. Okuma odasının birkaç tane penceresi vardı. Hemen hemen

yüz kişiyi barındıracak kadar genişti. Tahta masalar pencerelerin önüne kadar uzanıyordu. Kütüphane hava kararırken kapanıyordu. İlkbaharda şehirde elektrik kesiliyordu. Fakat Yuri'nin buna aldırış ettiği yoktu. Zaten yemek saatinden sonraya kalmıyordu. Mikulitsin'in verdiği atı Samdevyatov'ların hanında bırakıyordu. Bütün sabahı okumakla geçiriyor, öğleden sonra da atına atl ıyor, Varykino'ya dönüyordu.

Kütüphaneye gelmezden önce Yuri, Yuryatin'e çok az inmişti. Yuryatin'de yapılacak bir işi yoktu. Onun için de şehri pek bilmiyordu. Fakat şimdi kütüphanede yanına, karşısına oralı insanlar geliyor oturuyordu. Böylece Yuri yavaş yavaş sadece Yuryatin'i değil, bu insanların evlerini, yaşayış biçimlerini de öğreniyordu. Sanki şehrin işlek bir meydanında duruyormuş gibiydi.

Gerçek anlamda Yuryatin'i kütüphanenin pencerelerinden bakınca görebiliyordunuz. Okuyucular yorulup ta dinlenmek istedikleri zaman dışarı çıkıyorlar, koridorda birer sigara tüttürüyorlar ya da ortada duran su bidonundan birer bardak su içiyorlar, sonra pencerenin önünde toplanıp şehrin manzarasını takdirle seyrediyorlardı.

İki çeşit okuyucu vardı. Çoğunluk, bölgenin aydın kişileriydi. Diğerleri vakit geçirmek için arada sırada geliyordu. Aydın okuyucuların da çoğu kadındı. Bunların giyimleri bozuktu. Ya iyi gıda alamadıklarından ya da yeteri kadar uyuyamadıklarından olacak sapsarı çehreliydiler. Kendilerine bakmıyorlardı. Düzenli olarak kütüphaneye geldikleri için de birbirlerini ve kütüphane memurunu tanıyorlardı. Kendilerini evlerindeymiş gibi rahat ve huzur içinde hissediyorlardı.

Bunların aksine, orta tabakadan olup çoğu zaman iş olsun diye gelenler iyi giyimli ve bakımlıydılar. Sanki bir kiliseye giriyorlarmış gibi utanarak, çekine çekine bir yere ilişiyorlardı. Ama gene de diğerlerinden çok gürültü yapıyorlardı. Bu onların kütüphane kurallarını bilmemelerinden değil, bilakis sessiz olmak istedikçe seslerini, adımlarını ayarlıyamıyorlardı.

Kütüphane memuru ve iki yardımcısı pencerenin karşı tarafındaki bir girintiye yerleştirilmiş masanın başında oturuyorlardı. Yardımcılarından bir tanesi aksi suratlı bir kadındı. Omuzuna kalın bir şal atmıştı. Burnun üstündeki gözlüğünü durmadan eliyle düzeltiyordu. Bunu ihtiyacı olduğu için değil de sinirli bir hareketle yapıyordu. Siyah ipek bir blûz giymiş olan ikinci yardımcının bir göğüs hastalığı var gibiydi. Çünkü mendilini daima ağzına, burnuna doğru tutuyor, konuşurken bile mendili çekmiyordu.

Memurların da diğer aydın kadınlar gibi şiş, uykusuzluktan yorgun soluk yüzleri vardı. Yeni okuyuculara sırayla kütüphanenin kurallarını fısıldıyorlardı. İstek kartlarını sıraya koyuyorlar, istenen kitapları getiriyorlar, masanın üzerindekileri yerlerine yerleştiriyorlar, arada kişisel bir takım işler yapıyorlardı.

Yuri, birbirine uymayan bir takım fikirlerin etkisiyle pencereden görünen gerçek Yuryatin ile kütüphanedeki hayalî Yuryatin arasında bir bağlantı kurmağa çalışıyor, guatrı varmış gibi duran soluk yüzlü kadınlara baktıkça makasın başında işaret veren kadını hatırlıyor, Samdevyatov'un vagonun kapısı önünde otururlarken şehir hakkında anlattıklarını düşünüyordu. Samdevyatov'un anlattıklariyle kendi gördüklerini bağdaştırmağa çalışıyordu. Fakat arkadaşının neler anlattığını iyice hatırlayamıyordu.

Yuri, kapıdan en uzak yerde oturuyordu. Önünde o bölgenin etnoğrafyasına dair bir takım istatistikler vardı. Pugachev ayaklanmasından bahseden bir kitap daha almak istemişti. Fakat siyah ipek bluzlu kütüphane memuru mendilinin gerisinden, bir okuyucunun aynı zamanda bu kadar çok kitap alamayacağını, istediğini alabilmek için elindekilerin bir kısmını geri vermesi gerektiğini fısıldamıştı.

Onun için Yuri kendini, aldığı kitaplara her zamankinden daha büyük bir istek ve gayretle verdi. Bunları bir an önce bitirmek, istediği tarihi kitaplara kavuşmak istiyordu. Sayfaları karıştırıyor, notlar alıyor, çevresiyle zerre kadar ilgilenmiyordu. Okuyucu kalabalığı dikkatini dağıtmıyordu. Komşularını iyiden iyiye inceleyip haklarında bir karara varmıştı. Sağında, solunda oturanların yüzlerine bakmadan kim olduklarını biliyordu. Onların nelerle uğraştıklarını ne zaman kalkıp gideceklerini tahmin edebiliyordu.

Ne var ki güneş durmadan yer değiştiriyordu. Salonun doğu köşesinden başlamış yavaş yavaş batıya doğru kaymıştı. Şimdi dosdoğru pencereden giriyordu. Kütüphaneci güneş ışıklarının şiddetini tatlı bir şekilde yumuşatan beyaz güneşlikleri çekmiş, bir tanesi hariç hepsini kapamıştı. Onu da kapatmak istemiş fakat aksırmağa başlamıştı. Aksırması bir müddet sürdü. Bu Yuri'nin dikkatini çekti. Başını kaldırıp baktı. O zaman bu kadının Mikulitsin'in baldızı olduğunu anladı. Yuri gibi diğer okuyucularda başlarını kaldırıp ondan tarafa bakmışlardı.

Yuri kütüphanede bir değişikliğin olduğuna emindi. Ne olduğunu anlamak için etrafına bakındı. O zaman odanın karşı tarafında yeni bir

okuyucunun oturduğunu gördü. Yuri derhal Antipova'yı tanıdı. Antipova'nın ona arkası dönüktü. Öksüren kütüphane memuruyla alçak sesle birşeyler konuşuyordu. Konuşmanın kütüphaneci kadın üzerinde iyi bir etki bıraktığı belli oluyordu. Gerçekten de kadının öksürük nöbeti geçti. Yüzündeki gergin ifade de kayboldu. Lara'ya minnet ve sevgiyle bakarak ağzından burnundan ayırmadığı mendilini çekti. Cebine koydu. Kendisinden emin bir tavırla gülümseyerek kendine ait masaya geçip oturdu.

Durumu, odanın çeşitli kısımlarında oturan bir çok okuyucu izlemişti. Lara'nın burada ne kadar tanındığını ve nasıl sevildiğini gözleriyle görmüştü.

— XI —

Yuri hemen Lara Antipova'nın yanına gidip onunla konuşmak istedi. Fakat karakterine hiç te uymayan bir utangaçlık ve çekingenlikle yerinden kımıldayamadı. Lara'yı rahatsız etmemeğe karar verdi. Çalışmasına da ara vermek istemiyordu. Lara'yı görmemek için sandalyesini, ters çevirdi. Şimdi sırtı masaya dayanmıştı. Kendini elindeki kitaba vermeğe çalıştı.

Fakat düşünceleri okuduğu konudan çok uzaklardaydı. Birdenbire bir kış gecesi rüyasında işittiği sesin Lara'nın sesi olduğunu hatırlayıverdi. O kadar şaşırmıştı ki hızla yerinden fırladı.

Hareketi yanında oturan kadını şaşırtmıştı. Kadın başını kaldırıp ona baktı.

Yuri sandalyesini eskisi gibi koydu. Lara'yı seyre koyuldu. Kareli ince bir blûz giymişti. Elindeki kitaba dalmıştı. Başını hafifçe sağ omuzuna doğru eğmişti. Arada sırada düşünmek için duruyor, başını ya tavana kaldırıyor ya da dosdoğru önüne bakıyordu. Birkaç dakika sonra yumruğunu tekrar yanağına dayıyor, okumağa devam ediyordu. Defterine notlar da alıyordu.

Yuri, çok zaman önce Melyuzeyevo'da dikkatini çeken şeyi burada da farketti. «Koketliği yok,» diye düşündü, «ne kimseyi memnun etmeğe, ne de güzel görünmeğe çalışıyor. Kadınlığın bu tarafını küçümsüyor sanki. Hatta güzel olduğu için kendini cezalandırmak ister gibi bir hali de var. Fakat kendine karşı böyle düşmanca davranışı, onu olduğundan daha güzel, daha çekici yapıyor.»

«Herşeyi ne kadar yerinde, ne kadar güzel yakıştırıyor! Okumak, insanlığın en yüksek işlerinden biri değil de sanki hayvanlar da bu işi pekâlâ becerirmiş gibi okuyor. Sanki kuyudan kovaya su taşıyor ya da oturmuş patates soyuyor gibi bir hâli var.»

Bu düşünceler Yuri'yi rahatlığa kavuşturdu. Zaten o ana kadar kendini bu denli sakin ve rahat hissetmemişti. Kafası bir konudan diğerine geçmekten vazgeçti. Gülümsemekten kendini alamadı. Lara'nın varlığı üzerinde, Lara'nın kütüphane memuru üzerindeki yapıcı etkisini tekrarlamıştı.

Artık sandalyesinin yerini değiştirmeğe ya da dikkatinin dağılacağını düşünmüyor. Kendini önündeki kitaplara verdi. Bir saat kadar, Lara'nın gelişinden önceki gibi dikkatle okudu, notlar aldı. Önündeki kitap yığınını bir bir inceledi. İşine yarayacakları bir kenara ayırdı. Nihayet o günlük bu kadar çalışmanın yeter olduğunu düşünerek kitapları toplayıp kütüphane memuruna teslim etti. Artık içi rahat olarak eski bir arkadaşı görmeğe hak kazandığına karar vermişti. Fakat Lara'nın oturduğu yere bakınca onun gitmiş olduğunu gördü.

Okuduğu, kütüphane memurunun önüne getirip bıraktığı kitaplarıydı. Öğretmenliğe başlamadan önce politik fikirlerini geliştirmeği düşünmüş olacaktı.

Lara'nın hangi kitapları istediğini yazdığı fiş, bir kitabın yaprakları arasından dışarı fırlamıştı. Yuri fişi aldı. Fakat adresin garipliği karşısında şaşmaktan kendini alamadı. Fişte şöyle yazıyordu: Tacirler sokağı, heykelli evin karşısı. Yuri bunun ne demek olduğunu bir başka okuyucuya sordu. Yuryatin de, bir evi, heykelli eve olan durumuna göre tanımlamanın, Moskova'da bir bölgeyi oranın kilisesine göre adlandırmak gibi birşey olduğunu öğrendi.

Heykelli ev, kurşuni renkte, etrafından bir takım heykellerin bulunduğu bir binaydı. Burasını bir tüccarın mirasçıları Tüccarlar Birliğine satmıştı. Ve o bölge zamanla bu evin adıyla anılmağa başlamıştı. Şimdi Partinin Şehir Meclisi tarafından kullanılıyordu. Bir zamanlar temsillerin, konserlerin programlarının ilân edildiği duvarlarına şimdi partinin kararnameleri, propaganda afişleri yapıştırılmıştı.

— XII —

Mayıs ayında soğuk, rüzgârlı bir öğleden sonraydı. Yuri, kütüphanedeki işini bitirmiş evin yolunu tutmuştu. Birden kararını değiştirdi. Gidip Lara'yı görmeğe karar verdi.

Rüzgârın kaldırdığı toz bulutları yürümesine engel oluyordu. Sık sık toz yutmamak için rüzgâra arkasını dönüyor, bir parça duruyor, sonra yeniden yoluna devam ediyordu.

Lara, Tüccarlar sokağının köşesinde, kurşuni renkteki Heykelli evin karşısındaki bir binada oturuyordu. Yuri heykelli evi ilk kez görüyordu. Evin adına uygun bir görünüşü vardı. Ve Yuri'nin üzerinde sıkıntılı bir etki yapmıştı.

Lara'nın evinde iki giriş kapısı vardı. Bir tanesi Tüccarlar sokağına öteki ise yan sokağa açılıyordu. Yuri asıl giriş kapısı olabileceğini düşünmeden yan sokaktakinden içeri daldı.

Tam avluya çıktığı anda bir rüzgâr tozu toprağı havaya kaldırdı. Yuri'nin yüzüne gözüne doldu. Bu kalın toz perdesinin gerisinde tavuklar oradan oraya kaçışıyor, Yuri'nin ayaklarının altına giriyorlardı.

Toz toprak yatışınca Yuri, Lara'yı gördü. İki kovayı suyla doldurmuş bunları bir omuzuna geçirdiği sırığın iki ucuna takmıştı. Saçlarını bir eşarpla gelişi güzel bağlamıştı. Kabarıp uçan eteklerin de dizlerinin arasına sıkıştırmıştı. Lara tam evin yolunu tutmuştu ki bir rüzgâr daha çıktı. Başından eşarbını alıp hâlâ tavukların dolaşmakta oldukları bahçe parmaklığının üstüne attı.

Yuri eşarbın arkasından koştu. Aldı. Tekrar getirip Lara'ya verdi. Lara şaşırmıştı. Ama her zamanki gibi tabiliğini kaybetmedi. Sadece, «Jivago!» dedi.

— «Larissa Fyodorovna!»

— «Burada ne işiniz var?»

— «Kovaları yere bırakın. Ben taşıyayım.»

— «Yarı yolda hiçbir zaman durmam. Yaptığım işi de asla yarım bırakmam. Eğer beni görmeğe geldinizse buyurun.»

— «Yine de izin verin şu kovaları taşıyayım. Siz çalışırken ben tembellik edemem.»

— «Siz buna iş mi diyorsunuz? Kovalara dokunmayın. Merdivenleri ıslatırsınız sonra. Buraya siz hangi rüzgâr attı, onu anlatın. Bir yıldan fazladır buralardasınız da bir kere beni görmeğe gelmediniz.»

— «Burada olduğumu nereden biliyorsunuz?»

— «İnsanların ağzı torba değil ki dikesiniz. Sonra sizi kütüphanede gördüm.

— «Niçin yanıma gelmediniz?»

— «Siz de beni gördüğünüzü inkâr etmeyeceksiniz ya?»

Sağa sola sallanan kovaların ağırlığı altında hafifçe bükülerek Lara, Yuri'nin önüne geçti. Alçak kapıdan geçerken eğildi. Kovaları yere bıraktı. Sırığı omuzundan indirdi. Küçük bir mendille ellerini kuruladı.

— «Gelin,» dedi. «Sizi içerdeki koridordan ön kapıya geçireyim. Orası daha aydınlıktır. Bir dakika bekleyin. Kovaları arka merdivenden çıkarayım. Ortalığı da azıcık toplayayım. Geç kalmam. Merdivenlerin demir işlerine bakın. Eski evdir. Tabiî bombardımandan bir parça zarar gördü. Taşların yerinden oynadığı kısımları kendiniz de görebilirsiniz. Tuğlalardaki şu delikleri görüyor musunuz? İşte Katya ile evin anahtarını şuradaki deliğe koyuyoruz. Aklınızda olsun, Belki bir gün ben evde yokken gelirseniz anahtarı oradan alıp içeri girebilirsiniz. Bakın anahtar orada duruyor zaten. Ona ihtiyacım yok. Şimdi içerden girip kapıyı açacağım.»

Yuri, Lara'nın kendisini çağırmasını beklerken sıvası dökülen duvarlara, merdivenin demir basamaklarına baktı. Kendi kendine, «Kütüphanede onun kitabına dalmış olduğunu sandımdı.» diye düşündü, «fakat şimdi bunu tersinin doğru olabileceğini de öğrendim. Kuyudan suyu sanki kitap okurmuş gibi rahatlıkla taşıyor. Yaptığı herşeyde aynı rahatlık ve uyum var. Sanki çocukluğundan beri hep kayar gibi ileriye gitmeği öğrenmiş. Herşeyi kolaylıkla yapmanın yolunu bilir. Eğildiği zaman sırtında beliren yuvarlaklıkta gülümsediği zaman dudaklarının ayrılışında, çenesinin etrafında, kelimelerinde düşüncelerinde bir başkalık, bir uygunluk var.

Lara en üst kat merdivenin başından, «Jivago!» diye seslendi. Yuri yukarı çıktı.

— XIII —

— «Bana elini ver. Dediğim gibi yap. Tepeleme eşya dolu, karanlık iki odadan geçeceğiz... Belki bir yere çarpar da canınızı yakarsınız.»»

— «Gerçekten de çok karanlık. Kendi başıma yolumu asla bulamam. Niçin böyle? Ev tamir falan mı ediliyor?»

— «Yok, canım. Tamir edildiği yok. Sebep o değil. Kat başka birine ait. Kime ait olduğunu bilmiyorum bile. Ben okul binasındaki evde

oturuyordum. Okul, şehir Mesken Kurumuna geçince bize de burasını verdiler. Eski kiracılar bütün eşyalarını bırakarak çıkıp gitmişler. Bir yığın da eşya var. Başkalarının eşyasını kullanmaktan hoşlanmadığım için onları toplayıp buraya yığdım. Elimi bırakmayın. Sonra aydınlığa çıkacağız. Basamağa dikkat edin.»

Yuri, Lara'nın peşinden odaya girdi. Girer girmez karşısına gelen pencereden görünen manzara karşısında hayretler içinde kaldı. Pencere avluya bakıyordu. Önünde durunca karşı evlerin damları, nehir kenarındaki belediye arsaları görünüyordu. Arsada koyunlar, keçiler otluyordu. BOREU ve VETHİUKİN. HER ÇEŞİT TARIM ARAÇLARI yazılı bir de ilân tahtası görünüyordu.

Yuri, Moskova'dan gelişlerini hatırladı. Yolcularını Lara'ya anlatmağa başladı. Strelnikov'dan söz etti. Onun Lara'nın kocası olduğunu söylemişlerdi ama o yine de bu noktaya önem vermeden onunla nasıl karşılaştıklarını anlattı. Yuri'nin hikâyesinin bu kısmı Lara'nın üzerinde derin bir etki bıraktı.

—«Demek, onu gördünüz!» dedi. «Ne güzel! Şimdi anlatamıyacağım ama eşsiz birşey bu! Sanki karşılaşmanız daha önceden kararlaştırılmış gibi. Üzerinizde iyi bir etki yapmışa benzer.»

—«Evet. Hoşuma gitti. Kendisinden korkmam, çekinmem gerekirdi. Onun ölüm, felâket saçtığı bölgeden geçiyorduk. Karşıma başıbozuk bir serseri çıkacak diye bekliyordum. Bir insan umduğunuzdan farklı çıktı mı pek hoş oluyor. Karakter sahibi, güçlü bir erkek.» Onu bu derece ilginç yapan şeyin ne olduğunu bulmağa çalıştım. İnsan onun yüzüne bakınca sonunun iyi olmayacağını duyar gibi oluyor. Tıpkı bir otomat gibi hareket ediyorlar. Strelnikov da ötekiler gibi çılgına dönmüştü. Onu çılgına çeviren şey okuduğu kitaplar değil. Geçirdiği hayat, çektiği acılar, onu bu hale getirmiş. Bolşeviklerle birleşmesi tamamen rastlantı olmuş. Strelnikov işlerine yaradığı sürece ona sarılacaklar ama bir de gözden düştü mü?... Diğer askeri kişilere yaptıkları gibi hiç acımadan üstüne çökecekler.»

— «Böyle mi düşünüyorsunuz?»

— «Bundan eminim.»

— «Acaba onun için bir kurtuluş yolu yok mu? Kaçamaz mı?»

—«Nereye kaçabilir, Larissa Fyodorovna? Ancak eski yönetim zamanında, Çarlar devrinde kaçabilirdiniz. Ama şimdi bir deneyin de göreyim!»

— «Onun için ne kadar üzülüyorum bilmezsiniz. Siz de değişmişsiniz. Artık ihtilâl hakkında o kadar sert konuşmuyorsunuz.»

— «Haklısınız, Larissa Fyodorovna. Çünkü herşeyin belli bir sınırı vardır. Bütün bu zaman süresince birşeyler yapılmalıydı. Fakat görüyorsunuz. İhtilâli çıkaranlar hâlâ bir sonuca varamadılar. Duramadan karışıklık çıkarıp ortalığı velveleye vermeğe bakıyorlar. Onları hiçbir şey bir haftadan fazla memnun etmiyor. Yaptıkları herşeyin dünya çapında olmasını istiyor başka birşey düşünmüyorlar. Niçin bitip tükenmeyen hazırlıklar yapılıyor biliyor musunuz? Çünkü yapacakları şeyi onlarda bilmiyorlar. Gerçekten bilgili insanlar değiller de ondan. İnsan yaşamak için yaratılmıştır. Hayata hazırlanmak için değil. Hayat kendi başına o kadar ciddî o kadar baş döndürücü bir şeydir ki! Herneyse şimdi bunları bırakalım. Bizim tren istasyona girerken şehir kızılların eline geçiyordu. Siz de aralarında mıydınız?»

— «Galiba aralarındaydım!» Her taraf yanıyordu. Evin tutuşmamasına hayret ettim. Zaten önceki karışıklıklar sırasında harap olmuş. Bugüne kadar avluda patlamamış bir bomba duruyor. Tam kapının iç tarafında, Ya o yağmalar, bombardımanlar, zulümlere ne demeli? Fakat hepsine alıştık. İlk defa olmuyor ki! Beyazların elinden çektiklerimizi de anlatamam! Cinayetler, intikam almak için girişilen hareketler, şantajlar... Feci bir haldeydik. Fakat size asıl başka bir haber vereceğim: Bizim Galiullin, Çeklerle buraya geldi. Bir çeşit Genel Vali gibi bir rütbe almış.»

— «Biliyorum. İşitmiştim. Kendisini gördünüz mü?»

«Hemen hemen her gün. Galiullin sayesinde kaç kişi kurtardığımı, kaç kişiyi saklamağı başardığımı tahmin edemezsiniz. Doğrusu Galiullin bir centilmen gibi hareket etti. Çevresindeki çapulcu alayına hiç benzemiyor. Onlara hiçbir konuda uymağa çalışmadı. Galiullin bana çok yardım etti. Allah yardımcısı olsun. Biliyorsunuz biz eski arkadaşız. Küçük bir kızken bize bitişik bir evde otururlardı. Onlara sık sık giderdim. Kiracıların çoğu demiryolu işçileriydi. Çocukken yoksulluk denen şeyin ne olduğunu gördüm. Anladım. İşte benim ihtilâle sizden başka türlü tavır almam bu yüzden. İhtilâl bana daha yakın. Onu sizden daha iyi anlayabiliyorum. Fakat bir kapıcının oğlu olan Galiullin'in, Beyazlar'ın ordusunda general olduğunu düşünmek tuhafıma gidiyor. Ailemde fazla asker olmadığı için rütbeden falan pek anlamam. Mesleğim de biliyorsunuz, tarih öğretmenliğidir. Herneyse, Galiullin'le bir sürü insana faydalı olmağa

çalıştık. Sık sık gidip kendisini görüyordum. Sizden sözettik bir hayli. Başa geçen her yönetimde birçok arkadaşım, dostum vardır. Fakat hemen hepsi de beni hayal kırıklığına uğratmışlardır. İnsanlar sadece kötü cins romanlarda iki bölüme ayrılır, iyi ya da kötü diye sınıflandırılırlar. Birbirleriyle hemen hiç ilgileri yoktur. Fakat gerçek hayatta iyi kötü birbirine kaynaşmıştır. Bir insanın bütün hayatı boyunca bir tek amaca hizmet etmesini, cemiyette sadece bir tek yerinin bulunmasını doğru görüyor musunuz?... Ah, işte geldi!»

Sekiz yaşlarında küçük bir kız içeri girdi. Saçları düzgün olarak örülmüştü. Çekik gözlerinde muzip ve kurnaz bir ifade vardı. Güldüğü zaman gözlerinin uçları kırışıyordu. Annesinin misafiri olduğunu anlamıştı. Çünkü dışardan seslerini işitmişti. Yine de sanki içerde bir yabancı olduğunu bilmiyormuş gibi davranmanın doğru olacağını düşünmüştü. Küçük kız, Yuri'yi gülerek selâmladı. Yuri'nin gözlerine, düşünmeğe pek erkenden başlayan yalnız bir çocuğun korkusuz bakışlarıyla baktı.

— «Kızım Katya. İnşallah anlaşırsınız.» «Melyuzeyevo'da bana resmini göstermiştiniz. O zamandan beri ne kadar büyümüş, ne kadar değişmiş!»

— «Ben seni sokağa çıktı sandımdı. İçeri girdiğini işitmedim.»

— «Delikten anahtarı almak istedim. Ne oldu biliyor musunuz? Tam bu kadar, dev gibi bir fare vardı orada. Korkudan neredeyse ölecektim.»

Katya yüzünü buruşturdu. Gözlerini iri iri açtı. Ağzı sudan çıkmış bir balık gibi yusyuvarlak olmuştu.

— «Şimdi sen odana git bakalım. Bu amcayı yemeğe davet edeceğim. Fırından yemeği çıkarayım seni de çağırırım.»

— «Teşekkür ederim. Kalmak isterdim. Fakat biz buraya geldiğimizden beri yemeği saat altıda yiyoruz. Onun için bu kadar erken geldim ya. Hemen yola çıksam fena olmaz.»

— «Yarım saat daha kalabilirsiniz.»

— «Memnuniyetle.»

— XIV —

— «Bana karşı çok açık davrandınız. Ben de size itirafta bulunacağım. Karşılaştığınız Strelnikov benim kocamdır. Pasha Antipov...

Kendisini cephede aramağa çıktığım, öldüğüne bir türlü inanamadığım Pasha.»

— «Doğrusu buna hiç hayret etmedim. Ben de öyle birşey işitmiştim. Fakat aklımdan tamamen çıkıp gitmiş. Zaten biraz evvel bu yüzden sizinle serbestçe konuştum. Saçma. Ben bu adamı gördüm. Onun sizinle hiçbir ilgisi olamaz. Aranızda herhangi bir şekilde bir bağ kurulamaz.»

— «Yine de söylediğim doğru. Kendisi kocamdır. Pasha Antipov'un kendisidir. Bunu bana birçokları söyledi. Şimdi ben de inanıyorum. Katya'da biliyor. Babasiyle övünüyor. Strelnikov onun takma adı. Diğer görev başındaki ihtilâlciler gibi onun da bir takma adı var. Anlamadığım bir sebepten asıl adını kullanarak çalışmasına, yaşamasına imkân yok. Yuryatin'i ele geçiren, burasını bombalayan da o. Bizim burada olduğumuzu biliyordu. Fakat kendisini ele vermemek için bizi aramadı. Sormadı. Tabiî böyle hareket etmesi gerekiyordu. Bana sorsaydı ben de öyle hareket etmesini isterdim. Herneyse... Benim güvenlik içinde olmam, şehir meclisinin bize oturacak bir yer vermesi onun gizliden gizliye bizi koruduğunu gösteriyor. Sizin başka türlü düşündüğünüzü biliyorum. Hayat felsefemiz bambaşka. Fakat sizin etkinizde kalmak istemem. Düşüncelerimiz apayrı.»

«Şimdi kendisi Sibirya'da... Size hak veriyorum. Bana öyle işlerini anlattılar ki kanımın donduğunu hissettim. Şu an Sibirya'da, en önemli kuvvetlerimizden birine kumanda ediyor. Çocukluk arkadaşımız zavallı Galiullin'in ve Alman savaşındaki cephe arkadaşlarının canına okuyor. Galiullin onun kimliğini ve benim onun karısı olduğumu biliyor. Fakat çok anlayışlı davrandı. Bu bildiklerini bir kerecik olsun bana hissettirmeğe kalkışmadı.

Evet, işte Strelnikov Sibirya'ya gitti. Daha önce Yuryatinde uzun süre kaldı. Sizin de gördüğünüz o trende oturup kalktı. Kendisini bir kerecik olsun görmek istedim. Arada sırada genel karargâha geliyordu. Kaderin garip cilvesine bakın ki, kurmay heyeti bir zamanlar Galiullin'in beni kabul ettiği binada bulunuyordu. Sık sık Galiuillin'e gider, şu ya da bu kişiyi kurtarmasını veya birtakım çirkin olaylara son vermesini rica ederdim. Sözgelişi bir defasında askerî okul öğrencileri arasında bir olay patlak verdi. O zaman bu olay büyük bir tepki uyandırdı. Öğrenciler hoşlarına gitmeyen öğretmenleri kurşuna diziyor, sonra da bunların Bolşevik taraftarı olduğunu söylüyorlardı. Sonra bir zaman geldi bunlar Yahudileri dövmeğe, onlara

işkence yapmağa başladılar. Sırası gelmişken söyliyeyim: Eğer insan bizim gibi serbest düşünceli, ileri görüşlü olur, bir de şehirde oturursa, görüştüğü kişilerin çoğunluğunu Yahudiler teşkil eder. Onun için yığın halinde öldürmeler, işkenceler başlayınca çok güç duruma düştüm.

Ne gariptir ki, ihtilâlin gerçekleşmesinde büyük rolleri olan bu insanlar kendi kendilerini hürriyete kavuşturmaktan, kendi başlarının çaresine bakmaktan âcizdiler... Kendi dünyalarının dışına çıkamıyor, dinlerini yarattıkları kimselerin arasına karışıp kaybolamıyorlardı.

İşte Pasha'yı içeri girerken ya da çıkarken görürüm diye o binanın bulunduğu yere gidiyordum. Çarlık devrinde Genel, Vali'nin odası bu binadaymış, şimdi kapısında «Şikâyet Bürosu» diye bir levha asılı. Belki siz de görmüşsünüzdür. Orası şehrin en güzel yeridir. Binanın önündeki meydan parke taşlarıyle döşenmiştir. Karşı tarafında da çiçeklerle bezenmiş bir park vardır. Bu kapının önünde daima uzun bir şikâyetçi kuyruğu olurdu. Ben de sık sık bu kuyruğa girer, sıramı beklerdim. Tabiî yine aynı şeyi yaptım. Strelnikov'un karısı olduğumu söyleyip iltimas yapılmasını istiyemezdim. Hem isimlerimiz de aynı değil. Bana inanmayabilirlerdi. Biliyor musunuz, Pasha'nın babası Pavel Ferapontovich de bir siyasî sürgündü. Şimdi burada, dağ yolunun üzerindeki bir yerde mahkeme üyeliği yapıyor. İnanır mısınız, Pasha babasını da aramadı. Ona kim olduğunu söylemedi. Arkadaşı Tiverzin de orada. İkisi mahallî ihtilâl partisinin üyesi. Neyse ki babası herşeyi olduğu gibi kabul eden bir insan. Mademki oğlu saklanmak, başka bir ad altında yaşamak zorundadır, demek ki yapılacak başka birşey yoktur. İnsan değiller sanki. Kurallara, prensiplere körü körüne boyun eğiyorlar.

Onlara Strelnikov'un karısı olduğumu söyleseydim bile bir yararı olmazdı. Böyle bir zamanda onlar için kadının ne önemi var? Dünya işçileri, evrenin kurucuları onlar! Kadının önemi mi olur?

Bir emir subayı gelenlere, şikâyetlerinin ne olduğunu soruyordu. Arada sırada bazılarını içeri aldığı da oluyordu. Sıra bana gelince şikâyetinin kendimi ilgilendiren bir mesele olduğunu söyledim. Subay omuz silkti. Beni içeri almadı. Strelnikov'u göremedim.

Belki de onun bizi sevmediğini, bizi unuttuğunu düşünüyorsunuzdur? Yanılıyorsunuz. Pasha'yı çok iyi tanırım. Ne istediğini çok iyi biliyorum. Tıpkı bizi sevdiğini bildiğim gibi. Yanımıza eli boş dönmek istemiyor.

Buraya bir fatih olarak, zafer ve şanla dolu olarak dönmeği düşünüyor. Bizi etkilemek, şaşırtmak istiyor! Tıpkı bir çocuk gibi!»

Katya tekrar odaya girdi. Lara çocuğu kaptı. Her yanını öpmeğe gıdıklamağa başladı.

— XV —

Yuri, Yuryatin'den atla eve dönüyordu. Bu yolculuğu defalarca yapmıştı. Yola o kadar alışmıştı ki artık çevrenin farkında bile olmuyordu.

Şimdi yolun doğru Varykino'ya uzandığı dönemece gelecekti. Bir başka yol da Sakma'daki balıkçı köyüne gidiyordu. Yol kesiminde bir başka tarım aracının ilânı vardı. Çoğunlukla buraya geldiği zaman güneş batmak üzere olurdu.

Her zamanki gibi şehre inip de, akşam eve döneceği yerde vaktini Lara'nın yanında geçirip, ailesine de Samdevyatov'ların hanında kaldığını söylediği günün üstünden iki ay geçmişti. Artık onu Lara diye çağırıyor, senli benli konuşuyordu. Fakat Lara ona Jivago demekte devam ediyordu. Yuri, Tonya'yı aldatıyordu. Tonya'dan sakladığı şey gittikçe kalbini sıkıştırıyor, ona büyük bir yük oluyordu.

Tonya'yı tapınırcasına seviyordu. Karısının huzur içinde olmasını dünyada herşeyden çok isterdi. Tonya'nın şerefini, kendisinden, babasından daha iyi korumağa hazırdı. Karısının gururunu kırmamak için yapmayacağı yoktu. Fakat şimdi ona hakaret eden kendisiydi.

Eve geldiği zaman kendisini bir suçlu gibi hissediyordu. Ailenin hiçbir şeyden haberli olmaması, ona eskisi gibi şefkatle muamele etmeleri bağrını yakıyor, acı veriyordu. Bir konuşmanın ortasında birdenbire işlediği suç aklına geliyor, beyninden vurulmuş gibi oluyor, ondan sonra ne söylenenleri işitiyor, ne de gözleri birşey görüyordu.

Bu iş aklına sofradayken gelirse, o an lokmalar boğazına diziliyor, çatalını bırakıyor, tabağını bir yana itiyordu. Tonya şaşırıp, «nen var?» diye soruyordu, «galiba şehirde kötü bir haber aldın. Yoksa birisi mi tevkif edildi? Kurşuna mı dizildi? Anlat. Beni üzeceğinden korkma. Derdini anlatırsan açılırsın.»

Bir başka kadını seçtiği için Yuri, Tonya'yı aldatmış mı oluyordu? Hayır, bir karşılaştırma yapmamış, bir seçmede bulunmamıştı. Hiçbir zaman bu şekilde bir aşkı kabul etmemiş ya da duygularına kapılıp başka

kadınlara gitmeği düşünmemişti. Hatta böyle şeyleri düşünmek bile Tonya'ya hakaret etmekmiş gibi geliyordu. Hiçbir zaman kendini birtakım özel haklara, yetkilere sahip bir insan olarak görmemişti. Herkes gibi bir erkekti. Evinden dışarda eğlence aramasını haklı gösterecek bir sebep yoktu.

Bazan kendi kendine, «Sonra ne olacak?» diye soruyor, bu sorunu çözecek beklenmedik bir olayın çıkmasını istiyordu.

Fakat o sırada herşey değişti. Yuri, bu meseleye bir son vermeği kararlaştırdı. Gidip Tonya'ya herşeyi anlatacak, ondan özür dileyecek, bir daha da Lara'yı görmeğe gitmiyecekti.

Ne var ki, sorun o kadar basit değildi. Yuri Lara'ya aralarındaki ilişkiyi kökünden kesip attığını, herşeye bir son verdiğini iyice anlatmadığını biliyordu. O sabah Lara'ya, kendisini artık görmeğe gelmiyeceğini, karısına herşeyi anlatacağını söylemişti. Fakat sonradan sorunu oldukça yumuşattığını, Lara'ya gerçeği olduğu gibi söylemediğini anlıyordu.

Lara, Yuri'nin ne kadar mutsuz olduğunu görmüş, tartışarak durumu daha kötü bir hale getirmek istememişti. Yuri'yi elinden geldiği kadar sessizce dinlemeğe çalışmıştı. Ön taraftaki boş odalardan birinde oturuyorlardı. Yanaklarından gözyaşları akıyordu. Fakat Lara bunun farkında değildi. Durmadan «nasıl istersen öyle yap,» diyordu. «beni merak etme. Ben başımın çaresine bakarım.» Bunları büyük bir içtenlikle söylüyordu. Ağladığının farkında olmadığı için gözyaşlarını silmiyordu.

Lara'nın kendisini yanlış anladığını, umudunu tamamiyle kırmadığını düşününce derhal geri dönmek, durumu açıkça ortaya koymak istedi. Lara'dan durumlarına daha yakışan bir davranış daha içten bir allahaısmarladıkla ayrılmak istiyordu. Fakat duygularına yenilmeyerek yoluna devam etti.

Güneş batınca orman kararıyor, buz gibi bir yer oluyordu. Çürümüş yaprak kokusu ortalığı kaplamıştı. Havada sivrisinek kümeleri hareketsizmiş gibi duruyor, Yuri'nin ensesine yüzüne konuyorlardı. Güneşin bir türlü çekilmeye yanaşmadığı yönde bir bülbül ötmeğe başladı.

Birden Yuri'nin aklına bir fikir geldi. Niçin acele ediyordu? Kendi kendine vermiş olduğu sözü tutacaktı. İtiraf edecekti. Fakat bunun hemen o gün olmasında ne sebep vardı? Tonya'ya henüz birşey söylemiş değildi. Bir kere daha şehre indikten sonra bu işi yapmasında bir sakınca yoktu. Lara ile

çektikleri acıya değecek bir biçimde vedalaşacaklardı. Ne eşsiz, ne güzel olacaktı! Bunu daha önce düşünmemiş olması tuhaftı!

Lara'yı bir kere daha göreceğini düşününce yüreği sevinçle doldu. Bu yeni buluşmanın hayaliyle kendinden geçti.

Şehrin kenarındaki kaldırımlar ve tahta evler... Yuri, Lara'yı görmeğe gidiyordu. Biraz sonra tahta döşeli kaldırımları geçecek, taştan yapılmış evleri görecekti. Küçük taşra evleri bir kitabın sayfaları gibi birer birer geçip gidiyorlardı. İşte onun evi görünüyordu. Sokağın sonunda... Lara'nın evine kadar sıralanıp giden bu küçük evleri Yuri o kadar seviyordu ki onları teker teker avucuna alıp öpmek ihtiyacını duyuyordu! Evler, yanan lâmbaların kandillerin ışıkları sokaktaki su birikintilerine vuruyordu. İşte Lara'nın evi, şu beyaz bulut kümesinin altında olandı. Şimdi koyu bir gölge kapıyı açacak. Hiç kimseye ait olmayan varlığının yakınlığı çekingen ve utangaç. Tıpkı kuzey memleketlerinin soğuk geceleri gibi. Onunla başbaşa kalacağını düşündükçe içini bir dalga kaplıyor, bu tıpkı karanlıkta denize koştuğunuz sırada ilk dalganın ayaklarınıza değişine benziyordu.

Yuri dizginleri bıraktı. Eyerinin üzerinde hafifçe eğildi. Kollarını atının boynuna doladı. Başını atın yelesine gömdü. Bu sevgi gösterisini bir yalvarış olarak kabul eden at dörtnala gitmeğe başladı. Yuri, kalbinin atışları, atın nal sesleri arasında birtakım bağrışmalar işitti. Ama aldırış etmedi.

Çok yakından edilen bir el ateş Yuri'yi âdeta sağır etti. Hemen doğruldu. Dizginleri kaptı. Çekti. At geriledi. Arka ayakları üstünde şaha kalkacakmış gibi durdu.

Önündeki yol kavşağı görünüyordu. MOREAN ve SETCHİNKİN tarım araçları levhası batan güneşin ışıklarıyla aydınlanmıştı. Yolunu üç atlı kesmişti. Atlılardan biri çok gençti. Başında okul kasketi, sırtında pardesü vardı. Göğsü çaprazlama taktığı makineli tüfek fişekleriyle doluydu. İkincisinin başında bir kalpak, sırtında da süvari subayı kaputu vardı. Üçüncüsü alelacayip birşeydi. Bir kere iri yapılıydı. Sanki maskeli baloya gidecekmiş gibi giyinmişti. Başında geniş kenarlı bir papaz şapkası, ayağında yün pantolon bulunuyordu.

İçlerinde en yaşlısı olan süvari paltolusu, «kımıldama, doktor yoldaş,» dedi, «emirlerimize itaat edersen burnun bile kanamaz. Yoksa bir kurşunda canını cehenneme yollarız... Şakası yok bu işin. Birliğimize bağlı doktor öldürüldü. Şimdi seni birliğimizin doktoru tayin ettik. Atından in.

Dizginlerini yanımdaki genç yoldaşa ver. Bir daha hatırlatayım; kaçmağa kalkışırsan karışmam.»

— «Sen Mikulits’in oğlu, Yoldaş Forester misin?»

— «Hayır, ben onun irtibat subayıyım. Adım Kammenodvorsky...

ONUNCU BÖLÜM

DAĞYOLU

— I –

Dağyolu üzerinde şehirler, kasabalar ve Kazak köyleri kurulmuştu. Burası tarihî posta yolu, Sibirya'ya giden en eski geçitti. Kasabaları, köyleri bir bıçak gibi ikiye ayırarak tam ortalarından geçiyordu. Köyler iki yandan sıralanıyordu.

Eskiden, henüz Khodatskoye'ye tren yolu yapılmazdan önce posta bu yoldan kızaklarla nakledilirdi. Doğu'dan batıya doğru çay yüklü katarlar, işlenmiş demir yüklü arabalar hep buradan geçerdi. Batı'dan Doğu'ya iki yanlarında gardiyanlar olduğu halde mahkûmlar yol alırlardı. Bunlar yaya yürürler, belirli bölgelerde mola verirlerdi. Toplumdan atılmış, kendi kendinden vazgeçmiş zavallı insanlardı bunlar. İki yanlarında sık ormanlar, tehdit eder gibi, kapkara uzanırdı.

Dağyolu üzerinde oturanlar bir ailedenmiş gibi olurlardı. Dostluk ve evlilik yoluyla bir köy diğer köye, bir şehir diğer şehre bağlanmıştı. Khodatskoyede yol demiryoluyla kesişiyordu. Burada lokomotifleri, demiryollarını onarmak için atölyeler kurulmuştu. İşte buradaki barakalarda fakirlerin en fakiri serseriler oturur, hastalanır, ölürlerdi. Cezaları sona eren siyasî mahkûmlar daha sonra buradaki atölyelerde teknisyen olarak çalıştırılırlardı.

İhtilâlin ilk zamanlarında yol boyunca kurulmuş olan idare kurumları çoktan yıkılıp gitmişti. Şimdi onların yerini Vali Amiral Kolchak almıştı. Amiral Kolchak Beyaz kuvvetlerin başında bolşeviklere karşı çarpışıyordu.

— II —

Bir noktada yol dikleşiyordu. Burada memleketin manzarası daha geniş olarak görünüyordu. İnsana yol hep böyle dikine gidecek, ufuk hep böyle genişliyecekmiş gibi geliyordu. Fakat yolcular bir yerde nefes almak

için durunca yolun en yüksek noktasına geldiklerini anlıyorlardı. Yol bir köprünün üstünden geçerek devam ediyordu. Köprünün altında Kezhma nehri gürüldeyerek akıyordu.

Köprünün gerisinde bir tepenin üstünde bir manastırın tuğla duvarları göze çarpıyordu. Yol manastırın çevresini dolaşıyor zikzaklar çizerek tepeye çıkıyor, Holycross kasabasının eteklerinden geçiyor, kasabanın merkez kısmına gelince, tekrar manastırın yeşil boyalı dış kapısı kasabanın merkezindeki meydana açılıyordu. Kapının kavisli tepesinde İncil'den alınmış kelimeler yazılıydı.

Büyük Perhiz'in son günlerine gelmişlerdi. Kış neredeyse bitmek üzereydi. Bunun ilk belirtisi olarak sokakların siyah renkleri görünmeğe başlamıştı. Fakat çatılar hâlâ uzun, beyaz kendilerine bir hayli bol gelen örtülerini çıkarmamışlardı.

Çan çalıcılarını seyretmek için kulelerine tırmanan çocuklara aşağıdaki evler birbirlerine sokulmuş oyuncak evler gibi görünürdü. Beneklere benzeyen kara kara insanlar oradan oraya dolaşıyorlardı. Evlerin içine girip çıkıyor, kapıların önlerinde duruyor ya da üç sınıfı silâh altına çağıran ilânı okuyorlardı. İlânlar Amiral Kolchak'ın emriyle duvarlara yapıştırılmıştı.

— III —

O gece... hiç beklenmedik olaylar oldu. Hava, yılın o zamanında beklenmedik kadar ısındı. İnceden bir de yağmur başladı. Ve yağmur geriye kalan kar yığınlarını da alıp götürecek kadar sürekli yağdı. Toprağın siyahlığı kendini iyice gösterdi. Elma ağaçlarının küçücük tomurcukları bile bir gecenin içinde uzamış, ileriye doğru atılmış gibiydiler. Uçlarından damlayan su damlalarının tahta kaldırımlar üzerinde çıkardığı ses sanki kasabanın her yerinden işitiliyordu.

Fotoğrafçının avlusunda sabaha kadar kalacak olan köpek Tomik havlıyor, uluyor, belki de gürültüden rahatsız olduğu için Galuzinin'in bahçesindeki karga bütün kasaba halkının uykusunu kaçıracak bir sesle ötüyordu.

Holcross kasabasının kibar mahallelerinden birinde oturan tâcir Lyubeznov'a üç araba dolusu mal gelmişti. Tâcir bunları kendisinin ısmarlamadığını söyleyerek kabul etmek istemiyordu. Arabacılar da vaktin

geç olduğunu ileri sürerek bu gece için kendilerini misafir etmesini rica ediyorlardı. Fakat tâcir onlara küfürler savurdu, kapıyı gürültüyle yüzlerine kapadı. Bu kavgayı kasabanın ta öteki ucundan dinleyebilirdiniz.

Kilise saatiyle yedide, kullanılan saatle birde manastırın en yumuşak sesli Çanları derinden derinden halkı ibadete çağırmağa başladı. Çan sesleri ince ince yağan yağmurun sesine karışıyordu. Kutsal Perşembe günüydü. Yağmurun sicim gibi inen çizgili perdesinin gerisinde insanların bazan burunları, bazan yüzlerinin bir kısmı, bazan da alınları görünüyordu. Kasaba halkı birer ikişer âyin için manastıra girdiler.

Bir çeyrek saat sonra kiliseden gelen yolun tahta kaldırımları üzerinde ayak sesleri işitildi. Bu, bakkalın karısı Galuzina’nın ayak sesleriydi. Ayin henüz başlamıştı ama o eve dönüyordu. Bazan koşar adımlarla, bazan da bir parkta dolaşır gibi ağır yürüyordu. Şalını, omuzlarına düşmesin diye, sık sık düzeltiyordu. Kürk mantosunun önü açıktı. Kalabalık ve havasız kilisede bayılacak gibi olmuştu. Bir parça hava almak için dışarı çıkmıştı. Fakat şimdi, âyini sonuna kadar izlemediği için kendini bayağı suçlu hissediyordu. Fakat sıkıntısının sebebi yalnız bu değildi. O gün duvarlara asılan askere çağırma ilânları oğlu Teryoshka’yı da ilgilendiriyordu. Bunu düşünmemek istiyordu ama her adımda karşısına çıkan beyaz ilân kâğıtları oğlunun da askere gideceğini haber veriyorlardı.

Evi hemen köşenin başındaydı. Şimdi kendini daha iyi hissediyordu. Bir an önce eve dönüp havasız odaya tıkılmak istemiyordu.

Düşünceleri hep üzüntülü, sıkıcı şeylerdi. Bunları yüksek sesle teker teker saymağa kalksa hem yeteri kadar kelime bulamaz, hem de vakti yetişmezdi. Fakat sokaktayken kafası çalışıyor, üzüntülerinin sebeplerini birer birer düşünüp bir çözüm yolu bulabiliyordu. Manastırın önüyle meydanın köşesi arasındaki uzaklığı birkaç sefer gidip gelerek düşüncelerine bir çare bulmağa çalıştı.

Bir kere nerdeyse Paskalya Yortusu gelip çatmak üzereydi. Evde kimsecikler yoktu. Hepsi onu yalnız başına bırakıp gitmişlerdi. Evet, yalnız sayılmaz mıydı? Elbette yalnızdı. Öksüz kız Ksyusha’nın ne önemi vardı ki Zaten bu kız kim oluyordu? Belki bir arkadaş belki de bir düşman, gizli bir rakipti. Kocasının ilk evliliğinden olma kızıydı. Kocası Vlas ise kızı evlâtlık edindiğini söylemişti. Ya kocasının gerçek kızıysa? Ya da kızı değil de tamamiyle başka birşeyi ise? İnsan bir erkeğin kalbinden geçenleri nasıl bilebilirdi? Fakat kızın hakkını da vermek gerekirdi: Kyusha akıllı, güzel ve

terbiyeli bir kızdı, doğrusu. Kendisinin aptal oğlu Teryoshka'dan da, kocasından da daha akıllıydı!

İşte Galuzina Paskalya arifesinde evinde bu kızla yapayalnız kalmıştı. Herkes çil yavrusu gibi dağılmıştı.

Vlas, Dağyolunda boydan boya dolaşıyor, askere alınan gençlere nutuklar çekiyordu. Zaferden zafere koşacak bu gençlere bir çeşit hoşgeldiniz diyordu. Oysa şimdi burda bulunması aptal oğluna göz kulak olması gerekmez miydi?

Oğlu Teryoshka, büyük yortuya yaklaştıkları bu günlerde bilmediği bir yerlere çıkıp gitmişti. Kuteiny kasabasındaki akrabalarını ziyaret edecek bir parça gönlünü eğlendirecekti. Böylece üzüntülerini unutacağını ileri sürmüştü. Zavallı delikanlı okuldan kovulmuştu. Her sınıf ikişer yıl okuyarak geçmişti. Sonunda okul idaresi bu işin yürümiyeceğine karar verip onu okuldan çıkarmıştı.

Ne kadar üzücü şeylerdi bunlar! Ah, Tanrım! Niçin herşey tersine gidiyordu? Umutları o kadar kırılmıştı ki artık mücadele edecek güç bulamıyordu. Bütün bu sıkıntıların sebebi neydi? ihtilâl mi? Hayır! Savaştı sebep. Savaş Rusya'nın bütün erkeklerini alıp götürmüş, yok etmişti. İyiler ölmüş, geriye kötü, döküntü erkekler kalmıştı.

Babasının zamanında durum ne kadar başkaydı! Galuzina'nın babası inşaat kalfasıydı. Ciddî, çalışkan bir insandı. Evlerinde kuş sütü eksik olmazdı. Galuzina ve Polya ile Olya adlı iki kız kardeşi güzel oldukları kadar terbiyeli, becerikli kızlardı. Bölgede namusları, temizlikleriyle tanınmışlardı. İnşaat sahipleri babasına saygı gösterirler, onun ziyaretine gelirlerdi. Her biri zengin, akıllı, yüksek kişilerdi. Sonra bir gün üç kız kardeş eğlence olsun diye ayrı ayrı renklerde altı tane boyun atkısı örmeğe karar vermişlerdi. O kadar güzel örgü örerlerdi ki bu marifetleriyle bütün kasabada ün yapmışlardı. O zamanlar her şeyin bir bereketi, uygunluğu vardı. Kiliseye dua etmeğe giderler, eğlencelere katılırlardı. Herkes terbiyeli, nazikti. Herşey ona zevk verirdi. O sıralarda Rusya, gelinlik kız gibiydi. Gerçek koruyucuları vardı. Bu koruyucular onun için her türlü sıkıntıya katlanmağa hazırdılar. Onların bugünkü serseri kalabalığıyla ilgileri yoktu. Şimdi herşey eski çekiciliğini yitirmişti. Erkekler gitmiş, geride yalnızca ihtiyarlar sabahtan akşama kadar çene çalan geveze kadınlar kalmıştı. Zavallı ihtiyar Vlas ve arkadaşları o kadar iyi bildikleri o eski günleri nutuklarla, iyi niyetle geri getireceklerini sanmışlardı! Kaybedilen

bir aşk bu biçimde kazanılabilir miydi? Bunun için dağları yerinden oynatmak gerekirdi.

— IV —

Bütün bunları düşünürken Galuzina, meydanda birkaç sefer gidip gelmişti. Evi sol tarafta, birkaç adım ilerideydi. Fakat evinin önüne her gelişte fikrini değiştirip geri dönüyor, tekrar manastıra çıkan ara sokaklara dalıyordu.

Çarşı meydanı büyük bir tarlayı andırıyordu. Eskiden bu meydanın bir yanı St. Helen sokağıyla birleşiyordu. Bir yay gibi kıvrılan öteki ucunun iki yanı depo, büro ve dükkân olarak kullanılan bazısı iki üç katlı binalarla çevrilmişti. İşte Galuzina'nın dükkânı da bu sıradaydı. Oldukça geniş olan dükkânın üç penceresi vardı. Tahta döşeme, kullanılmış çay yapraklarıyla günde üç kere süpürülürdü. Kocası Galuzin ve yardımcıları bütün gün durmadan çay içerlerdi. Ve gençliğinde Galuzina kasa başında oturmağa bayılırdı. En sevdiği renk, ciddî bayram günlerinde kilisede kullanılan koyu leylâk rengiydi. En güzel elbisesinin ve evdeki kristal içki takımının rengi de leylâktı. Leylâk eski günlerinin, mutluluğun ve ihtilâlden önceki el değmemiş Rusya'nın rengiydi. Bakkal dükkânının içindeki şeker kavanozlarından, raflardaki kâğıt örtülerden ortalığa tatlı bir leylâk rengi yayılırdı.

Burada köşede, kereste deposunun yanında eski, kurşunî renkte bir ahşap ev vardı. Ev iki katlıydı. İki yanında iki de kapısı olan evin her katı ikiye bölünmüştü. Alt katın sol tarafında noterlik, sağ tarafında da Zalkond'ın eczanesi vardı. Eczanenin üstünde ihtiyar kadınlara dikiş diken Schmulev kalabalık ailesiyle birlikte oturuyordu. Noterliğin üstünde de, ne iş yaptıkları, adları giriş kapısına bir liste halinde yazılan çeşitli kiracılar vardı. Burada saatler, ayakkabılar onarılırdı. Hakkâk Kaminsky'nin, fotoğrafçı Zhuk ile Strodakh'ın atölyeleri buradaydı.

Kendilerine çalışacak yer kalmadığı için fotoğrafçının çırağı Blazhein ve öğrenci Magidson bahçede kendilerine bir çeşit karanlık oda yapmışlardı. Odanın karanlık penceresinden dışarı vuran öfkeli lâmbanın ışığı şu anda onların karanlık odada çalıştığını anlatmaktaydı. İşte köpekleri Tomik bu pencerenin altına bağlanmıştı. Burada durmadan havlıyordu. Onun için sesini St. Helen sokağındaki meydanın karşısından işitebilirdiniz.

Galuzina kurşunî renkteki evin önünden geçerken, «İşte başımıza ne geliyorsa bu pis yahudilerin yüzünden geliyor,» diye düşündü, «çingene gibi insanlar. Bir odada beşi onu bir arada oturuyorlar.» Böyle düşünmekle beraber, kocasının yahudilerden bu derece nefret etmesini doğru bulmuyordu. Koskoca Rusya'nın kaderinde bir avuç yahudinin ne rolü olabilirdi? İhtiyar Scmulevich'e sorsanız herşeyin Leo Trotsky'nin başının altından çıktığını söylerdi.

Fakat bu saçma sapan şeyleri düşünerek vakit kaybetmiyor muydu? Bütün bunların ne önemi vardı? Yahudiler Rusya'nın felâketine sebep olabilirler miydi? Hayır, bütün suç büyük şehirlerdeydi. Gerçi kasabalar, köyler, şehirlere uyuyorlardı ama şehirlerde herkes okuma yazma biliyordu. Bu da köylülerin başını döndürüyordu. Şehirlilerin okuyup, yazma bilmesini kıskanıyorlar, onları taklit etmeğe yelteniyorlardı. Şehirlilerin seviyesine yükselemeyince de ne şehirli olabiliyor ne de eski köylü sıfatlarını taşıyabiliyorlardı. İkisi ortası tuhaf birşey oluyorlardı.

Belki de bunun tersi doğruydu? Belki de başlarına ne geldiyse cehaletten gelmişti. Okumuş bir insan duvarların ötesini görebiliyor, gelecekte neler olabileceğini anlıyordu. Oysa onlar karanlık bir ormanda dolaşıyor gibiydiler. Herşeyi iş işten geçtikten sonra farkediyorlardı. Tabiî okumuş insanlar da bu günlerde sıkıntı içindeydiler. Onlar da rahat değillerdi. Hepsi açlık tehlikesiyle karşılaşmışlardı. Gel de sorunu çöz! Bu işin içinden şeytan bile çıkamazdı!

Yine de nasıl yaşanacağını yalnız ve yalnız şehirliler biliyordu. Sözgelişi akrabaları olan Selitvin'ler, Shelaburin'ler, Pamphil Paly'ler, Modykh kardeşler buna güzel örnektiler. Bunlar kendi ellerine, kafalarına güveniyorlardı. Kendi kendilerinin efendisiydiler. Dağyolu boyunca sıralanan yeni ekili toprağı, koyunları, atları, domuzları, inekleri vardı. Anbarlarına üç yıl yetecek kadar buğday depo etmişlerdi. Ya tarım araçlarına ne demeli!.. Harman makineleri bile vardı. Kolchak onlara iltifat ediyor, kendi cephesine almak için uğraşıyordu. Hatta «Orman Kardeşliği, birlikleri bile onları tutuyordu. Savaştan Çarlık devrinin en büyük madalyası olan birer George nişanıyla dönmüşlerdi. Herkes peşlerine takılmış kendilerine çeşitli işler teklif edilmişti. Çarlık subayı olun veya olmayın, işinizi bildiniz mi herkesçe geçerli insan oluyordunuz.

Artık eve dönmenin zamanı gelmişti. Bu kadar geç vakitlere kadar sokaklarda dolaşmak iyi değildi. Bir kadına yakışmazdı. Kendi bahçesinde

olsa mesele yoktu. Fakat burası o kadar çamurdu ki ayakkabıları, elbiselerinin etekleri berbat olmuştu. Herneyse, diye düşündü Galuzina, şimdi kendimi daha iyi hissediyorum.

Düşüncelerinin etkisiyle şaşırmış bir halde Galuzina evine döndü. Fakat eve girmezden önce kapının önündeki taşlıkta bir süre daha durdu. Birkaç şey daha düşündü.

Bugünlerde Khodatskoye'de bir dediği iki edilmeyen insanları düşündü. Bunlar eski sürgünlerdi. Tiverzin, Antipov Vidovichenko ve Peli, köpek lâkabıyla anılan kilitçi Gorozhen. Bunlar çevrelerindekileri aldatıyorlar, kendi bildiklerini okuyorlardı. Zamanında bir sürü karışıklığın çıkmasına sebep olmuşlardı. Şimdi de yeni yeni meselelerle uğraşıyorlardı. Zaten birşey yapmadan, kendi başlarına oturamazlardı. Mutlaka bir karışıklık çıkarmalıydılar. Hayatları boyunca makineyle uğraşmışlardı. Kendileri de bu makineler gibi soğuk ve duygusuzdular. Kalın kazaklar örgü pantalonlar giyiyorlar, sigaralarını kemik bir ağızlıkla içiyorlar, hastalanmamak için kaynamış suyu tercih ediyorlardı. Zavallı Vlas vaktini boşuna harcıyordu. Bu heriflerin birdenbire değişip onun istediği gibi birer insan olmalarına imkân yoktu.

Sonra Galuzina kendini düşündü. Basit bir kadın olduğunu biliyordu. Ama onun da kendine göre düşünceleri vardı. Kötü bir insan sayılamazdı. Fakat Tanrının bile elini eteğini çektiği bu yerde onun ne hükmü geçerdi ki! Aklına ihtiyar deli kadın Sentetyurikha için yazılmış bir beyit geldi:

«Sentetyurikha arabasını sattı. Bir balalayka aldı...»

Bundan sonra artık birşey düşünemez oldu. Zihni karışmıştı. Kilisede ilâhi söylüyorlardı.

Acı acı içini çekti. Evine girdi.

— V —

Holde durup paltosunu çıkarmadan dosdoğru odasına gitti. Odası bahçeye bakıyordu. Şimdi, geceleyin, odanın içindeki gölge yığınları ve bahçedeki gölgeler birbirine benziyordu. Sanki, birbirlerini tekrarlıyorlardı. Perdelerin dökük, uzun gölgeleri, bahçedeki yapraksız ağaçların gölgelerinin tıpkısıydı. Kışın sona ermek üzere olduğu bahçede, gelen baharın koyu, ılık etkisi kendini göstermeğe başlamıştı. Gece kadife gibi bir karanlıkla örtülüydü.

Galuzina şalıyla, paltosunu çıkarırken beceriksiz bir harekette bulundu. Sol yanıyle kürek kemiği arasındaki eski ağrıyı yeniden hissetti. Acıyla inledi. «Hay Allahım, bana yardım et,» diye mırıldandı. Duanın yarısına gelmeden ağlamağa başladı.

Ağrı dinince yavaş yavaş soyunmağa koyuldu. Fakat elbisesinin arka tarafındaki kopçalar bir türlü açılmıyordu. Neyse öksüz kız Ksyusha gürültüyü işitip geldi.

— «Niçin ışık yakmıyorsun anne?» diye sordu, «lâmba getireyim mi?»

— «Hayır, istemem. Oda yeteri kadar aydınlık.»

— «Bırakın da elbisenizi ben çıkarayım. Kendinizi yormayın.»

— «Bir an parmaklarım hissetmez oldu. Nerdeyse ağlıyacaktım. O yahudi herif elbisemi baştan savma dikti. Şeytan götür, başına çal diyor.»

— «Manastırda ilâhileri ne kadar güzel söylüyorlar. Hava da öyle sakin ki, sesler buraya kadar geliyor.»

— «Evet ama ben iyi değilim. Yine ağrılar başladı kızım. Şuramda buramda, her yerimde sızılar başladı. Ne yapacağımı bilmiyorum.»

— «Geçen sefer doktor Stydobsky’den memnun kalmıştınız.»

— «O da insandan hep yapılması imkânsız şeyler istiyor. Ben beğenmiyorum. Hem sonra artık burada değil ki. Gitti. Kasabayı terketti. Sadece o değil. Paskalya gelmeden herkes buradan uzaklaşmağa bakıyor. Sanki burada yer sarsıntısı ya da başka birşey olacakmış gibi bir halleri var.»

— «Peki o Macar doktor nasıl? Hani şu savaş esiri olan... Onun tedavisi size yaramıştı.»

— « O da faydasız. Sana söylüyorum kızım, herkes gitti. Burada bir Allahın kulu kalmadı. Kerenyi Lajos da, Beyazların elinde tuttuğu bölgenin dışında kalmağı tercih ettiler. Kendisini Kızıl Orduya almışlar.»

— «Biliyor musunuz anne, kendinizi fazla uzuyorsunuz. Kalbiniz iyi değil. Sizin derdinize duanın, okumanın da çok faydası olur. Zaten köylüler de başka şey yapmazlar ki. Birşeyler okuyarak acınızı dindiren asker karısını hatırladınız mı? Adı neydi?»

— «Şuna bakın hele! Sen beni iyice cahil, aptal yerine koyuyorsun! Arkamdan deli diye tuttursan şaşmıyacağım artık!»

— «Anne! Böyle bir şeyi nasıl söyleyebilirsiniz? Günahtır! Utanın. O kadının adını hatırlamağa çalışsak daha iyi ederiz. Dilimin ucunda.

Söyleyemezsem imkânı yok rahat edemem.»

— «Kadının seksen tane adı vardı. Hangisini aklımda tutayım? Kubarikha diyorlar, Medvedikha diyorlar, Zldarikha diyorlar. Daha bilmem neler diyorlar. O da artık burada değil. Gitti. Ortadan kayboldu. Fal baktığı, büyücülük yaptığı, bir takım muskalar yazdığı için Kezhma hapishanesine kapamışlar. Fakat oradan kurtulmanın yolunu bulmuş. Doğu'ya kaçmış. Dedim ya herkes buradan kaçmağa bakıyor... Vlas, Teryoshka, Polya teyzen... Biz aptallardan başka kasabada namuslu kadın kalmadı. Alay etmiyorum. Kasabada bir tek doktor yok. Eğer birşey olursa ne parayla ne de başka birşeyle doktor bulamazsın. Yuryatin'de bir doktor olduğunu işittim. Moskova'dan gelmiş bir profesörmüş. Babası Sibiryalı bir tüccarmış. İntihar etmiş. Tam ona haber göndermek üzereyken, kızıllar yolları kapadılar... Hadi şimdi yatağına git. Ben de uyuyacağım. Sırası gelmişken söyleyeyim. O öğrenci Blazhein senin başını döndürmüş. Boşuna inkâr etmeğe kalkışma. Pancar gibi kızardın işte. Banyo etmesi için verdiğini fotoğrafı güzel yapabilmek için bütün gece çalışıyor. Hem kendisi uyumuyor, hem de evdekileri uyutmuyor. Tomik havlıyor. Sesini her yerden işitebilirsin. O pis karga da bizim bahçedeki elma ağacına konmuş, susmak bilmiyor. Bak, yine gözümü uyku tutmayacağa benzer... Bana bak, niçin kızdın? O kadar alıngan olma canım. Şimdi tam zamanı, sana kızmıyorum.»

— VI —

— «Bu köpek niçin havlayıp duruyor? Git bak nesi var? Durup durduğu yerde bu kadar havlamaz hayvan. Dur bir dakika, Lidochka. Sus. Allah belânı versin? Şunun derdini bir anlamalı. Yoksa polisler gelecek vallahi! Sen dur, Ustin. Sen de Sivobluy. Ben bu işi yalnız başıma da beceririm.»

Merkez örgütünün temsilcisi Lidochka, çetecilerin reisinin sus dediğinin farkında değildi. Konuşmasına devam etti:

— «Burjuvalar, askerler Sibirya'da bir zor politikası güdüyorlar. Ama iyi etmiyorlar. Gözlerini açmalarının zamanı geldi. Sadece çalışan işçi sınıfına kötülük etmekle kalmıyorlar, köylülere karşı güzel bir örnek de vermiyorlar. Sibirya ve Urallardaki işçiler ancak aşağı tabakayla, fakirlerle, Kırgızlarla ve Buryatlarla anlaştıkları takdirde...»

Nihayet Lidochka susmasını istediklerini farketti. Sustu. Mendiliyle ter içinde kalmış yüzünü sildi. Yorgun, şiş göz kapaklarını indirdi.

Yakınında duranlar, «biraz dinlen. «Bir bardak su iç» dediler.

Endişeye kapılan çete reisi, «Niçin telâşlanıyorsunuz?» diye atıldı. «Herşey yolunda. İşaret lâmbası pencerede duruyor. Nöbetçiye gelince, yerinde bir deyimle gözlerini oraya mıhlamış. Konuşmağa devam edebiliriz. Devam edebiliriz. Devam et, Yoldaş Lidochka.»

Fotoğrafçının avlusundaki odun deposunda yapılan gizli toplantı devam ediyordu. Depodaki odunlar duvar kenarına sıralanmış, orta kısım açıkta bırakılmıştı. Herhangi bir tehlike halinde toplantıdakilerin kaçıp saklanabilmeleri için bir yer altı geçidi de vardı. Bu yeraltı geçidi manastırın arkasındaki bir yan sokağa çıkıyordu.

Şimdi konuşanın soluk, esmer bir yüzü vardı. Simsiyah sakalı bir kulağından öbür kulağına kadar çenesini bir çember gibi sarıyordu. Sigarası durmadan sönüyor, o da hiç üşenmeden gaz lâmbasının alevinde yakıyordu. Masaya yayılmış kâğıtlarının üstüne eğildi. Miyop gözleriyle birşeyler okumağa çalıştı. Sonra bezgin, donuk bir sesle konuşmasına devam etti:

— «Şehirlerdeki ve köylerdeki fikirler arasında sadece bu birliklerle bir ilişki kurulabilir. Ancak halka bu biçimde faydalı olabiliriz. Artık istese de, istemese de bu savaşı başlatan Sibirya işçileri dâvamıza katılmak zorundadır. Ortak amaç, Amirallerin ve Kazak atamanlarının zorba yönetimini devirmek, yerine bir köylü ve asker hükümeti geçirtmektir. Savaşımız uzun sürecek, belki de pek güç olacaktır.» ‘

Konuşmacı sustu, yüzünü sildi, gözlerini kapadı. Kurallara aykırı olarak dinleyicilerin arasından biri elini kaldırdı. Konuşmak için izin istedi.

Çetecilerin reisi, daha doğrusu Urallar ötesi çeteci birliklerinin Kezhma bölgesi komutanı, konuşmacının burnunun dibinde çok serbest, laubali denecek bir tavırla oturmuştu. Durmadan konuşmacının sözünü kesiyor, adama en küçük bir saygı göstermiyordu. Çocuk denecek yaştaki bu delikanlının koskoca bir orduya komuta etmesi, adamlarının onun emirlerine itaat etmesi, hatta ondan çekinmeleri inanılacak şey değildi. Bacaklarını, ellerini, sırtındaki süvari kaputunun kıvrımlarına sarmıştı. Sırtındaki gömleğin omuzlarına gelen kısmında koyu lekeler vardı. Bu, orada bulunması gereken Harp Okulu öğrencilerine mahsus apoletlerin sökülmüş olduğunu gösteriyordu.

İki yanında kendi yaşıtındaki koruyucuları duruyordu. Bunlar koyun pöstekisinden kısa ceketler giymişlerdi. Hiç konuşmuyorlardı. Taş gibi hareketsiz, yakışıklı yüzlerinden şereflerine besledikleri bağlılık, ne pahasına olursa olsun onu korumağa hazır oldukları okunuyordu.

Ambarda olanlardan başka daha bir düzineye yakın dinleyici vardı. Kimi ayakta duruyor, kimi de yerde oturuyordu. Yerde oturanlar sırtlarını ambarın tahta duvarlarına yaslamışlar, ya ayaklarını önlerine uzatmış ya da ikiye büküp çenelerine çekmişlerdi.

Üç dört kişi şeref misafiriydi. Misafirler sandalyelere oturtulmuşlardı. Bunlar eski işçiler. 1905 ayaklanmasının elebaşlarıydılar. Aralarında asık suratlı, Moskova'daki ihtilâl günlerinden beri çok değişmiş olan Tiverzin ve onun her sözünü hemen kabul eden ihtiyar Antipov ([6]) vardı. İhtilâlin kendisine çok şey bağışladığı nazarıyla bakılan bu misafirler ses çıkarmadan. ciddî oturuyorlardı. Siyaset denen güç onlardaki insancıl olan herşeyi çekip almıştı ve birer taş kesilmişlerdi.

Antipov ve Tiversin'den başka dikkati çekecek bir - iki misafir vardı. Meselâ «Kara Bayrak» diye anılan anarşist Vdoviçenko, bunlar arasındaydı. Bir an olsun yerinde duramıyordu. Yere oturuyor, kalkıyor, bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Dev yapılı, şişman bir adamdı. Kocaman bir ağzı vardı. Saçları da aslan yelesine benziyordu. Rus-Japon savaşında dövüşmüştü. Daha önce Rus-Türk savaşında da dövüştüğünü söyleyenler vardı.

İri yarılığı yüzünden kendinden küçük çapta kimselerle ilgilenmez, konuşulanlara dikkat etmezdi. Çoğunlukla söylenenleri ters anlar, karşısındakinin her sözünü kabul ederdi.

Onun yanında arkadaşı Tuzakçı Cvirid oturuyordu. Gerçi hayatını topraktan kazanmıyordu ama gerçekte bir köylü olduğu koyu renk gömleğinin yakasından görünen kıllı esmer teninden belli oluyordu. Boynuna astığı haçı elinde evirip çeviriyor, onunla göğsünü kaşıyordu. Cahil, cana yakın bir Moğol'du. Saçları dökülmüştü. İncecik bir bıyığı, birkaç tel sakalı vardı. Yüz çizgileri onu olduğundan daha yaşlı gösteriyordu. Yüzü hep gülerdi.

Merkez komitesinden bir Sibirya turuna gönderilmiş olan Konuşmacı zihninden gezeceği yerleri geçirdi. Söz söylediği insanlara bir ilgi duymuyordu. Fakat eski bir ihtilâlci ve iliklerine kadar halkçı bir ruha sahip olduğundan önüne oturan genç komutana sevgi dolu bakışlarla, hayranlıkla

bakıyordu. Delikanlının kaba hareketlerini sadece bağışlamakla kalmıyor, bunu ihtilâlci bir ruhun doğal bir belirtisi olarak hoş bile görüyordu.

Çetecilerin komutanı, Mikulitsin'in oğlu Liberius'tan başkası değildi. Konuşmacı da İşçi Partisinin eski âzalarından olan Kostoyed Abursky idi. Kostoyed görüşlerini değiştirmiş, geçmişte yaptığı hataları kabul etmiş, bunları bir kaç kere yazılı olarak ifade ettikten sonra sadece komünist partisine kabul edilmekle kalmamış, kısa zamanda kendisine birçok önemli görevler de verilmişti. Şimdiki sorumlu iş için de onu seçmişlerdi.

Bir askerden başka bir şey olmamasına rağmen bu işi kendisine yüklemişlerdi. Eski bir asker ve ihtilâlci olarak halk kütlelerinin psikolojisini daha iyi anlayacağına ve halka daha kolaylıkla nüfuz edeceğine inanmışlardı. Siyasî fikirlerini değiştirmesi, dış görünüşünü de etkilemişti. Tanınmayacak kadar değişmişti. Eskiden onu sakallı ya da dazlak kafalı olarak hatırlıyan yoktu. Fakat belki de bunların hepsi de sahteydi! Parti, asıl hüviyetini gizli tutmasını sıkı sıkıya tembih etmişti. Brendey ve Yoldaş Lidchka adı altında yolculuk ediyordu.

Vdoyichenko'nun söze karışmasiyle ortaya çıkan karışıklık yatıştıktan sonra sözlerine devam etti:

— «Köylülerin gittikçe gelişen hareketlerini izleyebilmek için İl Komitesine bağlı bütün çeteci birlikleriyle bağlantı kurmak gerekir.»

Bundan sonra gerekli gizli buluşma yerlerinin tesbit edilmesinden parolaların, şifrelerin nasıl elde edileceğinden uzun uzun söz etti.

— «Birlikler bölgesel silâh depolarının yerlerini bulmalı. Beyazlara ait yiyecek ve malzeme depolarını ve paraların nerelerde saklandıklarını bilmelidir,» dedi, «çeteci birliklerinin birbirleriyle temas halinde olmaları şarttır.»

Liberius, konuşmacı sözün burasına gelince daha fazla dayanamadı. «Çok güzel konuşuyorsunuz, » dedi, «aklımda tutmağa çalışacağım. Bütün bu söylediklerinizi harfi harfine uygulamanız gerekiyor, değil mi? Yoksa Kızıl Ordu'dan bir yardım bekliyemeyiz, değil mi?»

— «Elbette.»

— «Peki ama sevgili Lidochka, benim topçusuyla süvarisiyle üç alayım aylardan beri savaşır, düşmanla saklambaç oynarken senin bu bir araba dolusu lâfının bana ne faydası olur ki?»

Kostoyed, «Gerçekten çok güzel,» diye düşündü, «ne kadar cesaretle konuşuyor.»

Liberius’un küstah tavırlarından hoşlanmayan Tiverzin söze karıştı.

— «Bağışlayın, hatip yoldaş,» dedi, «ben bir noktayı anlamadım. Verilen talimatlardan birini yanlış anladım sanıyorum. Bunu bir kere daha okuyabilir miyim? Emin olmak istiyorum. Savaşa katılmış eski savaşçıların ve askerî birliklere dahil olanların Merkez Parti Komitesi üyesi olmaları gerekir. Komiteye asker, teknisyenlerden, assubaylardan bir kişi sokulmalıdır. Böyle söylediniz, değil mi, Yoldaş

— «Evet, tamam.»

Dinleyicilerin arasından, «Yeter! Sonuç! Sonuç!» diye bağıran sesler işitildi, «Vakit geç oldu. Sonucu öğrenelim.»

Vdovichenko, «Ben de çoğunluğun fikrindeyim,» diye kalın sesiyle araya girdi, «toplantıyı bir sonuca bağlayıp dağılsak çok iyi olacak.»

Vdovichenko’nun arkadaşı ve onun her sözünü tasdik eden bir fikir yoldaşı olan Svird de, «Herşey gün gibi belirli,» dedi.

«Durumu bir çocuk bile kolaylıkla anlıyabilir. Şimdi işimiz çarpışmak, elimizden geldiği kadar tutunmak. Bir kere başladık. Artık geri dönemeyiz. Yatağımızı yaptık. Artık içine uzanıp yatmak kaldı.»

Dinleyiciler her taraftan, «Sonuç! Sonuç!» diye bağırıyorlardı. Buna rağmen bir süre daha konuştular. Fakat konuşmalardan bir sonuç çıkarmak imkânsızdı. Herkes aklına geleni söylüyordu. Nihayet şafak sökerken dağıldılar. Her zamanki gibi, tedbirli davranarak evlerine teker teker gittiler.

— VII —

Küçük, akıntılı bir nehir olan Pazhinka’nın, Kuteiny Posad ile Maly Yermolay köylerini ikiye ayırdığı, Dağyolu üzerinde çok güzel manzaralı bir yer vardır. Kuteiny Posad sarp bir yarın tepesindedir. Öteki de aşağıdaki vadiye gelişi güzel yayılıp dağılmıştır. Kuteiny’de askere alınan gençler onuruna bir eğlence düzenlenmişti. Yermolay’da da Albay Stresen’in idaresindeki askere alma komitesi Paskalya tatilinden sonra çalışmalarına yeniden başlamıştı. Süvari birlikleri ve Kazak askerleri bu sebeple köye gelmişlerdi.

Beklenmedik derecede geç gelen Paskalya’nın üçüncü günüydü. Hava ılık ve sakindi. Trafiği aksatmamak için Dağyolunun bir parça aşağısına hazırlanan ziyafet masaları çeşitli yiyecek ve içkilerle donatılmıştı. Masalar yerlere kadar sarkan beyaz örtüleriyle tıpkı uzun bir sucuğa benziyordu.

Kuteiny köylüleri, eğlenceyi düzenleyebilmek için aralarında para toplamışlar, ellerinden geleni yapmışlardı. Esas yiyeceği, Paskalya yortusundan arta kalan yemekler teşkil etmekteydi. İki tane tütsülenmiş domuz budu, birkaç tane paskalya çöreği, peynir vardı. Kâselerin içine turşular ve dilimlenmiş bayat köy ekmekleri sıralanmıştı. Paskalya yumurtaları da vardı. Yumurtalar daha çok pembe ve açık mavi renge boyanmıştı. Yumurta kabukları pembe ve mavi renkleriyle yeşil çimen üzerinde çiçek gibi duruyordu. Kızların elbiseleriyle erkeklerin gömlekleri de pembe ve mavi renklerdeydi. Masmavi gökyüzünde, pembe bulutlar, ağır ağır, danseder gibi geçip gidiyorlardı.

Pembe bir gömlek giymiş, beline de bir ipek kuşak bağlamış olan Vlas Galuzin, Dağyolu üzerindeki Pafnutkin'in evinden koşa koşa çıktı. Ziyafet sofrasının bulunduğu yere geldi. Konuşmasına başladı:

— «Evlâtlarım, bizim köyde yapılan bu votkayı sizin şerefinize şampanya niyetine içiyorum,» dedi, «bugün yola çıkacak olan sizlere uzun bir ömür ve mutlu yıllar dilerim. Size daha birçok iyi dileklerde bulunmak isterdim. Genç askerler! Beni dinleyin! Önümüzde uzayan yol, sizi kardeş kavgalarıyla memleketi kana bulayan düşmanlarınızın karşısına çıkacak. Halk, ihtilâli koruyarak rahat bir hayat yaşıyacağını ummuştu. Fakat Bolşevikler, yabancı sermayeye güvenerek halkın bu isteğini yerine getirmesine engel oldu. Kendi öz kardeşlerine süngüyle, silâhla karşılık verdi. Şimdi savunmasız insanların kanı bir nehir gibi akıyor. Bugün yola çıkacak olan sizler, haklarımızı, ayaklar altına alınmış olan Rus ordusunun şerefini koruyacaksınız. Utanç içinde yaşıyoruz. Sadık müttefiklerimize karşı da utanç duyuyoruz. Çünkü sadece Kızıllar değil, Almanya ve Avusturya da başkaldırmak üzere. Evlâtlarım... Vlas Galuzin konuşmasını sürdürüyordu. Fakat sözleri sürekli alkışlarla kesildi. Bunun üstüne Vlas Galuzin elindeki votka kadehini ağzına götürdü. Bir yudum aldı. Bu ona zevk vermiyordu. Çünkü o şaraba alışkındı. Fakat halkın iyiliği için katlandığı yoksulluklar ona mutluluk veriyordu.

Goshka Ryabinkn bağıran, gülen, arkadaşlarının arasında yanı başında oturan Terenty Galuzin'e, «senin babalık da yaman adammış ha!» dedi, «çok iyi bir insan doğrusu! Fakat bu kadar uğraşıp çalışması boşuna değildir. Yakında bir ödül alır.»

— «Hata ediyorsun, Goshka! Böyle birşeyi nasıl düşünebilirsin? Ben de senin gibi aynı günde askere çağrıldım. Birlikte aynı yere gideceğiz.

Alçaklar beni okuldan kovdular. Annem ne kadar üzülüyor, bilemezsin... Haklısın, babam çok güzel konuşur. Nutuk çekmede üstüne yoktur. Sonra okumuş bir adam da değildir. İçinden geldiği gibi konuşur.»

Goshka konuyu değiştirmek zorunda kaldı.

— «Sanka Pafnutkin'in başına gelenleri işittin mi?»

— «Evet. Gerçekten o kadar feci bir şey mi?»

— «Tedavisi imkânsız. Ölünceye kadar çekecek. Kendi hatası. Gitmemesini söylemiştik. İnsanın çok dikkatli olması lâzım. Herkesle düşüp kalkmağa gelmez.»

— «Peki, şimdi ne yapacak, Gochka?»

— «Bitkin bir halde. Kendini öldürmek istedi. O da askere çağrılmış. Yermolay'da tıbbî muayenesi yapılıyor. Herhalde askere kabul ederler. Fakat kendisi toplumdan intikam almak için çetecilerle birleşeceğini söylüyor.»

— «Biliyor musun Goshka, bulaşıcı hastalıklardan söz ediyorsun ama kadınlara gitmezsen yine hastalanırsın. Bu sefer başka hastalığa yakalanırsın.»

— «Ne demek istediğini anlıyorum. Fakat dediğin hastalık değil ahlâksızlıktır.»

— «Böyle konuştuğun için burnunun ortasına bir yumruk indirmek istiyorum, Gochka. Pis yalancı insan arkadaşıyla böyle mi konuşur!»

— «Sakin ol. Sadece şaka ettim. Sana şunu anlatmak istiyorum: Paskalya'da Pazhinsk'lere gittim. Evde bir misafir vardı. Bölge bölge dolaşıp konferanslar veriyormuş. Hayli ilgi çekici bir insandı. Durmadan insan kişiliğinin hürriyete kavuşturulması sorunundan sözetti. Beğendim doğrusu. Güzel konuşuyordu. Ben de anarşistlerle birleşeceğim. Ben... İçimizde bir kuvvet vardır dedi. Bu kuvvet uyanmak, başkaldırmak ister... Cinsiyet ve karakter birbirine uygun şeylerdir, dedi... O adam bir dahi... Fakat benim başım döndü ha! Ne kadar bağırıp çağırıyorlar bunlar! Sus artık Trenty, daha çok dayanamıyacağım.»

— «Pekâlâ. Yalnız bana birşey daha söyle. Goshka. Hâlâ Sosyalizm hakkında söylenen birçok kelimenin anlamını bilmiyorum. Meselâ, sabotajcı ne demektir?»

— «Bu kelimelerin anlamını benim kadar iyi bilen yoktur ama kafam yerinde değil, Terenty. Beni rahat bırak Sabotajcı...» Goshka daha sözünü tamamlamamıştı ki çok yakınlarında ziyafet sofrasındakilerin gürültüsünü

bastıran bir patlama oldu. Sonra ortalığı bir sessizlik kapladı. Bir an sonra aynı patlama daha yakından daha şiddetle işitildi. Sofradakilerin bir kısmı ayağa fırladı. Aklı başında olanlarsa yerlerinden kımıldamadılar. Bir çokları oradan uzaklaşmak istedi. Bazıları masaların altına gizlendiler. Kadınlar bağırıyordu. Ortalık karma karışık olmuştu.

Vlas suçluyu bulmak için sağına soluna bakıyordu. İlk anda patlamanın köyden, hattâ masalarla daha yakın bir yerden geldiğini sanmıştı. Boynundaki damarlar kabarmıştı. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti. «Bunu hangi rezil yaptı?» diye avaz avaz bağırıyordu, «el bombalarını kim ortalığa saçıyor böyle? Bir elime geçirirsem, kendi oğlum bile olsa onu çıtır çıtır yiyeceğim, Hemşerilerim, bu gibi oyunların oynanmasına izin vermemeliyiz. Köyü saralım. Serseriyi ele geçirelim. Kaçmasına müsaade etmeyelim.»

Herkes önce onun sözlerini dinliyordu. Fakat biraz sonra dikkatlerini Maly Yermolay köyünün Halkevi binasından yükselen koyu bir duman çekti. Hep birlikte yarın kıyısına kadar geldiler. Aşağıda Yermolay köyünde olup bitenleri anlamağa çalıştılar.

Bina yanıyordu. Bir çok asker namzedi genç aralarında çırılçıplak bir arkadaşlarıyla birlikte binadan dışarı kaçıyorlardı. Yanlarında Albay Strese de vardı. Süvari askerleri eyerlerinin üzerlerine eğilmişler, ‘ellerinde kırbaçları sağa sola sallayarak köyün içinde at koşturuyorlardı. Birisini arıyorlardı galiba. Köylülerin birçoğu, kilisenin tehlike çanları çalması üzerine Kuteiny yoluna dökülmüşlerdi.

Olaylar korkunç bir hızla ilerledi. Güneş batarken, avının Yermolay’dan uzaklaştığına kani olan Albay Strese, Kazak askerleriyle birlikte Kuteiny’e geldi. Köyü sardı. Evleri teker teker aramağa başladı.

Askere alınacak gençlerin hemen hemen yarısı kör – kütük sarhoştular. Kimisi masaların üzerine abanmış, kimisi yerlere serilmiş uyuyorlardı. Askerlerin köye girdikleri anlaşıldığında vakit çok geç olmuştu, hava tamamiyle kararmıştı.

Terenty ile Goshka dahil gençlerin bir çoğu tabana kuvvet kaçmışlardı. En yakındaki ahıra girmişlerdi. Ahırın duvarının altına girip saklanmışlardı. Karanlıkta ahırın kimin olduğunun farkında değillerdi. Fakat şimdi balık ve parafin kokusundan burasının köy kooperatifinin deposu olduğunu anlamışlardı.

Gençlerin bir suçları yoktu. Vicdanları rahattı. Saklanmakla aptallık ediyorlardı. Çoğu ilk anın heyecanıyla hareket etmişlerdi. Sarhoş olduklarından ne yaptıklarını bilmiyorlardı. Bir kısmı da konuşulmayacak kimselerle ahbaplık ettikleri için başlarının belâya girmesinden korkmuşlardı. Gerçi konuştukları kimseler birkaç serseriden başka birşey değildi. Ama bu devirde ne olacağı belli olmazdı.

Çok geçmeden depoda yalnız olmadıklarını anladılar. Buraya kendilerinden önce gelen olmuştu. Her yer, Yermolay'dan Kuteiny'den kaçıp gelmiş delikanlılarla doluydu. Kuteiny'li gençler kör kütük sarhoştular. Kimisi horluyor, dişlerini gıcırdatıyordu. Kimisi de uykusunda sayıklıyordu. Birçoğu da kusup içindekileri çıkarmakla meşguldü. Ortalık zifiri karanlıktı. Havasızdı. Koku da dayanılır gibi değildi. Saklandıkları yeri gizlemek için son gelenler duvarın altındaki oyuğu kapatmışlardı. Bir zaman sonra horultular kesildi. Sarhoşlar sessiz sedasız uykuya daldılar. Sadece Terenty ile Goshka'nın paniğe kapılarak, Kosko ile sığındıkları köşeden fısıltılar geliyordu. Kosko, Yermolay'lı kavgacı, geçimsiz bir delikanlıydı.

Koska, «o kadar yüksek sesle konuşmayın,» diyordu, «hepimizi ele vereceksiniz. İşitmiyor musunuz? Strese'nin adamları çevrede dolaşıyor. İşte sokağın sonuna kadar gittiler. Şimdi geri dönüyorlar. İşte geldiler. Nefes alma. Bak seni boğarım sonra... Şansın varmış gittiler... Buraya niçin geldin sen? Niçin saklanıyorsun, aptal? Seni niçin yakalamağa kalkışsınlar?»

— «Goshka'nın «saklan» diye bağırdığını işittim. Buraya girdim.»

— «Başı belâya girebileceği için saklanıyor. Khodatskoye'deki demiryolu tamir atölyelerinde çalışan akrabaları var... Onun için saklanıyor. Kıpırdama. Sakin dur aptal! Sarhoşlar her tarafı batırdılar. Kıpırdarsan pisliği üzerimize saçacaksın... Kusmuk kokusunu almıyor musun? Strese köyü niçin arıyor biliyor musun? Birini arıyorlar.»

— «Bütün bunlar nasıl oldu, Koska? Nasıl başladı?»

— «Bütün bunlar Sanka'nın, Sanka Pafnutkin'in başının altından çıkıyor. Hep birlikte askerlik yoklaması yaptırmağa gitmiştik. Soyunup sıraya girdik. Doktoru bekliyorduk. Sırası gelince Sanka soyunmadı. Zaten geldiğinde bir parça sarhoştu. Kâtip çok nazik bir dille soyunmasını istedi. Hattâ ona «Siz» diye hitap etti. Sanka başını geriye atarak, «Soyunmıyacağım» dedi. «Herkesin karşısına çırılçıplak çıkamam.» Sanki utanmış gibi bir hali vardı. Sonra kâtibe yanaştı. Adamın çenesine bir

yumruk indirdi. Ardından masayı bacaklarından tuttuğu gibi ters çevirdi. Masanın üzerindeki herşey, listeler, mürekkep şişeleri, kalemler yerlere saçıldı. O sırada içeri Strese girdi. Bağıra bağıra, «Benim serserilerle işim yok,» dedi, «burada kanuna karşı nasıl gelinirmiş! Ben şimdi size yapacağımı bilirim. Kim yaptı bu işi?» Sanki, «Elbiselerinizi toplayın, kaçın, Yoldaşlar!» diye bağırdı. Pencereden tarafa atıldı, camı bir yumrukta şangır şangır aşağı indirdi. Ben de elbiselerimi kapıp peşinden koştum. Bir yandan koşuyor, bir yandan da giyiniyordum. Fakat Sanka yıldırım gibi koşuyordu. Peşimizden de diğerleri geliyordu. Ama işin aslını sorarsan, bu iş nasıl oldu, sebep nedir bilmiyorum. Hiçbir şey söyleyemem.»

— «Peki bombayı kim attı?»

— «Ne bombası?»

— «Bomba işte. Ya da el bombası, dinamit... Herneyse, kim attı?»

— «Herhalde biz atmadık.»

— «Kim attı ya?»

— «Ben ne bileyim? Bir başkası atmış olacak. Karışıklığı gören biri «dur bakayım ben de köyü havaya uçurayım. Nasıl olsa bu karışıklıkta kimse farkına varmaz,» demiştir. Belki de şu Pazhinsk'den gelen siyasîlerden biri yapmıştır. Her yer onlarla dolu... Susun. Strese'nin adamları geliyor. Mahvoluruz sonra, susun!»

Sokaktan yaklaşan ayak sesleri geliyordu. Mahmuzlar şakırdıyor, çizmeler gıcırdıyordu.

Petersburg şivesiyle konuşan kumandanın sesi, «tartışma istemem,» diyordu, «beni aldatamazsınız. Şurada biri konuşuyordu. Bir ses işittim.»

Yermolav köyü muhtarı, ihtiyar bir balıkçı olan Otvyahistin, «Size öyle gelmiş olacak Albayım,» diye komutanı çevirmeğe çalışıyordu. «Köyde kimse konuşmıyacak mı? Elbette konuşur. Burası kilise bahçesi değil ki. Belki de konuşuyorlardır. Evler insan dolu. Bunlar hayvan değil ki, elbette konuşacaklar.»

— «Sus diyorum. Aptal rolü oynama! Buraya bir Kızıllar yerleşsin de günümüzü görürüz.»

— «Hey Allahım! Böyle birşeyi nasıl isteyebilirsiniz, komutanım! Bizim köylüler ellerindeki dua kitaplarını bile doğru dürüst' okuyamazlar. O kadar cahildirler. Bolşevizm ile ne gibi bir ilgileri olur?»

— «Hep böyle konuşursunuz zaten. Sonra da onlarla işbirliği edersiniz. Depoyu karış karış arayın. Sandıkların içine, tezgâhların altına

bakın.»

— «Emredersiniz, Komutanım.»

— «Ölü veya diri, Pafnutkin, Ryabikh ve Nekhvalehkin'i istiyorum. Nereden bulacaksanız, bulun. Galuzin'in aptal oğlunu da istiyorum. Bir de kalkmış bize kahramanlık nutukları çekiyor. Öbür yanda oğlunun etmediği halt kalmadı. Zaten bir dükkân sahibi, işi gücü bırakıp da böyle nutuk çekmeğe kalkışırsa işin içinde bir bit yeniği olur. Normal bir hâl değil bu. Galuzin'lerin siyasi suçluları sakladıkları ve Hollycross'daki evlerinde gizli toplantılar yaptıkları ihbar edildi. Bana o oğlanı yakalayın. Henüz hakkında bir şikayet yok ama, bir de suçlu bulursam diğerlerine örnek olsun diye derhal ipin ucunda sallandırırım.»

Devriye yoluna devam etti. İyice uzaklaşınca Koska, korkudan bayılacak hale gelmiş olan Trenty'e, «İşittin mi?» diye fısıldadı.

— «Evet.»

— «Şimdi senin, benim, Sanka ve Goshka için gidecek bir tek yer var: Orası da ormandır. Orada ebediyen kalmıyacağız tabiî. Ortalık sakinleşinceye kadar bekleyeceğiz. Sonra ne yapacağımızı düşünürüz. Belki de dönmenin çaresini buluruz.»

ONBİRİNCİ BÖLÜM

ORMAN KARDEŞLİĞİ

— I —

Yuri'nin çeteciler tarafından esir edilmesinin üstünden iki yıl geçmişti. Hürriyetinin sınırları pek belli değildi. Hapsedildiği yerin çevresinde parmaklık yoktu. Başında nöbetçi de beklemiyordu. Ne yaptığını merak bile etmiyorlardı. Çeteci kuvvetleri daimî bir hareket halindeydiler. Kendilerini hiçbir zaman halktan ayırdıkları yoktu. Köylerin, kasabaların içinden geçerlerken köylülerden bile ayırt bile edilmiyorlardı. Aksine halkın arasına karışıyor, onların içinde kayboluyorlardı.

Yuri'ye esir oluşu bir yalan gibi geliyordu. Her bakımdan serbestti. Ama bu serbestliğinden yararlanmayı beceremiyordu. Esirliği hayatta gördüğümüz kayıtlara, şartlara, görünmez bağlarla bağlıydı. Gerçekte zincire vurulmamıştı, dört duvar arasına hapsedilmemişti ama Yuri kendini bir esir gibi hissediyor, o şekilde hareket ediyordu.

Çetecilerin şefi Liberius Mikulitsin onu çok beğeniyordu. Çadırında yatırıyordu. Fakat Yuri bu arkadaşlıktan hiç memnun değildi.

— II —

Bu günlerde çeteciler durmadan Doğu'ya doğru gidiyorlardı. Zaman zaman bu yürüyüş bir zafer havasına bürünüyor, Kolchak'ı Batı Sibirya'dan sürüp atmak amacını güdüyordu. Yol boyunca sıralanan köyler duruma göre bazan Kızıl, bazan da Beyaz oluyorlardı. Hallerine bakıp ta kimin işgali altında bulunduklarını söylemek pek güçtü. Herhangi bir köyden geçerlerken, ortada evlerden başka birşey kalmıyordu. Köylüler, ufalıp küçülüyor, toprağın altına giriyor gibiydiler. O zaman çamurlara bata çıka ilerleyen atlar, askerler, toplar olduklarından daha büyük görünüyorlardı.

Bir gün, Pazhinsk denen küçük bir köyden geçiyorlardı. Yuri, General Kappel'in yönetimindeki Beyazların bırakıp gittikleri İngiliz ilâçlarından meydana gelen bir ilâç stokuna el koymak için köyün eczanesine gitti.

Yağmurlu, karanlık bir akşam üstüydü. Beyaz ve siyah renklerin baskınlığı heryerde kendini belli ediyordu. Işık düşen yerler bembeyaz kesiliyor, geri kalan yerler neredeyse zifiri bir karanlığa gömülüyordu. Yuri de çelişik bir ruh hâli içindeydi. Bazen kendini bir kuş kadar hafif hissediyor, bazen derin bir üzüntüye gömülüyordu.

Orduların geçtiği yol tamamiyle tahrip edilmiş, bir çamur deryası haline gelmişti. Bir yandan öteki yana geçmek bir meseleydi. İşte bu sırada Yuri, üç yıl önce birlikte tren yolculuğu yaptığı Pelagia Tyagunova'ya rastladı.

Yuri'yi önce Pelagia gördü. Pelagia Tyagunova çamur deryasının karşı tarafında, yüzünde, eğer Yuri kendisini tanırsa yakınlık gösterecek, tanımazsa geçip gidecek bir ifadeyle durmuş bakıyordu.

Neden sonra Yuri onu tanıdı. Onunla birlikte aklına tıklım tıklım dolu tren, mahkûmlar, gardiyanlar, saçları örgülü kadınlar ve kendi ailesi geldi. Yolculuğun bir çok yönleri kesin ayrıntılarla kafasına doluştu. Özellikle ailesini hatırlamak, sevdiklerini düşünmek büyük bir acı duymasına sebep oldu.

Pelagia'yı selâmladı. Yolun karşıya geçilebilecekmiş gibi görünen yerine doğru gitti. Karşıya geçti ve Pelagia'yla konuşmağa başladı.

Pelagia, aradan geçen iki yıl süresince olanları teker teker anlattı. Yuri'ye yakışıklı bir genç olan Vassya'dan söz etti. Onların köyünde bir zaman kalmıştı. Vassya'nın ailesinin yanında güzel günler geçirmişti. Fakat köylüler ona bir yabancı gibi davranmışlar, hiçbir zaman aralarına almamışlardı. Sonunda Vassya ile seviştiğini ileri sürmüşlerdi. Pelagia'da canını kurtarmak için pılısını pırtısını toplayıp kaçmak zorunda kalmıştı. Şimdi Hollyoross kasabasında oturan kız kardeşi Olga Galuzina'nın yanında kalıyordu. Pritulyev'in buralarda olduğunu işitmiş, onun için Pazhinsk'e gelmişti. Fakat Pritulyev'i bulamamıştı. Bunun üstüne kasabada yerleşip kalmış. Bir de iş bulmuştu.

Bu arada başına bir sürü şanssızlıklar gelmişti. Verentenniki köyü yiyecek sakladığı için cezalandırılmış, üzerlerine asker yollanmıştı. Vassya'nın evinin yakılıp yıkıldığı, ailesinden birinin de öldüğü söyleniyordu. Hollyoross kasabasında eniştesi Vlas Galuzin ya hapsedilmiş, ya da kurşuna dizilmişti. Kimse birşey bilmiyordu. Yeğeni Trenty de ortadan kaybolmuştu. Kız kardeşi Olga Galuzina da bir süre açlıkla

becelleştikten sonra akrabası olan bir köylü ailesinin yanında hizmetçi olarak çalışmağa mecbur olmuştu.

İşte şimdi Yuri'nin ilâçları devralmağa gittiği eczanede Pelagia hizmetçilik ediyordu. Yuri'nin ilâçları almasiyle bütün aile, tabiî Pelagia da yoksulluğun pençesine düşecekti. Fakat Yuri'nin elinden birşey gelmezdi. İlâçları teslim alırken Pelagia da yanında durdu.

Yuri'nin getirdiği araba binanın kapısının önüne çekilmişti. Sandıklar, çuvallar içindeki ilâçlar arabaya yüklendi.

Kasaba halkı gibi eczacının uyuz atı da elkoyma işini üzüntülü üzüntülü seyrediyordu. Yağmurlu gün sona ermek üzereydi. Gökyüzü bir parça açılmıştı. Bulutların arasından güneş hafifçe sıyrılıp çıktı. Çamur yığınlarının üstünde dolaştı.

Ordu yolun kıyısından durmadan ilerliyordu. Çamurun derinleştiği, batak haline geldiği yerlerde ata biniyorlardı. Elde ettikleri ilâçların içinde bütün bir şişe dolusu kokain de buldular. Çetecilerin reisi uzun süredir kokaine alışmıştı.

— III —

Kışın tifüs salgını, yazın dizanteriyle uğraşan, Yuri, şimdi harekâtın başladığından beri gittikçe artan yaralılarla mücadele ediyordu. Başını kaşıyacak zamanı yoktu. Birçok güçlüklerle karşılaşmalarına, sık sık çekilmek zorunda kalmalarına rağmen, çetecilerin ordusu, geçtikleri köylerden aldıkları ve düşman ordusundan kaçan askerlerle her gün biraz daha artıyordu. Yuri'nin çetecilerle birleştiği on sekizinci ayda ordu, Liberius'un Hollyoross'daki toplantısı sırasında övündüğü miktara ulaşmış, eskisinden belki on misli daha çoğalmıştı.

Yuri'ye birkaç tane tecrübeli hastabakıcı yardım ediyordu. İki tane de asistanı vardı. Bunların ikisi de savaş esiriydiler. Yuri, Avusturya ordusunda doktorluk eden Macar Krenyi Lajos ile Almanca konuşuyordu. Hırvat olan Angelar ise bir parça Rusça anlıyordu.

— IV —

Kızıl Haç Beynelmilel anlaşmalarına göre askerî doktorlar, savaşa katılmazlar, silâh taşımazlardı. Fakat bir sefer Yuri bu kuralı bozmak

zorunda kaldı. Çarpışma başladığında savaş alanında bulunuyordu. O da çetecilerin alınyazısını paylaşacaktı.

Düşman ateşine yakalandığı sırada Yuri cephenin en ön bölümündeydi. Hemen kendini yüzüstü yere attı. Yanında birliğin telefoncusu duruyordu. Arkalarında sık ve büyük bir orman vardı. Önleri göz alabildiğine uzanan tarlalarla kaplıydı. İşte Beyaz'lar buradan saldırıya geçmişlerdi.

Şimdi Beyaz'lar, Yuri'nin çok yakınlarına kadar gelmişlerdi. Yuri onların yüzlerini görebiliyordu. Bunlar şehirlerden gönüllü yazılan delikanlılar ve ikinci kez askere çağrılan, delikanlıların babası yerindeki ihtiyarlardı. Çoğunluk, ya lisenin son sınıfından, ya da Üniversitenin ilk sınıflarından ayrılıp askere yazılmış olan gençlerdeydi.

Yuri bunların hiçbirini tanımıyordu ama, hiçbiri yabancı gelmiyordu ona sanki. Kimileri ona okul arkadaşlarını hatırlatıyor, acaba onların küçük kardeşleri olabilir mi? diye düşünüyordu. Diğerlerine bir tiyatroda ya da sokakta rastlamış gibi oluyordu. Bu yüzleri anlamlı, zeki bakışlı insanlara karşı bir yakınlık duyuyordu. Bunlar onun cinsinden, onun anlayışında insanlardı.

Görev dedikleri şeye karşı tuhaf bir anlayışları vardı: İçleri gereksiz bir cesaret ve körü körüne bir atılganlıkla doluydu. Göğüslerini kabartarak dimdik geliyorlardı. Arazi düz olmasına rağmen saklanabilecekleri, kendilerini bir dereceye kadar koruyabilecekleri girintiler, çıkıntılar, tümsekler vardı. Fakat onlar dağınık bir halde geliyor, çetecilerin kurşunlarına hedef oluyorlardı. Geniş, çıplak, ortasından kurumuş bir ağaç vardı. Belki üzerine yıldırım düşmüş, belki de ateş alanında tarafların yaptıkları ateşlerin etkisiyle kapkara kesilmişti. Beyaz'ların gönüllü askerlerinin her biri yanından geçerken bu ağacın arkasına gizlenmek ihtiyacını duyuyorlar, sonra bu istekten vazgeçerek ilerlemeğe devam ediyorlardı.

Çetecilerin kurşunları sayılıydı. Hepsine kurşunlarını dikkatli kullanmaları, uzak mesafelere ateş etmemeleri emredilmişti. Sadece düşman çok yaklaştığı zaman ateş ediyorlardı.

Yuri'nin silâhı yoktu. Çimenlerin üzerine dümdüz uzanmış çevresini seyrediyordu. Ölümlerine kahramanca, istekle koşan bu delikanlıların tarafını tutuyordu. Bütün benliğiyle onların başarılı olmaları için dua ediyordu. Bu gençler ruh, düşünce ve ahlâk açısından kendisiyle aynı olan

ailelerin çocuklarıydılar. Aynı okullarda okumuşlardı. Aynı terbiye kurallarına göre yetiştirilmişlerdi.

İçinden tarlanın ortasına atılıp onların safına geçmek geldi. Böylece kurtulmuş olacaktı. Fakat yapacağı şey de çok tehlikeliydi.

Elleri yukarda ortaya çıktığı an, onu çeteciler kalleşlik edip kaçtığı için arkasından, Beyaz'lar da yanlış bir anlayışla önden vururlardı. Böyle bir halde başına neyin geleceğini çok iyi biliyordu. Çünkü birçok kere kaçma plânları hazırlamış ardından da vazgeçmişti. Başaramıyacağını, sonunda zararlı çıkacağını anlamıştı. Böylece duygularına kapılmamağa çalışarak olduğu yerde kaldı. Çarpışmayı seyre devam etti.

İnsanların ölüm dirim savaşı sürerken böyle eli kolu bağlı bir durumda kalınamazdı. İnsan dayanıklılığının dışında birşeydi bu. Kendisini esir olarak tutanlara duyduğu bağlılık duygusundan ileri gelmiyordu. Hattâ kendi hayatını korumak için de değildi. Sadece hayatın gerektirdiği, gözlerinin önünde cereyan eden olayların etkisiyle yapması zorunlu olan şeydi. Tarafsız kalmasına imkân yoktu. Onun da herkes gibi birşeyler yapması gerekiyordu. Bir savaş oluyor, ona ve yoldaşlarına ateş ediyorlardı. Onun da ateş edenlere ateş etmesi gerekirdi.

Bu yüzden yanındaki telefoncu arkadaşı şöyle bir titreyip sonra da hareketsiz kalınca, Yuri adamın üstüne tırmandı, silâhını ve kurşunlarını aldı. Arkasından da ateş etmeğe başladı. Fakat beğendiği, onlara bir yakınlık duyduğu için delikanlılara ateş etmiyor, tarlanın ortasındaki ağaca nişan alıyordu. Sonra da ağacın iki yanında kimsecikler olmadığı zaman tetiği çekiyordu. Savaşın sonuna kadar bu taktiği devam ettirdi. Yuri ateş ettikçe ağacın dallarından dört bir tarafa tahta parçaları saçılıyordu. Ne var ki, ne kadar dikkatli davranırsa davransın, kendisiyle ağaç arasına en kritik anlarda gençlerden biri giriyordu. Yuri bunlardan iki tanesini yaraladı. Üçüncüsü ağacın dibine düştü. Uzaktan ölmüş gibi duruyordu.

Sonunda Beyaz'ların komutanı saldırının faydasızlığını farketti. Kuvvetlerine çekilme emri verdi.

Çeteciler kalabalık değillerdi. Asıl kuvvetin büyük bölümü yürüyüş halindeydi. Diğerleri de ilerdeki başka bir düşman kuvvetiyle savaşıyorlardı. Ne kadar azınlık olduklarını göstermemek için Beyaz'ların peşine düşmediler.

Yuri'nin asistanı Angelar, sedye taşıyan iki askerle birlikte çıkageldi. Yuri, belki bir hayat izi bulurum ümidiyle telefoncunun üstüne eğildi.

Göğsünü açtı. Fakat adamın kalbi çoktan durmuştu.

Ölünün boynundan ipek kurdeleyle asılmış bir muska sarkıyordu. Muskanın içinden bir bez parçasının arasına dikilmiş, kat kat bölünmüş bir kâğıt çıktı. Yuri kâğıdı açtı. Kâğıt o kadar eskimişti ki neredeyse parçaları elinden düşüp etrafa yayılacaktı. Bunda İncil'den bir parça yazılıydı. Taşıyana cesaret vermesi, onu tehlikeden koruması için yazılmıştı. Son İmparatorluk savaşında askerler hep bu duayı boyunlarında taşırlar ya da dudaklarından düşürmezlerdi. Esir düşenler geceleri sorguya çekilmeğe götürüldükleri zaman bu duayı okurlardı.

Yuri, telefoncuyu olduğu yerde bırakarak, az önce ağacın dibine düşen genç Beyaz askerin yanına yaklaştı. Çocuk denecek yaştaki askerin yüzünde büyük bir temizliğin ve acının çizgileri vardı. Yuri, «onu niçin vurdum?» diye düşündü.

Delikanlının ceketinin düğmelerini çözdü. Göğsünü açtı. Dikkatli bir el, belki de annesinin elleri ceketin astarına delikanlının adını işlemişti. Seryozka Rantsevich adlı delikanlının boynundaki zincirden muska, daha çok tütün kutusuna benzeyen bir başka altın muhafaza sarkıyordu. Kutu sanki çivi çakılmış gibi delinmişti. Kutunun içinden bir kâğıt parçası kayıp düştü. Yuri bunu eğilip aldı. Hayret, telefoncunun muskasındaki aynı dua yazılıydı. Fakat bu seferki çok dikkatlice ve aslına uygun olarak yazılmıştı.

Bu sırada Seryozka kımıldadı. İnledi. Yaşıyordu.

Daha sonra hafifçe yaralandığı anlaşıldı. Kurşun annesinin taktığı altın muhafazaya çarparak sapmıştı. Ama şimdi bu baygın askeri ne yapacaktı?

Zulmün en kan dökücü dönemine vardığı bir zamanda yaşıyorlardı. Esirler genel karargâha götürülmüyor, hele yaralı esirler daha savaş alanında birer bıçak vuruşuyla öldürülüyorlardı. Yuri'nin aklına çılgınca bir fikir geldi. Seryozka'yı çetecilere katılan en yeni asker olarak göstermeleri mümkündü. Hemen ölü telefoncunun elbiselerini çıkardı. Seryozka'ya giydirdi. Angelar ile birlikte Seryozka'yı tedavi ederek hayata kavuşturdular. Delikanlının niyetinin tekrar Kolchak ordusuna dönüp Kızıllara karşı çarpışmak olduğunu saklamamasına rağmen onu serbest bıraktılar. Çetecilerin yanından kaçıp gitmesine yardım ettiler.

— V —

Sonbahar gelince çeteciler Tilki burnu denen yerde karargâh kurdular. Burnun üç yanını hızla akan bir nehir kuşatmıştı.

Geçen kış burada Beyaz'lar kalmışlar, köylülerin yardımıyla geçinmişlerdi. Fakat baharda, kurdukları evleri, siperleri yıkmadan çıkıp gitmişlerdi. Şimdi onların bıraktığı herşeyi çeteciler kullanıyordu.

Yuri, Liberius Mikulitsin ile aynı sığınağı paylaşıyordu. Liberius iki gecedir durmadan konuşarak Yuri'ye rahat vermiyordu.

— «Acaba sevgili babam şu anda ne yapıyordur, dersiniz?»

Yuri kendi kendine, «bıktım usandım bu saçmalıklardan,» diye içini çekti, «ne kadar da babasına benziyor.»

— «Önceki konuşmalarımızdan anladığıma göre kendisini oldukça tanıyorsunuz. Onu beğendiğini de görüyorum. Bu konuda başka neler söyleyebilirsiniz?»

— «Bana bak, Liberius Avercievich, yarın bir seçim toplantısı yapılacak. Kaçak içki yapan askerlerin yargılanması da başlıyacak. Lajos ile bu dâva için gerekli dosyayı hazırlamış değiliz. İki gecedir de gözüme uyku girmedi. Bu meseleyi daha sonra konuşamaz mıyız? Çok yorgunum.»

— «Herneyse, benim ihtiyar hakkında ne düşündüğünüzü söyleyin.»

— «Bir kere babanız ihtiyar değil. Baban için neden böyle bir sıfat kullandığını anlamıyorum. Neyse, anlatayım. Daha önce birkaç kere söylediğim gibi, ben sosyalizm çeşitlerinden bir şey anlamam. Benim için Sosyalizm de Bolşevizm de aynı şeydir. Baban, Rusya'nın son karışıklıklarına, düzensizliklerine sebep olanlardan biridir. İhtilâlci bir karakteri var.»

— «Bu bir övgü mü, yoksa yergi mi?»

— «Bir kere daha tartışmayı daha uygun bir zamana bırakmanı rica ediyorum. Kokaini çok kullanıyorsun. Elimdeki kokain miktarını hızla eritiyorsun. Kokain'in başka amaçlar için kullanılacağını pekâlâ biliyorsun. Ayrıca kokainin zehir olduğunu söyleyecek değilim. Sıhhatinden de ben sorumluyum.»

— «Dün gece yine çalışmalarda bulunmadınız. Sizde, tıpkı cahil bir köylüdeki, ya da nasırlaşmış bir burjuvadaki gibi verimsiz bir sosyal içgüdü var. Ama bir doktorsunuz, Yuri okumuş bir insansınız. Hattâ yazı yazdığınızı da sanıyorum. Bu halinizi neyle açıklarsınız?»

— «Birşey söyleyemem. Galiba çok aptalım ben.»

— «Niçin yapmacık bir alçakgönüllülük göstermiyorsunuz? İğneli şakalar yapacağınız yerde, bizim çalışmalarımıza bir göz atsanız daha iyi edersiniz.»

— «Allah iyiliğini versin Liberius Avercievich, ben kendini beğenmiş bir insan değilim. Eğitim meselesinde gösterdiğin çabayı takdir ediyorum. Dağıttığın bildirileri okudum. Askerlerin moral eğitimleri üzerinde ne gibi şeyler düşündüğünü biliyor çok beğeniyorum. Bir askerin arkadaşlarına savunmasız insanlara, kadınlara nasıl davranacağını temizlik ve namus üzerine ileri sürdüğün düşünceleri takdir ediyorum. Ben de bu düşüncelerle yetiştirildim. Ama şunu açıklamalıyım ki, Ekim ihtilâlinden beri halkın aydınlatılması için yapılan çalışmalar beni hiç doyurmuyor. Sadece oluk gibi kan akıyor. Bir iki kuru söz için bunca can kıymak doğru mu? Sonra hayatın değiştirileceğinden söz ediliyor. Hele bunu işitince dehşetli umutsuzluğa kapılıyorum. Perişan oluyorum. Hayatı değiştirmek ha! Bunu söyleyenler hayatı zerre kadar anlamamış olanlardır... Hayatın nasıl nefes aldığını, kalbinin nasıl çarptığını hissetmemişlerdir. Hayata, kendileri tarafından biçimlenmiş, bildikleri gibi kullanılacak bir ham madde olarak bakıyorlar. Fakat hayat asla bir ham madde olamaz. Benim için hayat bizim kontrolümüzün dışında kendi kendini yenileyen, değiştiren birşeydir. Onun bize ihtiyacı yok.»

— «Fakat bizim toplantılara gelir, muhteşem, eşsiz insanlarımızla temas kurarsınız, aşağılık duygusundan, melânkoliden kurtulursunuz. Dövüldüğümüzü, durmadan gerilemek zorunda kaldığımızı görüyorsunuz. Umudunuzu yitiriyorsunuz. Fakat insan asla paniğe kapılmamalı, dostum. Ben size gördüklerinizden daha feci şeyler anlatabilirim... Yine de kendimi kaybetmem. Kolchak sonunda yenilecek. Pes demek zorunda kalacak, neşenizi kaybetmeyin!»

Yuri, «Hay Allah,» diye düşünüyordu, «bir insan nasıl bu kadar anlayışsız, bu kadar duygusuz olabilir? Bütün zamanımı, fikirlerimizin birbirine uymadığını anlatmakla geçiriyorum. Beni zorla yakaladı, buralara getirdi. Yine istemediğim halde yanında tutuyor. Yine de başarısızlıklarına üzüleceğimi düşünüyor. Neşelenmemi söylüyor. Bir insan nasıl olurda gerçeği göremez, kendi bildiklerinden başkasına gözlerini ve kulaklarını kapar. Onun için dünyanın kurtuluşu Ekim ihtilâline bağlı.»

Yuri o kadar sinirlenmişti ki kendini güçlükle kontrol altında tutabiliyordu. Bu hâli Liberius'da farketti.

— «Kızdınız,» dedi, «demek ki hata sizde.»

— «Tutalım ki, siz Rusya'nın yıldızı ve kurtarıcısınız, sizsiz O, (Rusya) perişan olur, yoksulluk ve cehalet içerisinde mahvolurdu. Fakat ben sizi istemiyorum, tükürüyorum size, sizi sevmiyorum ben, hepiniz cehennemin dibine gidiniz...»

«Siz en önemli olan şeyi unutuyorsunuz, kafanızda yer etmiş olan fikir için bir atasözü vardır. «Zorla iyilik edemezsiniz» sizde kurtarmak, mutlu etmek fikri kökleşmiş bir âdet haline gelmiştir. Bilhassa bunu (kurtuluşu) sizden rica etmeyenleri...»

«Galiba, siz benden minnettarlık bekliyorsunuz. Hürriyetimi kısıtladığınız, ailemden, oğlumdan, işimden ve benim için en kıymetli olan ve dünyada uğrunda yaşadığım her şeyden beni zorla ayırdığınız için size teşekkür etmemi bekliyorsunuz benden.

Meçhul bir birliğin Varykino'yu bastığı her tarafı talan ettiği söyleniyor. Kamennodvarsky bunu inkâr etmiyor. Seninkilerle benimkilerin kaçıp kurtulduklarını işittim. Galiba çekik gözlü, kürklü, kocaman kalpaklı tuhaf birileri soğuk havada Rynva nehrini geçip köydekileri teker teker vurup öldürmüş, sonra geldikleri gibi ortadan kaybolmuş olacaklar. Bunlar hakkında bir bildiğin var mı? Söylenenler doğru mu?»

— «Saçma. Hepsi yalan.»

— «Pekâlâ, eğer sen, o dağıttığın bildirilerdeki kadar gönlü yüce, iyi yürekli bir insansan bırak da ailemin yanına döneyim. Onları arayıp bulayım. Nerede olduklarını, hattâ sağ olup olmadıklarını bile bilmiyorum. Yok beni bırakmıyacaksan, senden rica ediyorum beni kendi halime bırak. Gerisi ilgilendirmez beni. Zaten sorularına cevap verecek de değilim. Hem benim bir parça uyumağa hakkım yok mu canım?»

Yuri, başını yastığına gömerek yüz üstü uzandı. Liberius'un konuşmalarına kulak vermemeğe çalışıyordu. Liberius tekrar konuşmağa, baharda Beyaz'ları nasıl yeneceğinden bahsetmeğe başlamıştı. O zaman iç savaş sona erecek, Yuri'de serbest kalacaktı. O zaman Yuri'yi burada hiç bir kuvvet tutamazdı, fakat o zamana kadar sabretmeliydi Yuri. Hem sonra serbest bırakılsa bile nereye gidebilirdi ki? Kendi iyiliği için burada kalması doğruydu.

Yuri öfkeyle, «tıpkı kurulmuş bir saat gibi,» diye düşündü, «susma bilmiyor. Yıllardır aynı şeyi söylemekten utanmıyor. Kendi sesini olsun dinlemekten usanmadı mı bu ayyaş herif? Gece demez, gündüz demez

konuşur. Allahım, ondan nasıl nefret ediyorum bilsen? Tanrı şahidim olsun ki bir gün onu kendi ellerimle öldüreceğim.»

«Tonya sevgilim, zavallı yavrum benim! Neredesin? Yaşıyor musun? Allahım, nerdeyse doğuracak. Yalnız başına ne yapar? Oğlumuz mu yoksa kızımız mı olacak? Benim sevgililerim, ne yapıyorsunuz? Tonya, seni hatırladıkça günahımı da hatırlıyorum. Lara, senin adını anmağa bile korkuyorum. İçim paralanıyor. Ah, Allahım!.. Ya şu duygusuz hayvan herife ne demeli? Hâlâ konuşuyor? Bir gün sabrım tükenecek onu öldüreceğim! Öldüreceğim!»

— VI —

Pastırma yazı sona ermişti. Berrak, sarı renklere bürünmüş bir sonbahar günüydü. Tilki burnunun batısında, Beyaz'lar tarafından yapılmış tahtakule hâlâ duruyordu. Yuri burada Macar yardımcısı Lajos ile buluşuyor, çeşitli işleri konuşuyordu. O gün de buraya geldi. Arkadaşını beklerken siperin çökmeğe başlayan hendeği baştan başa gezdi. Kulenin gözetleme odasına tırmandı.

Karargâh, odunlardan yapılmış kulesi ve diğer barakalarıyla bir orta çağ kasabasını andırıyordu.

Orman yolundaki çukurların ve hendeklerin içi, sabahları her yanı kaplayan buz tabakası yüzünden sertleşmişti. Çukurların kokusunda kendini belli ediyordu. Ayrıca biberli baharatlı kokular da vardı. Yuri bu kokuları olanca gücüyle içine çekti.

Lajos'un peşinden geldiğini işitmedi. Lajos, «nasılsın. Yoldaş?» diye sordu. Selâmlaştılar. Sonra derhal iş konusuna geçtiler.

— «Konuşacağımız üç konu var: Birincisi, gizlice votka imal eden askerler konusu. İkincisi gezici hastaneyle eczanenin tekrar çalıştırılmağa başlaması. Üçüncüsü de akıl hastalarına nasıl bir tedavi uygulayacağımız. Azizim Lajos, benim fikirlerimi kabul edip etmediğini bilmiyorum. Fakat benim anladığıma göre hepimiz ayrı ayrı nerdeyse çıldırmak üzereyiz. Modern delilik bulaşıcı bir hal almağa başladı.»

— «İlginç bir konu. Bunun üzerinde daha sonra dururuz. Önce size başka bir şeyden söz etmek istiyorum. Kampta huzursuzluk hüküm sürüyor. Votka imal edenlere karşı düşmanlık beslemiyorlar. Tersine onların tarafını tutuyorlar. Sonra askerler Beyaz'lardan kaçan ailelerini merak ediyorlar.

Bildiğiniz gibi kadın, çocuk ve ihtiyarlardan meydana gelmiş bir kafile geliyor. Askerler bu kafile gelinceye kadar kamptan ayrılmak istemiyorlar.»

— «Biliyorum. Zorunlu olarak bekleyeceğiz.»

— «Şu sırada da komutan seçimi yapılacak. Bütün birliklere bir tek komutanın komuta etmesi isteniyor. Galiba bu iş için Liberius Yoldaş rakipsiz aday. Fakat gençlerin içinde Bdovichenko'yu ileri sürenler var. Bunlar daha çok votka imalâtçılarının tarafını tutan, Kolchak'ın ordusundan kaçan, dükkân sahiplerinin, Kulak'ların oğulları. Asıl gürültü patırtıyı bunlar çıkarıyorlar.»

— «Peki, votka imal edenler ne olacak dersin?»

— «Ölüme mahkûm edileceklerdir. Fakat infazı geriye bırakılır.»

— «Biz kendi işimize bakalım. Önce gezici sağlık servisi konusu.»

— «Pekâlâ. Yalnız şunu söylemeden geçemiyeceğim. Akıl hastalarını tedaviye başlamağı ileri sürüyorsunuz. Ben de sizinle aynı fikirdeyim. Zamanımıza özgü doğrudan doğruya tarihsel olayların sebep olduğu bir takım akıl hastalıklarıyla karşı karşıya bulunuyoruz. Elimizde bunun bir örneği de var: Kamphil Palykh. Eskiden Çarlık ordusunda subaymış. Kendisinde doğuştan bir sınıf içgüdüsü var. «Ben ölürsem, ailem Beyaz'ların eline düşerse, onlardan intikam almağa kalkarlar,» deyip endişeleniyor. Aklını kaçıracak derecede sinirli. Ailesi gelen kafile içindeymiş. Onu sorguya çekebilmek için yeteri kadar Rusça bilmiyorum. Angelar yahut Kamennodvorsky de size bilgi verebilir. Bu adamın kontrol altında tutulması gerek.»

— «Palykh'i tanırım. Bir zamanlar Ordu meclisinde sık sık karşılaşırdık. Esmer haşin, dar alınlı bir adam değil mi? Onun ne gibi iyi bir yanı olduğunu anlamıyorum. Daima aşırıcıdır. Hep vurmak, öldürmek ister. Ben kendisini hiç sevmem. Ama elimden geleni yapacağım. O başka.»

— VII —

Güneşli, açık bir gündü. Bütün bir hafta sakin ve yağışsız geçmişti.

Karargâhta, denizin uğultusunu andıran boğuk, karışık sesler yükseliyordu. Ayak sesleri, konuşmalar, balta sesleri, örs gürültüsü, at kişnemeleri ve horozların öttüğü işitiliyordu. Güneşten yanmış adamlar beyaz dişlerini göstererek gülümsüyor, oradan oraya dolaşıyorlardı. Doktoru tanıyanlar selâm veriyor, tanımıyanlarsa yanından geçip gidiyordu.

Çeteciler, Beyaz’lardan kaçan aileleri yanlarına gelmedikçe karargâhtan ayrılmamağa kararlıydılar. Artık ailelerin gelmesi yakınlaşmıştı. Onun için karargâhtan ayrılma hazırlıkları da başlamıştı. Herşey temizleniyor, onarılıyordu.

Ormanın orta yerinde sık sık toplantıların, yapıldığı bir düzlük vardı. Üzerindeki otlar yamyassı olmuştu. O gün önemli bir konu için genel toplantı yapılacaktı.

Çadırın önündeki açıklıkta irtibat subayı Komenodvorsky General Kappel’in ordusuna ve kendi çeteci birliklerine ait birçok evrakı yakıyordu. Batan güneşin etkisiyle bu ateş de yapraklar kadar şeffaf ve parlak görünüyordu. Alevler görünmüyordu. Sadece ortalığa yayılan sıcaklıktan bir şeylerin yandığı belli oluyordu.

Şurada burada orman olgun böğürtlenlerle hâlâ yaşıyor, canlılığını ispatlamaya çalışıyordu. Yuri çocukluğundan beri ormanı severdi. Hele akşam üzeri, güneş batarken ormanda dolaşmağa bayılırdı. Böyle zamanlarda kendisinin de güneşin ışınlarıyla dolduğunu hissederdi. Sanki hayatın bağışladığı güzellikler sel gibi göğsüne dolar, varlığını kamçılar, sonra omuz başlarından birer kanat halinde çıkar gibi olurdu. O sırada yine aynı duygularla doldu. Gözlerini kapıyarak, «Lara» diye fısıldadı. Bununla bütün hayatına, dünyaya, önünde serili duran her şeye sesleniyor gibiydi.

Fakat günlük hayatın gerçekleri devam ediyordu: Rusya, hâlâ Ekim ihtilâlinin meseleleriyle uğraşıyordu. Yuri, çetecilerin esiriydi.

Dalgın bir tavırla Komenodvorsky’nin yanına yaklaştı.

— «Evrakları mı yakıyorsun?» diye sordu, «hâlâ bitiremedin mi?»

— «Vallahi, günlerce yaksan bitmez.»

Yuri ayağıyla kâğıt yığınını karıştırdı. Beyaz’ların istihbarat servisine ait evraklardı bunlar. Yuri’ye, Ransevitch hakkında birşeyler bulacakmış gibi geldi. Fakat gizli mesajlardan başka birşey göremedi. Bu sırada Kamenodvorsky cebinden bir kâğıt çıkarıp uzattı.

— «İşte sağlık birliğini ilgilendiren emirler,» dedi. «Çetecilerin ailelerini getiren kervan gelmek üzere. Kamptaki işimizi de akşama kadar bitiririz. Yâni buradan hareket etmemiz yakındır.»

Yuri kâğıda bir göz attı. Öfkeyle, «fakat bana geçen seferkinden daha az araba vermişsiniz,» dedi. «Hastalarım arasında yürüyebilecek kimse yok. Sedyelikleri ne yapayım? Ya ilâç yatak ve araçları nereye koyacağım?»

— «Bir yolunu bulup işinizi halledeceksiniz... İnsan ayağını yorganına göre uzatmalı. Şimdi birşey daha var. Bunu sizden hepimiz rica ediyoruz. Bir yoldaşımızı muayene eder misiniz? Amacımıza sadık, çalışkan, eşsiz bir askerdi. Kafasından zoru var galiba.»

— «Palykh mi? Ondan bana Lajos bahsetti.»

— «Tamam. Gidip onu görüverin.»

— «Onun zoru aklından.»

— «Ben de öyle sanıyorum. Geceleri hiç uyumuyormuş. Gözünü kapadığı anda tuhaf hayaller, korkunç alevler içinde kalıyormuş.»

— «Pekâlâ, şimdi gider görürüm. Toplantı ne zaman başlıyor?»

— «Nerdeyse, toplanırlar, sanırım. Niçin soruyorsunuz? Ben gitmiyorum doğrusu. Toplantıyı pekâlâ bizsiz de yürütürler.»

— « O halde ben de gidip Palykh'i yoklayayım. O kadar uykum var ki gözlerim kapanıyor. Geceleri Liberius Avercievich felsefî nutuklar çekmeğe bayılıyor. Çenesinden bıktım, usandım. Palkh'i nerede bulurum acaba?»

— «Kayınağacı korusunu biliyorsunuz ya?»

— «Evet, biliyorum.»

— «Oradaki düzlükte birkaç tane subay çadırı vardır. Bu çadırların birini Palykh'e verdik. Ailesi geliyor. Oradadır sanıyorum.»

— VIII —

Palykh'ı görmeğe giderken Yuri adım atacak gücü olmadığını hissetti. Uykusuz geçen gecelerin verdiği bir yorgunluktu bu. Gidip yatağına uzanabilirdi ama Liberius'un gelip tekrar konuşmağa başlayacağından korkuyordu. Ormanın açıklık bir yerine gelince yaldızlanmış gibi parlayan kuru yaprakların üstüne uzandı. Kolunu bir ağaç kütüğünün üstüne koymuş, başını da koluna dayamıştı. Yatar yatmaz uykuya daldı. Soluk yaprakların arasında sanki büyülü bir pelerine sarınmış gibi kaybolmuştu. Fakat çok geçmeden uyumak için duyduğu arzu uyanmasına sebep oldu. Vücudu yorgundu ama kafası uyanıktı, işliyordu. Başının içinde düşünceler dönüp dolaşıyordu. Kaygılıydı ve üzülüyordu. «Allah belânı versin, Liberius,» diye düşündü, «Sanki dünyada bir insanı çıldırtacak başka çareler yokmuş gibi hem beni zorla burada tutuyor, hem de bitmez tükenmez çenesiyle kafamı şişiriyor. Bir gün onu öldüreceğim.»

Renkli bir kelebek güneşin vurduğu açıklıkta kanat çırpıyordu. Yuri kelebeği uykulu gözlerle izledi. Bir yandan da kafasında çeşitli düşünceler dolaşıyordu. Çok geçmeden yeniden uyuyakaldı. Fakat biraz sonra uyandı. Alçaktan fısıltıyla konuşulduğunu işitmişti. İşittiği birkaç kelimeden bunun gizli kanun dışı bir iş konuşması olduğunu anladı. Onu gören olmamıştı. En küçük bir hareketi ölümüne sebep olabilirdi. Yuri olduğu yerde kımıldamadan taş gibi yere yattı. Dinledi.

Seslerden birkaçını tanımıştı. Bunlar her türlü karışıklıkta, isyanda parmakları olan Koska, Gosha, Sanka ve onların peşinden hiç ayrılmayan aptal Trenty Galuzin idi. Zakhar da aralarındaydı. Zakhar'ın votka meselesinde de parmağı vardı. Fakat elebaşıların adlarını bildirdiği için şimdilik takipten vazgeçilmişti. Yuri'yi asıl şaşırtan şey, komutanın muhafızlarından Sivabluy'unda orada bulunmasıydı. Demek ki o da komploya karışıyordu.

Komplocular, düşman tarafından gönderilmiş devriye kuvvetleriyle tartışıyorlardı. Düşman devriyelerinin sesleri pek işitilmiyordu.

— «Şimdi beni dinleyin,» diyordu. «Her şeyi sessizce, sızıltıya meydan vermeden yapmalıyız. Eğer çenesini açan olursa... Bu bıçağı görüyor musunuz? Bununla ciğerlerini deşerim. Anlaşıldı mı? Zaten işin sonunda yağlı ipe gitmek var. Bundan kurtuluş yok. Onun için kendimizi bağışlatmağa bakalım. Onu canlı istiyorlar. Söylediklerine göre komutanları Guleyov (arkadaşları Galuillin diye düzelttiler) geliyormuş. İşte fırsat çıkıyor. Habercileri de burada. Kendileri size herşeyi anlatacaklar. Onu canlı ele geçirmemizi istiyorlar.»

‘ Şimdi haberciler konuşmağa başlamıştı. Yuri onların söylediklerini işitmiyordu. Yalnız komployu uzun uzun anlattıklarını, açıkladıklarını anlıyordu. Sonunda yeniden Zakhar konuştu.

— «İşittiniz ya, arkadaşlar? Nasıl bir insan olduğunu anladınız demektir. Ona insan derneğe dilim varmıyor. Bir yılan, bir canavar o. İşi ona bırakırsanız hepinizi papaz edip çıkaracak. Size ne söylüyor? İçki içmiyeceksiniz. Küfretmiyeceksiniz. Hele kadınlar meselesinde söyledikleri... Bu biçimde nasıl yaşayabilirsiniz. Bu akşam onu ele geçiririz. Buraya gelmesini sağlayacağım. Sonra hep birlikte üstüne çullanırız. Güç olmayacak. Çok kolay. Güç olan şey, onu canlı yakalayabilmek. Bağlayın diyorlar. Bakalım birşeyler yapacağız. Kararlaştırdığımız gibi olmazsa ben

işi hallederim. Onu kendi ellerimle boğup öldürürüm. Sonra adamlarını yollar bize yardım ederler.»

Zakhar plânı açıklamağa devam etti. Fakat Yuri'nin yanından uzaklaşmışlardı. Onun için Yuri artık ne konuştuklarını işitmiyordu.

— «Liberius'tan söz ediyorlar,» diye düşündü, «onu yakalayıp Beyaz'lara teslim etmeği ya da öldürmeği düşünüyorlar.» Yuri, kendisinin de onu kaç kere öldürmek istediğini unutup gitmişti. Şimdi komplocuların nasıl önüne geçilebileceğini düşünüyordu. Kamenodvorsky'e gitmeğe isim vermeden komplodan söz etmeeğ, ayrıca Liberius'u da uyarmağa karar verdi.

Fakat geri döndüğünde Kamenodvorsky'i yerinde bulamadı. Sadece yardımcıları ateşin başında durmuş, çevreye yayılmasın diye dikkat ediyorlardı.

Komplo yapılamadı. Zaten önceden böyle bir komplonun yapılacağı haberini almışlardı. Yani o gün komplo meydana çıkarıldı. Suçlular yakalandı. Sinobluy bu meselede hem kışkırtıcı, hem de casus olarak çifte rol oynamıştı. Yuri bu davranış karşısında tiksinti duydu.

— IX —

Çetecilerin ailelerinin kampa bir günlük yolda olduğu öğrenildi. Çeteciler ailelerini karşılamak üzere yola çıkmağa hazırlanıyorlardı. Yuri de Kamphil Palykh'i görmeğe gitti.

Palykh'i elinde bir balta, çadırın kapısında bekler buldu. Önünde uzun uzun kayın ağacı dalları vardı. Palykh bunları kesmiş, fakat henüz yontmamıştı.

Palykh, «Bunları sevgili misafirlerim için kestim,» diye açıkladı, «bir kere çadırın çatısı çok alçak, hem de akıyor. Bunlarla çatıyı destekliyeceğim.»

— «Aileni yanında bırakacaklarını sanmıyorum, Palykh, kadınların, çocukların, karargâhta oturduklarını kim görmüş. Karargâhın dışında bir yere yerleştireceklerini sanıyorum. Fakat çadırda seninle birlikte oturacaklarını sanmam. Zaten ben buraya bu meseleyi konuşmağa gelmedim. Zayıfladığını, yiyip içimden kesildiğini söylediler. Bana birşeyin yokmuş gibi geliyor. Sadece traş olman gerekiyor galiba.»

Palykh iri yarı bir adamdı. Simsiyah saçları ve sakalı vardı. Dar alınlıydı. Küçük, domuzunkileri andıran gözleri ve insanın yüzüne sinsi sinsi bir bakışı vardı. Genel olarak insanın üstünde iyi bir etki bırakmıyordu.

İhtilâlin ilk günlerinde 1905 te olduğu gibi ihtilâlin yalnızca üst tabakadaki birkaç okumuş kimseye etki yapacağından halk tabakalarına inmeyeceğinden korkulmuştu. Bunun için halkın ihtilâlle ilgilenmesi, harekete karışması için ne gerekiyorsa yapılmıştı. O günlerde Palykh gibi okuma yazma bilenlerden nefret eden derebeylerine, subaylara körü körüne kin besleyenler solcular tarafından bulunmaz bir nimet olarak kabul edilmiş ve şımartılmışlardı. Yaptıkları barbarlıklar ihtilâl içgüdüsüne uygun bir hareket gibi gösteriliyordu. Palykh de hainliği, acıma nedir bilmemesiyle büyük bir ün yaptı. Bu yüzden çeteci reisleri ve parti liderlerince çok tutulan bir insan oluvermişti.

Yuri'ye göre bu dev yapılı, basit insan yozlaşmış bir yaratıktan başka birşey değildi. Ona insan derneğe bile dili varmıyordu.

Palykh, «Çadıra girelim,» dedi.

— «Neden... Gereği yok. Burası daha iyi. Zaten bu dal, tahta yığınının arasından geçemem ki.»

— «Pekâlâ. Senin dediğin olsun. Bir tahtanın üstüne otururuz.»

Birlikte bir odun parçasının üstüne oturdular. Palykh hayatının hikâyesini anlatmağa başladı. «Hikâyem bir hayli uzundur», dedi. «Anlatmak için üç yıl yetmez. Nereden başlıyacağımı bilmiyorum.»

«Elimden geleni yapacağım tabii. Karım ve ben. Gençtik. Karım ev işlerine bakıyordu. Ben de tarlada çalışırdım. Kötü bir hayat değildi bizimkisi. Çocuklarımız oldu. Beni askere aldılar, savaşa yolladılar. Evet, savaş. Savaş üzerine sana ne anlatabilirim ki? Siz de cephede bulundunuz, Doktor Yoldaş. Sonra ihtilâl patlak verdi. Gerçeği gördüm. Gözlerimin önünde bir ışık parladı. Askerlerin gözü açıldı. Düşmanlarımızın sadece yabancılar olmadığını işittik. Kendi yurdumuzda da, kendi içimizde de düşmanlarımız vardı. «Dünya ihtilâlinin askerleri, silâhlarınızı indirin. Evlerinize dönün. Silâhlarınızı burjuvalara çevirin,» dediler. Bunları sen de bilirsin. Doktor yoldaş. Neyse devam edeyim. Sonra iç savaş başladı. Çetecilerle birleştim. Birçok şeyi atlıyorum. Yoksa hikâyemi bitiremem. Bütün bunlardan elime ne geçti? O sersem herif, Rus cephesinden iki Stavropol birliğini ve Orenburg Kazak askerleri birliğini çekti, aldı. Ben

çocuk değilim değil mi? Anlamıyor muyum sanıyorlar? İşler kötü gidiyor, doktor. Hepimizin sonu geldi. Peki ama herifçioğlu ne yapmak istiyor? Elinizdeki o it sürüsüyle üstümüze çullanıp bizi haklamak istiyor? Benim karım, çocuklarım var. O herifin baskınına uğrarlarsa nereye kaçarlar sonra? Ailemin bir suçu yok. Masum insanlar. Bu işlerle hiçbir ilgileri yok. Fakat bu o herifin kafasına girer mi? İntikamını onlardan almak isteyecek. Karımı yakalayıp bir yere bağlayacak. Benden intikam almak için ona işkence etmeğe başlıyacak. Karıma ve çocuklarıma işkence edecek. Biliyorum. Kemiklerini kıracak, vücutlarını parça parça edip köpeklere yedirecek. Sen de niçin hiç uyumadığımı soruyorsun. İnsanoğlu çelikten yaratılmıştır derler ama ben nerdeyse aklımı kaçıracağım.»

— «Ne tuhaf bir insansın, Palykh. Anlattıklarından bir şey anlamadım. Ailenden yıllarca ayrı kaldın. Nasıl olduklarını, ne yaptıklarını merak bile etmedin. Şimdi onlara kavuşmak üzeresin. Mutlu olacağına kendini olmadık kuruntulara kaptırıp üzülüyorsun.»

— «O başka. Şimdi herşey değişti. Beyaz'lar peşimizde. Her gün bir parça daha ilerliyorlar. Zaten anlatmak istediğim sadece kendim değil. Ben bittim artık. Yakında öleceğim. Peşimden yavrularımı da sürüklemem doğru mu? Onlar burada kalacaklar. O heriflerin eline düşecekler. O da onların kanını emecek.»

— «Bunun için mi üzülüyorsun, uykuların kaçıyor? Bana bir takım kâbuslu rüyalar gördüğünü söylediler.»

— «Haklısın doktor. Henüz herşeyi anlatmadım. En önemli şeyi bıraktım. İsterseniz size gerçeği olduğu gibi anlatırım. Fakat bir gün gelip bunu bana karşı kullanma sakın.»

«Senin cinsinden birçoklarının canına okudum. Ellerimi kana buladım. Subayları, derebeylerini hakladım. Yaptığıma hiç üzülmedim. Su gibi kan akıttım. Şimdi öldürdüklerimin sayısını da, adlarını da hatırlamıyorum. Fakat bir küçük subay var ki bir türlü aklımdan çıkaramıyorum. Onu niçin öldürdüm sanki. Beni eğlendiriyor, güldürüyordu, durup durduğum yerde vuruverdim.

«Kerensky'nin devrinde şubat ihtilâli sırasındaydı. İsyan çıkarmıştık. Bize geri dönmemiz için çocuk yaşta bir delikanlı yolladılar. Zafere ulaşmamız için çarpışmamızı istiyordu. İşte o küçük subay bize doğru yola dönmemizi aşılamaya çalışıyordu. Tıpkı bir civcive benziyordu. «Zaferi kazanıncaya kadar dövüşelim...» diyordu. Bir su tankının üstüne çıktı. Bize

öğüt vermeğe başladı. Tank demiryoluna yakın bir yerde duruyordu. Konuşmasına oradan devam edecekti. Fakat tankın kapağı oynadı. Delikanlının dengesi bozuldu. Su tankının içine düştü. Ne kadar komik bir hal aldığını düşünemezsin. Gülmekten katılıyordum. Elimde de silâhım vardı. Durmadan gülüyordum. Sanki biri beni gıdıklıyor gibiydi. Sonra nasıl oldu bilmem. Elimdeki silâhın farkına vardım. Kaldırıp nişan aldım. Ateş ettim. Nasıl olduğunu hâlâ anlıyamadım. Sanki biri beni dürtmüş gibiydi.

«İşte bu yüzden uykum kaçıyor. Geceleri rüyama o istasyon olayı giriyor. O zaman buna bir hayli gülmüştük. Fakat şimdi üzülüyorum.»

— «Neresiydi?»

— «Hatırlamıyorum.»

— «Zybushino ayaklanmasında bulundun mu?»

— «Hatırlamıyorum.»

— «Hangi cephede bulundun? Batı cephesinde miydin? Batıda mıydın?»

— «Öyle bir yerdi işte. Belki de Batıdaydı. Hatırlamıyorum.»

ONİKİNCİ BÖLÜM

KIRAĞI ALTINDA ÜVEZ AĞACI

— I —

Çetecilerin aileleri, çocukları ve eşyalariyle birlikte çeteci birliklerini uzun bir süreden beri takip ediyorlardı. Kafilenin arkasından hayvan sürüleri geliyordu. İçlerinde daha çok inek vardı. Hepsinin toplamı bine yakındı.

Ailelerin gelişiyle kampta bir kadın belirdi. Kadının adı Kubarihka idi. Hayvanlara bakıyordu. Aynı zamanda gizli gizli büyücülük de yapıyordu. Başında ters olarak giydiği bir polis kasketi, sırtında da İngilizlerin Amiral Kolchak'a verdiği cinsten bir kısa kaput olduğu halde ortalıkta dolaşıyordu. Fakat kendisi bunları bir mahkûmun başlığıyla elbisesinden yaptığını ileri sürüyordu. Kızıllar onu, Amiral Kolchak'ın anlamadığı bir sebeple kapattığı Kezhma hapishanesinden kurtarmışlardı.

Çeteciler şimdi Tilki Burnundan bir başka yere gelmişlerdi. Burada daha iyi bir yer bulununcaya, kış için elverişli hazırlıklar yapılıncaya kadar kalacaklarını sanıyorlardı. Fakat değişen şartları onları kışı orda geçirmek zorunda bıraktı.

Yeni kamp, eskisinden çok başkaydı. Çevresi ormanlıkla kaplıydı. Sonsuz çam ormanının geçilmez bir hali vardı. Yolun bir tarafında orman göz alabildiğine uzanıyordu. Hareketlerinin ilk günlerinde karargâhta çadırlar kurulurken Yuri çevreyi şöyle bir kolaçan etti. Sonunda burada bir insanın kolayca saklanabileceğine karar verdi. Keşif gezisi sırasında özellikle iki yer dikkatini çekti, buraları aklında tutmağa çalıştı.

Bir tanesi tam kampın dışındaki ormanın kenarındaydı. Orman sonbaharın etkisiyle çırılçıplak kalmıştı. Bir ucundan öteki ucuna kadar ayna gibi görünüyordu. Burada bulunan harikulâde, güzel bir üvez ağacı henüz yapraklarını dökmemişti. Bataklık bölgeyi gören bir tepenin üstünde duruyordu. Kırmızı yemişlerini, kışın kötülüklerinden korumak ister gibi göğe doğru uzatmıştı. Sisli şafaklar kadar parlak tüylü küçük kış kuşları

dallarına konmuşlar, yemişlerin en irilerini gagalıyor, sonra başlarını geriye atarak yutuyorlardı.

Ağaçla kuşlar arasında bir dostluk kurulmuş gibiydi. Kuşları uzun bir süre bulunduğu yerden seyreden üvez ağacı onlara yardım etmeği reddetmiş, fakat sonunda bir anne gibi göğsünü açarak kuşları bağrına basmıştı. Sanki, «Pekâlâ, pekâlâ,» diyordu, «hadi bakalım yiyin beni. Karnınızı doyurun.»

İkinci yer daha da şaşırtıcıydı. Burası bir yanı uçurumla sona eren bir tepeydi. İnsan bu uçurumun dibine bakınca orada bir akar su, ya da diz boyu otlarla kaplı tarlalar göreceğini sanıyordu. Ne var ki orası da tepenin üstündeki bitkiler, ağaçlarla kaplıydı. Yalnız bunlar insanın başını döndüren bir derinlikteydiler. Sanki ağaçların tepeleri kesilmiş de bu uçuruma atılmıştı. Belki de burada çok eskiden bir çökme olmuştu.

Fakat uçurumun dikkati çeken yanı yalnız bu değildi. Uçurumun iki yanından aşağıya doğru kademe kademe inen granit basamaklar vardı. Yuri bunu ilk gördüğünde insan yapısı olduğuna nerdeyse yemin edecekti. Pekâlâ putperestlerin tanrılarına dua ettikleri, kurbanlar verdikleri bir tapınak da olabilirdi.

İşte gizlice votka yapıp satanların ölüm cezaları burada, soğuk, kapalı bir sabah verildi. İhtilâle en bağlı gardiyanlar mahkûmları buraya getirdiler. Liberius’un sadık muhafızları da gelmişlerdi. Suçluların çevresine yarım daire halinde toplandılar. Sonra onları uçurumun kenarına kadar getirdiler. Devamlı sorguya çekilmekten, işkence yüzünden mahkûmlar insan kılığından çıkmışlardı. Saçları sakalları birbirine karışmış, iğne, iplik kalmışlardı. Tıpkı birer hayalete benziyorlardı.

Tutuklandıkları zaman silâhları ellerinden alınmıştı. Kurşuna dizilmeden önce üstlerini aramak kimsenin aklına gelmemişti. Böyle bir hareket hem gereksiz, hem de ölümün eşiğindeki bu insanlara karşı komik sayılacak kadar garip bir davranış olurdu.

Fakat birdenbire Vdovichenko’nun arkadaşı Rzhanitsy, özellikle Sinopluy’a nişan alarak üç el ateş etti. Çok iyi bir nişancıydı ama heyecandan eli titredi. Attığı kurşunlar yerini bulmadı. Eski arkadaşlarına duydukları sevgi ve bağlılıkla, kimse Rzhanitsy’nin üzerine atılmağa ya da emri beklemeden ateş etmeğe kalkışmadı.

Rzhanitsy onların bu kararsızlığından faydalanabilir, yeniden ateş edebilirdi, ama düşünemedi. Oysa tabancasının içinde daha üç kurşun vardı.

Öfkeyle elindeki silâhı kayalara doğru fırlatıp attı. Belki de silâhın içinde üç kurşun daha bulunduğunu unutmuştu. Silâh taşa çarpınca ateş aldı. Pachkolya acıyla bir çığlık koparak ayağına sarıldı. Pachkolya'nın yanında duran Sanka Pafnutkin ile Koska Gorazdyk adamcağızı kollarından tutup yürümesine yardım ettiler. Ayağının üstüne basamayan Pachkolya tek ayağı üzerinde seke seke mahkûmların götürüldüğü uçurumun kenarına doğru gidiyor, bir yandan da yürek paralayıcı çığlıklar koparıyordu. Onun bu acı bağırmaları diğerlerini de etkiledi. Hep birlikte bağırmağa, küfürler savurmağa, inlemeğe başladılar. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İçlerinde dua edenler bile vardı.

Trenty Galuzin hâlâ giymekte olduğu okul şapkasını çıkardı. Dizlerinin üstüne çöktü. O halde uçurumun kenarındaki korkunç kayalıklara doğru süründü. Durmadan yerlere kadar eğiliyor, zavallı bir sesle gardiyanlara yalvarıyordu.

— «Affedin, Yoldaşlar. Acıyın. Bir daha yapmam. Ne olur. Affedin. Beni öldürmeyin. Daha çok gencim. Yaşamak istiyorum. Annemi bir kere daha göreyim. Bırakın beni. Ne isterseniz yaparım. Ayaklarınızın altını öpeyim. İmdat! Anne! Mahvoldum!»

Kalabalığın arasından başka bir ses, «Hainler!» diye bağırıyordu, «eğer biz ihanet ettiysek, siz de ettiniz. Çara bağlılık yemini ettiniz. Bize söz verdiniz, sözünüzden döndünüz. Seni alçak kalleş Sinoplu. İnşallah senin de sonun gelecek! Bir gün gelecek onu da tuzağa düşüreceksin.»

Ölümün eşiğinde Vdovichenko kılını kıpırdatmadı. Zaten hayatı boyunca da dürüst bir ömür sürmüştü. Başını dimdik tuttu. Kır düşmüş saçları rüzgârda dalgalanıyordu. Yanında duran Rzhanitsye'e başkalarının da işitebileceği bir sesle, «Kendini küçük düşürme sakın,» diyordu, «yalvarmalarının onlara bir etkisi olmaz. Bu yeni yönetimin cellâtlarında kalp yok! Cesaretini kaybetme. Tarih herşeyi olduğu gibi yazacak. Ne kadar yanlış hareket ettiklerini bütün dünya öğrenecek. Dünya ihtilâlinin eşiğinde şehit sayılırız. Yaşasın, ihtilâl!»

Sadece gardiyanların işitebileceği bir emirle yirmi silâh aynı anda patladı. Mahkûmların yirmisi derhal düşüp öldüler. İkinci ateşte de geri kalanlar gitti. İçlerinde en geç, en zor Terenty Galuzin öldü. O da sonunda hareketsiz kaldı.

—II —

Kışı geçirmek için daha Doğu’ya gitmek fikrinden kolay kolay vazgeçilmemişti. Dağyolunun gerisindeki araziyi kontrol etmek üzere keşif birlikleri yollanmıştı. Liberius sık sık ortadan kayboluyor, Yuri’yi kendi başına bırakıyordu.

Gerçekte, çeteciler ilerlemek için geç kalmışlardı. Artık gidecek yerleri yoktu. Yenilgilerin en fecisini tadıyorlardı. Nasıl olsa yenileceklerini anlayan Beyaz’lar, ormanlarda dolaşan çetecilerin işini bitirmeğe, üzerlerine ani bir baskın yapmağa karar vermişlerdi. Bunun için de çetecileri dört bir yandan sıkıştırıyorlardı. Neyse ki Beyaz’lar kuşatma hareketini çok geniş bir bölge üzerinde uyguluyorlardı. Eğer kuşatmayı daraltsalar çetecilerin durumu daha kötü olacaktı. Ayrıca çetecilerin kampını çevreleyen geniş çam ormanları, düşmanın fazla yaklaşmasına da engel oluyordu.

Yine de bulundukları yerden kımıldamıyorlardı. Eğer askerî bir plân hazırlansa belki de kuşatma çemberini yarıp bir takım faydalar sağlayabilirlerdi. Fakat böyle bir plân da mevcut değildi. Herkeste bir bezginlik vardı. Artık eski istek ve heyecan kalmamıştı. Komutanlar askerlerine söz geçiremez hale gelmişti. Kampı başka bir yere nakletmekten vazgeçtiler. Tayga’nın ortasındaki kamplarını sağlamlaştırmağa düşman saldırısına karşı dayanıklı bir hale getirmeğe karar verdiler. İlk önce geniş siperler kazılacak, yiyecek depo edilecekti.

Kampın levazım işlerine bakan Bisyurin, un ve patatesin kalmadığını bildirmişti. Fakat bir hayli inek vardı. Kışın başlıca yiyeceklerinin süt ve et olacağını tahmin ediyordu.

Kışlık elbiseler de eksikti. Çetecilerin birçoğu yarı çıplak dolaşıyorlardı. Bu derdi halletmek için kamptaki bütün köpeklerin öldürülmesine karar verildi. Bu işten anlıyanlar, köpek derisinden, iç kısımları dışa gelmek şartiyle ceketler dikeceklerdi.

Yaralıları taşımak için Yuri’ye araba vermez oldular. Artık arabalar daha önemli işlerde kullanılıyordu. Çetecilerin son hareketi sırasında yaralılar otuz millik yolu sedyelerde katetmişlerdi.

Tedavi için elindeki ilâçlar kinin, İngiliz tuzu ve tentürdiyottu. Tentürdiyot da billur halindeydi. Kullanılmadan önce alkolde eritilmesi gerekiyordu. Şimdi kaçak içki imalinin önüne geçtiklerine bayağı pişman olmağa başlamışlardı. Bunun üstüne tıpta kullanılmak için ispirto imâl etmeğe başladılar. Haber çeteciler arasında bir takım baş sallamalar, göz

kırpışmalara sebep oldu. Herkes, «biz işin iç yüzünü biliyoruz, der gibiydi. Tekrar ortalıkta sarhoşlar dolaşmağa başladı. Çetecilerin morali ve ahlâkı iyiden iyiye bozulmağa yüz tuttu.

Elde edilen alkol hemen hemen yüzde yüz saftı. Bu kuvvetli alkolün içinde tentürdiyot billurları eriyebiliyordu, aynı zamanda kinini© başka ilâçlar da yapıldı. Soğukların başlamasiyle salgın haline gelen tifüs hastalığının tedavisinde kinin kullanıyorlardı.

— III —

Yuri, Palykh ve ailesini görmeğe gitti. Karısı ve ikisi kız, biri oğlan olan üç çocuğu geçen yazı çetecilerin peşinden gelerek açık havada geçirmişlerdi. Başlarından geçenler onları dehşet içinde bırakmıştı. Her an yeni felâketlerin doğacağı korkusuyla yaşıyorlardı. Dördünün de sarı saçları vardı. Güneşin etkisiyle bu saçlar sanki beyazlaşmıştı. Çocuklar henüz başlarına geleni anlayabilecek yaşta değillerdi. Fakat annenin yüzünde hayat ifadesi kalmamıştı. Bir maske gibi ve hareketsizdi. Korku ve dehşet yüzünden dudakları incelmişti. Hiç konuşmuyor, sessizliğini sadece bir savunma silâhı olarak kullanıyordu.

Palykh, karısı ve çocukları için deli oluyordu. Çocuklarına keskin bıçağıyla tahtadan tavşan, kedi, köpek gibi oyuncaklar oyarak Yuri’yi hayretler içinde bıraktı.

Ailesinin gelişiyle adam neşelenmiş iyiden iyiye kendine gelmişti. Ama şimdi de ailelerinin, erkekler üzerinde iyi etki yapmadığı kampın disiplinini bozduğu haberi ortalığa yayılmaya başlamıştı. Güya gerekli muhafaza kuvvetiyle birlikte kışı geçirmeleri için kamptan uzakta bir yere gönderileceklerdi. Böylece sivillerin yükünden kurtulacaklardı. Yuri bu plânın uygulanabileceğini pek sanmıyordu. Fakat Palykh’in ruhî durumu yeniden bozuldu. Kâbus dolu rüyalar görmeğe başladı.

— IV —

Daha kış iyice gelmeden kampta bir takım kargaşalıklar, üzücü olaylar oldu.

Beyaz’lar gerekli plâna göre kuşatmayı tamamlamışlardı. Sertlikleri, plânları harfi harfine uygulamalarıyla tanınan Generallerden Vitsyn, Ouadri

ile Bassalygo, Beyaz’ların başında bulunuyorlardı. Onların adını işitince kamptaki çeteciler korkudan tirtir titriyorlardı.

Düşmanın çemberi daraltmak için gerekli gücü yoktu. Bunun için çetecilerin endişelenmeleri yersizdi. Fakat çetecilerin hareketsiz oturmaları imkânsızdı. Durumu olduğu gibi kabul etmeleri, düşmanın moralini kuvvetlendiriyordu. Kampta her ne kadar güven içinde iseler de, askerî bir gösteri gibi bile olsa bir çıkış yolu hazırlamalıydılar.

Bu amaçla kuşatma çemberinin batı yakasına büyük bir çeteci birliği yerleştirildi. Birkaç gün süren sert çarpışmalardan sonra beyazların arasından bir gedik açmayı başardılar.

Bu gedikten içeri yeni gönüllüler akmağa başladı. Beyazların zulmünden kaçan köylüler evlerini barklarını terketmişler, akın akın çetecilerin yanına geliyorlardı. Çünkü köylüler çetecileri kendilerinin koruyucusu olarak görüyorlardı.

Ne var ki kamp bu yeni gelenleri kabul etmek istemiyor, kendi elindekilerle başa çıkamıyordu. Gönüllüleri karşılamağa bir birlik çıkarıldı. Bu birlik gönüllüleri Chilimka nehri üzerindeki bir köye göndermeğe başladı.

Diğer yandan kadınlar da çetecilerin başlarına iş açıyorlardı. Sık orman kadınların aranılıp yakalanmasına meydan vermiyordu. Kadınlar kendi başlarına ağaçları kesiyor, evler, yollar yapıyorlardı. Kendi çaplarında faydalı olmağa bakıyorlardı.

Fakat bu durum hiç te çetecilerin plânlarına uymuyordu. Komutan Liberius plânlarının alt üst olduğunu görüyordu.

— V —

Liberius plânlarının uygulanamıyacak duruma gelmesinden o kadar sinirliydi ki, bu yüzden Dağyoluna yakın bir noktada Svirid ile korkunç bir kavgaya tutuştular. Adamları yolun kenarında durmuş, telefon telini kesip kesmemeği düşünüyorlardı. Karar vermek Liberius’a kalıyordu. O sırada, o da Svirid ile hararetli bir konuşmaya dalmıştı. Beklemeleri için adamlarına işaret verdi.

Svirid, Vdovichenko’nun kurşuna dizilmesine sinirlenmişti. Vdovichenko’un tek kusuru, çeteciler arasında sevilmeğe başlamış olmasıydı. Svirid çetecileri terkedip eski rahat, başına buyruk hayatına

dönmeği istiyordu. Fakat şimdilik buna imkân yoktu. Seçimini çoktan yapmıştı. Çetecileri terketmeğe kalktığı anda Vdovichenko'nun akıbetine uğraması işten bile değildi.

Hava berbattı. Rüzgâr kapkara bulutları dört bir yana savuruyordu. Kar da yağmağa başlamıştı. Bir anda' ortalık göz alabildiğine bembeyaz bir örtüyle kaplanmıştı. Ama kısa bir sürede kar yeniden eridi. Toprak gökyüzünü kaplayan bulutlar kadar siyah bir halde yeniden ortaya çıktı. Artık toprak suya doymuştu. Daha fazlasını almıyordu. Onun için de simsiyah su birikintileri rüzgârın etkisiyle dalgalanıyor, dört bir yana yayılıyordu. Telgraf tellerinin üzeri boncuk halinde su damlalarıyla bezenmişti. Bulundukları yere bağlanmışlar gibi öylece duruyorlardı.

Svirid kaçan kadınların peşine düşenler arasındaydı. Gördüklerini komutanına anlatmak istiyordu: Verilen birbirine uymaz emirler ve herkesin kendi başına buyruk davranmak istemesinden dolayı ortada bir kargaşalıktır gidiyordu. Kadınlar arasında umutsuzluğa kapılanlar olmadık davranışlarda bulunuyorlardı. Günlerden beri yoldaydılar. Yürüyemiyecek hale gelmişler, hayatlarından bezmişlerdi. Sırtlarında yiyecek çuvalları, kucaklarında kundağa sarılı bebekleriyle perişan bir durumdaydılar. Birçokları çocuklarını yolun kenarına bırakıyor torbalardaki unları yerlere döküyor, sonra da gerisin geriye dönüyorlardı. Açlıktan yavaş yavaş ölmektense, hemen ölmek daha iyi diyorlardı. Ormandaki vahşî hayvanlar tarafından parçalanmaktansa, düşman elinde işkence görmeği yeğ tutuyorlardı.

Kuvvetli kadınlarsa, erkeklerin anlıyamadığı bir cesaret ve güçle hareket etmekteydiler.

Svirid'in komutana söyleyecek daha birçok şeyleri vardı. Kampta birincisinden daha tehlikeli bir ayaklanma baş göstermek üzereydi. Liberius'u uyarmak istiyordu. Fakat Svirid zaten ağır konuşan bir insandı. Hele Liberius'un ikide bir onu söyleyeceğini çabuk söylemesi için zorlaması kelimeleri daha da güçlükle bulmasına sebep oluyordu. Liberius de yolun üzerinden kendisine seslenen adamlarının yanına gitmek için acele ediyordu. Üstelik son iki hafta süresince Liberius'a buna benzer haberler getirmişlerdi. Liberius artık hepsini ezbere biliyordu.

Svirid, «Acele etme Reis Yoldaş,» dedi, «konuşmamı şaşırtıyorsun. Şu kadınların kampına git de saçmalıklarına bir son vermelerini söyle. Yoldaş olacaklardan ben kendimi...»

— «Lâfını kısa kes Svirid. Görmüyor musun beni çağırıyorlar. Kelimeleri ağzında geveleme.»

— «Bir de şu şeytan kadın Kubarikha var. Kimse ne mal olduğunu bilmiyor. O da «beni hayvanlara baytar» tayin edin diyor... Fakat hayvanlara baktığı filân yok. Genç mülteci kadınların akıllarını çeliyor, büyü müyü gibi şeyler yapıyor. «Çektiklerinizden kendiniz sorumlusunuz», diyor, «işte kızılların bayrağının peşinden koşarsanız böyle olur.»

— «Hangi mülteci kadınlardan söz ediyorsun? Bizimkilerden mi? Kamptakilerden mi? Yoksa ötekilerden mi?»

— «Ötekilerden elbette. Yeni gelenlerden. Yabancılardan.»

— «Bunları kamptan uzaklaştırsınlar diye emir vermiştim ya? Ne oldu? Buraya nasıl geldiler?»

— «Gidecekleri yerde herşey yakılmış yıkılmış. Durumu görünce yarısı gerisin geriye döndü. Diğerleri de beyazların tarafına geçmiş.»

— «Peki ama orman ve bataklığı nasıl geçmişler?»

— Baltalar, hızarlar ne için yapılmış? Birlikte gönderdiğimiz muhafızların da yardımı olmuş tabiî. Anlattıklarına göre baltalarla ağaçları devire devire yirmi millik bir yol açmışlar. Köprüler kurmuşlar. Bizim aylarca yapamıyacağımız şeyler yapmışlar.»

— «Güzel. Demek yirmi millik bir yol açmışlar ha! Peki sen niçin karşımda durmuş da sırıtıyorsun? İşte Beyaz'ların istediği oldu. Tayga'da yirmi millik bir yol! Şimdi bütün toplarını, askerlerini buradan geçirecekler... »

— «Sen de bu yola nöbetçiler koy, canım. Böylece mesele halledilir.»

— «Sağol, ne yapacağımı sana soracak değilim.»

— VI —

Artık günler kısalmağa başlamıştı. Saat beş olunca hava kararıyordu. Alacakaranlıkta Yuri, Liberius'un birkaç gün önce Svirid ile konuştuğu yere geldi. Kampa dönüyordu. Kampın sınırını belli eden tepedeki üvez ağacına varınca, şakadan «rakibim» dediği inek bakıcısı Kubarikha'nın sesini işitti. Kadın neşeli çığlıklar atarak bir şarkı söylüyordu. Arada sırada kopan kahkahalardan konuşmalardan, Kubarikha'nın çevresinde kadınlı erkekli bir grubun toplanmış olduğunu farketti. Sonra ortalığı derin bir sessizlik kapladı. Toplantı dağılmıştı.

Yalnız kaldığını düşünen Kubarikha bu sefer sadece kendisi için şarkı söylemeğe başladı. Yuri, bataklığın içine düşmemek için üvez ağacının etrafındaki kuru toprağa basarak dikkatle yürüyordu. Birden olduğu yerde kalakaldı. Kubarikha, Yuri'nin bilmediği, fakat kulağına yabancı gelmeyen eski bir Rus türküsü tutturmuştu. Belki hepsini uyduruyordu. Eski Rus türkülerinin yanık, insanın içine işleyen bir havası vardır. Yuri kendini bu havaya kaptırmış, istemediği, unutmağa çalıştığı şeyleri düşünüyor, hatırlıyordu.

— VII —

Palykh'ın karısı Agatha hastalanan ineğini Kubarikha'ya getirmişti. İnek sürüden alınarak boynuzlarından geçirilen bir iple, bir ağaca bağlanmıştı.

İneklerin çoğu, Sibirya'da pek geçerli olan İsviçre inekleri cinsindendi. Hemen hepsinin de rengi beyazlı siyahlıydı. Onlar da sahipleri gibi bitip tükenmez yolculuktan, yiyecek kıtlığından dolayı bitkin bir durumdaydılar. Durmadan karınları birbirine sürünüyor, yerin darlığından erkek mi, dişi mi aldırmaksızın birbirlerinin üstüne tırmanıyor, boğa gibi kükrüyorlardı. Çobanlık eden ihtiyarlar ve çocuklar da peşlerinden koşuyorlardı.

Kubarikha'nın etrafını bir meraklı grubu almıştı. Yuri de bu grubun en gerisinde duruyordu. Kubarikha bir parça sinirli gibiydi ama kendini tutmasını beceriyordu. Yuri onu bu kadar yakından ilk defa görüyordu. Kubarikha her zamanki gibi şapkasını ve kalın paltosunu giymişti. Yaramaz, ihtiraslı hali, gittikçe yaşlanan gözlerine canlılık, gençlik veriyordu. Yuri'yi asıl şaşırtan şey Palykh'in karısında gördüğü değişiklikti. Kadının gözleri nerdeyse yuvalarından fırlayacak gibiydi. Boynu da ipincecik olmuş adeta uzamıştı. Son birkaç gün içinde o kadar ihtiyarlamıştı ki, Yuri onu güçlükle tanıdı.

Kubarikha'ya, «İnek hiç süt vermiyor,» diyordu, «belki gebedir, diye düşündüm. Bekledim. Fakat şimdiye kadar memeleri süt dolmalıydı. Hâlbuki hiçbir şey yok.»

— «Niçin gebe olacakmış? Şu hayvanın haline baksana. Derisi kemiğine yapışmış. Sana da bir parça okumak lâzım.»

— «Bir derdim daha var: Kocama birşeyler oldu.»

— «Merak etme, onu sana geri döndürecek ilâcı biliyorum. Derdin bu olsun. O çok kolay. Sana öyle bağlanacak ki, aman yanımdan gitsin diye dua etmeğe başlıyacaksın. Başka ne derdin var?»

— «Hayır, kocamın çapkınlığından şikâyetçi değilim. Keşke öyle birşey olsaydı. Bana ve çocuklarına çok bağlı. Bizden ayrılacak diye derdinden kahroluyor. Ne düşündüğünü biliyorum. Kampı ikiye ayıracaklarından, bizi başka yere kendisini başka yere göndereceklerinden korkuyor. Düşmanın eline düşüp işkence göreceğiz, diye kendini kahrediyor. Ne düşündüğünü biliyorum. Bir gün canına kıyacak, diye korkuyorum.»

— «Bunu bir düşüneyim. Derdini sona erdirecek bir çare bulurum elbet. Başka derdin var mı?»

— «Başka derdim yok. Derdim ineğim ve kocam.»

— «Bunları da dert mi sayıyorsun şekerim. Tanrının talihli kulusun. Senin gibileri mumla arasan bulunmaz. Demek sadece iki tanecik derdin var. Bir tanesi kocandan. Pekâlâ, şimdi pazarlık edelim. İnek için bana ne vereceksin?»

— «Ne istersin?»

— «Bir somun ekmek ile kocanı istiyorum.» Etrafındakiler kahkahalarla gülmeğe başladı.

— «Alay mı ediyorsun?»

— «Çok fazla istedim değil mi? Pekâlâ, bir somun ekmeğe razıyım. Kocan için daha sonra konuşuruz.»

Kahkahalar daha yükseldi.

— «Adı nedir? Kocanın değil ineğin.»

— «Yosma.»

— «Sürüdeki ineklerin yarısından çoğunun adı Yosma. Herneyse bu işimize bakalım...

Kubarikha, ineği iyileştireceğini iddia ettiği duayı okudu. İlk önceleri inekle çok yakından ilgileniyordu. Fakat sonra konudan tamamen uzaklaştı. Agatha'ya büyücülük hakkında uzun bir nutuk çekti. Yuri kadının söylediklerini şaşkınlıkla dinliyordu. Ağzı bir karış açık kalmıştı. Tıpkı Moskova'dan gelip Varykino'ya gittikleri gün arabacı Bacchus'u dinlediği zamanki gibi kendinden geçmişti.

Yine de Kubarikha'nın sözlerinin eski bir eserin parçaları olduğunu anlayabiliyordu. Fakat bunları o kadar yanlış öğrenmiş, kendinden o kadar

çok şey katmıştı ki, sözlerin doğrusuyla hiçbir ilgisi kalmamıştı. Ama bu hayali şeyler onu gerçek hayattaki olaylar gibi etkiliyordu. Şimdi bulunduğu yerden, uzaklaşmış bambaşka bir dünyaya dalmıştı. Karşısında Lara vardı. Gizli bir sandığın kilidi içinde anahtar nasıl dönerse Lara'nın omuz kemiği de bir kılıç darbesiyle o şekilde açılmış, İçinde sakladığı sırlar olduğu gibi dışarıya çıkmıştı. Şimdi, onun göğsünde herşeyi görmek mümkündü. Birtakım şehirler, sokaklar, odalar bir filim şeridi gibi gözlerinin önünden geçiyordu.

Onu ne kadar çok seviyordu! Ne kadar sevilecek bir kadındı. Tam Yuri'nin hayal ettiği, ihtiyacı olduğu tipte bir kadın. Peki ama Lara'yı bu kadar çekici, güzel yapan şey neydi? Ondaki bu güzelliğe bir ad verilebilir miydi? Hayır, imkânsızdı! Tanrı onu boş bir zamanında bir tek el hareketiyle yaratmış, en iyi, en güzel biçimiyle ortaya çıkarmıştı. Sonradan üzerinde değişiklikler yapmağa, düzeltmelere girişmemişti.

Peki, Yuri ne âlemdeydi? Ne yapıyordu? Neredeydi? Bir Sibirya ormanından çevreleri kuşatılan çetecilerle beraberdi. Çetecilerin alınyazısını paylaşmağa mecbur bırakılmıştı. Ne kadar inanılmaz, komik bir alın yazısıydı. Yuri'nin kafasında gözlerinin önünde bir duygu perdesi var gibiydi. Herşey bir bulutun içine girmişti. Hiçbir şeyi gereğince görmüyor, işitmiyordu. O sırada beklenen kar yerine ince bir yağmur yağmağa başladı. Şehirlerde sokağın bir başından öteki başına kadar gerilen bezden ilânlar gibi sevdiği kadının yüzü bütün ormanı kapladı. Bu yüz ağlıyordu. Yağmur da, bu yüzü öpüyor ve sıkıyordu.

Büyücü kadın Agatha'ya, «Artık git,» dedi, «ineğin iyi olacak. Tanrıya dua et. Başka yapılacak birşey kalmadı.»

— VIII —

Şimdi çarpışmalar Tayga'nın batı kesiminde oluyordu. Yalnız Tayga o kadar geniş ve sıktı ki, çarpışma sadece onun sınırlarında geçiyor, içerilere giremiyordu. Tayga'nın göbeğinde bulunan kamptan savaşmağa ne kadar çok insan giderse gitsin geriye yine bir yığın çeteci kalıyordu.

Uzaklarda devam eden savaşın gürültüsü kampa kadar ulaşmıyordu. Sonra top gürültüleri çok yakından gelmeğe başladı. O zaman kamptakiler telâş içinde çadırlarına, vagonlarına koşuştular. Acele acele eşyalarını topladılar.

Çok geçmeden tehlikenin aslı olmadığı anlaşıldı. Gittikçe büyüyen bir kalabalık patlamaların geldiği taraf yöneldi.

Yerde yatan kanlar içindeki bir insan yığınının etrafına toplandılar. Adamın sağ koluyla, sol bacağı kopmuştu. Kalan kolu ve bacağıyle kampa kadar nasıl gelebildiği akıl almaz bir şeydi. Koparılmış kol ve bacak adamın sırtına bağlanmıştı. Üstüne bir yafta koymuşlardı. Yaftada, bilmem hangi kızıl birliğin yaptığı zulümlere karşılık bu adamın da bu hale sokulduğu yazılıydı. Oysa çetecilerin bu kızıl birlikle hiçbir ilgisi yoktu. Ayrıca çeteciler verilen tarihe kadar silâhlarını Vitsyn ordu birliklerine teslim etmezlerse, başlarına bundan da kötü sonuçların gelebileceği anlatılıyordu.

Kan kaybından baygın bir halde olmasına rağmen adam uzun uzun Vitsyn'in keşif kuvvetlerinin yaptığı işkencelerden söz etti. Kendisini ölüme mahkûm etmişlerdi. Ama sonradan çetecilerin arasında panik yaratmak için onun kolunu bacağını kesip buraya yollamışlardı. Kampın sınırlarına kadar getirip bırakmışlardı.

Zavallı adamcağız dudaklarını zorla kıpırdatıyordu. Ne söylediğini anlamak için iyice eğilmek gerekiyordu.

— «Dikkatli olun, Yoldaşlar... Gedik açıldı.»

— «Nöbetçiler koyduk. Şiddetli çarpışmalar oluyor... Onları buralara sokmayız.»

— «Gedik açıldı. Ani bir baskına hazırlanıyorlar. Biliyorum... Devam edemiyeceğim, yoldaşlar... Artık ölüyorum.»

— «Bir parça dinlen. Sus konuşma... Görmüyor musun ne kadar acı çekiyor?»

Adam yeniden konuşmağa başladı:

— «Alçak herifler her yanımı doğradı. Dedi ki, «Kim olduğunu söylemezsen, seni kendi kanının içinde yüzdüreceğim.» Ona kendilerinden kaçıp çetecilere katılmak isteyen biri olduğumu nasıl söyleyebilirdim? Onun yanından sizin yanınıza kaçıyordum.»

— «Kimden söz ediyorsun? Adamın adı nedir? Seni bu duruma kim soktu?»

— «Bırakın bir damla nefes alayım... Anlatacağım. Hetman Bekeshin ile Albay Strese. İkisi de Vitsy'in adamları. Sizin birşeyden haberiniz yok. Bütün kasaba inim inim inliyor. İnsanları canlı canlı pişiriyorlar. Parçalara ayırıyorlar. Ensenizden tutup don gömlek zifiri karanlık bir vagonun içine atıyorlar. İçerisi sizin gibi insanlarla dolu. Sonra birisi gelip elini uzatıyor,

yakaladığını dışarı çekiyor. Bazılarını boğazlıyor, bazılarını asıyor, bazılarını da sorguya çekmek için götürüyorlar. Kan revan içinde kalıncaya kadar dayak atıp sonra da yaraların üzerine tuz ekiyorlar. Üzerinize kaynar sular döküyorlar. Kustuğunuz ya da altınıza ettiğiniz zaman da bunları size zorla yediriyorlar. Ya kadınlarla çocuklar! Ah, Allahım!»

Zavallı adam son anlarını yaşıyordu. Bir çığlık attı. Sonra hikâyesini bitiremeden son nefesini verdi. Çevresindekiler onun öldüğünü anladılar. Şapkalarını çıkarıp saygıyla sustular.

O akşam kampta birbirinden acıklı haberler dolaşmağa başladı.

Palykh de ölen adamın başında bulunanlar arasındaydı. Adamı görmüş, anlattıklarını dinlemiş, sırtına bağlanan yaftada yazılı olanları okumuştu. Öldüğü takdirde ailesinin başına geleceklerden duyduğu korku bir kat daha artmıştı. Hayalinde karısına ve çocuklarına işkence edildiğini görüyor, acı dolu seslerini, imdat isteyen çığlıklarını işitiyordu. Sonunda bir gün onları gelecekteki bu işkenceden kurtarmak için, çok sevdiği çocuklarına oyuncaklar oyduğu; keskin bıçağıyla hepsini teker teker kesip öldürdü.

Herkesi hayretler içinde bırakan şey, Palykh'in kendisini de o sırada öldürmemiş olmasıydı. Yuri onun ne düşündüğünü kafasında ne gibi plânlar kurduğunu merak ediyordu. Artık hayattan ne bekliyebilir, kimin için yaşıyabilirdi? Nasıl bir düşünceyle yaşıyordu. Hayatı artık sona ermişti. Aklını kaçırdığı da kesindi.

Liberius, Yuri ve diğerleri oturmuş bu konuyu tartışırlarken Palykh kampın içinde başı göğsüne düşmüş, sinsi, kötü bakışlı gözleriyle çevresini süzüyordu. Yüzünde insanlıktan çıkmış aptalca bir gülümseyiş vardı.» Hiçbir şeyin hiçbir zaman gideremiyeceği bir acıyla inlediği belli oluyordu.

Onun için kimse üzülmüyor, kimse haline acımıyordu. Herkes ondan kaçmağa bakıyordu. Çetecilerin içinde onu linç etmek isteyenler çıkmıştı ama, bunlar taraftar bulamamışlardı.

Artık Palykh'in bu dünyada yapacağı hiçbir şey kalmamıştı. Bir şafak vakti sudan kaçan bir kuduz köpek gibi kamptan çıkıp gitti. Sanki kendi kendinden kaçar gibi bir hali vardı.

— IX —

Kış başlayalı hayli olmuştu. Buzlu sısın gerisinden parça parça şekiller, birbiriyle ilgisiz sesler duyulup görülüyor, bunlar bir an hareketsiz kaldıktan sonra yeniden ortadan kayboluyorlardı. Artık güneş, yeryüzünün alıştığı eski güneş değildi. Rüyadan ya da bir peri masalından çıkmış gibi tostoparlak bir güneş doğuyor, kehribar sarısı ışıklarını kalın bulut tabakalarının arasından güçlükle yansıtabiliyordu. Bu ışıklar da sanki ağaçların dallarında donup kalıyor gibiydi.

Çizmeler içinde, kürk ceketlere sarınmış insanlar karların içinde birer hayalet gibi geziniyor, sanki yerle gök arasındaki boşlukta dolaşıyorlardı.

Birbirlerini tanıyanlar karşılaşınca duruyor, yüzlerini yaklaştırarak konuşuyorlardı. Sanki yeni boyadan çıkmış gibi yüzleri kıpkırmızıydı. Ağızlarından kalın, koyu bir buğu çıkıyordu. Söyledikleri kelimeler bile ağızlarından çıkar çıkmaz donuyordu sanki.

Keçiyolunda ilerlemekte olan Yuri, Liberius'la karşılaşınca durdu.

— «Merhaba, yabancı! Bu akşam benim kulübeye onur versenize. Gece de kalırsınız. Eski günlerden söz ederiz. Yeni haberlerim var.»

— «Haberci geri geldi mi? Varykino'dan haber var mı?»

— «Ne sizin, ne de benimkilerden bir haber var. Yalnız benim için rahat. Demek ki zamanında kaçıp kurtuldular. Yoksa kötü haber çabuk gelir. Başlarına birşeyler gelseydi, haber alırdık. Bu gece konuşuruz bunları. Sizi bekliyeceğim.»

O akşam Liberius'un kulübesine giden Yuri aynı soruları tekrarladı.

— «Ailelerimizden ne haber aldın? Bana sadece bunu söyle!»

— «Burnunuzun dibinden ilerisini görmek istemiyorsunuz! Bildiğime göre sağ ve esenler. Fakat esaslı bir haberim var. Bir parça söğüş et buyurmaz mısınız?»

— «Hayır, teşekkür ederim. Haydi konuş, konuyu değiştirme.»

— «Sahiden söğüş et istemiyor musunuz? Neyse, ben yiyeceğim. Oysa daha çok ekmeğe ve sebzeye ihtiyacımız var. Kampta iskorpit hastalığı baş gösterdi. Kadınlar buradayken geçen yaz bol bol fındık, börülce toplatacaktık. Düşünemedik. Evet, söylediğim gibi durumumuz fevkalâde. Her zaman söylediklerim gerçekleşmeğe başladı. Kötü günleri geride bıraktık. Kolchak'ın adamları hat boyunca çekilmeğe başladılar. Bozguna uğradılar. Görüyorsun ya? Her zaman ne diyordun? Nasıl şikâyet ettiğini hatırlıyor musun?»

— «Ne zaman şikâyet ettim?»

— «Her zaman. Hele Vitsyn tarafından sıkıştırıldığımız zaman pek canımı sıkıyordun.»

Yuri, isyancıların kurşuna dizildiği, Palykh'in karısını ve çocuklarını öldürdüğü, birçoklarının merhametsizce asılıp kesildiği yaz mevsimini hatırladı. Beyaz'lar ve Kızıl'lar gerek barbarlıkta gerekse kıyıcılıkta sanki birbirleriyle yarış etmişlerdi. Kan kokusu Yuri'nin burnunu, genzini doldurmuş, zavallı bayılacak kertelere gelmişti. İşte bu yüzden inlemiş, yakınmıştı. Fakat Liberius bundan ne anlardı ki?

Kulübe, madenî kaplara yerleştirilmiş çıralarla aydınlatılıyordu. Bunlardan odaya tatlı bir kömür kokusu yayılıyor, çıra yanıp bitince kömür haline gelmiş tahta parçası altta duran su dolu bir kabın içine düşüyordu. O zaman, Liberius kalkıyor, yenisini yakıyordu.

— «Görüyorsun ya ne yakmak zorundayım? Gaz kalmadı. Odunlar da çok kuru. Hemen yanıp bitiyor. Gerçekten et yemez misiniz? Ne bekliyorsunuz? Neden bir toplantı yapıp iskorpit hastalığı üzerine bir konuşma yapmıyorsunuz?»

— «Allah aşkına bana işkence yapmaktan vazgeç. Ailelerimiz hakkında ne biliyorsun?»

— «Söyledim ya. Gelen haberlerde kesin birşey yok. Fakat aldığım son haberlerden öğrendiğim şeyleri anlatmadım daha. İç savaş bitti. Kolchak'ın orduları yenildi. Kızıl Ordu Kolchak'ı takip ediyor. Demiryolu boyunca denize sürüyor. Biz de geride dağınık bir halde kalan Beyazları temizliyeceğiz. Güney Rusya düşmandan tamamen temizlendi. Sevinmedin mi? Bu size yetmiyor mu?»

— «Seviniyorum tabiî. Ama ailelerimiz nerede? Ne oldu onlara?»

— «Varykino'da olmamaları büyük bir şans. Kamennodvosky'nin anlattıklarını doğrulayacak herhangi bir ize rastlamadık. Geçen yaz Varykinno'ya yapılan garip baskın olayını hatırladınız mı? Bunun daima saçma birşey olduğunu düşünmüştüm. Herneyse, köy boşaltılmış. Yani birşeyler olmuş ama ne? Bir haber alamadık. Zamanında oradan uzaklaşmaları iyi olmuş. Aldığım habere göre geride kalan birkaç kişi herkesin kaçtığını söylemiş.»

— «Ya Yuryatin? Orada neler olmuş? Şimdi Yuryatin kimin elinde?»

— «O da ayrı bir hikâye. Anlatılanların gerçek olması imkânsız.»

— «Ne olmuş?»

— «Orada hâlâ beyazların bulunduğunu söylüyorlar ama imkânsız birşey. Bunun ne kadar yalan bir haber olduğunu size hemen göstereceğim.»

Liberius kalktı. Tabağa bir çıra daha dikip yaktı. Sonra parça parça olmuş bir harita çıkarıp Yuryatin'e kalemle işaret etti.

— «Bakın,» dedi, «buralar Beyazların püskürtüldüğü yerler... Burası, burası ve burası... Bütün bu bölge beyazlardan temizlendi. Takip ediyor musunuz?»

— «Evet.»

— «Yuryatin yakınlarında bir yerde olmalarına imkân yok. Çünkü oralarda olsalardı, asıl birlikle ilgileri kesilmiş olduğundan kaçıp kurtulmaları mümkün değildi. Komutanlarının bu kadar aptalca hareket etmeleri imkânsız... Bunu bir çocuk bile anlar. Niçin ceketinizi giyiyorsunuz? Nereye gidiyorsunuz?»

— «Biraz sonra gelirim. Oda duman içinde. Başıma ağrı girdi. Bir parça hava almak istiyorum.»

Yuri dışarı çıkınca, kulübenin önünde oturmak için kullanılan ağaç kütüğünün üstündeki karı eldivenli eliyle süpürüp oturdu. Başını avuçlarının içine aldı.

Tayga, kamp ve çeteciler arasında geçirdiği on sekiz ay kafasından silinip gitmişti. Şimdi kafası sevdiği kimselerle doluydu. Onların ne olduklarını, nerede, ne yaptıklarını düşündü, gözünün önünde her biri ötekinden daha korkunç hayaller beliriyordu.

İşte Tonya, kollarında Sasha olduğu halde kar tipisi içinde düşe kalka yürümeğe çalışıyordu. Bütün gücünü kullanarak karın içinde ilerliyor, fakat her seferinde karın içine gömülmekten kendini alamıyordu. Kar her yanını kaplamıştı. Oh, Yuri unutmuştu. Tonya'nın kucağında iki çocuk vardı. Sasha ve yeni doğan bebek. İki eli de doluydu. Tıpkı kampta rastladığı yorgunluk ve ümitsizlikten çılgına dönmüş kadınlara benziyordu.

Tonya'nın iki kolunda çocuk vardı. Yanında kendisine yardım edecek kimse yoktu. Sasha'nın babası ortadan kaybolmuştu. Nereye gittiğini bilen de yoktu. Zaten hep ailesinden uzak kalmış. Onları en krizli devrelerde yalnız bırakmıştı. Ne biçim bir babaydı bu adam? Bir babanın ailesinin yanından kaçması ne demekti? Ya Tonya'nın babası ne âlemdeydi? Aleksander Aleksandroviç neredeydi? Ya Nyusha? Diğerleri? En iyisi bunları düşünmemek, cevapsız kalacak sorular sormamaktı.

Yuri oturduğu yerden kalktı. Yeniden kulübeye girmek için ilerledi. Birden düşünceleri bambaşka bir tarafa yöneldi. Liberius'un yanına gitmekten vazgeçti.

Uzun bir süre önce, eline kaçmak fırsatı geçtiği takdirde kullanmak üzere bir tarafa bir çift kayakla bir torba bisküvit koymuştu. Tam kampın dışına, karların içine gömmüştü bunları! Uzun bir çam ağacının dibindeydi. Bunları gömdüğü ağaç dibini şaşırmamak için ağaca bir de işaret koymuştu. Şimdi basıla basıla ince bir yol açılmış olan karların arasından hazinesinin gömülü olduğu yere yürümeğe başladı.

Ay'ın bütün haşmetiyle parladığı aydınlık bir geceydi. Yuri, nöbetçilerin nerelere konduğunu biliyordu. Onun için onlara görünmemek mümkündü. Fakat üzerinde üvez ağacının bulunduğu tepeye gelince nöbetçilerden biri onu gördü. Kayaklarına olanca hızı vererek gelip karşısında dikildi.

— «Dur, yoksa vururum!» diye bağırdı. «Kimsin? Parolayı söyle.»

— «Sana ne oldu be adam! Beni tanımıyor musun? Kamp doktoru, Jivago'yum.»

— «Bağışla birden tanıyamadım, doktor yoldaş. Kötü bir niyetim yoktu. Doktor yoldaş ol veya olma daha ileriye bırakmam. Emir emirdir.»

— «Nasıl istersen. Parola, «Kızıl Sibirya» dır. İşareti de «Kahrolsun müdahale edenler.»

— «Güzel. Şimdi nereye istersen gidebilirsin. Gece vakti nereye gidiyorsun? Bir hasta falan mı var?»

— «Susadım. Bir türlü gözüme uyku girmedi. Bir parça çıkıp hava alayım, dedim. Kar yiyip susuzluğumu da gideririm diye düşündüm. Sonra üvez ağacını ve üzerindeki mevyaları gördüm. Gidip birkaç tane yemeyi arzuladım.»

— «Tam şehirlilere özgü bir düşünce! Kış kıyamette üvez toplamak kimin aklına gelir? Üç yıldan beri sizin gibileri hayalden, olmadık düşüncelerden kurtarmağa çalışıyoruz yine de olmuyor, Pekâlâ, git istediğini topla. Bana ne?»

Nöbetçi geldiği gibi aynı hızla kayarak uzaklaştı.

Yuri keçi yolundan ilerledi. Üvez ağacının altına geldi. Ağaç yarı yarıya karla kaplıydı. Dallarından ikisi Yuri'ye doğru «hoş geldin» der gibi uzanmıştı. Yuri'ye bunlar Lara'nın beyaz kollarını hatırlattı. Dalları tutup kendine doğru çekti. Sanki cevap veriyormuş gibi ağaç üzerindeki karları

Yuri’nin üzerine serpti. Yuri ne söylediğini bilmeden, «Seni bulacağım, güzelim,» diye mırıldandı, «aşkım, üvez ağacım, kendi kanım, etim...

Ayın ışıl ışıl parladığı berrak bir geceydi. Yuri daha ileriye, ormanın göbeğine, işaretli ağaca doğru ilerledi. Oradan gömdüğü eşyayı çıkardı. Kampı terketti.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HEYKELLİ EVİN KARŞISI

— I —

Tâcirler sokağı tepeden aşağı kıvrıla kıvrıla iniyordu. Yuryatin'in yukarı bölümündeki evler ve kiliseler sokağa kuşbakışı bakıyorlardı.

Sokağın bir köşesinde etrafı heykelli kurşunî renkte bir bina vardı. İri taş bloklarından yapılmış cephenin alt bölümü yeni kararnameler ve bildirilerle kaplanmıştı. Duvarların önünde insanlar küçük gruplar halinde toplanıyor, bunları okuyorlardı.

Hava ayazdı. Ortalıkta kuru bir soğuk vardı. Hava karanlık olacağı yerde tuhaf bir aydınlıkla ışıl ışıldı. Kış gitmiş yerini, akşamın geç vakitlerine kadar süren bir aydınlık almıştı. Bu aydınlık insanın içine ürperti veriyor, huzurunu kaçırıyordu.

Beyazlar gitmişler şehri Kızıllara bırakmışlardı. Savaşın korkunçluğu, kan akıtma ve bombalanma sona ermişti. Bu da tıpkı uzayan günler ve kış gibi insana ürküntü veriyordu.

Duvara yapıştırılan ve günler uzadığı için ortalığın hâlâ aydınlık olması yüzünden okunabilen bir bildiride şunlar yazılıydı:

— «Sayın halkımıza duyurulur.»

Çalışma karnelerinin her biri 50 ruble karşılığında Ekim Sokağı (Eski Genel Vali Sokağı) 5 No. dan elde edilebileceği ilgililere bildirilir. Çalışma karnesi olmayanlar ya da çalışma karnelerini düzgün doldurmayanlar ya da yanlış bilgi verenler, savaş yasalarına göre cezalandırılacaklardır. Çalışma karnelerinin nasıl doldurulacağına ilişkin geniş bilgi Yuryatin İcra Komitesinin 86/1013 No. lu bülteninde verilmiştir. Bu bölümler, Yuryatin İcra Komitesinin 137 No.'!u odasına asılmıştır.»

Bir başka bildiride şehirde yeterince yiyecek bulunduğu bildiriliyordu. Yalnız burjuvalar ellerindeki yiyecek stoklarım saklıyarak iaşe komitesini güç duruma sokmaktaydılar. Bunun için, «Evinde yiyecek sakladıkları ortaya çıkanlar derhal ölüm cezasına çarptırılacaklardır,» deniyordu.

Bir üçüncü bildiride ise, «şimdiye kadar halkı sömüren sınıftan olmayanlar, Tüketici sendikaları halinde birleşeceklerdir. Daha çok bilgi Ekim Sokağı (Eski Genel Vali Sokağı 5 No. daki 137 numaralı odadan elde edilebilir) diye yazıyordu.

Askerî birlikler için de, «Silâhlarını teslim etmeyenler, yeni çıkarılan ruhsatları almadan üstünde silâh taşıyanlar çok sert olarak cezalandırılacaklardır. Yeni ruhsat kâğıtları Yuryatin İhtilâl Komitesinin, Ekim Sokağı 6 No. daki 63 numaralı odasından sağlanabilir,» diye yazıyordu.

— II —

Binanın önündeki kalabalığın arasına kaba görünüşlü, omuzuna dayadığı çubuğun ucuna bir çıkın bağlı, saçı sakalına karışmış bir adam da katıldı. Uzun, perişan saçlarında henüz beyaz yoktu, ama, kızıla çalan sakalına kır düşmüştü. Bu Doktor Jivago'ydu. Kürk ceketi belki yolda elinden alınmıştı, belki de onu yiyecekle değiştirmişti. İnce, kısa kollu ceketinin kendisini hiç ısıtmadığı belliydi.

Değneğinin ucundaki çıkında şehrin yakınındaki bir köyde birinin acıyarak verdiği kuru bir ekmek dilimiyle bir parça pastırma kalmıştı. Yuryatin'e daha erken saatlerde gelmişti. Fakat Tâcirler Sokağına ancak bu saatte erişebilmişti. Çok yorulmuştu. Özellikle yolculuğunun son günleri pek sıkıcı geçmişti. Sık sık durmak zorunda kalmış, dizlerinin üstüne düşüp bayılmamak için kendini zor tutmuştu. Yuryatin'e varınca, bir daha göremiyeceğini sandığı bu şehrin taşlarını öpmek istemişti. Şehri gördüğü zaman içi bir dostunu görmüş gibi sevinçle doluvermişti.

Uzun süre yaya olarak demiryolu boyunca yürümüştü. Demiryolu kullanılmıyordu. Baştan başa karlarla kaplıydı. Beyazların terkettikleri trenler sırayla dizilmişlerdi. Karlara gömülmüş ebediyen hareketsizleşmiş katarlar kilometrelerce uzunlukta devam edip gidiyorlardı. Bu katarların bazıları hırsız çeteleri için barınak ödevini görüyor, bazıları da mahkûmların ve siyasî kaçakların saklanmasına yarıyordu... Birçoğu da soğuktan ve tifüsten ölenler için bir mezar oluyordu. Yakındaki köylere bulaşan tifüs halkı kırıp geçiriyordu.

İnsan insanın kurdudur, diye bir atasözü vardır, sanki bu sözü doğrulamak ister gibi yolda karşılaşan yolcular birbirlerinden kaçıyorlar, bir

yabancıyla karşılaşan başka bir yabancı, ölmemek için karşısındakini öldürüyordu. Uygarlığın yarattığı yasalar, kurallar yok olup gitmişti. Şimdi insanlar orman kanunlarına boyun eğiyorlardı. İnsan tarih öncesi devirlerine yeniden dönmüş gibiydi.

Arada sırada Yuri, hendekler boyunca ilerleyen ya da yolda gizlenerek yürüyen gölgeler görüyordu. Bunların hepsinden kaçıyor, onlara görünmemeğe çalışıyordu. Ama hemen hepsi de tanıdık gibiydiler. Sanki onları çetecilerin kampında görmüştü. Bir seferinde bu düşüncesi doğru çıktı. Karların içinden fırlayan delikanlı, tabiî ihtiyacını görmek için bir vagonun altına girmiş, sonra tekrar saklandığı deliğe dönmüştü. Bu delikanlı Trenty Galuzin'den başkası değildi. Ormanda kurşuna dizilen isyancılardandı. Vurulduğu halde ölmemiş, hafifçe yaralanmış ve korkudan bayılmıştı. Kendine gelince sürüne sürüne idam yerinden uzaklaşmıştı. Hollycross'a annesinin yanına gidiyordu. Elinden geldiği kadar kimseye görünmemeğe çalışıyordu.

Yuri'nin yolculuğu sırasında başına gelenler, sanki bir rüya, bir hayaldi. Adeta bu dünyada değil de başka bir dünyada yaşar gibi olmuştu. Günlerce, karların içinde kimseyi görmeden, kimseyle konuşmadan süren yolculuğu onu yarı vahşi bir insan haline getirmişti.

Yuri, Heykelli evin duvarına yapıştırılmış bildirileri okumak için durmuştu. Fakat gözleri sokağın karşı tarafındaki evin üçüncü kat pencerelerinde dolaşıyordu. Bunlar eski kiracıların bıraktığı eşyaların depo edildiği evdi. Penceler bir zamanlar beyaza boyanmıştı. Pencere pervazlarını karlar kaplamıştı ama camların saydamlığı farkediliyordu. Camlardaki beyaz boya silinmişti. Bunun anlamı neydi? Eski kiracılar dönmüşler miydi? Yoksa Lara başka yere taşınmıştı da yerine yeni kiracılar mı gelmişti? Herşey bütünüyle değişmiş miydi?

Kararsızlık onu harabediyordu. Nihayet sokağın karşı tarafına geçti. Tanıdığı, sevdiği merdivenleri tırmandı. Kampta bu merdivenleri kaç kere düşünmüş, demir parmaklıklarım, dönemeçlerini teker teker aklından geçirmişti.

O günler kapının zili de vardı. Fakat zil daha Yuri odadan ayrılmadan bozulmuş, çalmaz olmuştu. Tam kapıyı vurmak üzereydi ki, üzerinde kocaman bir asma kilidin bulunduğunu gördü. Kilit iki tarafa vidayla tutturulmuş, iki kalın zincirin ucuna takılmıştı. Kilidin takıldığı yerdeki oymalar kopup dökülmüştü. Bu derece kabalık, sanata saygısızlık eskiden

görülmemiş bir şeydi. O zaman bir adam çağrılır ya kapıya gömme bir kilit yapar ya da oymaları bozmayacak şekilde asma kilidi yerleştirmeğe çalışırdı.

Yuri, Katya ve Lara'nın orada oturmadıklarına artık emindi. Hatta sağ kaldıklarını ve Yuryatin'de olup olmadıklarını bile bilemiyordu. Kendini en korkunç hayal kırıklığına bile hazırlamıştı ama yine de Lara'nın anahtarı bıraktığı deliğe de bir bakmadan karar vermek istemedi, duvara gitti. Eline bir fare sıçramasın diye, duvara ilk önce bir kaç tekme indirdi. Birşey bulacağına en küçük bir ümidi bile yoktu. Zaten duvardaki delik bir tuğla parçasiyle kapatılmıştı. Yuri bu tuğlayı kaldırdı. Elini içeri soktu. Mucize olarak anahtarı ve bırakılmış bir mesaj buldu. Mesaj oldukça büyük bir kâğıda yazılmıştı. Yuri bunu okumak için sahanlığın penceresine yaklaştı. İnanılır şey değil! Mesaj kendisindeydi. Yuri bunu bir solukta okudu:

— «Allahım, ne mutluluk! Sağ olduğunu söylediler. Geri dönmüşsün. Dosdoğru Varykino'ya gideceğini düşündüm. Onun için ben de Katya ile oraya gidiyorum. Her ihtimale karşı anahtarı bırakıyorum. Beni bekle. Bir yere gitme. Artık ön odaları kullandığımı anlamışsındır. Kat hemen hemen boş gibi. Eski mobilyanın bir kısmını satmak zorunda kaldım. Sana yemek hazırladım. En çok haşlanmış patates var. Farelerden korumak için tencerenin kapağının üstüne bir ağırlık koymağı unutma. Sevinçten deli gibiyim.»

Yuri, mektubu sayfanın sonuna kadar okudu. O kadar şaşırmıştı ki, mektubun arka sayfada da devam ettiğini farketmemişti. Mektubu dudaklarına götürdü. Katladı. Anahtarla birlikte cebine koydu. Sevinçle birlikte kalbine bıçak gibi derin bir acı saplanmıştı. Lara Varykino'ya gittiğine göre, ailesi orada değildi. Bunu düşününce sadece üzülmekle kalmadı, ailesi hesabına endişe de duydu. Acaba Lara ailesinin nerede olduğu üzerine niçin bir tek satır birşey yazmamıştı? Sanki dünyada onlar yokmuş gibi hareket etmişti.

Fakat hava kararıyordu. Oysa onun hava aydınlıkken yapacağı bir sürü iş vardı. Bunların içinde en önemlisi Heykelli evin duvarlarındaki bildirileri okumuştu. Bu günlerde bu gibi bildirileri okumamak, tehlikeli sonuçlar doğurabilirdi. Hatta insanın hayatına bile mal olabilirdi. Eve girmeden, omuzuna vurduğu çıkını bile bırakmadan yeniden sokağa çıktı. Karşıya geçti. Duvardaki çeşitli bildirileri okumağa başladı.

—III —

Duvarda gazetelerden kesilmiş makaleler, toplantılarda yapılan konuşmalar ve kararnameler vardı. Yuri hepsinin başlıklarını okudu. Bunlar, «Mal sahiplerinin mallarına el konulması ve bunlara yüklenen vergiler,» «İşçi sınıfının kontrolü,» gibi şeylerdi. Bu yazılarda, Beyazların yerini alan Kızıl hükümetin yürürlükte olan eski kuralların, kanunların yerine yenilerini koyduğundan, bunların nasıl uygulanacağından söz ediliyordu. Fakat durmadan tekrarlanan kanunlar Yuri'nin başını döndürdü. Bunlar hangi devreye aittiler? İlk ayaklanmadan mı kalmışlardı? Yoksa ilk Beyaz ayaklanmasından sonra kurulan hükümete mi aitti? Yoksa önceki yılın kararnameleri miydi?

Bakışları bir bildirinin alt bölümüne ilişti:

— «Yiyecek kıtlığı üzerine aldığımız haberler bölgesel örgütlerin ne kadar tembel ve savsaklayıcı olduğunu göstermektedir. Yolsuzluklar ortada. Karaborsa aldı yürüdü... Fabrikalarımız ve işçi komitelerimiz ne âlemde? Yuryatin ve Razvilye bölgelerinde kütlelerin araştırılması, yiyecek depo edenlerin yerinde kurşuna dizilmesi bu derde bir son verebilir.»

Yuri «Bu derece gerçeği öğrenmemek ne büyük bir şanssızlık,» diye düşündü, «yeryüzünde bir dilim ekmek bulmak bu kadar güçleşmişken ekmekten söz edebilmek ne kadar büyük bir cesaret! Artık ortada eseri kalmadığı halde mâl sahiplerinden, zenginlerden dem vurmak ne büyük bir düşüncesizlik! Ortada taş üstünde taş kalmadığı, köylülerin dört bir yana saçıldığı bir sırada köyden, köylüden söz açmak ne demek? Bunların hiç mi hafızası yok? Kurdukları planları, kararları ne çabuk unuttular? Bu plânlar yüzünden taş üstünde taş bırakmadıklarının, farkında değil midirler? Yıllar var ki, artık bu konular ortadan kalktı. Silindi. Onlar hâlâ, aynı ateşle, aynı heyecanla var olmayan şeylerden söz etmekten zevk alıyorlar. Ne biçim insan bunlar?»

Yuri'nin başı dönüyordu. Birden kendinden geçti. Kaldırımların üstüne seriliverdi, Ayılınca kendine yardım etmek isteyenlere teşekkür etti. Sokağın karşı tarafında oturduğunu söyliyerek tekliflerini reddetti.

— IV —

Yuri tekrar sokağın karşı tarafına geçti. Merdivenleri çıktı. Lara'nın katının kapısını açıp içeri girdi. Havanın hâlâ kararmamış olmasından bayağı sevinç duyuyordu.

Anahtarın kilidin içinde dönmesiyle apartmanın içinde bir gürültüdür koptu. Gerçi ev boştu ama, Yuri'nin kapıyı itmesiyle içerden devrilen bir takım teneke kutuların sesleri işitildi. Raflarda dolaşan fareler, kaçmak için aceleyle yere atlayınca birçok şey devrilmişti. Belki binlerce fare vardı. Yuri bunlara karşı koymak için bir odaya kapanmağa farelerin girebileceği delikleri de cam parçalarıyla tıkamağa karar verdi.

Bu kararla sol tarafa, apartmanın bilmediği bölümlerine doğru yöneldi. Karanlık bir koridordan geçti. Lara'nın odası olduğunu sandığı oldukça aydınlık, iki penceresi bulunan bir odaya girdi. Pencereler sokağa bakıyordu. Tam pencerenin karşısında heykelli ev vardı. Grup grup insanlar sırtları ona dönük durmuşlar, bildirileri okuyorlardı.

Odadaki ışık, sokaktaki ışığın aynıydı. İlk bahar günlerinin akşamlarına özgü taze, temiz bir aydınlıktı bu. Aradaki tek ayrıntı evin içinin dışarıdan bile soğuk olmasıydı.

Yuri gittikçe kendini daha iyi hissediyordu. Şehrin eteklerine vardığı sırada duyduğu halsizlik o zaman kendisini korkutmuştu ama şimdi rahattı. Evin içindeki ve sokaktaki ışığın birbirine benzemesi onu heyecanlandırıyordu. Sokaktan geçen ve şehirde yaşıyanlarla kendini bir sayıyor, onlarla aralarında bir akrabalık varmış gibi hissediyordu. Artık hasta olmayı istemiyordu. Bahar akşamının temiz havası, herşeyin içine işleyen ışığı uzakta kalmış hayallerin gerçekleşeceğinin, herşeyin düzeleceğinin bir işareti gibiydi. Herşey yoluna girecekti. Yuri hayattan bütün beklediklerini, bütün istediklerini gerçekleştirecekti. Ailesini bulup onların esenliğini ve kurtuluşunu sağlayacaktı. Herşeyi düşünecek, her istediğini gerçekleştirmenin yolunu bulacaktı. Hele şimdi Lara'nın gelmesini beklemek, isteklerinin gerçekleşmesi yolunda attığı ilk adımdı. Gerisi daha sonra gelecekti.

İlk anlarda duyduğu halsizliğin yerini kontrol altına alamadığı bir huzursuzluk ve heyecan kapladı. Gerçekten bu heyecan, yaklaşmakta olan hastalığının, şehre girerken duyduğu halsizlikten daha kesin bir işaretiydi. Bir türlü yerinde duramıyordu. Bir kere daha dışarı çıkmak istedi.

Bu sefer dışarı çıkmak istemesindeki sebep, yerleşmeden önce berbere gidip traş olmaktı. Şehirden geçerken bir berber aramıştı. Daha

önce bildiği berberlerin bir kısmı kapanmış, bir kısmı el değiştirmişti. Bunlar da berberlikten başka her türlü iş yapıyorlardı. Kendisinin jileti yoktu. Makas da iş görürdü. Aceleyle Lara'nın tuvalet masasındaki herşeyi altüst edip bir makas aradıysa da bulamadı.

Birden aklına Spassky Sokağında bir terzinin bulunduğu geldi. Eğer bu terzi dükkânı hâlâ varsa ve kapanmadan önce oraya varabilirse, terziden bir makas alabilirdi.

Hafızası onu yanıltmamıştı. Terzihane hâlâ oradaydı. Kapısı yine sokağa bakıyordu. Bir yüzü baştan başa camdı. Dikişçiler gelip geçenlerin gözü önünde çalışıyorlardı. İnsan içeriyi bir ucundan ötekine kadar rahatça görebilirdi.

Dükkânın içi dikişçi kadınlarla tıka basa doluydu. Asıl işçilerin yanı sıra, Heykelli evin duvarlarında ilân edilen işçi karnelerini elde etmek hakkını kazanmak için çalışan yaşlı hanımlar da vardı. Bunlar bir zamanlar iyi bir hayat yaşadıklarını, kültürlü ve görgülü insanlar olduklarını belli ediyorlardı. Onları bu işi meslek edinenlerden kolayca ayırmak mümkündü. Terzihane sadece orduya elbise dikiyordu. Ayrıca Yuri'nin çetecilerde gördüğü gibi çeşitli cins köpeklerin derisinden parti mensuplarına üniformalar hazırlanıyordu. Amatör dikişçiler için bu oldukça güç bir işti. Kalın derileri dikiş makinesinden geçirmekte güçlük çekiyorlar, ellerine iğne batırıyorlardı.

Yuri terzihanenin camına vurdu. İçeri girmek istediğini anlattı. Kadınlar içerden işaretlerle özel sipariş almadıklarını anlattılar. Yuri ısrar etti. Kadınlar yine işaretle girmesini, işlerinin acele olduğunu, onunla uğraşacak zamanlarının olmadığını anlattılar. Yalnız içlerinden biri ellerini havaya kaldırıp ne kadar sinirlendiğini göstererek ne istediğini sordu. Yuri iki parmağıyla makas işareti yaptı. İçerdekiler ne demek istediğini anlamadılar. Onun orada durmuş bir takım tuhaf hareketler yaparak kendileriyle alay ettiğini sanıyorlardı. Genç kızlar kıkır kıkır gülüştüler. Nihayet Yuri arka bahçeden geçip kapıyı çalmağa karar verdi.

— VI —

Kapıyı koyu renk elbise giymiş, ustabaşı olduğu anlaşılan yaşlı bir kadın açtı. Kadının davranışları çok sertti.

— «Ne kadar yapışkan şeysiniz siz?» diye Yuri'yi tersledi, «Bizi rahat bırakmaz mısınız? Girin bakalım. Ne istiyorsunuz?»

— «Makas istiyorum. Hayret etmeyin. Saçımı ve sakalımı kesmek için bir makas istiyorum. İşimi hemen burada görürüm. Makası geri veririm. Bir dakika bile sürmez. Size minnettar kalırım.»

Kadının yüzünde şaşkın, şüpheli bir ifade belirdi. Yuri'nin aklından zoru olduğunu düşündüğü muhakkaktı.

— «Uzun bir yolculuktan geliyorum,» diye Yuri devam etti, « Traş olmak isterdim ama şehirlerde bir tek berber kalmamış. Kendim traş olurum diye düşündüm. Bu sefer evde makas bulamadım. Bana makasınızı verebilir misiniz?»

— «Pekâlâ. Sizi traş edeyim. Ama haberiniz olsun, eğer niyetiniz bozuksa, saklanmak isteyen bir mahkûm ya da bir hapishane kaçağıysanız sizi saklamıyacağımızdan haberiniz olsun. Ele verirsek bizi suçlu bulmayın. Sizin için hayatımızı tehlikeye atacak değiliz.»

— «Allah iyiliğinizi versin! Neler de düşünüyorsunuz!»

Kadın Yuri'yi içeri aldı. Küçücük bir odaya soktu. Biraz sonra Yuri bir koltuğa oturmuştu. Tıpkı berberdeki gibi önüne bir beyaz örtü bağlanmıştı. Terzi kadın elinde makas, jilet, tarak, çeşitli saç kesme makineleri ve usturayla geri geldi.

Yuri'nin şaşkın şaşkın baktığını görünce, «Hayatımda çeşit çeşit işler yaptım,» diye açıkladı. «Bir zamanlar berberlik ediyordum. Saç kesmeği ve traş etmeği savaşta hastabakıcılık yaparken öğrendim. Şimdi önce şu sakalı keseceğiz, sonra da traş ederim.»

— «Saçımı lütfen çok kısa kesin.»

— «Elimden geleni yaparım. Çok kültürlü bir insan olduğunuz halde niçin hiç bir şey bilmezmiş gibi davranıyorsunuz? Şimdi ayları, günleri, haftalarla değil de onar gün hesabiyle sıraya koyuyoruz. Bütün 7'li günlerde berberler tatil yapıyor.»

— «Vallahi bilmiyorum. Söyledim ya uzaktaydım. Henüz geldim. Niçin bildiğim halde bilmiyormuş gibi davranayım?»

— «Kıpırdamayın. Bir yerinizi keserim sonra. Henüz geldiniz demek? Nasıl geldiniz?»

— «Yürüyerek.»

— «Dağ yolundan mı yürüdünüz?»

— «Kısmen oradan, kısmen de demiryolu boyunca yürüdüm. Kaç tane trene rastladığımı bilmiyorum. O kadar çoktu ki sayısını şaşırdım. Hepsi de kara gömülmüştü. Lüks trenler, özel trenler, her çeşit tren vardı.»

— «İşte traşınız nerdeyse bitiyor. Ailevî sebeplerden mi böyle yollara düştünüz?»

— «Yok canım! Kredi kooperatifleri hesabına Doğu Sibirya'ya yollanmıştım. Orada kalakaldım. Bu tarafa dönecek bir araç bulamadım. Tren bulmak ümidi yoktu. Yürümek zorunda kaldım. Altı haftada geldim buraya. Yolda gördüklerimi anlatmağa bütün bir ömür yetmez.»

— «Sizin yerinizde olsam zaten başlamazdım. Size bir iki öğüt vermem gerektiğini anlıyorum. Önce şu aynaya bir bakın. İşte ayna. Elinizi örtünün altından çıkarın da aynayı tutun. Nasıl olmuş?»

— «Galiba istediğim kadar kısa olmadı. Bir parça daha kesemez misiniz?»

— «Daha kısaltırsak düzgün durmaz. Söylediğim gibi hiçbir şey anlatmağa kalkışmayın. Ağzınızı sıkı tutmanız menfaatiniz gereğidir. Kredi kooperatifleri, lüks trenler, teftiş için gittiğinizi falan hep unutun... Başınızı belâya sokarsınız. Doktormuşsunuz ya da öğretmenmişsiniz gibi davranın. İşte oldu... Sıra sakalında. Şimdi güzelce traş ederim. Biraz sonra en azından on yıl gençleşeceksiniz. Gidip çaydanlığı kaynatayım.»

Yuri «Acaba kim bu kadın?» diye merakla düşündü. Bu kadınla bir ilgisi bulunduğunu hissediyordu... Bir yerden tanıyordu bu kadını... Ya da bahsini işitmişti... Birini hatırlatıyordu ona... Ama kim olduğunu bir türlü hatırlıyamıyordu.

Kadın bir kâse sıcak suyla geldi.

— «Şimdi traşa geçeceğim,» dedi, «dediğim gibi hiç konuşmamak daha iyi. Söz gümüşse, sükût altındır. Özel trenlerden, teftiş yolculuğundan söz etmekten vazgeçin... Başka birşey düşünün. Doktor ya da öğretmen olduğunuzu söyleyin. Çok şeylere şahit olduğunuzu sanıyorum ama, anlatsanız bunlara kimse şaşmaz ki! Canınızı mı yakıyorum?»

— «Bir parça.»

— «Farkındayım. Bir parça kazıyor jilet... Fakat çaresi yok. Dayanacaksınız. Cildiniz jilete alışkın. Sakalınız da pek sert. Bir dakika sonra tamam. Evet, insanlar o kadar çok şey gördüler ki. Biz de çok sıkıntı çektik. Beyazlardan çekmediğimiz kalmadı! Cinayet, ırza geçme, hırsızlık, insan avcılığı... Hepsi oldu. Burada bir vali bozuntusu vardı. Bir teğmene

düşman oldu. Krapulsky'nin evine yakın bir yerde bu teğmeni baskına uğrattı. O zamanlar Razvilye bir işkence yeriydi! Niçin başınızı iki yana sallıyorsunuz? Ağrıyor değil mi? Biliyorum azizim, biliyorum. Ama faydasız. Sakalınız diken gibi olmuş. Nerdeyse bitiyor. Teğmenin karısı çılgına döndü. Kolya! Kolya! Benim Kolya'ma ne yapacaklar, diye bağırıyordu. Derhal en üst makama, Galuiilin'e gitti. Tabiî söz gelişi diyorum. Yoksa General Galuillin'in yanına o kadar kolay çıkılır mı? Onun yanına çıkabilmek için bir takım nüfuzlu insanlar gerek. Sokağın karşı tarafında çok iyi kalpli, herkesi savunmaya koşan bir kadın oturuyor. General Galuillin'in yanına nasıl çıkılacağını biliyordu. Burada ne denli kötülüklerin döndüğünü bilemezsiniz. Linç etmeler, ırza geçmeler, hırsızlık... neler neler. Tıpkı İspanyol romanlarında olduğu gibi.»

Yuri, «Lara'dan bahsediyor,» diye düşündü. Fakat ağzını bile açmadı. Susmağı tercih etti. Hatta konuyu ayrıntılı anlatması için kadına soru bile sormadı. Kadının herşeyi İspanyol romanlarına benzetmesi ona yine birşey hatırlatmıştı ama, buna bir türlü isim veremiyordu.

— «Tabiî şimdi herşey değişti. Bir sürü takiplerin, sorguların kurşuna dizilmelerin olduğunu inkâr etmiyeceğim. Fakat şimdi bunlar bambaşka bir düşünceyle yapılıyor. Bir kere şimdi yepyeni bir hükümet kuruldu. Henüz iktidara geçti. Daha ne yapacağı belli değil. Sonra ne derseniz deyin, bu hükümet halk tabakasını tutuyor. Bizim ailede beni de sayarsanız dört kız kardeşiz. Hepimiz de çalışıyoruz. Bolşeviklerin tarafını tutmamız kadar normal birşey olamaz. Bir kardeşim öldü. Kocası siyasî bir sürgündü. Burada fabrikatörlerden birinin yanında idare müdürlüğü yapıyordu. Oğulları, yani benim yeğenim ormanda, çetecilerin komutanı... Çok ünlü bir insan oldu.»

Yuri, «şimdi kim olduğunu anladım,» diye düşündü. «Liberius'un teyzesi bu kadın. Mikulitsin'in de baldızı oluyor.» Yine kim olduğunu belli etmemek için konuşmamağı tercih etti.

— «Yeğenim çocukluğundan beri insanlara karşı büyük bir sevgi beslerdi. Zaten fabrikada işçilerin arasında büyüdü. Herhalde Varykino fabrikalarından söz edildiğini işitmişsinizdir?.. Şu hale bakın ne yaptım. Ne kadar aptalım. Çenenizin yarısı dümdüz traş oldu, diğer kısmı diken diken kaldı. İşte insan konuşmağa dalarsa böyle olur. Niçin beni uyarmadınız? Su soğudu. Gidip ısıtayım.»

Geri dönünce Yuri, «Varykino şehrin dışında buraya oldukça uzak bir yer, değil mi?» diye sordu, «oradakilerin bütün bu karışıklık sırasında emniyette olmaları gerekir.»

— «Pek o kadar da değil. Bir bakıma bizden daha perişan oldular. Silâhlı adamların baskınına uğradılar. Kimse kim olduklarını hâlâ anlayamadı. Bizim dilimizi konuşmuyorlardı. Ev ev dolaştılar. Karşılarına çıkanları vurdular. Heryeri soyup soğana çevirdiler. Sonra geldikleri gibi ortadan kayboldular. Kışın oldu bunlar. Başınızı oynatmaktan vazgeçin.»

— «Eniştenizin Varykino'da oturduğunu söylediniz. Bütün bunlar olurken yine Varykino'da mıydı?»

— «Hayır. Çok şükür Allah yardım etti. O ve karısı zamanında kaçıp kurtuldular... İkinci karısı demek istiyorum. Nerede olduklarını bilmiyorum. Fakat emniyette olduklarına şüphe yok. Varykino'da yabancılar, Moskova'dan gelme bir takım insanlar vardı. Onlar, daha önce çıkıp gitmişlerdi. İki erkeğin genci, doktor olanı kayıp. Söz gelişi kayıp diyorum tabiî. Zavallıların gururunu korumak için. Gerçekte biçâre öldürülmüş olacak. Durmadan aradılar, aradılar ama bulamadılar. Bu sırada yaşlı olan diğer erkek Moskova'dan geri çağrıldı. Kendisi bir profesördü. Söylediklerine göre Hükümet kendisini geri çağırmış. Tam beyazlar gelmezden az önce, Moskova'ya hareket etmeden bir süre Yuryatin'de kaldılar. Bakın yine durmadan başınızı oynatıyorsunuz. Boğazınızı keseceğim. Azizim, işte tamam.»

Demek Moskova'daydılar!

— VII —

Yuri, dökme demir basamaklı merdivenleri üçüncü defa çıkarken, «Moskova'daymışlar! Moskova'dalar!» diye âdeta şarkı söylüyordu. Boş apartman katı, farelerle dolu odalar canını sıkıyordu. Yuri ne kadar yorgun olursa olsun, bu pis hayvanlardan kurtulmadıkça, uyuyamıyacağını biliyordu. İlk iş olarak, farelerin girip çıktıkları delikleri kapatmak gerekiyordu. Neyse ki yatak odasındaki delikler her yerden daha azdı. Diğer odaların döşemeleri, duvarları âdeta dökülüyordu. Yuri acele etmedi. Hava gittikçe kararıyordu. Mutfak masasının üstünde bir lâmba duruyordu... Belki de gelişi şerefine duvardaki yerinden indirilip içine gaz konmuştu. İçinde birkaç kibrit bulunan bir kibrit kutusu da lâmbanın yanındaydı. Hem

kibritleri, hem de gazı ziyan etmemek daha doğru olacaktı. Yatak odasında küçük bir yağ kandili buldu ama yağın çoğunu fareler haklamışlardı.

Döşeme ve duvarlardaki delikleri tıkamak bir saatten fazla sürdü. Kapı sıkıca kapanıyordu. Delikler de tıkanınca oda farelere karşı oldukça korunmuş bir duruma gelecekti.

Odanın bir köşesinde bir demir soba duruyordu. Mutfakta da biraz çalı çırpı vardı. Yuri bir kucak çalı çırpı yakmağa karar verdi. Bir dizinin üstüne çömelerek kucağını tahtayla doldurdu. Odaya geldi. Kapıyı da sıkı sıkı kapadıktan sonra sobayı yakmak işine girişti. Kapıyı kilitlemeği düşünüyordu. Fakat kilit kırılmıştı. Bunun üzerine kapıya bir kâğıt parçası sıkıştırarak kapıyı bir güzel kapadı. Sobayı yaktı.

Sobaya odunları çaprazlama, birbiri üstüne yerleştirirken birinin üstünde K.D. harflerinin yazılı olduğu dikkatini çekti. Hayretle, irkildi. Kruger fabrikalarında kullanılmayan odunlar ve tahtalar yakacak olarak kullanılmak üzere satışa çıkarıldı. Tahtaların nereye ait olduğu, nereden geldiğini belirtmek için üzerine bu harfler yazılırdı. K.D. Varykino’daki Kulabish Dale fabrikasının baş harfleriydi.

Yuri, bunu anlayınca bayağı perişan oldu. Lara’nın evindeki bu odunlar genç kadının Samdevyatov’la bir ilgisi olduğunu gösteriyordu. Demek ki, bir zamanlar Samdevytov, Yuri’nin ve ailesinin bütün ihtiyaçlarını nasıl karşıladıysa, Lara’ya da aynı şekilde yardım ediyordu. Samdevyatov’un yardımlarını Yuri daima çekingenlikle karşılamıştı. Ona birçok şey borçlu olmasına şimdi tuhaf bir takım duygular da karışıyordu.

Samdevyatov’un Lara’ya iyilik olsun diye yardım ettiğini düşünmek büyük saflık olurdu. Samdevyatov’un ne kadar çapkın bir erkek olduğunu, Lara’nın da kadınca sevimliliği, ateşliliğini düşündü. Aralarında mutlaka birşeyler geçmişti.

Kuru Kulabish odunları neşeyle çatırdayarak tutuştu, alev alev yanmağa başladı. Yuri’nin körü körüne hissetiği kıskançlık gittikçe artıyordu. Fakat kafası o kadar karışık, o kadar düşünmesi gereken şey vardı ki, âdeta başı dönüyordu.

— «Demek Moskova’dasınız ha, sevgililerim,» diye düşündü. Dikişçi kadının anlattıkları içine su serpmişti. Sevdiği kimselerin Moskova’da sağ ve esen olmaları bütün üzüntüsünü gideriyordu. «Demek bir kere daha o uzun yolculuğa katlanmak zorunda kaldınız. Bu sefer bensiz gittiniz. Yolda başınıza neler geldi? Kendinizi nasıl idare ettiniz? Aleksander

Aleksandroviç'i niçin geri çağırdılar? Yoksa Akademideki kürsüsünü geri mi verdiler? Evi ne halde buldunuz? Ne kadar aptalım! Evin yerinde durup durmadığından bile haberim yok!. Allahım, her şey bana ne kadar büyük bir acı veriyor! Hiç bir şeyi doğru dürüst düşünemiyorum. Bana ne oluyor, Tonya? Galiba hastayım. Bize ne olacak? Senin başına neler geldi, daha neler gelecek Tonya? Sevgili Tonya'm. Ya Sasha nasıl? Aleksander Aleksandroviç ne âlemde? Ya kendim? Beni niçin perişan ettin, Tanrım? Bana bir ışık tut, yolumu aydınlat Yarabbi! Niçin hep birbirimizden ayrılıyoruz, sevdiklerim? Niçin hep benden uzaklaşıyorsunuz? Fakat yine bir araya geleceğiz, değil mi sevgilim? Tekrar birleşeceğiz, değil mi yavrum? Tekrar yürümek zorunda kalsam da senin yanına geleceğim, Tonya. Birbirimizi yine göreceğiz. Bir arada olacağız. Herşey yoluna girecek, değil mi? Niçin bu toprak beni yiyip yutmuyor? Durmadan Tonya'nın bir bebeği daha olduğunu unutuyorum.

«Şimdi bebek doğmuş olmalı. Bir çocuğum olacağını hep unutuyorum. Acaba doğumu nasıl oldu? Moskova'ya giderken Yuryatin'de birkaç gün kalmışlar! Lara onları tanımıyor. Fakat dikişçi kadın da tanımıyordu ama haber almış. Bir çok şey biliyor. Lara'nın da bilmesi lâzım. Oysa yazdığı kâğıtta bundan hiç söz etmiyor. Lara nasıl bu kadar ilgisiz, bu kadar dikkatsiz olabilir? Hele Samdevyatov'u tanıdığından söz etmemesi büsbütün tuhaf geliyor.»

Yuri şimdi odayı bambaşka gözlerle süzüyordu. Odadaki mobilyalar uzun bir zamandan beri kayıp olan eski kiracılara aitti. Lara'ya ait hiçbir şey yoktu. Onun için Lara'nın nasıl bir zevke sahip olduğunu anlıyamıyordu. Duvardaki resimler yabancılarındı. Yine de bu tanımadığı kadınların, erkeklerin bakışları karşısında bir tuhaf oldu. Kaba saba mobilya onu düşmanca bir havayla sarmıştı. Ona kötü kötü bakıyor gibiydiler. Yatak odasında kendini yabancı, istenmeyen bir insan gibi görüyordu.

Çetecilerin yanındayken durmadan bu odayı düşünmek, burasını özlemekle ne büyük bir aptallık etmişti. Bu oda, ona, Lara'ya duyduğu özlemin bir ifadesi gibi görünmüştü! Dışardan bakınca ondaki bu duygulu yaratılışın, ne istediğini bilen insanların davranışlarından ne kadar farklı olduğu kolayca anlaşılıyordu. Lara onun zayıf, belirsiz aşkını niçin kabul ediyordu? Yoksa onun gibi birine ihtiyacı mı vardı?

Peki, Lara'nın Yuri üzerindeki etkisi neydi? Lara, Yuri'nin nesiydi? Oh, bunu cevaplandırmak ne kadar kolaydı! Yuri bunun cevabını çok iyi

biliyordu!

Bir ilkbahar akşamı... Hava tek tek, birbirini tutmayan seslerle dolu. Sokakta oynayan çocukların odaya kadar gelen sesleri bütün âlemin yaşadığı, nefes aldığını isbat ediyor. Bu âlem Rusya'dır. İnanılmaz, kuvveti dünyaca tanınmış, inadı, titizliği, lüksü, deliliği ve beklenmedik, eşsiz, tehlikeli yaşayışla Rusya'dır! Oh yaşamak ne kadar güzeldi! Yaşamak, hayatı sevmek ne kadar güzel şeydi! Yuri hayata, hayatta olduğu için, ne kadar çok teşekkür etmek istiyordu.

İşte Lara böyle bir varlıktı. İnsan hayatla karşı karşıya gelip, bir insanla konuştuğu gibi konuşamaz. Fakat Lara'yla konuşabilir. Lara hayatın temsilcisi, onun anlatımı, insan şeklinde yaratılmış varlığıydı.

Şaşkınlığı sırasında onu defalarca suçlandırmış, ayıplamıştı. Fakat doğru değildi yaptığı. Lara çok iyi, kusursuz bir yaratıktı.

Yuri'nin gözleri takdir ve duyduğu vicdan azabından gelme yaşlarla doldu. Sobanın kapağını açıp ateşi karıştırdı. Kor haline gelmiş odunları bir kenara çekti. Onların yerine yarı yanmış olanlarını itti. Sobanın kapağını açık bırakarak ateşin karşısına oturdu. Alevlerin dansedişlerini, ellerinin, yüzünün üzerinde dolaşışlarını seyrederek beklemeye koyuldu. Sıcak ve ışık onu kendine getirmişti. Lara'yı dayanılmaz bir özlemle istiyordu. O' anda, kendisini Lara'ya yaklaştıracak herhangi bir şeye karşı önlenemiyen bir arzu duyuyordu.

Büküp cebine soktuğu mektubu çıkardı. Mektup o şekilde katlanmıştı ki, okumadığı bölüm dışa gelmişti. Yuri kâğıdı dizinin üstünde düzelterek okumağı unuttuğu kısmı okudu. Şunlar yazıyordu:

— «Ailenin Moskova'da olduğunu biliyorsundur. Tonya'nın bir kızı oldu.» Bundan sonra bir çok satırlar çizilmişti. Daha aşağıda, «Buluştuğumuzda herşeyden doya doya söz ederiz.» deniyordu. «Acele etmeliyim. Bir at bulmam gerek. Bulamazsam ne yapacağımı bilmiyorum. Katya ile pek güç olacak...» Cümlelerin geri kalan kısmı silinmiş, okunmaz hale gelmişti.

Yuri sükûnetle, «herhalde atı Samdevyatov'dan temin etmiştir» diye düşündü. «Saklamak istediği bir şey olsaydı bundan mektubunda hiç söz etmezdi.»

— VIII —

Ateş iyice yanınca, Yuri sobanın anahtarını kapadı. Bir şeyler yedi. Daha sonra o kadar uykusu geldi ki, hemen oracıktaki sedirin üstüne, elbiselerini çıkarmadan uzandı. Derin bir uykuya daldı. Bitişik odada farelerin çıkardığı gürültüyü ve kapının sesini işitmedi bile. Birbiri peşi sıra çok kötü rüya gördü.

Birinde Moskova'daydı. Camlı kapalı bir odada bulunuyordu. Kapı kilitlenmişti. Daha emniyetli olsun diye Yuri kapıya dayanmış itiyordu. Kapının diğer yanında bahriyeli elbisesi giymiş olan küçük Sasha kapıyı yumruklayıp ağlıyor, kendisini içeri alması için yalvarıyordu. Çocuğun gerisinde gürül gürül akan, fakat çocuğa değmeyen bir çağlayan vardı. Çağlayan korkunç bir gürültü yapıyordu. Bu gürültü çocuğu korkutuyordu. Sesi gürültünün arasında kaybolup gidiyordu. Fakat Yuri onun kapıya vurarak «Baba!» diye bağırdığının farkındaydı.

Yuri deli gibi olmuştu. Bütün varlığıyla çocuğu kapıp bağrına basmak, onunla birlikte uzaklara kaçmak istiyordu! Fakat kapıyı eliyle itip sıkı sıkı kapalı tutmağa, çocuğu içeri almamağa devam ediyordu. Yanaklarından da sel gibi yaşlar akıyordu. Bir başka kadına, olan duyguları yüzünden kendi öz çocuğunu reddediyordu. Bu kadın nerdeyse odaya açılan bir başka kapıdan içeri girmek üzereydi.

Yuri kan ter içinde ağlıya ağlıya uyandı. «Ateşim var, hastayım,» diye düşündü, «Tifüs değil bu. Yorgunluğun sebep olduğu tehlikeli bir hastalığa yakalanmak üzereyim. Bakalım kim kazanacak. Hastalık mı, ben mi? Fakat düşünmeme engel olacak kadar uykum var.» Yeniden uykuya daldı.

Şimdi rüyasında karanlık bir kış sabahını görüyordu. Lambalar yanıyordu. Kendisi de, Moskova'nın kalabalık bir sokağındaydı. Sabahın erken saatlerinde işleyen arabaların, tramvayların çanlarından ihtilâlden önceki bir zamanda olduğunu anlıyordu. Kocaman, her yanı pencereli, perdeleri yerlere kadar inen bir ev gördü. İçerde insanlar sanki trendelermiş gibi elbiseleriyle yerlere uzanmışlar yatıyorlardı. Her taraf yine trende, ya da piknik yerinde olduğu gibi yarı yenmiş ekmek parçaları, kızarmış tavuk butlarıyla doluydu. İçerdekilerin ayakkabılarının hepsi sofraya düzenli bir biçimde sıralanmıştı. Ev sahibi Lara, odadan odaya dolaşarak misafirleri ağırlamağa çalışıyordu. Yuri de onun peşinden ayrılmıyor, kendini hareketleri ve sözleriyle küçük düşürüyordu! Artık Lara ona önem vermiyor, sadece arada sırada yüzünde bir şaşkınlıkla ondan yana dönüp bakıyor, bir kahkaha atıyordu. Aralarında konuşma, anlaşma yalnızca bu

kadarla kalıyordu. Fakat Yuri'nin sevdiği, uğruna herşeyi feda ettiği, kaybettikleriyle karşılaştırdığı takdirde değeri sıfır olan bu kadın ne kadar çekici, ne kadar güzel bir varlıktı.

— IX —

İçinde bir başka Yuri, Yuri'den daha büyük, daha soylu biri tatlı kelimeler söyleyerek ağlayıp duruyordu.

Yuri uyku, baygınlık ve uyanıklık arasında geçen zamanla da durmadan, «hastayım,» diye tekrarlıyordu, «herhalde yine tifüse yakalandım. Okul kitaplarında yazmayan cinsten bir tifüse yakalanmış olacağım. Kalkıp birşeyler yesem iyi olacak. Açlıktan gebereceğim...

Fakat dirseklerinin üzerinde doğrulmaya çabaladığı anda ya düşüp bayılıyor, ya da tekrar uyuyakalıyordu.

Bir defasında, «ne zamandan beri yatıyorum acaba?» diye düşündü, «sedirin üstüne uzanıp yattığımda baharın ilk günlerindeydik. Fakat şimdi pencereler öyle buz tutmuş ki içerisi zifir karanlık.»

Fareler mutfakta rafların üstünde koşturup tabak çanağı devirerek gürültü yapıyordu. Uyandığında pencerelerden içeri pespembe bir ışık giriyordu.

Bir keresinde yanıbaşında bir takım sesler işitti. Aklını kaçırdığını düşünerek çılgına döndü. Acı içinde gözyaşı dökerek Tanrının kendisini terketmiş olduğundan yakındı. «Beni niçin terkettin, Tanrım?» diye dua etti, «beni niçin cehennem ateşine fırlatıp attın?»

Birdenbire rüya görmediğini, hattâ aklını da kaçırmamış olduğunu farketti. Tersine aklı yerindeydi. Yıkanıp temizlenmiş, tertemiz bir yatakta yatıyordu. Kendisiyle birlikte ağlıyan, baş ucunda oturan, üzerine eğilen, saçları saçlarıyla gözyaşları gözyaşlarıyla karışan insan Lara'dan başkası değildi. Buna o kadar sevindi ki, kendinden geçip bayıldı.

— X —

Tanrının kendini terketmiş olduğundan yakınmıştı, ama şimdi bembeyaz, güçlü bir çift kol ona doğru uzanmıştı. Başı sevinçten dönüyordu. Bir mutluluk uçurumuna doğru yuvarlanıyor gibiydi.

Yuri bütün hayatı boyunca birşeyler yapmıştı: Evinde çalışmış, hastalara bakmış, düşünmüş, yazı yazmıştı. Şimdi bunların hiçbirini

yapmadan, mücadele etmeden çocuk gibi bakılmak ne hoştu!

Yuri kısa zamanda iyileşti. Lara onu besliyor, bakıyor, bütün dikkatiyle eski gücünü bulmasına çalışıyordu. Bahar gibi güzelliği, ılıklığı ve insana hayat veren konuşmasıyla baş ucundan ayrılmıyordu.

Fısıltıyla, şundan bundan söz ediyorlardı. Konuştuklarının hiçbir önemi yoktu ama Platon’un «Diyalog»ları kadar anlamlıydı.

Aralarında ortaklaşa olan şeylerden çok, onları dünyadan ayıran uçurumu, birbirine bağlamaktaydı. Modern insanı saran o tekdüzelik, kitaplara bağlı kalan güzellik ve ahlâk duygusu, yapmacıklık çabası, onları nefretle dolduruyor, iğrendiriyordu.

Birbirlerini deli gibi seviyorlardı. Birçok insan âşık olmuş, sevmiştir ama aşkta herhangi bir olağanüstülük ya da eşsiz bir yan görememişlerdir.

Oysa Yuri ile Lara umutsuzları içinde sevginin sıcak nefesiyle canlanıyor, hayat hakkında bilmedikleri keşiflerde bulunuyorlardı.

— XI —

— «Elbette ailene dönmen gerek. Seni gerektiğinden bir gün fazla tutmak istemem. Fakat şu duruma bir bak. Sen hastayken olanlardan haberin yok. Çok şey değişti. Bu bölge Sovyetler Birliğine katılır katılmaz, büyük bir yoksulluk baş gösterdi. Elimizde ne var, ne yok Moskova’ya yollanıyor... Onlar için bunlar denizde bir damla gibi tabiî. Bir anda kaybolup gidiyor. Fakat ne var ki bize yiyecek, giyecek bir şey kalmadı. Posta gelmiyor, trenler yolcu taşımıyor. Hepsi tarım maddeleri naklinde kullanılıyor. Şimdi kaynaşma halinde. Beni dinlersen şimdilik kendine bir iş bul. O kadar zayıf düştün ki, bu halde bir yere gidemezsin. Yürüyerek gidebileceğini nasıl düşünebilirsin? Yollarda ölürsün. Kuvvetlen, kendine gel önce.»

«Doktorluk yap. Hoşlarına gideceğine eminim. Bölge sağlık ‘ enstitüsünde bir iş bulacağını sanıyorum.

«Birşeyler yapmalısın. Zaten durumun pek iç açıcı değil. Baban intihar eden Sibiryalı bir milyoner. Karın da buralı bir mal-mülk sahibinin kızı. Sen de Çeteçilerin yanından kaçtın. Bunları aleyhine kullanmaları o kadar kolay ki. Askerden kaçmış gibi birşeysin. Aynı cezayı verirler. Çalışmadan oturman çok tehlikeli olur. Ben de senden daha iyi durumda

değilim. Ben de iş bulacağım. Yeniden öğretmenliğe başlıyacağım. Zaten bir yanardağ üstünde oturuyor gibiyim.»

— «Ne demek istiyorsun? Strelnikov'a ne oldu?»

— «Zaten herşey onun başının altından çıkıyor ya. Daha önce ne çok düşmanı olduğundan söz etmiştim. Şimdi Kızıl Ordu galip geldi ya, partiye kayıtlı olmayan aynı zamanda çok yüksek mevkilere yükselmiş olan askerleri işten uzaklaştırıyorlar. Yine hallerine şükretsinler. İşten çıkarılacakları yerde yok edilebilirlerdi. Pasha atılgan bir insandır. Onun için hayatının tehlikede olduğunu sanıyorum. Herhalde Doğu'da olduğunu biliyorsun. Neyse, şimdi bunları bırakalım. Ağlamaktan nefret ederim. Bir kelime daha söylersem, bağıra bağıra ağlıyacağımı hissediyorum.»

— «Onu çok seviyordun. Hâlâ seviyor musun?»

— «Sevgilim, Pasha nihayet kocam. Eşsiz, dürüst bir karakteri vardır. Evliliğimizin yürümemesinden ben suçluyum. Ona kötülüğüm dokunmadı desem yalan olur. Fakat Pasha o kadar değerli bir insandır ki... Onunla kıyaslarsam ben bir hiçim. İşte benim hatam bu. Neyse, bunlardan başka bir zaman konuşuruz. Söz veriyorum, bu konuyu da şimdi konuşmayalım. Bir başka zaman hepsini konuşu, hale yola koyarız!

«Dediğim gibi ikimizinde çalışması gerekiyor. Ay sonunda elimize milyonlarca ruble geçer. Biliyor musun eski Sibirya parası hâlâ geçiyor. Bir ara bu parayı piyasadan kaldırdılar. Sen hastayken elimizde beş para yoktu. İnanmıyorsun değil mi? Bir düşünsene! Geçinmenin yolunu bulduk neyse. Şimdi bir vagon dolusu para geldiğini söylüyorlar. Belki kırk vagon kadar! İki renkmiş, mavi ve kırmızı. Tıpkı posta pulları gibi zımbalıymış. Küçük küçük kareler halinde zımbalanmışlar. Mavi karelerin her biri beş milyon, kırmızı kareler ise on milyon ruble ediyormuş. Baskıları iyi değil. Hemen renklerini atıyor, soluyor.»

— «Biliyorum. O paraları ben de gördüm. Biz gelmeden önce Moskova'da bu paralardan kullanılıyordu.»

— XII —

— «Varykino'da niçin o kadar kaldınız? Orada kimse var mıydı? Hiç kimse yok biliyordum ben. Niçin o kadar kaldınız?

— «Katya ile evi temizledik. Gelir gelmez oraya gidersin diye düşündüm. Evi o halde görmeni istemedim.»

— «Ne haldeydi? Çok mu fenaydı?»

— «Karışıktı. Pisti. Her tarafı derleyip topladım.»

— «Ne kadar zekice kaçamaklı cevaplar veriyorsun? Bana anlatmak istemediğin birşey var. Biliyorum. Nasıl istersen öyle olsun. Seni zorla konuşturmağa çalışmıyacağım. Bana Tonya'dan bahset. Küçüğe ne ad verdiler?»

— «Annenin hatırasına hürmeten Masha adını koydular.»

— « Bana onları anlatsana.»

— «Şimdi olmaz. Yalvarırım. Söyledim ya onlardan söz ettiğim zaman ağlamak istiyorum.»

— «Sana at veren adam, Samdevyatov, ilginç bir insan değil mi?»

— «Çok.»

— «Onu çok iyi tanırım. Varykino'da otururken sık sık ziyaretimize gelirdi. Herşeyin yabancısıydık. Samdevyatov'un çok yardımını gördük.»

— «Biliyorum. Anlattı.»

— «Herhalde sana da faydalı olmağa çalışmıştır, değil mi? Sık sık görüyor musun?»

— «Ne kadar çok yardımını gördüm bilemezsin! O olmasaydı ne yapardım bilmem!»

— «Tahmin ediyorum. Galiba iyi arkadaşsınız. İstediği zaman ziyaretine geliyor mu?»

— «Gayet tabiî... Her zaman gelir.»

— «Onu seviyor musun? Affedersin. Sana böyle bir soru sormağa hakkım yok. İleri gittim. Özür dilerim.»

— «Oh, ziyanı yok. Asıl sormak istediğin şey, aramızdaki arkadaşlığın derecesi, değil mi? Aramızdaki arkadaşlıktan fazla birşey var mı? Bunu öğrenmek istiyorsun. Elbette yok. Bana çok faydası dokundu. Ona çok şey borçluyum. Fakat bana ağırlığımca altın verse, yine de kendisine bir adım daha yaklaşamam. O cins erkeklerden daima nefret etmişimdir. Bu kendini beğenmiş insanlardan hiç hoşlanmam. Aşk ve hayat hakkında onlarla hiç uyuşamam. Zaten Samdevyatov bana kendisinden daha çok nefret ettiğim, iğrendiğim birini hatırlatıyor. Bu hale onun yüzünden düştüm.»

— «Anlamıyorum. Kendini ne zannediyorsun? Halinde ne var ki? Anlat. Açıkla. Dünyanın en iyi insanısın.»

— «Bunu nasıl söyleyebiliyorsun. Yuri, sevgilim! Ben ciddi konuşuyorum. Sen bana tutmuş iki yabancıymışız gibi iltifat etmeğe kalkışıyorsun. Ben nasılım? İçimde kırılmış bir şey var. Bütün hayatım boyunca birşeyin eksikliğini hissettim. Hayatı çok erken tanıdım. Daha doğrusu tanımağa zorlandım. Hayatı çok kötü bir noktadan, çok ucuz, çirkin bir pencereden seyretmek zorunda kaldım. Beni çok erken, çok çabuk kadın yaptılar. Hayatı hep kötü yanlarıyla tanıdım. Onu her istediğini yapmak isteyen, bedava diye her davete koşan, eline geçen herşeyden yararlanmağa çalışan bir çapkının gözüyle gördüm.»

— «Galiba ne demek istediğini anlıyorum. Böyle birşeyler olduğunu biliyordum. Bir dakika dur bakayım. Çocuk denecek yaşta çektiğin acıyı anlıyabiliyorum. Fakat bütün bunlar geçmişe ait şeyler. Artık bunun için kendine işkence etmen gereksiz. Zaten olanlar senin suçun değil. O sırada yanında olmak, seni herşeye karşı korumak isterdim. Ne tuhaf! Oysa şimdi sadece kıskanıyorum... İğrendiğim, ortak bir yanım bulunmayan bir insanı kıskanmakla yetinmek zorundayım. Hâlbuki benden yüksek, kendisini beğendiğim bir rakip bana bambaşka duygular verirdi. Tanıdığım, anladığım ve hoşlandığım bir erkek benim sevdiğim kadına aşık olsa, onunla kavga etmek istemem, anlaşmazlık çıkarmam, sanıyorum. Tabiî sevdiğim kadını onunla paylaşmağa kalkışacak değilim. Kadını bırakmadığım gibi duyduğum kıskançlıkta da soylu bir taraf olur. Bu tıpkı benim yaptığım eserin aynısını, daha iyi bir biçimde yapan bir artistle karşılaşmak gibi birşey.»

«Fakat biz bundan söz etmiyorduk. Eğer pişman olmadığın, acınmadığın birşey olsaydı da seni yine şimdiki kadar güçle severdim. Hayatta yanlış yapmamış, doğru yoldan ayrılmamış insanlardan hiç hoşlanmam. Erdem cansızdır. Bir değeri de yoktur. Hayat erdemli insanlara güzelliklerini göstermekten çekinir.»

— «İşte ben de bu güzelliği düşünüyorum. İnsan bu güzelliği görebilmek için hayali bakir, duygularını taptaze kalmalı. Tıpkı bir çocuk gibi. İşte ben bunu kaybettim. Eğer başlangıçta bir başkasının iğrenç, ucuz hayat görüşüyle karşılaşmasaydım, kendime göre bir hayat görüşüm olurdu. Bu kadar da değil. İşte bu iğrenç kendinden başka birşey düşünmeyen insanla karşılaştığım için, daha sonra büyük, eşsiz sevdiğim ve sevildiğim bir insanla evlendiğim zaman evliliğim yolunda gitmedi. Bozuldu.»

— «Kocandan söz etmeden önce bir dakika bekle. Kocanı kıskanmıyorum. Sadece benden aşağı olan kimseleri kıskanabileceğimi söylemiştim. Önce bana öbür adamı anlat.»

— «Oldukça tanınmış Moskova'lı bir avukattı. Babamın arkadaşıydı. Babam ölüp de ailemiz fakir düşünce bu adam anneme yardım etti. Bekar ve zengindi. Belki de onu bu derece kötülemekle daha çekici, daha ilginç bir duruma getirdim. Çok basit bir insandı, istersen adını söylerim.»

— «Lüzumu yok. Ben kendisini tanıyorum. Bir kere görmüştüm.»

— «Sahi mi?»

— «Bir akşam otelinizde gördüm. Annenin kendini zehirlediği akşam. Sen de ben de o zaman öğrenciydik.»

— «Ah hatırladım. Yanında başka biri vardı. Karanlıkta, kapının yanında duruyordun. Kendi kendime bunu hatırlayamam, ama galiba bir kez daha anlatmıştın. Melyuzeyevo'da konuşmuştum.»

— «Komarovsky de oradaydı.»

— «Mümkündür. Ben de yanındaydım herhalde. Hep beraber olurduk, çünkü.»

— «Niçin kızardın?»

— «Komarovsky'nin adını senin ağzından duymak beni utandırdı. Uzun süredir adını işitmemiştim. Birden şaşırdım.»

— «O akşam yanımda Misha Gordon adlı bir okul arkadaşım vardı. O anlattı. Bu Komarovsky denen adamı daha önce görmüş. Milyoner bir iş adamı olan babam intihar ettiği sırada aynı trende bulunuyorlarmış. Babam hareket halindeki trenden kendini atmış. Derhal ölmüş. Babamın yanında avukatı olan bu Komarovsky varmış. Babama durmadan içiriyor, işlerini karıştırıyormuş. İflas durumuna getirmiş. Sonra da intihar etmesine ve benim yetim kalmama sebep olmuş.»

— «İmkânsız! Aman Allahım! Gerçek mi? Demek senin hayatında da kötü bir rol oynadı. Bu bizi, birbirimize daha çok yaklaştırıyor, değil mi? Sanki herşey önceden kararlaştırılmış gibi!»

— «İşte daima kıskanacağım, bu duygudan bir türlü kurtulamayacağım adam bu.»

— «Böyle birşeyi nasıl söyleyebiliyorsun? Görmüyor musun, sadece onu sevmemekle kalmıyorum, ondan iğreniyorum, nefret ediyorum.»

— «Sen kendini iyice tanıyor musun? Kadın ruhu karmakarışık, birbirine ters duygularla doludur. Esrarengiz bir varlıktır kadın. Belki de

seni ona, kendi arzunla sevdiğin adamdan daha güçle bağlayan birşey var.»

— «Ne kadar korkunç şeyler söylüyorsun! Tabiata aykırı gibi görünen bu korkunç şey belki de doğru. Ben de aynı şeyleri düşünüyorum. Eğer doğruysa ne feci birşey!»

— «Korkma. Bana aldırış etme sen. Ben sadece karanlık, belirsiz, ifade etmekten aciz olduğum birşeyi kıskandığımı anlatmak istedim. Ben senin saç fırçanı, tenindeki ter damlacıklarını, nefes alırken kanına karışıp seni zehirlemek tehlikesinde olan mikropları bile kıskanıyorum. Aynı şekilde, bulaşıcı bir hastalıkmış gibi, bir gün seni benden alacak, götürecek olan bu Komarevsky denen adamı da öyle kıskanıyorum. Seni benden ebediyen ayıracak olan ölümü de kıskanıyorum. Sana söylediklerim bir takım saçma sapan sözler gibi gelebilir. Fakat duyduklarımı daha başka türlü anlatmama imkân yok. Seni hiçbir ölçünün, kafanın alamıyacağı kadar seviyorum.»

— XIII —

— «Bana kocandan bir parça daha söz etsene. «Kaderin kitabında aynı satıra yazılmışız,» Shakespeare’dendir bu.»

— «Nerede geçer?»

— «Romeo ve Juliet’te.»

— «Melyuzeyevo’da, onu ararken, sana birçok şey anlattım. Adamlarının seni tevkif edip onun yanına götürdüklerini söylediğinde de ondan söz ettim. Bir gün uzaktan arabasına binerken onu nasıl gördüğümü de belki anlatmışımdır. Belki de anlattığımı sanıyorum. Çevresindeki muhafız sayısını görsen şaşırırdın! Kendisini hiç değişmemiş buldum. Aynı yakışıklı, dürüst, azimli yüz. Hayatımda onunki kadar dürüst, namuslu bir yüz daha gördüğümü hatırlamıyorum. Yine aynı erkekçe, yalandan, ikiyüzlülükten uzak hareketler. Yine de onda bir değişiklik farkettim. Bu beni üzdü.

«Sanki yüz ifadesinde bir başkalık var gibi geldi... Öyle bir başkalıktı ki, yüzünün anlamsız bir hava kazanmasına sebep oluyordu. Sanki bir fikrin, bir prensibin yaşayan sembolü olmuştu. Bunun farkına varınca dehşete düştüm. Kendisini yapılması çok güç, sonunda kurtuluş olmayan bir işe adadığını anladım. Acımak bilmeyen, korkunç bir işti bu. Ölüm ona işaretini koymuştu. Gördüğüm de bu işaretti... Karıştırmış da olabilirim.

Belki de onunla karşılaştığın zaman gördüğün şeyleri anlatmanın etkisi altında kalmışımdır. Birbirimize karşı hissettiklerimiz bir yana, birçok konuda senin etkinde kalıyorum.»

— «Bana, ihtilalden önce kocanla yaşadığın hayatı anlat.»

— «Çok küçük yaşlarda, henüz çocukken saflık, temizlik beni çok etkilerdi. İşte Pasha bu özlemimin bir sembolüydü sanki. O, Galiullin ve ben hemen hemen aynı evde büyüdük sayılır. Pasha küçücük bir oğlanken bile bana düşkündü. Beni görünce ya sararır, ya da kıpkırmızı olurdu. Belki bu şekilde konuşmam doğru değil ama bunları bilmiyormuş gibi davranmam daha kötü. Onun çocukluk aşkıydım. Gururu, aşkını itiraf etmeğe engeldi. Ama yüzüne bir bakınca herşey anlaşılırdı. Birbirimizi sık sık görürdük. Benimle sen ne kadar farklıysak, Pasha ile ben de o kadar birbirinden ayrı, uyuşmaz iki insandık. Fakat onu gönlüm seçmişti. Ve bir gün onunla evleneceğimi biliyordum sanki.

«Ne kadar yetenekli bir insandı! Babası sıradan bir demiryolu makascısıydı. Pasha sırf kendi çabası ve çalışmasiyle zekasiyle Üniversitede başarılı oldu. Hem de birincilikle bitirdi. Matematik ve Edebiyat öğrenimi yaptı... Kolay bir şey değil bu. Sen de bilirsin.»

— «Mademki birbirinize bu kadar düşkündünüz, evlendikten sonra ne oldu da ayrıldınız?»

— «Evet, cevaplandırması güç bir soru. Ama bir cevap verebilmek için gayret edeceğim. Ayrıca senin gibi, Rusya’da olup bitenleri o kadar iyi anlayan, insanların başlarına geleni yakından izleyen, ailelerin, söz gelişi senin ve benim gibi ailelerin neden yıkıldığını çok iyi bilen birine bunu anlatmak pek güç olacak. Bunda sevmek ya da sevmemek, aynı karakterde olup olmamak önemli rol oynamıyor. Kurulu düzenli herşey, bütün toplumla birlikte yıkılıp gitti. Bütün toplum hayatı mahvoldu. Her türlü alışkanlıklarımız, gelenekler kurulu, aile düzeni bir anda kayboldu. Geriye sadece çırılçıplak kalmış titreyen bir insan ruhu ve insan vücudunun, çıplak acı kuvveti kaldı. Bu kuvvet zaten hep yalnız, hep çıplaktı. Hep üşüyordu. Isınmak için kendisi kadar yalnız ve soğuk olan en yakın komşusuna yetişmeğe çalışıyordu. Sen ve ben hayatın başlangıcında üstlerine giyecek hiçbir şeyleri bulunmayan iki insana benziyoruz... Hayatın sonundayız, yine üzerimize giyecek birşeyimiz yok. Evsiz barksız. Biz, o zamanla bizim zamanımız arasında geçen binlerce yıl süresince yaratılmış ölçüsüz büyüklükten arta kalan son varlıklarız. Artık gelmemek üzere kaybolup

giden o hayallerin hatırasına saygı duyarak sevişiyor, ağlıyor ve birbirimize sarılıyoruz.»

— XIV —

Lara bir süre sustu. Konuşmağa başladığında sesi daha sakindi:

— «Herşeyi anlatacağım. Eğer Strelnikov yeniden Pasha Antipov olsa, eğer saldırmaktan, baş kaldırmaktan vazgeçse, eğer zaman geri dönse, bir mucize olsa, evimizin penceresinden içeri baktığında üzerinde Pasha'nın kitaplarının bulunduğu masayı görsem, dünyanın sonuna gelmiş olduğumu bilsem bile. Ona dizlerimin üstünde sürüne sürüne koşardım. Bütün varlığımla ona giderdim. Geçmişin çağrısına karşı koyamazdım. Ne kadar değerli olursa olsun bu uğurda feda edemiyeceğim hiçbir şey olmazdı. Seni bile gözüm görmezdi. Aşkımızı bile, o kadar samimi, candan, varlığımın bir parçası olan aşkımızı bile feda ederdim. Ah, affedersin! Bunu demek istemedim. Doğru değil söylediğim!»

Lara kendini Yuri'nin kollarına attı. Fakat biraz sonra kendini topladı. Gözyaşlarını silerek devam etti:

— «Seni de Tonya'nın yanına dönmeğe zorlayan şey, bu görev duygusu değil mi? Oh Allahım, ne kadar zavallı insanlarız! Halimiz ne olacak? Ne yapacağız?»

Biraz sonra Lara sakinleşti.

— «Fakat,» dedi, «soruna cevap vermedim. Mutluluğumuzu bozan şeyi söylemedim. Bunu çok sonra daha iyi anladım. Anlatacağım. Yalnızca bizi ilgilendiren bir şey değil bu. Başkalarının da alınyazısı aynı oldu.»

— «Anlat, aşkım. O kadar zeki bir kadınsın ki.»

— «Savaş patlamadan iki yıl önce evlendik. Hayatımızı yeni kurmağa başlamıştık. Savaş çıktığında daha evimizi yeni dayayıp döşemiştik. Şimdi bütün suçun savaştan geldiğini, başımızdaki felaketlerden, talihsizliklerden hep onun sorumlu olduğunu anlıyorum. Çocukluğumda geçirdiğimiz hayatı çok iyi hatırlıyorum. Barış ve sükûn içinde yaşadığımız o günler bugün gibi gözümün önünde. O zamanlar herkes kendini akıllıca davranmağa, vicdanının sesine uymağa zorunlu hissediyordu. Cinayetler sadece oyunlarda, gazetelerde ve dedektif romanlarında geçerdi. Günlük hayatımıza girmemişti.

«Sonra birdenbire bu sakin, masum hayattan katliam, zulüm dolu bir dünyaya geçiverdik. Cinayetler mükâfatlandırılıyor, işkence en doğal hak olarak görülüyordu.

«Bu durumun böyle süreceğini, cezasız kalacağını sanmıyorum. Herşeyin nasıl başladığını, nasıl bozulduğunu sen benden daha iyi hatırlarsın... Şehirlerde yiyecek bulunmaz oldu. Aile hayatının temelleri sarsıldı. Ahlak bozuldu.»

— «Devam et. Peşinden ne söyleyeceğini biliyorum, Lara. Herşeyi ne kadar güzel anlatıyorsun. Seni dinlemek bir zevk oluyor.»

— «İşte Rusya’nın üzerine yalan, bir yılan gibi çöreklenip oturdu. En büyük şanssızlığımız, bütün kötülüklerin sebebi, kişisel düşünceye olan inancın çökmesiydi. Artık halk kişilerin değil de kütlelerin düşüncelerine uymağa başladı. Tek tek değil de, grup halinde davranmağa kalkıyorlar, ahlak ilkelerine boyun eğmenin modası geçtiğini sanıyorlardı. Herkes birbirini taklit ediyor, biri diğerine uymakta hiç tereddüt etmiyordu. Bu sapıklık salgın bir hastalık gibi dört bir yanı sarmıştı. Herşeyi içine alıyor, bozuyor, lekeliyordu. Elini değdirmedik hiçbir şey bırakmadı. Bizim evimizi bile etkiledi. Biz de kurtulamadık. Bir gün bir de baktık ki bir şeyler bozulmuş. Eskisi gibi gitmiyor. İçimizden geldiği gibi hareket edeceğimize; davranışlarımızda bir yapmacıklık, bir kendini beğenmişlik baş gösterdi. O kadar zeki, anlayışlı ve titiz olan Pasha, nasıl olur da hayatımızın eskisi gibi olmadığını, yalan bir dünyada yaşadığımızı farketmezdi?

«İşte en büyük hayatı da burada yaptı. Korkunç bir hataydı bu. Zamanın heyecanını, toplumun geçirmekte olduğu hastalığı o yalnızca bizim içimizde baş gösteren bir mesele saydı. Klişeleşmiş sözlerimize, yapmacık davranışlarımıza bakıp kendisini küçük gördü. Değersiz bir insan, bir hiç sayıldığı için böyle olduğunu sandı. Şimdi belki de evlilik hayatımızda bu kadar gereksiz şeylerin ne büyük rol oynadığına bakarak bize hayret ediyordur. Bunlar ne kadar önemliydi bilemezsin. Bu saçmalık yüzünden Pasha'nın ne çocukça hareketlerde bulunduğunu bilemezsin.

«Onu askere çağırmadıkları halde tutup gönüllü yazıldı. Çünkü bize yük olduğunu sanıyor, bizi rahat ettirmek istiyordu. Hiç olmadık şeylere üzülüyor, boş bir gurura kapılıyordu. Zamanla asık suratlı kavgacı bir insan oldu. Talihiyle kavga ediyordu. Hâlbuki herkes talihle anlaşmak, onunla iyi geçinmek çabasındadır. İşte onun bu çılgıncasına ataklığı da buradan geliyor. Onu ölüme götüren bu aptalca ihtirası. Allahım, onu kurtarabilsem!»

— «Onu ne kadar temiz ve güçlü bir aşkla seviyorsun! Devam et, onu sevmeğe devam et. Onu kıskanmıyorum. Yolundan çekilirim.»

— XV —

Yaz geldi. Geçti. Farkında bile olmadılar. Yuri iyileşti. Moskova'ya gitmeği düşündüğü halde peşpeşe üç işe girdi. Çalıştı. Paranın değerinin hızla düşmesi geçim zorluğunu bir kat daha arttırıyordu.

Her sabah horozlar öterken kalkıyor, evden çıkıyor, Tacirler sokağından aşağı doğru yürüyor. Büyük sinemayı geçiyor, eskiden Ural Kazak Ordusuna ait olan, şimdi Kızıl Basımevi olarak adlandırılan binaya kadar gidiyordu. Gorodskaya sokağının köşesindeki Halkevinin kapısı üzerindeki «Şikâyetler» yazılı tabelayı görüyordu. Meydanı geçiyor, Buyanovka sokağında bir süre yürüdükten sonra askerî hastaneye geliyordu. Asıl işi buradaydı.

Lara'nın evinden hastaneye kadar olan yolun büyük bir kısmı ağaçlıklıydı. Hastaneye bitişik olan dik çatılı, oymalı kapılı, pencerelerinin pervazları renk renk boyalı bir ahşap ev vardı. Burası Tüccar Goreglyedov'un dul karısının eviydi.

On günlük çalışma sırasında Yuri bu eve Sağlık Örgütünün toplantılarına katılmak için gitti.

Şehrin diğer ucunda baba Samdevyatov'un, doğum sırasında ölen karısının hatırasına hürmeten doğum evi haline getirip Belediyeye armağan ettiği ev vardı. Şimdi buraya Rosa Luxemburg Enstitüsü deniyordu. Burada Yuri genel patoloji üzerinde konferanslar vermekteydi.

Akşam yorgun argın eve döndüğünde Lara'yı ocağın başında, ya da leğenin üzerine eğilmiş ev işleri yaparken buluyordu. Kolları dirseklerine kadar sıvanmış, eteği beline sokulmuş bir halde, yüksek ökçe giymiş, gece kıyafetiyle baloya gitmek üzere bekleyen bir Lara'dan çok güzel, çok daha çekiciydi. Onun güzelliği karşısında Yuri'nin nefesi kesilir gibi oluyordu.

Lara yemek pişiriyor, çamaşır yıkıyor, üçünün yırtık ve söküklerini dikiyor, ütü yapıyordu. Bütün ev işini hale yola koyduktan sonra da Katya'ya ders çalıştırıyordu. Ya da burnunu kitapların içine sokarak bir okulda hocalık alabilmek için siyasî öğrenimini tamamlamağa çabalıyordu.

Yuri, Lara ile kızına her gün bir parça daha yaklaşıp onlara bağlandıkça, kendi ailesine olan görevlerini daha çok hissediyor, onlara sadakatsizlik ettiği için derin bir acı duyuyordu. Fakat bunda Lara ile Katya'nın gururlarına dokunacak bir yan yoktu. Tersine Yuri'nin davranışlarında insana saygı aşılayan, bütün kötü düşünceleri silip götüren bir hal vardı.

Bu iki yanlı duymak ve düşünmek Yuri'yi yoruyordu. Ama zamanla insan gittikçe yayılan, tedavisi imkânsız bir yaraya nasıl alışırsa, o da buna alışmıştı.

— XVI —

İki üç ay bu şekilde yaşadıktan sonra bir gün Yuri, Lara'ya, «İşimden istifa etmek zorunda kalacağımı sanıyorum,» dedi, «Hep aynı şey... Durup durup yenileniyor. Önce herşey harikulade görünüyor... Gel, seni beğeniyoruz. Çalışmalarına devam et» diyorlar, yeni fikirleri yeni buluşları memnuniyetle karşılıyoruz. Fakat bir süre sonra bakıyorum ki bunlar kuru birer vaat'ten ileri gitmiyor. Artık bıktım. Zaten yaptığım iş de bana göre bir iş değil.

«Kendilerine göre haklı olduklarını biliyorum. Çünkü onların tarafını tutmuyorum. Kahramanlıklarını, ortaya attıkları fikirlerini kabul etmediğim gibi, onlar için miskin, ne dediği anlaşılmayan diktatörlük taraftarı bir insanım. Hiç Nikolay Vedenyapin diye birinden söz edildiğini işittin mi?»

— «İşittim elbette. Seni tanımadan önce biliyordum. Sen de bir hayli bahsettin. Sima Tuntseva'dan da bahsini çok dinledim. Onun hayranıdır. Ne yazık ki ben kitaplarından hiçbirini okumadım. Felsefî eserleri pek tutmam. Bence felsefe hayata ve sanata azar azar eklenmeli. Araya karıştırılmamalı. Bir insanın oturup sadece felsefeyle uğraşması, durmadan turşu yemesi gibi garip bir hal. Affedersin, sözünü kestim.»

— «Hayır, hayır. Zaten ben de senin gibi düşünüyorum. Evet, dayıma gelince... Onun etkisi altında kaldığımı sanıyorum. Günahlarımdan biri, bilinçaltımın çok işlek olması. Herşeyi önceden seziyor, anlıyorum. Galiba bu yüzden de hastanede koyduğum teşhislerin hiçbiri yanlış çıkmıyor!

«Kurslarımda bu konuya el attım. İç dünya ile dış dünya arasındaki gizli bağlardan sözetmeğe kalkıştım. Derhal, «İdealizm, Mistisizm, Goethe'nin tabiat görüşü», gibi bir takım itirazlar yükseldi.

«Artık istifa etmenin zamanı geldi. Kursları, konferansları bırakacağım. Fakat hastanedeki çalışmalarımı sürdüreceğim. Kovuluncaya kadar bekliyeceğim. Seni endişelendirmek istemem ama içimde bu günlerde tevkif edileceğime dair bir duygu var.»

— «Allah korusun! Henüz böyle birşey olmaz sanıyorum. Fakat sen haklısın. Daha dikkatli davranmaktan bir zarar gelmez. Dikkatimi çeken birşey var: İdare yerleşinceye, kendini kabul ettirinceye kadar bir takım devrelerden geçiyor. İlk devrede kazanması gereklidir. Ondan sonra ikinci devre geliyor. Bundan bütün yalancı taraftarları, kara kuvvetleri ve asalakları ortadan kaldırmak gerekiyor. Bu ikinci devreye girdiğimizi düşünmekte haklısın.

«Sana bir örnek vereceğim. Mahallî İhtilal Komitesi buraya, Khodatskoye'den iki üye aldı. İşçilerin arasından çıkan iki siyasî mahkûm: Biri Tiverzin, öteki de Antipov.

«İkisi de beni çok iyi tanırlar. Zaten bir tanesi kayınpederim oluyor. Ne var ki, onların buraya gelişinden beri Katya'nın ve kendi hayatım için kaygılanmağa başladım. Antipov beni sevmez. Gerek Tiverzin'in, gerekse Antipov'un herşeyi yapmağa gücü yeten insanlar olduğunu biliyorum. İhtilal'in menfaatlerini ileri sürerek beni, hatta Pasha'yı mahvetmeleri işten bile değil.»

Bu konuşma iki gün sonra ilk sonucunu verdi. Dul Goreglyadova'nın Buyanovka sokağı 48 numaradaki evinde gece yarısı bir araştırma yapıldı. Hastaneye bitişik olan bu evde bir takım silahlar ve ihtilale karşı bir örgüt

ortaya çıktı. Birçok insan tevkif edildi. Araştırmaya daha geniş olarak devam edildi. Suçluların nehri izleyerek kaçtıkları dilden dile dolaşıyordu. «Ama bunun ne yararı olur ki?» diyorlardı, «Nehir var, nehircik var. Söz gelişi Blagoveshchenk'teki Amur nehrini alın. Kendinizi içine atın, bir parça yüzün Çin'e gelirsiniz. İşte nehir diye buna derler. Yoksa bu nehre atlayıp kurtulmak imkânsız.»

Lara, «Hava gittikçe gerginleşiyor,» dedi, «artık emniyette değiliz. Bizi tevkif edecekler. Seni ve beni. O zaman Katya ne yapacak? Ben bir anneyim. Kızımın başına bir felaket gelmesini önlemeliyim. Birşey düşünmeliyim. Bir plan kurmalıyım. Aklımı kaçıracak gibi oluyorum.»

— «Birlikte düşünelim. Bir kafese sıkıştırılmış gibiyiz. Ne yapabiliriz ki? Bu felaketten kurtulmak elimizde değil. Alınyazımız böyle.»

— «Kaçıp kurtulamayız. Orası kesin. Gidecek bir yer yok. Ama hiç olmazsa kendimizi unutturabiliriz. Söz gelişi Varykino'ya gidebiliriz. Hep oradaki evi düşünüyorum. Şehirden bir hayli uzakta. İhmal edilmiş bir yer ama olsun. Hiç olmazsa gözden uzakta bulunuruz. Kış geliyor. Kışı orada geçirmek isterim doğrusu. Biz akıllarına gelinceye kadar bir yıl daha geçer. Bir yıl daha yaşarız. Samdevyatov bize şehirden haber getirir. Hatta saklanmamıza yardım bile eder sanıyorum. Ne düşünüyorsun? Varykino'da kimsecikler yok. Tamamen terkedilmiş bir halde. Yani Mart ayında oraya gittiğim zaman kimsecikler yoktu. Kurtların indiğini söylüyorlar. İnsan korkuyor. Ama bugünlerde Antipov, Tiverzin gibileri kurtlardan daha tehlikeli, daha dehşet verici.»

— «Ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Bana hep Moskova'ya gitmemi, artık bir saat bile gecikmememi söylüyordun. Yolculuk eskisi gibi zor değil. Gidip istasyonda soruşturma yaptım. Artık kâğıtları düzgün olmayanları çekip kurşuna dizmiyorlarmış. Galiba öldürmekten, işkence etmekten bıktılar. Beni endişelendiren bir başka şey var. Moskova'ya yazdığım mektuplara cevap alamadım. Bir an evvel Moskova'ya gidip ne var ne yok anlamam gerek. Şimdi de Varykino'ya gitmekten söz ediyorsun. Bensiz orada yalnız başına oturamazsınız ki?»

— «Evet, sen olmadan Varykino'ya gidemem.»

— «Peki ama Moskova'ya gitmemi de istiyorsun, değil mi?»

— «Bu da doğru...»

— «Dinle beni. Aklıma harikulade bir fikir geldi... Moskova'ya hep beraber gidelim. Üçümüz birden.»

— «Moskova'ya mı? Sen aklını mı kaçırdın? Ben Moskova'da ne yaparım? Orada ne işim var? Hayır burada kalmalıyım. Buraya yakın olmalıyım. Pasha'nın alınyazısı burada belli olacak. Onu burada beklemeli, bana ihtiyacı olduğu takdirde yanına koşabilecek durumda bulunmalıyım.»

— «Evet ama Katya'yı da düşünmen gerek.»

— «Katya'yı birkaç gün önce buraya gelen Sima Tuntseva ile konuştuk.»

— «Evet onu tanıyorum. Kendisini birkaç kere gördüm.»

— «Senin yerinde olsam ona aşık olurdum. Şu erkeklerin gözleri nerede dolaşır bilmem! O kadar tatlı bir kadın ki! Güzel, zarif, kültürlü, iyi yürekli ve mantıklı.»

— «Buraya geldiğim ilk gün kız kardeşi beni traş etmişti. Terzi Glaphira.»

— «Onu da tanırım. İkisi, kütüphanecilik yapan en büyük kardeşleri Avdotya ile otururlar. Namuslu çalışkan insanlardır. Onlardan rica etmeği düşünüyordum... Sen ve ben tevkif edilirsek Katya'yı yanlarına almalarını söyleyecektim.»

— «Tabiî başka çaremiz kalmazsa!.. İnşallah böyle bir şey olmaz.»

— «Sima'nın bir parça tuhaf yaradılışlı olduğunu söylüyorlar... Galiba fazla heyecanlı ve dengesiz... Bana da bir parça tuhaf geliyor ama bunu onun duygululuğuna veriyorum. Sen ve o görünüşlerinizde birbirinize o kadar benziyorsunuz ki. Eğer Katya'yı Sima büyütürse, gözün arkada kalmaz...

— XVII —

Yuri bir sefer daha istasyona gitmiş, yine eli boş dönmüştü. Hiçbir şeye karar verilmemişti. Lara da, o da ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Hava, kar yağmadan önce olduğu gibi kapalı ve soğuktu. Gökyüzü kız günlerinin görüntüsüne bürünmüştü.

Sima, Lara'ya gelmişti. Konuşuyorlardı. Fakat konuları daha çok Sima'nın bir takım sorunlarda uzun uzun konuşması teşkil ediyordu. Yuri onları rahatsız etmek istemedi. Zaten bir parça yalnız kalmak ihtiyacındaydı. Bitişik odadaki sedirin üstüne uzandı. İki oda arasındaki kapı açıktı. Kapıya bir perde gerilmişti ama Yuri onların konuştuklarını işitiyordu.

Lara, «dikişimi bitirmeğe çalışacağım, Sima,» diyordu. «Ama sen bana bakma. Konuşmana devam et. Seni dinliyorum. Kulağım sende. Okuldayken Tarih ve Felsefe okudum. Hayat hakkındaki görüşlerini çok beğeniyorum. Zaten seni dinlemek bana rahatlık veriyor. Son birkaç gecedir hep uyku uyumadık. Hep Katya'yı düşündük. Bize birşey olursa, Katya'nın emniyette olmasını düşünmek, bunu sağlamak, bir anne olarak görevimdir. Bunu soğukkanlılıkla, sükûnetle düşünmem gerek. Ama yapamıyorum. Katya'nın ne olacağını, ondan ayrılacağımı düşündükçe fenalık geliyor bana. Çok yorgunum. Üzüntülüyüm. Seni dinlemek bana huzur veriyor. Kar yağarken güzel konuşan bir insanı dinlemeğe bayılırım. Nerdeyse kar yağmaya başlıyacak. Dikkat ettin mi, kar yağarken pencereden baktığında sanki bahçede biri yürüyormuş gibi oluyor. Ah, devam et şekerim. Dinliyorum.»

— «Geçen sefer nerede kalmıştık?»

Yuri, Lara'nın verdiği cevabı işitmedi. Sima konuşmağa başladı:

— «Kültür, Tarih gibi kelimeler hoşuma gitmiyor. Bunlar insanı şaşırtıyor. Ben bunu daha başka biçimde anlatmaktan hoşlanıyorum. Bana göre insan anlaşılması güç bir varlıktır. Kolay kolay karar vermeğe, bir" sonuca varmağa imkân yoktur. Söz gelişi senin bir kızın var. Dünyada bunun kadar normal bir şey olamaz. Eskiden olsa bu kız sessiz, sedasız kendi hayatını yaşıyacak, evlenecek, onun da bir çocuğu olacaktı. Dünyada herşey değişti. Artık hiçbir şey eskisi gibi değil. Görev, doğruluk, sorumluluk gibi duygular kalktı. Herşey hükümet zoruyla, asker kuvvetiyle yapılıyor.» Sima uzun uzun felsefeden, tarihten ve dinden söz etti. Lara onun sözünü kesmeden dinliyordu.

— XVIII —

Yuri istasyondan yorgun dönmüştü. O gün izin günüydü. Hafta on gün sayılıyor, çalışmalara on günde bir izin veriliyordu. Genellikle, Yuri izin gününde yatıp uyur, on günün acısını çıkarmağa çalışırdı. O gün de sedirin üstüne boylu boyunca uzandı. Bir dalıyor, bir kendine geliyor. Sima'nın söylediklerine kulak veriyordu. «Bütün bunları Kolya dayımın kitaplarından öğrenmiş, belli,» diye düşündü, «ama yine de ne kadar zeki, yetenekli bir kız.»

Yuri uyuyamıyacağını anlayınca kalktı. Pencerenin önüne gitti. Bu pencere de Lara ile misafirinin oturduğu odanın penceresi gibi bahçeye bakıyordu.

Alaca karanlık çökmüştü. Kar yağacağa benziyordu. Sokakta iki saksağan uçuşuyordu. Oradan oraya gidiyorlar, nereye konacaklarına karar veremiyorlardı.

Yuri, «Kar yağacağı zaman saksağanlar ortaya çıkar,» diye düşündü. Aynı anda bitişik odadan Sima'nın sesi, «Bak saksağanlar uçuyor,» dedi. «Saksağan ya mektup, ya da misafir getirir.»

Birkaç dakika geçmeden, Yuri'nin onardığı kapı zili çaldı. Lara kalktı. Yuri'nin bulunduğu odadan geçerek kapıyı açmaya gitti. Yuri, Lara'nın Sima'nın kızkardeşi Glaphira ile konuştuğunu işitti.

— «Kardeşinizi almağa mı geldiniz? İçeri buyurun.»

— «Hayır, onu almağa gelmedim. Ama birlikte eve dönsek iyi olur. Arkadaşınıza bir mektup getirdim. Bir zamanlar postanede çalıştığım için mektubu bana verdiler. Kimbilir kaç tane elden geçmiş. Moskova'dan geliyor. Aylar önce postalanmış. Adresi bulamamışlar. Nihayet bana sormağa karar vermişler. Tabiî ben biliyorum... Kendisinin saçını kesmiştim.»

Birkaç sayfa kâğıda yazılmış olan uzun mektup kirlenmişti. Üstelik postanede açılıp okunmuştu da. Tonya'dan geliyordu. Yuri mektubu bir anda elinde buldu. Onu nasıl aldığını bilmiyordu. Mektubu okumağa başladığı zaman Yuryatin'de, Lara'nın evinde olduğunu unutmuştu bile. Sima geldi. Ona veda etti. Yuri gerekli cevabı verdi. Fakat ne yaptığının, ne söylediğinin farkında değildi. Bambaşka bir dünyaya sürüklenip gitmişti.

Tonya, «Yuri,» diye yazıyordu. «Bir kızımız olduğunu biliyor musun? Annenin hatırasına hürmeten ona Masha adını koyduk.

«Asıl başka birşey var. Birçok önemli kişi, Subaylar ve Sağ kanat partisine üye olan bazı profesörler, Milyukov, Kizewetter, Kuskova daha birçokları, dayın Kolya, babam ve biz hepimiz sürgüne gönderiliyoruz. Rusya'dan uzaklaştırılıyoruz.

«Senin yokluğun sırasında başımıza gelen bu iş hayli üzücü. Yine de o kadar korkunç bir devirde yaşıyoruz ki bu kadarcıkla kurtulduğumuz için Tanrı'ya şükrediyorum. Burada olsaydın, sen de bizimle gelirdin. Neredesin? Bu mektubu Antipova'nın adresine yolluyorum. Bulursa, sana vereceğine eminim. Ailecek aldığımız yolculuk iznimiz senin de işine

yarayıp yaramıyacağını bilmiyorum. Ama yine de yaşadığımızdan, bir gün tekrar buluşacağımızdan bir an olsun umudumu kesmedim. Belki o zamana kadar Rusya'da durum düzelir, daha sakin, daha rahat bir hayat yaşarız. İnşallah sana da yabancı memleketlere gidebilmek için izin çıkar. Bir gün yine aynı yerde hep beraber olmamız için dua ediyorum. Fakat böyle bir mutluluğa korkuyorum. Korkuyorum.

«Bütün mesele benim seni sevmemden, seninse beni sevmemenden ileri geliyor. Beni niçin sevmediğini anlamak için bütün hayatımı birlikte geçirdiğimiz günleri teker teker düşündüm. Fakat bir türlü bu mutsuzluğa nasıl düştüğümü, seni benden uzaklaştıran şeyin ne olduğunu anlıyamadım. Hakkımda yanlış, kötü düşünceler besliyorsun. Beni, tuna parklardaki insanı çirkinleştiren bir aynanın içinden seyrediyorsun. Bana gelince, seni çok seviyorum. Seni ne kadar çok sevdiğimi bir bilsen. Sendeki hatalı, yanlış, güzel ne varsa hepsini seviyorum.

«Henüz hiçbir şey kararlaştırılmadı. Fakat Paris'e gideceğimizi sanıyorum. Senin çocukken gittiğin, babamın ve amcamın okuyup büyüdüğü bu uzak yerleri göreceğim. Sasha bir hayli büyüdü. Öyle yakışıklı bir çocuk değil ama, güçlü kuvvetli bir erkek olacağı belli. Ne zaman senden söz etsek acı acı ağlamağa başlıyor, bir türlü susmak bilmiyor. Devam edemiyeceğim. Ağlıyorum. Ağlamaktan bir türlü kendimi alamıyorum. Haydi Allahaısmarladık. Birbirimizden ayrı düştük. Bu bitip tükenmeyen ayrılık yıllarında, önünde uzanan karanlık yolun düzgün, aydınlık olması için hep dua edeceğim. Seni hiçbir şey için suçlandırmıyorum. Seni suçlu bulmuyorum. Hayatını istediğin gibi kurmakta serbestsin. Yeter ki sen sağ ve esen ol.

«Urallardan ayrılmadan önce kaderin garip cilvesi bana Larissa Fyodorovna'yı tanıttı. Lohusalığım sırasında daima yanımda bulunduğu, bana yardım ettiği için kendisine minnettarım. Çok iyi bir kadın. Fakat ikiyüzlülük yapacak değilim. Onunla tamamen zıt iki kutbun insanlarıyız. Ben hayatı elimden geldiği kadar sadeleştirmek, doğru yoldan ayrılmamak isterim. O ise herşeyi karıştırmak, anlaşılmaz hale sokmak için dünyaya gelmiş gibi.

«Mektubuma burada son vermek zorundayım. Allah yardımcımız olsun. Mektubu almağa geldiler. Oh, Yuri, Yuri, sevgilim, kocam, çocuklarımın babası! Bize ne oluyor? Birbirimizi asla göremiyeceğimizi anladın mı? Sonunda bunu yazmak gücünü kendimde buldum. Anlıyor

musun, anlıyor musun? Acele etmemi istiyorlar. Sanki beni ölüme götürüyorlar, Yuri! Yuri!»

Yuri mektubu bitirdi. Gözlerini mektuptan ayırdı. Bu gözlerde boş, kupkuru, acı dolu bir ifade vardı. Çevresindeki hiçbir şeyi görmüyordu. Hiçbir şeyin farkında değildi artık.

Dışarıda kar yağıyordu. Rüzgârın dört bir yana dağıttığı kar gittikçe daha kalın, daha hızlı iniyordu. Sanki birşeye yetişmek, bir şeye kavuşmak ister gibi bir hali vardı. Yuri pencereden dışarı bakıyor ama dışarıyı görmüyordu. Hala Tonya'nın mektubunu okur gibiydi.

Eünde olmadan göğsünden derin bir çığlık koptu. Ellerini göğsüne götürdü. Bayılacağını anlamıştı. Sedire doğru sendeliyerek bir kaç adım attı. Baygın bir halde yere yuvarlandı.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEKRAR VARYKİNO'DA

— I —

Kış gelip bastırmıştı. Yuri hastaneden dönerken lapa lapa kar yağıyordu. Lara onu holde karşıladı.

Korkulu, dehşet dolu bir sesle, «Komarovsky geldi, burada,» diye haber verdi. Sanki yıldırımla vurulmuş gibi şaşkın bir haldeydi.

— «Nerede? Burada mı? Evde mi?»

— «Hayır evde değil tabiî. Bu sabah geldi. Akşam yeniden geleceğini söyledi. Neredeyse gelir. Seninle konuşmak istiyormuş.»

— «Niçin gelmiş?»

— «Söylediklerinden bir anlam çıkaramadım. Uzak Doğu'ya gidiyormuş, bizi görmek istemiş. Seni ve Pasha'yı görmesi gerekmiş. Üçümüzün, senin, benim ve Pasha'nın büyük bir tehlike içinde olduğumuzu söyledi. Bizi yalnızca o kurtarabilirmiş. Tabiî sözünü dinlersek.»

— «Ben dışarı çıkıyorum. Yüzünü şeytanlar görsün.» Lara ağlamağa başladı. Kendini yere, Yuri'nin ayakları dibine atıp dizlerine sarılmak istedi. Fakat Yuri buna izin vermedi.

Lara, «Yalvarırım kal,» diye inledi. «Benim hatırım için gitme. Onunla yalnız kalmaktan korktuğumu sanma. Fakat ondan o kadar nefret ediyorum ki... Onunla yalnız kalmak işkencesinden kurtar beni! Sonra Komarovsky o kadar tecrübeli ve becerikli bir insandır ki. Belki de bize faydası dokunur. Ondan ne kadar iğrendiğini biliyorum ama duygularına kapılma. Kal.»

— «Nen var sevgilim. Bu kadar üzülme. Ne yapmak istiyorsun? Yerlerde sürünme, yavrum. Bak yanındayım. Bir yere gitmiyorum. Kendine gel. Bu züppe heriften kurtulman gerektiğini şimdi daha iyi anlıyorum... Seni ne kadar korkutuyor. Yanında olacağım, korkma. İstersen onu seve seve öldürebilirim de.»

Yarım saat sonra ortalık zifiri karanlık oldu. Altı aydan beri bütün fare delikleri teker teker kapanmıştı. Yuri atik davranıyor, yenilerinin

açılmamasına dikkat ediyordu. Şimdi bir de erkek kedi bulmuşlardı. Hayvan bütün gün av peşinde koşuyordu. Evde hala fare vardı ama eskisi kadar serbest dolaşamıyorlardı. Komarovsky'yi beklerlerken Lara masanın üstüne birkaç dilim bayat vesika ekmeği ve kaynamış patates koydu. Komarovsky'yi yemek odasında kabul etmeğe karar vermişlerdi. Geniş, ağır meşe ağacından masa ve büfesi eski takımın parçalarıydı. Masanın üstünde seyyar masa lambası olarak kullandıkları hintyağı şişesine batırılmış fitil duruyordu.

Komarovsky karanlık ekim akşamının içinden üstü başı kar içinde çıka geldi. Paltosundan, şapkasından, çizmelerinden kar taneleri dökülüyordu. Bıyığı ve sakalı bile karla sıvanmıştı. Bu haliyle tıpkı bir palyaçoya benziyordu. (Eskiden sinek kaydı traş olmadan sokağa çıkmazdı). Eski olmasına rağmen sağlam, düzgün, pantalonu çizgili bir elbise giymişti. Ev sahipleriyle merhabalaşmadan önce tarakla uzun uzun saçını taradı. Sakalını ve bıyığını kuruladı. Sonra sessizce, yapmacık bir edayla onlara iki elini birden uzattı. Sağ elini Lara'ya, sol elini de Yuri'ye.

Yuri'ye, «sizinle kendimizi eski iki dost farzedelim,» dedi, «belki biliyorsunuzdur, babanızın çok yakın arkadaşıydım. Kollarımda öldü. Aranızda bir benzerlik var mı diye bakıyorum... Fakat ona hiç benzemediğinizi görüyorum. O daha heyecanlı, candan bir insandı. Siz annenize benziyorsunuz galiba. Anneniz sakin, hayalci bir kadındı.»

— «Larissa Fyodorovna sizi görmemi istedi. Benimle konuşacağınız birşey varmış. Yani buraya kendi isteğimle gelmiş değilim. Sizinle daha önce tanışmıyorum. Bu kadarla yetineceğinizi sanıyorum. Ne dersiniz?»

— «İkinizi de gördüğüme çok memnun oldum, doğrusu. Herşeyi çok iyi anlıyorum. Birbirinize çok uygun insanlarsınız. Mükemmel bir çift sayılırsınız.»

— «Rica ederim yeter. Sizi ilgilendirmeyen meselelere karışmayın. Sizin ilginize ihtiyacımız yok. İleri gidiyorsunuz.»

— «Hemen kızma, delikanlı. Belki de yanlış anladım. Belki de gerçekten babanıza benziyorsunuz. O da birden parlayıverirdi. Evet, çocuklar, size en iyi dileklerimi sunmağa geldim. Ne var ki henüz birer çocuksunuz... Cahil ve düşüncesiz çocuklarsınız. Şurada geçirdiğim iki gün süresince, sizin hakkınızda birçok havadis topladım. Hemen bir şeyler yapmazsanız günleriniz sayılı. Hatta hayatınız bile tehlikede. Garip bir komünist adeti var, Yuri Andreyevich. Kimse buna ayak uyduramıyor.

Fakat ona sizin kadar açıktan açığa cephe alan da yok. Niçin tehlikeyi görmemezlikten geliyorsunuz, anlamıyorum. Bu aleme meydan okumaktan elinize ne geçecek? Burada Moskova'dan gelmiş sizi çok iyi tanıyan bir kaç kişi var. Antipov ve Tiverzin adlı yoldaşlar size nasıl diş bilemekteler, bilemezsiniz!

«Bununla birlikte siz de erkeksiniz. Yuri Andreyevich, istediğiniz gibi hareket etmekte serbestsiniz. Akılsızca hareket edip hayatınızı tehlikeye atmanıza kimse engel olamaz. Fakat Larissa Fyodorovna bu konuda o kadar sorumsuz hareket edemez. Nihayet o bir annedir. Çocuğunu düşünmesi gerek. Başı bulutlarda dolaşamaz. Bu sabah elimden geldiği kadar ona durumun ne kadar vahim olduğunu anlatmağa çalıştım. Beni. dinlemedi.

Siz bu konuda faydalı olabilir misiniz? Onu inandırın. Kızının hayatını tehlikeye atmaya hakkı yok; beni dinlemesi gerek!»

— «Hayatımda asla kimseye fikirlerimi zorla kabul ettirmeğe çalışmadım. Hele yakınlarıma hiç yapmam. Larissa Fyodorovna dilediği gibi hareket etmekte serbesttir. Sizi dinler ya da dinlemez, bu beni hiç ilgilendirmez. Bu sadece kendisine kalmış bir mesele. Sonra sizin neden söz ettiğinizi bilmiyorum. İleri sürdüğünüz gerekçelerden haberim yok.»

— «Bana gittikçe daha çok babanızı hatırlatıyorsunuz... Onun kadar inatçısınız. Neyse, anlatayım. Anlatacaklarım oldukça karışık ve uzundur. Onun için sözümü kesmeden dinlemenizi rica edeceğim.

«Hükümetin üst kademelerinde oldukça büyük değişiklikler olacak. Evet, bunu çok güvenilir bir kaynaktan öğrendim. Doğru olduğuna eminim. Daha demokratik bir idareye doğru yöneliyorlar.

«Bu yüzden komünist aleyhtarlarıyla savaşmakta olan mahkemeler ortadan kalkacak. Fakat bunlar yürürlükten kalkmadan önce mahalli halka istedikleri zorlukları çıkarmak, işkenceler yapmak düşüncesindeler. Listenin başında da siz varsınız, Yuri Andreyevich. Ciddi konuşuyorum. Listeyi ben kendim gördüm. Geç kalmadan birşeyler yapmalı, canınızı kurtarmanın yolunu bulmalısınız.

»Fakat bunları sadece konuya girmek için anlattım. Asıl meseleye geliyorum. Şimdi Büyük Okyanus kıyılarında geçici hükümete sadık kalmış siyasî kuvvetlerin birleştirilmesi için çalışılıyor. Duma'nın üyesi olan bir çok önemli kişiler o bölgede toplanıyorlar. Aralarında iş adamları, tüccarlar da var.

«Bunlar bir Uzak Doğu hükümeti kurmak istiyorlar. Şimdilik Moskova hükümeti buna dudak bükmekle yetiniyor. Kızıl hükümet ile Dış Dünya arasında tampon görevini yapacak bir hükümet şimdilik işlerine geliyor. Moskova'nın ısrarıyla kurulacak hükümette iskemlenin yarısından çoğunu komünistler alacak. Plan henüz tasarı devresinde. Fakat başarı kazanılırsa rahat nefes alacağımız bir yere sahip olacağız.

«İhtilalden önce Merkulov'ların, Arkharov kardeşlerin işlerine bakıyordum. Vladivostok'da işlerine baktığım başka firmalar ve bankalar da vardı. Beni tanıdıkları için kurulacak hükümette Adalet Bakanlığını almamı teklif ettiler. Teklifi gizlice yaptılar ama Komünistler böyle bir teklifi olumlu karşıladıklarını hissettirmişler. Ben de kabul ettim. Şimdi de oraya gidiyorum. Bütün bunların Sovyetler hükümetinin rızasıyla olduğunu tekrar etmek istiyorum. Fakat bunun açıkça tartışmasını yapmak doğru değil.

«Sizi ve Larissa Fyodorovna'yı yanıma alabilirim. Oradan kolayca araç bulup Avrupa'ya ailenizin yanına geçmeniz mümkün olur. Ailenizin memleketten sürülmüş olduklarını herhalde biliyorsunuzdur. Bir hayli hadise oldu gidişleri. Moskova'da ha la bundan söz ediyorlar.

«Strelnikov'u kurtaracağıma, Larissa Fyodorovna'ya söz verdim. Moskova tarafından tanınan bağımsız bir hükümetin temsilcisi olarak, Strelnikov'u Doğu Sibirya'da arayabilir, onun bizim tarafa emniyetle geçmesini sağlayabilirim. Fakat Moskova'nın elinden kurtulmazsa, o zaman komünistlerin önem verdiği şahıslarla değiş tokuş yaparız.»

Lara, Komarovsky'nin anlattıklarını güçlükle izlemişti. Fakat onu, Yuri'nin ve Strelnikov'un kurtuluşu meselesine gelince dikkatle dinledi. Bir parça kızararak Yuri'ye, «Görüyorsun ya sevgilim, bu mesele sen ve Pasha için ne kadar önemli?»

— «Pek çabuk güveniyorsun, şekerim. Henüz kuruluş durumunda olan bir planı gerçekleşmiş gibi kabul edemezsin ki, Komarovsky'nin bizi tehlikeye atmak istediğini söyleyemem. Fakat peynirden kuleler kurduğu muhakkak. Bana gelince,» Yuri, Komarovsky'ye dönerek, «işlerime göstermiş olduğunuz ilgiye teşekkür ederim. Fakat işlerimin yönetimini size bırakacağımı herhalde beklemiyorsunuzdur. Strelnikov'a gelince. Bu meseleyi Lara bir kere daha düşünsün.»

Lara, «bütün mesele onula gidecek miyiz?.. Yoksa kalacak mıyız? Buna karar vermekte,» dedi. «Sensiz bir yere gitmeyeceğimi herhalde

tahmin edersin.»

Komarovsky, Yuri’nin hastaneden getirmiş olduğu sulandırılmış alkolden içti. Birkaç tane kaynamış patates çiğnedi. Gittikçe daha çok sarhoş oluyordu.

— II —

Zaman geçiyordu. Fitil bir kaç kere tazelendiği halde odayı koyu gölgeler kaplamıştı. Lara ile Yuri’nin uykuları gelmişti. Meseleyi kendi aralarında da konuşmak, sonra da yatmak istiyorlardı. Fakat Komarovsky gitmek bilmiyordu. Meşe ağacından mobilya ve pencerenin dışındaki karanlık nasıl içlerini sıkıyorsa, Komarovsky’nin varlığından da o derece sıkılıyorlardı.

Komarovsky onların yüzüne değil, başlarının üzerinden bir noktaya bakıyordu. Uykulu sesi durmadan aynı konuda dönüp dolaşıyordu. Çekilmez bir hal almıştı. Şimdi asıl konusu Uzak Doğu idi. Mogolya’nın siyasî önemi üzerine nutuklar çekiyordu.

Konuya ilgi duymayan Lara ile Yuri söylenenleri dinlememişlerdi. Bu yüzden konuşma daha da sıkıcı oluyordu. Komarovsky, «Yeni Amerika diye tanınan Sibirya’da bizi büyük imkânlar bekliyor. Sibirya, Rusya’nın gelecekteki başarısının büyüklüğünün beşiği olacak. Gelecek için umut vadeden bir yer de Mogolya. Utanmadan karşımda esniyor, gözlerinizi kırpıştırıyorsunuz. Fakat Mogolya’nın hemen hemen bir milyon millik bir toprağa ve el değmemiş madenlere sahip olduğunu unutmayın. Çin’in, Japonya’nın ve Amerika Birleşik Devletlerinin ilgisini üzerine çeken el değmemiş bir toprak. Bu devletlerin hepsi de oraya sahip olmaya çalışıyor...

Komarovsky’nin değişmez bir tonla anlattığı şeyler Lara’nın sinirine dokunmağa başlamıştı. Sonunda dayanamadı. Elini uzattı. Yorgunluktan ağlıyacak hale gelmişti. Sert bir sesle, ve ev sahibinden beklenmeyen bir kabalıkla, «Artık geç oldu,» dedi, «benim uykum geldi. Yatacağım.»

— «Bakın hele. Gecenin bu saatinde beni kapı dışarı edecek kadar nezaketsiz olamazsınız. Zaten gideceğim yolu bulabileceğime emin değilim... Şehri tanımıyorum. Ortalık da zifiri karanlık.»

— «Bu saate kadar oturacağınıza, başınızın çaresine baksaydınız. Kim size bu kadar oturun,» dedi.

— «Bana karşı niçin bu kadar sertsiniz? Kalacak bir yerim olup olmadığını bile sormadınız.»

— «Bu beni zerre kadar ilgilendirmez. Kendi başınızın çaresine bakabilecek durumdasınız. Eğer geceyi burada geçirmeği düşünüyorsanız, sizi Katya ile yattığım odaya alamam. Diğer odalar da fare dolu.»

— «Ben farelerden korkmam ki.»

— «Siz bilirsiniz.»

— III —

— «Nen var sevgilim?.. Kaç gecedir uyumuyorsun. Yemek yemiyorsun. Konuşmuyorsun. Bir hayalet gibi dolaşıyorsun. Ne düşünüyorsun? Kendini bu derece üzmen doğru değil ki.»

— «Hastanenin bekçisi Lzot yine geldi... Aşağı kattaki çamaşırcı kadınla işi pişirmiş. Bana neşeli haberler vermek için uğramadan edememiş! «Seninkinin hali berbat,» dedi. Nereden biliyorsun? diye sordum. «İcra komitesinde bir tanıdığım var o söyledi,» dedi.

Yuri, «doğru söylemiş,» diye cevap verdi, «her an tevkif edilebilirim. Ortadan kaybolmamızın zamanı geldi sanırım. Mesele nereye gideceğimizde. Ortadan sessiz sedasız kaybolmalıyız. Onun için Moskova’ya gitmek olmaz... Moskova için dikkati çekmeden yolculuk hazırlığı yapmak imkânsız. Dinle beni sevgilim, senin dediğin gibi niçin Varykino’ya gitmiyoruz? Bir hafta ya da bir ay kalır, kendimizi unuttururuz.»

— «Teşekkür ederim, sevgilim. Teşekkür ederim. Varykino’ya gitmeyi hiç istemediğini biliyorum. Bu fikirden nefret ediyorsun. Fakat sizin evde oturmayız. Buna dayanamıyacağını anlıyorum... Boş odalar, geçmişin hatırlanışı, karşılaştırmalar seni mahveder. İnsanın başkalarının felaketi üzerine mutluluğunu kurmasının ne demek olduğunu anlamıyor muyum sanıyorsun? Senden böyle bir fedakârlık isteyemem. Zaten böyle bir mesele de mevcut değil. Eskiden oturduğunuz ev o kadar feci bir halde ki, onu içinde yaşanacak bir hale getirmek imkânsız gibi birşey. Ben Mikulitsinlerin evinde otururuz diye düşünüyordum.»

— «Haklısın. Bu kadar hassas ve düşünceli davrandığın için sana minnettarım. Fakat dur bir dakika. Hep soracağım ama unutuyorum.

Komarovsky'ye ne oldu? Hala burada mı, yoksa gitti mi? Kavga edip de kendisini kapı dışarı ettiğimden beri sesi sedası işitilmedi.»

— «Ben de birşey bilmiyorum. Bana ne! Sen ne yapacaksın? »

— «Düşündükçe onun tekliflerine karşı aynı tavrı takınmamamız gerektiğine karar veriyorum. Nihayet sen bir annesin. Kızının esenliğini düşünmen gerek. Benimle tehlikeleri paylaşmağı istesen bile bunu yapmağa hakkın yok.

«Varykino'ya gitmeğe gelince. Kış kıyamette, yiyeceksiz ümitsiz oralara kadar yürümek çılgınlık olur. Ama yine de gideriz sevgilim! Mademki bize delilik yapmaktan başka çare kalmadı, biz de deli oluruz. Samdevyatov'dan ödünç un, patates alırız. Tabiî bize güvenirlerse. Samdevyatov'un Varykino'ya bizi ziyarete gelmemesini de tembih ederiz. Daha sonra, ata ihtiyacı olduğu zaman gelsin. Bir süre yalnız kalalım. Haydi gidelim, aşkım. Orada tutumlu bir ev kadının bir yılda yaktığı odunu biz bir haftada yakıp tüketeceğiz. Sükûnetle konuşamadığım için kusuruma bakma.

Seninle hayale kapılmadan, dürüst bir şekilde konuşmak isterim. Fakat, başka çaremiz kalmadı değil mi? Sen nasıl istersen öyle söyle ama ölüm kapımızı çalıyor, galiba? Günlerimiz sayılı artık. Hiç olmazsa bu günleri kendimize göre mutlu bir şekilde geçirmeğe bakalım. Hayata veda ederek içimize çekilelim. Birbirimizden ayrılmadan önce son defa yine beraber olalım. Sevdiğimiz her şeye, hoşlandığımız yaşantımıza, vicdanımızın emrettiği şeylere, ümitlerimize ve nihayet birbirimize veda ederiz. Doğu Okyanusunun adı kadar sakin, sessizlik dolu gecelerde konuştuğumuz kelimeleri bir kere daha tekrarlarız. Hayatımın son günlerinde savaşta karşıma çıkışın boşuna değildir benim siyah, yasak aşkım, meleğim.

«O gece okul öğrencisiyken, otel odasında kahverengi önlüğünle de şimdiki kadar güzel ve çekiciydin.

«Daha sonra, çok zaman içime ektiğin tohumların verdiği meyvayı adlandırmağa, tanımlamağa çalıştım. Önlüğünün içinde benim için erişilmez bir hayalken odanın gölgeleri içinden çıkıp karşıma dikildin. Cahil, toy bir delikanlıydım. Yine de bu incecik, narin kızın dünyanın en güzel kadınlarından biri olduğunu anladım. Sana bütün varlığımla yaklaştım. Sende kimsede olmayan, herkese etki yapan elektrikli bir hava vardı. O anda sana parmağımın ucuyla dokunsam bütün odayı aydınlatan

bir kıvılcım saçacağıma emindim. Bu kıvılcım beni ya oracıkta öldürecek ya da bütün hayatım boyunca bana acı çektirecek mıknatıslı bir akımla doldururdu. Ağlıyacak kertelere geldim. İçim kan ağlıyordu. Bir çocuk olduğum için kendime, küçücük bir kız olduğun için de sana acıyordum. Hayretler içinde kalan varlığım, «sevmek, elektrikle dolmak bu kadar acı verici bir şeyse, kadın olmak kimbilir ne kadar acıdır?» diye soruyordu.

«İşte sana herşeyi anlattım. Bu kadarı bile insanı deli etmeğe yeter. Bütün varlığım bu anlattıklarımın içinde.»

Lara giyinik olarak yatağın kenarına uzanmıştı. Kendini iyi hissetmiyordu. İki büklüm kıvrılmış, üzerine bir şal almıştı. Yuri onun yanına bir sandalyeye oturmuş, ağır ağır, sözlerine ara vererek konuşmuştu. Lara arada sırada doğrulup çenesini ellerine dayamış, Yuri'nin yüzüne hayretle bakıyordu. Çoğu zaman ağladığının farkında olmadan sevinç ve mutluluk gözyaşları dökmüştü. Nihayet yataktan uzandı. Kollarını Yuri'nin boynuna doladı. «Yuri, sevgilim,» diye fısıldadı. «Ne kadar büyüksün, herşeyi ne kadar iyi anlıyorsun. Yuri, sevgilim, sen benim kuvvetim, dayanağımsın. Tanrı beni affetsin. Oh, o kadar mutluyum ki. Gidelim buradan sevgilim. Oraya gidelim. Orada sana birşey söyleyeceğim.»

Yuri onun kendini gebe sandığını bu sanısında yanılmış olabileceğini düşündü.

— «Biliyorum,» diye cevap verdi.

— IV—

Şehri, kara bulutlarla kaplı bir kış sabahı terkettiler. Hafta arasıydı. Sokakta herkes işine gücüne gidiyordu. Tanıdıklarına rastladılar. Dağlık yolda, bahçelerinde kuyusu olmayan kadınlar su alabilmek için kovalarını sırtlarındaki çengelli sırıklara asmış, eski su tulumbalarının başında bekleşiyorlardı. Yuri, Samdevyatov'un asabî, doru kısrağını dikkatle kadınların arasından geçirdi. Kızak durmadan yoldan çıkıp kenara kayıyor, kaldırım taşlarına ve sokak lambalarına çarpıyordu.

Atı dört nala sürerek, sokakta yürümekte olan Samdevyatov'a yetiştiler. Fakat onunla selamlaşmak için durmadılar. Hatta arkalarına bile bakmadılar. Samdevyatov onları, atını tanımış mıydı, onlara söyleyecek bir şeyi var mıydı bilmiyorlardı. Merak da etmemişlerdi. Daha ilerde Komarovsky'e rastladılar. Onun da yanından selamlaşmadan geçtiler.

Sokağın karşı tarafından Glasha Tuntseva, «Şu insanlar ne yalancı!» diye bağırdı, «sizin dün gittiğinizi söylüyorlardı. Patates almağa mı gidiyorsunuz?» İşaretle konuşmağa çalıştılar. Glasha anlamadığını söyledi. O zaman el sallıyarak vedalaştılar.

Yolda sadece Sima'yı görünce durdular. Tam da bir yokuşa gelmişlerdi. Kızağı durdurmak, atı idare etmek çok zor oldu. Sima tepeden tırnağa kadar şala bürünmüştü. Bu haliyle dimdik, kütük gibi bir hali vardı. Yolun ortasına atlıyarak yanlarına geldi. İyi yolculuklar diledi. Yuri'ye, «geldiğinizde sizinle konuşuruz,» dedi.

Nihayet şehirden çıktılar. Yuri bu yolu kışın da geçmişti ama daha çok bahardaki haliyle hatırlıyordu. Onun için yolu tanımakta hayli güçlük çekti.

Yiyecek ve diğer eşyaların bulunduğu çuvalları kızağın önüne saman yığınlarının altına koymuşlar, iple sıkı sıkı bağlamışlardı. Yuri kızağı ya köylüler gibi kızağın içine çömelerek sürüyor, ya da Samdevyatov'un çizmelerini giydiği için sıcacık duran ayaklarını kızağın kenarından dışarı sarkıtıyordu.

Kışın her zaman olduğu gibi öğleden sonra birden hava kararmağa başladı. Akşam oldu sandılar. Yuri atı acımadan kırbaçladı. At bir ok gibi ileri fırladı. Kızak fırtınalı denizdeki gemi gibi bozuk yolda iki tarafa çarpa çarpa ilerledi. Lara ile Katya kürk ceketlerinin içine sinmişlerdi. Kımıldayacak halde değildiler. Kızağın sallantısına uyarak iki yana çarpıyor, ön taraftaki samanların içine yuvarlanıyorlar, kahkahalarla gülüyorlardı. Arada sırada Yuri kızağa muziplik olsun diye yumuşak kar yığınının üzerinden geçiriyor, hafif bir darbeyle dengeyi bozunca ana-kız karların içine yuvarlanıp gömülüyorlardı. Kızağı bir kaç metre ilerde durduruyor, Katya ile Lara'nın düşe kalka gelmesini bekliyordu.

Şehri bir hayli geride bıraktıkları bir sırada Yuri, «şimdi size nerede çetecilerin eline düştüğümü göstereceğim,» dedi. Fakat sözünde duramadı. Çünkü ormanın kışın büründüğü çıplaklık, etrafın boşluğu, sessizliği herşeyi değiştirmişti. Yuri çevreyi tanıyamıyordu.

Karanlık çökerken Varykino'ya vardılar. İlk önce Jivago'ların oturdukları evin önünden geçtikleri için orada durmak zorunda kaldılar. Eve birer hırsız gibi girdiler. Nerdeyse ortalığı zifiri bir karanlık kaplıyacaktı. İçerisi zaten karanlıktı. Onun için Yuri içerinin ne kadar harap olduğunun farkına varmadı. Hatırladığı eşyanın çoğu yerli yerinde duruyordu. Varykino'da kimsecikler yoktu. Yuri orada kendine ait hiçbir şey bulamadı.

Ailesi oradan giderken yanlarında olmadığı için neleri götürüp neleri bıraktıklarını anlıyamadı. Bu sırada Lara, «Acele etmeliyiz» diyordu. «Nerdeyse karanlık iyice çökecek. Düşünecek vaktimiz yok. Eğer burada kalacaksak atı ahıra koymak, yiyecek çuvallarını verandaya taşımak lazım. Ben de odayı temizler, gece kalacak şekilde yerleştiririm. Fakat ben bunu pek istemiyorum. Daha önce de söylemiştim. Burası sana acı verecektir. Onun için burada kalmak istemem. Yatak odanız burası mıydı? Hayır, çocuk odası olduğu belli. İşte oğlunun karyolası. Katya için pek küçük. Pencereler sağlam. Duvarlarda delik yok. Soba da harika birşey. Zaten geçen gelişimde de soba hoşuma gitmişti. Burada kalmamızda ısrar edersen, bu fikrin karşısında olduğum halde kalabilirim. Hemen paltomu çıkarıp çalışmaya başlarım. İlk önce sobayı yakmak gerek. Bol bol da oduna ihtiyacımız olacak. Hiç olmazsa sobayı üç gün hiç söndürmeden yakmalıyız. Fakat senin nen var, sevgilim? Hiçbir şey söylemiyorsun.»

— «Bir dakika. Birşeyim yok. Affedersin... Mikulitsin'lerin evine baksak daha iyi olur sanırım.» Yollarına devam ettiler.

— V —

Mikulitsin'lerin kapılarına asma kilit asılmıştı. Yuri kilidi ancak kapıyı zedeleyerek çıkarabildi. Buraya da öteki evde olduğu gibi çarçabuk daldılar. Çizmelerini, kürklerini, şapkalarını çıkarmak zahmetine bile katlanmamışlardı.

Evin bazı kısımlarının, özellikle Mikulitsin'in çalışma odasının temizliği, derli topluluğu karşısında hayretler içinde kaldılar. Son zamana kadar burada birinin oturduğu belliydi. Ama kimdi bu? Mikulitsin'ler mi? Peki ama sonra nereye gitmişlerdi? Kapıyı kilitleyecekleri yerde niçin asma kilit koymuşlardı? Sonra Mikulitsin'ler olsaydı sade birkaç oda değil, evin bütünü temiz ve tertipli olurdu. Herşey burada birinin yaşadığını gösteriyordu. Acaba kimdi bu yabancı? Ne Yuri, ne de Lara bunun üzerinde durup düşünmeğe kalkışmadılar. O sıralarda kendilerine ait olmayan evlerde oturanlara, boş buldukları evleri talan edenlere sık sık rastlanmıştı. Bunda merak edilecek bir yan yoktu. Birbirlerine, «herhalde Beyaz'lardan bir subaydır,» dediler, «Eğer tekrar gelirse aramızda bir anlaşma yaparız. Hepimiz için bol bol yer var.»

Eski günlerdeki gibi Yuri bir kere çalışma odasının güzelliği, pencere önündeki insanı çalışmağa davet eden geniş, rahat masa karşısında kendinden geçti.

Avluda, ambara bitişik olarak yapılmış bir de ahır vardı. Bunlar da kilitlenmişti. Yuri kilidi kırmak sıkıntısına girişmedi. Çünkü ahırlar kullanılacak durumda olmıyabilirdi. Atı pekâlâ ambara koyabilirlerdi. Kapısını açmak da kolay olurdu. Atı çözdü. Kuyudan su çekip içirdi. Ata yedirmeği düşündükleri saman atın ayakları altında toz haline gelmişti. Neyse ki ambarda bir parça saman buldu.

Soyunmadan, üstlerindekilerle yattılar. Kürklü paltolarını üstlerine çektiler. Geçirdikleri heyecan ve yorgunluktan olacak derin bir uykuya daldılar.

— VI —

Ertesi sabah uyandıkları andan itibaren Yuri gözlerini pencerenin önündeki masadan ayıramaz olmuştu. Parmakları kalem ve kâğıda değmek için adeta kaşınıyorlardı. Fakat akşama kadar sabretmeğe karar verdi. Lara ve Katya'nın yatacağı zamana kadar bekleyecekti. Bu zaman süresince evde yapılacak işlerle uğraşacaktı.

Kafasında akşamı bir an önce getirmekten başka önemli bir düşünce yoktu. Yazı yazmak ihtirası bütün benliğini kaplamıştı.

Birşeyler karalamalıydı. Başlangıç olarak geçmiş, bir yere kaydedilmemiş düşüncelerini yazmalıydı. Daha sonra, eğer burada yaşamağı başarabilirlerse daha değerli bir şeyler yazmağa bakardı.

Birden Lara'nın sesini duyarak düşüncelerinden sıyrıldı:

— «Yuri ne yapıyorsun?»

— «Sobayla uğraşıyorum. Ne var?»

— »Çamaşırları yıkamak için bir tekne lazımdı da.»

— «Eğer böyle yakmakta devam edersen odunu üç günde bitiririz. Bizim eski odunluğa bakayım. Belki orada bir parça bir şey vardır... Kim bilir... Varsa alır getiririm. Tekne dedin değil mi? Bir yerde bir tane gördümdü galiba.»

— «Ben de görmüştüm ama nerede gördüğümü hatırlamıyorum. Hiç ilgisi olmayan bir yerde olmalı herhalde. İnsan onun için yerini aklında tutamıyor ya. Neyse aldırma. Yerleri silmek için bir tas su istiyorum. Arta

kalanını çamaşırları yıkamak için kullanırım. Seninkileri de versen iyi olur. Akşama, her işi yoluna koyduktan sonra da yıkanırız.»

— «Teşekkür ederim. Şimdi çamaşırımı getiririm. İstediğin gibi bütün mobilyayı pencerenin yanından çektim.»

— «Güzel. Tekne bulamadığımıza göre çamaşırları tuvaletin lavabosunda da yıkayabilirim. Fakat içi o kadar pis ki! Önce güzelce ovmak lazım.»

— «Sobayı iyice tutuşturayım, bütün çekmeceleri, rafları arayacağım. Sabun, kibrit, kâğıt, kalem, mürekkep gibi birçok şey buluyorum. Masanın üzerindeki lamba da yarı yarıya dolu. Mikulitsin'lerin yakacak gazı yoktu. Buna eminim. Gaz başka bir yerden gelmiş olacak.»

— «Ne şans; bunlar esrarengiz ziyaretçinin olacak. Tıpkı Jules Verne'nin hikâyelerindeki gibi. Gene çene çalmağa başladık. Benim su kaynamağa başladı bile.»

Çalışmağa koyuldular. Sabahtan akşama kadar elleri dolu olarak odadan odaya dolaşıyor, aceleden birbirlerine, ayaklarının altından çekilmeyen Katya'ya çarpıyorlardı. Küçük kız peşlerinde dolaşmaktan hoşlanıyor, azarlandığı zaman surat asıp bir kenara çekiliyordu. Titriyor, üşüdüğü için soğuktan şikâyet ediyordu.

Yuri, «Bu zavalı çocuklar,» diye düşündü, «sürgün hayatımızın küçük kurbanları...» Sonra yüksek sesle, «Canlan bakalım, şekerim» dedi, «Artık üşümeyeceksin. Görmüyor musun soba kıpkırmızı oldu.»

— «Soba sıcak olabilir, ama ben üşüyorum.»

— «Öyleyse akşama kadar sabret. O zaman kocaman bir ateş yakacağım. Annen de seni yıkayacakmış. Şimdi bunlarla oyna bakalım. Tut.» Yuri, Liberius'un sandık odasında bulduğu eski oyuncakları getirmişti. Bunların kimisi kırılmış, kimisi de yepyeni duruyordu. Aralarında trenler, otomobiller, ev yapmağa yarıyan küçük tahta parçaları vardı.

Katya sanki koca bir insanmış gibi, «bunlarla ne yapmamı istiyorsunuz, Yuri Andreyevich,» diye dikildi. «Bunlar benim değil. Sonra hepsi de çocuk oyuncakları. Ben çocuk değilim.»

Neyse çok geçmeden Katya halının orta yerine oturdu. Şehirden getirdiği bebeği Nina için tahta parçalarından bir ev yapmağa koyuldu. Burası Katya'nın başkalarının evinde geçirdiği günlerden daha güzel, daha çok ev havası taşıyan bir yerdi.

Lara, kızını mutfaktan seyrediyordu. «Kızın içindeki yuva kurma isteğine bak,» diye düşündü, «hemen kendini belli ediyor. Yuva kurmak, düzenli bir hayat yaşamak isteğini hiçbir şey öldüremiyor. Çocuklar bazan daha mantıklı olabiliyorlar. Gerçekler onları korkutmuyor. Oysa bizler zamanımızdan o kadar uzak devirlerde yaşıyoruz ki... Sevdiklerimizi aldatmağa, iğrendiğimiz şeyleri övmeğe ve anlamadığımız şeyleri kabullenmeğe öylesine hazırız ki.»

O sırada Yuri içeri girdi. «İşte sana tekne,» dedi, «sahiden de yerinde değildi. Tavandaki bir deliğin altına koymuşlar. Geçen sonbahardan beri orada durduğunu sanıyorum.»

— VII —

Lara yemek için uzun zamandır adını unuttukları yemekler hazırlamıştı. Patates çorbası yapmış, patatesli kuzu kızartması pişirmişti. Üç gün yeseler bitmezdi. Katya doymak bilmiyordu. Güle oynaya durmadan yedi. Karnı tıka basa dolunca da hayatından memnun annesinin şalına sarılıp sedirin üstüne kıvrılıp yattı. Çok geçmeden de uyuyakaldı.

Sobanın sıcaklığıyla kendinden geçen Lara çok yorgundu. Pişirdiği yemeğin beğenilmesi de pek hoşuna gitmişti. Masayı toplamak için acele etmiyordu. Katya'nın uyuduğuna iyice kanaat getirince kollarını masanın üzerine koyup başını yumruklarına dayadı.

— «Boşa gitmiyeceğini bilsem, köle gibi çalışmağa razıyım,» dedi, «Zaten bu beni mutlu kılardı. Durmadan buraya bir arada olmak için geldiğimizi hatırlaman gerek. Çünkü, doğrusunu istersen ne yapıyoruz? Bir başkasının evini işgal ettik. İçeri girdik. Kendi evimizmiş gibi yayılıp oturuyoruz. Bir oyun oynuyoruz. Gerçek hayatın bu olmadığını, burada iğreti oturduğumuzu görmemek düşünmemek için de deliler gibi çalışıyoruz. Halimize bir çocuk bile kahkahalarla güler.»

— «Fakat buraya gelmemiz için ısrar eden sen değil misin, sevgilim? Bu fikrini kabul etmemek için ne kadar mücadele ettiğimi bilmiyor musun?»

Lara hiç ses çıkarmadan Yuri'ye baktı. O konuşmasına devam etti:

— «Lara! Sevgilim! Kendine gel. Düşün bir kere. Kararından dönmen için henüz vakit geç değil. Komarovsky'nin teklifini iyice düşünmeni seni

uyaran ben oldum. Atımız var. İstersen derhal Yuryatin'e döneriz. Komarovsky hala orada... Yolda rastlamıştık... Gidip onu bulabiliriz.»

— «Daha ağzımı bile açmadım. Sen hemen sinirlendin. Söylesene, bütün hata bende mi? Yuryatin'de kalsaydık da ancak bu kadar saklanabilirdik. Eğer gerçekten canımızı kurtarmayı düşünseydik, doğru dürüst bir plan kurar, ona göre hareket ederdik. Nihayet Komarovsky de bize bunu teklif etti. İğrenç bir insandır ama aptal değildir. İşini bilir. Geniş haber kaynakları vardır. Burada her yerden daha tehlikede olduğumuz muhakkak. Bir düşün!.. Göz alabildiğine uzanan karlarla kaplı bir yerde yapayalnızız! Eğer bir kar fırtınası çıksa burada gömülüp kalmamız işten bile değil. Ya esrarengiz ziyaretçi çıkıp gelirse? Ya bu ziyaretçi bir haydutsa. Boğazımızı kesse kimse duymaz! Silahın var mı? Yok değil mi? Bak gördün mü? Beni en çok endişelendiren şey bu düşüncesizliğin. Aynı hastalığı bana da aşıladın. Doğru dürüst düşünemez oldum.»

— «Evet ama istediğin nedir? Şimdi ne yapmamı istiyorsun?»

— «Ben de ne istediğimi bilmiyorum. Beni kendine bağladın. Bana sık sık senin sevgili kölen olduğumu, düşünmeme, tartışmama gerek olmadığını hatırlat. Bak ne düşünüyorum. Senin Tonya ile benim Pasha bizden binlerce defa iyi insanlar. Sevmek bir yetenektir. Allahın verdiği bir yetenek. Ama sanki bize cennette sevişmek öğretildi. Sonra orada öğretilenleri iyice öğrenip öğrenmediğimizi anlamak için yeryüzüne yollandık. Ortak yanımız büyük bir uyum içinde yaşıyabilmemiz. Herşey bize zevk veriyor, bir duygu, müzik aleminde yaşıyor gibiyiz. Fakat bu el değmemiş, büyük duyguda yasak olan, terbiye edilmemiş bir taraf var. Her adımda bizi mahvetmek için hazır bekliyor. İşte korkum bundan ona güvenmemek benim hakkım.»

Lara ağlamamağa çalışarak kollarını Yuri'nin boynuna doladı.

— «Aynı durumda olmadığımızı anlamıyor musun?» diye devam etti. «Sana bulutların üstünde uçasın diye kanatlar verilmiş. Fakat ben bir kadınım. Kanatlarımı açıp uzaklaşmama imkân yok. Ben yeryüzüne yakın olmalı, çocuğumu korumalıyım.»

Lara'nın söyledikleri Yuri'nin pek hoşuna gitmişti. Fakat sevincini belli etmemeğe çalıştı. Çünkü duygulandığını göstermekten korkuyordu.

— «Yaşadığımız bu kamp hayatında yanlış, hoşa gitmeyen bir taraf olduğunun farkındayım. Çok haklısın. Fakat bu yaşamı biz icat etmedik. Bizi buna olaylar zorladı.»

«Ben de bütün gün bunu düşünüyorum. Bir süre burada kalabilmek için çok şey feda ederdim. Tekrar çalışmağa başlamak için ne büyük bir istek duyduğumu bilemezsin. Çiftçilik yapmaktan söz etmiyorum. Eskiden ailece çiftçilik yapmıştık. Başardık da. Fakat bunu yeniden yapacak gücü kendimde görmüyorum. Şimdi aklımda başka bir şey var. Ortalık yavaş yavaş yatışıyor. Belki tekrar kitap yayınlamağa başlarlar.

«Samdevyatov ile bir anlaşmaya varsak. Bizi altı ay kadar beslesin. Karşılık olarak ona yazacağım bir kitabı veririm. Bu bir tıp kitabı olabileceği gibi bir edebî eser de olabilir. Belki de bir şiir koleksiyonu yaparım. Ya da yabancı dilde ünlü bir eseri dilimize çeviririm. Yabancı dilleri iyi bilirim. Geçen gün gazetede bir ilan gördüm. Petersburg'da sadece çeviri eserler yayınlayan bir yayınevi var. Bu tür işten para kazanacağıma inanıyorum. Böyle bir çalışma beni çok mutlu kılar.»

— «Aynı şeyi düşünmüş olduğumuza sevindim, doğrusu. Ben de bugün bunu düşündümdü. Fakat burada rahatsız edilmeden oturabileceğimize inancım yok. Aksine, yakında uzaklara gideceğimizi sanıyorum. İçimde böyle bir duygu var. Bu arada, şurada kaldığımız zaman süresince, bana okuduğun şiirleri yazar mısın? Şiirlerinin hemen yarısını kaybettin. Şimdi düşündüklerini de unutman ihtimali var. İyisi mi bir an önce bunları bir yere yazmağa bak.»

— VIII —

Akşam olunca, bol sıcak suyla yıkandılar. Lara, Katya'yı yıkadı. Kendini tertemiz, huzur içinde hisseden Yuri pencerenin önüne oturdu. Arkasında Lara, banyo havlusuna sarınmış, saçlarını bir havluya turban şeklinde toplamış olduğu halde Katya'yı yatağına yatırıyordu. Nasıl bir çalışma yapacağına karar verdiği için Yuri kendini mutlu hissediyordu.

Uyuyormuş gibi yapan Lara ancak sabahın birine doğru uyuyakaldı. Onun ve Katya'nın tertemiz dantelli gecelikleri yatağın üstünde birer ayna gibi pırıl pırıl parlıyordu. Bu kıtlık devrelerinde bile Lara ne yapıp ediyor, herşeyi tertemiz tutmasını beceriyordu.

Yuri'nin çevresini saran sessizlik, ona mutluluk ve hayat veriyordu. Masa lambasının ışığı beyaz kâğıt yığınlarının üzerine sarı bir ışık saçıyor, hokkadaki mürekkep koyu bir geceyi andırıyordu. Dışarda ise buzlu kış gecesi açık mavi bir renge bürünmüştü. Geceyi daha iyi görebilmek için

Yuri bitişik odaya geçti. Pencereden dışarıya baktı. Yusyuvarlak ayın ışığı karlı ovayı bir yumurtanın beyazı gibi ağartmıştı. Karlı gecenin güzelliği anlatılacak gibi değildi. Yuri'nin kalbi huzur içindeydi. İyi ısıtılmış ve aydınlatılmış odaya döndü. Yeniden yazmağa koyuldu.

Bir su gibi akıp giden yazısına uyması için elini kâğıdın üzerine rahat bir şekilde yerleştirdi. Şiirini peşpeşe kopya ettikçe asıl konudan uzaklaşıyor, yeni yeni şiirler yazacak ilhamlara kapılıyordu. En iyi hatırladığı, en mükemmel biçimlerini almış olan «Noel Yıldızı,» «Kış Gecesi» adlı şiirleri daha sonra kaybolacak ve bir daha bulunmıyacaktı.

Bu tamamlanmış eski şiirlerden, tamamlamadığı, yarım bıraktığı şiirlere geçti. Sonunda istediği tempoyu buldu. Bulunduğu yerden uzaklaşır gibi oldu. Yepyeni bir şiir yazmağa koyuldu.

Birkaç kıtasını yazdıktan sonra Yuri yazdığı eserin etkisi altında kalmağa başladı. Artık ilham denen duygunun büyüsüne kapılmıştı. Böyle zamanlarda Yuri eserinin kendisi tarafından değil de başka bir kuvvet tarafından yazıldığı düşüncesine kapılırdı. Sanki kendinden üstün, yukarıda bir varlık vardı da Yuri'yi idare ediyor, kontrolü altında tutuyordu.

Neden sonra kendine geldi, çevresine bakındı. Kar gibi beyaz yastıkların üstünde yatan ana-kıza baktı. Yüzlerindeki temizlik, tertemiz yatak örtüleri, tertemiz odalar, gece, kar, yıldızlar ve ay kalbini bir dalga gibi kapladı. Bu dalgayla bütün varlığının bir anlam ve yaşama gücüyle dolduğunu hissediyordu.

— «Allahım! Allahım!!» diye fısıldadı, «Ben bütün bunlara layık mıyım? Niçin bana bu kadar çok şey bağışladın? Niçin benim huzuruna çıkmama, yıldızlarının, hazinelerinin içinde dolaşmama izin verdin?»

Yuri, başını kâğıtlarının üstünden kaldırdığında saat sabahın üçü olmuştu. Uzak, hayal dolu alemden uzaklaştı. Gerçeğe ve kendine döndü. Şimdi kendini mutlu, güçlü ve huzur içinde hissediyordu. Birden göz alabildiğine uzanan karlı ova uğursuz, pis bir sesle doldu.

Yuri yerinden kalktı. Bitişikteki soğuk ve karanlık odaya geçti. Fakat o yazı yazarken pencere camı karla kapanmıştı. Bunun üzerine kapıyı sıkıştırmak için kullandıkları halıyı çekti. Paltosunu sırtına attı. Dışarı çıktı.

Ay ışığının karlara vurmasıyla çıkan ve beyaz bir aleve benzeyen parıltı evvela gözlerini kamaştırdı. Hiçbir şey göremedi. Sonra uzun uzun inilti uğursuz ses tekrar işitildi. O zaman Yuri sesin geldiği tarafa baktı. Tam vadinin öteki yanında kalem inceliğinde birkaç kara nokta gördü.

Kurtlar sırayla duruyorlardı. Başlarını havaya kaldırmışlar, burunlarını evden yana çevirmişlerdi. Ya aya, ya da ayın pencereye vuran aksine karşı uluyorlardı. Yuri onları henüz görmüş, görmemişti ki hayvanlar onun ne düşündüğünü anlamış gibi kuyruklarını bacaklarının arasına sıkıştırarak teker teker uzaklaştılar. Yuri onların hangi yöne gittiklerinin bile farkında olmamıştı.

— «Bir bu eksikti,» diye düşündü, «acaba yuvaları çok yakın mı? Belki de vadidedir. Samdevyatov'un atı da ambarda duruyor! Galiba onun kokusunu aldılar.»

Şimdilik Lara'ya birşey söylememeğe, onu ürkütmemeğe karar verdi. Geri döndü. Bütün kapıları sıkı sıkıya kapadı. Delikleri, soğuk girmesin diye halılarla tıkadı. Masa lambası her zamanki gibi pırıl pırıl ve davet edici bir aydınlıkla yanıyordu. Fakat Yuri'nin yazı yazmağa hevesi kalmamıştı! Huzuru kaçmıştı. Artık kurtlardan, başlarının üzerinde dolaşan çeşitli tehlikelerden başka bir şey düşünemez olmuştu. Sonra yorgundu da.

Lara uyandı. Uykulu bir sesle, «Hala çalışıyor musun, sevgilim?» diye konuştu. «Gecenin içinde bir mum gibi yanıyor, parlıyorsun. Gel yanıma bir dakika. Sana gördüğüm rüyayı anlatayım.»

— IX —

Sevinç ve neşeyle dolu bir gün daha geçti. Evde Katya için bir çocuk kızağı bulmuşlardı. Katya kürk paltosuna sarındı. Tepeden aşağı sevinç kahkahaları atarak kaymağa başladı. Bütün gün bıkıp usanmadan tepeden aşağı kayıyor, sonra kızağı çeke çeke tepeye tırmanıyordu.

Hava dona çekmek üzereydi. Tipi gittikçe şiddetleniyordu. Fakat güneş kaybolmamıştı. Öğle vakti kar sarı bir renk aldı.

Lara'nın bir gün önce yıkadığı çamaşır, evi bir nem kokusuyla doldurmuştu. Çamaşırlardan çıkan buharla pencere camları buğulanmıştı. İçerisi akşam olmuş gibi kapkaranlıktı. Odalar karanlık ve huzursuz bir havaya bürünmüştü. Yuri durmadan odun ve su taşıyor, bir yandan da evi kolaçan ediyordu. Lara'ya bitip tükenmeyen ev işlerinde yardım ederken yeni keşiflerde de bulunuyor.

Bu işleri yaparlarken elleri buluşuyor, birbirine değiyor, o zaman her işi bırakıyor, karşılıklı oturuyorlardı. Kafalarında hiçbir düşünce kalmıyordu. Saatler böylece geçti. Birden Katya'yı uzun süre yalnız

bıraktıklarını, atın yeminin ve suyunun verilmemiş olduğunu hatırladılar. Kaybettikleri zamanı telafi etmek için dört bir yana koşuşmağa başladılar.

Yuri bir gece önce iyi uyumamıştı. Başı dönüyordu. Bütün vücudu tatlı tatlı ağrıyordu. Akşamı sabırsızlıkla bekliyordu. Yarım bıraktığı yazısına devam edecekti.

İşini, kafasını dolduran düşünceler ve çevresini kaplayan tatlı bir sarhoşluk içinde yapmıştı. İçinde yüzmekte olduğu anlamsız, hayal dolu alem belirli bir sonuca doğru gittiğini ona daha çok anlatıyordu.

Hissettiği kırıklık ve yorgunluk işlerini tamamlamasına engel olmadı. Herşey değişiyor, bambaşka bir çehre kazanıyordu.

Yuri, Varykino'da yerleşip kalmak düşüncesinin gerçekleşemiyeceğini hissediyordu. Lara ile ayrılmalarına ramak kaldığını biliyordu. Lara'yı kaybetmesi kaçınılmaz birşeydi. Onu kaybettiği anda belki yaşama gücü kalmayacak, belki de ölecekti. Bunu düşündükçe yüreği burkuluyordu. Yine de bir an önce akşamın olmasını, çalışmağa başlamayı istiyordu. Başkalarını anlatacak duygularını bir an önce kaleme almak isteğiyle yanıyordu.

Bütün gün aklından çıkmayan kurtlar artık birer kurt olmaktan uzaklaşmışlardı. Şimdi onları Lara'nın ve kendisinin felaketini isteyen, kendilerini Varykino'dan uzaklaştıracak birer kara kuvvet olarak görüyordu.

Akşama doğru bu duygunun öyle etkisi altında kaldı ki, onları tarih öncesi devirlerinden kalma kana susamış, Lara'nın peşinden okşan canavarlar gibi gördü.

Nihayet akşam oldu. Yuri masanın üstündeki lambayı yaktı. Lara ile Katya erkenden yattılar.

Bir gece önce yazdıkları iki bölüme ayrılıyordu. Bir bölümü daha önceden düşünüp kâğıda geçirmediği şiirlerdi. Bunlar tertemiz kâğıtlara geçirilmişti. Yeni yazdıkları geniş aralıklarla sıralanmış, birtakım çıkarmalarla ekler, düzeltmeler yapılmıştı.

Yazdıklarını okuyunca büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Gece bunları yazarken bayağı heyecanlanmış, ağlayacak hallere gelmişti. Şimdi yeniden okuyunca şiirlerinin son derece basit ve anlatmak istediklerini ifadeden uzak olduğunu görüyordu.

Bütün hayatı boyunca çok sade, dikkati çekmeyen bir anlatımla yazmağı arzu etmişti. Tadına zamanla varılacak, üzerinde durunca çok

şeyler anlatacak duygularını böylece ortaya koymak istemişti. Şimdi bu isteğini gerçekleştiremediğini görmek ona üzüntü veriyordu.

Bir gece önce aşk, endişe, korku ve cesaretle karışan duygularını bir ninni kadar sade, basit bir anlatımla ifade etmek istemişti.

Kabataslak yazdıklarına bakınca bunların birbirine bağlanması için aralarında bir birlik olması gerektiğini düşündü. Bu birliğin yokluğu mısraları birbirinden ayrı düşürüyor, duygularını anlatmaktan uzak kalıyordu. Yazdıklarını karaladı. Aynı vezinle (Aziz ve Canavar) efsanesini yazmağa başladı. Başladığı iş güçtü. Mümkün olduğu kadar kısa cümleler yazmağa çaba gösteriyordu. Önce kelimeleri bulmakta güçlük çekti. Fakat zamanla açıldı. Aşkla, heyecanla yazmaya koyuldu. Artık çevresini, dünyayı unutmuştu. Kafasına saldıran kelimelere sanki ayak uyduramaz olmuştu. Kelimeler kendiliğinden yerlerini buluyorlardı.

Lara'nın yataktan kalkıp yanına geldiğini farketmedi bile. Uzun geceliği içinde, olduğundan daha narin, daha uzun boylu görünüyordu. Onu öyle sapsarı titrer bir halde yanında görünce Yuri şaşırdı. İrkildi. Lara kolunu uzatarak, «İşitiyor musun?» diye sordu, «Bir köpek uluyor. Galiba iki tane. Oh, ne kadar korkunç! Kötü bu! Uğursuzluk işareti! Sabaha kadar bekleriz, sonra gideriz. Burada bir dakika daha kalamam!»

Bir saat kadar sonra, Yuri'nin inandırıcı sözleriyle sakinleşerek Lara uyuya kaldı. Yuri dışarı çıktı. Kurtlar bir gece öncekinden daha yakına gelmişlerdi. Yine bir gece öncekinden daha çabuk ortadan kayboldular. Yine Yuri onların hangi yöne gittiklerini fark edememişti. Kurtlar birbirlerine sokulmuşlardı. Yuri kaç tane olduklarını anlıyamamıştı. Fakat bir gece öncekinden daha çok oldukları kesindi.

— X —

Varyakino'daki on üçüncü günleriydi. Günlerin birbirinden farkı yoktu. Geceleri yine kurtlar uluyordu. Haftanın ortasına doğru ortalıkta görünmediler ama sonra tekrar çıkageldiler. Bunların köpek olduğunu zanneden Lara tekrar gitmeğe karar verdi. Uğursuzluk getireceklerinden korkuyordu. Çalışkan, duygularını dışarı vurmağa alışmamış bir kadın olduğu için bazan telaşlanıyor, bazan da kendine hakim olmağa çalışıyordu.

Tekrar tekrar aynı sahne yenilendi! Sonunda haftanın ortasında Lara gitmek için eşyaları toplamağa başladığında Yuri kendini sanki oraya henüz

gelmişler gibi hissetti.

Odalar yine nemli ve karanlıktı. Bu sefer ıslak çamaşırlar yüzünden değil de, havanın tipi olması yüzünden. Gökyüzü kapkara bulutlarla kaplanmıştı. Biraz sonra lapa lapa kar yağacaktı. Yuri geçirdiği uykusuz geceler yüzünden bitkin düşmüştü. Bacaklarının üzerinde duracak hali yoktu. Kafası karmakarışıktı. Ne yapacağını, ne düşüneceğini bilemiyordu. Üşüyordu. Ellerini oğuşturarak odadan odaya geziyor, Lara'nın bir karar vermesini, ona göre harekete geçmeği bekliyordu.

Ne yapacağını Lara da bilmiyordu. O sırada doğru dürüst, çalışmayla geçecek emniyetli bir hayata kavuşabilmek için vermeyeceği şey yoktu.

Gün, her zamanki gibi yatakları toplamak, yerleri süpürmek, kahvaltıyı hazırlamakla başladı. Ondan sonra eşyalarını topladı. Yuri'ye de atı hazırlamasını söyledi. Kesin olarak gitmeğe karar vermişti.

Yuri karşı koymadı. Şehre dönmek çılgınlıktı. Herhalde tutuklamalar bütün hızıyla devam ediyordu. Fakat bu vahşi yerde kalmakta aynı derecede çılgınlık olurdu.

Sonra ne ambarda, ne de ahırda bir avuç saman kalmamıştı. Tabiî uzun süre kalmağa karar verseler Yuri çevreyi dolaşır, hem kendileri, hem de at için yiyecek birşeyler arardı. Fakat ne olacağını bilmediği birkaç gün için böyle bir sıkıntıya katlanmağı gereksiz buluyordu. Atı ve kızağı hazırlamağa gitti.

Ata nasıl eyer vurulacağını bilmiyordu. Gerçi Samdevyatov göstermişti ama Yuri ne yapacağını unutup gitmişti. Yine de birşeyler yaptı. Atı evin önüne getirdi. Lara'yı çağırmak için içeri girdi.

Lara ile Katya mantolarını giymişlerdi. Herşey toplanmıştı. Fakat Lara büyük bir telaş içindeydi. Ellerini uğuşturuyor, gidip geliyor, ağlamamak için kendini güç tutuyordu. Nihayet Yuri'den bir parça oturmasını rica etti. Kendi de karşısındaki koltuğa geçti. Fakat oturamadı. Kalktı. Sonra üzüntülü bir sesle Yuri'nin kendisiyle aynı fikirde olup olmadığını sordu.

— «Elimde değil,» dedi, «nasıl oldu bilmiyorum. Fakat sen de anlıyorsun ya vakit çok geç oldu. Şimdi gidemeyiz sanıyorum. Nerdeyse hava kararacak. Öyle değil mi? Ne istersen yaparım ama bir türlü gidip gitmemek hususunda bir karara varamıyorum. İçimden bir ses gitmemizin daha doğru olacağını söylüyor. Fakat sen ne dersen onu yapmağa hazırım. Niçin birşey söylemiyorsun? Yarım günü ziyan ettik. Nasıl oldu bu

bilmiyorum. Yarın sabah erkenden yola çıksak akıllıca bir iş olacak. Bir gece daha kalsak nasıl olur? Yarın sabah erkenden kalkar, saat altı veya yedide hareket ederiz. Ne düşünüyorsun? Sobayı yakarsın. Bir gece daha yazı yazarsın. Biz de bir gece daha yatar uyuruz. İyi bir fikir değil mi? Allahım, yine yanlış bir harekette mi bulundum?»

— «İşi büyütüyorsun, Lara. Havanın kararmasına daha çok var. Vakit daha erken. Ama senin istediğin olsun. Kalırız. Sen kendini üzme. Sakin ol. Haydi gel. Paltolarımızı çıkaralım. Eşyalarımızı yerleştirelim. Haklısın. Böyle birdenbire gitmemizde bir anlam yok. Önce bir parça hazırlık yaparız, sonra da yola çıkarız. Bak Katya’nın karnı acıkmış. Birşeyler yeriz. Sakın üzülme. Ağlama. Ben sobayı yakarım. Önce kızağı yerine götüreyim. Evin önüne çekmiştim. Gidip bir parça da odun ararım. Ağlama. Hemen gelirim ben.»

— XI —

Kayak yolu, Jivago’ların eskiden oturduğu evin önüne kadar uzanıyordu. Buradaki odunluğa bir göz atıp odun olup olmadığını anlamak istiyordu.

Sabahtan beri bulutlu olan gökyüzü açılmıştı. Fakat hava soğuktu. Uzaklara kadar giden eski bahçe odunluğa doğru uzanıyor, sanki Yuri’ye birşeyler anlatmak istiyordu. O kış kar adam boyu yağmıştı. Evlerin pencerelerine kadar yükseliyordu. Yuri’nin içi o kadar sıkılıyordu, kalbi o kadar üzüntüyle doluydu ki, ortalık gayet aydınlık olmasına, akşama bir hayli vakit bulunmasına rağmen ona gece olmuş gibi geliyordu. O kadar yorgundu ki ayakta zor duruyordu. Odunluktaki odunları küçük küçük yığınlar halinde kapıdan dışarı, kızağa doğru fırlattı. Eli eldivenli olmasına rağmen donmuş odun parçaları ellerini ağrıtıyordu. Çalıştığı halde ısınmıyordu. İçinde birşey kırılmış, susmuş gibiydi. Kötü kaderine lanetler savurdu. Sevdiği, iyi yürekli, sade, üzüntülü, güzel kadını koruması için Tanrıya dua etti. Yeni ayın ışıkları odunluğun damına vuruyor, fakat zerre kadar aydınlatmıyor, ısıtmıyordu.

Kızağa bağlı at başını Mikulitsin’lerin evinden yana çevirip kişnedi. Önce yavaş, çekingen, sonra cesaretle kişnemeğe başladı.

Yuri, «Acaba niçin kişniyor?» diye merak etti, «hayatından memnun mu yoksa birşeyden mi korktu? Hayır korkmuş olamaz. Atlar korkunca

kişnemezler. Kurtların kokusunu aldıysa bile kişneyerek yerini belli edecek kadar aptal değil. Eve gitmek istediğini anlatıyor... Bir dakika dur. İşim nerdeyse bitiyor.»

Yuri, odunları tutuşturmak için birkaç kucak da küçük tahta, parçaları aldı. Yükünü bir çuval parçasıyla kapadı. Sonra atın başından tutarak yürümeğe başladı.

At tekrar kişnedi. Bu sefer uzaktan kişneyen bir ata cevap vermişti. Yuri, «Bu da nesi?» diye düşündü, «yoksa Varykino sandığımız gibi terkedilmiş bir yer değil mi?« Yuri şu anda bir ziyaretçinin gelebileceğini, kişnemenin Mikulitsin'lerin evinin önünden işitildiğini düşünemiyordu. Kızağı evin arka tarafına çekti. Karlarla kaplı tepeler evin kapısını görmesine engel oluyordu.

Ağır davranıyor, acele etmeğe lüzum görmüyordu. Odunu boşalttı. Atı ambara yerleştirdi. Eve doğru yürürken içini bir huzursuzluk kaplamıştı. Evin önünden çok geniş, rahat bir köylü kızağa siyah bir at koşulmuştu. Evden bir takım sesler geliyordu. Kulak misafiri olmak istemiyordu. Zaten söylenenleri işitecek kadar yakında da değildi. Biraz daha yaklaşınca sesleri tanıdı. Dehşetle olduğu yerde kalakaldı. Katya ve Lara ile konuşan Komarovsky'nin sesini tanımıştı. Tartışıyorlardı. Sesinin tonuna bakarak, Yuri, Lara'nın sinirli olduğunu anladı. Bazan ağlıyordu. Komarovsky'nin fikirlerine bir katılıyor, bir karşı çıkıyordu.

Yuri, Komarovsky'nin kendinden söz ettiğini hissetti. Onun aleyhinde bulunuyordu. Yuri, onun, «İnsan aynı zamanda iki kişiyi sevemez,» gibi birşeyler söylediğini işitir gibi oldu. Kendi ailesine mi, Lara'ya mı daha çok bağlı olduğu belli değildi. Lara ona itaat etmemeliydi. Yoksa, «Tavşana kaç, tazıya tut» der gibi bir duruma düşüyordu. Üçü de paltolarını giymişler, sokağa çıkmağa hazır durumdaydılar. Yuri içeri girince Lara ile Komarovsky yanına koştular.

Lara, «Nerelerdesin?» diye sordu, «sana o kadar ihtiyacım var ki!»

— «Nasılsınız, Yuri Andreyevich? Geçen sefer birbirimize söylediğimiz onca kaba sözlerden sonra ben yine geldim.»

Yuri de onun hatırını sordu.

Lara, tekrar, »Nerede kaldın?» diye sordu, «şimdi Komarovsky'nin anlattıklarını dinle. İkimiz için de hemen bir karara var. Acele etmeliyiz.»

— «Niçin ayakta duruyorsunuz? Oturun efendim. Nerede olduğumu niçin soruyorsun sevgilim? Odun almağa gittiğimi biliyorsun ya. Odunu

getirdikten sonra da atı ambara bağladım. Oturun, Bay Komarovsky.»

— «Onu görünce hayret etmedin mi? Hiç şaşırmamışa benziyorsun. Bak onun teklifini kabul etmedik diye pişman olmuştuk, çıkıp geldi. Hem de biz istemeden. Seninse hiç şaşırmış, hayret etmiş bir halin yok. Asıl sen anlattığı şeyleri dinle... O zaman daha çok şaşıracaksın. Anlatın, Bay Komarovsky.»

— «Larissa Fyodorovna'nın ne düşündüğünü bilmiyorum. Fakat anlatmak istediğim bir şey var: Maksatlı olarak Yuryatin'den ayrıldığımı çevreye yaydım. Fakat asıl maksadım Larissa Fyodorovna ve size konuştuğumuz şey üzerinde düşünmek için zaman bırakmaktı. Böylece daha yerinde bir karara varacağınızı biliyordum.»

Lara, «Evet, artık bir karara varmalıyız,» diye söze karıştı, «daha çok bekliyemeyiz. Tam buradan uzaklaşacak bir zaman. Yarın sabah... Fakat herşeyi Bay Komarovsky anlatsın daha iyi.»

— «Lara şekerim, bir dakika müsaade et. Niçin ayakta duruyoruz? Paltolarımızı çıkaralım, oturalım. Üst tarafı konuşacağımız şeyler çok önemli. Bir dakika içinde konuşulup karar verilecek şeyler değil. Bay Komarovsky, korkarım ki, tartışmamız kişisel bir konuya temas etti. Bunu yeniden açıp konuşmak komik ve gereksizdir. Sizinle gitmeği asla düşünmedim ama Lara için durum ayrı. Zaten her fırsatta kendisine yaptığınız teklifi iyice düşünmesini söyledim. Çünkü nihayet onun düşünmesi gereken bir kızı var. Tekliflerinizi gece-gündüz aklından çıkarmadığına eminim. Hep bunu düşündü.»

Lara, «tabiî, sen gelirsen giderim,» diye atıldı.

— «Ayrılmamızı düşünmek senin için ne kadar zorsa, benim için de o kadar zor. Fakat bu işe duygularımızı karıştırmamamız gerekiyor. Bir fedakârlık yapmak zorundayız. Çünkü benim gitmem imkânsız.»

— «Daha birşey bilmiyorsun. Bilmiyorsun... Bay Komarovsky'nin anlattıklarını dinle... Yarın sabah... Anlatın, Bay Komarovsky.»

— «Larissa Fyodorovna kendisine anlattığım şeyleri düşünüyor... Yuryatin'in dışında, Uzak Doğu hükümetine ait bir tren bekliyor. Moskova'dan dün geldi. Yarın Doğu'ya hareket edecek. Bizim Ulaştırma Bakanlığımıza bağlı. Vagonların hemen yarısı Vagons - Lits şirketine ait.

«Ben de bu trenle gitmek zorundayım. Vagonda birçok yer asistanlarıma ayrılmış durumda. Çok rahat bir yolculuk yapacağız. Bir daha öyle bir fırsat geçmez elimize. Sizin sözünüzden dönecek bir insan

olmadığınızı anlıyorum. Fakat Larissa Fyodorovna'nın hatırı için bu meseleyi bir kere daha düşünemez misiniz? Sizsiz bir yere gitmiyeceğini söyledi. Vladivostok'a kadar değilse bile, Yuryatin'e kadar bizimle gelin. Orada tekrar konuşur, bir karara varmağa çalışırız... Sadece acele etmemiz lazım... Kaybedecek zamanımız yok. Yanımda bir arabacı da getirdim... Ben kendim kızak kullanamıyorum... Kızağımda beşimiz için de bol bol yer var... Sizinki nasıl? Onunla odun getirmeğe gittiğinizi söylemiştiniz, değil mi? At hala kızağa koşulu mu?»

— «Hayır, atı ambara yerleştirdim.»

— «O halde derhal kızağı hazırlayın... Arabacım size yardım eder. Herneyse, sizin kızakla niçin uğraşalım. Hepimiz bizim kızağa sıkışırız. Yalnız, Allah aşkına acele edin. Yolculuk için en gerekli şeyleri alın... Bir çocuğun hayatı söz konusu olunca tereddüte yer kalmaz.»

— «Sizi anlamıyorum, Bay Komarovsky. Sanki sizinle gitmeğe karar vermişim gibi konuşuyorsunuz. Siz gidin, iyi şanslar. Lara da isterse sizinle gider. Evi merak etmeyin. Siz gittikten sonra evi toplayıp kapıyı da kilitlerim.»

— «Ne söylüyorsun Yuri? Nedir bu saçmalık? Söylediklerine kendin de inanmıyorsun — «Lara isteseymiş!» Sensiz bir yere gitmiyeceğimi bilmiyormuş gibi konuşuyorsun. Kendi başıma karar veremem. Evi toplayacakmışsın, kapıyı kilitleyecekmişsin. Saçmalama Allah aşkına.»

Komarovsky, «çok inatçısınız,» dedi, «Larissa Fyodorovna izin verirlerse sizinle yalnız birkaç kelime konuşmak istiyorum.»

— «Elbette. Konuşacaklarımız o kadar önemliyse biz mutfağa geçeriz. Kusura bakmazsın değil mi Lara.»

— XII —

— «Strelnikov yakalandı. Ölüme mahkûm edildi. Kurşuna dizildi.»

— «Ne korkunç! Emin misiniz?»

— «Öyle söylediler. Doğru olduğuna eminim.»

— «Lara'ya birşey söylemeyin. Deli olur sonra.»

— «Elbette söylemem. Sizinle bunun için yalnız konuşmak istedim ya. Artık Katya ile Lara'nın nasıl bir tehlike içinde olduğunu herhalde anlamışsınızdır. Onları kurtarmam için bana yardım etmelisiniz. Bizimle gelmek istemediğinizden emin misiniz?»

— «Evet. Daha önce de söylemiştim ya.»

— «Fakat siz gelmeden bir yere gitmiyeceğini söylüyor. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bana başka türlü bir yardımda bulunun. Sanki fikrinizi değiştirmiş gibi hareket edin, Lara'nın burada ya da Yuryatin istasyonunda veda edip sizden ayrılabileceğine aklım ermiyor... Onu sizin de gelmeğe karar verdiğinize inandırırız. Daha sonra, sizin için de başka bir yolculuk planı hazırlarız. Ne zaman isterseniz, sizi de Doğu'ya götürme imkânlarını, hatta daha ileriye, ailenizin yanına geçirme fırsatını da hazırlayacağıma yemin ederim. Fakat Larissa Fyodorovna hiç olmazsa sizin onları yolcu etmeğe geleceğinize inanmalı. Onu buna inandırmalısınız. Söz gelişi gidip kızağınızı hazırlayacağınızı, bizim yola çıkmamızı, peşimizden yetişeceğinizi, sizi bekleyip, zaman kaybetmememizi söylersiniz.»

— «Strelnikov'un ölüm haberi beni o kadar perişan etti, ki, söylediklerinizi iyice anlıyamadım. Fakat galiba haklısınız. Bugünün düşüncesi Strelnikov'u ölüme mahkûm ettikten sonra Lara ile Katya'nın hayatı da tehlikeye giriyor. İkimizden birimizin tevkif edileceği muhakkak. Onun için ayrılmamız daha doğru. Onları, buradan mümkün olduğu kadar uzağa götürün. Şimdiki halde siz güçlüsünüz. Belki bir gün gelecek Lara için, beni aileme kavuşturmanız için ayaklarınıza kapanıp yalvaracağım. Fakat bana bir parça vakit verin. O kadar şaşkın ve perişan bir haldeyim ki, birşeye karar veremiyorum. Anlattıklarınız beni şaşırttı. Şimdi bütün yapacağım sanki kendi irademe hakim değilmişim gibi size boyun eğmek. Pekâlâ, istediğiniz gibi olsun. Ben kızağımı hazırlıyor, peşinizden geliyor gibi yapacağım... Ama gelmiyeceğim... Yalnız bir mesele var. Şimdi nasıl gideceksiniz? Hava nerdeyse kararmak üzere. Yol ormandan geçiyor... Kurtlar da var... Dikkat...»

— «Biliyorum. Üzülmeyin. Bir tüfeğim ve tabancam var. Üşümemek için yanıma bir şişe içki de almıştım. Siz de bir parça ister misiniz?... İstediğiniz kadar verebilirim.»

— XIII —

— «Ne yaptım ben? Ne yaptım? Lara'yı ona teslim ettim. Peşlerinden yetişmeliyim. Lara! Lara! Artık sesimi işitemezler. Rüzgâr benden yana esiyor. Onlar da herhalde bağıra bağıra konuşuyorlardır. Lara'nın kendini

mutlu, emniyette hissetmemesi için hiçbir sebep yok. Çünkü benim de arkalarından yetişeceğime emin. Ona oynadığım oyunun farkında bile değil.

— işlerin bu kadar yolunda gitmesinden kimbilir ne kadar memnundur. İnatçı, mantıksız Yuri'sinin sonunda kararından cayıp kendileriyle gitmeğe razı olduğuna kimbilir ne kadar seviniyordur! Kanunların, kuralların uygulandığı rahat bir ömür süreceğimiz yere gidiyoruz, diye düşünüyordur!... Onlara yetişemezsem bile, Komarovsky'nin bir başka trenle aldıracağına emindir.»

Yuri, verandada durdu. Paltosunun sadece bir kolunu koluna geçirmişti. Öbür eliyle parmaklığın ince tahtasını onu adeta boğmak ister gibi sımsıkı tutuyordu. «Elveda, Elveda,» diye seslendi. «Elveda, benim tek aşkım, biricik kaybolan sevgilim!» O sırada kızak vadinin çukurundan bir ok gibi fırlayıp tepeye tırmanmağa başlayınca, «geri geliyorlar,» diye mırıldandı, «kızak nerdeyse duracak.»

O kadar heyecanlanmıştı ki, dizleri bükülüyor oracığa yığılıverecekmiş gibi oluyordu. «Oh, Allahım, onu bana geri mi yolluyorsun? Ne oldu acaba? Güneşin battığı o yerde ne oldu acaba? Bunun anlamı nedir? Neden durdular? Hayır, herşey bitti artık. Hareket ettiler. Gittiler. Belki de Lara eve son bir kere bakmak 'istemiştir. Ya da benim yola çıkıp çıkmadığımdan emin olmak istemiştir. İşte gittiler.»

Henüz güneş batmadığından ortalık alacakaranlığa bürünmemişti. Etraf aydınlık olduğundan Yuri onları bir kere daha, bir gece önce kurtların uluduğu noktada tekrar gördü.

İşte o an da geçip gitmişti. Güneş kıpkırmızı bir top gibi ufkun bembeyaz çizgisi üzerine turuncu ışıklar saçıyordu. Yuri, «Elveda, Lara,» dedi, «öbür dünyada buluşuncaya kadar yolun açık olsun. Aşkım, bitmeyen neşem, hayatım, seni bir daha göremiyeceğim, seni bir daha göremiyeceğim.»

Artık ortalık iyiden iyiye kararmağa başlamıştı. Güneşin karlar üzerindeki bronz rengi ışıkları yavaş yavaş soldu. Sonra bütünüyle kayboldu. Acı Yuri'nin duygularını keskinleştirmiş, görüşünü güçlendirmişti. Akşam, sanki başına gelenlerden dolayı ona acıyor yakınlık gösteriyor gibiydi. Sanki daha önce hiç böyle bir akşam olmamıştı. Şimdi onu teselli etmek, yalnızlığını gidermek için heryer yumuşak, rahat bir karanlığa gömülüyordu. Yuri bu içini sızlatan güzelliğe nerdeyse elini sallayıp, «teşekkür ederim, teşekkür ederim,» diyecek gibi oldu.

Yuri, sırtını dünyaya, yüzünü kapıya doğru döndü. İçinde bir ses, «benim güneşim de battı,» diyordu. Yuri'nin bu kelimeleri yüksek sesle tekrarlamağa cesareti yoktu.

Eve girdi. Kafasında iki ses bir arada konuşuyordu. Bir tanesi yapacağı işlerden söz ediyor, öteki Lara'ya sesleniyordu.

Düşünceleri, «Şimdi Moskova'ya gitmeliyim,» diyordu. «İlk iş yaşamağa devam etmek. Uykusuzluğun pençesine yakalanmamalıyım. Bu gece yatmıyacağım. Uykusuzluktan perişan düşünceye kadar çalışacağım. Evet, bir başka şey daha var. Yatak odasındaki sobayı hemen yakayım. Gece soğuktan donarım sonra.»

Bunun yanında, bir başka konuşma daha sürüyordu, kafasının içinde:

— «Benim küçük, unutulmaz aşkım, kollarım, dudaklarım seni unutuncaya kadar seninle kalacağım. Pişmanlığım devam etsin, sana layık olmak için, gözyaşı dökeceğim. Senin hatıranı bitmeyen bir acı ve üzüntü gibi resmedeceğim. Bunu gerçekleştirene kadar burada kalacağım. Sonra da çıkıp gideceğim. Senin hatıranı, kâğıda, fırtınalı bir denizin dalgalarının kıyıya vuruşu gibi körükleyerek köpüre köpüre kaydedeceğim. Kelimelerim sana olan aşkımı anlatacak. İşte senden böyle söz edeceğim, hayatım, aşkım, gururum!»

Yuri içeri girdi. Paltosunu çıkardı. Kapıyı kilitledi. Lara o sabah odayı tertemiz temizlemiş, toplamıştı, ama, acele hazırlanması sırasında oda yeniden altüst olmuştu. Yatak bozulmuş, iskemlelerin üstüne eşyalar atılmıştı. Bu durumu görünce Yuri dayanamadı. Diz çöküp başını yastığın üstüne koydu. Çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağladı. Fakat kendine çabuk geldi. Yorgun, hayret dolu bakışlarla çevresine bakındı. Komarovsky'nin bıraktığı votka şişesini gördü. Bir bardağa yarısına kadar votka koydu. Üstüne su ve kar ekledi. Tıpkı demin ağlarken duyduğu umutsuzluğa benzer bir duyguyla sulu votkayı yudumlamağa başladı.

— XIV —

Yuri'nin kafasında anlamsız, mantıksız bir şeyler dönüyordu. Aklını kaçırır gibi oluyordu. Hayatında ilk defa böylesine yenik düşmüştü. Herşey anlamsızdı onun için. Kendine bakmaz oldu. Lara'nın gidişinden beri kaç gün, kaç gece geçtiğini bile unutmuştu. Hangi günde, ayda olduğunun bile farkında değildi.

Votka içiyor, durmadan Lara'dan söz eden şiirler yazıyordu. Fakat yazdıkça, yazdıklarını yırtıp attıkça Katya'nın annesi olan, şimdi kızıyla yolculuk eden Lara'dan uzaklaşıyordu.

Yazdıklarını beğenmemesindeki, yırtıp atmasındaki sebep duygularını en güzel biçimiyle anlatamaz ve istediği gibi yapmazsa, Lara'ya haksızlık edeceğini düşünmesiydi. Bir yandan Lara için şiirler yazıyor, bir yandan da o güne kadar tabiat hayat ve diğer şeyler hakkında düşündüklerini bir kenara not ediyordu. Yazı yazarken daima, aklına, yazdığından ayrı, insan ve toplum üzerine birtakım fikirler doluşmaktaydı.

Tekrar tarih üzerinde derin düşüncelere dalmağa başladı. Tarihi kabul edilen biçimiyle değil de yaşayan, değişen ve ölen canlı bir varlık olarak görüyordu. Kışın karın altında otlar, ağaçların yaprakları, ihtiyar bir adamın saçları gibi seyrek ve cansızdır. Fakat baharın gelmesiyle, birkaç gün içinde herşey yeşerir çoğalır. Bu değişme sırasında bitkiler, hayvanlardan daha hızlı büyürler. Çünkü hayvanlarda büyüme hızı bitkilerdeki kadar değildir. Fakat bu hız gözle görülmez. Orman, tabiat yerini değiştirmez. Ona ne kadar bakarsak bakalım bir hareket göremeyiz. Bize hareketsiz duruyormuş gibi gelir. İşte toplumun durmadan değişmesi, büyümesi tıpkı bahar mevsiminde değişikliğe uğrayan ormana benzer.

Tolstoy, tarihi böyle düşünmüştü ama bunu daha kısa, daha özlü kelimelerle anlatmıştı. Tarihin, Napolyon ya da bir başka general tarafından canlandırıldığını, harekete getirildiğini inkâr etmiş, fakat bu fikrini sonuna kadar götürmemişti. Savaşlar ihtilaller, krallar ve Robespierre'ler tarihin birer aracı, mayasıydı. İhtilaller tek bir fikre saplanan, dehaya kadar varan dar görüşlü insanların eseriydi. Eski yönetimi bir kaç saat veya günde deviriveriyorlardı. Fakat ondan sonra yıllarca, asırlarca ihtilal yapan dar görüşe kutsal bir varlık gözü ile bakılıyordu.

Lara için yas tutarken aynı zamanda, ihtilalin yeryüzüne inen bir tanrı gibi göründüğü Melyuzeyevo'da geçirdiği yazı da hatırlıyordu. Bütün bu düşüncelerle dopdolu, durmadan yazıyor, yazıyordu.

O sırada onu görmeğe Samdevyatov geldi. O da votka getirmişti. Antipova ile kızının nasıl gittiğini anlattı. Samdevyatov kendi kızağıyla tren yolunu izleyerek gelmişti. Ata iyi bakmadığı için Yuri'yi azarladı. Giderken atı da alıp götürdü. Yuri'nin atı birkaç gün daha bırakması için yaptığı ısrarı kabul etmedi. Bir hafta sonra yeniden geleceğini, ona Varykino'dan ebediyen alıp götüreceğini söyledi.

Bazan Yuri kendini çalışmasına verdiği bir anda, Lara'yı sanki karşısındaymış gibi bütün canlılığıyla görüyordu. O zaman kaybettiği şeyin büyüklüğünü, değerini farkediyor, üzüntüyle kendinden geçiyordu. Çocukken, annesi öldüğü zaman Kologrivov'un bahçesinde annesinin sesini işitir gibi olmuştu. Şimdi de Lara'nın sesini işitiyor, onun bitişik odadan, «Yuri!» diye seslendiğini duyar gibi oluyordu.

O hafta başka hayallere de kapıldı. Hafta sonuna doğru kâbusa benzeyen bir rüyayla uyandı. Gözlerini açtı. Vadinin içi anî bir ışıkla aydınlandı. Arkasından bir silah sesi işitildi. Fakat biraz sonra, böyle beklenmedik bir olaya rağmen Yuri, tekrar derin bir uykuya daldı. Ertesi sabah uyandığında, işittiği silah sesinin gördüğü rüyaya ait olduğuna karar verdi.

— XV —

Bir iki gün sonra da şunlar oldu:

Sonunda Yuri mantıklı hareket etmeğe, eğer kendisini öldürmeğe niyetliyse, daha çabuk, daha az acı veren bir çare bulmağa karar vermişti. Samdevyatov gelir gelmez yola çıkacaktı.

Alacakaranlık çökmeden az önce karların üzerinde ilerleyen birtakım adım sesleri işitti. Birisi, eve doğru sakin, kuvvetli adımlarla geliyordu.

Ne garipti! Gelen kim olabilirdi Samdevyatov'un atı vardı. Onun yürüyerek gelmesi imkânsızdı. Varykino'da ondan başkası da yoktu. Yuri, «benim için geliyorlar,» diye düşündü, «şehre dönmemi bildirmeğe geliyorlar. Tutuklayacaklar. Yok, o da değil. Öyle olsa iki kişi gelirlerdi. Hem de yürüyerek, gelmezlerdi herhalde. Yok, yok, gelen Mikulitsin.» Ayak seslerinin kime ait olduğunu tanır gibi olmuş, Mikulitsin'in geldiği düşüncesiyle sevince kapılmıştı. Ziyaretçi, sanki kapıda asma kilidi bulacakmış gibi eliyle kapıyı araştırdı. Sonra içeri girdi. Odadan odaya geçtikçe kapıları arkasından kapatıyordu.

Yuri, yazı masasının başında sırtı kapıya dönük oturuyordu. Yerinden kalkıp döndüğü anda yabancı kapıdan içeri girmiş, olduğu yerde dehşetle kalmıştı.

Yuri aklına gelen ilk kelimeleri söyledi. «Kimi arıyorsunuz?» Yabancı cevap vermeyince de hayret etmedi.

Yabancı yakışıklı, güçlü kuvvetli bir adamdı. Kürk bir ceket giymişti. Ayaklarında yumuşacık geyik derisinden çizmeler vardı. Omuzuna bir silah asmıştı.

Yuri'yi adamın gelişi değil de, görünüşü hayretler içinde bırakmıştı. Çünkü evde bir yabancının onlardan önce oturduğunu gösteren işaretlere rastlamıştı. Evde depo edilen yiyeceği Mikulitsin'lerin bırakmış olması imkânsızdı. Er geç birinin çıkageleceğini biliyordu. Yuri yabancıyı tanır gibi oluyor, fakat bir türlü nerede, ne zaman gördüğünü hatırlayamıyordu. Belki de ona evde oturanlar bulunduğu, bunların kim olduğu bile söylenmişti. Çünkü yabancının bakışlarında beklendiği kadar büyük bir hayret okunmuyordu.

Yuri deli gibi, «Kim bu adam? Kim? Onu nerede gördümdü?» diye düşünüyordu. «Elbette o olamaz... Hangi yılda olduğunu hatırlayamadığı, sıcak bir mayıs sabahı, Razvilye İstasyonu. Kesin fikirler... Dar görüşlülük... Sert prensipler... Strelnikov...»

— XVI —

Saatlerden beri konuşuyorlardı. Rusların Rusya'da özellikle o korkunç kaygı dolu günlerde konuştukları gibi konuşuyorlardı. Herkesle sinirli bir konuşma biçimi olan Strelnikov'un o sırada durup dinlenme bilmeden konuşmasında kendine özgü bir sebep olmalıydı.

Konuşuyor, konuşuyordu. Konuşmayı kesmemek için kendiliğinden sebepler yaratıyordu. Yalnız kalmaktan korkuyor. Acı veren hatıralarının etkisi altında mı kalıyordu? Yoksa yaptıklarının anlamını kavramıştı da utancından ölecek duruma mı geliyordu? Belki de korkunç, kaçınılmaz bir karara varmış, bu kararı mümkün olduğu kadar geciktirmek istiyordu.

Herneyse, Strelnikov'un kendisine sakladığı, tahammül edemediği bir sırrı, bir düşüncesi vardı. Herşeyden, herkesten konuşuyor, sadece bunun sözünü açmıyordu. Bir konudan diğerine atlayarak gelişi güzel konuşuyordu.

— «Herşey Chita yakınlarında patlak verdi... Çekmecelerde, dolaplarda bulduğunuz şeyler karşısında şaşkınlıkla irkilmişsinizdir, sanırım... Bunları Kızıl Ordu, Doğu Sibirya'yı işgal ettiği sırada ele geçirmiştik. Tabiî onları buraya ben getirmedim. Çevremde her zaman için güvendiğim namuslu kimseler vardı. Hayat tam istediğim gibi gidiyordu.

Bu mumlar, kibritler, kahve, çay, yazı malzemesi ve diğerlerini kısmen Çeklerden, kısmen de İngiliz ve Japonlardan aldık. Garip, değil mi? «Değil mi?» kelimesini karım çok sık kullanırdı. Siz de herhalde farkına varmışsınızdır. Buraya geldiğim zaman niçin geldiğimi size söyleyip söylememekte bir karara varamamıştım... Ama şimdi itiraf ediyorum. Karımı ve kızımı görmeğe geldim. Burada oldukları haberini çok geç aldım. Onun için de onları bulamadım. Çeşitli haberler ve dedikodular kulağıma kadar geldi. Karımın burada sizinle oturduğunu öğrendim. Adınızı söyler söylemez, gözümün önünde yüzünüz canlandı. Doktor Jivago'yu, tarafımdan sorguya çekilmek üzere gelen adamı binlerce yüz arasından bulup çıkardım. Tuhaf değil mi?»

— «O zaman beni kurşuna dizdirmediğiniz için herhalde pişman olmuşsunuzdur?»

Strelnikov bu soruyu işitmemezlikten geldi. Belki de gerçekten işitmemişti. Düşüncelerine dalmış, durmadan konuşuyordu.

— «Elbette sizi kıskandım... Şimdi de kıskanıyorum. Başka ne beklerdiniz?... Bu bölgeye birkaç ay önce geldim. Saklandığım diğer yerler keşfedilmişti. Oralarda kalmama imkân yoktu. Asılsız bir ihbar yüzünden divanı harbe verilmiştim. Bunun sonucunun ne olacağını kestirmek zor değil. Suçlu değilim. İlerde kendimi savunacak, şerefimi koruyacak bir fırsat çıkar diye düşündüm. Tutuklanmamak için saklanmağa karar verdim. Oradan oraya dolaştım. Belki de bunda başarılı olacaktım. Eğer karşıma bir adam çıkıp da beni ele vermeseydi, her iş yolunda gidecekti.

«Kıştı. Sibirya'dan Batı'ya geçiyordum. Yürüye yürüye... insanlardan uzak duruyor, aç-çıplak yürüyordum. Hendeklerde. terkedilmiş trenlerin içinde yatıyordum. Sibirya ana-hattı üzerinde bırakılmış binlerce tren var.

— «İşte bu oğlana orada rastladım. Serserinin biriydi. Bir çeteci birliğinin elinden kurtulmuş olduğunu söyledi... Bunu başkalarıyla birlikte kurşuna dizmek için sıraya sokmuşlar. Diğerleri ölmüş ama o sadece hafif yaralanmış. Oradan sürüne sürüne kaçmış. Şimdi tıpkı benim gibi oradan oraya saklanarak gidiyordu. Bana bunları anlattı. Cahil iki yüzlü bir delikanlıydı. Tembelliği yüzünden mektepten de kovulmuş.»

Strelnikov hikâyesini anlattıkça, Yuri bu delikanlının kim olduğu konusunda kesin bir fikir sahibi oluyordu.

— «Adı Terenty Galuzin miydi?» diye sordu.

— «Evet...

— «O halde çeteciler ve kurşuna dizme olayları doğru. Yalan söylememiş...

— «Serserinin tek iyi yanı annesine olan düşkünlüğüydü. Babası kurşuna dizilmişti. Annesini hapse atmışlardı. Sonunda onun da kurşuna dizileceği belliydi. Bunu öğrenince annesini kurtarmak için ne yapmak gerekiyorsa yapmağa karar verdi. Bölgesel Cheka örgütüne gidip teslim oldu. Annesini serbest bırakmaları şartiyle ne isterlerse yapacağını söyledi. Önemli bir itirafta bulunduğu takdirde annesini serbest bırakacaklarını söylediler. O da, benim nerede saklandığımı söyledi. Bereket versin ki zamanında kaçmayı başardım.

«Büyük bir çaba ve bitip tükenmez maceralardan sonra Sibirya'ya, oradan da buraya geldim. Buraları çok iyi tanırım. Beni burada arayacakları akıllarına gelmez diye düşündüm. Buraya gelip saklanacak cesareti kendimde bulamıyacağımı düşünmüşlerdir sanırım. Aslını sorarsanız, uzun bir zamandan beri Shite bölgesinde, şu ya da bu evde saklanıyorum. Fakat artık bitti. İzimi buldular. Bakın. Neredeyse gece oluyor. Bir hayli zamandan beri gözüme uyku girmediği halde geceyi sevmem. Bunun ne büyük bir işkence olduğunu belki de bilirsiniz. Bıraktığım mumlardan başka var mı?... İyi değil mi? Dayanabildiğiniz kadar, mum ışığında oturup konuşalım, olur mu?»

— «Mumların hepsi orada. Ben sadece bir paketi açtım. Şurada bulduğum gaz lambasını kullanmayı tercih ettim.»

— «Ekmeğiniz var mı?»

— «Hayır.»

— «Peki ne yiyip, içiyorsunuz? Ne saçma bir soru. Elbette, patates yiyorsunuzdur.»

— «Evet. Patates yiyorum. Burada oturanlar görgülü, bilgili insanlardı. Patatesi nasıl depo edeceklerini biliyorlardı. Kilerde hepsi duruyor. Ne bozulmuş, ne de donmuşlar.»

Strelnikov birden konuyu ihtilale çevirdi.

— XVII —

— «Bunlar size hiçbir şey ifade etmez. Siz bunları anlıyamazsınız. Sizin yetişmeniz bambaşka. Bir banliyö, demiryolu, kenar mahalle insanlarının meselesi vardı. Pislik, açlık, kalabalık, bir insan olarak işçinin,

kadının, kötü yola sapışı... Bunların haklarının yenmesi... Bunların yanında ana kuzusu çocuklar, iyi giyimli kibar öğrenciler, zengin tüccar oğulları vardı. Bir asalaktı bunlar... Kendilerini hiçbir şey için yormuyorlar, kendilerinden hiçbir şey vermiyorlar, geride hiçbir şey bırakmağa çalışmıyorlardı.

«Bizim için hayat bir uzun savaştı. Sevdiklerimiz için dağları yerinden oynatmağa kalkıştık. Onlara üzüntüden başka bir şey vermediysek de hiçbir zaman saçlarının bir kılına olsun zarar getirmeği arzu etmedik. Sonunda onlardan çok biz acı çektik.

«Fakat size söylemem gereken birşey var. Bu benim görevim. Varykino’dan derhal uzaklaşmalısınız. Size hayatınızın bir değeri varsa bir an önce buradan uzaklaşın. Peşimdeler. Çember gittikçe daralmağa başladı. Ben ele geçtiğim takdirde sizin de başınız derde girer. Zaten burası kurtlarla dolu. Gelinceye kadar birkaç tane kurt vurmak zorunda kaldım.»

— «Dernek dün gece işittiğim silah sesi oydu.»

— «Evet. Herhalde silah sesini işittiniz. Gizlenmek için başka bir yere gidiyordum. Fakat bir çok işaretlerden orasının da keşfedildiğini anladım. Orada oturanların kurşuna dizildiğini sanıyorum. Zaten burada fazla kalmıyacağım. Sabahleyin derhal yola çıkacağım... Ben yine devam edeyim. Tabiî, gençlerin şık elbiseler içinde bir boydan bir boya tur attıkları, kızaklarla dolaştıkları Tverskaya-Yamskaya caddeleri gibi caddeler dünyanın her yerinde vardır. Sadece Rusya’ya, Moskova’ya ait bir şey değil bu. O sokak, o sokaktaki gece hayatı, geçen asrın eğlence alemleri, yarış atları her şehirde, her yerde rastlanan birşey.

«Fakat on dokuzuncu yüzyıla özellik kazandıran şey bu değildir. Yepyeni bir sosyal düşüncenin doğuşu, o yüzyılı diğerlerinden ayırmıştır... ihtilaller, kendini düşünmeyen çocuk yaşta gençlerin siperlerde ölüşü, paranın hakimiyetini yıkmak için harıl harıl yazılar yazan gazeteciler. Fakirlerin yaşama seviyesini yükseltmek onlara da zenginlere tanınan hakları tanımak için yapılan çalışmalar. İşte Marksizim böyle doğdu. Kötülüğün üstündeki perdeyi sıyırdı. Ve bu kötülüğü iyileştirecek çareyi buldu. Asrın en büyük gücü buradan geliyor.

« İşte Tverskaya-Tamskaya caddesi bunları temsil ediyordu... Pislik, kahramanlık, kötülük bildiriler ve siperler...

« Onun ne kadar sevimli bir küçük kız olduğunu bilemezsiniz... Öğrenciydi. Küçük bir kızdı. Bizim evin bitişiğinde oturan bir kız arkadaşı

vardı. Kiracıların çoğunluğunu Brest demiryolu şirketinde çalışan memurlar teşkil ediyordu... O zamanlar oraya Brest hattı deniyordu... O günden beri birçok adlar taktılar... Şimdi nedir bilmiyorum. Şu sırada Yuryatin ihtilal komitesinin üyesi olan babam, bu hatta işaret memuru olarak çalışıyordu. O eve sık sık gider, onu görürdüm. Henüz bir çocuktu. Fakat canlılığı, dikkati hepsi teşekkül etmişti... Şimdi sahip olduğu vasıflar daha o zaman mevcuttu. Gözyaşları, hareketler ümitler, intikam hırsının verdiği düşünceler ve gurur hepsi onun yürüyüşüne, özelliğine işlenmişti adeta. Bu yüzyılı onun adıyla anabilirsiniz... Yüzyılın temsilcisi olabilir.»

— «Onu ne kadar güzel anlatıyorsunuz. Ben de görmüştüm onu. Anlattığınız günlerde. Tıpkı anlattığınız gibi gördüm. Bir öğrenciydi. Ama yüzyılın gizli dramının da kahramanıydı. Duvara vuran gölgesi çaresiz kendini savunmak için cesaretle dikilen bir insanın gölgesiydi. Ben de onu sizin anlattığınız gibi gördüm. Hala hatırlıyorum. Siz çok güzel ifade ettiniz.»

— «Demek siz de gördünüz? Hatırlıyorsunuz? Nasıl oldu?

— «O da başka bir hikâye.»

— «Evet. Pekâlâ. İşte ben bu kızın hatırı için okudum. Öğretmen oldum. Hiç bilmediğim Yuryatin şehrine geldim. Onun hatırı için yığın yığın kitap okudum. Geniş bir bilgi sahibi oldum. Onun sevgisini yeniden kazanmak için üç yıllık evlilikten sonra gönüllü olarak savaşa gittim. Savaşta esir düştüm. Ölü sanıldığım bir sırada geri döndüm. Adımı değiştirdim. Ondaki kötü düşünceleri silmek, bir daha geriye dönmemek için bütün gücümle ihtilalin içine daldım. Bütün bu zaman süresince onlar, karım ve kızım bana yakındılar! Yuryatin'deydiler! Onların yanına koşmamak, onları görmeğe gitmemek için ne büyük bir irade kuvveti sarfettim bilemezsiniz! İlk önce giriştiğim işi tamamlamak istiyordum. Şimdi onları bir kerecik görmek için neler feda etmem! O odaya girdiği zaman ortalık aydınlanır, bir pencere açılmış gibi olurdu.»

— «Onu ne kadar çok sevdiğinizi anlıyorum. Affedersiniz ama size bir soru soracağım. Size beslediği sevgi hakkında bir fikriniz var mı?»

— «Affedersiniz. Ne söylediğinizi anlamadım.»

— «Sizi ne kadar çok sevdiğini biliyor muydunuz?... Dünyada herkesten, herşeyden çok severdi!»

— «Bunu nerden biliyorsunuz?»

— «Bana kendisi söyledi.»

. — «Sizden özür dileyerek birşey soracağım. Bunu ne zaman ne gibi şartlar altında söylediğini anlatır mısınız?»

— «Memnuniyetle. Sizi bir insanın olabileceği şekilde, eşine rastlamadığı mükemmel, biricik, samimî bir insan olarak görüyordu. Sizinle oturduğu eve gideceğini bilse, dünyanın öteki ucundan oraya dizlerinin üzerinde sürüne sürüne ulaşacağını söylemişti.»

— «Bunu ne gibi şartlar altında söylediğini de hatırlıyor musunuz?»

— «Bu odayı topluyordu. Silmek için halıyı dışarı çıkardı.»

— «Hangi halıyı? Burada iki tane halı var.»

— «Büyüğünü.»

— «Halı onun taşıyamayacağı kadar ağır... Ona yardım ettiniz mi?»

— «Evet.»

— «Halıyı iki ucundan karşılıklı tuttunuz. O sanki salıncaktaymış gibi kollarını havaya doğru kaldırdı. İndirdi. Çıkan tozdan yüzünü korumak için başını geriye atıyordu. Gözlerini kısıyor, gülüyordu. Değil mi? Onun alışkanlıklarını bilmez miyim? Sonra birbirinize doğru yürüdünüz. Halıyı önce ikiye, sonra da dörde katladınız. O şakalar yapıyor, yüzünü buruşturuyordu, değil mi?»

İki erkek oturdukları yerden kalkıp pencereye yaklaştılar. Biri bir, diğeri öteki pencereye yaklaşmıştı. Değişik yönlere bakıyorlardı. Bir süre sonra Strelnikov, Yuri'nin yanına yaklaştı. Onun iki elini tutup göğsüne bastırdı. Önceki gibi hızla, «Beni affedin,» dedi, «sizin için kutsal ve değerli hatıralara temas ettiğimin farkındayım. Müsaade ederseniz size, bir soru daha soracağım. Rica ederim gitmeliyim. Beni yalnız bırakmayın. Kısa bir zaman sonra ben kendim gideceğim zaten. Bir düşünün... Altı yıl süren ayrılık ve altı yıl devam eden bir nefsine baskı... Hep hürriyeti kısıntısız olarak elde ettiğim zaman ellerim, kendisini bağlayan bağlardan kurtulacak ve ben onlara dönecektim. Kayıtsız şartsız onların olacaktım. Şimdi bütün bu düşüncelerimin boş olduğunu anladım. Yarın beni tevkif edecekler. Siz ona yakın, aziz bir insansınız. Belki bir gün onu görürsünüz... Neler söylüyorum ben... Çıldırdım galiba... Beni tevkif edecekler ve kendimi savunma fırsatını vermeyecekler. Bağırıp çağırarak, lanetler savurarak gelecekler. Bu işlerin nasıl olup bittiğini bilmiyor muyum sanki?»

— XVIII —

Nihayet Yuri güzel bir uyku çekmek fırsatını buldu. Kaç geceden beri ilk defa olarak başını yastığa koyar koymaz uyuyakaldı. Strelnikov da yatmıştı. Yuri onu bitişik odaya yerleştirmişti. Yuri uyanıp ta yorganı üzerine çekmek istediği anlarda uyku uyumanın ne güzel bir şey olduğunu anlıyor, tekrar tatlı tatlı uyuyakalıyordu. Sabaha karşı çocukluğuna dair oldukça ayrıntılı birtakım rüyalar gördü.

Bir keresinde annesinin yaptığı bir İtalyan sahilinin sulu boya tablosu duvardan yere düştü. Yuri gözlerini açtı. «Hayır, olmaz,» diye düşündü. «Bu Antipov, Lara'nın kocası Strelnikov. Ormandaki kurtları ürkütüyor. Yok canım rüyamda düşen tablonun sesiydi. İşte bak parçaları yerlerde,» diyerek yine rüyasında kendi kendini inandırdı.

Sabahleyin geç vakit, fazla uyumanın verdiği bir baş ağrısıyla kalktı. İlk önce nerede ve kim olduğunu idrak edemedi.

Sonra hatırladı. «Strelnikov bitişik odada,» diye düşündü. «geç oldu, hemen giyineyim. Strelnikov herhalde çoktan kalkmıştır. Kalkmamışsa uyandırayım da birlikte birer kadeh kahve içelim.»

— «Pasha Pavlovich!» diye seslendi.

Cevap alamadı. «Hala uyuyor galiba,» diye düşündü, «amma da ağır uykusu varmış.» Çarçabuk giyindi. Bitişik odaya geçti. Strelnikov'un kürk şapkası masanın üstünde duruyordu. «Galiba yürüyüşe çıktı. Şapkasını niye giymedi acaba? Belki de kendini alıştırıyordu. Bugün Varykino'dan ayrılmam gerekti. Yine geç kaldım. Hep aynı şey oluyor.»

Mutfaktaki ocağı yaktı. Bir kova aldı. Kuyuya gitti. Kapıdan bir kaç metre ilerde Strelnikov'un cesedi yolun üzerinde yanlamasına yatıyordu. Başı bir kar yığınına gömülmüştü. İntihar etmişti. Sol şakağından akan kanla başının o kısmındaki kar kıpkırmızı kesilmişti. Akan kan damlaları karın içinde üvez ağacının yemişlerine benzeyen tanecikler meydana getirmişlerdi.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

— I –

Artık Jivago'nurı hayatının son sekiz on yılını anlatmaktan başka birşey kalmıyor. Bu yıllar süresince Jivago gerek bir doktor, gerekse bir yazar olarak gittikçe önemini kaybetti. Arada sırada duyduğu bir heyecanla kendine geliyor, yazılarına, doktorluğuna devam ediyor, sonra yine o dünyaya ve kendine karşı duyduğu derin ilgisizlik alemine yuvarlanıyordu. Daha önce farkına vardığı, fakat önem vermediği kalp hastalığı bu devrede ciddî bir hal aldı.

Moskova'ya NEP'in başlangıç devresinde geldi. Bu devre Sovyetler Birliği'nin en berbat, en sahtekârlıklarla dolu zamanıdır. Çeteciler kurtulup, Yuryatin'e geldiği günlerden daha zayıf, daha bakımsız daha ihmalkârdı. Yolculuğu sırasında üzerindeki kıymetli giyecek eşyasını yiyecekle değiştirmiş, çıplaklığını örtmek için bir iki paçavra kullanmağa başlamıştı. Moskova'ya geldiğinde başında kurşunî renkte bir kazak kalpağı, ayağında köylü çarıkları, sırtında da apoletleri sökülmüş, bir asker kaputu vardı. Bu haliyle şehrin sokaklarında, meydanlarında ve istasyonlarında dolaşan milyonlarca Kızıl Ordu askerinden hiç farkı yoktu.

Moskova'ya yalnız gelmemişti. Yanında, nereye gitse peşinden gelen onun gibi asker kılığında yakışıklı bir köylü çocuğu vardı. İkisi de Yuri'nin çocukluğunu geçirdiği evlere bu kılıkla gidiyorlardı. Ev sahipleri, şehirde hala tifüs salgını olduğundan onlara nazikâne hamama gidip gitmediklerini soruyorlardı. Hemen hepsi de bir iki sözden sonra ailesinin Rusya'dan gidişini anlatıyordu.

Yuri de, delikanlı da son derece utangaçtılar. Konuşmak zorunda kalmamak için tek başlarına hiçbir yere gitmiyorlardı. Gittikleri yerlerde bir köşeye çekiliyor, konuşmaya katılmaksızın sessiz sedasız oturuyorlardı.

Paçavralar içinde her gittiği yerde peşinden gelen köylü çocuğuyla uzun boylu, zayıf yapılı Yuri, gerçeği arayan bir dervişe, arkadaşı da onun çömezine benziyordu.

Kimdi bu arkadaş?

— II —

Yuri, yolculuğunun son kısmını trenle yapmıştı. Fakat büyük bir kısmını da yürüyerek gelmişti.

Geçtiği köyler, çetecilerin yanından kaçtıktan sonra Sibirya ve Urallarda gördüğü köylerden pek farklı değildi. Sadece o zaman kıştı. Hâlbuki şimdi bahar gelmişti. Ortalık ısınıyordu. Onun için yolculuk o kadar güç olmuyordu.

Köyler bomboştu. Tarlalar kendi haline terkedilmişti. Sanki memleket bir düşman istilasına uğramış gibi ekini hasat edilmemiş tarlalar göz alabildiğine ufuğa kadar uzanıyordu. Bu tarlaları uzun aralarla meşe, kayın ve çam ormanları kesiyordu.

Terkedilmiş tarlalarda ekinler olgunlaşmış, yerlere seriliyorlardı. Yuri yiyecek bir şey bulamadığı zaman bunlardan avuç dolusu topluyor, ağzına atıyordu. Dişleri arasında ezip yiyordu. Yarım yamalak çiğneyebildiği bu taneleri midesi aynı güçlükle sindiriyordu. Yuri çavdarın bu kadar kahverengi olabileceğini hayatında ilk defa görüyordu. Çavdar genellikle zamanında toplandığı zaman rengi altın sarısıdır.

Ateşsiz yanan bu alev rengi, acılarını sessizce dile getiren bu tarlaları, şimdiden toplanmağa başlayan otları, soğuk, siyah benekli çevreleri beyaz bulutlar örtüyordu. Herşey durmamacasına değişen ölçülü bir hareket halindeydi; akan nehir, nehre inen yol ve bulutlarla aynı yöne doğru ilerleyen Yuri, Çavdar tarlaları da hareket halindeydi. İçlerinde bir şey, Yuri’nin başını döndüren birşey vardı.

Farelerin bu kadar çoğaldığı da görülmüş şey değildi. Sayılamayacak, insanı şaşırtacak kadar çoğalmışlardı. Karanlık bastırdığı, geceyi açıkta geçirmek zorunda kaldığı zaman Yuri’nin ellerinde, yüzünde dolaşıyorlar, kollarının içine giriyorlardı.

Ayrıca açlıktan bir deri bir kemik haline gelmiş köy köpekleri onu belirli bir uzaklıktan izliyorlardı. Ne zaman üstüne atılsak da, param parça etsek, der gibi birbirlerine bakıyorlardı. Yuri’nin anlamadığı bir sebepten ormana da gitmiyorlardı.

Bu günlerde ormanlar ve tarlalar birbirleriyle tam bir karşıtlık halindeydi. İnsanlarca terkedilen tarlalar, bir lanete uğramış gibi soysuzlaşırken, insan elinin öfkesinden kurtulup özgürlüğe kavuşan ormanlar istedikleri gibi genişleyip çoğalıyorlardı.

— III —

Yolculuğunun bu döneminde Yuri, yanmış ve terkedilmiş bir köye girdi. Evlerin hepsi, nehrin karşı tarafında bir sıra üstüne dizilmişlerdi. Evlerde boruları duvardaki deliklerden dışarı çıkan sobalardan başka birşey bırakılmamıştı.

Nehre bakan yamaçta birtakım hendekler vardı. Köylüler bu hendeklerden değirmen taşı çıkararak hayatlarını kazanıyorlardı. Sıradaki en son evin önünde bu cinsten üç tane taş duruyordu. Bu ev de diğerleri gibi terkedilmişti.

Yuri içeri girdi. Sakin bir akşam üzeriydi. Fakat Yuri içeri adımını atar atmaz bir fırtına kopar gibi oldu. Bütün ev bir anda harekete geldi. Her yer gibi burası da farelerin yuvası olmuştu. Yuri'nin ayak sesiyle hepsi dört bir yana savuşmuşlardı.

Yuri dışarı çıktı. Çimenlerin üzerinde duran değirmen taşlarından birinin üstüne oturdu.

Nehrin kıyısından önce sarı saçları karmakarışık bir baş, sonra omuzlar, en sonunda da kollar göründü. Elinde su kovası bulunan biri nehrin sarp yamacını tırmanarak çıkıyordu. Yuri'yi görünce durdu. Sadece belinden yukarısı meydana çıkmıştı.

— «Su ister misiniz? Bana kötülük etmezsen, ben de sana kötülük etmem.»

— «Teşekkür ederim, isterim... Buraya gel. Korkma. Sana niçin kötülüğüm dokunsun?»

Su taşıyan henüz onyedi - onsekiz yaşlarında yalın ayak, paçavralara bürünmüş bir köylü çocuğuydu.

Dostça sözlerine rağmen Yuri'yi endişeli, şüpheli bakışla süzdü. Anlamadığı bir sebepten dolayı gittikçe heyecanlanıyordu. Nihayet kovasını yere bıraktı. Yuri'ye doğru koştu. Fakat yarı yolda durdu.

— « Olamaz... Olamaz,» diye mırıldanıyordu, «rüya görüyorum galiba... Affedersiniz yoldaş, sizi tanır gibi oldum... Evet, evet... Siz doktor değil misiniz?»

— «Sen kimsin?»

— «Beni tanımadınız mı?»

— «Hayır.»

— «Moskova’dan gelen aynı trendeydik... Aynı vagonda. Beni çalıştırmak için götürüyorlardı hani?»

Delikanlı Vassya Brykin’den başkası değildi. Kendini Yuri’nin ayakları dibine attı. Ağlamaya başladı.

Yanmış yakılmış köy, onun köyü Vereteniki idi. Annesi ölmüştü. Köy yağma edilirken Vassya bir mağaraya saklanmıştı. Onun yakalanıp şehre götürüldüğünü sanan annesi, kendini şimdi başında oturdukları Pelga nehrine atarak öldürmüştü. Kızkardeşleri Alya ile Arya’nın bir başka bölgedeki çocuk bakımevinde olduklarını işitmişti. Fakat kesin birşey bilmiyordu. Yuri ile birlikte Moskova’ya geldi. Yolda Yuri’ye başına gelen acıklı olayları anlattı.

— IV —

— «Tarlalarda ziyan olan ekin geçen yıl ekilmişti. Felaketler buğday ekimi bittikten sonra başladı. Polya yenge gittikten sonra oldu. Polya yengeyi hatırlarsınız değil mi?»

— «Hayır. Hiç tanımıyorum. Polya yenge de kim?»

— «Polya yengeyi hatırlamıyor musunuz? O da bizimle birlikte trendeydi hani. Sarı saçlı, insanın ta gözlerinin içine bakan bir kadındı.»

— «Evet, şimdi hatırlıyorum. Dur bakalım. Ona daha sonra Sibirya’da rastladımdı. Sokakta karşılaştık.»

— «Sahi mi? Demek Polya Yengeyle karşılaştınız!»

— «Hey, ne oluyorsun? Niçin elimi tutmuş sallıyorsun? Sakın kolumu koparmayasın. Kız gibi de kıpkırmızı kesildin...

— «Söyleyin, çabuk! Nasıldı? Anlatın.»

— «Gördüğümde keyfi yerindeydi. Senden ve ailenden söz etti. Sizinle kalmış değil mi? Yoksa yanlış mı hatırlıyorum?»

— «Elbette. Bizim evde kaldı. Annem onu kendi kızkardeşiymiş gibi seviyordu. Son derece çalışkandı. İğneyle çok güzel nakış işlerdi. Bizimle kaldığı sürece hiçbir şeyimiz eksik olmadı. Fakat dedikodu ederek kadıncağıza hayatı zindan ettiler.

«Köyde Rotten Kharlam adında biri vardı. Polya’nın çevresinde dört dönüyordu. Her işe burnunu sokardı. Casustu bayağı. Polya ona başını çevirip bakmadı bile. Bunun için bana diş biledi. Benimle Polya’nın hakkında olmadık iftiralar savurmağa başladı. İşte mesele böyle patlak

verdi. Sonunda Polya yenge gitmek zorunda kaldı. Tahammül edemedi. Bütün sıkıntılarımız da o gittikten sonra başgösterdi.

Köyümüze yakın bir yerde korkunç bir cinayet işlenmişti. Buyskove yakınındaki ormanda yaşayan dul bir kadın öldürülmüştü. Bu kadın ormanın kıyısındaki çiftliğinde tek başına oturuyordu. Tıpkı erkeklerin giydiği cinsten çizmeler giyerdi. Bir köpeği vardı. Vahşi bir şeydi. Bunu uzun bir zincirle bir direğe bağlamıştı. Zincir o kadar uzundu ki, köpek evin çevresini rahatça dolaşırdı. Adı da Gorlan idi. Dul kadın evin ve çiftliğin işini tek başına hiç yardımcısız yapardı. Neyse, geçen yıl kış birden bastırdı. Kar erkenden yağmaya başladı. İhtiyar kadın henüz patateslerini toplamamıştı. Veretenniki’ye geldi. «Bana yardım edin,» dedi. «Size ya para, ya da topladığınız patatesten pay veririm.»

Ben de, «Peki olur,» dedim. Fakat çiftliğe gittiğimde Kharlam’ı da orada buldum. İşi benden önce üzerine almıştı. Kadın onu da tuttuğunu bana söylemek gereğini duymamıştı. Bu yüzden onunla kavga edecek değilim ya, birlikte çalışmağa başladık. Kötü bir havaydı... Yağmur, kar birbirine karışmıştı. Her yer çamur deryası halindeydi. Durmadan kazdık, kazdık. Patatesleri kurutmak için patatesin üst yapraklarını yakıyorduk. İşimizi bitirince kadın bize hakkımızı verdi. Fakat bana bir göz kırpmasıyla bir parça daha kalmamı, ya da sonra tekrar gelmemi anlatmak istedi.

«Onun için çiftliğe tekrar gittim. «Ürünümün fazlasını hükümete bildirmek istemiyorum,» dedi, «sen iyi bir çocuğa benziyorsun. Beni ele vermezsin. Senden birşey saklamıyorum. Bahçeye bir çukur kazmak istiyorum. Bunu kendim de yapardım ama havaya bak, nasıl çukuru kazarsan seni memnun ederim.»

«Bunun üstüne istediği gibi tabanı geniş, üst kısmı dar bir çukur kazdım. Çukurun içinde bir ateş yakıp toprağı mümkün olduğu kadar kurutmağa çalıştık. Sonra içine patatesleri yerleştirdik. Üstünü de toprakla kapadık. Kimseye bir şey söylemedim. Anneme ve kızkardeşlerime bile söz etmedim bundan. Aradan bir ay ya geçti ya geçmedi. Çiftliği hırsızlar bastı. Buyskoye’den gelenlerin anlattıklarına göre evin kapısı ardına kadar açıkmış. İçerisi talan edilmiş. İhtiyar kadın da ortalıkta yokmuş. Köpek Gorlan da zincirini kırıp kaçmış.

«Biraz sonra, yılbaşına doğru hava ısındı. Karlar erimeğe başladı. St. Basil gününde de yağmur yağdı. Karlar eriyip aktı. O sırada köpek Gorlan ortaya çıktı. Patateslerin gömülü olduğu yerde durmuş havlıyordu. Kar

iyiden iyiye eridiği için toprak meydana çıkmıştı. Hayvan toprağı eşelemeğe başladı. Eşeledi, eşeledi. Toprağı dört bir yana saçarak çukuru kazıyordu. Sonunda ihtiyar kadının çizmeli ayakları ortaya çıktı. Korkunç birşeydi bu!

«Veretenniki'de herkes ihtiyar kadın için çok üzüldü. Hiç kimse Kharlam'dan şüphe etmiyordu. Zaten ondan nasıl şüphe edebilirdiniz ki? Böyle birşey kimsenin aklına gelmezdi. Böyle birşey yapsa nasıl köyde kalır, ortalıkta rahat rahat dolaşabilirdi? Kaçıp giderdi, diye herkes düşünüyordu. Veretenniki'den uzaklara giderdi.

«Bu cinayetin işlenmesinden memnun olanlar, köy kulaklarıydı. «Köyde karışıklık çıkarmak için elimize fırsat geçti,» dediler, «bakın şehirliler size ne yaptı? Bunu size ders olsun diye yaptılar. Kulağınızda olsun bir daha elinizdeki malı saklamağa kalkışmayın! Ormandaki haydutlar öldürdü sanıyorsunuz, ama yanılıyorsunuz! Siz şehirlilerin dediklerini yapmağa devam ederseniz açlıktan gebereceksiniz. Biz size akıl veriyoruz. Bir gün gelir, alnınızın teriyle ne kadar ürün topladığınızı öğrenmek isterlerse, kendi karnınızı bile doyuracak çavdarınız olmadığını söyleyin. Zor kullanırlarsa, oraklarınız, baltalarınız ne güne duruyor.» Köyün ihtiyarları toplandılar. Bu sözlerin doğru olduğunu kabul ettiler. İşte işler tam Kharlam'ın istediği yola dökülmüştü. Derhal şehre inip bütün bunları anlattı. O günden sonra da bizim taraflarda görünmedi.

«Ondan sonra herşey kendiliğinden oldu. Bunda kimsenin kusuru yok. Şehirden Kızıl Ordu askerleri geldi. Bir mahkeme kurdular. Ve beni sorguya çektiler. Çünkü Kharlam bütün suçun bende olduğunu söylemişti. Zaten daha önce de suçluydum. Çalışmaya giderken kaçan ben değil miydim? İhtiyar kadını da ben öldürmüştüm. Köyü ayaklandırmıştım. Beni hapsettiler. Fakat döşeme tahtasını söküp kaçmanın yolunu buldum. Dağda bir mağaraya gizlendim. Köyü yakmışlar. Annem nehirde boğulmuş, bunlardan hiç haberim yok. Fakat yine herşey kendiliğinden olmuş. O gece Kızıl Ordu askerlerini eğlendirmek için bir eve yerleşmişler, bol bol da içki vermişler. Adamlar körkütük sarhoş olunca dikkatsizlik etmişler. Ev ateş almış. Yangın kısa zamanda bir evden ötekine geçerek bütün köyü sarmış. Evler yanmağa başlayınca köylüler kaçmışlar. Fakat şehirden gelenler yanıp kül olmuşlar. Fakat onları kasten kimse yakmadı. Buna dikkatinizi çekerim. Bizimkilere kimse yanan evlerinden kaçmalarını ya da köyden uzaklaşmalarını söylememiş. Fakat başlarına çeşitli belaların geleceğini

düşünerek kaçmışlar. Köye geldiğimde kimseyi bulamadım. Hepsi başını alıp gitmişti. Kimbilir nerelerde dolaşıp duruyorlar...

— V —

Yuri ile Vassaya 1922 yılının ilkbaharında NEP'in ([7]) başlangıcında Moskova'ya geldiler. Hava ılık ve berraktı. Güneş kaldırım taşlarının arasından fışkırmış, otların üstünde parlıyordu.

Özel Ticarete izin verilmişti. Bu da küçük çapta, değiş tokuş şeklinde yapılıyordu. Bir mal belki yüz el değiştiriyor, el değiştirdikçe de fiyatı artıyordu. Bu yüzden birdenbire zengin olanlar çıktı. Özel kütüphane sahipleri kitaplarını raflardan indiriyor, bir araya getiriyor, sonra da hükümetten kooperatif kütüphanesi kurmak için izin koparmağa çalışıyorlardı. Bu izni alınca, ihtilalin ilk gününden beri boş duran bir ambarı yahut başka büyük bir binayı kooperatif haline getiriyor, burada kitaplarını satıyorlardı.

Eskiden sıkıştıkları zaman ekmek pişirip bunları vesika dışı gizlice satmağa çalışan profesör karıları şimdi bunu açıkça yapıyorlardı. Onlar da değişmişlerdi. Şimdi ihtilal için, «Evet», ya da «çok iyi» diye kaçamaklı bir cevap vereceklerine ihtilali kabul edip benimsediklerini gösterecek şekilde hareket ediyorlardı.

Moskova'ya geldikleri zaman Yuri, Vassya'ya, «Bir şeyler yapmalısın, Vassya,» dedi.

— «Ben de aynı şeyi düşünüyorum. Okumak istiyorum

— «Çok iyi olur.»

— «Annemin bir resmini yapayım istiyorum. Hayalimdeki gibi canlandırmağa çalışacağım.»

— «Bu da güzel bir fikir ama resim yapmasını biliyor musun? Hiç denedin mi?»

— «Dayımın yanında çalışırken boş zamanlarımda kara kalemle resim çizmeğe çalışırdım...

— «Pekâlâ, bir dene bakalım.»

Vassya'da ressam olarak büyük bir yetenek yoktu ama, pekâlâ süsleme işlerinde çalışabilirdi. Arkadaşlarının yardımıyla, Yuri onu Stroganov enstitüsüne yazdırdı. Vassya burada önce genel bilgiler edindi, daha sonra da, baskı, cilt ve kitap süsleme işlerine geçti.

Yuri ile Vassya çabalarını birleştirdiler. Yuri küçük küçük broşürler hazırlıyor, Vassya da bunları enstitüde basıyordu. Sonra bu kitaplar yine Yuri'nin arkadaşlarının açtığı ikinci sınıf kitabevlerinde satışa çıkarılıyordu.

Bu broşürlerde Yuri'nin hayat görüşü, tıb üzerindeki çalışmaları yer alıyordu. Bu şekilde Vassya ile dostlukları uzun bir zaman sürdü. Birlikte yaşadılar. Oturulamıyacak kadar harap evlerde barınmağa çalıştılar.

Moskova'ya gelir gelmez Yuri, Svitsey sokağındaki eski evine koşmuştu. Ailesi Moskova'ya geldiğinde bu evde kalmamıştı. Onların adına kaydedilen odalarda şimdi yeni kiracılar vardı. Eşyadan da eser kalmamıştı. Zaten Yuri'yi tehlikeli bir insan olarak görüyorlardı. Ondan herkes bucak bucak kaçıyordu.

Markel de eski Markel değildi. Bir hayli ilerlemişti. Bir zamanlar Sventitsky'lerin oturduğu Muchnoy Gorod'daki binaların idare müdürlüğüne getirilmişti. İdare müdürlüğü dairesi emrine verilmişti ama o yine de kapıcı odasında oturmağı tercih ediyordu. Bu odanın tabanı topraktı ama bir musluğu ve kocaman bir Rus sobası vardı. Diğer katlardaki borular ve radyotörler soğuk havada patladı ama kapıcı odasının musluğu daima aktı. Sobası gürül gürül yandı.

Vassya ile Yuri'nin arkadaşlığı bir zaman sonra bozulmağa başladı. Vassya'nın zihni melekleri son derece gelişmişti. Artık ona Veretenniki'den gelen köylü çocuğu derneğe bin şahit isterdi. İhtilalin yaymağa çalıştığı fikirleri benimsemişti. Yuri'nin hayal dolu, anlayamadığı konuşması onun için bir kötülük kaynağı gibi görünüyordu.

Yuri, çeşitli hükümet dairelerine başvuruyordu. İki şey elde etmek çabasındaydı. Ailesini temize çıkarmağa uğraşıyordu. Onları Paris'ten Rusya'ya getirecek izni koparmak ve kendisine onları gidip getirecek pasaportu elde etmek istiyordu.

Vassya onun bu çabalarının ne kadar gevşek, isteksiz olduğunu görüyor, hayretler içinde kalıyordu. Yuri, çabalarının daima sonuçsuz kalacağına inandırmıştı kendini. Ne zaman bir güçlüğe rastlasa, adeta sevinerek, birşey elde edemiyeceğinden zaten emin olduğunu ileri sürüyordu.

Vassya, Yuri'yi her gün bir parça daha suçlu, kusurlu buluyordu. Yuri onun eleştirilerine aldırış etmiyordu. Fakat arkadaşlıkları bozulmuştu. Nihayet bir gün ayrılmak zorunda kaldılar. Yuri, oturdukları odayı Vassya'ya bırakarak Markel'in müdürlüğünü yaptığı binaya taşındı. Markel

ona burada bir zamanlar Svetitsky'lerin oturduğu arka taraftaki katı verdi. Bu katta tek pencereli bir oda, bir banyo vardı. Buraya taşındıktan sonra Yuri doktorluğu bıraktı. Kendine bakmaz oldu. Arkadaşlarını da aramadı. Büyük bir yoksulluk içinde yaşıyordu.

— VI —

Kış mevsiminde sıkıntılı bir sabahtı. Çatılardan yükselen bacalardan ve yasağa rağmen pencereden çıkarılan soba borularından kalın bir duman bulutu yayılıyordu. Şehir hayatının zevkleri henüz uygulanmağa başlanmamıştı. Muchnoy Gorod'da oturanlar üstleri başları kir içinde, soğuktan tir tir titriyerek dolaşıyorlardı.

Günlerden pazar olduğu için Marke! Schapov ailesinin bütün fertleri evdeydi, Geniş mutfak masasında yemek yiyorlardı. Şimdi yemek yenen bu masada bir zamanlar ekmek almak için kullanılan vesikalar toplanıyor, sınıflandırılıyor, paket haline getirilip sabahleyin fırına götürülüyordu. Daha sonra ekmek geldiği zaman yine bu masada vesikalara göre kesilip sayılıyor, sahiplerine dağıtılıyordu. Fakat şimdi bütün bunlar geçmişe aitti. Yiyecek kontrolünün yerini başka çeşit kısıntılar almıştı. Schapov ailesi masanın çevresine dizilmişler, iştahla yemeklerini yiyorlardı.

Odanın yarısını Büyük Rus sobası kaplıyordu. Kapının yanında bir yatak, bunun üstünde de bir musluk vardı. Odanın iki yanı boydan boya sedirlerle kaplanmıştı. Sedirlerin altına içi tıklım tıklım eşya dolu bavullar ve torbalar yerleştirilmişti. Masa sol tarafta kalıyordu. Masanın üstünde de duvara çivilenmiş bir tabak rafı vardı.

Oda çok sıcaktı. Soba gürül gürül yanıyordu. Sobanın önünde Markel'in karısı Agatha duruyordu. Kollarını sıvamıştı. Elindeki uzun maşayla sobanın fırın bölümündeki tencereleri yerleştiriyordu. Yüzü sobanın alevleriyle aydınlanıyordu. Yuri bu sırada elinde iki kovayla içeri girdi.

— «Afiyet olsun,» dedi.

— «Hoş geldin. Otur yemek ye.»

— «Teşekkür ederim. Ben yemeğimi yedim.»

— «Yemek dediğin şeyin ne olduğunu biliyoruz. Niçin oturup sıcak birşeyler yemiyorsun? Burun kıvırmaya lüzum yok ki!.. Bak sıcak ekmek, patates, börek ve K:asha var.»

— «Teşekkür ederim... Yedim ben Kapıyı açıp içerisini soğuttuğum için özür dilerim. Su almağa geldim. Banyoyu temizledim. Şimdi de içine su dolduruyorum. Birkaç kere daha geleceğim. Ondan sonra uzun bir süre sizi rahatsız etmem. Sizi bu şekilde rahatsız ettiğim için kusuruma bakmayın. Fakat su alacak başka bir yer yok.»

— «İstediğin kadar al. Şerbet istersen veremeyiz ama su bol. Al alabildiğin kadar... Bunun için senden para da isteyecek değiliz.»

Gülüştüler.

Yuri üçüncü, dördüncü sefer geldiğinde durum değişmişti. Markel, «Kim bu herif? diye soruyorlar,» dedi. «Kendilerine anlattım ama inanmadılar. Al, al, istediğin kadar su al ama, sakın yerleri ıslatma, beceriksiz! Kapıyı da çıkarken sıkı sıkı kapat, aptal. İçeriyi buz gibi yaptın... Evet, onlara kim olduğunu anlattım. İnanmadılar. Sana harcanan onca para! Neye yaradı söylesene!»

Yuri beşinci, daha sonra altıncı sefer geldiğinde Markel'in kaşları çatılmıştı.

— «Bir sefer daha gel ondan sonra tamam. Herşeyin bir sınırı vardır, canım. Bizim küçük Marina olmasa kapıya kilit vururdum ya sen ona şükret. Marina'yı hatırlıyorsun değil mi? İşte, şu masanın ucunda oturan esmer kız. Bak, kıpkırmızı kesildi. «Doktoru incitme baba,» deyip duruyor. Sanki seni inciten varmış gibi. Şimdi Merkez Postanesinde telgraf memuru olarak çalışıyor. «Çok bedbaht bir adam baba,» diyor, «çok çekti,» senin için üzülüyor. Sanki senin başına gelenlerden ben sorumluymuşum gibi... O sıkıntılı zamanda niçin aileni bırakıp ta Sibiryaya gittin? Hep senin hatan. Bize baksana... Bütün o sıkıntılı devrelerde bir yere kıpırdamadık. Bak şimdi hepimiz bir aradayız. Kimseye birşey olmadı. Tonya'ya gereken özeni gösterseydin, şimdi yabancı memleketlere gitmezdi. Neyse, bunlar seni ilgilendirir. Bana ne? Sorabilir miyim, bu kadar suyu ne yapacaksın? Yoksa kendine kayak yapmak için yer mi hazırlıyorsun? Hadi bakalım, yürü, insanın elinden sana kızmak da gelmiyor!»

Çevresine öfkeyle bakıp sinirlenen Marina'dan başka hepsi kahkahalarla gülüştüler. Marina'nın sesi Yuri'yi irkiltti. Fakat bu seste onu etkileyen şeyin ne olduğunu anlıyamamıştı.

— «Evde bir hayli temizlik yapmak gerekiyor, Markel,» diye cevap verdi, «tahtaların fırçalanması lazım. Sonra yıkanacak bazı şeylerim de var.»

Schapovs'lar hayretler içinde kalmışlardı.

— «Böyle şeyleri değil yapman, söylemen, ağzına alman bile ayıp.»

Markel'in karısı Agahta, «kızımı yukarı yollayayım da yapılacak işlerini yapsın,» diye atıldı. «Bu beyden korkma kızım. Çok iyi yetiştirilmiş bir insandır. Oldukça kibardır. Sineğe bile dokunmaz.»

— «Neler söylüyorsun, Agahta Mihaliovna! Marina'nın işlerini yapmasına müsaade edeceğimi mi sanıyorsunuz? Niçin benim için ellerini kirletsin? Kendi işimi kendim yaparım.»

Marina. «Siz ellerinizi kirletirsiniz de ben kirletemem mi?» diye söze karıştı. «Bu kadar çekingen olmayın, Yuri Andreyevich. Yukarı odanıza gelsem herhalde beni kovmazsınız.»

Marina'nın çok tatlı uyumlu, gür bir sesi vardı. İstese pekâlâ ses sanatçısı olabilirdi. Yüksek sesle konuşmuyordu ama sesinde, güçlü ve hakim bir ton vardı. Sesi en büyük koruyucusuydu. Böyle sesi olan bir kadını incitmek kimsenin işine gelmezdi.

Yuri ile Marina arasındaki arkadaşlık, o pazar günü su taşıma meselesinden başladı. Sık sık Yuri'nin odasına çıkıp ortalığı topluyordu. Bir gün Yuri'nin evinde kaldı. Bir daha babasının yanına dönmedi. Böylece Marina, Yuri'nin üçüncü karısı oluyordu. Oysa daha birinci karısından ayrılmamıştı. Fakat evlendiklerini nüfus cüzdanına geçirmediler. Çocukları oldu. Markel ve Agahta kızlarından, «bizim doktorun karısı,» diye övünerek söz ediyorlardı. Baba Markel ya kilisede ya da evlendirme memurluğunda doğru dürüst bir tören yapılmadı diye üzülüyordu. Fakat Agahta, «sen aklını mı kaçırdın?» diye atılıyordu, «Tonya sağken tekrar evlenmesi doğru olmaz. İki karılı olur sonra.»

Markel, «sen aklını kaçırmışsın asıl, karı!» diye atılıyordu. « Tonya'nın bu işle ne ilgisi var? Ha ölmüş ha yaşıyor, hiç fark etmez. Artık Tonya'nın hakkını koruyacak bir kanun mevcut değil.»

Arada sırada Yuri, bizimkisi yirmi kısımlık bir roman gibi yirmi kovalık, aşk, diye alay ediyordu.

Marina, Yuri'nin gittikçe artan tuhaflıklarını hoş karşılıyordu. Yuri ortalığı karıştırıyor, kirletiyordu. Bambaşka bir insan olup çıkmıştı. Bu kendini bırakan ve uçuruma doğru gittiğini bilen bir insanın tuhaflıklarıydı Marina onun her türlü kaprisine ses çıkarmadan katlanıyordu.

Marina'nın Yuriye'ye olan bağlılığı daha da ileri gitti. Yuri'nin düşüncesizliği yüzünden büyük sıkıntılara düşüyorlardı. Böyle zamanlarda

Yuri'yi yalnız bırakmamak için Merkez Postanesindeki işini terkediyordu. Neyse ki, işinde o kadar seviliyor ve beğeniliyordu ki, uzun süren ayrılıklardan sonra onu yeniden işe alıyorlardı. Yuri'nin kaprislerine uyarak onunla birlikte kapı kapı dolaşarak iş arıyorlardı. Teklif edilen her türlü işi yapıyorlardı. Çeşitli katlarda oturan kiracılar için odun kesiyorlar, tahtaları fırçalıyorlardı.

Bir gün yine evde odun kesiyorlardı. Tertemiz halıları kirletmemek için odunları dikkatle içeri taşıyorlardı. Yuri masanın başına oturmuş, heyecanla birşeyler okuyan, sonra bazı satırları öfkeyle karalayan ev sahibinden yana baktı. «Bu adam ne okuyor acaba?» diye düşündü. Adamın yanından geçerken farkettirmeden baktı. Ev sahibi Yuri'nin yazdığı, Vassya'nın da bastığı broşürlerden birini okuyordu.

— VII —

Yuri ile Marina şimdi Spiridinovka Sokağında oturuyorlardı. Gordon da bu sokağın yanındaki Bronny Sokağındaki bir evde oturuyordu. Marina ile Yuri'nin iki kızları olmuştu. Birinin adı Kapka (Capitolina), diğeri de Klazhka (Cludia) idi. Kapka altı yaşında, Klazhka ise sadece altı aylıktı.

1929 yılının yazı pek sıcak geçti. Yakın sokaklardaki odalarda oturan ve birbirlerine sık sık rastlayan dostlar ziyaretlere şapkasız, kısa gömleklerle gidiyorlardı.

Gordon, bir zamanlar terzihane olan bir evde oturuyordu. Ev iki kattı. İki kat arasında zarif bir merdiven bulunuyordu. İki katın önünde geniş camlı pencereler vardı. Camın üstüne iri harflerle terzinin adı yazılmıştı.

Şimdi burası üç kısma bölünmüştü. Alt ve üst kat arasına tahtalarla bir üçüncü oda eklenmişti. Dışardan bakınca içerde oturan dizlerine kadar görülebiliyordu. Burası Gordon'un odasıydı. Şimdi bu odada Gordon, Marina, çocuklar ve Dudorov oturuyorlardı. Büyüklerin tersine çocuklar dışardan bakınca olduğu gibi görünüyorlardı.

Aynı okulda okumuş, uzun yıllar arkadaşlık etmiş insanların rahatlığıyla dereden tepeden söz ediyorlardı. İfade etmek istedikleri şeyi anlatmak için bol bol kelime bulabilen insanlar konuşmakta güçlük çekmezler. Sadece Yuri bu bakımdan rahattı. İki arkadaşı odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlar, konuşmakta güçlük çektikleri için bu kusurlarını

durmadan, «Namussuzluk bu efendim, evet, evet, namussuzluk!» gibi hiç bir şey anlatmayan, boş kelimeleri tekrarlıyarak kapatmağa çalışıyorlardı.

Durumlarının ne kadar basit, ne kadar sinirli bir hale gelmiş olduğundan habersizdiler. Gordon da, Dudorov da iyi okullarda okumuşlar, kültürlü insanlar arasında dolaşmışlar, iyi kitaplar arasında yaşamışlardı. Dinledikleri müzik daima kaliteli müzikti. Fakat orta karar bir zevke sahip olmanın zevksiz olmaktan daha tehlikeli olabileceğinin farkında değildiler.

Artık Yuri ile tek ortak yanlarının ilk gençlik yıllarını bir arada geçirmiş olmaktan başka bir şey olmadığının farkında değildiler. Sanki birbirlerine söylenecek çok şeyleri vardı da bunları kapatmak için de Yuri’ye bir takım öğütler vermeğe, nutuklar çekmeğe başlayacaklardı.

Yuri için onların gösterdiği yakınlık, kafalarının çalışış şekli gün gibi apaçıktı. Bunda anlaşılmayacak birşey yoktu. Fakat onlara, «Sevgili dostlarım, ne kadar basit, ne bayağı insanlar olmuşsunuz. Sözünü ettiğiniz ünlü insanların, hayranı olduğunuz sanatçıların eserlerini ne kadar basit şeyler! Sizde artakalan tek canlı, parlak şey benimle aynı zamanda yaşıyor olmanız ve hâlâ benim arkadaşım kalmanız!» diyemezdi. Bir insan bu çeşit düşüncelerini nasıl açığa vurabilirdi ki? Bu yüzden onları incitmemek için susuyor, sakin sakin anlattıklarını dinliyordu.

Dudorov, gönderildiği sürgünden henüz dönmüştü. Siyasî hakları kendisine iade edilmişti. Üniversitedeki kürsüsünü de almıştı. Araştırmalarına devam ediyordu.

Şimdi arkadaşlarına sürgündeyken içinde bulunduğu duygu âlemini ve fikirlerini aktarıyordu. Anlattıklarında bir korkaklık, ya da ikiyüzlülük yoktu. Hakkında ileri sürülen ithamlar, hapisteyken sorgu hâkimiyle yaptığı konuşmaların zihnini açtığını, şimdiye kadar farketmediği birçok şey öğrendiğini söylüyordu. Öğrendikleri onu bir insan olarak olgunlaştırmış, ileri görüşlü yapmıştı.

Gordon, Dudorov’la aynı fikirdeymiş, onun anlattıklarını beğeniyormuş gibi duruyordu. Bu da Dudarov’un anlattıklarının bayağılığından ileri geliyordu. Dudorov’un anlattıkları zamana zemine uygun şeylerdi. Yuri’yi çıldırtacak hale getiren şey de bu sözlerdeki ikiyüzlülüktü. Hür olmayan insanlar köleliği yüksek, soylu bireymiş gibi göstermeğe çalışır, diye düşünüyordu. İşte Orta Çağlarda da böyle olmuş, Cizvitler de işlerini bu düşünceye dayanarak yürütmeğe çalışmışlardı. Yuri,

Sovyet aydınlarında şahit olduğu bir siyasî mistisizme dayanamıyordu. Yine arkadaşlarını kırmamak için bu düşüncelerini de kendine saklıyordu.

Dudorov'un hikâyesinde Yuri'yi en çok ilgilendiren şey şu oldu. Dudorov'un hücresinde Bonafice Orletsov adlı bir papaz da varmış. Bu papazın altı yaşındaki Christine adlı kızı babasının suçsuzluğunu ispat etmeğe yemin etmiş. Henüz çok küçükmüş. Amacını gerçekleştirmesi için yıllar gerekiyormuş. Ama buna o kadar inanmış, öyle güvenmiş ki, Kızıl İdeolojide reddi imkânsız ne varsa hepsini kabullenmiş, bunlara büyük bir ihtirasla sarılmış.

Yuri, «Ben artık gideyim,» dedi, «kızma bana Misha. Burası o kadar havasız ki. Bunalıyorum.»

— «Baksana üstteki pencereyi de açtım... Affedersin, çok sigara içiyoruz. Senin yanında sigara içmememiz gerektiğini unutuyoruz.»

— «Gitmeliyim, Misha. Kâfi derecede konuştuk. Bana gösterdiğin yakınlık için size çok teşekkür ederim... Riya yapmadığımı biliyorsunuz. Kalbimden rahatsızım. Kalbimde adale yıpranması olmuş. Kalp adaleleri aşınıyor, inceliyor. Bir gün geliyor patlıyorlar. Daha kırk yaşında bile değilim. İçki içmem, hovardalık etmem. Neden oldu bilmiyorum?»

— «Saçma! Seni dinleyen de nerdeyse öleceksin sanır. Hepimizden daha çok yaşayacaksın.»

— «Bugünlerde her zamankinden daha küçük çapta kalp kanamalarına rastlanıyor. Tabiî her zaman öldürücü olmuyor. Bazıları iyileşiyorlar. Zamanımızın bilinen bir hastalığı haline geldi. Belki de hastalığın sebebi daha çok manevi. Çoğunluk, yaşamak için ikiyüzlü hayat sürmek zorunda. Sağlığınız da bunun etkisi altında kalıyor. Gün geçtikçe, duyduğunuzun, düşündüğünüzün aksini söylemek zorundasınız. Sevmediğiniz bir şeyi sevmek, hoşlanmadığınız birşey karşısında hoşlanır gibi davranmanız gerekiyor. Sinir sistemi denen şey uydurma birşey değil. Varlığınızın parçası... Ruh denen şey tıpkı ağzınızın içindeki dişler gibi göğsünüzde duruyor. Buna devamlı olarak karşı gelemezsiniz. İsyan eder. Seni dinlemek bana sıkıntı verdi, Dudorov. Özellikle hapiste nasıl yeniden okuyup görgünü, bilgini arttırdığını anlattığın bölüme çok üzüldüm. Tıpkı bir sirkte atın kendi kendisini nasıl terbiye ettiğini anlatması gibi birşey oldu.»

Gordon, «Dudorov'un savunmasını ben yapacağım,» diye dikildi, «Yuri, sen insanlarla konuşmasını da unutmuşsun. Kelimeler kulaklarına

girmiyor gibi.»

— «Olabilir, Misha. Ama bırakın da ben gideyim artık. Zaten güçlükle nefes alıyorum. Mübalâğa etmediğime inanın.»

— «Dur bir dakika. Sen tartışmadan kaçmak istiyorsun. Başka birşey değil. Bize doğru, açık bir cevap vermedikten sonra seni bir yere bırakmıyacağız. Artık değişmenin, hayatını bir düzene sokmanın zamanı gelmedi mi? Ne yapacaksın? Bir kere Tonya ve Marina ile olan ilişkilerini bir düzene koymalısın. Onlar da insan nihayet... Acı çekiyorlar. Onları üzüyorsun... Sonra, senin gibi bir insanın ziyan olup gitmesi kadar acıklı birşey olamaz. Kendini toparla. Canlan. Birşeyler yapmağa bak. Tekrar hayata dönmeli, doktorluk yapmağa başlamalısın.»

— «Pekâlâ size bir cevap vereceğim. Son zamanlarda ben de buna benzer birşeyler düşünüyordum. Değişeceğime söz veriyorum. Bir değişiklik olacak. Hem de yakında. İnanın, doğru söylüyorum. İçimde yaşamak, ilerlemek, daha iyiye, daha güzele gitmek için bir hırs doğdu.

«Marina'yı savunduğuna memnun oldum, Misha. Bir zamanlar da Tonya'yı savunurdun. Fakat ben ikisiyle de tartışmış değilim. Aramızda hiçbir anlaşmazlık yok. Size bir başka haberim var. Paris'ten mektup alıyorum. Çocuklar büyüyor. Sasha ilkokulu bitirmek üzereymiş. Kendi yaşında Fransız arkadaşları varmış. Masha da nerdeyse okula başlıyacakmış. Onu ben hiç görmedim. Onların Fransız vatandaşlığını kabul etmelerine rağmen yakında hepsinin yurda döneceklerine, herşeyin yoluna gireceğine dair içimde bir duygu var.

«Tonya ile kayınpederimin, Maria ve çocuklardan haberi var sanıyorum. Mektuplarımda onlara bundan söz etmedim. Bir başka kaynaktan öğrenmiş olacaklar. Tabiî bir baba olarak Aleksander Aleksandroviç çok öfkelenmiştir. Nihayet kızının üzülmesini istemez. Moskova'ya gelince onlara mektup yazmıştım. Birden bana cevap vermeğe başladılar.

«Şimdi son zamanlarda, gerek Tonya'dan, gerekse, çocuklardan çok samimî mektuplar alıyorum. Belki de Tonya bir erkek arkadaş buldu. İnşallah bulmuştur. Bilmiyorum. Ben de zaman zaman yazıyorum... Sahiden gitmem lâzım. Bir parça daha kalırsam bir kalp krizi geçireceğimi sanıyorum. Allahaısmarladık.»

Ertesi sabah Marina perişan bir halde koşa koşa Gordon'a geldi. Çocukları bırakacak kimsesi olmadığı için bir koluna battaniyeye sardığı

bebeği almıştı. Diğer eliyle de Kapka'yı tutuyordu.

Ürkek bir sesle, «Yuri burada mı, Mişha?» diye sordu.

— «Dün gece eve gelmedi mi?»

— «Hayır.»

— «O halde geceyi Dudorov'da geçirmiştir.»

— «Ondan geliyorum. Dudorov üniversitedeydi. Fakat komşular Yuri'yi tanıyorlar. Oraya gelmediğini söylediler.»

— «O halde nerede olabilir?»

Marina kucağındaki bebeği yere bıraktı. Bir sinir buhranı geçiriyordu.

— VIII —

İki gün Gordon ile Dudorov Marina'yı yalnız başına bırakmağa cesaret edemediler. Sırayla genç kadının yanında oturdular. Bir yandan da Yuri'yi arıyorlardı. Gidebileceği adresleri teker teker aradılar... Akla hayale gelmedik yerlere girip çıktılar. Yine de Yuri'nin izine rastlamadılar.

Yuri'nin kaybolduğunu, polis karakoluna haber vermediler. Gerçi poliste kaydı vardı ama, herhangi bir suç işlememişti. Polisin dikkatini çekmemek daha doğru olacaktı.

Yuri'nin ortadan kayboluşunun üçüncü günü, Dudorov, Gordon ve Marina'ya ayrı ayrı mektup geldi. Mektupta, onlara sıkıntı, üzüntü verdiği için özür diliyor, kendisini merak etmemelerini, kendisini aramamalarını, araştırmalarının sonuçsuz kalacağını yazıyordu.

Hayatını yeniden kurmak istediği için bir süre yalnız başına kalmak istediğinden söz ediyordu. Bir iş bulup yeniden eski durumuna dönmeyeceğinden emin olduktan sonra ortaya çıkacak, Marina ve çocukların yanına dönecekti.

Gordon'dan mektubunda kendisini para yolladığını, çocuklar için bir dadı bulması, bu suretle Marina'nın tekrar işe girmesini sağlamasını rica ediyordu. Parayı, havale kâğıdı bir başkasının eline geçer korkusuyla doğrudan doğruya Marina'ya göndermediğini yazıyordu.

Çok geçmeden gelen para, Yuri'nin ya da arkadaşlarının o güne göre ellerine geçiremiyecekleri kadar büyük bir meblâğdı. Bir dadı bulundu. Marina da postanedeki işine döndü. Kadıncağız hâlâ üzüntülüydü ama artık Yuri'nin tuhaflıklarına alışmıştı. Bu son olaya da dayanmasını bildi. Üçü de

daha bir süre Yuri’ yi aradılar. Sonunda onun yazdığı gibi araştırmalarının bir sonuç veremiyeceğini anlayıp Yuri’yi aramaktan vazgeçtiler.

— IX —

Oysa bütün bu süre içinde Yuri onların burunlarının dibinde, bölgenin tam orta yerinde bulunuyordu.

Kaybolduğu gün, Gordon’un evinden çıkmış, alacakaranlık çökerken Bronny Sokağında ilerlemeğe başlamıştı. Doğru eve gidiyordu. Fakat birkaç metre ileride üvey kardeşi Yevgraf’a rastladı. Yevgraf’tan üç yıldan beri ne bir haber almış, ne de onu görmüştü. Yevgraf da Moskova’ya henüz gelmişti. Yine Yuri’nin bütün sorunlarına bir omuz silkmesiyle ya da esrarlı bir biçimde gülümseyerek cevap verdi. Diğer yandan Yevgraf oracıkta, kalabalık sokaklarda ilerlerken onu kurtaracak bir plân ileri sürmüştü. Yuri’nin bir süre ortadan kaybolup kendi başına yaşaması tamamen Yevgraf’ın fikriydi.

Yuri için bugün hâlâ, aynı adla anılan Sanat Tiyatrosu yakınındaki Kramerger Sokağında bir yer sağladı. Yuri’ye para verdi. Ona her bakımdan elinden geldiği kadar faydalı olmağa çalıştı. Sonunda Paris’teki ailesinin durumunu inceleyeceğini, ya onu Parise göndermenin ya da Paris’tekilerin geri gelmelerinin çaresini araştıracağına söz verdi. Bütün bu işleri kendi takip edecekti. Her zaman gibi Yevgraf’ın yardımı Yuri’ye cesaret verdi. Yine eskisi gibi Yevgraf’ın gücünü nerden aldığı bir sır olarak kaldı. Yuri işin iç yüzünü öğrenmek için en küçük bir teşebbüste bile bulunmadı.

— X —

Odası güneye bakıyordu. Nerdeyse tiyatro binasıyla bitişikti. Karşıdaki evlerin çatılarını görüyordu.

Yuri için bu oda, içinde çalışılacak bir odadan daha başka birşeydi. Büyük bir çalışma çabasıyla geçen bu günlerde masanın üstü plânladığı kitapların müsveddeleri, yığın yığın not defterleri, tıpkı bir ressamın stüdyosunda yüzleri duvara dönük olarak duran bitmemiş tablolar gibi dört bir yana saçılmıştı.

Yevgraf’ın hastaneyle yaptığı görüşmeler bir sonuca varmıyor, Yuri de eline geçen bu boş zamandan mümkün olduğu kadar faydalanmağa çalışıyordu. Gecikme ona çalışacak zaman veriyordu.

İlk olarak hatırlayabildiği şiirlerini, Yevgraf'ın nasılsa bulup getirdiği eski eserlerini bir sıraya, düzene koymağa çalıştı. Fakat bu karmakarışık yazılar o kadar çok zamanını aldı ki, sonunda bu eski eserlerle uğraşacağına bir yenisine başlamayı uygun buldu.

Tıpkı Varykino'da yaptığı gibi bir takım makaleler yazıyor, arada aklına gelen şiirleri bir yere kaydediyordu. Aklına o kadar çok şey geliyordu ki, bunları istediği kadar hızla yazmakta güçlük çekiyordu.

Çok acele ediyordu. Muhayyelesi yorulup ta artık düşünemez hale geldiği zaman kafasını kâğıdın kenarlarına bir takım resimler çizerek dinlendirmeğe çalışıyordu. Bu resimler daha çok üzerinde «Moreau ve Vetchinkin tarım âletleri» yazan bir levhanın bulunduğu orman manzarasıydı.

Makalelerin ve şiirlerinin konusu hep aynıydı: Şehir.

— XI —

Daha sonra kâğıtları arasında şu notları buldular:

— «1922 yılında Moskova'ya geldiğimde şehri harap bir halde buldum. İhtilâli izleyen birkaç yıl içinde aldığı biçimi aynen muhafaza ediyordu. Şimdi de aynı durumdadır. Fakat bu haliyle bile yine de büyük ve modern bir şehir hüviyetini kaybetmiş değil. Gerçekten modern, çağdaş sanatın yaratıcısı sadece büyük şehirlerdir.

«Tıpkı şiirlerde duyguların birbirini izleyişi gibi büyük şehirlerde de sokaklar kalabalığı, otobüsleri, taksileri ile son yüzyılda gözümüzün önünden öyle geçip gittiler.

«Böyle bir hayatta, sanattaki sadelik, tabiata uygunluk nasıl sağlanabilir?»

«Ben şehrin işler bir meydanında oturuyorum. Güneşin ışıklarıyla körleşen, asfalt sokaklarından yükselen buharla ısınan Moskova sokaklarının bulutlarının rengiyle nefes alıyor, bütün benliğini sarıyor, beni âdeta sarhoş ediyor. Bu şehir hakkında yazı yazmaktan ne kadar hoşlanıyorum.»

Jivago'nun şiirleri arasında bulunan, «Hamlet» şiiri belki belki de bu devreye aittir...

— XII —

Ağustos ayının son günlerinde Yuri, Gazetny Sokağından, Botkin Hastanesine giden bir tramvaya atladı. Yeni işine ilk kez gidiyordu.

Talihi yaver gitmedi. Tramvayın motoru bozulmuştu. İki adımda bir duruyordu. Ya önüne bir araba çıkıp yolunu kesiyor, ya da tramvayın bir yeri bozuluyordu.

Bozuk tramvay bütün yol boyunca trafiği aksattı. Yol bir türlü ilerleyemeyen bir tramvay dizisiyle dolmuştu. Yolcular zaman kazanmak ister gibi tramvayların arkasından öne gelip yığılıyorlardı. Sıcak bir sabahtı. Hava insanın içine sıkıntı veriyordu. Gökyüzünde eflâtun rengi bulutlar toplanıyordu. Yakında bir fırtınanın kopacağına dair belirtiler görülüyordu.

Yuri tramvayın sol tarafında, pencere kenarında tek kişilik bir yere oturmuştu. Nikita sokağının sol yanını ve Konservatuar binasını görüyordu. Zihnen meşgul insanların dalgın dikkatiyle sokaktan geçenleri teker teker seyrediyor, hiçbirini kaçınmıyordu.

Beyaz saçlı, başında yapma papatya ve menekşelerle süslü bir şapka bulunan, leylâk rengi eski model bir elbise giymiş boyalı bir hanım, kalabalık arasında kendisine yol açmağa çalışıyordu. Bir yandan da oflayıp puflıyarak elinde tuttuğu bir şeyle yüzünü yelpazeliyordu. Sımsıkı bir de korse giymişti. Alnındaki ve çenesindeki terleri durmadan dantel bir mendille siliyordu.

İhtiyar kadın tramvayın gittiği yönde yürüyordu. Yuri onu tramvay hareket edince gözden kaybediyor, durunca tekrar görüyordu. Yuri, hayatları aynı yönde, birbirine çok yakın, fakat değişik hızlarla giden insanları düşündü. Ama hayatta beklenmedik olaylar onları yollarından alıkoyuyor, geri kalmalarına, ya da hızlı ilerlemelerine sebep oluyordu.

Şimşek çaktı. Arkasından gök gürledi. Tramvay belki yirminci kere olduğu yerde kalmıştı. Kudrinsky sokağından Hayvanat bahçesine giden yolda durmuşlardı. Leylâk rengi elbiseli ihtiyar kadın tramvayın penceresi önünde yeniden göründü. Geçti. İlk yağmur damlaları kaldırımlara düşmeğe başlamıştı. Kuvvetli bir rüzgâr çıktı. Tozu toprağı birbirine kattı. Ağaçların dallarını eğdi.

Yuri kendini hiç iyi hissetmiyordu. Bayılacak gibi oluyordu. Kendini şöyle bir toparladı. Kalktı. Pencerenin camını açmak istedi. Fakat başaramadı.

Tramvaydakiler camın sabit olduğunu, açılmadığını bağırarak söylediler. Yuri üzerine çöken fenalığı yenmeğe çalışıyor,

heyecanlanıyordu. Onun için de ne bağıranların sesini işitiyor, ne de söylenenleri anlıyordu. Hâlâ pencerenin camını açmağa çalışıyordu. Çerçeveye asıldı. Üç kere aşağı yukarı oynattı. Kendine doğru çekti. Birdenbire içinde birşey kopar gibi oldu. Derin bir acı hissetti. Birden tramvay hareket etti. Daha birkaç metre gitmeden yine durdu.

Yuri, insanüstü bir kuvvetle kalabalığı iterek, tramvayın ön tarafındaki sahanlığa çıktı. Yolcular önüne çıkıyor, ilerlemesine engel oluyorlardı. İtip kaktığı için onu azarlayanlar da vardı. Temiz havayı alınca canlanır gibi oldu. Belki de henüz herşey bitmiş değildi. Belki de duyduğu acıyı yanlış mânâlandırmıştı.

Sahanlıkta yol açmağa çalışarak kapıya doğru ilerledi. Yine itiraz dolu sesler yükseldi. Nihayet tramvaydan indi. Bir adım attı. Bir tane daha. Üçüncü adımda kaldırım taşlarının üstüne yuvarlandı. Bir daha da kalkmadı.

Hemen çevresinde tartışmalar yapılmağa, bir takım öğütlerde bulunulmağa başlandı. Tramvaydan birkaç kişi indi. Yuri'nin etrafını aldılar. Çok geçmeden artık onun nefes almadığını farkettiler. Kalbi atmıyordu. Bir anda ölünün çevresini kaldırımdan geçenler sardı. Yerde yatan adamı tramvayın çiğnememiş olduğunu, ölümün başka sebepten ileri geldiğini anlayınca kimisi rahat bir nefes alıyor, kimisi de bayağı üzülüyordu. Ölünün çevresindeki kalabalık gittikçe büyüdü. Leylâk rengi elbiseli ihtiyar kadın da geldi. Kalabalığın arasına sokulup ölüye baktı. Bir parça durup söylenenleri dinledi. Sonra yoluna devam etti. İhtiyar kadın bir yabancıydı. Fakat kalabalığın ölüyü tramvaya koyup hastahaneye götürmek, ya da polis karakoluna haber vermek arasında bocaladığını anlayacak kadar lisan biliyordu. Kalabalığın nasıl bir karara varacağını beklemeden ihtiyar kadın yürüyüp gitti.

Bu kadın Melyuzeyevo'dan gelen Fransız Matmazel Fleury'den başkası değildi. Şimdi bir hayli ihtiyarlamıştı. On iki yıldan beri Moskova'daki ilgili dairelere mektuplar yazarak memleketine dönmesi için izin verilmesini istemişti. Şimdi bu izni almıştı. Gerekli vizeyi almak üzere Fransız elçiliğine gidiyordu. Belki onuncu defa tramvayı geçti. Biraz önce ölen adamın Jivago olduğunun farkında bile değildi. Tıpkı biraz önce Yuri'nin de düşündüğü gibi hayatları paralel gitmişti ama Yuri ölmüş, o yoluna devam ediyordu.

— XIII —

Koridorun açık kapısından odanın bir köşesi görülüyordu. Masa bir köşeye yan olarak konmuştu. Masanın üstünde tabut duruyordu. Tabutun ayak kısmı kapıya doğruydu. Bu masa, Yuri'nin son günlerde üzerinde çalıştığı masaydı. Zaten başka masa da yoktu. Masanın üzerindeki yazılar toplanıp, çekmecelere yerleştirilmiş yerine tabut konmuştu. Yuri'nin başı bir yastığın üstündeydi. Yastıklar o kadar yüksekti ki Yuri sanki bir tepenin yamacına uzanmış gibiydi.

Çevresi çiçeklerle çevrilmişti. O mevsimde çok güç bulunan cinsten pahalı çiçeklerdi bunlar. Sepetler ve saksılar içinde dört bir yanı kaplamışlardı. Pencereden giren ışığı perdeliyorlardı. Çiçeklerin arasından içeriye sızan ışık, ölünün bal mumu rengini almış ellerinde, yüzünde, tabutun kumaş kaplaması üzerinde dolaşıyordu.

O günlerde ölüleri yakma yaygın bir moda haline gelmişti. Çocuklar için bir aylık sağlamak, onların yakın bir tarihte gidecekleri okuldaki yerlerini sağlama bağlamak ve nihayet Marina'nın postahanedeki iş durumunu sarsmamak için dini cenaze töreninden vazgeçilmiş, sade bir yakma töreniyle yetinilmişti.

O sırada odada kimse yoktu. Oda bir kiracının gittiği, yenisinin de henüz gelmediği zamanki haline benziyordu. Sessizliği sadece ölüye veda etmek için parmaklarının ucuna basarak giren ziyaretçilerin ayak sesleri bozuyordu. Pek ziyaretçi yoktu ama beklenildiğinden fazlası gelmişti. Hemen hemen tanınmamış bir insan olan bu adamın ölüm haberi etrafa bir ışık hızıyla yayılmıştı. Gelenler arasında hayatının çeşitli devrelerinde tanıdığı, ilişkilerini çoktan kestiği, hattâ unutup gittiği kimseler vardı. Şiiri ve bilimsel çalışmaları ona tanımadığı bir takım hayranlar dostlar kazandırmıştı. Yuri'yi ilk ve son defa görmeğe gelmişlerdi.

—XIV —

Yuri'nin ölüsünü Kamerger sokağındaki eve getirdikleri zaman arkadaşları yanlarında Marina da olduğu halde ardına kadar açık kapıdan içeri daldılar. Marina dehşet ve acı içinde ölünün bırakıldığı koridordaki masanın kenarına başını vurmağa, çırpınmağa başlamıştı. Bu sırada çalışma odası düzenlenmiş, daha önce ısmarlanan tabut gelmiş, Yuri'nin ölüsü

tabuta yerleştirilmişti. Marina ne yaptığını bilmez bir halde anlaşılmaz kelimeler söylüyor, haykıra haykıra ağlıyordu. Tıpkı bir köylü gibi kimseden çekinmeden, kimseden utanmadan konuşarak, acısını kelimelerle ifade ederek ağlıyordu. Yuri'nin ölüsüne sarılıyordu. Hele yıkayıp temizlemek, tabuta yerleştirmek için içeri götürmek istedikleri zaman Marina'yı ondan güçlükle ayırdılar. Bütün bunlar bir gün önce olmuştu. Bugün Marina'nın duyduğu şiddetli acı küllenmiş, şaşkın bir duygusuzluğa çevrilmişti. Hiç konuşmadan bir köşede oturuyordu. Fakat nerede olduğunun, çevresindekilerin farkında bile değildi.

İşte Marina bütün tören sırasında ve gece orada öylece oturdu. Yerinden kımıldamadı. Bebeği emzirmesi için yanına getirdiler. Kapka da dadısıyla birlikte annesini görmeğe buraya getirildi.

Marina'nın çevresinde arkadaşları vardı. Gordon ve Dudorov da onun kadar derin bir üzüntü içindeydiler. Babası Markel oturmuş ağlıyor, burnunu mendiline gürültüyle siliyordu. Marina'nın annesi içeri girip çıkıyor, durmadan ağlıyordu.

Bu kalabalık arasında iki insan vardı ki diğerlerinden ayrılıyorlardı. Bunlar ölüye diğerlerinden daha yakın olduklarını iddia etmiyorlardı. Marina'nın, arkadaşlarının ve çocuklarının gösterdiği acı ve feryatla yarış etmeğe kalkışmıyorlardı. Fakat Yuri'nin üstünde bir takım özel haklara sahip olduklarını gösteriyorlardı. Hiç kimse de bu yüzden onları sorguya çekmiyor, itiraz etmiyorlardı. Cenazenin hazırlanması kaldırılması işiyle daha ilk baştan meşgul olmağa başlamışlar, sessiz sedasız her türlü işi görmüşlerdi. Yaptıkları iş onlara bir çeşit ferahlık veriyor gibiydi. Sakin halleri insana hayret veriyordu. Bunların sadece cenazesinin gömülme işiyle değil, ölüm olayıyla da bir ilgileri var gibiydi. Bu ölümle kendilerini uzaktan veya yakından suçlu bulmuyorlardı ama sanki bu ölümü kabul etmiş, razı olmuş, asıl önemli meselenin bu olmadığı kanısına varmışlardı. Cenazeye gelenlerin içinde pek azı onları tanıyor, bir kısmı kim olduklarını tahmin ediyor, çoğunluğu hiçbir şey bilmiyordu.

Fakat çekik kırgız gözleri hem merak, hem de endişe uyandıran adam ve güzel kadın içeri girdikleri zaman, Marina da dahil, odadakiler oturdukları yerde kımıldıyor, harekete geçiyor, nihayet kalkıp koridora çıkıyor, iki kişiyi odada yalnız başlarına bırakıyorlardı. Sanki onları ölüyle yalnız bırakmak için aralarında gizli bir anlaşma yapmış gibiydiler. Bu iki

insan, cenazeyle ilgili son derece hayatî bir meseleyi halletmek için yalnız başlarına bırakılmaları gereken iki doktora benziyorlardı.

İşte yine odada yalnızdılar. Duvar kenarına dizilmiş iskemlelere oturmuşlardı. İş meselesi konuşuyorlardı.

— «Ne olacak şimdi Yevgraf Andreyevich?»

— «Yakılma işi bu akşam olacak. Yarım saate kadar Doktorlar Sendikasından gelip cesedi Sendika kulübüne götürecekler. Kanunî işlemler dörtte yapılacak. Kâğıtlarının hiçbiri düzgün değildi. Çalışma karnesinin hükmü geçmişti. Bunları yoluna koymak çok zaman aldı. Onun için geç kaldık. Nerdeyse cenazeyi almağa gelirler. Hazır olmalıyız. Sizi onunla istediğiniz kadar yalnız bırakırım. Bir dakika telefon çalıyor... Şimdi gelirim.»

Yevgraf, tanımadığı, Yuri'nin okul arkadaşları, hastaneden gelen meslektaşları, yayınevi sahipleriyle tıklım tıklım dolu olan koridora çıktı. Marina hava soğuk olduğu için sırtına mantosunu atmış, iki çocuğunu da mantosunun etekleri altına sokmuştu. Hapisteki kocasını ziyarete gelmiş, gardiyanın kendisini içeri sokmasını bekleyen bir kadına benziyordu. Ön kapı açıktı. Orada da birçokları sigara içerek bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlardı. Merdivenlere dizilenler daha serbest hareket ediyorlar, yüksek sesle çekinmeden konuşuyorlardı.

Yevgraf her kafadan yükselen, bu seslerin boğuk gürültüsü içinde söylenenleri anlayabilmek için dikkat kesilmişti. Alçak sesle sorulanlara cevap verdi. Cenaze töreni ve doktorun hangi şartlar altında öldüğüne dair açıklamalarda bulundu. Ondan sonra tekrar ölünün bulunduğu odaya geldi. Konuşmalarına devam ettiler.

— «Rica ederim, ceset yakıldıktan sonra sakın ortadan kaybolmayın, Larissa Fyodorovna. Nerede kaldığınızı bilmiyorum. Bunu bana bildirmeden bir yere gitmeyin. Sizden büyük bir ricada bulunacağım. Mümkün olduğu kadar çabuk, yarın ya da ertesi gün, ağabeyimin evraklarını düzene koymağa başlıyacağım. Yardımınıza ihtiyacım var. Onu çok iyi tanıyorsunuz. Hepimizden, herkesten çok iyi biliyorsunuz onu. Bana, «lrkutsk'tan geleli birkaç gün oldu. Buraya tesadüfen geldim. Yuri'nin son günlerde burada oturduğunu, hele öldüğünü bilmiyordum» dediniz, galiba. Şimdi sizden bunları anlatmanızı istemiyeceğim. Fakat sakın bana adresinizi vermeden bir yere gitmeyin. Bu binanın öteki odasını da temin ettim. Evin idare müdürünü tanıyorum.»

— «Ne söylemek istediğimi anlamadığınızı söylediniz... Anlamıyacak ne var ki? Moskova'ya gelen eşyalarımı istasyonda bıraktım. Sokaklarda yürümeğe başladım. Caddeleri tanıyamıyordum. Ben Moskova'dan ayrılalı o kadar uzun zaman oldu ki, herşey değişmiş... Yürüdüm, Kuznetsky köprüsünü, Kuznetsky meydanını geçerken gözüme son derece tanıdık olan birşey çarptı. Kamerger sokağına gelmiştim. Kurşuna dizilen kocam Antipov öğrenciyken bu evde, şimdi oturduğumuz şu odada otururdu. Kendi kendime: bir içeri gireyim, diye düşündüm. Kimbilir belki de eski kiracılardan hâlâ oturan vardır. Oysa onların çoktan değişmiş olduklarını daha sonra, şuna buna sorarak öğrendim. Ama sizi derhal gördüm. Bunları size niçin anlattığımı bilmiyorum. Yıldırımla vurulmuş gibi oldum. Kapı ardına kadar açıktı. Heryerde insanlar vardı. Odanın orta yerinde de bir tabut duruyordu. Kim ölmüştü? İçeri girdim. Yaklaşıp tabuta baktım. Aklımı kaçırıyorum sandım. Siz de beni gördünüz değil mi? Niçin anlatıyorum sanki?»

— «Durun, Larissa Fyodorovna, bir dakika bekleyin. Ne benim, ne de Yuri'nin bu odada daha önce Antipov'un oturduğundan haberimiz yoktu. Beni asıl hayrete düşüren şey şimdi kullandığınız bir cümle oldu. Birincisi İç Savaş sırasında onun adını, yani kocanız Antipov'un, Strelnikov adını sık sık, hemen hergün işitiyorduk. Zaten kendisiyle bir iki kere de karşılaşıp görüştüm. Tabiî onun ailevî sebeplerden ötürü bana bu kadar yakın olabileceği hiçbir zaman aklıma gelmedi... Affedersiniz... Belki de yanlış işittim. «Kurşuna dizildi,» dediniz değil mi? Dernek intihar ettiğinden haber iniz yok?»

— «Evet, bana buna benzer birşeyler anlattılar ama inanmadım. Pasha, intihar edecek bir insan değildi.»

— «Fakat intihar ettiğinden eminim. Yuri anlattı. Sizin Vladivostok'a gitmenizden önce oturduğunuz evde intihar etmiş. Sizin oradan ayrılmanızdan hemen sonra olmuş. Ağabeyim ölüsünü bulmuş. Gömmüş. Bunları nasıl oldu da bilmiyorsunuz?»

— «Başka şeyler anlattılar bana... Demek intihar ettiği doğru? Söylediler ama inanmadım. Hem de o evde? Bana imkânsız gibi göründü. Benim için çok önemli... Acaba Jivago ile buluşmuşlar mı?»

— «Ağabeyimin anlattığına göre uzun uzun konuşmuşlar.»

— «Sahi mi? Oh, şimdi daha iyi.» Larissa Antipova haç işareti yaptı. «Ne hayret verici bir buluşma! Daha sonra bu mesele hakkında bazı sorular

sormama izin verir misiniz? Bu olayda en küçük ayrıntı bile benim için çok değerli. Şu anda bu konuya daha fazla devam edemiyeceğim. Şaşkınım. Perişan oldum. Bir parça konuşmadan oturup düşüncelerimi toplamağa çalışacağım. Kusuruma bakmazsınız değil mi?»

— «Elbette! İstediğiniz gibi yapın!»

— «Darıltmazsınız, değil mi?»

— «Ne münasebet.»

— «Ah, bakın unutuyordum. Ölünün yakılmasından sonra bir yere kaybolmamamı söylediniz. Peki, söz veriyorum. Bir yere gitmiyeceğim. Sizinle tekrar buraya döneceğim ve gerektiği kadar kalacağım. Onun yazısını o kadar iyi tanırım ki... Her harfini her kelimesini ta bileğime kazılmış gibi hissediyorum. Biliyor musunuz, benim de sizden sormak istediğim birşey var. Avukatsınız, değil mi? Herneyse, bugünün bütün kurallarını, yürürlükte olan kanunlarını bilirsiniz, değil mi? Daha doğrusu bilgi almak için nereye başvurulacağını bilirsiniz. Bu gibi şeyleri o kadar az insan biliyor ki. Çok acı, gerçekten bana çok acı veren birşey için bilgi edinmek istiyorum. Bir çocuk hakkında. Fakat bunu daha sonra konuşuruz. Cenaze töreninden döndükten sonra konuşuruz. Bütün hayatım boyunca birini aramak zorundayım. Yetiştirilmesi için yabancılara verilen bir çocuğun izini bulmak istiyorum. Memleketteki bütün çocuk bakımevleri hakkında bilgi veren bir daire vardır, değil mi? Acaba yetimler, kaybolan çocuklar hakkında bir liste hazırladı mı? Şimdiye kadar böyle bir teşebbüse girişildi mi? Hayır, şimdi birşey söylemeyin. Konuşmayın. Bunu daha sonra konuşuruz. O kadar korkuyorum ki. Hayat o kadar korkunç ki! Siz de aynı fikirde değil misiniz? Daha sonra ne yaparım biliyorum ama kızım buraya gelinceye kadar pekâlâ bu odada kalırım Katya’nın müziğe ve tiyatroya karşı olağanüstü bir yeteneği var. İnsanların taklidini yapmakta, kulaktan bütün opera parçalarını söylemekte... Zeki bir çocuk değil mi? Onu konservatuardaki yetiştirme derslerine yollamak istiyorum. Tabiî alırlarsa... Şimdi de Moskova’ya bunun için gelmiştim. Okula vermek için gerekli hazırlıkları yapmak için geldim. Sonra gidip Katya’yı getireceğim. İşler o kadar karışık ki... Değil mi? Herşeyi anlatmak, açıklamak pek güç. Ama daha konuşacak bir hayli zamanımız olacak. Kendimi toparlamağa hiçbir şeyden korkmamağa çalışacağım. Yuri’nin dostlarını bekletiyoruz değil mi? Ayıp olacak. Onları dışarda gerektiğinden fazla tuttuk.

Galiba kapıya vuruyorlar... Belki de cenazeyi almak için geldiler... Ben burada kalacağım... Siz kapıyı açın. Artık zamanı geldi değil mi? Durun, durun. Tabutun yanına bir küçük sandalye koymalı. Yoksa kimse Yuri'ye yetişemiyecek. Ben parmaklarımın ucuna basıp yetişmek istedim ama olmadı. Fakat Marina ile çocukların sandalyeye ihtiyacı olacak. Sonra kitapta, «beni son defa öpün,» diye yazar, değil mi? Ah, tahammül edemiyeceğim! Edemiyeceğim! Herşey o kadar ürkütücü, korkunç ki!»

— «Dışarıdakileri içeri alacağım. Bir şey daha var. Bana o kadar acı verici şeyler anlattınız, o kadar çok soru sordunuz ki nereden başlıyacağımı bilemiyorum. Fakat bilmenizi istediğim birşey var. Bütün bu endişelerinizde, araştırmalarınızda size yardımcı olacağımdan emin olun. Size bütün kalbimle, istiyerek yardım edeceğim. Sonra ne olursa olsun hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmayın. Ümitsizliğe kapılıp hiçbir şey yapmadan oturmak doğru olmaz. Bilâkis çalışmamız, çaba göstermemiz gerek.»

Fakat artık Lara onu dinlemiyordu. Onun kapıyı açtığını içeriye insanların dolduğunu farketmedi bile. Ne ayak seslerini, ne Marina'nın hıçkırıklarını, ne erkeklerin öksürüklerini, ne de kadınların çığlıklarını işitiyordu.

Çevresinde dolaşan kalabalık başını döndürüyor, midesini bulandırıyordu. Bayılmamak için kendini güç tutuyordu. Kalbi deli gibi çarpıyor, başı ağrıdan çatlıyacakmış gibi oluyordu. Gözlerini kapıyarak kendini hatıralara verdi. Onların içine saklandı. Gömüldü. Bu hatıraları onu ihtiyarlıyacağı, belki de yaşayıp göremiyeceği bir âleme bir kaç saat için götürüp getirdi.

Artık kimsesi kalmamıştı. Biri ölmüş, diğeri intihar etmişti. Sadece birisi, ölmesi gereken bir keresinde öldürmek isteyip te başaramadığı, kendisiyle ortak hiçbir yanı olmayan birisi yaşıyordu. Bu adam sadece pul koleksiyoncularının bildiği Sibirya'nın uzak bölgelerinde elini kolunu sallıyarak serbestçe dolaşıyordu. Ona yakın, ihtiyacı olan kimselerden hayatta kimse kalmamıştı.

Düşünün bir kere! Noel'di. O canavar herifi öldürmeğe gitmeden önce Pasha ile bu odada, mum ışığında oturup konuşmuşlardı. O zaman henüz Yuri hayatına girmemişti.

O Noel akşamı Pasha ile konuştuklarını hatırlamağa çalıştı. Fakat pencere pervazının üzerinde yanan mumu, sıcaklıkla pencere camındaki

karın eriyerek bir nokta halinde açılmış olduğundan başka bir şey hatırlamıyordu.

Yuri'nin sokaktan geçerken bu mumu ve penceredeki halka şeklindeki deliği gördüğünü nereden bilebilirdi. Sanki herşey önceden plânlanmış, hazırlanmış gibiydi. Şimdi burada masanın üzerinde yatmakta olan ölünün kaderiyle, kendi kaderi o zaman o mum ışığıyla birbirine kenetlenmişti sanki.

Lara'nın düşünceleri oradan oraya geziyordu. «Herneyse,» diye düşündü. «Kilisede tören yapılmaması ne kötü. Kilisede tören korkunç olduğu kadar harikulâde de oluyor. Ölenlerin çoğu buna lâyık değildir ama, Yuri'ye böyle bir tören ne kadar yaraşırdı!»

Şimdi Lara'nın içini Yuri'ye her düşünüşünde olduğu gibi bir ferahlık, bir gurur kaplamıştı. Yuri'nin yaradılışındaki o bağımsızlık ve hürriyet havası onu da sarmıştı. Ansızın oturduğu sandalyeden kalktı. Bütün benliğinde anlaşılmaz bir fırtına kopuyordu. Bir an olsun Yuri'nin yardımıyla hürriyeti, açık havayı, benliğini sımsıkı kavrayan acıdan kurtulup bağımsızlığın tadını tatmak istiyordu. Ancak o takdirde eskisi gibi hürriyetin verdiği tadına doyum olmaz lezzete kavuşacaktı. Yuri için ağlamak ihtiyacı da bu mutluluk duygusunun bir parçasıydı. Duyduğu hissin verdiği sabırsızlıkla çevresine bakındı. Gözleri, içine yakıcı bir ilâç damlatmışlar gibi, yanıyor, kamaşıyordu. Nihayet kalabalık teker teker odadan çıktı. Onu tekrar yalnız bıraktılar. Lara alelâcele tabuta yaklaştı. Yevgraf'ın bulup getirdiği sandalyenin üstüne çıktı. Ölünün üstünde üç tane haç işareti yaptı. Sonra buz gibi olmuş alnı ve elleri dudaklarına yapıştırdı. Buz gibi alnın bir parça, küçülmüş, bir yumruk gibi daralmış olduğunu görmemezlikten geldi. Bir an ağlamadan, düşünmeden hareketsiz kaldı. Tabutun üstüne eğilmişti. Çiçekler ve ölü onun bütün varlığıyla, başıyla, göğsüyle, kalbi kadar güçlü elleriyle örtülmüş gibiydi.

— XV —

Bütün vücudu, tutmağa çalıştığı hıçkırıklarla sarsılıyordu. Elinden geldiği kadar ağlamamağa çalıştı. Fakat bir zaman geldi ki kuvveti tükendi. O zaman gözyaşları yanaklarından aşağı, göğsüne, elbisesine, ellerinin ve sarılmış olduğu ölünün üstüne düşmeğe başladı.

Lara ne konuşuyor, ne de düşünüyordu. Bir çok düşünceler, olaylar, hatıralar kafasından gökyüzündeki bulutlar gibi gelip geçiyor, tıpkı geçmişte Yuri ile gece geç saatlere kadar yaptıkları konuşmalarda olduğu gibi ruhuna işliyordu. İşte onları o sıkıntılı günlerde mutlu eden tutsaklığa götürmeyen şey bu düşünceler konuşmalar olmuştu. Konuşmaları kafadan değil, gönülden gelir, kendiliğinden doğardı.

İşte şimdi de böyle bir ruh haliyle doluydu. Sanki bundan önce yirmi sefer daha yaşamıştı. Bu yaşayışları sırasında Yuri'yi birkaç kere kaybettiğini hatırlıyordu. Onun için şimdi tabutun başında yaptığı her hareket yerinde ve doğruydu.

— «Oh, ne büyük bir aşktı o! Ne kadar özgür ve yeniydi! Dünyadaki hiçbir şeye benzemiyordu!» Onlar başkalarının şarkılarda şiirlerde söz ettiği şeyleri yaşamış, hissetmişlerdi.

Onlar birbirlerini ihtiyaç duyduklarından, âşıkların tasvir edildiği gibi «birbirleri için yanıp tutuştuklarından» sevmemişlerdi. Onlar, çevrelerindeki herşey, gökyüzü, ağaçlar, ayaklarının altındaki toprak sevişmelerini istediği için sevmişlerdi birbirlerini. Belki de yaşadıkları dünya, içinde dolaştıkları ev, sokakta rastladıkları yabancılar onların aşkından, kendilerinin olduğundan daha memnundular.

Evet, işte onları birbirine yaklaştıran, birbirine bağlayan şey bu olmuştu! En mutlu oldukları günlerde bile neyin en güzel, en heyecan verici olduğunu asla unutmamışlardı. Hayatta ve yaşamağa duydukları sevgi kendilerinin dünyaya ait olduklarını, onun bir parçasını teşkil ettiklerini bilmelerinden doğan bir duyguydu.

— XVI —

İşte şimdi Lara, Yuri'ye çok sade bir biçimde, ona gerçek hayattan kopma, fakat sırasında hiçbir şey ifade etmeyen sözler söyleyerek veda etti. Tiyatroda oynayan oyunlardaki sözlerin, şarkıların, bazen, nasıl bir anlamı yoksa bu sözlerin de bir anlamı yoktu.

«Bak işte yine buluştuk, Yuroşka. Tanrı bizi yine birleştirdi. Ne korkunç şey görüyorsun ya! Oh, tahammülüm kalmadı artık! Oh, Allahım! Ağlıyorum, ağlıyorum! Bir düşün! Tıpkı aşkımıza uygun bir biçimde buluştuk! Gidişin beni mahvetti! Sonum geldi artık! Büyük, kaçınılmaz birşey bu! Hayat problemi, ölüm denen meçhul, dehânın güzelliği, dünyayı

yeniden düzene koymak gibi şeyler... Hayır bunlar bizim için değildi. Çok şükür, biz sevmek, sevilmek için yaratılmıştık.

«Elvedâ büyüğüm, sevgilim, bir tanem. Elveda benim hızlı akan derin ırmağım. Bütün gün sularını kucaklamaktan, serin kuvvetli dalgalarında yıkanmaktan ne kadar hoşlanırdım!

«O gün, o karlı havada, birbirimize nasıl veda ettiğimizi hatırlıyor musun? Bana nasıl bir oyun oynadın? Yoksa seni geride bırakır mıydım? Evet, evet anlıyorum. Bunu zorla yaptın. Benim iyiliğimi düşündün. Fakat ondan sonra hiçbir şey yolunda gitmedi. Neler geldi başıma bilmiyorsun! Oh, ne yaptım ben, Yuri, ne yaptım! Nasıl bir cani olduğumu bilemezsin. Fakat suç bende değil. Üç ay hastanede yattım. Üç ay kornadan çıkamadım. O zamandan beri hayatımın hiçbir değeri yok, Yuri. Kalbim rahat, huzur nedir bilmiyor. Bu acı içinde yaşamama imkân yok. Fakat sana asıl en önemli şeyi söylemedim. Söyleyemiyeceğim. Buna gücüm yetmez. Hayatımın bu kısmına ne zaman gelsem, kendimi kaybediyorum. Tüylerim diken diken oluyor. O kadar korkunç ki! Biliyor musun artık normal bir insan olup olmadığımın da farkında değilim. Fakat birçokları gibi kendimi içkiye vermedim... Kendimi tutmağa çalışıyorum. Ayyaş bir kadın olduğum takdirde artık herşeyin sonu gerçekten gelmiş olacak. Bu da imkânsız birşey değil mi?»

Lara ağlıyor, konuşuyor, kendine işkence ediyordu. Fakat birdenbire başını kaldırınca hayretle irkildi. Çünkü oda bir zamandır insanlarla dolmuştu. Artık yalnız değildi. Derhal sandalyeden indi. Tabutun başından ayrıldı. Sanki hâlâ içerde kalan gözyaşlarını çıkarıp yere silkelemek istiyormuş gibi avuçlarını gözlerinin üstüne bastırıyordu.

Tabuta altı kişi yaklaştı. Altına girip kaldırdılar. Dışarı çıkardılar.

— XVII —

Lara, Kamerger sokağındaki evde birkaç gün kaldı. Yuri’nin kâğıtlarını düzene koymağa onun yardımıyla başladılar, onsuz bitirdiler. Lara, Yevgraf’la konuşmuş ona çok önemli birşey anlatmıştı.

Bir gün Lara sokağa çıktı. Geri gelmedi. O günlerde sık sık olduğu üzere, belki de tevkif edilmişti. Belki de öldürüldü. Ya da Kuzey’deki kadın toplama kamplarından birinin listesinde sadece bir numara olarak kaldı. Unutulup gitti.

ON ALTINCI BÖLÜM

— I –

Son günlerde teğmenliğe terfi eden Gordon ile Binbaşı Dudorov birliklerine dönmekteydiler. Gordon görevle gönderildiği yolculuktan Dudorov da üç günlük bir izinden gelmekteydiler.

1943 yılının yaz aylarından biriydi. Kursk'da Alman cephesi yarılmış, Orel geri alınmıştı.

Yolda birbirlerine rastladılar. Geceyi Cherny'de geçirdiler. Cherny küçük bir kasabaydı. Düşmanın çekildikleri sırada bıraktığı çöl bölgesi'ndeydi. Burası da bölgedeki diğer şehir ve kasabalar gibi bütünüyle yakılıp yıkılmıştı.

Yakılıp yıkılmış binalar arasında harap olmamış bir samanlık buldular. Geceyi geçirmek için buraya yerleştiler. Birbirlerine anlatacakları bir türlü bitmiyordu. Nihayet sabahın üçüne doğru Dudorov kendinden geçti. Fakat biraz sonra Gordon'un yaptığı gürültüyle uyandı. Gordon, sanki saman yığını su imiş gibi üzerinde beceriksiz hareketlerle dolaşıyor, eşyalarını toplamağa çalışıyordu. Her ayağa kalkmasında yüzmeği yeni öğrenmiş bir acemi gibi samanların içine tepetaklak yuvarlanıyordu.

— «Nereye gidiyorsun? Vakit daha çok erken.»

— «Nehre ineceğim. Çamaşırlarımı yıkamak istiyorum.»

— «Sen aklını kaçırdın galiba, akşama karargâha varırız. Çamaşırcı Tanya'dan temiz çamaşır istersin olur biter.»

— «O zamana kadar beklemek istemiyorum. Çamaşırlarım ter içinde. Şöyle bir çalkalıyacağım. Bu sıcakta bir dakikada kurur. Ben de nehre şöyle bir girer yıkanırım.»

— «Sen bir subaysın. Seni o halde görürlerse iyi olmaz.»

— «Vakit daha çok erken. Etrafta kimsecikler yok. Hepsi uyuyorlar. Herneyse, bir duvarın ya da ağacın arkasına saklanırım. Kimse görmez beni. Sen konuşmağı bırak da uyumağa bak. Yoksa iyiden iyiye uyanacaksın.»

— «Artık uyuyamam. Ben de seninle geliyorum.»

Böylece iki arkadaş nehir kıyısına indiler. Güneş henüz doğmuştu ama taşların üstü sımsıcak ısınmıştı. Bir zamanlar caddelerin uzandığı toprak yığınlarının üstüne insanlar uzanmışlar, güneşten kıpkırmızı kesilmiş bir halde uyumağa çalışıyorlardı.

Bunların çoğu evlerini kaybetmiş olan kasabanın kadınları, ihtiyarları ve çocuklarıydı. Aralarında birlikleriyle bağlantıları kesilmiş, birliklerine yetişmeğe çalışan birkaç tane de Kızıl Ordu askeri vardı. Gordon ile Dudorov uyuyanları rahatsız etmemeğe çalışarak aralarından geçtiler.

— «Yüksek sesle konuşma. Yoksa bütün kasabayı ayağa kaldırırsın, ben de çamaşırlarımı yıkayamam.»

Böylece konuşmalarına fısıltıyla devam ettiler.

— II —

— «Bu nehrin adı ne?»

— «Bilmiyorum. Galiba Zusha.»

— «Hayır. Zusha değil.»

— «Ben bilmiyorum, öyleyse.»

— «Christina’nın yaptığı kahramanlık Zusha nehri üstünde olmuş... Hatırladın mı?»

— «Evet. Fakat nehrin herhalde daha aşağı kısımlarında. Söylendiğine göre onu kilisenin azizeleri arasına sokmuşlar.»

— «Gazetelerde okuduğumuzdan fazla birşey bilmiyor musun?»

— «Hayır. Adına «ahırlar» dedikleri bir taş bina varmış. Devlet çiftliğinin malıymış. Burasını Almanlar zaptedilmez bir kale haline sokmuşlar. Bina bir tepenin üstündeymiş oradan bizim birlikleri ateş altında tutuyor, ilerletmiyorlarmış. Buranın mutlaka tahrip edilmesi gerekiyormuş. Böylece Christina Orletseva bir tesadüf eseri düşman arasına girmiş, binayı havaya uçurmuş. Fakat ele geçmiş. İdam etmişler.»

— «Niçin ona Christina Dudorova demiyorsun da Christina Orletseva diyorsun?»

— «Biz sadece nişanlanmıştık. Biliyorsun. Evlenmedik. 1941 yılının yazında, savaş biter bitmez evlenmeğe karar vermiştik. Ondan sonra orduyla birlikte oradan oraya dolaşıp durdum. Birliğim sayılamayacak kadar çok yer değiştirdi. Bu sırada Christina ile teması kaybettim. Onu tekrar görmedim. Cesaret ve kahramanlık hikâyesini herkes gibi

gazetelerden okudum... Onun hatırasına buralara bir yere bir anıt dikeceklermiş. İşittiğime göre Yuri’nin kardeşi General Jivago, onun hakkında bilgi topluyormuş.»

— «Çok üzüldüm... Seni ondan sözetmeğe zorlayıp, üzdüğüm için özür dilerim.»

— «Mesele o değil. Seni daha çok tutmıyayım. Soyun da çamaşırlarını yıka. Ben de çayıra uzanıp dinleneyim. Belki bir parça da uyurum.»

Biraz sonra iki arkadaş yeniden konuşmağa başladılar.

— «Böyle çamaşır yıkamasını nereden öğrendin?»

— «İnsan sıkışınca herşeyi öğreniyor. Biz şanslı sayılırız. Ceza kamplarından en korkuncuna düştük. O kamptan pek azımız sağ çıktı. Gaddar gardiyanların silâh tehditleri altındaydık. Çoban köpekleri çevremizdeydi. Sonra başka kafileler de geldi. Hepimizi daire şeklinde ortaya dizdiler. Birbirimizi görmeyelim diye sırtlarımızı ortaya çevirmişlerdi. Hepimizi diz çöktürdüler. Sonra da en aşağılatıcı şekilde araştırmalara başladılar. Saatlerce sürdü bu araştırma. Sonunda öbür kafileyi başka yere götürdüler. Bize de işte kamp burası, istediğiniz gibi yerleşin, dediler. Kamp dedikleri uçsuz, bucaksız alabildiğine uzanan, karla kaplı araziydi. «GULAG 92. Y. N. 90» yazılı bir tabelâ asılıydı. Daha sonra bu GULAG kelimesinin kamp müdürlüğü anlamına gelen kelimenin baş harfleri olduğunu öğrendim.»

— «Biz o kadar kötü yere düşmedik. Çünkü ben cezamı ikinci defa çekmekteydim. Birincisi daha güç gelmişti. Zaten benim suçum başkaydı. Cezam bitip de serbest bırakılınca ilkinde olduğu gibi siyasi haklarımı geri verdiler. Hattâ Üniversitedeki kürsümü bile aldım. Savaş çıkınca tabii herkes gibi silâh altına çağrıldım.»

— «Evet... Öyle... İşte bizim kampta bir bu direk ve tabelâ vardı. İlk önce başımızı bir çatının altına sokmak için karın içinden ayıkladığımız dalları kırıyorduk. Sonunda ister inan, ister inanma, kendi kampımızı kendimiz kurduk. Hattâ bir hapishane, ambar, gözetleme kuleleri, ceza koğuşları inşa ettik. Hepsini de biz kendi ellerimizle yaptık. Sonra ormanda çalışmağa başladık. Ağaçları deviriyorduk. Sekiz kütüğü bir arada kızağa yüklüyorduk. Yuvarlandığımız zaman boynumuza kadar kara batıyorduk. Uzun bir süre savaşın başladığından haberimiz olmadı. Bunu bizden gizlediler. Sonra birden bir teklif yaptılar. Savaştan sağ çıkan serbest

bırakılacaktı. İşte ondan sonra kilometrelerce elektrikli tel çekme, mayın döşeme işi başladı. Bizim birliğe ölüm birliği diyorlardı. Yalan da değildi. Boyuna dökülüyorduk. Nasıl oldu da ben sağ kaldım, bilmiyorum. Dahası var. Bütün bu tehlikeler, kampta çektiklerimizin yanında bir mutluluk olarak kalırdı.

— «Ne kadar da sıkıntı çekmişsin.»

— «Orada öğrenmek zorunda olduğun şey, sadece çamaşır yıkamak değil ki. Öğrenilecek ne varsa öğrenmek zorundasın.»

— «Ne tuhaf değil mi? Sen bir mahkûm hayatı yaşarken böyle olmuşsun. Ben Üniversitede hocalık ediyordum. Ne bileyim, herşeyim vardı. Kitaplarım, evim, rahatım yerindeydi. Savaş çıkar çıkmaz rahat bir nefes alır gibi oldum. Sanki savaşın çıkmasıyla birşeyler temizlenecek, düzelecekmiş gibi geldi. Bana sorarsan, «kollektifleştirme» dedikleri şey büyük bir hata. Çünkü böyle birşey kabul edilemez. Edilmedi. İnsanların kendi kendilerine düşünüp bir, karara varmaları, olmayan şeyi görmeleri, gördüklerinin tersini söylemeleri için olmadık işkenceler, zorlamalar yapıldı. Savaş çıktığında onun korkunçluğu, tehlikeleri, etrafa saçtığı ölüm tehdidi, kendi vatanımızda katlandığımız baskıların yanında hiç kaldı. Adeta havayı temizleyen bir rüzgâr, bir temizlik işareti gibi göründü.

«Bence ihtilâl yıllarının yanında savaş yıllarının bambaşka bir yeri var. Çektikleri sıkıntılar, katlandıkları felâketler insanların karakterlerini sağlamlaştırdı. Bu hali gördükçe Christina'nın kahramanca ölümünden duyduğum acıya, kayıplarımıza ve benim aldığım yaralara rağmen içim sevinçle doluyor. Christina'nın ölümüne, onun başında bir fedakârlık hâlesi bulunduğu için katlanabiliyorum. Bu hâle onun olduğu kadar hepimizin hayatına ışık tutuyor, bizi nurlandırıyor.

«Sen kampta onca işkenceye katlanırken ben de serbest bırakılmış Moskova'ya dönüyordum. Çok geçmeden Christina Fakülteye tarih öğrencisi olarak yazıldı. Ona ben ders veriyordum. Daha ilk derslerden onun olağanüstü zeki, yetenekli bir öğrenci olduğunu farketmiştim. Henüz bir çocuktu. Yuri sağdı, daha. Size Christina'dan uzun uzun söz ettiğimi hatırlıyorum.

«İşte öğrencilerin, hocalarını eleştirme modası bu sırada başlamıştı. Christina baş eleştiricim oldu. Onu bu kadar çileden çıkaracak ne yaptığımı anlayamıyordum. O kadar haksız, o kadar yersiz eleştirilerde bulunuyordu ki çoğu zaman diğer öğrenciler sinirleniyor, benden yana oluyorlardı. Son

derece muzip ve zekiydi. Okulun duvar gazetesine yazdığı yazılarda beni yerden yere çarpıyordu. Gerçi bu yazılarda benim asıl adımı kullanmıyordu ama okuyunca kimden sözettiğini anlamamak imkânsızdı. Sonra birdenbire, rastlantı olarak, Christina'nın bana karşı gösterdiği bu düşmanlığın, derin, içten bir aşkı gizlemek çabasından doğduğunu anladım... Oysa ben de onu seviyordum. Hareketlerine alaylarına sırf bu sevgi yüzünden katlanıyordum.

«Savaşın başlamasından biraz önce ve başlamasından bir kaç ay sonraya kadar, 1941 yılının yazında çok güzel bir tatil yaptık. Birliğimin bulunduğu bölgeye tatillerini geçirmeğe gelen öğrenciler arasında, Christina da vardı. İşte arkadaşlığımız bu çerçeve içinde başladı ve devam etti. Öğrencilere savaş sanatı dersleri veriliyordu. Christina'da paraşütçülük dersleri alıyordu. İşte o zaman nişanlandık. Hemen de ayrılmak zorunda kaldık. Çünkü benim birliğim başka bir yere naklediliyordu. O günden sonra da Christina'yı görmedim.

«Daha sonra, işler yolunda gitmeğe başladığı sırada beni uçaksavar kıtasından alıp kurmay heyetinin yedinci şubesine verdiler. Burada dil bilenlere ihtiyaç varmış. Ben de iki kere yaralanmış, hastanede yatmıştım. Aktif bir rol oynayacak durumum kalmamıştı. İşte seni o sırada buldum. Seni ne kadar aradığımı bir bilsen.

«Çamaşırcı Tanya, Christina'nın arkadaşıdır. Birbiriyle cephede arkadaş olmuşlar. Christina'dan sık sık söz eder. Tanya'nın gülüşünün ne kadar Yuri'ye benzediğine dikkat ettin mi? İnsan onun ucu kalkık burnunu, çıkık elmacık kemiklerini görmemezlikten gelince yüzü gayet, hoş, sevimli bir hal alıyor. Tıpkı Yuri'ninki gibi tam bir Rus yüzüne sahip. Bu tipe her yerde rastlanır.»

— «Ne demek istediğini anlıyorum. Ama hiç dikkat etmedim.»

— «Ne kadar çirkin, kaba bir ad: Tanya Bezonçerednaya! Bezoçerednaya, sıra beklemeyen demektir. Bu onun gerçek soyadı olamaz. Bana uydurma gibi geliyor.»

— «Kendisi anlattı ya: Annesini babasını tanımıyor. Rusya'nın içlerindeki bir bakımevinde yetiştirilmiş. Ona babası anlamına gelen, Bezotchaya adını takmışlar. Sonra bu değişe değişe Bezoçerednaya şeklini almış. Oralarda Rus dili en temiz şekliyle konuşulur, bilirsin. Bizim taraflara geldikçe değişir, soysuzlaşır. Şehirliler anlamadıkları kelimeleri değiştirir, kendi anladıkları şekle sokarlar.»

— III —

Gordon ile Dudorov’un bu konuşmalarından birkaç gün sonra iki arkadaş yerle bir edilmiş olan Karachev kasabasına gelmişlerdi. Hâlâ birliklerine yetişmeğe çalışıyorlardı. Karachev’de asıl birliği izlemekte olan küçük asker gruplarının arasına katılabilmişlerdi.

Sıcak bir yaz günüydü. Bir aydan beri hava aynı şekilde sürüp gidiyordu. Gökyüzü açıktı. Bembeyaz bulutlar oradan oraya salına salına gidiyorlardı. Orel ile Bryansk arasındaki bereketli topraklar güneşin yakıcı sıcaklığı altında kahverengi olmuşlardı.

Kasabanın ana caddesi tam orta yerden geçiyor, dosdoğru dağa çıkıyordu. Sokağın bir yanındaki evler bombardımanla yıkılmış hepsi bir toz toprak yığını haline gelmişti. Bu yıkıntıları kökleri meydana çıkmış ağaçlar, yanıp kurumuş meyva ağaçları çeviriyordu. Yolun diğer yanındaki barakalara birşey olmamıştı. Çünkü bunlar kasaba bombalandıktan sonra inşa edilmişti.

Bir zamanlar evlerin bulunduğu kısımda, kasaba sakinleri, üzerinden hâlâ dumanlar tüten toprak yığınlarını karıştırıyorlar işe yarıyacak gibi gördükleri eşyaları, kırık dökük parçaları bir yere topluyorlardı. Bir kısmı da sığınaklar yapmak için toprağı kazıyor, kazdıkları yerin üstünü kalın toprak parçalarıyla örtüyorlardı.

Yolun karşı tarafındaki geniş arazi, çeşitli yardım servislerine ait çadırlar, arabalar ve vagonlarla dolmuştu. Bunlar birbirleriyle ilgilerini kaybetmişler, esas birlikle bağlantı kurmağa çalışıyorlardı.

Uzakta henüz patlamamış mayınların patlamasıyla bölge yer yer toza karışıyor, yangın devam ediyordu. Toprak yığınlarını araştırmaları mayının patlamasıyla kesiliyor, ayaklarının altındaki toprağın sarsıldığını hissediyorlardı. Bir an işlerini bırakıp doğruluyor, ağaç kütüklerine tutunuyorlardı.

Yıkıntıların karşısındaki kocaman meydanda çevresinde bir tahta perde gibi çalılıklar ve ağaçların büyümüş olduğu geniş bir çayırlık vardı. İşte çamaşırcı Tanya, Gordon ve Dudorov’la birlikte onu da almak için gönderilen arabanın gelmesini bekliyordu. Onun sorumluluğu altına bırakılan orduya ait çamaşırlar sandıklara yerleştirilmiş, büyük yığınlar halinde meydanın ortasında duruyordu. Tanya bu yığından gözünü bir an olsun ayırmıyor, bir yere kımıldamıyordu. Çevresindekiler de bir yere

gitmiyorlardı. Ellerine geçecek bir nakil vasıtasını kaçırmaktan korkuyorlardı.

Bir saatten beri bekliyorlardı. Yapacak birşey olmadığı için hayatı boyunca çok şey görmüş, çok şeye şahit olmuş olan Tanya'nın bitip tükenmez konuşmalarını dinliyorlardı. O sırada genç kız, General Jivago ile nasıl karşılaştığından söz ediyordu:

— «Elbette tanıştım. Hem de dün. Beni General Jivago'nun yanına götürdüler. Buradan geçiyormuş. Christina hakkında bilgi topluyormuş Christina'yı şahsen tanıyan birini görmek istemiş. Beni söylemişler. Sonra yanına gittim. Hiç te korkmadım doğrusu. Herkes gibi bir insan, bu General Jivago. Çekik gözleri, simsiyah saçları var. İşte ona bildiklerimi anlattım. Beni dinledi. Sonunda da teşekkür etti. «Siz kimsiniz?» diye sordu, nerelisiniz?» Elbette ona nerden gelip nereye gittiğimi söyleyecek değilim. Bilirsiniz. O bakımevinden öbürüne dolaşmışım. Bunda anlatılacak ne var ki? Fakat beni rahat bırakmadı. Israr etti. «Anlatın,» dedi, «bunda utanılacak birşey yok.» Önce utandığımdan fazla birşey anlatamadım. General Jivago sözümü kesmeden başını sallıyor, devam edin der gibi bakıyordu. Sonunda cesaretlendim. Üst tarafı anlatılacak gerçekten çok şeyim vardı. Anlatsam inanmazsınız zaten. Uyduruyor dersiniz. O da inanmadı. Ayağa kalktı. «Hay Allah,» dedi, «inanılacak şey değil. Şimdi vaktim yok. Fakat daha sonra sizi aratacağım. Yanıma çağırtacağım. Hiç böyle bir hayat hikâyesi dinlememiştim. Sizi burada bırakmayacağım. Fakat anlatmak istediğim bir iki nokta daha var. Belki de sonunda yeğenim çıkarsınız. Hiç belli olmaz. O zaman sizi okula yollarım. Nerede isterseniz orada öğrenime devam edersiniz.» İşte böyle söyledi. Size yemin ederim böyle söyledi.»

O sırada, Batı Rusya ve Polonya'da saman taşımak için kullanılan cinsten iki kenarı kapalı bir at arabası geldi. Arabayı bir asker sürüyordu. Asker arabayı durdurttu. İndi. Atları çözmeğe başladı Tanya'dan başka hepsi askerin yanına koştular. Atları çözmemesi, onları istediği yere götürmesi için yalvarmağa başladılar. Elbette hakkını vereceklerdi. Fakat asker emir kulu olduğunu söylüyor teklifleri kabul etmiyordu. Atı ya da arabayı kullanmağa hakkı yoktu. Sonunda çözdüğü atları alıp gitti. Bir daha da gelmedi. Bunun üstüne Tanya ve diğerleri çıkıp arabanın üstüne oturdular. Tanya arabanın gelişiyle yarıda kalan hikâyesine devam etti.

Gordon, «mümkünse, General Jivago’ya anlattıklarını bize de anlat,» dedi.

Bunun üstüne Tanya korkunç hikâyesini anlattı.

— IV —

— «Gerçekten de anlatacağım o kadar çok şey var ki! Anlattıklarına göre annem babam kibar insanlarmış. Bana bunu yabancılar mı söyledi, yoksa benim hatırımda mı öyle kaldı bilmiyorum. Güya annem Raissa Komarova bir Rus Bakanının karısıymış. Yoldaş Komarov beyaz Moğolistanda saklanmaktaymış. Anladığıma göre bu Komarov benim asıl babam değil. Tabii ben okumuş bir kız değilim. Anasız-babasız, bakımevlerinde büyüdüm. Anlattıklarım size garip gelecek ama ben yine de bildiklerimi anlatacağım.

«Bütün bu anlattıklarım Krushitsy dağlarının ardında, Sibirya’nın öteki ucunda oldu. Çin sınırının yakınlarında, Kazakların ülkesini geçince buralara gelirsiniz. Kızıllar bulunduğumuz yere gelince babam annemi ve bütün eşyayı özel bir trene koyup başka yere yollamış. Annem çok korkmuş. Çünkü babam olmadan hiçbir yere gidemezmiş. Fakat yoldaş Komarov’un benden haberi yokmuş. Annem bu adam benim haberimi alacak, biri söyleyecek diye çok korkarmış. O adam çocuklardan nefret edermiş. Bağırıp çağırır, ayaklarını yere vururmuş. Çocuklardan hiç hoşlanmaz, onların insana sıkıntı vermekten başka işe yaramadıklarını söylermiş.

«İşte dediğim gibi kasabaya kızıllar gelmeğe başladığı zaman annem, Nagornaya istasyonunda işaret memurluğu yapan Marfa kadına haber yollamış. Bu istasyon bulunduğumuz yerden üç istasyon ilerdeydi. Şimdi annemin bu kadını nasıl tanıdığını anlıyorum. Marfa şehre süt ve sebze satmağa gelirmiş herhalde. Oradan tanıyordu.

«İşte hikâyenin burasında bilmediğim bir yan var. Galiba birşey söylediklerini sadece Allah bilir. Belki de sadece birkaç zaman, kızıllar şehirden gidene kadar bırakalım, demişlerdir. Yoksa annem çocuğunu bu kadar kolaylıkla yabancılara verecek bir kadın değildir herhalde.

«Çocuğu nasıl kandırırlar bilirsiniz: «Git, teyzenle konuş. Bak sana şeker verecek, Korkma. Teyzen seni çok sever.» Daha sonra çok ağladım tabiî. Ne kadar üzüldüğümü, çocuk kalbimin ne kadar kırıldığını anlatacak

değilim. Kendimi asmak bile istedim. Neredeyse aklımı kaçırıyordum. Galiba Marfa teyzeye bana bakması için bir yığın para veriyorlardı.

«Çiftlik bir çocuk için çok eğlenceli bir yerdir. Burada inekler, atlar, kümes hayvanları vardı. Demiryolu boyunda vergi vermek diye birşey yoktu. Doğduğum memleketten gelen trenler yokuş aşağı inerlerdi. Hızı kesmek için fren yaparlardı. Sonbaharda, ormandaki ağaçlar yapraklarını döktükleri zaman Nizovaya istasyonu olduğu gibi görünürdü.

«Marfa teyzenin kocası Vassya amcaya, orada adet olduğu üzere baba diyordum. İyi kalpli, neşeli bir adamdı. Fakat pek çenesi düşüktü. Hele içki içtiği zaman herşeyi önüne gelene anlatırdı.

«Fakat Marfa teyzeye hiçbir zaman anne diyemedim. Belki de kendi öz annemi hatırladığım için olacak belki de başka bir sebepten ona hiçbir zaman yakınlık duymadım. Çok sert bir kadındı. Onun için ona sadece Marfa teyze demekle yetindim.

«İşte böylece zaman geçip gitti. Kaç yıl geçti hatırlamıyorum. Artık bayrağı sallamak için tren yoluna çıkıyordum. Tarladan ineği ahıra getirebiliyor ya da atı arabadan çözmeği becerebiliyordum. Marfa teyze bana yün eğirmeği öğretti. Ev işlerine gelince. Onu da yaptığımı söylemeğe hacet yok sanırım. Ortalığı süpürmek, toplamak, ufak çapta yemek pişirmek benim için hiçti. Bunlardan daha da ağır işler yapabiliyordum. A, söylemeği unuttum. Bir de Petya'ya bakıyordum. Petya'mızın bacakları sakattı. Henüz üç yaşındaydı. Hep upuzun yatardı. Onun için Petya'yı ben gezdirir, onunla ben oynardım. Bunları geride bırakalı o kadar çok zaman oldu ki... Fakat hatırladıkça hâlâ tüylerim ürperiyor. Marfa teyzenin benim kuvvetli bacaklarıma yan yan bakışını hiç unutmam. Sanki kendi Petya'sı yerine benim bacaklarımın kötürüm olmasını dilediğini, benim kötürüm olmamın daha doğru olacağını arzular gibiydi. Sanki Petya'nın kötürüm olmasına ben sebep olmuştum... Biliyor musunuz, dünyada o kadar geri, cahil insanlar var ki...

«Şimdi anlatacaklarımı dinleyin: Bundan sonra olanlar anlattıklarımın yanında hiç kalır.

«NEP'in uygulandığı ilk yıldı. Bir tane ruble bir kopek ediyordu. Vassya amca Nizovaya'da bir inek satmıştı. Eve bir çuval dolusu para getirdi. O gece zil zurna sarhoş oldu. Ne kadar zengin olduğunu orada burada anlattı.

«Çok iyi hatırlıyorum. Rüzgârlı bir sonbahar günüydü. Evlerin çatıları uçuyor, trenler rüzgâr kendilerinden yana estiği için yokuş yukarı tırmanamıyorlardı. Birden tepeden doğru ihtiyar bir dilenci kadının geldiğini gördüm. Rüzgâr eteklerini havalandırıyor, baş örtüsünü uçuruyordu.

«İhtiyar kadın hem yürüyor, hem de karnını tutarak inliyordu. Kendisini içeri almamızı söyledi. Onu sedirin üstüne yatırdık. «Oh, Tanrım,» diye inledi, «beni hastaneye götürün. Ne isterseniz veririm.» Bunun üstüne Vassya amca atı arabaya koştu. Kadını, on beş kilometre uzaktaki hastaneye götürdü.

«Bir süre sonra da biz yattık. Çok geçmeden atın avluda kişnediğini duyduk. Vassya amcanın bu kadar çabuk dönmesine imkân yoktu. Herneyse, Marfa teyze kalktı. Işığı yaktı. Ceketini giydi Vassya amcanın kapıyı çalmasını beklemeden kapının sürmesini çekti. Kapıyı açtı. Fakat eşikte duran Vassya amca değildi. Dev yapılı, kıllı esmer bir adam duruyordu. Nerede, diye atıldı, paranın yerini gösterin. Sattığınız inek için kaç para almıştınız? Onu istiyorum. Kocanı ormanda öldürdüm. Sen kadınsın. Paranın yerini söylersen sana dokunmam. Acele et. Gecikmen aleyhine olur.

«Aman Allahım, korkudan ölecek haldeydim. Bir kere kendinizi bizim yerimize koyun. Tepeden tırnağa tirtir titriyorduk. Korkudan ağzımızı açıp bir tek kelime söyleyemiyorduk. Bir kere Vassya amca öldürülmüştü. Adam öyle söylemişti. Onu ormanda baltayla öldürmüştü. Şimdi bizim sıramız gelmişti. Evde bir haydutla yapayalnızdık.

«İşte Marfa teyzenin aklını o anda kaçırdığını sanıyorum. Kocasının akıbeti onu çılgına çevirmişti. Fakat acısını ifade edecek durumda değildi.

«Önce dizlerinin üstüne çöktü. Haydut’a «bize acı,» diye yalvardı. «Kıyma bana. Benim param yok. Hangi parayı istiyorsun? Ben bu evde para olduğunu bilmiyorum.» Fakat adam aptal değildi. İnanmadı. O zaman Marfa teyze, «pekâlâ,» dedi, «para kilerde. Ben sana kapağı açayım da in, al!»» Fakat haydut tuzağa yakalanmadı. Anladı. «Sen in al,» dedi. «Sen yolu bilirsin. Al getir. Nereden getireceksen getir şu parayı. Sakın beni tuzağa düşüreceğini sanma. Sonra fena olur. Benimle şakalaşmağa gelmez!»

«O zaman Marfa teyze, «Nasıl bu şekilde şüpheye kapılıyorsun,» diye cevap verdi, «memnuniyetle iner parayı getirirdim ama bacaklarım

romatizmalı, merdiven inemem. Ben sana ışık tutarım. İstersen kızım da seninle beraber gelir.» Yani benden söz ediyordu. Beni haydutla aşağı yollayacaktı. Sonum geldi artık diyordum. Ah, yoldaşlar o anda ne olduğumu bir bilseniz. Gözümün önüne kapkara bir perde gerildi. Bacaklarım titremeğe başladı. Ayakta duramaz oldum. Neredeyse oracığa yıkılacaktım.

Fakat şeytan herif herşeyi bir bakışta anladı. Bir bana, bir Petya'ya, bir de Marfa teyzeye baktı. Benim Marfa teyzenin kanından canından olmadığımı anlamıştı. Hain bir bakışla bunu bize güzelce anlattı. Petya'yı bir eliyle tuttuğu gibi yerinden aldı. «Hadi bakalım ışığı tut,» dedi. Petya ile birlikte toprağın altına, kilere indiler.

«Galiba Marfa teyze aklını iyiden iyiye kaçırmıştı. Olanların farkında değildi sanıyorum. Haydut küçük Petya ile aşağı iner inmez, çat diye kapağı kapattı. Kilitledi. Üstüne de ağır bir sandığı çekti. Çıkıp sandığın üstüne oturdu. Daha sandığın üstüne henüz yerleşmişti ki haydut aşağıdan bağırıp çağırmağa, kapağa yumruklar indirmeğe başladı. Ne söylediği iyice anlaşılmıyordu. Çünkü taban tahtaları çok kalındı. Fakat kapağı derhal açmasını yoksa Petya'yı öldüreceğine dair birşeyler söylediği belliydi. Bizi korkutmak için vahşî bir hayvan gibi uluyordu. Fakat Marta teyzenin kulağına birşey girmiyordu. Gülüyor, bana göz kırparak sanki, «bırak canı istediği kadar bağırsın,» diyordu. «Anahtar bende. Bu sandığı da yerinden oynatıp kapağı açmasına imkân yok.» Ona yaklaştım. Ta kulağının dibinde, Petya'nın hayatının tehlikeye girdiğini bağırdım. Elimden geleni yaptım. Sandığın üzerinden indirmeğe çalıştım. Fakat çok kuvvetliydi. Yerinden kıpırdatamadım. Sözlerime de kulak vermiyordu.

«İşte, haydut aşağıdan döşemeye vurmağa devam ediyor, zaman geçiyor, Marfa teyze sandığın üzerinde gözlerini devirerek oturuyor, hiçbir şey dinlemiyordu.

«Sonra... Ah, Yarabbim, hayatımda bu kadar dehşet verici birşey görmedim. İşitmedim. Allah bir daha da böyle birşeye şahit olmaktan beni korusun... Yaşadığım sürece Petya'nın incecik, inleyen sesi hiçbir zaman kulaklarımdan gitmeyecek. Küçük Petya... Zavallı masum, haydutun elinde dayak yiye yiye öldü.

«Şimdi bu ihtiyar deli kadınla, aşağıdaki katille ne yapacaktım? Vakit geçiyordu. Bu sırada dışarda atın kişnediğini işittim. Sanki bana, «haydi buradan kaçalım, Tanya,» diyordu, «iyi insanların yaşadığı yerlere

gidelim.» Pencereden baktım. Şafak neredeyse sökecekti. «Pekâlâ,» diye düşündüm, «bana bu fikri verdiğin için teşekkür ederim.» Daha ben düşünüyordum ki ormandan bir ses, «acele etme, bekle, Tanya» diye seslendi, «başka bir çare var.» Bir lokomotif sesi, bahçemizde öten horozun sesi gibi yakından, net bir şekilde kulağıma çarptı. Bu lokomotifin sesini çok iyi tanırdım. Yolda kalan trenleri arkadan iterdi. Nagornaya istasyonunda istim üstünde beklerdi... Her gece aynı saatte evimizin önünden bir tren geçerdi. Bu trenin beni çağırdığını işitir gibi oluyordum. Dinledikçe kalbim küt küt atmağa başladı. Ben de Marfa teyze gibi aklımı kaçırdım galiba diye düşünüyordum. Cansız varlıklar bile benimle insan gibi Rusça konuşmağa başladılar.

«Düşünecek vakit yoktu. Tren yaklaşıyordu. Lâmbayı kaptım... Henüz ortalık iyice aydınlanmamıştı. Deli gibi demiryoluna çıktım. Ortada öylece durdum. Feneri aşağı yukarı sallamağa başladım.

«Daha ne söyliyeyim? Treni durdurdum. Rüzgâr ters yönde estiğinden pek hızlı gitmiyordu. Makinist beni tanırdı. Pencereden eğilip birşeyler söyledi. Rüzgâr yüzünden onun ne söylediğini anlamıyordum. Ama ben ona bağırarak derdimi anlattım: Yoldaş amca bana yardım et, kardeşimi öldürdüler, evi haydut bastı, diye avaz avaz bağırıyordum. Ben bağırırken trenden Kızılordu askerleri inmeğe başladı. Meğer tren cepheye asker götürüyormuş. Teker teker inip yanıma geldiler. Ne var diye sordular. Trenin böyle birdenbire durmasına bir mana verememişlerdi. Olanları işitince eve geldiler. Haydutu bodrumdan çekip aldılar. Şimdi haydudun sesi Petya'nınkinden daha ince, daha dokunaklı çıkıyordu. «Yapmayın yoldaşlar,» diye yalvarıyordu, «beni öldürmeyin. Bir daha yapmam.» Kızıl Ordu askerleri kanunu kendi elleriyle tatbik ettiler. Haydutu sürüklüye sürüklüye demiryoluna çıkardılar. Ellerinden ayaklarından raylara bağladılar. Treni üzerinden geçirdiler.

«Elbiselerimi, eşyamı almak için eve dönmedim. Çok korkuyordum. Beni yanlarına almalarını rica ettim. Trene bindim. Oradan uzaklaştım. O günden beri memleketi baştan başa dolaşıyorum. Mübalâğa etmiyorum. Çocukluğumun o felâket dolu yıllarından sonra bu hayat bana büyük bir mutluluk veriyordu. Kendimi hür, mutlu hissediyordum. Fakat sefaletin ve birçok çirkin olayların içine karıştım. Hayatta görmediğim şey kalmadı. Neyse, bunları daha sonra anlatırım... Şimdi o geceye dönelim. Trenden demiryollarında çalışan bir memur indi. Marfa teyze hakkında yapılması

gerekeni söyledi. Daha sonra tımarhanede iyileştiğini, hâlâ yaşadığını işittim. Bilmiyorum hangisi doğru?»

Tanya'nın hikâyesini dinledikten sonra Gordon ile Dudorov ağaçların altında uzun bir zaman konuşmadan dolaştılar. Sonra Tanya'yı almak için kamyon geldi. Çamaşır denkleri kamyona yerleştirildi. Gordon, «Tanya'nın kim olduğunu anladın mı?» diye sordu.

— «Evet, tabiî.»

— «Yevgraf Jivago onunla ilgilenecek.» Bir süre sustuktan sonra, «Tarih boyunca bu birçok kereler tekerrür etmiştir,» diye sözüne devam etti, «İdealizm, şiddet yoluyla kaba, hırçın bir hâl alır. Roma, Yunanistan'ın içinden böyle çıktı. Rus İhtilâli de Rus aydınlarının içinden doğdu. Blok, «biz Rusya'nın korkunç yıllarının çocuklarıyız,» der. «Bunu kendi zamanında söylediğinde çocuktan kastı mecaziydi. Çocuklar, çocuk değil, aydın, zeki kişilerin evlâtları, vârisleriydi. O zaman korku veren şeyler de daha çok maneviydi. Bu bambaşka birşey. Şimdi onun söyledikleri gerçeklik kazandı. Çocuklar gerçekten çocuk. Terör devri de korkunç. İşte o zamanla bu zaman arasındaki fark.»

— V —

Beş - on yıl sonra, Moskova'da sakin bir yaz akşamında Gordon ile Dudorov yine beraberdiler. Alacakaranlıkta uzayıp giden şehrin gürültüsü arasında, yüksekçe bir pencerenin önünde oturuyorlardı. Yevgraf'ın toparlayıp bastırdığı Yuri'nin bir kitabını inceliyorlardı. Şimdiye kadar bir çok yerini okudukları, âdeta ezberledikleri bu kitabın yapraklarını karıştırmaktaydılar. Arada sırada okumağa ara veriyorlar, bir iki kelime konuşuyorlar, sonra kendi düşüncelerine dalıyorlardı. Çok geçmeden hava iyice karardı. Yazıyı göremiyorlardı. Işığı yakmak lâzımdı.

Moskova aşağıda, uzaklara doğru yayılıp genişliyordu... Yazarın doğup büyüdüğü bu şehir, şimdi bir çok olayların geçtiği bir yer olmaktan çıkmış, romanının başlıca kahramanı olmuştu. İki arkadaş bu romanın son sayfalarını çevirdiklerini hissediyorlardı.

Zafer, kendisinden beklenen ışığı ve hürriyet havasını getirmemişti. Fakat yine de havada hürriyetin kazanılmasının yakın olduğunu bildiren bir takım belirtiler vardı.

Pencerenin önünde oturmakta olan iki eski arkadaşa göre bekledikleri hürriyet gelmiş ve aşağıda uzayıp giden sokaklara yerleşmişti. Kendini her adımda belli ediyordu. Bu mukaddes şehre içlerinde büyük bir sevgi duymaktaydılar. Hatta bütün bu hikâyenin içinde yaşayanlar ve bu tarihi olayda rolü olan bütün insanlar için benliklerinde büyük bir sevgi besliyorlardı. Göğüslerinde mutluluğun sessiz musikisi çalıyor, onları bir dalga gibi sarıyor, uzaklara kadar yayılıyordu. Ellerinde duran kitap onların ne hissettiklerini biliyor, onları destekliyor, kuvvet veriyor gibiydi...

SON

Notlar

[←1]

Ebedi Hatıra: Yaşlıların cenaze törenlerinde okunan bir ilâhidir. Gençler ve çocuklar için okunan ilâhiler başkadır.

[←2]

Rusça’da Gordon, ekseriyetle Yahudi soyadıdır.

[←3]

Meşhur yazarlar.

[←4]

Gimazettin Galiullin: Eskiden kapıcı idi. İsimler listesine bakınız.

[←5]

Teğmen Galiullin — Yusuf Galiullin: Kapıcı Gizamettin ile Fatma’nın çocukları.

[←6]

Pasha Antipov'un babası.

[←7]

Yeni Ekonomik Sistem.